

THE
JĀTAKA

TOGETHER WITH ITS COMMENTARY

BEING

TALES OF THE ANTERIOR BIRTHS
OF
GOTAMA BUDDHA.

FOR THE FIRST TIME EDITED IN THE ORIGINAL PĀLI

BY

V. FAUSBØLL

AND TRANSLATED

BY

T. W. RHYS DAVIDS.

TEXT. VOL. I.

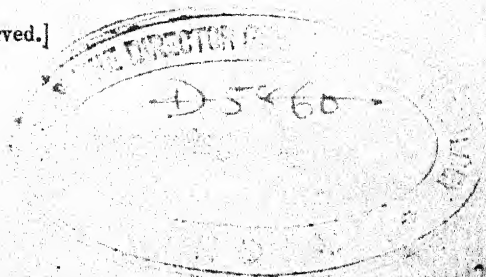
LONDON.
TRÜBNER & CO.

STRASSBURG.
KARL J. TRÜBNER.

KOPENHAGEN.
H. HAGERUP.

1877.

[All Rights Reserved.]

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.

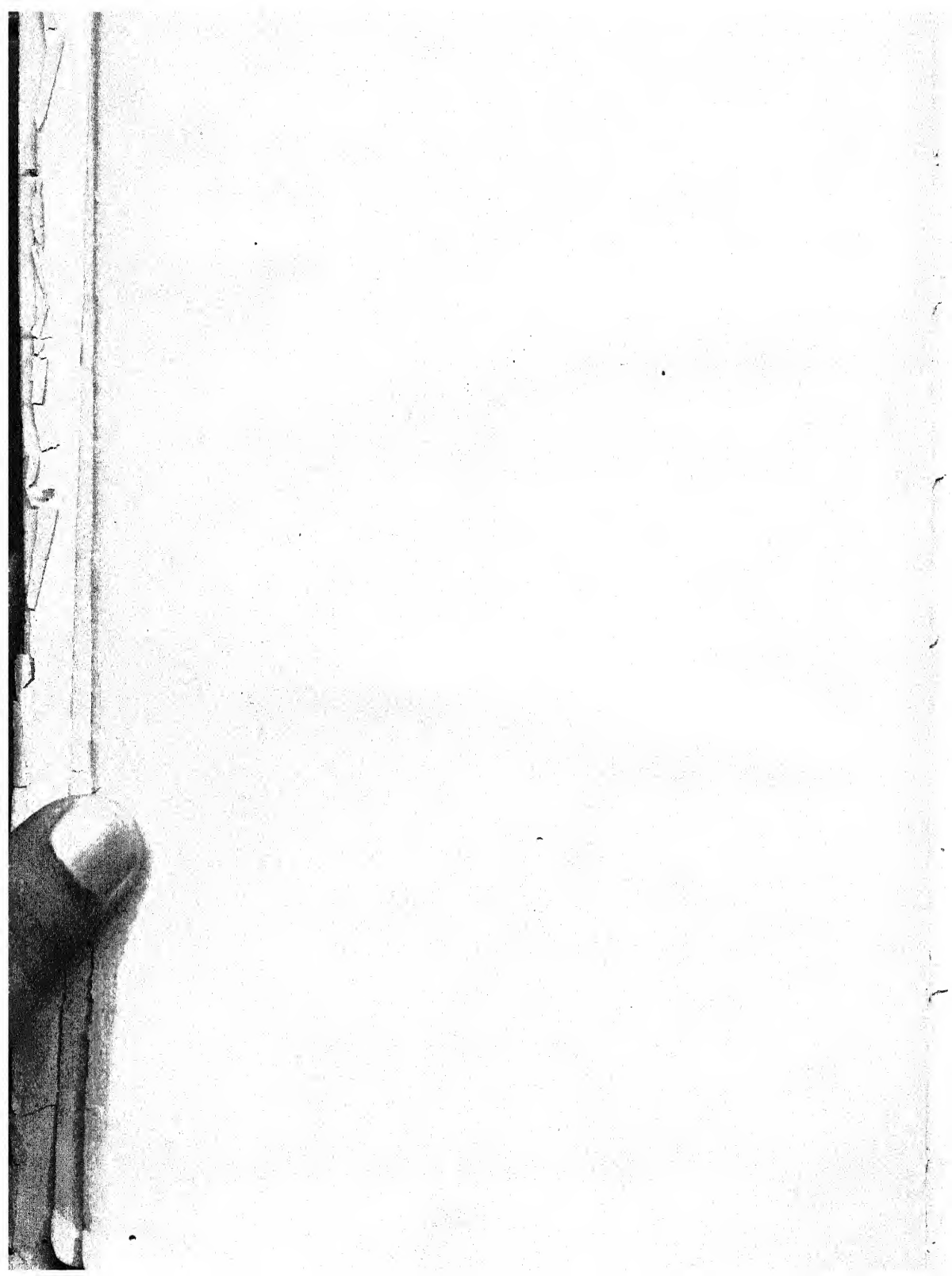
Acc. No. ~~9228~~ 9237

Date..... 3-8-57

Call No. BPa8

Fan

DEDICATED
TO THE MEMORY OF
THE GREATEST LINGUIST OF THE NORTH
RASMUS KRISTIAN RASK
THE PEASANT'S SON.

PRELIMINARY REMARKS.

To constitute the text I have only had three MSS., the Copenhagen Palm leaf MS. (C^k) described in *Codices Orientales Bibliothecæ Regiæ Havniensis*, Pars 1 p. 36, and two quite recent Transcripts on paper, sent to Mr. Childers by two learned natives of Ceylon, the one by the Buddhist priest Subhūti (C^s)¹, the Editor of Moggallāna's *Abhidhānappadīpikā*, the other by L. Corn-eille Wijesinha Mudaliyar (C^v).

These three Mss. are all written in Cingalese characters, and represent in fact only one MS. as they agree in very essential readings of which some are evidently wrong, f. i. p. 24 *sucim pi asucim pi* for *sucimhi asucimhi*, p. 47—48 *halāhala* for *kolāhala*, p. 75—76 *pūjayamāno* for *pūjiyamāno*, p. 84 *-sirim* for *-sirī*, p. 112 *sati* for *satiṃ*, p. 122 *tumhe* for *tumhehi*, p. 124 *gamissati* for *gamessati*, p. 142. *gatā* for *gataṃ*, p. 156 *rutte* for *rutto*, p. 170 *esa* for *esā*, p. 171 the second hemistich is wanting, p. 175 *nandiṃ* for *nandī*, p. 185 *nahāpeti* for *nahāpehi*, p. 192 *añjana* for *añja*, p. 193 *pavitthe* for *pavittḥo*, p. 195 *laddhan* for *laddhā*, p. 200 *vaḍḍhiṃ* for *vaḍḍhi?* p. 204 *Sakko* for *Sakke*, p. 206 *Sujātā* for *Sujātaṃ*, p. 224 *ārādheti* for *ārādheti*. The agreement of these as well as all other Cingalese Mss. seems to point to the existence of only one redaction of the *Tepiṭaka Buddhavacana* in Ceylon, and as this redaction, in the course of time, has been considerably corrupted, it will be of the greatest importance, in editing texts, also to be able to collate Burmese and Siamese MSS. When this, some time ago, struck me, I tried to get a copy of the *Jātaka* from Siam, but failed. That is to say, I sent, through the Governor-General of India, copies of what I had hitherto published of the Buddhist Scripture to the King of Siam, and by another way a letter in which I asked the king in return to present me with a copy of the *Jātaka Book*. I do not doubt that he has received my books, but I am afraid that my letter never reached him, and that this is the reason I neither got an answer, nor the MS. I wanted.

Having no other sources² than Cingalese Mss. I can only give

¹ The first part only, the *Nidāna*, written on palm-leaves.

² In the Phayre Collection in London there is no copy of the *Jātakatthavannanā*, and it is only recently I learn that it is to be found at Paris.

the Cingalese Redaction, and try by parallelism to correct it where it is evidently wrong. However, as Pāli is as yet so little known, its study being still so young, I have, for fear of making mistakes, in many instances preferred to give what I found before me, and only in the foot-notes to state my doubts and point to emendations. Should I in any place have misunderstood the text, it must be my excuse that I have had so much to do in the rough part of the work that I have not had time for a higher criticism. Furthermore everybody that has been engaged in this sort of work will willingly, I am sure, excuse any mistakes on my part, as he will know that one's eyes get so dimmed by the dust of the rough work that one is apt to lose sight of the whole which otherwise would illuminate the single parts and make them appear in the right light. But also those who are not acquainted with the difficulties that beset a first edition, will make allowances for any blunders I may have committed, considering that only just now the classical philologists, after publishing and studying texts for four hundred years, have begun by a higher criticism to eliminate the many corruptions that have crept into the classical authors.

As I have made it a rule not to alter anything in the text before me arbitrarily, I have not meddled with such apparent irregularities as *ekadevatāpi thātum samatto nāhosi* p. 72, *balavā mettī* p. 189, *bhībhacca* p. 61 and 171 etc.; nor have I ventured to correct such forms as *vutte* p. 156 and *pavitte* p. 193, considering that you find *e* for *o* in the Magadha dialect. I have only corrected the text in places where I was sure, from other passages, that it was wrong. When I have considered two different readings equally good I have generally in each single case chosen the one that was supported by the two MSS., I think this is the only way in which we at last may arrive at the right spelling of Pāli words, at least as far as the orthography is concerned in which they have been handed down to us through the MSS. Sometimes I have let the Sanskrit orthography guide me, but perhaps wrongly.

That my readers may judge of the state of my materials I have in the first eight sheets given a pretty complete specimen of the various readings of the MSS., but have afterwards shortened them much and shall continue to do so throughout the whole book to save space.

I have taken care not to overload the text with European punctuation.

The printing of the book in three different types is an attempt at disengaging the Text from the Commentary by pointing out the constituent parts of the book, but I am not sure I have always succeeded, still it is quite clear that throughout the book there are three different elements, viz. the frame, the tale and the verbal interpretation, all three kept quite separate, but it seems that

even in the middle of the tale itself there may sometimes be found explanations that more properly belong to the verbal interpretation f. i. p. 99,14. How much of the three constituent parts belongs to the fundamental Jātaka Book is not clear, and cannot be told now as the Jātaka itself does not at present time exist separately.

I have continued to transliterate the Oriental into Latin characters and shall continue to do so in all I publish of Pāli, for it is my conviction that the fine Latin Characters must not only henceforward be applied to languages which have no literature and to literatures which have hitherto not been published, but also that they one day will supersede all other characters when Europeo-American Civilisation has, like a lava, laid itself over all other civilisations and made them into Herculeaneums and Pompeiis.

This edition of the Jātakatthavannanā will appear in five volumes (ten parts) of about 30 sheets each, to be finished in ten years.

Kopenhagen.

V. Fausbøll.

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- Page 1 verse 3, for namassanādito read namassanādino.
 — 2 line 2 from the bottom, before ²C* add I. Cfr. Dhp. p. 116.
 — 3 l. 19, for upari pāsāda- read uparipāsāda-.
 — 13 l. 1, for māṇi- read maṇi-.
 — 14 l. 16, yasmā ... samijjhati must belong to the Comment, and ought therefore to have been printed in small type and without number.
 — 25 l. 2, for vicinissami read vicinissāmi.
 — 26 v. 184, for sadevaketi read sadevake ti.
 — 27 l. 10 fr. the b., after dasapāramiṇi add ³.
 — 29 l. 20, for nama read nāma.
 — 31 l. 5 fr. the b., add (Dhp. p. 126).
 — 38 l. 20, for bodhi. So read bodhi, so.
 — 45 l. 10 fr. the b., for esa read esā.
 — 47 l. 14 for sukhaṃ dukkhaṃ read sukhaṃdukkhaṃ.
 — 50 l. 2 fr. the b., add read haritapattāya?
 — 53 l. 10, for muccitvā read muñcitvā.
 — 56 l. 11, for siribhavaṃ read sirivibhavaṃ.
 — 60 l. 7 fr. the b., add (Dhp. p. 118).
 — 62 l. 12 fr. the b., for -sadiṣo read -sadiṣo.
 — 63 l. 10, for Kanthakāṇi read Kanthakaṇi.
 — 80 l. 7, for yevā read yeva.
 — 92 l. 19, for paṭiñṇaṃ read paṭiñṇāṃ.
 — 92 l. 22, for -hiraṇṇa- read -hiraṇṇā-.
 — 107 l. 14, for ossaṭṭhabhāvo read ossaṭṭhabbhāvo.
 — 120 l. 22, for mālākāre read mālākāre.
 — 124 l. 5 fr. the b., for ⁴so all three MSS. instead etc. read ⁴ so all three MSS. ⁵ so all three MSS. instead etc.
 — 131 l. 3, for anavajjam I ought to have adopted the reading of C^s C^v.
 — 131 l. 4, for -saṇṭhitam read -saṇṭhitam.
 — 149 l. 5 fr. the b., for therī read theri.
 — 192 l. 9 fr. the b., for palivethetva read palivethetvā.
 — 215 l. 1 fr. the b., after MSS. add instead of pajjalito sikkhī.

PRELIMINARY REMARKS 2.

In preparing the Second Part of this First Volume for the press I have laboured under great difficulties, the consequence of which has been that the publication has been considerably delayed.

For the Jātakas as far as 42 I have, besides the Copenhagen MS. (C^k or K), had a Transcript by Subhūti (C^o), and for the Jātakas as far as 50 one by Vijesinha (C^v). Of the Jātakas 42—50 I received a Transcript by Subhūti after having printed them, and consequently could only use it for the Corrections. For the Jātakas 50—104 I have had a portion of Vijesinha's palm leaf MS. which that gentleman with no slight risk took out of his MS. and sent by post, he not having time to copy it. Subhūti, in the same liberal spirit, has incurred the same risk by sending some of the Jātakas following after 50, but these I have not been able to profit by as they have not yet reached me.

When I got as far as Jātaka 104 I was left alone, having only the Copenhagen MS. to work from. In the midst of my distress I learned from Childers that there was a copy of the Jātaka in the National Library at Paris, and I at once, without knowing anything of the size of this MS., endeavoured to obtain the loan of it through the Danish Government, but was refused. This however, did not surprise me, as the MS., M. L. Feer informed me, consists of 15 vols, the text being mixed up with a Burmese translation. To make use of such a MS. would always be a difficult task to any one but those who by long acquaintance had become quite familiar with it.

I again made an application through the Government, this time to the St. Petersburg Academy which I knew some years ago had acquired a MS. of the Jātaka from Ceylon, but Schiefner apprised me, on behalf of the Academy, that it was being used by Prof. Minayeff, and consequently I could not have it. In the mean time Prof. Minayeff kindly offered to compare my proofs with the Petersburg MS. A similar offer I had however already had from M. L. Feer in Paris, and I therefore chose the latter as the most practicable. It will thus be seen that had not this gentleman so obligingly come to my rescue I should most likely have had to give up my undertaking. From Jātaka 104 M. L. Feer has, with the greatest kindness and without being wearied by my inquiries, revised my proofs by comparing the corrupted and perplexing passages in our MS. with the corresponding ones in the Paris MS., and in this way it has been possible for me in most instances to arrive at an intelligible text; however, there will of course remain some obscurities that to all appearance might have been cleared up by means of a larger stock of materials.

It is with the deepest sorrow I conclude these remarks, sorrow over the loss of my dear friend R. C. Childers. All who have known this truly good and noble man, this gifted and industrious scholar, must feel what a great loss his friends and literature have sustained by his premature death.

Kopenhagen July 12, 1877.

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- Page 4 l. 11, 13, 15, The Buddhavaṃsa-MS. in the Phayre Collection of the India Office Library reads piechi-.
- 11 l. 5 fr. the b. āgamanāṃmaggaṃ, so also B-V. (Phayre Coll.)
 - 13 l. 15, for cattāri B-V. reads catuhi.
 - 16 l. 8, for assatthassa mūle B-V. reads assattharukkhamūlamhi.
 - 17 l. 6 fr. the b., for yaṃ B-V. reads yā (= yāni?).
 - 19 l. 18, B-V. dasasabassina.
 - 20 l. 2 fr. the b., B-V. kiṃsmiṃñci.
 - 21 l. 1, B-V. paripūraya.
 - 25 l. 18, for ubhato koṭṭisu read ubhatokoṭṭisu.
 - 27 l. 2, B-V. abhivandisum.
 - 28 l. 21, B-V. kassaci varasahapattiyō.
 - 31 l. 15, for mukhaṃ vivāṇamatte read mukhamvivāṇamatte, cfr. p. 279 l. 8 fr. the b.
 - 36 l. 10, B-V. tejasiṃ.
 - 45 v. 259, The Cariyāpitaka-MS. in the Phayre Collection of the India Office Library reads bhikkhāyupagataṃ.
 - 45 v. 260, C-P. (Phayre Coll.) sulehi vijjhayante pi koṭṭiyante pi satthihi.
 - 46 v. 266, C-P. mātipitā na maṃ dessā atthānaṃ me na desiyo.
 - 47 v. 267, C-P. - - na pi bhāyāmi kassaci mettāphalenupatthaddho - - tadā.
 - 47 v. 268, C-P. - - chavaṭhikaṃ unidhāya - - dassenti nappakaṃ.
 - 47 v. 269, C-P. - - pathavī aviñña sukhaṃdukkhaṃ sāpi dānaphalā - -.
 - 105 l. 17, read medhāvīti.
 - 122 l. 22, so all three MSS. instead of agghiṃ va sandhaman?
 - 126 l. 5, after akaṃsu B^p adds Bārāṇasī antarabāhīrānaṃ kiṃ agghati taṇḍulanālīkā va assapañcasatthi agghati tāni ekataṇḍulanālīkā iti Bodhisatto imaṃ gātham āha:
 Kiṃ agghati taṇḍulanālīkā ca
 Bārāṇasī antarabāhīrānaṃ
 assapañcasatthi tāni ca
 ekā taṇḍulanālīkā ti. Tasmiṃ etc.
- Cfr. L. Feer in Journ. As. 1876. VIII, 520.
- 140 l. 20, read -mahāsālo.
 - 142 l. 20, soḷasanipāte, so all three MSS. instead of dvādasa-.
 - 152 l. 17, after upasamvase, add (Dhp. p. 329).
 - 153 l. 22, read dhiratthu.
 - 155 l. 15, for kaṇḍitaṃ read kaṇḍī, taṃ.
 - 155 l. 17, read taṃ sallaṃ ca, mahantaṃ.
 - 155 l. 18, for gāhavedhitaṃ read gāhavedhī, taṃ.
 - 156 l. 8, for raṭṭhehi read rasehi.
 - 158 l. 8, for vatahaṃ read va tahaṃ.
 - 169 l. 17, add 18. after ti.

- Page 171 1.3, 8, 9, 10, 11, 23, 24, for ti read 'ti, likewise in similar passages.
- 171 1.15, etañ --- vadhiṣṣasīti. ought to have been printed in the middle type. After padan ti there seems to be a lacuna, but according to a communication from Mr. L. Feer the MS. at Paris coincides with our MS.
 - 172 1.8, Imasmiñ - - - nāma seems to belong to the Comment.
 - 175 1.11, for thapayimsu read thapayimsu.
 - 180 1.22, for adūbhāyasapathaṃ read adūbhāya sapathaṃ.
 - 191 1.10, for atitaṃ read atitaṃ.
 - 194 1.12, galesu, so all three MSS. instead of gale?
 - 197 1.4, for pane read pana.
 - 197 1.12, for heṭṭhāmañcato read heṭṭhā mañcato.
 - 197 1.23, for na cirassa read nacirassa here and elsewhere.
 - 198 1.28, for issariyaṃ niṣṣāya 'pāṇavadhaṃ read 'issariyaṃ niṣṣāya pāṇa-.
 - 211 1.1 fr. the b., note, for imaṇ read imaṇ.
 - 213 1.13, for aṇḍako sampadaletvā read aṇḍakosam padāletvā.
 - 215 1.1, C-P. (Phayre Coll.) has mahā pajjalito sikkhi.
 - 221 1.3, nagaravāsikaṃ, so all three MSS. instead of Jetavanavāsikaṃ.
 - 227 1.13, for n' atthi, Taṃ read n' atthi. Taṃ
 - 235 1.15, for 'kilant' amhā read 'kilant' amhā.
 - 240 1.20, for pavaṭṭivā read pavaṭṭitvā.
 - 241 1.3 fr. the b., Navanipāte, so all three MSS. instead of Chanipāte (= Ka-potajātaka in Pañcanipāta).
 - 248 1.11, Rohiṇījātaka, cfr. L. Feer in Journ. Asiat. 1875. VI p. 282.
 - 248 1.18, for mātu sarīre makkhikā māretvā „vināsaṃ read „mātu - - vināsaṃ.
 - 250 1.1, for rukka- read rukkha-.
 - 253 1.1, for ten' eva vacakāraṇena read ten' eva ca kāraṇena. C^k C^v have teneva vacakāraṇena, C^s teneva kāraṇena.
 - 253 1.2, katvā, so all three MSS., omit katvā?
 - 253 1.6, for aggho read with C^v C^s anaggho.
 - 253 1.7, for ulloki, tato read with C^k C^s ullokite.
 - 254 1.2 fr. the b., note, after MSS. add so also C^s.
 - 254 1.2 fr. the b., note, after ⁵ read so C^k C^s;
 - 254 1.1 fr. the b., note, after ⁶ read so C^k C^s;
 - 255 1.1 fr. the b., note, for both read all three.
 - 255 1.1 fr. the b., note, after ² add C^s.
 - 256 1.2, for attanāpi C^s has attano pi.
 - 258 1.2 fr. the b., note, after ² add C^s.
 - 258 1.2 fr. the b., note, after MSS. add C^s -sīnaṃ.
 - 258 1.2 fr. the b., note, after idāni add C^s idāni nakkhattaṃ bhavissatīti and idāni nakkhattaṃ bhavissatī added after bhavissatī.
 - 258 1.1 fr. the b., note, after ⁵ add so C^k C^s;
 - 259 1.1 fr. the b., note, after ¹ add so C^s;
 - 260 1.1 fr. the b., note, after devū? add C^s has devū.
 - 260 1.1 fr. the b., note, after ² add C^s.
 - 260 1.1 fr. the b., note, after ³ add so C^v C^s;
 - 260 1.1 fr. the b., note, after ⁴ add so C^v C^s;
 - 261 1.1 fr. the b., note, for so both read so all three.
 - 261 1.1 fr. the b., note, after C^v add C^s.
 - 262 1.3 fr. the b., for hanāpetvā read hanāpetha².
 - 262 1.2 fr. the b., note, for nahāpetvā read nahāpetha.
 - 262 1.2 fr. the b., note, cross out note 3.
 - 265 1.4 & 3 fr. the b., for -sumuggaṃ, sumugge read -samuggaṃ, -samugge.
 - 266 1.2, for nahānānūlitto read nahātānu-.
 - 267 1.22 and p. 268 1.13, for karoṭh' eva read karotv-eva?
 - 268 1.23, for macca- read maṭṭa-.
 - 268 1.2 fr. the b., note, after ⁹ add C^k maccasā-.
 - 269 1.21, for surā read suraṃ?

Page 286 l. 16, for ācariyā read ācariyā.

- 290 l. 1, for jimañ ūtagitañ read imañ jūtagitañ.
- 292 l. 10, omit one puppha?
- 296 l. 20, for sīlabhedam read sīlabhedam.
- 300 l. 4, for velāya read velāyo?
- 300 l. 30, for paṭi- read paṭi-.
- 304 l. 30, for āgantvā read āgantvā?
- 305 l. 18, for karomīti paṭijaggāhi read karomīti. Paṭijaggāhi.
- 306 l. 13, for aññañ read aññā?
- 307 l. 11, for iṇaggā read naggā?
- 317 l. 22, for amhākum read amhākam.
- 322 l. 2 fr. the b., note, for du gandha read duggandha.
- 326 l. 1, for pacchā bāham read pacchābāham here and elsewhere.
- 326 l. 20, cross out the comma after atthi.
- 330 l. 16, for valākakam read valāhākam.
- 331 l. 22, for Pajjunnadevamarājassa read -devarājassa.
- 332 l. 3 fr. the b., for khandhāvaram khandhe read khandhāvaramkhaudhe.
- 332 l. 1 fr. the b., note, after MSS. add instead.
- 339 l. 4, cross out ² after catuhi.
- 339 l. 11, for janapade read jānapade?
- 339 l. 12, for vapakamme read vapanakammaṇṭe?
- 345 l. 15, for pañca read ca?
- 351 l. 6, for atthi read n' atthi?
- 360 l. 24, for pabbijitānañ read pabbajitānañ.
- 360 l. 30, for nagaratonikkhamanto read nagarato nik-.
- 367 l. 10, for dhammānūvattī read dhammānu-.
- 370 l. 19, for dānādimutto read dānādhimutto?
- 387 l. 8, for kattabbākatabbam read kattabbākattabbam.
- 388 l. 1, for paṭibaddho read paṭibandho?
- 389 l. 8, for yathā ca read yathā vā.
- 389 l. 16, fr. the b., for mayham read mayham.
- 397 l. 18, for pajāpati read pajāpatī.
- 408 l. 23, for lābhagga- read lābhagga-.
- 421 l. 2 & 1 fr. the b., note, for B read Bp.
- 422 l. 20, for kuṇḍakhaṇḍakam read kuṇḍakakhaṇḍakam.
- 422 l. 2 fr. the b., note, for B read Bp.
- 424 l. 1 fr. the b., note, for B read Bp.
- 426 l. 1 fr. the b., note, for B read Bp.
- 427 l. 22, for nikkhanto sadiso read nikkhantasadiso.
- 430 l. 16, for laṅghananāṭaka yoniyañ read laṅghananāṭakayoniyañ.
- 433 l. 4 fr. the b., for kareṭiti read kāreṭiti?
- 442 l. 1, for pariyesamāno read -mānā.
- 442 l. 3, for tāta read tātā?
- 445 l. 14, for ākāsa read ākāse nañ?
- 457 l. 20, for nivesānañ read nivesanañ.
- 459 l. 7, for -gaṇḍusañ read -gaṇḍusañ.
- 462 l. 20, for sikkhā read sikkhā.
- 470 l. 28, for avatthitattā bhaya- read avatthitattābhaya-.
- 480 l. 1, for jāyati read jāyati.
- 483 l. 13, for kalahāñ katvā „kassaci read „kalahāñ katvā kassaci.
- 483 l. 2 fr. the b., add (Dhp. p. 147, 12).
- 486 l. 19, for Bodhisattassa rajjena read Bodhisattañ sarajjena?
- 488 l. 13, for mraṇa- read maraṇa-.
- 491 l. 25, for sāmi pāde read sāmipāde.
- 498 l. 15, for utthāya read uṭṭhāya.
- 504 l. 14, for nāsiviso read āsiviso?

NAMO TASSA BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀSAMBUDDHASSA.

1. Jātikotīsaḥassehi pamaṇarahitaṃ hitaṃ
lokassa lokanāthena kataṃ yena Mahesinā
2. Tassa pāde namassitvā katvā Dhammassa c' aṅjaliṃ
Saṅghaṃ ca patimānetvā sabbasammānabhājanam
3. Namassanādito¹ assa puñṇassa Ratanattaye
pavattassānubhāvena bhettvā² sabbe upaddave
4. Taṃ taṃ karaṇam āganma deṣitāni jūṭimatā
Aparaṇakādīni purā jātakāni Mahesinā
5. Yāni yesu ciraṃ Satthā lokanittaraṇatthiko³
anante bodhisambhāre paripācesi⁴ nāyako
6. Tāni sabbāni ekajjhaṃ āropentehi saṅghaṃ⁵
Jātakaṃ nāma saṅgitaṃ⁶ dhammasaṅgāhakehi⁷ yaṃ
7. Buddhavaṃsassa etassa icchantena ciraṭṭhitiṃ
yācito abhigantvāna therena Atthadassinā
8. Asaṃsatṭhavihārena sadā saddhivihārinā
tath' eva Buddhamittena santacittena viññunā
9. Mahiṃsāsakavaṃsamhi sambhūtena nayaññunā
Buddhadevena ca tathā bhikkhunā suddhabuddhinā
10. Mahāpurisacariyānaṃ ānubhāvaṃ acintiyāṃ
tassa vijjotayantassa Jātakaṃ⁸ Atthavaṇṇanam
11. Mahāvihāravāsīnaṃ vācanāmaggaṇissitaṃ
bhāsissam⁹, bhāsato taṃ me sādhu gaṇhantu sādhuvo.

¹ C^k namassanādino? ² C^k hetvā, C^v hatvā. ³ C^k -nittarapa-, C^s -nittarapa-
corrected to -nittharapa-. ⁴ C^k paripāceti. ⁵ C^s saṅghaṃ. ⁶ C^s saṅgitaṃ.
⁷ C^s -saṅgāhakehi. ⁸ C^s bhāsissam.

Sā panāyaṃ Jātakassa Atthavaṇṇanā Dūrenidānaṃ Avidūrenidānaṃ Santikenidānaṃ ti imāni tīpi nidānāni dassetvā vaṇṇiyamānā ye naṃ suṇanti tehi samudāgamato paṭṭhāya viññātattā¹ yasmā suṭṭhu viññātā nāma hoti tasmā taṃ tīpi nidānāni dassetvā vaṇṇayissāma. Tattha ādito tāva tesāṃ nidānaṇaṃ pariccheto veditabbo. Dīpanīkarapādamūlasmiṃ hi katābhinihāraṃ Mahāsattassa yāva Vessantarattabhāvā cavitvā Tusitapure nibbatti tāva pavatto kathāmaggo Dūrenidānaṃ nāma. Tusitabhavanato pana cavitvā yāva bodhimande sabbaññutappatti tāva pavatto kathāmaggo Avidūrenidānaṃ nāma. Santikenidānaṃ pana tesu tesu ṭhānesu viharato tasmim tasmim yeva ṭhāne labbhatīti. Tatr' idaṃ Dūrenidānaṃ nāma:

I. Dūrenidāna.

Ito kira kappasatasahassādhikānaṃ catunnaṃ asaṃkheyyānaṃ matthake Amaravatī nāma nagaraṃ ahoṣi. Tattha Sumedho nāma brāhmaṇo paṭivasati ubhato sujāto mātito ca pitito² ca saṃsuddhagahaṇiko yāva sattamā kulaparivattā akkhitto anupakkuṭṭho jātivādena abhirūpo dassaniyo pāsādiko paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgato. So aññaṃ kammaṃ akatvā brāhmaṇasippam eva uggaṇhi. Tassa daharakāle yeva mātāpitāro kālam akaṃsu. Ath' assa rāsivaddhako amacco ayapotthakaṃ³ āharitvā suvaṇṇarajatamaṇimuttādibharite gabbhe vivaritvā „ettakaṃ⁴ te kumāra mātusantakaṃ ettakaṃ pitusantakaṃ ettakaṃ ayyakapayyakānaṃ“ ti yāva sattamā kulaparivattā dhanāṃ āeikkhitvā „etaṃ paṭijaggāhīti“ āha. Sumedhapāṇḍito cintesi: „imaṃ dhanāṃ saṃharitvā mayhaṃ pitupitāmahādayo paralokaṃ gacchantā ekaṃ kahāpaṇaṃ pi gahe tvā na gatā, mayā pana gahe tvā gumana-kāraṇaṃ kātuṃ vaṭṭatīti“ rañño ārocetvā nagare bheriṃ⁵ carāpetvā mahājanassa dānaṃ datvā tāpasapabbajjaṃ pabbaji. Imassa paṇ' atthassa āvibhāvattāṃ imasmim ṭhāne Sumedhakathā kathetabbā. Sā paṇ' esā kiñc' āpi Buddhavaṃse nīrantaraṃ āgatā yeva gāthābandhanena pana āgatattā na suṭṭhu pākātā, tasmā taṃ antaraṇarā gāthābandhadīpakehi vacanehi saddhiṃ kathessāma. Kappasatasahassādhikānaṃ hi catunnaṃ asaṃkheyyānaṃ matthake dasaṃ saddhehi avivittaṃ Amaravatīti ca Amaraṇa ti ca laddhanāmaṃ nagaraṃ ahoṣi; yaṃ sandhāya Buddhavaṃse vuttaṃ:

¹ C^s C^v seem to have viññānatā and C^k viññānatthā ² C^k pitito. ³ so all three MSS. ⁴ C^v ettakaṃ. ⁵ C^s bheriṃ.

12. Kappe ca¹ sataśahassee ca caturo ca asaṁkhiye
Amaṛaṁ nāma nagaraṁ dassaneyyaṁ maṇoramaṁ
dasahi saddehi avivittaṁ annapānasamāyutaṁ ti.

Tattha dasahi saddehi avivittaṁ ti hatthisaddena assasaddena rathasaddena
bherisaddena mutiṅgasaddena vipāsaddena² gītasaddena sammāsaddena saṁkha-
saddena tālasaddena³ „asaṁātha“⁴ pivatha khādathā“⁵ ti dasameṇa saddenā ti
imehi dasahi saddehi avivittaṁ⁶ aho. Tesāṁ pana saddānaṁ ekadesam
eva gahetvā

13. Hatthisaddaṁ assasaddaṁ bherisaṁkharathāni ca
khādatha pivathā 'c-eva annapāneṇa ghoṣitaṁ ti

Buddhavaṁse vuttagātham vattvā

14. Nagaraṁ sabbaṅgasampannaṁ sabbakammamupāgataṁ
sattaratanasampannaṁ nānājanasamākulaṁ
samiddhaṁ devanagaraṁ va āvāsaṁ puṇṇakammaṇaṁ.
15. Nagare Amaravatiyā Sumedho nāma brāhmaṇo
anekakoṭṭisannicayo pahūtaḍḍhanadhāṇāvā⁶
16. Ajjhāyako mantadharo tiṇṇaṁ⁷ vedāna pāragū⁸
lakkhaṇe itihāse ca sadhamme pāramiṇi gato ti

vuttaṁ hi. Ath' ekadivasaṁ so Sumedhapāṇḍito upari pāsāḍavaratāle
rahogato hutvā pallaṁkaṁ ābhujitvā nisimmo cintesi: „punabbhave
paṇḍita paṭisaṇḍhigahaṇaṁ nāma dukkhaṁ tathā nibbattaṇṇibbattaṭṭhāne
saṁrabhedanaṁ, ahaṁ ca jātidhammo jarādhammo vyādhidhammo ma-
raṇadhammo, evaṁbhūteṇa mayā ajātiṁ ajaraṁ avyādhim adukkhaṁ
asukhaṁ sītaṁ Amatamahānibbānaṁ pariyesituṁ vaṭṭati, avassam
bhavato muñcitvā nibbānagāminā ekena maggena bhavitabbaṁ“ ti; tena
vuttaṁ:

17. „Rahogato nisīditvā evaṁ⁹ cintesi' ahaṁ tadā:
'dukkho punabbhavo nāma saṁrassa ca bhedaṇaṁ.
18. Jātidhammo jarādhammo vyādhidhammo c' ahaṁ tadā
ajaraṁ amaṛaṁ khemaṁ pariyesissāmi Nibbutiṁ.
19. Yaṁ nūn' imaṁ pūtikāyaṁ nānākūṇapapūritaṁ¹⁰
chaddhayitvā¹¹ gaccheyyaṁ anapekko anatthiko.

¹ C^v omits ca. ² C^k C^s viṇa-. ³ C^s tāla-. ⁴ C^s aspātha. ⁵ C^v vivittāni.

⁶ C^s C^v pahuta-. ⁷ C^k tiṇṇa, C^v tiṇṇa corrected to tiṇṇaṁ. ⁸ C^k C^s pāragu.

⁹ C^s evaṁ. ¹⁰ all three MSS. -kūṇapā-. ¹¹ C^k chaddhayitvāna, C^s jaddhayitvāna.

20. Atthi hehiti so maggo, na so sakkā na hetuyo,¹
pariyesissāmi taṃ maggaṃ bhavato parimuttiyā² ti.

Tato uttarim pi evaṃ cintesi: „yathā hi loke dukkhassa paṭipakkha-
bhūtaṃ sukhāṃ nāma atthi evaṃ bhave sati tappatipakkhena vibha-
venāpi bhavitabbaṃ, yathā ca uṇhe sati tassa vūpasamabhūtaṃ sītaṃ
pi atthi evaṃ rāgādīnaṃ³ vūpasamena Nibbānenāpi bhavitabbaṃ, yathā
ca pāpakassa lāmakassa dhammassa paṭipakkhabhūto kalyāṇo anavajja-
dhammo pi⁴ atthi yeva evaṃ eva pāpikāya jātiyā sati sabbajātikhe-
panato ajātisamkhātena Nibbānenāpi bhavitabbaṃ evā⁵ ‘ti: tena vuttaṃ:

21. ‘Yathāpi dukkhe vijjante sukhāṃ nāma pi vijjati
evaṃ bhave vijjamāne vibhavo pi icchitabbako.
22. Yathāpi uṇhe vijjante aparaṃ vijjati sītaṃ
evaṃ tividhagga vijjante Nibbānaṃ icchitabbakaṃ.
23. Yathāpi pāpe vijjante kalyāṇaṃ pi³ vijjati
evaṃ eva jāti vijjante⁴ ajātim pi icchitabbakaṃ⁵ ti.

Aparaṃ pi cintesi: „yathā nāma gūtharāsīmi nimuggena purisena
dūrato pañcavaṇṇapadumasañchannaṃ mahātaḷākāṃ disvā ‘katarena
nu kho maggena ettha gantabbaṃ’ ti taṃ taḷākāṃ gavesituṃ yuttaṃ
yaṃ tassa agavesanaṃ na so taḷākassa doso evaṃ kilesamaladhovane
Amatamahānibbānataḷāke vijjante tassa agavesanaṃ na Amatamibbāna-
mahātaḷākassa doso, yathā ca corehi samparivārito puriso palāyanamagge
vijjamāne pi sace na palāyati na so maggassa doso purisass⁶ eva doso
evaṃ eva kilesehi parivāretvā gahitassa purisassa vijjamāne yeva nibbāna-
gāmiṃhi sive magge maggassa agavesanaṃ nāma na maggassa doso
puggalass⁷ eva doso, yathā ca vyādhipīḷito puriso vijjamāne vyādhi-
tikicchake vejje sace taṃ vejjaṃ gavesitvā vyādhin⁵ na tikicchāpeti
na so vejjaṃ doso evaṃ eva yo kilesavyādhipīḷito kilesavūpasama-
maggakovidāṃ vijjamānaṃ eva ācariyaṃ na gavesati tass⁶ eva doso na
kilesavināśakassa ācariyassā⁷ ‘ti: tena vuttaṃ:

24. ‘Yathā gūthagato puriso taḷākāṃ disvāna pūritaṃ
na gavesati taṃ taḷākāṃ na doso taḷākassa so
25. Evaṃ kilesamaladhove vijjante Amatantale⁶
na gavesati taṃ taḷākāṃ na doso Amatantale.⁷

¹ C^o hetuyo. ² C^o rāgādīnaṃ. ³ C^s kalyāṇaṃ pi corrected to kalyāṇaṃ
api. ⁴ C^o evaṃ jātimhi vijjante. ⁵ C^s vyādhin. ⁶ C^o -tale. ⁷ C^s C^o -tale.

26. Yathā arihi¹ pariruddho vijjante gamane pathe
na palāyati so puriso na doso añjasassa so
27. Evañ kilesapariruddho vijjamāne sive pathe
na gavesati tañ maggañ na doso sivamañjase.
28. Yathāpi vyādhito puriso vijjamāne tikicchake
na tikicchāpeti tañ vyādhim na so doso tikicchake
29. Evañ kilesavyādhīhi dukkhito patipīlito
na gavesati tañ ācariyañ na so doso viñāyake² ti.

Aparam pi cintesi: „yathā maṇḍanakajātiko puriso kaṇṭhe āsattam kunapam³ chaḍḍetvā sukhañ gacchati evaṃ mayāpi imaṃ pūtikāyaṃ chaḍḍetvā anapekhena Nibbānanagaraṃ pavisitabbaṃ⁴, yathā ca nara-nāriyo ukkārabhūmiyaṃ uccārapassāvaṃ katvā na tañ uccaṅgena vā ādāya dasantena vā veṭhetvā gacchanti jigucchamānā pana anapekhā va chaḍḍetvā gacchanti evaṃ mayāpi imaṃ pūtikāyaṃ anapekhena chaḍḍetvā Amataṃ⁵ Nibbānanagaraṃ pavisitum vaṭṭati, yathā ca nāvikā nāma jajjaraṃ nāvaṃ anapekhā chaḍḍetvā gacchanti evaṃ aham pi imaṃ navahī vaṇamukhehi paggharantaṃ kāyaṃ chaḍḍetvā anapekho Nibbānanagaraṃ pavississāmi, yathā ca puriso nānāratanāni ādāya corehi saddhiṃ maggañ gacchanto attano ratananāsabhayena te chaḍḍetvā khemaṃ maggañ gaṇhāti evaṃ ayam pi karajakāyo ratanavilopaka-corasadiso, sac⁶ āhaṃ ettha taṇhaṃ karissāmi ariyamaggakusaladham-maratanam me nassissati, tasmā mayā imaṃ corasadisam kāyaṃ chaḍḍetvā Nibbānanagaraṃ pavisitum vaṭṭatīti⁷; tena ruttam:

30. ‘Yathāpi kunapam⁸ puriso’ kaṇṭhe baddhaṃ jigucchiya
mocayitvāna gaccheyya sukhī serī sayamvasī
31. Tath’ ev’ imaṃ pūtikāyaṃ nānākunapasāñcayam⁹
chaḍḍayitvāna gaccheyyaṃ anapekho anattikho.
32. Yathā uccāratṭhānambhi karīsan naranāriyo
chaḍḍayitvāna gacchanti anapekhā anattikā
33. Evaṃ eva¹⁰ imaṃ kāyaṃ nānākunapapūritam¹¹
chaḍḍayitvāna gacchissam vaccaṃ katvā yathā kuṭim.
34. Yathāpi jajjaraṃ nāvaṃ paluggam¹² udakagāhiniṃ¹³
sāmi chaḍḍetvā gacchanti anapekhā anattikā

¹ C^s arihi. ² C^k C^v kunapam, C^s kunapam corrected to kunapam. ³ C^v pavisi-
corrected to pavi-. ⁴ C^k amata. ⁵ C^s C^v kunapam. ⁶ C^k C^s -kunapa-. ⁷ C^k
evaṃ evāha, C^s evam evāhaṃ. ⁸ C^s -kunapa- corrected to -kunapa-. ⁹ C^s
paluggam. ¹⁰ C^v -gāhimiṃ.

35. Evam eva imaṃ kāyaṃ navacchiddaṃ dhuvassavaṃ
chaddāyitvāna gacchissaṃ chinnam¹ nāvaṃ va sāmikā.
36. Yathāpi puriso corehi gacchanto bhaṇḍam ādiya
bhaṇḍacchedabhayaṃ disvā chaddāyitvāna gacchati
37. Evam eva ayaṃ kāyo mahācorasamo² viya,
pahāy' imaṃ gamissāmi kusalacchedanābhayā³ ti.

Evam Sumedhapāṇḍito nānāvidhāhi upamāhi imaṃ nekkhammūpasam-
hitaṃ atthaṃ cintetvā sakanivesane aparimitaṃ bhogaakkhandhaṃ heṭṭhā-
vuttanayena kapaṇaddhikādīnaṃ³ vissajjetvā mahādānaṃ datvā vatthu-
kāme ca kilesakāme ca pahāya Amaranagarato nikkhamitvā ekako va
Himavante Dhammakāṃ nāma pabbataṃ nissāya assamaṃ katvā paṇṇa-
sālaṃ ca caṃkamaṃ ca māpetvā pañcahi nīvaraṇadosahehi vivajjitaṃ
,evaṃ samāhite citte⁴ ti ādinā nayena vutteti aṭṭhahi kāraṇaguṇehi
samupetaṃ abhiññāsamkhātāṃ balaṃ āharitūṃ tasmīṃ assamaṇapade
navadosasamannāgataṃ sātakaṃ pajahitvā dvādasaguṇasamannāgataṃ
vākacīraṃ nivāsetvā isipabbajjaṃ pabbajji, evaṃ pabbajito aṭṭhadosa-
samākiṇṇaṃ taṃ paṇṇasālaṃ pahāya dasaguṇasamannāgataṃ rukkha-
mūlaṃ upagantvā sabbaṃ dhaññāvatikaṃ pahāya pavattaphalabhojano hu-
tvā nisajjaṭṭhānacāṃkamavaseṇ' eva padhānaṃ padahanto sattāhabbhan-
tare yeva aṭṭhannaṃ samāpattinaṃ pañcannaṃ ca abhiññānaṃ lābhī
ahosi, evaṃ⁴ taṃ yathāpatthitaṃ abhiññābalaṃ pāpuṇi; tena vuttaṃ:

38. „Evāhaṃ cintayitvāna nekaḥkoṭisataṃ dhaṇaṃ
nāthānāthānaṃ datvāna Himavantaṃ upāgamiṃ.
39. Himavantassa avidūre Dhammako nāma pabbato
assamo sukato mayhaṃ paṇṇasālā sumāpitā.
40. Caṃkamaṃ tattha māpesiṃ⁵ pañcadasavivajjitaṃ
aṭṭhaguṇasamupetaṃ,⁶ abhiññābalaṃ āharinṃ.
41. Sātakaṃ pajahinṃ tatttha navadosamupāgataṃ,
vākacīraṃ nivāsesiṃ dvādasaguṇamupāgataṃ.
42. Aṭṭhadosasamākiṇṇaṃ pajahinṃ paṇṇasālakaṃ.
upāgamiṃ rukkhāmūlaṃ guṇe dasaḥ' upāgataṃ.
43. Vāpitaṃ ropitaṃ dhaññaṃ pajahinṃ niravasesato.
anekaguṇasampannaṃ pavattaphalaṃ ādiyiṃ.

¹ C^v chinnam corrected to jinnam, C^s jinnam corrected to jinnam. ² C^v ma-
hācorabhaṭo. ³ C^s kapaṇaddhikādīnaṃ, C^z kapaṇiddhikādīnaṃ, C^v kapaṇaddhi-
kādīnaṃ. ⁴ C^s evaṃ. ⁵ C^v māpetvā. ⁶ so all three MSS.

44. Tattha-ppadhānaṃ padahiṃ nipajjaṭṭhānacāṃkame,
abbhantaramhi sattāhe abhiññābala pāpuṇiṃ¹ ti.

Imāya pana pāliyā¹ Sumedhapapaṇḍitena assamapaṇṇasālacaṃkamā sahatthā māpitā viya vuttā, ayaṃ paṇ' ettha attho: Mahāsattaṃ „Himavantaṃ ajjhogahetvā ajja Dhammakapabbataṃ pavisissatīti“² disvā Sakkena³ Vissakammadevaputtaṃ āmanetvā „tāta ayaṃ Sumedhapapaṇḍito ‘pabbajissāmiti’⁴ nikkhanto, etassa vasanaṭṭhānaṃ māpehīti“⁵. So tassa vacanaṃ sampaticchitvā ramaṇiyaṃ assamaṃ supaṇṇasālaṃ manoramaṃ caṃkamaṃ māpesi. Bhagavā pana tadā attano puññānubhāvena nipphannaṃ taṃ assamapadaṃ sandhāya „Sāriputta tasmaṃ Dhammakapabbate

Assamo sukato mayhaṃ paṇṇasālā sumāpitā,
caṃkamaṃ tattha māpesiṃ pañcadosa vivajjitaṃ⁶ ti

āha. Tattha sukato mayhaṃ ti sukato mayā, paṇṇasālā sumāpitā ti paṇṇacchadanāsālāpi me sumāpitā ahoṣi; pañcadosa vivajjitaṃ ti pañc' ime caṃkamanadosā nāma⁷: thaddhavisamatā⁸ antorukkhatā gahanacchanna⁹ atisambādhatā ativisālā¹⁰ ti, thaddhavisamabbhūmibhāgasmiṃ hi caṃkame caṃkamantassa pādā rujaṇti phoṭṭu uṭṭhalanti cittaṃ ekaggataṃ na labhati kammaṭṭhānaṃ vipajjati, mudusamatale pana phāsuvihāraṃ āgama kammaṭṭhānaṃ sampajjati¹¹, tasmā thaddhavisamabbhūmibhāgatā eko doso ti vedītabbo, caṃkamassa anto majjhe vā koṭṭiyaṃ vā rukkhe sati pamādaṃ āgama caṃkamantassa nalātaṃ vā sisāṃ vā paṭṭhaṇṇatīti antorukkhatā dutiyo doso, tiṇalātādigahanacchanna¹² caṃkame caṃkamanto andhakāravēlayaṃ uragādike paṇe akkamitvā vā māreti tehi vā daṭṭho dukkhaṃ āpajjati¹³ gahanacchanna¹⁴ tatiyo doso, atisambādhe caṃkame āyāmato ratanike vā aḍḍharatanike vā caṃkame¹⁵ caṃkamantassa paricchede pakkhalitvā nakhāpi aṅguliyo pi bhijjanti¹⁶ atisambādhatā catuttho doso, ativisāle caṃkame caṃkamantassa cittaṃ vidhāvati ekaggataṃ na labhati¹⁷ ativisālā¹⁸ pañcamaṃ doso, puthulato pana diyaḍḍharatanāṃ dvīsu passesu ratanamattaṃ¹⁹ anucaṃkamaṃ dīghato saṭṭhihatthaṃ mudutalaṃ²⁰ samavippakīṇavālukaṃ caṃkamaṃ vaṭṭati, Cetiyaḍḍhirimhi dīpappasādaka-Mahindattherassa caṃkamaṃ viya tādīsaṃ ahoṣi, tenāha: caṃkamaṃ tattha māpesiṃ pañcadosa vivajjitaṃ ti, aṭṭhaḡaḡasamūpetan ti aṭṭhaḡi samapasukhehi upetaṃ, aṭṭh' imāni samapasukkhāni nāma: dhanadhañṇapariggababhāvo anavajjapaṇḍapātapariyesanabhāvo nibbutapaṇḍaṃ bhuñjanaḡbhāvo²¹ raṭṭhaṃ piṭetvā dhanasāraṃ vā sīsakaḡapapādīni vā gaṇhantesu rājakulesu raṭṭhakilesābhāvo upakaraṇesu nicchandarāḡababhāvo coravilope nibbhaya-
bhāvo rājarājamahūmattehi asaṃsaṭṭhabbhāvo catusu disāsu appaṭṭhatabhāvo, idaṃ

¹ C^k pāliyā, C^s pāliyā corrected to pāliyā. ² C^v Sakko. ³ C^v omits nāma.

⁴ C^s gahana- corrected to gahaṇa-. ⁵ C^v sammajjati, C^s sammajjati corrected to sampajjati. ⁶ C^s -gahaṇa-. ⁷ C^v omits caṃkame. ⁸ C^k C^v ratanamatta

⁹ C^v mudutala. ¹⁰ so all three MSS.

vuttam hoti: yathā tasmīṃ assame vasantena sakkā honti imāni aṭṭha sukhāni vinditum evaṃ aṭṭhaguṇasamupetaṃ¹ taṃ assamaṃ māpesin ti; abhiññābalaṃ āharin ti pacchā tasmīṃ assame vasanto kaṣiṇaparikkammaṃ katvā abhiññānaṃ ca samāpattinaṃ ca uppādanatthāya aniceato dukkhato vipassanaṃ ārabhitvā² thāmapattaṃ vipassanābalaṃ āharin³, yathā tasmīṃ vasanto taṃ balaṃ āharitum sakkomi⁴ evaṃ taṃ assamaṃ tassa abhiññatthāya vipassanābassa anuccavikaṃ katvā māpesin ti attho; sāṭakaṃ pajahim tattha navadosamupāgatan ti etthāyaṃ ānupubbikathā⁵: tadā kira kuṭilepacāṃkamādi-patimaṇḍitaṃ⁶ pupphūpagaphalūpagarukkhasaṅchannaṃ ramaṇiyaṃ madhurasalilāsaṃ apagatavāṃmagabhiṃsanakasakuṇaṃ pavivekakkhamaṃ assamaṃ māpetvā alaṃkātacaṃkamassa ubhosu antesu ālambanaphalakaṃ saṃvidhūya nisīdanatthāya caṃkamavemajjhe samatalaṃ muggavaṇṇasilaṃ māpetvā anto paṇṇasālāyaṃ jaṭamaṇḍalaṃ vākacīraṃ tidaṇḍakuṇḍikādike tāpasaparikkhāre maṇḍape pāṇiyakutapāṇiyasaṃkhaṇḍapāṇiyasārāvāni⁷ aggisālāyaṃ aṅḍarakapalladārūādīni⁸ evaṃ yaṃ yaṃ pabbajitānaṃ upakārāya saṃvattati taṃ sabbaṃ māpetvā paṇṇasālābhittiyaṃ „ye keci pabbajitukāmaṃ ime parikkhāre gahetvā pabbajantū“⁹ ti akkharāni chinditvā devalokam eva gate Vissakamme devaputte Sumedhapapaṇḍito Himavantapāde girikandarānusārena attano nivāsānurūpaṃ phāsukaṭṭhānaṃ olokento naḍṇivattane vissakammanimmitaṃ sakkadattiyaṃ ramaṇiyaṃ assamaṃ disvā caṃkamanakoṭṭhīṃ gantvā padavaḷaṇṇaṃ¹⁰ apassanto „dhuvaṃ pabbajitā dhuraḡame bhikkhaṃ pariyesitvā kilantarūpā āgantvā paṇṇasālāni pavisitvā nisinnā bhavissanti“¹¹ cintetvā thokaṃ āgametvā „atīviya eirāyanti“¹² jāṇissāmi“¹³ paṇṇasālakuṭṭidvāraṃ¹⁴ vīvaritvā anto pavisitvā ito e' ito ca olokento mahābhittiyaṃ akkharāni vācetvā „mayhaṃ kappiyaparikkhārā ete, ime gahetvā pabbajissāmi“¹⁵ attanā nivatthaparutāṃ sāṭakayugaṃ pajahī, tenāha: sāṭakaṃ pajahim tatthā ti, evaṃ pavittho ahaṃ Sāriputta tassaṃ paṇṇasālāyaṃ sāṭakaṃ pajahim navadosamupāgatan ti sāṭakaṃ pajahanto nava dose disvā pajahim ti dīpeti, tāpasapabbajjaṃ pabbajitānaṃ hi sāṭakasmiṃ nava dosā upaṭṭhahanti: mahagghabhāvo eko doso, parapaṭibaddhatāya uppajjanabhāvo eko, paribhogena lahuṃ kilissanabhāvo eko kiliṭṭho ca dhovitaḡbo ca rajitaḡbo ca hoti, paribhogena jīraṇabhāvo eko jīṇassa hi tunnaṃ vā aggaladānaṃ¹⁶ vā kūtābbaṃ hoti, puna pariyesanāya durabbhisaṃbhavabhāvo eko, tāpasapabbajjāya asūruppabhāvo eko, paccatthikānaṃ sādharāṇabhāvo eko yathā hi naṃ¹⁷ paccatthikā na gahanti tathā gopetabbaṃ hoti, paribhuṇjantassa vibhūsanatthānaḡbhāvo eko, gahetvā carantassa khandhabhāramahiechabhāvo eko ti; vākacīraṃ nivāsesin ti tadā ahaṃ Sāriputta ime nava dose disvā sāṭakaṃ pahāya vākacīraṃ nivāsesim, muṇ-

¹ C^o C^v samūpetam. ² C^v āharitvā. ³ C^k C^s āhari. ⁴ C^s sakkoti. ⁵ C^v ānupubbakathā, C^k ānupubbakathā. ⁶ C^s kuṭilena-. ⁷ C^k C^v -kūṭa-. ⁸ C^s C^v aṅḡāra-. ⁹ C^k C^v padavaḷaṇṇaṃ. ¹⁰ C^s -sālā-, C^k -sālā- corrected to -sālā-. ¹¹ C^k C^v aggaḷa-. ¹² C^v taṃ.

jaṭiṇaṃ hīrahīraṃ katvā ganthetvā¹ kataṃ vākacīraṃ nivāsanaṇṇapāraṇaṭṭhāya² ādiyaṃ ti attho, dvādasaguṇaṃ upagataṃ ti dvādasahi ānisaṃsehi samannāgataṃ, vākacīrasmiṃ hi dvādasā ānisaṃsā: appagghaṃ suṇḍaraṃ kappiyaṃ ti ayaṃ³ tāva eko ānisaṃso, sahatthā kātuṃ sakkā ti ayaṃ dutiya, paribhogena saṇṇikaṃ⁴ kilissati dhoviyamāne⁵ pi papañco n' atthiti ayaṃ tatiya, paribhogena jinne pi sibbitabbābhāvo catuttho, puna pariyesantassa sukhena karaṇabhāvo pañcama, tāpasapabbajjāya sārūppabhāvo chaṭṭho, paccatthikānaṃ nīrūpabhogabhāvo⁶ sattama, paribhūñjantassa vibhūsanatthānābhāvo aṭṭhama, dhāraṇasallakukabhāvo navama, cīvarapaccaye appicchabhāvo dasama, vākupattiyā dhammikaṇavajjabhāvo ekādasama, vākacīre natthe pi anapekkhabhāvo dvādasama ti; aṭṭhadosaṃsaṃkīṇaṃ pajahīṃ paṇṇasālakaṃ ti kathaṃ pajahī, so kira varasātakayugaṃ omuñcanto cīvaravaṇise laggitaṃ anojapupphadāmasadisāṃ rattaṃ vākacīraṃ gahetvā nivāsetvā tass' upari aparāṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ vākacīraṃ paridāhitvā punnāgapupphasantharasadisāṃ saḥkuraṃ ajinacammaṃ ekaṃsaṃ katvā jaṭamaṇḍalaṃ paṇṇamuñcivā cūḷāya saddhiṃ niccalabbhāvakaṇaṭṭhaṃ sārasiñciṃ⁷ pavesetvā muttājūlasadisāya sikkāya pavālavaṇṇaṃ⁸ kuṇḍikaṃ odāhitvā tīsu ṭhāṇesu vaṇṇikaṃ kājaṃ ādāya ekissā kājakotiyaṃ kuṇḍikaṃ ekissā añḥkusa-pacchiṃ tidaṇḍakādīni olambetvā khāribhāraṃ aṇise katvā dakkhiṇena batthena kattaraḍaṇḍaṃ gahetvā paṇṇasālato nikkhamitvā saṭṭhihatthamahācārikaṃ kame aparāraṃ caṃkamanto attano vesaṃ oloketvā „mayhaṃ mano matthakaṃ patto, sobhati vata me pabbajjā, Buddhapaccekaḥ Buddhādīhi sabbehi vīraṇurisehi vaṇṇitā thomitā ayaṃ pabbajjā nāma, pahīnaṃ me gihibandhanaṃ, nikkhanto 'smi' nekkhammaṃ¹⁰, laddhā me uttamaṇṇapabbajjā, karissāmi samānadhamaṃ, labhissāmi maggaphalasukhaṃ“ ti ussāhajāto khārikājaṃ otāretvā caṃkamavemajje mug-gavaṇṇasilāpette suvaṇṇapaṭimaṃ viya nisiṇṇo divasabhāgaṃ vītinaṃetvā sāyaṇṇasamayaṃ paṇṇasālaṃ pavisitvā bidalamaṇḍakapasse kaṭṭhattharikāya nīpanno sarīraṃ utuṃ gāhāpetvā balavapaccūse pabujjhivā attano āgamaṇaṃ āvajjesi: „ahaṃ gharāvāse ādīnaṃ disvā amitabhogaṃ anantaṃ yasam pahāya araṇṇaṃ pavisitvā nekkhammagavesako hutvā pabbajito, ito dāni paṭṭhāya paṇḍacāraṃ caritum na vaṭṭati, pavivekaṃ hi pahāya vicarantaṃ micchāvitakkamakakkhikā khādanti, idāni mayā vivekaṃ anubrūhetum vaṭṭati, ahaṃ hi gharāvāsaṃ pali-bodhato disvā nikkhanto, ayaṃ ca maṇḍapā paṇṇasālā, beluvapakkavaṇṇaparibhaṇḍakataṃ bhūmi, rajatavaṇṇaṃ setabhittiyo, kapoṭapādavaṇṇaṃ paṇṇacchadanāṃ, vicittattharakavaṇṇabidalamaṇḍako, nivāsaphāsukaṃ vasaṇatthānaṃ, etto atirekatarā viya me gehasampadā paññāyatiti“ paṇṇasālāya dose vicinanto aṭṭha dose passi, paṇṇasālāparibhogasmiṃ hi aṭṭha ādīnavā: mahāsambhārena dabbasambhāre samodhānetvā karaṇapariyesanabhāvo eko ādīnavo, tūpaṇṇamattikāsu patitāsu

¹ C^k gantetvā, C^s gantetvā corrected to ganthetvā. ² C^k -pārūpana-. ³ C^v ayaṃ.

⁴ C^v saṇṇikaṃ. ⁵ C^k C^v dhoviyamāne. ⁶ C^k -bhogābhāvo. ⁷ C^k C^s -suciṃ.

⁸ C^k pavālavaṇṇa, C^v pavālavaṇṇaṃ. ⁹ C^v smiṃ. ¹⁰ C^k C^v nekkhamma.

tāsaṃ punappuna ṭhapetabbatāya nibaddhajaggaṇabhāvo dutiyo, „senāsanā¹ nāma mahallakassa pāpuṇāti, avelāya vuṭṭhāpiyamānassa cittekaggatā na hotīti“ uṭṭhāpaniyabhāvo² tatiyo, sītuṇhapaṭighātena kāyassa sukhumālākaraṇabhāvo catuttho, „gehaṃ³ pavīṭṭhena yaṃ kiñci pāpaṃ sakkā kātun“ ti garahapaṭicchādānabhāvo pañcama, „mayhaṃ“ ti pariggahakaraṇaṃ chaṭṭho, „gehaṃ atthibhāvo nāma sadutiya⁴ kavāso“ ti sattamo, ūkamaṃ kuṇḍaḥḥaragolīkādīnaṃ sādharāṇatāya bahusādhāraṇabhāvo aṭṭhama, iti ime aṭṭhaādinave disvā Mahāsatto paṇṇasālaṃ⁵ pajahi, tenāha: aṭṭhadosa⁶ samākiṇṇaṃ pajahiṃ paṇṇasālakaṃ ti; upāgamiṃ rukkhamaṃ gūṇe dasa⁷ upāgataṃ ti „channaṃ paṭikkhipitvā dasa⁸ gūṇehi upetaṃ rukkhamaṃ upagato ‘smīti’ vadati, tat’ ime dasa gūṇa: appasamārambhatā eko gūṇo, „upagamanamattakam eva hi tattha hotīti“ appajaggaṇatā⁹ dutiyo, „taṃ hi sammaṭṭham pi asammaṭṭham pi paribhogaphāsukaṃ hoti yeva“ anuṭṭhāpaniyabhāvo⁶ tatiyo, „garahaṃ na paṭicchādeti, tattha hi pāpaṃ karonto lajjati“ garahāya apaṭicchannabhāvo catuttho, „abbhokūsavāso viya kāyaṃ na santhambhetīti“ kāyassa asanthambhanabhāvo pañcama, pariggahakaraṇabhāvo chaṭṭho, gehālayapaṭikkhepo sattamo, bahusādhāraṇagehe viya „paṭijaggissāmi⁷ nāmi⁸, nikkhamathā“ ti nībaraṇakābhāvo aṭṭhama, vasantassa sappītikabhāvo navama, rukkhamaṃ lasenāsanassa gatagataṭṭhāne sulabbatāya anapekkhabhāvo dasama ti, „ime dasa gūṇe disvā rukkhamaṃ upagato ‘smīti’ vadati; imāni ettakāni kārāṇāni sallakkhetvā Mahāsatto punadivase bhikkhāya pāvisi, ath’ assa sampattagāme manussā mahantena ussāhena bhikkhaṃ adāsi, so bhattakiccaṃ nīṭṭhapetvā assamaṃ āgamaṃ nisīditvā cintesi: „nāhaṃ ‘āhāraṃ labhāmīti’ pabbajito, siniddhāhāro nāmi’ esa mānamadapurisamade vaḍḍhethi, āhāramūlakassa ca dukkhassa anto n’ atthi, yaṃ nūnāhaṃ vāpitaṃ ropitaṃ dhañña⁹ nibbattaṃ āhāraṃ jahitvā pavattaphalabhojano bhavēyyaṃ“ ti; so tato paṭṭhāya tatthā katvā ghaṭanta vāyamanto ‘sattāhabbhantare yeva aṭṭha samāpattiyo pañca abhiññā nibbattesi, tena vuttaṃ:

Vāpitaṃ ropitaṃ dhaññaṃ pajahiṃ niravasesato,
anekaguṇasampannaṃ pavattaphalam ādiyaṃ,
Tattha-ppadhānaṃ padahiṃ nisaṭṭhānācamaṃ kame,
abbhantaramhi sattāhe abhiññābala pāpuṇi ti.

Evam abhiññābalaṃ patvā Sumedhatāpase samāpattisukhena vītināmente Dīpaṅkaro⁹ nāma Satthā loke udapādi. Tassa paṭisandhi-jātibodhidhammacakkappavattanesu sakalāpi dasasahassilokadhātu sam-

¹ C^s senāsanā corrected to senāsanā. ² all three MSS. uṭṭhāpaniya-. ³ C^v gehaṃ corrected to garahaṃ. ⁴ C^k paṇṇasālaṃ. ⁵ C^k -jaggantā, C^v -janatā. ⁶ C^k anuṭṭhāpaniya-. ⁷ C^v paṭijaggissāmiṃ corrected to -ssāmi. ⁸ C^v omits nāmi. ⁹ C^v dīpaṅkaro.

kampi sampakampi sampavedhi mahāviraṇaṃ viravi, dvattiṃsa pubbaṇi-
mittāni pāturaṇaṃsu. Sumedhatāpaso samāpattisukheṇa vītiṇāmento
n' eva taṃ saddaṃ assosi na tāni nimittāni addasa; tena vuttaṃ:

45. „Evaṃ me siddhipattassa vasībhūtaṃ sāsane
Dīpaṅkaro nāma Jīno uppaṇṇi lokanāyako.
46. Uppaṇṇante ca jāyante bujjhante dhammaḍḍesane
caturo nimitte nāddasaṃ¹ jhānaratisamappito“ ti.

Tasmiṃ kale Dīpaṅkaradasabalo catuḥi khīṇāsavaṣaṭṭasahasheḥi pari-
vuto anupubbena cārikaṃ caramāno Rammakam nāma nagaraṃ patvā
Sudassanamahāvihāre paṭivasati. Rammanagaravāsino „Dīpaṅkaro kira
samaṇissaro paramābhisaṃbodhiṃ patvā pavattavaradhammacakko anu-
pubbena cārikaṃ caramāno Rammanagaraṃ patvā Sudassanamahāvi-
hāre paṭivasatīti“ sutvā sappīnavanītādīni c' eva bhesajjāni vatthacchā-
danāni ca gāhāpetvā gandhamālādihattā yena Buddhō yena Dhammo
yena Saṅgho tannimā tappoṇā tappabbhārā hutvā Satthāraṃ upa-
saṃkamitvā vanditvā gandhādīhi pūjetvā ekamantaṃ nisinnā, dham-
maḍḍesanaṃ sutvā svātanāya nimantetvā utthāyāsanaṃ pakkamiṃsu. Te
punadivase mahādānaṃ sajjetvā nagaraṃ alaṃkaritvā Dasabalassa
āgamanamaggaṃ alaṃkarontā udakabhinnatthānesu paṃsuṃ² pakkhi-
pītvā samaṃ bhūmitalaṃ katvā rajatapattavannaṃ vālukaṃ ākiranti,
lājāni c' eva pupphāni ca vīkiranti, nānāviraḇgehi vatthehi dhaja-
paṭāke ussāpentī, kadaliyo c' eva pupphaghaṭṭapantiyo ca paṭiṭṭhāpentī.
Tasmiṃ kale Sumedhatāpaso attano assamaṇapadā uggaṇtvā tesamā ma-
nussānaṃ uparibhāgeṇa ākāseṇa gacchanto te haṭṭhatuṭṭhe manusse
disvā „kinu nu kho kāraṇaṃ“ ti ākāsaṭo oruḇha ekamantaṃ ṭhito
manusse pucchi: „hambho kassa tumhe imaṃ maggaṃ alaṃkaroṭhā“
ti; tena vuttaṃ:

47. „Paccantadesavisaye nimantetvā Tathāgataṃ
tassa āgamanamaggaṃ³ soḍhenti tuṭṭhamānasā.
48. Ahaṇa tena samayena nikkhamitvā sakassamā
dhunanto vākacīrāni gacchāmi ambare tadā.
49. Vedajātāṃ jaṇaṃ disvā tuṭṭhahaṭṭhaṃ pamoditāṃ
orohitvāna gagaṇā manusse pucchi tāvade:

¹ C^k C^s nāddasāsiṃ. ² C^k C^s paṃsu. ³ so all three MSS.

50. 'Tuṭṭhahaṭṭho pamodito vedajāto mahājano,
kassa sodhīyati' maggo añjasam vaṭumāyanaṃ" ti.

Manussā āhaṃsu: „bhante Sumedha na tvaṃ jānāsi: 'Dīpaṃkarada-sabalo sammāsambodhiṃ patvā pavattavaradhaumacakko cārikaṃ ca-ramāno amhākaṃ nagaraṃ patvā Sudassanamahāvihāre paṭivasati, mayā² taṃ Bhagavantaṃ nimantayimha, tass' etaṃ Buddhassa Bhagavato āgamanamaggaṃ alaṃkaromā" ti. Sumedhatāpaso cintesi: „'Buddho' ti kho ghosamattam pi loke dullabhaṃ, pag eva Buddhup-pādo, mayāpi imehi manussehi saddhiṃ Dasabalassa maggaṃ alaṃkarituṃ vaṭṭatīti". So te manusse āha: „sace bho tumhe etaṃ maggaṃ Buddhassa alaṃkarotha mayham pi ekaṃ okāsaṃ detha, aham pi tumhehi saddhiṃ maggaṃ alaṃkarissāmīti". Te „sādhū" ti sampañcchitvā „Sumedhatāpaso iddhiṃ" ti jānantā udakabhinnokāsaṃ sallak-khetvā „tvaṃ imaṃ ṭhānaṃ alaṃkarohīti" adāsu. Sumedho buddhā-rammaṇaṃ pītiṃ³ gahetvā cintesi: „ahaṃ imaṃ okāsaṃ iddhiyā alaṃkarituṃ pahomi, evaṃ alaṃkato pana maṃ na paritosessati, ajja mayā kāyaveyyāvaccam kātuṃ vaṭṭatīti" paṃsuṃ āharitvā tasmiṃ padese pakkhipi. Tassa tasmiṃ padese analaṃkate yeva Dīpaṃkaro Dasabalo mahānubhāvānaṃ chaḷabhiññākhipāsavānaṃ catuḥ satasahassemi parivuto devatāsu dibbamālagandhādīhi⁴ pūjayantesu⁵ dibbasamgītesu pavattantesu⁶ manussehi⁷ mānusakagandhehi c' eva mālādīhi ca pūjayantesu⁸ anantāya Buddhaliḥhāya Manosilātale vijambhamāno siho viya taṃ alaṃkatapaṭiyattamaggaṃ paṭipajji. Sumedhatāpaso akkhini um-mīletvā alaṃkatamaggena āgacchantassa Dasabalassa dvattiṃsamahā-purisaḷakkhaṇapattimaṇḍitaṃ asītiyā anubyañjanehi anubyañjitaṃ⁹ byā-mappabhāya¹⁰ samparivāritaṃ maṇivannagaganatale nānappakārā¹¹ yijjula-tā viya āveḷāveḷabhūtā c' eva yugaḷayugaḷabhūtā ca chabbannagha-nabuddharasmiyo¹² vissajjentaṃ rūpaggaṇattam attabhāvaṃ oloketvā „ajja mayā Dasabalassa jīvitapariccāgaṃ kātuṃ vaṭṭatīti" „mā Bhagavā kalale akkami, maṇiphalakasetuṃ pana akkamanto viya saddhiṃ catuḥhi khīṇāsavasatasahassemi mama piṭṭhiṃ maddamāno gacchatu, taṃ me bhaviṣṣati dīgharattaṃ hitāya sukhāyā" ti kese mocetvā ajinajaṭāvā-

¹ C^s sodhīyati. ² C^s mayā. ³ C^s buddhorammaṇaṃ pītiṃ, C^v buddhāramanapītiṃ. ⁴ C^s -gandhādisu, C^k gandhādisu. ⁵ C^v pūjayantīsu. ⁶ C^v pavat-tiyamānesu. ⁷ so all three MSS. instead of manussesu? ⁸ C^v pūjiyamānesu. ⁹ C^s anubyañjitaṃ. ¹⁰ C^s vyāma-. ¹¹ C^s -karā, C^v -kāra. ¹² C^k -ghaṇa-.

kacīrāni kālavaṇṇe¹ kalale pattharivā māṇiphalakasetuṃ viya kalala-
pitthe nipajji; tena vuttaṃ:

51. „Te me puṭṭhā vyākariṃsu: ‘Buddho loke anuttaro
Dīpaṃkaro nāma Jīno uppajji lokanāyako,
tassa sodhīyati² maggo añjasāṃ vaṭumāyanam’.
52. ‘Buddho’ ti mama sutvāna pīti uppajji tāvade,
‘Buddho Buddho’ ti kathayanto somanassāṃ pavedayaṃ.³
53. Tattha tathā vicintesiṃ tuṭṭho saṃviggamānaso:
‘idha bījāni ropissāṃ, khaṇo ve mā upaccagā.
54. Yadi Buddhassa sodhetha ekokāsaṃ dadātha me,
aham pi sodhayissāmi añjasāṃ vaṭumāyanam’.
55. Adāṃsu te mam’ okāsaṃ sodhetuṃ añjasāṃ tadā.
‘Buddho Buddho’ ti cintento maggaṃ sodhem’ ahaṃ tadā.
56. Anīṭṭhite mam’ okāse Dīpaṃkaro mahāmuni
cattārisataṣaṣṣeṇhi⁴ chaḷabhiññeṇhi tādihi⁵
khīṇāsavēhi vimalehi paṭipajji añjasāṃ⁶ Jīno.
57. Paccuggamanā vattanti, vajjanti bheriyo bahū⁷,
āmoditā naramarū sādhuḷkāraṃ pavattayum.
58. Devā manusse passantī manussāpi ca devatā,
ubho pi te pañjalikā anuyanti Tathāgataṃ.
59. Devā dibbehi turīyehi manussā mānusakehi ca
ubho pi te vajjayantā⁸ anuyanti Tathāgataṃ.
60. Dibbaṃ mandāravaṃ pupphaṃ padumaṃ pāricchattakam
disodisaṃ okiranti ākāsaṇabhagatā⁹ marū.
61. Campakaṃ salaḷaṃ nīpaṃ nāgapunnāgaketakam
disodisaṃ ukkhipanti bhūmitalagatā narā.
62. Kese muñcitu’ ahaṃ tattha vākacīraṇ ca sammakam
kalale pattharivāna avakujjo nipajji’ ahaṃ.
63. ‘Akkamitvāna maṃ Buddho saha sisseeṇi gacchatu,
mā¹⁰ kalale akkamittho, hitāya me bhavissatitī’.

so kalalapitthe nipannako va puna akkhīni ummīletvā Dīpaṃkaradasa-
balassa Buddhasiriṃ sampassamāno evaṃ cintesi: „sace ahaṃ iccheyyāṃ
sabbakilese jhāpetvā saṃghanavako hutvā Rammanagaraṃ paviseyyāṃ.

¹ Ck Cs kūla-. ² Cs Cv sodhiyati. ³ Ck pavedayaṃ. ⁴ so all three MSS.

⁵ Ck tādihi, Cv tādisi. ⁶ Cs añjasāṃ. ⁷ Ck Cs bahu. ⁸ Ck vajjayantā.

⁹ Cv ākāsatālagatā. ¹⁰ Ck Cs add naṃ.

aññātakavesena pana me kilese jhāpetvā Nibbānapattiya¹ kiccaṃ n'atthi, yaṃ nūnāhaṃ Dīpaṃkaradasabalo viya paramābhisambodhiṃ patvā dhammanāvaṃ āropetvā mahājanaṃ Saṃsārasāgarā uttāretvā pacchā parinibbāyeyyaṃ, idaṃ mayhaṃ patirūpaṃ² ti. Tato aṭṭha dhamme samodhānetvā Buddhabhāvāya abhinīhāraṃ katvā nipajji; tena vuttaṃ:

64. „Puthaviyaṃ² nipannassa evaṃ me āsi cetaso:
'icchamāno ahaṃ ajja kilese jhāpaye mama.
65. Kim me aññātakavesena dhammaṃsacchikaten' idha.
sabbāññutaṃ³ pāpuṇitvā Buddho hessaṃ sadevake.
66. Kim me ekena tiṇṇena purisena thāmadassinā,
sabbāññutaṃ⁴ pāpuṇitvā santāressaṃ sadevake.
67. Iminā me adhikārena purisena thāmadassinā
sabbāññutaṃ pāpuṇāmi tāremi janataṃ bahuṃ.
68. Saṃsārasotaṃ chinditvā viddhamisitvā tayo bhava
dhammanāvaṃ samāruyaṃ santāressaṃ sadevake⁵ ti.

yasmā pana Buddhattaṃ patthentassa

69. Manussattaṃ līngasampatti hetu Satthāradassanaṃ
pabbajjā guṇasampatti adhikāro ca chandaṭā
aṭṭhadhammasamodhānā abhinīhāro samijjhati.

Manussattabhāvasmiṃ yeva hi tathā Buddhattaṃ patthentassa patthanā samijjhati nāgassa vā supannaṃsassa vā devatāya vā patthanā no samijjhati, manussattabhāve pi purisalīṅge tṭhitass' eva patthanā samijjhati itthiya vā paṇḍakanapunnisakaubhato-byañjanakānaṃ⁵ vā no samijjhati, purisassa pi tasmiṃ attabhāve arahattappattiya hetusampannass' eva patthanā samijjhati no itarassa, hetusampannena pi sace jīvamānakabuddhass' eva santikā patthentassa patthanā samijjhati parinibbute Buddhhe cetiyasantike vā bodhimūle vā patthentassa na samijjhati, Buddhānaṃ santike patthentassāpi pabbajjālīṅge tṭhitass' eva samijjhati no gihilīṅge tṭhitassa, pabbajitassāpi pañcābhīṇāssa aṭṭhasamāpattilābhino yeva samijjhati na imāya guṇasampattiya virahitassa, guṇasampannenāpi yena attano jīvitaṃ Buddhānaṃ pariccattaṃ hoti tassa iminā adhikārena adhikārasampannass' eva samijjhati na itarassa, adhikārasampannassāpi yassa Buddhakāradhammānaṃ atthiya mahanto chando ca mahanto ussāho ca vāyāmo ca pariyeṭṭhi⁶ tass' eva samijjhati na itarassa, tatth' idaṃ chandamahantatāya opammaṃ: sace hi evaṃ assa „yo sakala-cakkavāḷagabbhaṃ ekodakābhūtaṃ attano bāhubalena pataritvā pāraṃ gantum

¹ C^v nibbānappattiya. ² C^v puthuviyaṃ. ³ C^k sabbāññūtaṃ, C^v sabbāññutam.

⁴ C^v sabbāññutam. ⁵ C^s -vyañjana-. ⁶ C^v pariyeṭṭhi.

samattho so Buddhattaṃ pāpuṇāti, yo vā pana sakalacakkavālagabbhaṃ veḷugumbasañchannaṃ viyūhītvā maddītvā padasā gacchanto pāraṃ gantuṃ samattho so Buddhattaṃ pāpuṇāti, yo vā pana sakalacakkavālagabbhaṃ sattiyo ākoṭetvā niraṇṭaraṃ sattiṭhalasamākiṇṇaṃ padasā akkamamāno pāraṃ gantuṃ samattho so Buddhattaṃ pāpuṇāti, yo vā pana sakalacakkavālagabbhaṃ vītaccikaṃgārabharitaṃ pādehi maddamāno pāraṃ gantuṃ samattho so Buddhattaṃ pāpuṇāti“ yo etesu ekam pi attano dukkaraṃ na maññati „ahaṃ etam pi taritvā vā gantvā vā pāraṃ gahessāmīti“ evaṃ mahantena chaṇḍena ca ussāhena ca vāyāmena ca pariyeṭṭhiyā ca samannāgato hoti tassa patthanā samijjhati na itarassa. Sumedhatāpasaso pana ime aṭṭha dhamme samodhānetvā Buddhabhāvāya abhinīhāraṃ katvā nipajji. Dīpaṇkaro pi Bhagavā āgantvā Sumedhatāpasassa sisabhiḅge ṭhatvā maṇisīhapaṇjaram¹ ugghātento viya pañcavaṇṇapasādasampannāni akkhiṇi ummīletvā kalalapiṭṭhe nipannaṃ Sumedhatāpasam divvā „ayaṃ tāpasaso Buddhattāya“² abhinīhāraṃ katvā nipanno, ijjhissati nu kho imassa patthanā udāhu no“ ti anāgataṃ saññāṇaṃ pesetvā upadhārento „ito kappasatasahassādhikāni cattāri asaṃkheyyāni atikkamītvā Gotamo nāma Buddhō bhavissatīti“³ nātvā ṭhitako va parisamajjhe vyākāsi: „Passatha no tumhe imaṃ uggaṭapaṇaṃ“⁴ tāpasam kalalapiṭṭhe nipannaṃ“ ti. „Evaṃ bhante“. „Ayaṃ Buddhattāya“⁵ abhinīhāraṃ katvā nipanno, samijjhissati imassa patthanā, ito kappasatasahassādhikānaṃ catunnaṃ asaṃkheyyānaṃ matṭhake Gotamo nāma Buddhō bhavissati, tasmīṃ paṇassa attabhāve Kapilavattū⁶ nāma nagaraṃ nivāso bhavissati, Māyā nāma devī⁷ mātā, Suddhodano nāma rājā pitā, aggasāvako Upatisso nāma thero, dutiyasāvako Kolito nāma, Buddhupatṭhāko Ānando nāma, aggasāvikā Khemā nāma therī⁸, dutiyasāvikā Uppalavannā⁹ nāma therī¹⁰ bhavissati, paripakkāṇāṇo mahābhikkhamaṇaṃ katvā mahāpadhānaṃ padahītvā nigrodhamūle pāyāsam paṭiggahetvā Neraṇjarāya tīre paribhuñjītvā bodhimandaṃ āruya assattharukkhamūle abhisambujjhissatīti“; tena vuttaṃ:

70. “Dīpaṇkaro¹⁰ lokavidū¹¹ āhutaṇaṃ paṭiggaho
ussīsake maṃ ṭhatvāna idaṃ vacanaṃ abravī¹²:
71. ‘Passatha imaṃ tāpasam jaṭilaṃ uggaṭapaṇaṃ.
aparimeyye ito kappe Buddhō loke bhavissati.

¹ Cs Cv mani-. ² Cs buddhattāya. ³ Cs uggaṭapan. ⁴ Cs buddhattāya corrected to buddhattāya. ⁵ Cv kapilavattū. ⁶ Cs devī. ⁷ Cs Cs therī. ⁸ all three MSS. uppalavannā. ⁹ Cs therī. ¹⁰ Cs dīpaṇkaro. ¹¹ Cs Cs lokavidu. ¹² Cv -bruvī.

72. Aho Kapilavhayā rammā nikkhamitvā Tathāgato
padhānaṃ padahitvāna katvā dukkarakāriyaṃ
73. Ajapālarukkhamaññe nisiditvā Tathāgato
tatha pāyāsaṃ aggayha Nerañjaram upēhiti.
74. Nerañjarāya tīre pāyāsaṃ ādāya so Jino
paṭiyattavaramaggena bodhimūlaṃ ehi.
75. Tato padakkhiṇaṃ katvā bodhimāṇaṃ anuttaro
assatthassa mūle bujjhissati mahāyaso.
76. Imassa janikā mātā Māyā nāma bhavissati.
pitā Suddhodano nāma, ayaṃ hessati Gotamo.
77. Anāsavā vitarāgā santacittā samāhitā
Kolito Upatisso ca aggā hessanti sāvakā.
78. Ānando nāma upatthāko upatthissati taṃ Jinaṃ,
Khemā Uppalavaṇṇā ca aggā hessanti sāvikā
79. Anāsavā vitarāgā santacittā samāhitā.
Bodhi tassa Bhagavato „Assattho“ ti pavuccati”¹.

Sumedhatāpaso „mayhaṃ kira patthanā samijjhissatīti“ somanas-
sappatto ahoṣi. Mahājano Dīpaṃkaradasabalassa vacanaṃ sutvā „Su-
medhatāpaso kira Buddhabijaṃ Buddhamkuro“ ti haṭṭhatuṭṭho ahoṣi.
Evaṃ c’ ahoṣi: „yathā nāma puriso nadiṃ taranto ujukena titthena
uttarituṃ asakkonto heṭṭhātittthena uttarati evaṃ evaṃ² mayhaṃ Dī-
paṃkaradasabalassa sāsane maggaphalaṃ alabhamānā anāgate yadā
tvaṃ Buddho bhavissasi³ tadā tava sammukhā maggaphalaṃ sacchikātūṃ
samatthā bhaveyyāma⁴“ ti patthanāṃ ṭhapayāsi. Dīpaṃkaradasabalo
pi Bodhisattaṃ pasamsitvā aṭṭhahi pupphamuṭṭhīhi pūjetvā padakkhiṇaṃ
katvā pakkāmi. Te pi catusatasahassasaṃkhā khīṇāsavā Bodhisattaṃ
gandhehi ca mālehi⁵ ca pūjetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkamāsi.
Devamanussā pana tath’ eva pūjetvā vanditvā pakkantā. Bodhisatto
sabbesaṃ paṭikkantakāle sayanā vuṭṭhāya „pāramiyo vicinissāmīti“ pup-
pharāsimatthake pallaṃkaṃ ābhujitvā⁶ nisīdi. Evaṃ nisinne Bodhi-
satte sakaladasasahassacakkavāle devatā sannipatitvā sādhuṅkāraṃ katvā
„ayya Sumedhatāpasa porāṇakabodhisattānaṃ pallaṃkaṃ ābhujitvā“
‘pāramiyo vicinissāmā’ ti nisinnakāle yaṇi pubbanimittāni nāma paññā-
yanti tāni sabbāni pi ajja pātubhūtāni, nissamsayena tvaṃ Buddho

¹ C^k pavuccatīti. ² so all three MSS. ³ C^k C^v bhavissati. ⁴ C^v mālehi. ⁵ C^k
ābhujitvā. ⁶ C^v ābhujitvā.

bhavissasi, mayam etaṃ jānāma: yass' etāni nimittāni paññāyanti eka-
tena¹ so Buddho hoti, tvaṃ attano viriyaṃ dāḷhaṃ katvā paggaṇhā"
ti Bodhisattaṃ nānappakārehi thutūhi abhiththuniṃsu²; tena vuttaṃ:

80. „Idaṃ sutvāna vacanaṃ asamassa Mahesino
āmoditā³ naramarū: ‘Buddhabhijamkuro ayaṃ’.
81. Ukkuṭṭhisaddā vattanti appoṭhenti hasanti⁴ ca
katañjaliṃ namassanti dasasahassī⁵ sadevakā.
82. ‘Yad’ imassa Lokanāthassa virajjhissāma sāsanaṃ
anāgataṃhi addhāne hessāma sammukhā imaṃ.
83. Yathā maṇussaṃ nadiṃ tarantā paṭitthitaṃ virajjhiya
heṭṭhātitthe gahetvāna uttaranti mahānadiṃ
84. Evaṃ evaṃ⁶ mayaṃ sabbe yadi muñcem’ imaṃ Jinaṃ
anāgataṃhi addhāne hessāma sammukhā imaṃ’.
85. Dīpaṃkaro Lokavidū⁷ āhutiṇaṃ paṭiggaho
mama kammaṃ pakittetvā dakkhiṇaṃ⁸ padam uddhari⁹.
86. Ye tattha āsuṃ Jinaputtā sabbe padakkhiṇaṃ akāṃsu maṃ,
narā nāgā ca gandhabbā abhivādetvāna pakkamuṃ.
87. Dassanaṃ me atikkante sasamghe Lokanāyake
haṭṭho haṭṭhena cittaṇa āsanā vuṭṭhahiṃ tadā.
88. Sukhena sukhito homi pāmujjena¹⁰ pamodito,
pītiyā ca abhissanno¹¹ pallaṃkaṃ ābhujim tadā.
89. Pallaṃkena nisīditvā evaṃ cintes’ ahaṇ tadā:
‘vasībhūto ahaṃ jhāne abhiññāsu pāramiṃ gato.
90. Sahassikamhi¹² lokamhi isayo n’ atthi me samā,
asamo iddhidhammesu alabhiṃ īdisaṃ sukhaṃ’.
91. Pallaṃkābhujane¹³ mayhaṃ dasasahassādhivāsino¹⁴
mahānādaṃ pavattesuṃ: ‘dhuvāṃ¹⁵ Buddho bhavissasi.
92. Yaṃ pubbe Bodhisattānaṃ pallaṃkavaramābhujē
nimittāni padissanti tāni ajja padissare.
93. Sītaṃ vyapagataṃ hoti uṇhaṇ ca upasammati,
tāni ajja padissanti, dhuvāṃ Buddho bhavissasi.
94. Dasasahassilokadhātu¹⁶ nissaddā hoti nirākulā,
tāni ajja padissanti, dhuvāṃ Buddho bhavissasi.

¹ Ck C^v ekattena. ² Ck C^s abhiththuniṃsu. ³ Ck C^v amoditā, C^s āmodinā?

⁴ Ck saṇanti, C^s saṇanti corrected to hasanti. ⁵ Ck C^s dasasahassī. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^v -vidu. ⁸ C^v dakkhiṇa. ⁹ Ck uddharī, C^v uddharim. ¹⁰ C^s pāmojjena.

¹¹ Ck C^v abhissanto. ¹² C^v sāh-. ¹³ C^s -bhujane. ¹⁴ C^v tidasassādhivāsino.

¹⁵ C^v tuvaṃ. ¹⁶ C^v dasasahassī-.

95. Mahāvātā na vāyanti, na sandanti savantiyo,
tāni ajja padissanti, dhuvam Buddhō bhavissasi.
96. Thalajā dakajā pupphā sabbe pupphanti tāvade,
te p' ajja pupphitā sabbe, dhuvam Buddhō bhavissasi.
97. Latā vā yadivā rukkhā phalabhārā honti tāvade,
te p' ajja phalitā sabbe, dhuvam Buddhō bhavissasi.
98. ākāsatthā ca bhummatthā ratanā jotanti tāvade,
te p' ajja ratanā jotanti, dhuvam Buddhō bhavissasi.
99. Mānusakā ca dibbā ca turiyā vajjanti tāvade,
te p' ajj' ubho abhiravanti, dhuvam Buddhō bhavissasi.
100. Vicittapupphā gaganā abhivassanti tāvade,
te p' ajja padissanti, dhuvam Buddhō bhavissasi.
101. Mahāsamuddo ābhujati, dasasahassī pakampati,
te p' ajj' ubho abhiravanti, dhuvam Buddhō bhavissasi.
102. Niraye pi dasasahassī¹ aggī² nibbāyi tāvade,
te p' ajja nibbutā³ aggī⁴, dhuvam Buddhō bhavissasi.
103. Vimalo hoti suriyo, sabbe dissanti tārakā,
te pi ajja padissanti, dhuvam Buddhō bhavissasi.
104. Anovatṭena udakena mahiyā ubbhijji tāvade,
taṃ p' ajj' ubbhijjate mahiyā, dhuvam Buddhō bhavissasi.
105. Tārāgaṇā virocanti nakkhattam gaganamaṇḍale
visākhā candimāyuttā, dhuvam Buddhō bhavissasi.
106. Bilāsayaṇā darīsayā nikkhamanti sakāsayaṇā,
te p' ajja āsayā chuddhā, dhuvam Buddhō bhavissasi.
107. Na hoti arati sattānaṃ, santuṭṭhā honti tāvade,
te p' ajja sabbe santuṭṭhā, dhuvam Buddhō bhavissasi.
108. Rogā tad' ūpasammanti jighacchā ca vinassati,
tāni ajja padissanti, dhuvam Buddhō bhavissasi.
109. Rāgo tadā tanu⁵ hoti, doso moho pi nassati,
te p' ajja vigatā sabbe, dhuvam Buddhō bhavissasi.
110. Bhayaṃ tadā na bhavati, ajja p' etaṃ padissati,
tena līṅgena jānāma: dhuvam Buddhō bhavissasi.
111. Rajo n' uddhamisati⁶ uddham, ajja p' etaṃ padissati,
tena līṅgena jānāma: dhuvam Buddhō bhavissasi.
112. Anittagandho pakkamati, dibbagandho pavāyati,
so p' ajja vāyati gandho, dhuvam Buddhō bhavissasi.

¹ C^s dasasahassi. ² C^k C^s aggi. ³ C^v nibbuto. ⁴ C^k C^s aggi. ⁵ C^v tanū. ⁶ C^v -sati.

113. Sabbe devā padissanti t̐hapayitvā arūpino,
te p' ajja sabbe dissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
114. Yāvatā nirayā nāma sabbe dissanti tāvade,
te p' ajja sabbe dissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
115. Kuḍḍā kavāṭā selā ca na hont' āvaraṇaṃ¹ tadā,
ākāsabhūtā te p' ajja, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
116. Cuti ca upapatti² ca khaṇe tasmim³ na vijjati,
tāni ajja padissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
117. Daḷhaṃ paggaṇha viriyāṃ, mā nivatta abhikkama,
mayāṃ p'etaṃ vijānāma: dhuvaṃ Buddho bhavissasitī⁴.

Bodhisatto Dipaṃkaradasabalassa ca dasasahassacakkavāle devatānaṃ ca⁴ vacanaṃ sutvā bhiyyosomattāya sañjātussāho hutvā cintesi: „Buddhā nāma amoghavacanā, n' atthi Buddhānaṃ kathāya aññathattaṃ, yathā hi ākāse khittaleḍḍussa patanaṃ jātassa maraṇaṃ aruṇe uggate suriyass' uṭṭhānaṃ āsayā nikkhantasīhassa sihanādanadanaṃ garugabbhāya itthiyā bhāramocanaṃ dhuvaṃ avassabhāvi evaṃ evaṃ⁵ Buddhānaṃ vacanaṃ nāma dhuvaṃ amogaṃ, addhā ahaṃ Buddho bhavissāmīti⁶; tena vuttaṃ:

118. „Buddhassa vacanaṃ sutvā dasasahassina⁶ c'ūbhayaṃ
tuṭṭhahaṭṭho pamudito evaṃ cintes' ahan tadā:
119. 'Advejjhavacanā Buddhā, amoghavacanā Jinā,
vitathaṃ n'atthi Buddhānaṃ, dhuvaṃ Buddho bhavāṃ⁷ ahaṃ.
120. Yathā khittaṃ nabhe leḍḍu dhuvaṃ patati bhūmiyaṃ
tath' eva Buddhasetṭhānaṃ vacanaṃ dhuvasassataṃ.
121. Yathāpi sabbasattānaṃ maraṇaṃ dhuvasassataṃ
tath' eva Buddhasetṭhānaṃ vacanaṃ dhuvasassataṃ.
122. Yathā rattikkhaye patte suriyass' uggamanaṃ dhuvaṃ
tath' eva Buddhasetṭhānaṃ vacanaṃ dhuvasassataṃ.
123. Yathā nikkhantasayanassa sihassa nadanaṃ dhuvaṃ
tath' eva Buddhasetṭhānaṃ vacanaṃ dhuvasassataṃ.
124. Yathā āpannasattānaṃ bhāramoropanaṃ⁷ dhuvaṃ
tath' eva Buddhasetṭhānaṃ vacanaṃ dhuvasassatan⁸ ti.

So „dhuvaṃ⁹ ahaṃ Buddho bhavissāmīti¹⁰ evaṃ katasannitṭhāno buddha-
kāraḍe dhamme upadhāretuṃ “kahan nu kho Buddhakāraḍakadhammā,

¹ C^k hontāvāraṇaṃ, C^v hontācaranaṃ. ² C^k uppatti, C^v C^s uppattī. ³ C^v khantes-
mim. ⁴ C^k C^s devatānaṃ ca, C^v -naṃ ca corrected to -nañca. ⁵ so all three MSS.

⁶ C^k dasasahassina. ⁷ C^k bhāravopanaṃ?

kim uddhaṃ udāhu adho disāsu vidisāsū“ 'ti anukkamena sakaladhammadhātunā vicinanto porāṇakabodhisattehi āsevanisevitam paṭhamam dānapāramim disvā evam attānam ovadi: „Sumedhapañḍita tvaṃ ito paṭṭhāya paṭhamam dānapāramim pūreyyāsi, yathā hi nikkujjito udakumbho nissesam katvā udakam vamatī yeva na paccāharatī evam evam dhanam vā yasam vā puttadāram vā āṅgapaccaṅgam vā anoloketvā sampattayācakānam sabbam icchiticchitam nissesam katvā dadamāno bodhirukkhamūle nisīditvā Buddhho bhavissasīti“ paṭhamam dānapāramim dāham katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttam:

125. „Handa buddhakare dhamme vicināmi ito c' ito uddham adho dasadisā yāvata dhammadhātuyā.
126. Vicinanto tadā dakkhiṃ paṭhamam dānapāramim pubbakehi Mahesihi anuciṇṇam mahāpatham.
127. 'Imaṃ tvaṃ paṭhamam tāva dāham katvā samādiya dānapāramitam gaccha yadi bodhiṃ pattum icchasi.
128. Yathāpi kumbho sampuṇṇo yassa kassaci adhokato vamate udakam nissesam na tattha parirakkhati
129. Tath' eva yācake disvā hīnamukkatṭhamajjhime dadāhi dānam nissesam kumbho viya adhokato“ ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban“ ti uttarim pi upadhārayato dutiyam silapāramim disvā etad ahoṣi: „Sumedhapañḍita tvaṃ ito paṭṭhāya silapāramim pūreyyāsi, yathā hi camaramigo nāma jīvitam pi anoloketvā attano vālam eva rakkhati evam tvaṃ pi ito paṭṭhāya jīvitam pi anoloketvā silam eva rakkhanto Buddhho bhavissasīti“ dutiyam silapāramim dāham katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttam:

130. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare, aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
131. Vicinanto tadā dakkhiṃ dutiyam silapāramim pubbakehi Mahesihi āsevanisevitam.
132. 'Imaṃ tvaṃ dutiyam tāva dāham katvā samādiya silapāramitam gaccha yadi bodhiṃ pattum icchasi.
133. Yathāpi camarī vālam kismici¹ pativilaggitam upeti maraṇam tattha na vikopeti vāladhiṃ (Cfr. *Ælian* 16,11.)

¹ C^v kismiṃ.

134. Tath' eva catusu bhūmīsu¹ silāni paripūriya²
parirakkha³ sabbadā silaṃ camarī viya vāladhin⁴“ ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāraḍadhammehi bhavitabban“ ti
uttarim pi upadhārayato tatiyaṃ nekkhammapāramiṃ disvā etad ahoṣi:
„Sumedhapañḍita tvaṃ ito paṭṭhāya nekkhammapāramiṃ pūrey-
yāsi, yathā hi ciraṃ pi bandhanāgāre vasamāno puriso na tattha
sinehaṃ karoti atha kho ukkaṇṭhati yeva avasitukāmo hoti evaṃ eva
tvaṃ sabbabhave bandhanāgārasadise katvā sabbabhave ukkaṇṭhito
muñcitukāmo hutvā nekkhammābhīmukho va hohi, evaṃ Buddho bha-
vissasīti“ tatiyaṃ nekkhammapāramiṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi; tena
vuttam :

135. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
136. Vicinanto tadā dakkhiṃ tatiyaṃ nekkhammapāramiṃ
pubbakehi Mahesīhi āsevitānisevitāṃ.
137. 'Imaṃ tvaṃ tatiyaṃ tāva daḷhaṃ katvā samādiya
nekkhamme pāramiṃ gaccha yadi bodhiṃ pattum icchasi.
138. Yathā andughare puriso ciravuttho dukhaddito
na tattha rāgaṃ abhijāneti muttiṃ yeva gavesati
139. Tath' eva tvaṃ sabbabhave passa andughare viya,
nekkhammābhīmukho hohi bhavato parimuttiyā“ ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāraḍadhammehi bhavitabban“ ti
uttarim pi upadhārayato catutthaṃ paññāpāramiṃ disvā etad ahoṣi:
„Sumedhapañḍita tvaṃ ito paṭṭhāya paññāpāramiṃ pi pūreyyāsi,
hīnamajjhīmukkaṭṭhesu kiñci⁴ avajjetvā sabbe pi paṇḍite upasaṃkamitvā
paññaṃ puccheyyāsi, yathā hi piṇḍacārīko bhikkhu hīnādibhedeṣu
kulesu kiñci avajjetvā paṭipāṭiyā piṇḍāya caranto khippaṃ yāpanaṃ
labhati evaṃ tvaṃ pi sabbapaṇḍite upasaṃkamitvā paññaṃ pucchanto
Buddho bhavissasīti“ catutthaṃ paññāpāramiṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi;
tena vuttam :

140. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
141. Vicinanto tadā dakkhiṃ catutthaṃ paññāpāramiṃ
pubbakehi Mahesīhi āsevitānisevitāṃ.
142. 'Imaṃ tvaṃ catutthaṃ tāva daḷhaṃ katvā samādiya
paññāpāramitāṃ gaccha yadi bodhiṃ pattum icchasi.

¹ C^v bhūmīsu. ² C^k C^v paripūriya. ³ C^v parirakkhe. ⁴ so all three MSS.

143. Yathāpi¹ bhikkhu bhikkhanto hīnamukkaṭṭhamajjhime
kulāni na vivajjento evaṃ labhati yāpanaṃ
144. Tath' eva tvaṃ sabbakāle paripucchanto budhaṃ janāṃ
paṇṇāpāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti²."

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban³“ ti
uttarim pi upadhārayato pañcamāṃ viriyapāramiṃ disvā etad ahosi:
„Sumedhapañḍita tvaṃ ito paṭṭhāya viriyapāramiṃ pūreyyāsi,
yathā siho migarājā sabbairiyāpathesu dāḥaviriyo hoti evaṃ tvaṃ
sabbabhavesu sabbairiyāpathesu dāḥaviriyo anolīnaviriyo samāno Buddho
bhavissasīti“ pañcamāṃ viriyapāramiṃ dāḥam katvā adhiṭṭhāsi; tena
vuttaṃ:

145. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
146. Vicinanto tadā dakkhiṃ pañcamāṃ viriyapāramiṃ
pubbakehi Mahesīhi āsevitānisevitaṃ.
147. 'Imaṃ tvaṃ pañcamāṃ tāva dāḥam katvā samādiya
viriyapāramitaṃ gaccha yadi bodhiṃ pattum icchasi.
148. Yathāpi siho migarājā nisajjaṭṭhānacāṃkame
alīnaviriyo hoti paggaḥītamano sadā
149. Tath' eva tvaṃ pi sabbabhave paggaṇha viriyaṃ dāḥam,
viriyapāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti²."

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban³“ ti
uttarim pi upadhārayato chaṭṭham² khantipāramiṃ disvā etad ahosi:
„Sumedhapañḍita tvaṃ ito paṭṭhāya khantipāramiṃ pūreyyāsi,
sammānane pi avamānane pi khamo va bhaveyyāsi, yathāpi paṭṭhaviyaṃ
nāma sucim pi pakkhipanti asucim pi na tena paṭṭhavi³ sinehaṃ na
paṭighaṃ karoti khamati sahati adhivāseti yeva evaṃ evaṃ tvaṃ pi
sammānanāvamānanesu khamo va samāno Buddho bhavissasīti“ chaṭṭham
khantipāramiṃ dāḥam katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttaṃ:

150. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
151. Vicinanto tadā dakkhiṃ chaṭṭhamāṃ khantipāramiṃ
pubbakehi Mahesīhi āsevitānisevitaṃ.
152. 'Imaṃ tvaṃ chaṭṭhamāṃ tāva dāḥam katvā samādiya
tatha advejjhamānaso sambodhiṃ pāpuṇissasi.

¹ C^k C^s yathā. ² C^v chaṭṭha corrected to chaṭṭhamāṃ. ³ so all three MSS.

153. Yathāpi paṭhavī nāma sucim pi asucim pi ca
sabbam sahati nikkhepaṃ na karoti paṭighaṃ dayaṃ
154. Tath' eva tvam pi sabbesaṃ sammānāvamaṇakkhama
khaṇṭipāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti".

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāraḥ kadhammehi bhavitabban" ti
uttarim pi upadhārayato sattamaṃ saccapāramiṃ disvā etad ahoṣi:
„Sumedhapāṇḍita tvaṃ ito paṭṭhāya saccapāramim pi¹ pūreyyāsi,
asaniyā matthake² patamānāya pi dhanādīnaṃ atthāya chandādīnaṃ
vasena sampajānamusāvādaṃ nāma mā akāsi, yathā hi osadhitārakā³
nāma sabbautusu⁴ attano gamanavīthiṃ jahitvā aññāya vīthiyā na
gacchati sakavīthiyā va gacchati evam evaṃ tvam pi saccam⁵ pahāya
musāvādaṃ nāma akaronto yeva Buddho bhavissasīti" sattamaṃ sacca-
pāramiṃ dāhaṃ katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttaṃ:

155. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
156. Vicinanto tadā dakkhiṃ sa'tamaṃ saccapāramiṃ
pubbakehi Mahesīhi āsevitānisevitā.
157. 'Imaṃ tvaṃ sattamaṃ tāva dāhaṃ katvā samādiya
tatha advejjhavaṇaṃ sambodhiṃ pāpuṇissasi.
158. Yathāpi osadhī nāma tulābhūtā⁶ sadevake
samaye utupasse⁷ vā na vakkamati vīthito
159. Tath' eva tvam pi saccesu mā vakkami vīthito,
saccapāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti".

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāraḥ kadhammehi bhavitabban" ti
uttarim pi upadhārayato atthamaṃ adhiṭṭhānapāramiṃ disvā etad ahoṣi:
„Sumedhapāṇḍita tvaṃ ito paṭṭhāya adhiṭṭhānapāramim pi pūreyyāsi,
yaṃ adhiṭṭhāsi tasmīṃ adhiṭṭhāne niccalo bhaveyyāsi, yathā hi pabbato
nāma sabbadisāsu pi vāte paharante pi na kampati na calati attano
ṭhāne yeva tiṭṭhati evam evaṃ tvam pi attano adhiṭṭhāne niccalo
honto⁸ va Buddho bhavissasīti" atthamaṃ adhiṭṭhānapāramiṃ dāhaṃ
katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttaṃ:

160. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.

¹ C^k saccapāramiṃ. ² C^s mattake, C^s mattake corrected to matthake. ³ C^k
osadhikārakā. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^s saccam. ⁶ C^k tulābhūtā. ⁷ C^s utupasse.
⁸ C^s bhonto.

161. Vicinanto tadā dakkhiṃ aṭṭhamam adhiṭṭhānapāramiṃ
pubbakehi Mahesihi āsevanisevitaṃ.
162. 'Imaṃ tvaṃ aṭṭhamam tāva daḥham katvā samādiya
tattha tvaṃ acalo hutvā sambodhiṃ pāpuṇissasi.
163. Yathāpi pabbato selo acalo suppatitṭhito
na kampati bhusavātehi sakatṭhāne va tiṭṭhati
164. Tath' eva tvaṃ pi adhiṭṭhāne sabbadā acalo bhava,
adhiṭṭhānapāramiṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti¹.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban² ti
uttarim pi upadhārayato navamam mettāpāramiṃ disvā etad ahosi:
„Sumedhapāṇḍita tvaṃ ito paṭṭhāya mettāpāramiṃ pūreyyāsi, hitesu
pi ahitesu pi ekacitto bhavyeṃyāsi, yathāpi udakaṃ nāma pāpajanassa
pi kalyāṇajanassa pi sītabhāvaṃ ekasadisam katvā pharati evam evaṃ³
tvaṃ sabbasattesu mettacittena ekacitto honto⁴ Buddho bhavissasīti⁵“
navamam mettāpāramiṃ daḥham katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttaṃ:

165. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
166. Vicinanto tadā dakkhiṃ navamam mettāpāramiṃ
pubbakehi Mahesihi āsevanisevitaṃ.
167. 'Imaṃ tvaṃ navamam tāva daḥham katvā samādiya
mettāya asamo hohi⁶ yadi bodhiṃ⁷ pattum icchasi.
168. Yathāpi udakaṃ nāma kalyāṇe pāpake jane
saman pharati⁸ sītena pavāheti rajomalaṃ
169. Tath' eva tvaṃ pi ahitahite saman mettāya bhāvaya,
mettāpāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti⁹.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban² ti
uttarim pi upadhārayato dasamam upekkhāpāramiṃ disvā etad ahosi:
„Sumedhapāṇḍita tvaṃ ito paṭṭhāya upekkhāpāramiṃ pi pūreyyāsi,
sukhe pi dukkhe pi majjhatto va bhavyeṃyāsi, yathāpi paṭṭhavi⁶ nāma
sucim pi asucim pi⁷ pakkipamāne majjhattā va hoti evam evaṃ
tvaṃ pi sukhadukkhesu majjhatto va honto⁸ Buddho bhavissasīti⁹“
dasamam upekkhāpāramiṃ⁹ daḥham katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttaṃ:

¹ C^k eva. ² C^k bhonto? C^s bhonto. ³ C^k C^s hoti. ⁴ C^k bodhim. ⁵ C^k parati
C^v harati. ⁶ C^k paṭṭhavi, C^s C^v paṭṭhaviṃ. ⁷ so all three MSS., instead of sucimhi
asucimhi? ⁸ C^s bhonto. ⁹ C^k C^s upekkhā-

170. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissami ye dhammā bodhipācanā.
171. Vicinanto tadā dakkhiṃ dasamaṃ upekkhāpāramiṃ¹
pubbakehi Mahesihi āsevanisevitaṃ.
172. 'Imaṃ tvaṃ dasamaṃ tāva daḥhaṃ katvā samādiya
tulābhūto daḥho lutvā sambodhiṃ pāpuṇissasi.
173. Yathāpi paṭhavi nāma nikkhittaṃ asuciṃ suciṃ
upekkhati² ubho p' ete kopānunayavajjitā
174. Tath' eva tvaṃ pi suhaddukkhe tulābhūto sadā bhaya,
upekkhāpāramitaṃ³ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasi⁴“.

Tato cintesi: „Imasmiṃ loke Bodhisattehi pūretabbā bodhiparipācanā Buddhakāradhammā ettakā yeva, dasa pāramiyo ṭhapetvā aññe n' atthi, imāpi dasa pāramiyo uddhaṃ ākāse pi n' atthi, heṭṭhā paṭhaviyaṃ pi puratthimādisu⁴ disāsu pi n' atthi, mayhaṃ yeva pana hadayamaṇisantare patitṭhita⁵ ti. Evaṃ tāsāṃ hadaye patitṭhitaḥbhāvaṃ disvā sabbāpi daḥhaṃ katvā adhiṭṭhāya punappuna sammāsanto anulomapaṭilomaṃ sammāsati, pariyante gaheṭvā ādiṃ pāpeti, ādimhi gaheṭvā pariyante ṭhapeti, majjhe gaheṭvā ubhato osāpeti, ubhato koṭisu⁶ gaheṭvā majjhe osāpeti⁶, aṅgapariccāgo pāramiyo nāma bāhirabhaṇḍapariccāgo upapāramiyo nāma jīvitapariccāgo paramatthapāramiyo nāma⁷ 'ti dasa pāramiyo dasa upapāramiyo dasa paramatthapāramiyo ti yamakatelaṃ vinivattento⁷ viya Mahāmeruṃ manthaṃ⁸ katvā cakkavālamahāsamuddaṃ ālulento⁹ viya ca sammasi. Tassa dasa pāramiyo sammāsantassa sammāsantassa dhammatejena catunahutādhikāni dve yojanasatasahasāni bahalā ayaṃ mahāpaṭhavi¹⁰ hatthinaṃ akkantanaḷakalāpo¹¹ viya pīḷiyamānaṃ ucchuyantaṃ viya mahāviraṃ viravamānā saṃkampi sampakampi sampavedhi, kulālacakkaṃ viya telayantacakkaṃ viya ca paribbhami; tena vuttaṃ:

175. „Ettakā yeva te loke ye dhammā bodhipācanā,
tat' uddhaṃ n' atthi aññatra, daḥhaṃ tattha patitṭhaha'.
176. Ime dhamme sammāsato sabbāvasarasalakkaṇe
dhammatejena vasudhā dasasahasā pakampatha.
177. Calatī¹² ravatī puthavi¹³ ucchuyantaṃ va pīḷitaṃ,
telayante yathā cakkaṃ evaṃ kampati medinī¹⁴“.

¹ so all three MSS. ² so all three MSS. ³ so all three MSS. ⁴ C^v puratthimādi.

⁵ so all three MSS. ⁶ C^k obhāseti. ⁷ C^s vinivaddhento, C^k vinivaddhento?

⁸ C^k mattha, C^s matthaṃ, C^v matthaṃ corrected to manthaṃ. ⁹ C^k ālulento, C^s

ālulento. ¹⁰ C^k paṭhavi, C^s mahāpaṭhavi. ¹¹ C^s -nala-. ¹² C^s calati. ¹³ C^s puthavi.

Mahāpaṭhaviyā kampamānāya Rammanagaravāsino saṅghātum asakkontā yugantayātāmā¹ hatā mahāsālā² viya mucchitamucchitā papatimsu, ghaṭṭādāni kulālabhājanāni pavaṭṭantāni³ aññamaññaṃ paharantāni cunṇavicunṇāni ahesum. Mahājano bhītataṣito Satthārāṃ upasaṃkamtivā „kin nu kho Bhagavā nāgāvatto⁴ ayaṃ bhūṭayakkhadevatāsu aññatarāvatto⁵ ti, na hi mayā etaṃ jānāma, api ca kho sabbo pi ayaṃ mahājano upadduto, kin nu kho imassa lokassa pāpakāṃ bhavissati udāhu kalyāṇaṃ, kathetha no etaṃ kāraṇaṃ“ ti āha. Satthā tesāṃ kathaṃ sutvā „tumhe mā bhāyatha mā cintayittha, n' atthi vo itonidānaṃ bhayaṃ, yo so mayā ajja Sumedhapāṇḍito 'anāgate Gotamo nāma Buddho bhavissasīti'⁶ vyākato so idāni pāramiyo sammāsati, tassa pāramiyo sammāsantassa vilolentassa⁷ dhammatejēna sakala-dasasahassilokadhātu⁸ ekappahārena kampati c' eva ravati cā“ 'ti āha; tena vuttaṃ:

178. „Yāvatā parisā āsi Buddhassa parivesane pavedhamānā sā tattha mucchitā seti bhūmiyā.
179. Ghaṭṭānekasahassāni kumbhīnaṃ ca satā bahū sañcunṇamathitā tattha aññamaññ' upaghaṭṭitā⁹.
180. Ubbiggā tasitā bhūtā bhantā vyādhitamānasā mahājanā samāgama¹⁰ Dīpaṃkaram upāgamum.
181. 'Kiṃ bhavissati lokassa kalyāṇaṃ atha pāpakāṃ, sabbo upadduto loko, taṃ vinodehi cakkhumā'.
182. Tesāṃ sadā¹¹ saññāpesi Dīpaṃkaro Mahāmuni¹²: 'vissatthā hotha mā bhātha imasmiṃ puthavikampāne,
183. Yam ahaṃ ajja vyākāsim 'Buddho loke bhavissati' eso sammāsati dhammaṃ pubbakāṃ jīnasevitaṃ.
184. Tassa sammāsato dhammaṃ Buddhabhūmiṃ asesato tenāyaṃ kampitā puthavī dasasahassī sadevaketi“.

Mahājano Tathāgatassa vacanaṃ sutvā haṭṭhatutṭho mālāgandhavilepanaṃ ādāya Rammanagarā nikkhamitvā Bodhisattaṃ upasaṃkamtivā mālādīhi pūjetvā vanditvā padakkhiṇaṃ katvā Rammanagaram eva pāvīsi. Bodhisatto pi dasa pāramiyo sammāsivā viriyaṃ dāhaṃ katvā adhiṭṭhāya nisinnāsanaṃ vutṭhāsi; tena vuttaṃ:

¹ so all three MSS. ² C^s sālā corrected to mahāsālā. ³ C^k C^s pavaddhantāni. ⁴ C^k C^s nāgāvaddho. ⁵ C^k C^s -vaddho. ⁶ C^k bhavissasīti, C^v bhavissatīti. ⁷ C^k C^s vilolentassa. ⁸ C^k C^s -sahassī-. ⁹ C^k C^v upaghaṭṭitā? ¹⁰ C^s C^v yamāgama. ¹¹ C^s tadā, C^v sadā corrected to tadā. ¹² C^k C^v mahāmuni.

185. „Buddhassa vacanam sūtvā mano nibbāyi tāvade,
sabbe mañ upasamkamma puna pi mañ abhivandiyum’.
186. Samādiyivā Buddhagunam dāham katvāna mānasam
Dīpaṃkaram namassivā va’ āsanā vuṭṭhahim tadā’ ti.

Atha Bodhisattam āsanā vuṭṭhahantam sakaladasasahassacakkavāle¹
devatā sannipatitvā dibbehi mālāgandhehi pūjetvā „ayya Sumedha-
tāpasa’ tayā ajja Dīpaṃkaradasabalassa pādamūle mahatī patthanā
patthitā, sā te anantarāyena samijjhatu, mā te bhayaṃ vā cham-
bhitattam vā ahosi, sarīre appamattako pi rogo mā uppajji, khippaṃ
pāramiyo pūretvā sammāsambodhim paṭivijjha, yathā pupphūpaga-
phalūpagā rukkhā samaye pupphanti c’ eva phalanti ca tath’ eva tvaṃ
pi samayaṃ anatikkamitvā khippaṃ bodhim uttamaṃ phusassu’ ‘ti ādīni
thutimaṅgalāni payirudāhaṃsu, evaṃ payirudāhitvā attano attano
devatṭhānam eva’ agamaṃsu. Bodhisatto pi devatāhi abhiṭṭhuto „ahaṃ
dasapāramiyo pūretvā kappasatasahassādhikānam² catunnam asaṃkheya-
yānam matthake Buddho bhavissāmīti’ viriyaṃ dāham katvā adhiṭṭhāya
nabham abbhuggantvā Himavantam eva agamaṃsi; tena vuttaṃ:

187. „Dibbam mānusakam puppham devā mānusakā ubho
samokiranti pupphehi vuṭṭhahantassa āsanā.
188. Vedayanti ca te sotthim devā mānusakā ubho:
‘mahantaṃ patthitaṃ tuyhaṃ taṃ labhassu yathicchitaṃ.
189. Sabbītiyo vivajjantu, sabbarogo vinassatu,
mā te bhavatu antarāyo, phusa khippaṃ bodhim uttamaṃ.
190. Yathāpi samaye patte pupphanti pupphino dūmā
tath’ eva tvaṃ mahāvīra Buddhaṅgaṇena pupphasi.
191. Yathā ye keci Sambuddhā pūrayum dasapāramiṃ³
tath’ eva tvaṃ mahāvīra pūrehi⁴ dasapāramiṃ.
192. Yathā ye keci Sambuddhā bodhimandaṃhi bujjhace
tath’ eva tvaṃ mahāvīra bujjhassu Jinabodhiyaṃ.
193. Yathā ye keci Sambuddhā dhammacakkaṃ pavattayum
tath’ eva tvaṃ mahāvīra dhammacakkaṃ pavattaya.
194. Puṇṇamāse yathā cando parisuddho virocati
tath’ eva tvaṃ puṇṇamano viroca dasasahassiyaṃ.

¹ so all three MSS. ² C^v omits va. ³ C^v -cakkavāle. ⁴ C^v Sumedha. ⁵ C^k devatṭhānam
omitting eva. ⁶ C^k -sahassādhikam, C^s -sahassādhikam corrected to -sahassādhī-
kānam. ⁷ C^v dasapāramī. ⁸ C^s pūresi. ⁹ C^v dasapāramī.

195. Rāhumutto yathā suriyo tāpena¹ atirocati
tath' eva lokam muñcitvā viroca siriya tuvaṃ.
196. Yathā yā kāci nadiyo osaranti mahodadhiṃ
evaṃ sadevakā lokā osarantu 'tav' antikaṃ'.
197. Tehi thutippasattho so² dasa dhamme samādiya
te dhamme paripūrento pavanam pavisi tadā" ti

Sumedhakathā niṭṭhitā.

Rammanagaravāsino pi kho nagaram pavisitvā buddhapamukhassa
bhikkhusaṃghassa mahādānam adamsu. Satthā tesam dhammam desetvā
mahājanam saraṇādisu² patitṭhāpetvā Rammanagaramhā nikkhamitvā
tato uddham pi yāvatāyukam tiṭṭhanto sabbam Buddhakiccā³ katvā
anukkamena anupādisesāya Nibbānadhātuyā parinibbāyi. Tattha yaṃ
vattabham taṃ sabbam Buddhavaṃse vuttanayen' eva veditabham,
vuttaṃ hi tattha:

198. „Tadā te bhojayitvāna sasamgham Lokanāyakaṃ
upagañchum saraṇam tassa Dīpaṅkarassa Satthuno.
199. Saraṇāgamane kañci⁴ nivesesi Tathāgato
kañci⁵ pañcasu sīlesu sīle dasavidhe param.
200. Kassaci deti sāmāññaṃ caturo phalamuttame,
kassaci asame dhamme deti so paṭisambhidā.
201. Kassaci varasamāpattiyo⁶ aṭṭha deti Narāsabho,
tisso kassaci vijjāyo chaḷabhiññā paveccati.
202. Tena yogena janakāyaṃ ovadati Mahāmuni,
tena vitthārikaṃ āsi Lokanāthassa sāsanam.
203. Mahāhanu usabhakkhandho Dīpaṅkarasanāmakō
bahū⁷ jane tārayati parimoceti duggatiṃ.
204. Bodhaneyyaṃ janam disvā satasahassee pi⁸ yojane
khaṇena upagantrāna bodheti taṃ Mahāmuni.
205. Paṭhamābhisamaye⁹ Buddho koṭisatam abodhayi,
dutiyaḃbhisamaye¹⁰ Nātho satasahassaṃ abodhayi¹¹.
206. Yadā devabhavanamhi Buddho dhammam adesayi
navutikoṭisahassānaṃ tatiyaḃbhisamayo ahu.

¹ C^s tāpena. ² so all three MSS. ³ C^s sabbabuddhakiccāṃ, C^v sabbam kiccāṃ.

⁴ C^k C^s kiñci. ⁵ C^s kiñci corrected to kañci. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^k C^s
bahu. ⁸ C^v hi. ⁹ C^s -samayo. ¹⁰ C^s -samayo, C^v -samayo corrected to -samaye.

¹¹ C^k abodhayi.

207. Sannipātā tayo āsum Dīpaṃkarassa Satthuno:
koṭisatasahassānaṃ paṭhamo āsi samāgamo.
208. Puna Nāradakūṭamhi pavivekagate Jine
khīṇāsavā vītamalā samimsu satakotīyo.
209. Yadā vasi¹ Mahāvīro Sudassanasiluccaye²
navutikoṭisahasseehi pavāresi tadā Muni.
210. Ahaṃ tena samayena jaṭilo uggaṭāpano
antalikkhamhi caraṇo pañcābhīṇṇāsu pāragū³.
211. Dasavīsaṃsahassānaṃ dhammābhisamayo ahu,
ekadvinnāṃ abhisamayo gaṇanāto⁴ asaṃkhiyā.
212. Vitthārikaṃ bāhujaññaṃ iddhaṃ pītaṃ⁵ ahū⁶ tadā
Dīpaṃkarassa Bhagavato sāsaṇaṃ suvisodhitaṃ.
213. Cattāri satasahassāni chaḷabhiñṇā mahiddhikā
Dīpaṃkaraṃ Lokaviduṃ parivārenti sabbadā.
214. Ye keci tena samayena jahanti mānusaṃ bhavaṃ
appattamānasā sekhā garahitā va bhavanti te.
215. Supupphitaṃ pāvacaṇaṃ arahantehi tādihi
khīṇāsavehi vīmalehi upasobhati sadevake.
216. Nagaraṃ Rammavati nāma, Sumedho nāma khattiyo,
Sumedhā⁷ nama janiyā Dīpaṃkarassa Satthuno.
217. Sumaṅgalo⁸ ca Tisso ca ahesuṃ aggasāvaka,
Sāgato nāma upatṭhako⁹ Dīpaṃkarassa Satthuno.
218. Nandā c' eva Sunandā ca ahesuṃ aggasāvika,
bodhi tassa Bhagavato Pippalīti pavuccati.
219. Asītiṭṭhamubbedho Dīpaṃkaro Mahāmuni
sobhati dīparukkho va sālarājā va phullito.
220. Satasahassaṃ vassāni āyūṃ tassa Mahesino,
tāvataṃ tiṭṭhamāno so tāresi janataṃ bahuṃ.
221. Jotayitvāna saddhammaṃ santāretvā mahājanaṃ
jalitvā aggikkhandho va nibbuto so sasāvako.
222. Sā ca iddhi¹⁰ so ca yaso¹¹ tāhi ca pādesu cakkaratanāni¹²
sabbāṃ samantarahitaṃ, nanu rittā sabbasaṃkharā¹³ ti.

¹ C^v vasi. ² C^s -siluccaye. ³ C^s C^v pāragu. ⁴ C^s gaṇanātho corrected to gaṇanāto, C^v gaṇanātho. ⁵ C^v C^s pītaṃ corrected to phitaṃ. ⁶ C^s ahu. ⁷ C^s C^v sumedha. ⁸ C^k C^v sumaṅgalo. ⁹ C^s nāmūpatṭhako. ¹⁰ C^s iddhi. ¹¹ C^s so ca so, C^v ce yaso corrected to so ca yaso. ¹² so all three MSS. ¹³ C^s -saṃkharā, C^k -saṃkarā.

323. „Dīpaṅkarassa aparena¹ Koṇḍañño nāma Nāyako
anantatejo amitayaso appameyyo durāsado“.

Dīpaṅkarassa pana Bhagavato aparabhāge ekaṃ asaṅkheyyaṃ atikkamitvā Koṇḍañño nāma Satthā udupādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā ahesuṃ, paṭhamasannipāte koṭisatasahassaṃ, dutiye koṭisahasassaṃ, tatiye navutikoṭiyo. Tadā Bodhisatto Vijitāvi nāma cakkavattī² hutvā koṭisatasahassasaṅkhassa buddhapamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ adāsi. Satthā Bodhisattaṃ „Buddho bhavissasīti“ vyākariṭvā dhammaṃ desesi. So Satthu dhammakathaṃ sutvā rajjaṃ niyyādetvā pabbaji. So tīpi³ Piṭakāni uggahetvā aṭṭha samāpattiyo pañca ca abhiññāyo uppādetvā aparihīnajiḥhāno⁴ Brahma-loke nibbatti. Koṇḍaññabuddhassa pana Rammavattī nāma nagaraṃ, Sunando nāma khattiyo pitā, Sujātā nāma devī mātā, Bhaddo ca Subhaddo ca dve aggasāvaka, Anuruddho nāma upaṭṭhāko, Tissā ca Upatissā ca aggasāvika, Sālakalyāṇī⁵ bodhi, aṭṭhasītiḥhatthubbedhaṃ sarīraṃ, vassasatasahasassaṃ āyuppaṃaṇaṃ ahoṣi. Tassa aparabhāge ekaṃ asaṅkheyyaṃ atikkamitvā ekasmiṃ yeva kappe cattāro Buddhā nibbattiṃsu: Maṅgalo⁶ Sumano Revato Sobhito ti. Maṅgalassa Bhagavato tayo sāvakasannipātā ahesuṃ, tesu⁷ paṭhamasannipāte⁸ koṭisatasahasassaṃ bhikkhū ahesuṃ, dutiye koṭisahasassaṃ, tatiye navutikoṭiyo. Vemātikabhātā kir' assa Ānandakumāro navutikoṭisaṅkhāya parisāya saddhīm dhammasavanatthāya Satthu santikaṃ agamāsi⁹. Satthā tassa ānupubbikathaṃ¹⁰ kathesi, so saddhīm parisāya saha¹¹ paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇi. Satthā tesam kulaputtānaṃ pubbacaritaṃ olokeno iddhiṃayapattacivarassa upanissayaṃ disvā dakkhiṇattham pasāretvā „etha bhikkhavo“ ti āha. Sabbe taṃ khaṇaṃ yeva iddhiṃayapattacivaradharā saṭṭhi-vassatherā viya ākappasampannā hutvā Satthāraṃ vanditvā parivārayiṃsu. Ayam assa tatiyo sāvakasannipāto ahoṣi. Yathā pana aṇṇesaṃ Buddhānaṃ samantā asītiḥhatthappamāṇā yeva sarīrappabhā ahoṣi na evaṃ, tassa pana Bhagavato sarīrappabhā niccākālaṃ dasasahasasilokadhātum¹² pharītvā aṭṭhāsi. Rukkhapathavipabbata-samuddādayo antamaso ukkhalīyādīni upādāya suvaṇṇapattapariyonaddhā viya ahesuṃ. Āyuppaṃaṇaṃ pan' assa navutivassasahasāni ahoṣi. Ettakaṃ kālaṃ candasuriyādayo attano pabhāya virocitum na sakkhiṃsu, rattindivamparicchedo na paññāyittha, divā suriyālokena viya sattā

¹ aparena corrected to aparena. ² Ck Cv cakkavatti. ³ Ck tīni, Cv tīni corrected to tīpi. ⁴ Cv -hiṇa-. ⁵ so all three MSS. ⁶ Ck Cv maṅgalo. ⁷ Cs tesu corrected to te, Cv te corrected to tesu. ⁸ Cs -pātesu. ⁹ Cs āgamāsi. ¹⁰ C anupubbikathaṃ. ¹¹ Cs saha. ¹² Cv dasasahasā.

niccam Buddhāloken¹ eva vicariṃsu, sāyaṃ pupphanakusumānaṃ pāto
 va ravanasaṃkūḍānaṃ ca vasena loko rattindivamparicchedaṃ¹ sallak-
 khesi. „Kim pana aññesaṃ Buddhānaṃ ayaṃ ānubhāvo n' atthīti“
 no n' atthi, te hi pi ākaṃkhamānā dasasahassi² vā lokadhātum tato
 vā bhiyyo ābhāya phareyyum, Maṅgalassa³ pana Bhagavato
 pubbapattthanāvasena aññesaṃ vyāmapabbhā viya sarīrapabbhā niccam
 eva dasasahassilokadhātum⁴ pharivā atthāsi. So kira Bodhisattacariyakāle
 vessantarasadise attabhāve tthito saputtadāro vāṃkapabbatasadise pabbate
 vasi. Ath' eko Kharadāṭhiko nāma yakkho Mahāpurisassa dānājjhā-
 sayataṃ⁵ sutvā brāhmaṇavaṇṇena upasaṃkamitvā Mahāsattāṃ dve
 dārake yāci. Mahāsatto „dadāmi brāhmaṇassa puttake“ ti haṭṭha-
 pahattho udakapariyantaṃ paṭhavim kampaṇto dve pi dārake adāsi.
 Yakkho caṃkamanakoṭiyaṃ ālambanaphalakāṃ nissāya tthātvā passantass'
 eva Mahāsattassa mūlakalāpaṃ viya dārake khādi. Mahāpurisassa
 yakkhaṃ oloketvā mukhaṃ vivaṭamatte aggijālā viya lohitadhāraṃ
 ugghiramānaṃ tassa mukhaṃ disvāpi kesaggamattam pi domassaṃ
 na uppajji⁶, „sudinnaṃ vata me dānaṃ“ ti cintayato paṇ' assa sarīre
 mahantaṃ pītisomanassaṃ udapādi. So „imassa me nissandena anāgate
 iminā va nihārena rasmiyo nikkhamantū“ ti patthanaṃ akāsi. Tassa
 taṃ patthanaṃ nissāya Buddhabhūtaṃ sarīrato rasmiyo nikkhamitvā
 ettakaṃ tthānaṃ phariṃsu. Aparāṃ pi 'ssa pubbacaritaṃ atthi: so
 kira Bodhisattakāle ekassa Buddhassa cetiyaṃ disvā „imassa Buddhassa
 mayā jivitaṃ pariccajitaṃ vaṭṭatīti“ daṇḍakadīpikāveṭṭhananiyāmena
 sakalasarīraṃ vethāpetvā ratanaṃakulāṃ satasahassagghaṇakaṃ⁷
 suvaṇṇapātīm sappissa pūrāpetvā tattha sahasaṃ vaṭṭiyo⁸ jāletvā taṃ
 sisenādāya sakalasarīraṃ⁹ jālāpetvā cetiyaṃ padakkhipaṃ karonto
 sakalarattim vitināmesi, evaṃ yāva aruṇuggamaṇā vāyamaṇtassa pi
 'ssa lomakūpaṃtattam pi usamaṃ na gaṇhi, padumagabbhaṃ pavitṭha-
 kālo viya ahoṣi, dhammo hi nāṃ¹⁰ esa attānaṃ rakkhantaṃ rakkhati;
 tenāha Bhagavā:

224. „Dhammo have rakkhati dhammacāriṃ,
 dhammo suciṇṇo¹⁰ sukhaṃ āvāhāti,
 esāṇisaṃso dhamme¹¹ suciṇṇe¹²:
 na duggatim gacchati dhammacāriti“

¹ C^k C^v rattindivaparicchedaṃ. ² C^k C^s dasasahassi. ³ C^s C^v maṅgalassa.

⁴ C^k C^v dasasahassi-. ⁵ C^s -sayanaṃ. ⁶ C^k C^s uppajji. ⁷ all three MSS. satasahassagghaṇakaṃ. ⁸ C^s vaddhiyo. ⁹ C^k omits jāletvā - - sakalasarīraṃ.

¹⁰ C^k C^v suciṇṇo. ¹¹ C^k dhammo, C^v dhammo corrected to dhamme. ¹² C^k suciṇṇo.

imassāpi kammassa nissandena tassa Bhagavato¹ sarīrobhāso dasa-sahassilokadhātum² pharitvā atṭhāsi. Tadā amhākaṃ Bodhisatto Suruci nāma brāhmaṇo hutvā Satthāraṃ „nimantessāmīti“³ upasamkamitvā madhuradhammakathaṃ sutvā „sve mayhaṃ bhikkhaṃ gaṇhatha bhante“ ti āha. „Brāhmaṇa kittakehi te bhikkhūhi attho“ ti. „Kittakā pana vo bhante parivārabhikkhū“ ti āha. Tadā Satthu paṭhamasannipāto yeva hoti, tasmā „koṭisatasahassan“ ti āha. „Bhante sabbehi pi saddhiṃ mayhaṃ gehe bhikkhaṃ gaṇhatha“ ti. Satthā adhivāsesi. Brāhmaṇo svātanāya nimantetvā gehaṃ gacchanto cintesi: „ahaṃ ettakānaṃ bhikkhūnaṃ yāgubhattavattadhāni dātum nona sakkomi, nisīdanatṭhānaṃ pana kathaṃ bhavissatīti“⁴. Tassa sā cintā caturāsītiyojanasahassamatthake ṭhitassa devarañño Paṇḍukambalasīla-sanassa uṇhabhāvāṃ janesi. Sakko „ko nu kho maṃ imasmā ṭhānā cāvetukāmo“ ti dibbacakkhunā olokeno Mahāpurisaṃ disvā „Suruci-brāhmaṇo buddhapamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ nimantetvā nisīdanatṭhānatthāya cintesi, mayāpi tattha gantvā puñṇakoṭṭhāsaṃ gahe tum vattatīti“⁵ vaddhakivannaṃ nimminitvā⁶ vāsipharasuhatto Mahāsattassa purato pātur ahoṣi, „atthi nu kho kassaci bhatiyā kattabban“ ti āha. Mahāpuriso disvā „kiṃ kammaṃ karissasīti“⁷ āha. „Mama ajānanasippaṃ nāma n’ atthi, gehaṃ vā maṇḍapaṃ vā yo yaṃ kareti tassa taṃ kātum jānāmīti“⁸. „Tena hi mayhaṃ kammaṃ atthīti“⁹. „Kiṃ ayyā“ ti. „Svātanāya me koṭisatasahassabhikkhū nimantitā, tesāṃ nisīdana-maṇḍapaṃ karissasīti“¹⁰. „Ahaṃ nāma kareyyaṃ sace me bhatīṃ dātum sakkhissatthā“ ti. „Sakkhissāmi tātā“ ti. „Sādhu karissāmīti“ gantvā ekaṃ padesaṃ olokesi. Dvādasaterasayojanappamaṇo padeso kasina maṇḍalaṃ¹¹ viya samatalo ahoṣi. So „ettake ṭhāne sattaratanamayo maṇḍapo utṭhahatū“¹² ti cintetvā olokesi, tāvad eva puthaviṃ¹³ bhinditvā maṇḍapo utṭhahi. Tassa sovaṇṇamayesu thambhesu rajatamayā ghaṭakā ahesuṃ, rajatamayesu sovaṇṇamayā, maṇiṭthambhesu pāvālamayā¹⁴, pavālatthambhesu¹⁵ maṇimayā, sattaratanamayesu sattaratanamayā va¹⁶ ghaṭakā ahesuṃ. Tato „nraṇḍapassa antaranāre kiṃkiṇikajālaṃ olambatū“¹⁷ ti olokesi. Saha olokanen’ eva jālaṃ olambi yassa mandavāteritassa pañcaṅgikass’ eva turiyassa madhurasaddo niggacchati, dibbasāṅgīti vattanakālo¹⁸ viya hoti. „Antarā¹⁹ gandhadāma māladāmāni olambatū“²⁰ ti cintesi, dāmāni olambiṃsu. „Koṭisatasahassasaṃkhānaṃ

¹ C^v dasasahassī-. ² C^v nimminitvā. ³ C^k kasina-. ⁴ C^k C^v puthaviṃ corrected to puthaviṃ. ⁵ C^k C^v pavāla-. ⁶ C^v pavāla-. ⁷ C^s ca. ⁸ C^v -saṃgīti-. ⁹ C^s antaranārā.

bhikkhūnaṃ āsanāni ca ādhārakāni ca paṭhavim bhinditvā utṭhahantū“
 'ti cintesi, tāvad eva utṭhahimsu. „Kone kone ekekā udakacāṭiyo
 utṭhahantū“ 'ti cintesi, udakacāṭiyo utṭhahimsu. Ettakam māpetvā
 brāhmaṇassa santikam gantvā „ehi ayya, tava maṇḍapaṃ oloketvā
 mayham bhatim dehīti“ āha. Mahāpuriso gantvā maṇḍapaṃ olokesi,
 oloketass' eva sakalasarīraṃ pañcavaṇṇāya pītiyā niranantaraṃ phuṭam
 ahosi. Ath' assa maṇḍapaṃ oloketvā etad ahosi: „nāyaṃ maṇḍapo
 manussabhūtena kato, mayham pana ajjhāsayaṃ mayham guṇaṃ
 āgama addhā Sakkabhavanaṃ uṇham ahosi, tato Sakkena devaraṇṇā
 ayaṃ maṇḍapo kārito bhavissati, na kho pana' me yuttaṃ evarūpe
 maṇḍape ekadivasam yeva dānaṃ dātuṃ sattāhaṃ dassāmīti“ cintesi.
 Bāhirakadānaṃ² hi kittakam pi samānaṃ Bodhisattānaṃ tuṭṭhiṃ³ kātuṃ
 na sakkoti, alaṃkatasīsaṃ⁴ pana chinditvā añjitaakkhīni uppāṭetvā
 hadayamaṇṇasaṃ vā ubbattetvā dinnakāle Bodhisattānaṃ cāgaṃ nissāya
 tuṭṭhi nāma hoti. Amhākam pi hi Bodhisattassa Sivijātake devasikam
 pañcakahāpaṇammanāni vissajjetvā catusu dvāresu majjhe nagare dānaṃ
 dentassa taṃ dānaṃ cāgatutuṭṭhiṃ uppādetuṃ nāsakkhi, yadā pan' assa
 brāhmaṇavaṇṇena āgantvā Sakko devarājā akkhīni yāci tadā nāni uppāṭetvā
 dadamānass' eva hāso uppajji, kesaggamattam pi cittaṃ⁵ aññathattaṃ
 nāhosi. Evaṃ dānaṃ nissāya Bodhisattānaṃ tittī nāma n' atthi. Tasmā
 so pi Mahāpuriso „sattāhaṃ mayā koṭisatasahassasaṃkhānaṃ bhikkhūnaṃ
 dānaṃ dātuṃ vaṭṭatīti“ cintetvā tasmim maṇḍape nisīdāpetvā sattāhaṃ
 gavapānaṃ nāma dānaṃ adāsi. Gavapānaṃ ti mahante mahante kolambe⁶
 khīrassa pūretvā uddhane āropetvā ghanapākakapke khīre thoḷe taṇḍule pakkhipitvā
 pakkam madhusakkaracūṇasapphī abhisamkhaṭṭabhojanaṃ vuccati. Manussā
 yeva pana parivisituṃ nāsakkhimsu, devāpi ekantarikā hutvā parivis-
 imsu⁶. Dvādasaterasayojanappamāṇaṭṭhānaṃ pi bhikkhū gaṇhituṃ
 na-ppahosi yeva, te pana bhikkhū attano attano ānubhāvena nisīdimsu.
 Pariyosānadivase sabbabhikkhūnaṃ pattāni dhovāpetvā bhesajjathāya
 sappinavanītamadhuphāṇitādīni⁷ pūretvā ticivarehi saddhim adāsi.
 Saṃghanavakabhikkhūnā laddhacivaraśātakā⁸ satasahassagghanakā²
 ahesuṃ. Satthā anumodanaṃ karonto „ayaṃ puriso evarūpaṃ
 mahādānaṃ adāsi, ko nu kho bhavissatīti“ upadhārento „anāgate
 kappasatasahassādhikānaṃ dvīnaṃ asaṃkheyyānaṃ matthake Gotamo
 nāma Buddho bhavissatīti“ disvā Mahāpurisaṃ āmantetvā „tvam

¹ C² omits pana. ² so all three MSS. ³ C² C³ tuṭṭhi. ⁴ C² alaṃkatasīsaṃ.

⁵ C² kolambe. ⁶ C² pavissimsu. ⁷ C² -ppānītā-, C³ -pphānītā-, C⁴ -pphānītā-
 corrected to -phānītā-.

ettakaṃ nāma kālāṃ atikkamivā Gotamo nāma Buddhō bhavissasīti¹ vyākāsi. Mahāpuriso vyākaraṇaṃ sutvā „ahaṃ kira Buddhō bhavissāmi, ko me gharāvāsena attho, pabbajissāmīti“ cintetvā tathārūpaṃ sampattiṃ khelapiṇḍaṃ viya pahāya Satthu santike pabbaji, pabbajivā Buddhavacanaṃ uggaṇhetvā² abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā āyupariyosāne Brahma-loke nibbatti. Maṅgalassa³ pana Bhagavato nagaraṃ Uttaraṃ nāma ahoṣi, pitāpi Uttaro nāma khattiyo, mātāpi Uttarā nāma, Sudevo ca Dhammaseno ca dve aggasāvaka, Pālito nāma upatthāko, Sīvalī ca Asokā ca dve aggasāvika, Nāgarukkho bodhi, aṭṭhāsītihatthubbedhaṃ sarīraṃ ahoṣi. Navutivassasahassāni tathavā parinibbute pana tasmiṃ ekappahāren⁴ eva dasacakkavālasahassāni ekandhakārāni ahesuṃ, sabbacakkavālesu manussānaṃ mahantaṃ ārodanaparidevaṇaṃ ahoṣi.

225. „Koṇḍañṇassa aparena⁵ Maṅgalo⁶ nāma nāyako tamaṃ loke nihanvāna dhammakkam abhidhārayīti“.

Evam dasasahassilokadhātūṃ⁷ andhakāraṃ katvā parinibbutassa Bhagavato aparabhāge Sumano nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassaṃ bhikkhū ahesuṃ, dutiye Kaṇḍanapabbatamhi⁸ navutikoṭisatasahassāni, tatiye asitikoṭisatasahassāni. Tadā Mahāsatto Atulo nāma nāgarājā ahoṣi mahiddhiko mahānubhāvo. So „Buddho uppanno“ ti sutvā nātisaṃghaparivuto nāgabhanā nikkhamivā koṭisatasahassabhikkhupariyāssa tassa Bhagavato dibbaturiyehi upahāraṃ karetvā mahādānaṃ datvā paccekaṃ dussayugāni datvā saraṇesu paṭiṭṭhāsi. So pi naṃ Satthā „anāgate Buddhō bhavissasīti“⁹ vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaraṃ¹⁰ Khemaṃ nāma ahoṣi, Sudatto nāma rājā pitā, Sīrimā nāma mātā, Saraṇo ca Bhāvitatto ca aggasāvaka, Udeno nāma¹¹ upatthāko, Soṇa ca Upasoṇa ca aggasāvika, Nāgarukkho¹² ca¹³ bodhi, navutihatthubbedhaṃ sarīraṃ, navuti yeva vassasahassāni āyuppanānaṃ ahoṣīti.

226. „Maṅgalassa¹⁴ aparena¹⁵ Sumano nāma nāyako sabbadhammeḥi asamo sabbasattānaṃ uttamo“.

¹ C^v uggaṇhetvā. ² C^k maṅgalassa. ³ C^s aparena. ⁴ C^k C^v maṅgalo. ⁵ C^k C^v dasasahassāni. ⁶ C^k -pabbatampi, C^v -pabbatampi corrected to -pabbatamhi. ⁷ C^k C^v bhavissasīti. ⁸ C^s nāgarāṃ. ⁹ C^s nāgarukkho. ¹⁰ C^v va. ¹¹ C^k C^v maṅgalassa. ¹² C^s aparena.

Tassa aparabhāge Revato nāma Satthā udapādi. Tassāpi¹ tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte gaṇanā nāma n' atthi, dutiye koṭi-satasahassaṃ bhikkhū ahesuṃ, tathā tatiye. Tadā Bodhisatto Atidevo nāma brāhmaṇo hutvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā saraṇesu patitṭhāya sirasi añjaliṃ ṭhapetvā tassa Satthuno kilesappahāne vaṇṇaṃ vatvā uttarāsāṃgena pūjaṃ akāsi. So pi naṃ² „Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato nagaraṃ Sudhañṇavatī³ nāma ahoṣi, pitā Vipulo nāma khattiyo, mātā Vipulā nāma, Varuṇo ca Brahmadevo ca aggasāvaka, Sambhavo nāma upatṭhāko, Bhaddā ca Subhaddā ca aggasāvikā, Nāgarukkho⁴ ca⁵ bodhi, sarīraṃ asīti hatthubbedhaṃ ahoṣi, āyūṃ⁶ satthivassasahassānīti.

227. „Sumanassa aparena⁷ Revato nāma nāyako
anūpamo⁸ asadisso atulo uttamo Jino“ ti.

Tassa aparabhāge Sobhito nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatāṃ bhikkhū ahesuṃ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asīti koṭiyo. Tadā Bodhisatto Ajito⁹ nāma brāhmaṇo hutvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā saraṇesu patitṭhāya buddha-pamukhassa bhikkhusaṃghassa mahādānaṃ adāsi. So pi naṃ „Buddho bhavissasīti“¹⁰ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato nagaraṃ Sudhammaṃ nāma ahoṣi, pitā Sudhammo nāma rājā, mātāpi Sudhammā nāma, Asamo ca Sunetto ca aggasāvaka, Anomo nāma upatṭhāko, Nakulā ca Sujātā ca aggasāvikā, Nāgarukkho⁴ ca¹¹ bodhi, atṭhapañṇasa-hatthubbedhaṃ¹² sarīraṃ ahoṣi, navutivassasahassāni āyuppanānaṃ ti.

228. „Revatassa aparena¹³ Sobhito nāma nāyako
samāhito santacitto asamo appatipuggalo“ ti.

Tassa aparabhāge ekaṃ asaṃkheyyaṃ atikkamitvā ekasmiṃ kappe tayo Buddhā nibbattiṃsu: Anomadassī¹⁴ Padumo Nārado ti. Anomadassissa Bhagavato tayo sāvakasannipātā, paṭhame atṭha bhikkhu-satasahassāni ahesuṃ, dutiye satta, tatiye cha. Tadā Bodhisatto eko yakkkhasenāpati¹⁵ ahoṣi mahiddhiko mahānubhāvo anekakoṭi-

¹ C^v tassapi. ² C^v taṇi. ³ C^k dhañṇavatī. ⁴ C^s nāgarukkho. ⁵ C^k C^v va.

⁶ C^v āyu. ⁷ C^s apareṇa. ⁸ C^s anupamo. ⁹ C^s ajito? ¹⁰ C^k C^s bhavissasīti.

¹¹ C^s C^v va. ¹² C^k C^v -pañṇāsa-, C^s -pañṇāsa-. ¹³ C^s apareṇa. ¹⁴ C^s anomadassī. ¹⁵ C^k C^v -senāpati.

satasahassānaṃ yakkhānaṃ adhipati. So „Buddho uppanno“ ti sutvā āgantvā buddhapamukhassa saṅghassa mahādānaṃ adāsi. Satthāpi naṃ „anāgate Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Anomadassissa pana Bhagavato Candavatī¹ nāma nagaraṃ² ahosi, Yasavā nāma rājā pitā, Yasodharā nāma mātā, Nisabho ca Anomo ca aggasāvaka, Varuṇo nāma upatthāko, Sundarī ca Sumanā ca aggasāvikā, Ajjunarukkho bodhi, sarīraṃ aṭṭhapaṇṇāsahatthubbedhaṃ ahosi, vassasatasahassaṃ āyū³ ti.

229. „Sobhitassa aparena⁴ Sambuddho dipaduttamo
Anomadassī⁵ amitayaso tejasī⁶ duratikkamo“ ti.

Tassa aparabhāge Padumo nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassaṃ bhikkhū⁷ ahesuṃ, dutiye tīṇi⁸ satasahassāni, tatiye agāmake araṇṇe mahāvanasaṇḍavāsīnaṃ bhikkhūnaṃ⁹ dve satasahassāni. Tadā Tathāgate tasmiṃ vanasaṇḍe vasante Bodhisatto sīho hutvā Satthāraṃ nirodhasamāpattiṃ samāpannaṃ disvā pasannacitto vanditvā padakkhiṇaṃ katvā pītisomanassajāto tikkhattuṃ sīhanādaṃ naditvā sattāhaṃ buddhāraṃmaṇaṃ¹⁰ pītiṃ avijahitvā pītisukhen¹¹ eva gocarāya apakkamitvā jīvitapariccāgaṃ katvā payirupāsamaṇo aṭṭhāsi. Satthā sattāhaccayena nirodhā vuṭṭhito sihaṃ oloketvā „bhikkhusaṅghe pi cittaṃ pasādetvā saṅghaṃ vandissatīti“ „bhikkhusaṅgho āgacchatū“ ti cintesi. Bhikkhū tāvad eva āgamiṃsu. Sīho saṅghe cittaṃ pasādesi. Satthā tassa manāṃ oloketvā „anāgate Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Padumassa pana Bhagavato Campakaṃ nāma nagaraṃ¹¹ ahosi, Padumo nāma rājā pitā, mātāpi Asamā nāma, Sālo ca Upasālo ca aggasāvaka, Varuṇo nāma upatthāko, Rāmā ca Uparāmā¹² ca aggasāvikā, Soṇarukkho¹³ nāma bodhi, aṭṭhapaṇṇāsa-hatthubbedhaṃ¹⁴ sarīraṃ ahosi, āyū¹⁵ vassasatasahassan ti.

230. „Anomadassissa aparena⁴ Sambuddho dipaduttamo
Padumo nāma nāmena asamo appaṭipuggalo“ ti.

Tassa aparabhāge Nārado nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassabhikkhū ahesuṃ,

¹ Ck candavatī. ² Cs naṅgaraiṃ. ³ Cs āyū. ⁴ Cs aparena. ⁵ Cs anomadassī. ⁶ Cs tejasī. ⁷ all three MSS. bhikkhu. ⁸ Cs tīni, Cv tīni corrected to tīni. ⁹ Cs bhikkhunaiṃ. ¹⁰ Ck Cv buddhārammaṇā. ¹¹ Cs naṅgaraiṃ. ¹² Cs Surāmā, Ck omits uparāmā ca. ¹³ Cs sona-. ¹⁴ Cs Cv paṇṇāsa-, Ck paṇṇāsa-. ¹⁵ Cv āyū.

dutiye navutikoṭisatasahassāni, tatiye asīṭikoṭisatasahassāni. Tadā Bodhisatto isipabbajjaṃ pabbajitvā pañcasu abhiññāsu aṭṭhasu ca samāpattisu¹ vaṣī hutvā buddhapamukhassa saṃghassa mahādānaṃ datvā lohitacandanena pūjaṃ akāsi. So pi taṃ² „anāgate Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa Bhagavato Dhañṇavāṭi nāma nagaraṃ ahoṣi, Sumedho nāma khattiyo pitā, Anomā nāma mātā, Bhaddasālo ca Jitamitto³ ca aggasāvaka, Vāseṭṭho nāma⁴ upaṭṭhāko, Uttarā ca Phaggunī⁵ ca aggasāvika, Mahāsonarukkho⁶ nāma bodhi, sarīraṃ aṭṭhāsītihatthubbedhaṃ ahoṣi, navutivassasahassāni āyū⁷ ti⁸.

231. „Padumassa aparena Sambuddho dipaduttamo
Nārado nāma nāmena asamo appaṭipuggalo“ ti.

Nārada-buddhassa aparabhāge ito satasahassakappamatthake ekasmiṃ kappe eko va⁹ Padumuttarabuddho nāma udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhame koṭisatasahassaṃ bhikkhū ahesuṃ, dutiye Vebhārapabbate navutikoṭisahasāni, tatiye asīṭikoṭisahasāni. Tadā Bodhisatto Jaṭilo nāma Mahārattḥiyo hutvā buddhapamukhassa saṃghassa cīvaradānaṃ adāsi. So pi naṃ „anāgate Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Padumuttarassa pana Bhagavato kāle tiṭṭhiyā nāhesuṃ, sabbe devamanussā Buddham eva saraṇaṃ agamaṃsu. Tassa nagaraṃ¹⁰ Hamsavati¹¹ nāma ahoṣi, pitā Ānando nāma khattiyo, mātā Sujātā nāma, Devalo ca Sujāto ca aggasāvaka, Sumano nāma upaṭṭhāko, Anitā ca Asamā ca aggasāvika, Sālarukkho ca¹² bodhi, sarīraṃ aṭṭhāsītihatthubbedhaṃ ahoṣi, sarīrappabhā samantato dvādasa yojanāni gaṇhi, vassasatasahassaṃ āyū¹³ ti¹⁴.

232. „Nāradaṣṣa aparena Sambuddho dipaduttamo
Padumuttaro nāma Jino akkhobbho sāgarūpamo“ ti.

Tassa aparabhāge tiṃsakappasahasāni aṭṭikkamitvā Sumedho ca Sujāto cā¹⁵ ti ekasmiṃ kappe dve. Buddhā nibbattiṃsu. Sumedhassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte Sudassanaṃ gaṇe¹⁶ koṭisataṃ khīṇāsavā ahesuṃ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asīṭikoṭiyo. Tadā Bodhisatto Uttaro nāma māṇavo¹⁷ hutvā nidahitvā ṭhapitaṃ yeva

¹ C^s samāpattisu, C^k samāpatti. ² so all three MSS. ³ C^k phaggunī. ⁴ C^s -sona-. ⁵ C^k C^s āyuti. ⁶ C^v omits va. ⁷ C^s naṅgaram. ⁸ C^s hamsavati. ⁹ C^s C^v va. ¹⁰ C^v āyū. ¹¹ C^s -naṅgare. ¹² C^s māṇavo.

asītikotiḍḍhanāṃ vissajjetvā buddhapamukhassa saṅghassa mahādānaṃ datvā dhammaṃ sutvā saraṇesu paṭiṭṭhāya nikkhamitvā pabbaji. So pi naṃ „anāgato Buddhō bhavissasīti“ vyākāsi. Sumedhassa Bhagavato Sudassanaṃ nāma nagaraṃ¹ ahosi, Sudatto nāma rājā pitā, matāpi Sudattā nāma, Saraṇo ca Sabbakāmo ca dve aggasāvaka, Sāgaro nāma upaṭṭhāko, Rāmā ca Surāmā ca dve aggasāvika, Mahānīparukkho bodhi, sarīraṃ aṭṭhāsītihatthubbedham ahosi, āyu² navutivassasahassāni.

233. „Padumuttarassa aparena Sumedho nāma nāyako durāsado uggatejo sabbalokuttamo munīti“.

Tassa aparabhāge Sujāto nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte saṭṭhibhikkhusahassāni ahesuṃ, dutiye paṇḍāsāṃ³, tatiye cattārīsāṃ⁴. Tadā Bodhisatto cakkavattirājā⁵ hutvā „Buddho uppanno“ ti sutvā upasāṃkamitvā dhammaṃ sutvā buddhapamukhassa saṅghassa saddhiṃ sattahi ratanehi catumahādīparajjaṃ datvā Satthu santike pabbaji. Sakalaratṭhavāsino ratṭhuppādaṃ gahetvā āramikakiccaṃ sādhetā buddhapamukhassa saṅghassa niccaṃ mahādānaṃ adāsu. So pi naṃ Satthā vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaraṃ⁶ Sumaṅgalāṃ⁷ nāma ahosi, Uggato⁸ nāma rājā pitā, Pabhāvati nāma mātā, Sudassano ca Devo ca aggasāvaka, Nārado nāma upaṭṭhāko, Nāgā ca Nāgasamālā ca aggasāvika, Mahāvelurukkho bodhi. So kira mandachiddo ghanakkhandho uparimahāsākhāhi morapiṇṇjakalāpo⁹ viya virocittha. Tassa Bhagavato sarīraṃ paṇḍāsahatthubbedham¹⁰ ahosi, āyū¹¹ navutivassasahassāni.

234. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Sujāto nāma nāyako sīhahan'usabhakkhandho appameyyo durāsado“ ti.

Tassa aparabhāge ito aṭṭhārasakappasatamatthake ekasmiṃ kappe Piyadassī Atthadassī Dhammadassīti tayo Buddhā nibbattiṃsu. Piyadassissa pi¹² tayo sāvakasannipātā, paṭhame koṭisatasahassaṃ bhikkhū ahesuṃ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikotiyo ti. Tadā Bodhisatto Kassapo nāma mānavo¹³ tiṇṇaṃ vedānaṃ pāraṃ gato va hutvā Satthu dhammaḍḍesanaṃ sutvā koṭisatasahassadhaṇapariccāgena

¹ C^s naṅgarāṃ. ² so all three MSS. ³ C^s paṇḍāsāṃ. ⁴ C² C^s cattārīsāṃ.

⁵ C^v cakkavattirājā. ⁶ C^s naṅgarāṃ. ⁷ C² C^v sumaṅgalāṃ. ⁸ C^s upaggato.

⁹ C^s -kalāpā. ¹⁰ all three MSS. paṇḍāsa-. ¹¹ C^v āyu. ¹² C^v piyadassissāpi.

¹³ C^s C^v mānavo.

saṃghārāmaṃ kāretvā saraṇesu ca sīlesu ca patitṭhāsi. Atha naṃ Satthā „atṭhārasakappasataccayena Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa Bhagavato Anomaṃ nāma nagaraṃ¹ ahoṣi, pitā Sudinno nāma rājā, mātā Candā nāma, Pālito ca Sabbadassī ca aggasāvaka, Sobhito naṃ² upatṭhāko, Sujātā ca Dhammadinnā ca aggasāvikā, Piyaṅgurukkho³ bodhi, sarīraṃ asītihaṭṭhubbedhaṃ ahoṣi, navutivassasahassāni āyū⁴ 'ti.

235. „Sujātassa aparena⁴ sayambhū⁵ lokanāyako
durāsado asamasamo Piyadassī mahāyaso“ ti.

Tassa aparabhāge Atthadassī nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhame aṭṭhanavutibhikkhusatasahassāni ahesuṃ, dutiye aṭṭhāsītisatasahassāni, tathā tatiye. Tadā Bodhisatto Susīmo nāma mahiddhikatāpaso hutvā devalokato mandāravapupphachattaṃ āharitvā Satthāraṃ pūjesi. So pi naṃ vyākāsi. Tassa Bhagavato Sobhitaṃ nāma nagaraṃ⁶ ahoṣi, Sāgaro nāma rājā pitā, Sudassanā nāma mātā, Santo ca Upasanto ca aggasāvaka, Abhayo naṃ⁷ upatṭhāko, Dhammā ca Sudhammā ca aggasāvikā, Campakarukkho bodhi, sarīraṃ asītihaṭṭhubbedhaṃ ahoṣi, sarīrappabhā samantato sabbakālaṃ yojana-mattaṃ pharitvā aṭṭhāsi, āyuraṃ vassasatasahassāni⁷.

236. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Atthadassī narāsabho
mahātamaṃ nihantvāna patto sambodhim uttaman“ ti.

Tassa aparabhāge Dhammadassī nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhame koṭisattaṃ bhikkhū ahesuṃ, dutiye sattatikoṭiyo, tatiye asītikotiyo. Tadā Bodhisatto Sakko devarājā hutvā dibbagandhapupphhehi ca dibbaturiyehi ca pūjaṃ akāsi. So pi naṃ⁸ vyākāsi. Tassa Bhagavato Saraṇaṃ⁹ nāma nagaraṃ ahoṣi, pitā Saraṇo nāma rājā, mātā Sunandā nāma, Padumo ca Phussadevo ca aggasāvaka, Sunetto naṃ⁹ upatṭhāko, Khemā ca Sabbanāmā ca aggasāvikā, Rattakuravakarukkho bodhi, bimbijālo ti pi vuccati. Sarīraṃ pan' assa asītihaṭṭhubbedhaṃ ahoṣi, vassasatasahassāni āyū 'ti.

237. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Dhammadassī mahāyaso
tamandhakāraṃ vidhametvā atirocati sadevake“ ti.

¹ C^s anomanāmanaṅgaraṃ. ² C^k C^v piyaṅgu-. ³ C^s āyu. ⁴ C^k aparena. ⁵ C^s sayambhu. ⁶ C^s naṅgaraṃ. ⁷ C^v -sahassanti. ⁸ C^v taṃ. ⁹ C^k C^v saraṇaṃ.

Tassa aparabhāge ito catunavutikappamatthake ekasmiṃ kappe eko va Siddhattho nāma Buddho udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassaṃ bhikkhū ahesuṃ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asitikoṭiyo. Tadā Bodhisatto uggatejo abhiññābalasampanno Maṅgalo¹ nāma tāpaso hutvā mahājambuphalaṃ āharitvā Tathāgataṃ adāsi. Satthā taṃ phalaṃ paribhujitvā „catunavutikappamatthake Buddho bhavissasīti“ Bodhisattaṃ vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaraṃ² Vebhāraṃ nāma ahoṣi, pitā Jayaseno nāma rājā, mātā Suphassā nāma, Sāmbalo ca Sumitto ca aggasāvaka, Revato nāma upatthāko, Sīvali ca Surāmā ca aggasāvika, Kaṇikārarukkho³ bodhi, sarīraṃ satthi-hatthubbedhaṃ ahoṣi, vassasatasahassaṃ āyū⁴ ti.

228. „Dhammadassissa aparena⁴ Siddhattho nāma nāyako nihanitvā tamaṃ sabbhaṃ suriyo v⁵ abbhuggato⁵ yathā“ ti.

Tassa aparabhāge ito dvānavutikappamatthake Tisso Phusso ti ekasmiṃ kappe dve Buddhā nibbattiṃsu. Tissassa Bhagavato tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte bhikkhūnaṃ koṭisataṃ ahoṣi, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asitikoṭiyo. Tadā Bodhisatto mähābhogo mahāyaso Sujāto nāma khattiyo hutvā isipabbajjaṃ pabbajitvā mahiddhikabhāvaṃ patvā „Buddho uppanno“ ti sutvā dibbaṃ mandāravapadumaṃ pāricchattakapupphāni ādāya catuparisamajje gacchantāṃ Tathāgataṃ pūjesi, ākāse pupphavitānaṃ akāsi. So pi naṃ Satthā „ito dvenavutikappe Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa Bhagavato Khemaṃ nāma nagaraṃ ahoṣi, pitā Janasandho nāma khattiyo, mātā Padumā nāma, Brahmadevo ca Udayo ea aggasāvaka, Sāmbhavo nāma upatthāko, Phussā ca Sudattā ca aggasāvika, Asanarukkho bodhi, sarīraṃ satthi-hatthubbedhaṃ ahoṣi, vassasatasahassaṃ āyū⁶ ti.

229. „Siddhatthassa aparena⁶ asamo appatipuggalo anantasīlo amītayaso Tisso lokagganāyako“ ti.

Tassa aparabhāge Phusso nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte satthiṃ⁷ bhikkhusatasahassaṃ, dutiye paññāsa⁸, tatiye dvattiṃsa. Tadā Bodhisatto Vijitāvī nāma khattiyo hutvā mahārajjam⁹ pahāya Satthu santike pabbajitvā tīni¹⁰

¹ C^o Maṅgalo. ² C^o naṅgaraṃ. ³ C^o C^o kanikāra-. ⁴ C^o apareṇa. ⁵ C^o vabbhugato. ⁶ C^o apareṇa. ⁷ C^o satthi. ⁸ C^o C^o paññāsa, C^o paññāsa. ⁹ C^o C^o mahārajjam. ¹⁰ C^o C^o tīni.

piṭakāni uggahetvā mahājanassa dhammakathaṃ kathesi silapāraṃ
ca pūresi. So pi naṃ Buddho tath' eva vyākāsi. Tassa Bhagavato
Kāsi¹ nāma nagaraṃ² ahoṣi, Jayaseno nāma rājā piṭā, Sirimā nāma
mātā, Surakkhito ca Dhammaseno ca aggasāvaka, Sabhiyo nāma
upaṭṭhāko, Cālā ca Upacālā aggasāvika, Āmalakarukkhō bodhi, sarīraṃ
atthapaññāsahatthubbedhaṃ³ ahoṣi, navutiyaśasahassāni āyū⁴ 'ti.

240. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi ahū⁴ Satthā anuttaro
anūpamo⁵ asamasamo Phusso lokagganāyako“ ti.

Tassa aparabhāge ito ekanavutikappe Vipassī nāma Bhagavā udapādi.
Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte atthasatthiṃ⁶
bhikkhusatasahassaṃ ahoṣi, dutiye ekasatasahassaṃ, tatiye asītisahassāni.
Tadā Bodhisatto mahiddhiko mahānubhāvo Atulo nāma nāgarājā hutvā
sattaratanakhacitaṃ sovaṇṇamayapīṭhaṃ Bhagavato adāsi. So pi taṃ⁷
„ito ekanavutikappe Buddho bhavissasīti“⁸ vyākāsi. Tassa Bhagavato
Bandhumatī nāma nagaraṃ⁹ ahoṣi, Bandhumā nāma rājā piṭā,
Bandhumatī nāma mātā, Khaṇḍo ca Tisso ca aggasāvaka, Asoko nāma
upaṭṭhāko, Candā ca Candamittā ca aggasāvika, Pāṭalirukkhō bodhi,
sarīraṃ asītihatthubbedhaṃ ahoṣi, sarīrappabhā sadā sattayojanāni
pharitvā¹⁰ atthāsi, asītivassasahassāni āyū¹¹ 'ti.

241. „Phussassa aparena Sambuddho dipaduttamo
Vipassī nāma nāmena loke uppajji cakkhumā“ ti.

Tassa aparabhāge ito ekatiṃsakappe Sikhī ca Vessabhū cā'ti dve Buddhā
ahesuṃ. Sikhissāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte bhikkhu-
satasahassaṃ ahoṣi, dutiye asītisahassāni, tatiye sattati. Tadā Bodhisatto
Arindamo nāma rājā hutvā buddhapamukhassa saṃghassa sacīvaraṃ¹¹
mahādānaṃ pavattetvā sattaratanapatimaṇḍitaṃ hatthiratanāṃ datvā
hatthipamāṇaṃ katvā kappiyabhaṇḍaṃ adāsi. So pi naṃ¹² „ito eka-
tiṃse kappe Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato
Arunavatī nāma nagaraṃ ahoṣi, Aruṇo nāma khattiyo piṭā, Pabbhātī
nāma mātā, Abhibhū ca Sambhavo ca aggasāvaka, Khemaṃkaro nāma
upaṭṭhāko, Makkhīlā ca Padumā ca aggasāvika, Puṇḍarikarukkhō bodhi,

¹ so all three MSS. ² C^s nāgarāṃ. ³ C^s C^v -pannāsa-, C^k paṇṇāsa. ⁴ C^k
āhū, C^s ahu. ⁵ C^s anupamo. ⁶ C^v -satthī. ⁷ C^k nam? ⁸ C^k bhavissasīti.
⁹ C^s naṅgarāṃ. ¹⁰ C^k paritvā. ¹¹ C^k cīvaraṃ. ¹² C^k C^v taṃ.

sarīraṃ sattatīṃsahatthubbedhaṃ ahoṣi, sarīrapabbhā yojanattayaṃ pharitvā aṭṭhāsi, sattatīṃsavassasahassāni āyū 'ti.

212. „Vipassissa aparena Sambuddho dipaduttamo
Sikhīsavhaya¹ nāma Jino asamo appaṭipuggalo“ ti.

Tassa aparabhāge Vessabhū nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte asītibhikkhusatasahassāni ahesuṃ, dutiye sattati, tatiye saṭṭhi. Tadā Bodhisatto Sudassano nāma rājā hutvā buddhapamukhassa saṅghassa sacīvaraṃ mahādānaṃ datvā tassa sautike pabbajitvā ācāraguṇasampanno Buddharatane cittikārapītibahulo ahoṣi. So pi naṃ Bhagavā „īto ekatīṃsakappe Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato Anopamaṃ nāma nagaraṃ ahoṣi, Suppatito nāma rājā pitā, Yasavatī nāma mātā, Soṇo ca Uttaro ca aggasāvaka, Upasanto nāma upaṭṭhāko, Dāmā ca Samālā ca aggasāvika, Sālarukkho bodhi, sarīraṃ saṭṭhihatthubbedhaṃ ahoṣi, saṭṭhivassasahassāni āyū 'ti.

213. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi asamo appaṭipuggalo
Vessabhū nāma nāmena loke uppajji so Jino“ ti.

Tassa aparabhāge imasmiṃ kappe cattāro Buddhā nibbattā: Kakusandho Koṇāgamano Kassapo amhākaṃ Bhagavā ti. Kakusandhassa Bhagavato eko sannipāto², tattha cattālisam³ bhikkhusahassāni ahesuṃ. Tadā Bodhisatto Khemo nāma rājā hutvā buddhapamukhassa saṅghassa sapattacīvaraṃ⁴ mahādānaṃ⁵ c' eva añjanāni bhesajjāni c' eva datvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā pabbaji. So pi naṃ Satthā vyākāsi. Kakusandhassa pana Bhagavato Khemaṃ nāma nagaraṃ ahoṣi, Aggidatto nāma brāhmaṇo pitā, Visākhā nāma brāhmaṇī mātā, Vidhūro⁶ ca Sañjīvo ca aggasāvaka, Buddhiḥ nāma upaṭṭhāko, Sāmā ca Campakā ca aggasāvika, Mahāsīrīsarukkho bodhi, sarīraṃ cattālisahatthubbedhaṃ ahoṣi, cattālisam vassasahassāni āyū 'ti.

214. „Vessabhussa aparena⁷ Sambuddho dipaduttamo
Kakusandho nāma nāmena appameyyo durāsado“ ti.

¹ C^v sikhīsavhaya corrected to sikhīvhaya. ² C^v sāvakasannipāto, C^s sannipāto corrected to sāvakasannipāto. ³ C^k cattālisam. ⁴ C^k pattacīvaraṃ. ⁵ C^k mahādānaṃ. ⁶ C^s C^v vidhūro. ⁷ C^s apareṇa.

Tassa aparabhāge Konāgamano¹ nāma Satthā udapādi. Tassāpi eko sāvakasannipāto, tattha timsabhikkhusahassāni ahesum. Tadā Bodhisatto Pabbato nāma rājā hutvā amaccaganaparivuto Satthu santikaṃ gantvā dhammadesanaṃ sutvā buddhapamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ nimantetvā mahādānaṃ pavattetvā pattunṇacīnapaṭṭaṃ² koseyyaṃ kambalaṃ dukūlāni³ c' eva suvaṇṇapaṭṭakaṃ⁴ ca datvā Satthu santike pabbaji. So pi naṃ⁵ vyākāsi. Tassa Bhagavato Sobhavaṭi nāma nagaraṃ⁶ ahoṣi, Yaṇṇadatto nāma brāhmaṇo pitā, Uttarā nāma brāhmaṇi mātā, Bhiyyoso⁷ ca Uttaro ca aggasāvaka, Soṭṭhijo nāma upaṭṭhāko, Samuddā ca Uttarā ca aggasāvika, Udumbararukkho bodhi, sarīraṃ vīsatihatthubbedhaṃ⁸ ahoṣi, timsavassasahassaṃ āyū 'ti.

245. „Kakusandhassa aparena⁹ Sambuddho dipaduttamo
Konāgamano¹⁰ nāma Jino lokajetṭho narāsabbo“ ti.

Tassa aparabhāge Kassapo nāma Satthā loke udapādi. Tassāpi eko sāvakasannipāto, tattha vīsati bhikkhusahassāni ahesum. Tadā Bodhisatto Jotipālo nāma māṇavo¹¹ hutvā tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū bhūmiyaṃ ca antalikkhe ca pākato Ghaṭṭikārassa kumbhakārassa mitto ahoṣi. So¹² tena saddhiṃ Satthāraṃ upasaṃkamitvā dhammakathaṃ sutvā pabbajitvā āradhaviṇṇaṃ tiṇi piṭakāni uggahetvā vattāvattasampattiyaṃ Buddhasāsanaṃ sobhesi. So pi naṃ Satthā vyākāsi. Tassa Bhagavato jātanagaraṃ Bārāṇasī nāma ahoṣi, Brahmadatto nāma brāhmaṇo pitā, Dhanavati nāma brāhmaṇi mātā, Tisso ca Bhāradvājo ca aggasāvaka, Sabbamitto nāma upaṭṭhāko, Anulā¹³ ca Uruvelā ca aggasāvika, Nigrodharukkho bodhi, sarīraṃ vīsatihatthubbedhaṃ ahoṣi, vīsativassasahassāni āyū 'ti.

246. „Konāgamanassa aparena¹⁴ Sambuddho dipaduttamo
Kassapo nāma so Jino dhammarājā pabhaṃkaro“ ti.

Yasmiṃ pana kappe Dīpaṃkaradasabalo udapādi tasmiṃ aṇṇe pi tayo Buddhā ahesum. Tesāṃ santikā Bodhisattassa vyākaraṇaṃ n' atthi,

¹ C^k C^s konāgamano, C^v konāgamaṇo. ² C^k -paddhaṃ, C^s pattunṇaṃ cīna-paddhaṃ. ³ C^k C^s dukulāni. ⁴ C^k -paṭṭhakaṃ, C^s -paddhakaṃ. ⁵ C^s taṃ. ⁶ C^s naṅgaraṃ. ⁷ C^v yaso. ⁸ C^k timsatihatthubbedhaṃ. ⁹ C^s aparena. ¹⁰ C^k konāgamano, C^s konāgamanā. ¹¹ C^k C^s māṇavo. ¹² C^k omits so. ¹³ C^s anulā. ¹⁴ C^s aparena.

tasmā te idha na dassitā, Atthakathāyam pana tamhā kappā patthāya
sabbe Buddhē dassetuṃ idaṃ vuttam:

247. „Taṇhaṃkaro Medhaṃkaro atho pi Saraṇaṃkaro
Dīpaṃkaro ca sambuddho Koṇḍañño dipaduttamo.
248. Maṅgalo¹ ca Sumano ca Revato Sobhito muni
Anomadassī Padumo Nārado Padumuttaro.
249. Sumedho ca Sujāto ca Piyaḍassī mahāyaso
Atthadassī Dhammadassī Siddhattho lokanāyako.
250. Tisso Phusso ca sambuddho Vipassī Sikhi Vessabhū
Kakusandho Koṇāgamano Kassapo cāpi nāyako.
251. Ete abhesuṃ Sambuddhā vītarāgā samāhitā²
sataraṃsīva uppannā mahātamaṃvinodanā,
jalitvā aggikkhandhā³ va nibbutā te sasāvaka⁴ ti.

Tattha ambhākaṃ Bodhisatto Dīpaṃkarādīnaṃ catuvīsatiyā Buddhānaṃ
santike adhikāraṃ karonto kappasatasahassādhikāni cattāri asaṃkheyyāni
āgato. Kassapassa pana Bhagavato orabhāge tṭhapetvā imaṃ
Sammāsambuddhaṃ añño Buddhō nāma n' atthi. Iti Dīpaṃkarādīnaṃ
catuvīsatiyā Buddhānaṃ santike laddhavyākaraṇo pana Bodhisatto.
Yena pana tena

Manussattaṃ līṅgasampatti hetu Sattḥāradassanaṃ
pabbajjā gūṇasampatti adhikāro ca chandatā
atthadhammasamodhānā abhinīhāro samijjhatīti

ime atthadhamme samodhānetvā Dīpaṃkarapādamūle katābhinīhārena⁴
„handā buddhakare dhamme vicināmi ito c' ito“ ti ussāhaṃ katvā
„vicinanto tadā dakkhiṃ paṭhamāṃ dānapāraṃsi“ ti dānapāraṃsitādayo
buddhakāradhammā ditṭhā ne⁵ pūrento yeva Vessantarattabhāvā
āgami, āgacchanto va⁶ ye te katābhinīhāraṇaṃ Bodhisattānaṃ
ānisaṃsā samvaṇṇitā:

252. „Evaṃ sabbaṅgasampannā bodhiyā niyatā narā
saṃsaraṃ dīghaṃ addhānaṃ kappakoṭṭisatehi pi
253. Avicimhi na uppajjanti, tathā lokantaresu ca,
nijjhāmatanṇhā khuppiṇā na honti kālakaṇṇakā,
na honti khuddakā pāṇā uppajjantāpi duggatīṃ,

¹ C^k C^v maṅgalo. ² C^s mahāyasa. ³ C^s aggikkhandho. ⁴ C^s -hāreṇa, C^v -hāro
na. ⁵ C^v te. ⁶ so all three MSS.

254. Jāyamānā manussesu jaccandhā na bhavanti te,
sotavekalyatā n' atthi, na bhavanti mūgapakkhikā,
255. Itthibhāvaṃ na gacchanti, ubhatovyañjanapaṇḍakā
na bhavanti pariyāpannā bodhiyā niyatā narā,
256. Muttā ānantarikehi¹ sabbattha suddhagocarā
micchādittihim na sevanti kammakiriyadassanā,
257. Vasamānāpi saggesu asaṇṇam² na uppajjare,
suddhāvāsesu devesu hetu nāma na vijjati,
258. Nekkhammaninnā sappurisā visaṃyuttā bhavābhavē
caranti lokatthacariyāyo pūrentā sabbapāramitī³

te ānisamse adhigantvā va āgato. Pāramiyo pūrentassa c' assa
Akittibrāhmaṇakāle Saṃkhabrāhmaṇakāle Dhanañjayarājakāle Mahāsu-
dassanakāle Mahāgovindakāle Nimimahārājakāle Candakumārakāle
Visayhasettikāle Sivirājakāle Vessantarakāle ti dānapāramitāya
pūritattabhāvānam⁴ parimāṇam n' atthi. Ekantena pan' assa
Sasapaṇḍitajātake

259. „Bhikkhāya upagataṃ disvā sakattānam⁴ pariccājim,
dānena me samo n' atthi, esā me dānapāramitī⁵“

evam attapariccāgaṃ karontassa dānapāramitā paramatthapāramī nāma
jātā. Tathā Silavanāgarājakāle Campeyyanāgarājakāle Bhūridattanāga-
rājakāle Chaddantanāgarājakāle Jayaddisarājassa⁶ putta-Alīnasattu-
kumāra-kāle ti silapāramitāya pūritattabhāvānam parimāṇam nāma n'
atthi. Ekantena pan' assa Saṃkhapālajātake

260. „Sūlehi pi⁶ vijjhayanto⁷ koṭṭayante⁸ pi⁹ sattihi
Bhojaputte na kuppāmi, esa me silapāramitī¹⁰“

evam attapariccāgaṃ karontassa silapāramitā paramatthapāramī nāma
jātā. Tathā Somanassakumārakāle Hatthipālakumārakāle Ayoghara-
paṇḍitakāle ti mahārājjaṃ pahāya nekkhammapāramitāya pūritattabhā-
vānam parimāṇam nāma n' atthi. Ekantena pana Cūlasutasomajātake¹⁰

¹ C^v -rikehi. ² C^k C^s asaṇṇam. ³ C^k pūritattabhāvānam corrected to
pūritattabhāvānam, C^v pūjitattabhāvānam corrected to pūritatta-. ⁴ C^s sakkantānam
corrected to sakattānam. ⁵ C^s jayaddinarājassa, C^k jayaddiya-. ⁶ C^k C^v omit pi.
⁷ so all three MSS., instead of vijjhayante? ⁸ C^s koṇḍayante, C^v koṭṭayanto.
⁹ C^k omits pi. ¹⁰ C^k cūla-.

46 Paññāpāramī. Viriyapāramī. Khantipāramī. Saccapāramī.

261. „Mahārajjaṃ hatthagataṃ khelapiṇḍaṃ¹ va chaḍḍayim,
cajato na hoti laganam, esā me nekkhammapāramīti“

evaṃ nissaṅgatāya² rajjaṃ chaḍḍetvā nikkhamantassa nekkhamma-
pāramī paramatthapāramī nāma jātā. Tathā Vidhūrapaṇḍitakāle³
Mahāgovindapaṇḍitakāle Kuddālapaṇḍitakāle Arakapaṇḍitakāle Bo-
dhiparibbājakakāle Mahosadhapāṇḍitakāle ti paññāpāramiyā⁴ pūritatta-
bhāvānaṃ parimāṇaṃ nāma n' atthi. Ekantena paṇ' assa Sattubhatta-
jātake Senakapaṇḍitakāle

262. „Paññāya⁵ pavicinanto 'haṃ⁶ brāhmaṇaṃ mocayim dukhā,
paññāya⁵ me samo n' atthi, esā me paññāpāramīti“

antobhastagataṃ sappamā dassetassa paññāpāramī⁷ paramatthapāramī
nāma jātā. Tathā viriyapāramitādinam pi pūritattabhāvānaṃ parimāṇaṃ
nāma n' atthi. Ekantena paṇ' assa Mahājanakajātake

263. „Atīradassī jalamaḍḍhe hatā sabbe va mānusa,
cittassa aññathā n' atthi, esā me viriyapāramīti“

evaṃ mahāsamuddaṃ tarantassa viriyapāramī paramatthapāramī nāma
jātā. Khantivādajātake

264. „Acetanaṃ va koṭṭente⁸ tiṇhena pharasunā mama
Kāsīraḍḍe na kuppāmi, esā me khantipāramīti“

evaṃ acetanābhāvena viya mahādukkhaṃ adhiyāsentassa khantipāramī
paramatthapāramī nāma jātā. Mahāsutasomajātake

265. „Saccavācam anurakkhanto cajitvā mama jīvitam
mocayim ekasataṃ khattiye, paramatthasaccapāramīti“⁹

evaṃ jīvitam cajitvā saccam anurakkhantassa saccapāramī paramattha-
pāramī nāma jātā. Mūgapakkhajātake

266. „Mātāpitā na me dessā, na pi me dassaṃ mahāyasaṃ,
sabbaññutaṃ piyaṃ mayhaṃ, tasmā vatam adhiṭṭhalin“ ti

¹ C^s C^s khela-. ² C^v nissaṅgatāya. ³ C^s C^v vidhura-. ⁴ C^s paññā-. ⁵ C^s
paññāya. ⁶ C^s omits haṃ. ⁷ C^s C^k paññā-. ⁸ C^s koṭṭente. ⁹ C^s paramatthaṃ
saccapāramīti, C^k paramatthapāramīti.

evaṃ jīvitam¹ pi cajitvā² vataṃ adhiṭṭhahantassa adhiṭṭhānapāramī
paramatthapāramī nāma jātā. Ekarājjātake

267. „Na maṃ koci uttasati, na pi 'haṃ bhāyāmi'³ kassaci,
mettābalen' upatthaddho ramāmi pavane sadā“ ti

evaṃ jīvitam pi anavaloketvā mettāyantassa mettāpāramī paramattha-
pāramī nāma jātā. Lomahaṇṣajātake

268. „Susāne seyyaṃ kappemi chavaṭṭhikaṃ upadhāy' ahaṃ,
gomaṇḍalā upagantvā rūpaṃ dassent' anappakan“ ti

evaṃ gāmadārakesu niṭṭhubhanādīhi c' eva mālāgandhūpahārādīhi ca
sukhadukkhāṃ uppādentesu pi upekhāṃ anativattassa upekhāpāramī
paramatthapāramī nāma jātā. Ayam ettha saṃkhepo, vitthārato pan'
esa attho Cariyāpīṭakato gaṇetabbo. Evaṃ pāramiyo pūretvā
Vessantarattabhāve⁴ ṭhito

269. „Acetanāyaṃ puthavī⁵ aviññāya sukhaṃ dukhaṃ,
sāpi dānabalā mayhaṃ sattakkhattuṃ pakampathā“ ti

evaṃ mahāpaṭhavikampanāni⁶ mahāpuññāni karitvā āyupariyosāne tato
cuto Tusitabhayane nibbatti. Iti Dīpaṃkarapādāmūlato paṭṭhāya yāva
ayaṃ Tusitapure nibbatti ettakaṃ ṭhānaṃ Dūrenidānaṃ nāma⁷ ti
veditabbaṃ.

II. Avidūrenidāna.

Tusitapure vasante yeva pana Bodhisatte Buddhahalāhalāṃ⁸ nāma
udapādi. Lokasmiṃ⁹ hi tiṇi halāhalāni uppajjanti: Kappahalāhalāṃ
Buddahalāhalāṃ Cakkavattihalāhalānaṃ ti. Tattha vassasatasahassassa
accayena kappuṭṭhānaṃ bhavissatīti Lokabyūhā nāma kāmāvacaradevā
muttasirā vikiṇṇakesā rudammukhā assūni hatthehi puñjāmānā
rattavattathanivatthā atīviya virūpavesadhārino¹⁰ hutvā manussapathe
vicarantā evaṃ āroceti: „mārisā¹¹, ito vassasatasahassassa accayena
kappuṭṭhānaṃ bhavissati, ayaṃ loko vinassissati, mahāsamuddo pi

¹ C^s jīvitam. ² C^v bhayāmi. ³ C^k C^v vessantarabhāve. ⁴ C^k C^v puthavī, C^s
paṭhavī. ⁵ C^s mahāpaṭhavī. ⁶ so all three MSS. instead of -kolāhalāni? ⁷ C^v
tassāpi lokasmiṃ. ⁸ C^s -dhāriyo. ⁹ C^s mārisā mārisā, C^k mārisa.

sussissati, ayaṃ ca mahāpathavi¹ Sineru ca pabbatarājā uḍḍayhissanti vinassissanti, yāva Brahmaloḷkā lokavināso bhavissatīti² mettaṃ mārisā bhāvētha, karuṇaṃ muditaṃ upekkhaṃ mārisā bhāvētha, mātaraṃ upatthahatha pīṭaraṃ upatthahatha, kule jeṭṭhāpacāyino hothā³ 'ti. Idaṃ Kappahalāhalaṃ nāma. Vassasahassassa accayena pana sabbaññu-Buddho loke uppajjissatīti lokapāladevatā: „ito mārisā vassasahassassa accayena Buddho loke uppajjissatīti“ ugghosentā³ āhiṇḍanti. Idaṃ Buddhahalāhalaṃ nāma. Vassasatassa pana accayena cakkavattirājā uppajjissatīti devatā yeva: „ito mārisā vassasataccayena cakkavattiko⁴ rājā loke uppajjissatīti“ ugghosentiyo āhiṇḍanti. Idaṃ Cakkavattihalāhalaṃ nāma. Imāni tīṇi halāhalāni mahantāni honti. Tesu Buddhahalāhalasaddhaṃ sutvā sakaladasasahassacakkavāle⁵ devatā ekato sannipatitvā „asuko nāma satto Buddho bhavissatīti“ ṇatvā taṃ upasaṅkamitvā āyācanti, āyācamāṇā ca pubbanimittesu uppannesu āyācanti. Tada pana sabbāpi tā ekekacakkavāle⁵ Cātummahārāja - Sakka - Suyāma - Santusita-Paranimmitavasavatti-Mahābrahmehi saddhiṃ ekacakkavāle⁵ sannipatitvā Tusitabhavane Bodhisattassa santikaṃ gantvā „mārisā⁶, tumhehi dasapāramiyo pūrentehi na Sakkasampattiṃ na Māra-Brahma-Cakkavattisampattiṃ⁷ patthentehi pūritā lokanittiharaṇatthāya⁸ pana sabbaññūtaṃ⁹ patthentehi pūritā, so vo dāni kālo mārisa Buddhattāya¹⁰, samayo mārisa Buddhattāya¹⁰“ 'ti yācimsu. Atha Mahāsatto devatānaṃ paṭiññaṃ¹¹ adatvā va kāladīpadesakulajanettiāyuparicchedavasena pañcamahāvīlokananā nāma vilokesi. Tattha „kālo nu kho“ ti¹² „akālo nu kho“ ti paṭhamāṃ kālāṃ vilokesi. Tattha vassasatasahassato uddhaṃ vaḍḍhitaāyukālo kālo nāma na hoti, kasmā? tadā hi sattānaṃ jātijarāmarañāni na paññāyanti¹³, Buddhānaṃ ca dhammadesanā tilakkhaṇamuttā nāma n' atthi, tesāṃ aniccadukkhamanattā ti kathentānaṃ „kin nāma¹⁴ etaṃ kathentīti“ n' eva sotabbaṃ na saddhātābbaṃ maññaṃti¹⁴, tato abhisamayo na hoti, tasmiṃ asati aniyyānikaṃ sāsanaṃ hoti, tasmā so akālo. Vassasatato ūnāyukālo¹⁵ pi kālo na hoti, kasmā? tadā sattā ussannakilesā honti, ussannakilesānaṃ ca dinno ovādo ovādaṭṭhāne na tiṭṭhati uḍḍaṇḍarājā¹⁶ viya khippaṃ

¹ C^o -pathavi. ² C^v bhavissati. ³ C^s ugghosento. ⁴ C^o cakkavatti. ⁵ C^v -vāle.

⁶ so all three MSS. ⁷ C^o na māra na brahma na cakkavattisampattiṃ, C^s nā māra na brahma na cakkavattisampattiṃ. ⁸ C^s nittarāna-. ⁹ C^v sabbaññūtaṃ.

¹⁰ C^o C^s buddhattāya. ¹¹ C^o C^s paññānaṃ. ¹² C^s omits ti. ¹³ C^s paññāyanti.

¹⁴ C^s maññaṃti. ¹⁵ C^s -ayakālo. ¹⁶ C^o -rājā.

vigacchati, tasmā so pi akālo. Vassasatasahassato pana paṭṭhāya heṭṭhā vassasatato paṭṭhāya uddham āyukālo kālo nāma, tadā ca vassasatakālo, atha Mahāsatto nibbattitabbakālo¹ ti passi. Tato dīpaṃ vilokento saporivāre cattāro dīpe oloketvā „tisu dīpesu Buddhā na nibbattanti, Jambudīpe yeva nibbattantīti“ dīpaṃ passi. Tato „Jambudīpo nāma mahā, dasayojanasahassaparimāṇam², katarasmiṃ nu kho padese Buddhā nibbattantīti“ okāsaṃ vilokento Majjhimadesaṃ passi. Majjhimadeso nāma „puratthimadisāya Kajaṅgalan nāma nigamo tassa aparena Mahāsālo tatoparaṃ paccantimā janapadā orato majjhe, pubbadakkhiṇāya disāya Salalavatī nāma nadī tatoparaṃ paccantimā janapadā orato majjhe, dakkhiṇāya disāya Setakannikan³ nāma nigamo tatoparaṃ paccantimā janapadā orato majjhe, pacchimāya disāya Thūṇan⁴ nāma brāhmaṇagāmo tatoparaṃ paccantimā janapadā orato majjhe, uttarāya disāya Usīraddhajo nāma pabbato tatoparaṃ paccantimā janapadā orato majjhe“ ti evaṃ Vinaye vutto padeso. So āyāmato tīṇi yojanasatāni vitthārato adḍhatiyāni parikkhepato navayojanasatānīti. Etasmiṃ padese Buddhā Paccekabuddhā aggasāvaka mahāsāvaka asīti mahāsāvaka cakkavattirājā aññe ca mahesakkhā⁵ khattiyabrāhmaṇagahapatimahāsālā uppajjanti. „Idaṃ c’ ettha Kapilavatthukaṃ nāma nagaraṃ, tattha mayā nibbattitabban“ ti niṭṭham agamāsi. Tato kulam vilokento „Buddhā nāma vessakule vā suddakule vā na nibbattanti, lokasammate pana khattiyakule vā brāhmaṇakule vā ti dvīsu yeva kulesu nibbattanti, idāni ca khattiyakulam lokasammataṃ, tattha nibbattissāmi, Suddhodano nāma rājā me pitā bhavissatīti“ kulam passi. Tato mātaraṃ vilokento „Buddhamātā nāma lolā surādhuttā na hoti, kappasatasahassaṃ pana pūritapāraṃ, jātito paṭṭhāya akhaṇḍapañcasilā yeva hoti, ayaṃ ca Mahāmāyā nāma devī edisā, ayaṃ ca me mātā bhavissatīti, kittakaṃ pan’ assā⁶ āyuni“ ti dasannaṃ māsānaṃ upari satta divasāni passi. Iti imaṃ pañcamahāvīlokanaṃ viloketvā „kālo me mārīsa⁷ Buddhabhāvāyā“ ti devatānaṃ saṅghaṃ karonto paṭiññaṃ⁸ datvā „gacchatha tumhe“ ti tā devatā uyyojetvā Tusitadevatāhi parivuto Tusitapure Nandanavanaṃ pāvisi. Sabbadevalokesu hi Nandanavanaṃ atthi yeva. Tatra naṃ devatā „ito cuto sugatīṃ gacchā“ ti⁹ pubbe katakusalakammokāsaṃ

¹ C^k nibbattitabbo kālo. ² C^k C^s -parimāṇam. ³ C^s setakannikan. ⁴ C^v thūṇan.

⁵ C^k C^s mahesakkā. ⁶ C^s panassa. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^s paṭiññaṃ.

⁹ C^k C^v ito cuto sugatīṃ gacchati, C^s ito cuto sugatīṃ gaccha ito cuto sugatīṃ gacchātu corrected to -- gacchāti.

sārayamānā vicaranti. So evaṃ devatāhi kusalaṃ sārayamānāhi parivuto tattha vicaranto cavitvā Mahāmāyāya deviyā kucchismiṃ paṭisandhiṃ gaṇhi. Tassāvibhāvattham¹ ayaṃ anupubbakathā: Tadā kira Kapi-lavatthunagare² āsālinakkhattam³ ghuṭṭham ahoṣi. Mahājano nakkhattam⁴ kilati⁵. Mahāmāyā devī pure puṇṇamāya sattamadivasato paṭṭhāya vigatasurāpānaṃ⁶ mālāgandhavibhūṭisampannaṃ⁷ nakkhattakilaṃ⁸ anubhavamānā sattamadivase pāto va utṭhāya gandhodakena nahāyitvā cattāri satasahassāni viśajjetvā mahādānaṃ datvā sabbālaṃkāravibhūṣitā varabhojanam⁹ bhuñjitvā uposathaṅgāni¹⁰ adhiṭṭhāya alaṃkatapaṭiyattam¹¹ sirigabbham¹² pavisitvā sirisayane nipannā niddam¹³ okkamamānā imam¹⁴ supinaṃ addasa: Cattāro kira naṃ mahārājāno sayanen¹⁵ eva saddhiṃ ukkhipitvā Himavantaṃ netvā saṭṭhiyojanike Manosilātale sattayojanikassa mahāsālarukkhassa heṭṭhā ṭhapetvā ekamantaṃ aṭṭhamisu. Atha nesaṃ deviyō āgantvā devim¹⁶ Anotattadahaṃ netvā manussamalaharaṇattham¹⁷ nahāpetvā dibbavattham¹⁸ nivāsāpetvā gaudhehi vilimpāpetvā dibbapupphāni pīlandhāpetvā¹⁹ — tato avidūre Rajatapabbato, tassa anto kanakavimānaṃ atthi — tattha pācīnasisakaṃ dibbasayanam²⁰ paññāpetvā²¹ nipajjāpesuṃ. Atha Bodhisatto setavaravāraṇo hutvā — tato avidūre eko Suvannapabbato — tattha caritvā tato oruḃha Rajatapabbataṃ abhirūhitvā²² uttaradisato āgamma rajatadāmaṇṇāya soṇḍāya setapadumaṃ gaḥetvā koṇcanādaṃ naditvā kanakavimānaṃ pavisitvā mātusayanaṃ tikkhattuṃ padakkhiṇam²³ katvā dakkhiṇapassaṃ tāletvā²⁴ kucchiṃ paviṭṭhasadiso ahoṣi. Evaṃ uttarasālhanakkhattena²⁵ paṭisandhiṃ gaṇhi. Punadivase pabuddhā devī taṃ supinaṃ raṇṇo ārocesi. Rājā catusaṭṭhimatte brāhmaṇapāmokkhe pakkosāpetvā²⁶ haritupattāya²⁷ lājādihi katamaṅgalasakkārāya²⁸ bhūmiyā mahārāhani āsanāni paññāpetvā tattha nisinnānaṃ brāhmaṇānaṃ sappimadhusakkarābhi-samkhatassa varapāyāsassa suvaṇṇarajatapāṭiyo pūretvā suvaṇṇa-rajatapāṭihi yeva paṭikujjetvā²⁹ adāsi aññehi³⁰ ca ahatavatthakapila-gāvidānādihi³¹ te santappesi. Atha tesam³² sabbakāmehi santappitānaṃ³³ supinaṃ ārocāpetvā „kiṃ bhāvissatī“ pucchi. Brāhmaṇā āhaṃsu: „mā cintayī mahārāja, deviyā te kucchimhi³⁴ gabbho patitṭhito, so

¹ C^k tassāvibhāsattham. ² C^s -naṅgare. ³ C^s āsāli-. ⁴ C^k C^s kilati. ⁵ C^k C^s -surāpāna. ⁶ C^v -gandhavibhūṭisanasampannaṃ. ⁷ C^s -kilaṃ. ⁸ C^k uposathagāni. ⁹ C^v pīlandhāpetvā. ¹⁰ C^k C^s paññāpetvā. ¹¹ C^k C^s abhirūhitvā. ¹² C^k tāletvā, C^s phāletvā. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C^s pakkhosāpetvā. ¹⁵ C^s bharitupannāya corrected to bharitupattāya, C^v haritupalittāya. ¹⁶ C^v -maṅgala-. ¹⁷ C^k paṭikuj-jetvā. ¹⁸ C^k aññehi. ¹⁹ C^s āhata-. ²⁰ C^v santappikānaṃ. ²¹ C^k kucchiṃ.

ca kho purisagabbho na itthagabbho, putto te bhavissati, so sace agāraṃ ajjhāvasissati rājā bhavissati cakkavattī¹, sace agāraṃ nikkhamma pabbajissati Buddho bhavissati loke vivattacchaddo² ti. Bodhisattassa pana mātukucchimhi, paṭisandhigahaṇakkhaṇe³ ekappahārena⁴ eva sakaladasasahassī lokadhātu saṅkampi sampakampi sampavedhi. Dvattiṃsa pubbanimittāni pāturahiṃsu: dasasu cakkavālasahas-sesu⁵ appamāṇo obhāso phari, tassa taṃ sirim dattthukāmā viya andhā cakkhūni paṭilabhiṃsu, badhirā saddaṃ suniṃsu⁶, mūgā samālapiṃsu, khujjā ujugattā ahesum, paṅgulā padasā gamanaṃ paṭilabhiṃsu, bandhanagatā sabbasattā andubandhanādīhi mucciṃsu⁷, sabbanarakesu aggi nibbāyi, pittivisaye khuppipāsā vūpasami, tiracchānānaṃ bhayaṃ nāhosi, sabbasattānaṃ rogo vūpasami, sabbasattā piyaṃvadā ahesum, madhurenākārena assā hasiṃsu⁸ vāraṇā gajjiṃsu, sabbaturiyāni sakasakaninādaṃ muñciṃsu aghaṭṭitāni⁹ yeva, manussānaṃ hatthupagā-dīni¹⁰ ābharaṇāni viraviṃsu, sabbadisā vipasannā ahesum, sattānaṃ sukhaṃ uppādayamāno mudu sītalo vāto vāyi, akālamegho vassi, paṭhavito pi udakaṃ ubbhijjivā vissandi, pakkhino ākāsagamaṇaṃ vijahiṃsu, nadiyo assandaṃānā¹¹ aṭṭhaṃsu, mahāsamudde madhuraṃ udakaṃ ahosi, sabbatthakam eva pañcavaṇṇehi padumehi sañchannatalo ahosi, thalajajalajādīni¹² sabbapupphāni pupphiṃsu, rukkhānaṃ khandhesu khandhapadumāni sākhāsu sākhāpadumāni latāsu latāpadumāni pupphiṃsu, thale silātālāni bhinditvā uparūpari satta satta¹³ hutvā daṇḍapadumāni nāma nikkhamiṃsu, ākāse olambakapadumāni nāma nibbattiṃsu, samantato pupphavassam vassiṃsu¹⁴, ākāse dibbaturiyāni vaj-jiṃsu, sakaladasasahassī¹⁵ lokadhātu vaṭṭetvā vissatṭhamālāgulaṃ¹⁶ viya uppīletvā¹⁷ baddhamālākālāpe viya alaṃkatapaṭiyattam mālāsanaṃ viya ca ekamālāmālīni¹⁸ vipphurantavālavijāni pupphadhūpagandhaparivāsītā¹⁹ paramasobhaggappattā ahoṣi. Evaṃ gahitapaṭisandhikassa Bodhisattassa paṭisandhito paṭṭhāya Bodhisattassa c²⁰ eva Bodhisattamātuyā ca upaddavanivāraṇatthaṃ khaggahatthā cattāro devaputtā ārakkhaṃ gaṇhiṃsu. Bodhisattamātu purisesu rāgacittāni n²¹ uppajji, lābhaggaṃ yasag-gappattā ca ahoṣi sukhini²² akilantakāyā, Bodhisattā ca anto-

¹ C² C³ cakkavattī. ² C² C³ -gaṇhana-. ³ C² cakkavāla-. ⁴ C² C³ suniṃsu. ⁵ C² samucciṃsu. ⁶ C³ hesiṃsu. ⁷ C² aghaṭṭitāni. ⁸ C³ hatthūpagādīni, C² hatthupagādīni corrected to hatthupagatādīni, C² hatthupagādīni. ⁹ C² C³ asandaṃānā. ¹⁰ C² -jādīhi. ¹¹ C² satta. ¹² C³ vassi. ¹³ C² -sahassī. ¹⁴ C² visaṭṭha-, C² C³ vissatṭhamālāgulaṃ. ¹⁵ C² uppīletvā, C³ uppīletvā. ¹⁶ C² ekaekamālīni. ¹⁷ C² -parivāritā. ¹⁸ C² sukhini, C³ sukhini.

kucchigataṃ vipassanne maṇiratane āvuta paṇḍusuttaṃ viya passati. Yasmā ca Bodhisattena vasitakucchi nāma cetiyagabbhasadisā na sakkā hoti aññena¹ āvasitum vā paribhuñjitum vā tasmā Bodhisattamātā sattāhajāte Bodhisatte kālaṃ katvā Tusitapure nibbattati. Yathā ca aññā² itthiyo dasamāse appatvāpi atikkamitvāpi nisinnāpi nipannāpi vijāyanti na evaṃ Bodhisattamātā, sā pana Bodhisattaṃ dasamāse kucchinā pariharitvā ṭhitā va vijāyati, ayaṃ Bodhisattamātu dhammatā. Mahāmāyāpi devī pattena telaṃ viya dasamāse kucchiyā Bodhisattaṃ pariharitvā paripuṇṇagabbhā nātigharaṃ gantukāmā Suddhodanama-hārājassa ārocesi: „icchāmi ahaṃ deva kulasantakaṃ Devadahanagaraṃ gantum“ ti. Rājā „sādhū“³ ti sampañicchitvā Kapilavatthuto yāva Devadahanagarā maggaṃ sanāṃ karetvā kadalipuṇṇaghaṭadhajapaṭākādīhi⁴ alamkārapetvā devīm sovaṇṇasivikāya nisīdāpetvā amaccasahassena ukkhipāpetvā mahantena parivārena pesesi. Dvinnāṃ pana nagarānaṃ antare ubhayanagaravāsinaṃ⁵ pi Lumbinivanaṃ⁶ nāma maṇḍalasāvanaṃ atthi. Tasmīṃ samaye mūlato paṭṭhāya yāva aggasākhā sabbāṃ ekaphāliphullaṃ⁷ ahosi, sākhaṇtarehi⁸ c' eva pupphantarehi ca pañcavaṇṇabhamaragaṇā nānappakārā ca sakupaṣaṃbhā madhurassarena vikūjantā vicaranti. Sakalaṃ Lumbinivanaṃ⁹ cittalatāvanaśadisaṃ mahānubhāvassa rañño susajjitaāpānamandaḷaṃ viya ahosi. Deviyā taṃ disvā sālavanakīlaṃ kīlitukāmatā¹⁰ udapādi. Amaccā devīm gahetvā sālavanaṃ pavisiṃsu. Sā maṇḍalasālamūlaṃ gantvā sālāsākhāyaṃ gaṇhitukāmā ahosi. Sālāsākhā suseditavettaggaṃ viya onamitvā deviyā hatthapathaṃ upagañchi¹¹. Sā hatthaṃ pasāretvā sākhaṃ aggahesi. Tāvad eva c' assā¹² kammajavatā calīṃsu. Ath' assā sāpiṃ parikkhipitvā mahājano paṭikkami. Sālāsākhāṃ gahetvā tiṭṭhamānāya eva c' assā gabbhavuṭṭhānaṃ ahosi. Taṃ khaṇaṃ yeva cattāro pi suddhacittā Mahābrahmāṇo¹³ suvaṇṇajālaṃ ādāya sampattā tena suvaṇṇajālena Bodhisattaṃ sampañicchitvā mātu purato ṭhapetvā „attamaṇā devī“¹⁴ hohi, mahesakkho te putto uppanno“ ti āhaṃsu. Yathā pana aññe sattā mātukucchito nikkhamantā paṭikkulena¹⁵ asucinā makkhitā nikkhamanti na evaṃ¹⁶ Bodhisatto. Bodhisatto

¹ Ck Cs aññena. ² Ck Cs aññā. ³ Cv kadalī-. ⁴ Ck Cs -vāsinaṃ. ⁵ Ck Cv lumbinī-. ⁶ Ck ekaphāliphullaṃ, Cs ekapāliphullaṃ. ⁷ Ck Cv lumbinī-. ⁸ Ck sālavanaṃ kīlitu-, Cs sālavanakīlīṃ kīlitu-. ⁹ Cs upagañji. ¹⁰ Ck tāvadevassā, Cv tāvadevavassā. ¹¹ Cs mahābrāhmaṇo, Cv mahābrāhmaṇo corrected to mahābrahmāṇo. ¹² Cv devī. ¹³ Ck paṭikkulena. ¹⁴ Ck taṃ evaṃ, Cs na eva.

pana dhammāsanato otaranto dhammakathiko viya nissenīto¹ otaranto puriso viya ca dve ca hatthe dve ca pāde pasāretvā² t̥hitako mātukucchisambhavana kenaci asucinā amakkhito suddho visado kāsikavatthe nikkhittamanīratanaṃ viya jotanto³ mātukucchito nikkhami. Evaṃ sante pi Bodhisattassa ca Bodhisattamātuyā ca sakkārattham ākāśato dve udakadhārā nikkhamitvā Bodhisattassa ca mātu c' assa sarīre utum gāhāpesum. Atha naṃ suvaṇṇajālena paṭiggahetvā t̥hitānaṃ Brahmānaṃ hatthato cattāro mahārājāno maṅgalasammatāya sukhassamphassāya ajinappaveniyā gaṇhiṃsu, tesam hatthato manussā dukūlacumbaṭakena, manussānaṃ hatthato muccitvā⁴ paṭhaviyaṃ paṭiṭṭhāya puratthimadisam olokesi. Anekāni cakkavālasahassāni⁵ ekaṅgaṇāni⁶ ahesum. Tattha devamanussā gandhamālādīhi pūjayamānā „Mahāpurisa idha tumhehi sadiso añño n' atthi, ku' ettha uttaritaro“⁷ ti āhaṃsu. Evaṃ catasso disā ca catasso anudisā ca heṭṭhā⁸ uparīti dasa pi disā anuviloketvā⁹ attano sadisam adisvā „ayaṃ uttarā⁸ disā“ ti sattapadavītihārena agamāsi Mahābrahmunā setacchattam dhāriyamāno Suyāmena vālavijānaṃ aññehi ca devatāhi sesarājakakudhabhaṇḍahatthāhi anugammamāno, tato sattapadapade t̥hito „aggo 'ham asmi lokassā“¹⁰ ti ādikam āsabhiṃ vācam nicchārento sīhanādaṃ nadi¹¹. Bodhisatto hi tisu attabhāvesu mātukucchito nikkhantamatto eva vācam nicchāresi Mahosadhattabhāve Vessantarattabhāve imasmim attabhāve ti. Mahosadhattabhāve kir' assa mātukucchito nikkhamantass' eva Sakko devarājā āgantvā candanasāraṃ hatthe t̥hapetvā gato. So tam muṭṭhiyaṃ katvā va nikkhanto. Atha naṃ mātā „tāta kiṃ gahetvā āgato sīti“ pucchi. „Osadham amma“¹² ti. Iti osadham gahetvā āgatattā Osadhadārako t' ev' assa nāmaṃ akaṃsu. Tam osadham gahetvā cāṭiyaṃ pakkhipiṃsu. Āgatāgatānaṃ andhabadhirādīnaṃ¹³ tad eva sabbarogavūpasamāya bhesajjaṃ ahosi. Tato „mahantaṃ idaṃ osadham“¹⁴, mahantaṃ idaṃ osadham“ ti uppannavacanaṃ upādāya Mahosadho t' ev' assa nāmaṃ jātāṃ. Vessantarattabhāve pana mātukucchito nikkhamanto dakkhiṇahattham¹⁵ pasāretvā va „atthi nu kho amma kiñci gehasmim, dānaṃ dassāmiti“ vadanto nikkhami. Ath' assa mātā „sadhane kule nibbatta si tāta“¹⁶ ti puttassa hattham

¹ C² C² nissenīto. ² C² jotento. ³ C² C² muccitvā. ⁴ C² cakkavālā-. ⁵ C² ekaṅganāni, C² ekaṅgaṇāni. ⁶ C² evaṃ disā ca catasso catasso anudisā heṭṭhā, C² evaṃ catasso disā ca catasso anudisā heṭṭhā. ⁷ C² anuviloketvā. ⁸ C² uttarā. ⁹ C² nadi. ¹⁰ C² andhabadhirānaṃ. ¹¹ C² omits mahantaṃ idaṃ osadham.

attano hatthatale katvā saḥassatthavikaṃ ṭhapāpesi. Imasmiṃ pana attabhāve imam sihanādaṃ nadāti. Evaṃ Bodhisatto tisu attabhāvesu mātukucchito nikkhantamatto va vācam nicchāresi. Yathā ca paṭisandhikkhaṇe jātikkhane pi 'ssa dvattimsa pubbanimittāni pātur ahimsu'. Yasmiṃ pana samaye amhākaṃ Bodhisatto² Lumbinivane³ jāto⁴ tasmim yeva samaye Rāhulamātā devī⁵ Channo amacco Kāludāyī⁶ amacco Kanthako assarājā Mahābodhi rukkho cattāro nidhikumbhiyo ca jātā, tattha ekā gāvutappamāṇā ekā addhayanappamāṇā⁷ ekā tigāvutappamāṇā ekā yojanappamāṇā ahoṣīti ime satta sahajātā nāma. Ubhayanagaravāsino Bodhisattam gahetvā Kapilavatthunagaram eva agamaṃsu. Tam divasaṃ yeva ca „Kapilavatthunagare Suddhodana-mahārājassa putto jāto, ayaṃ kumāro bodhitale nisīditvā Buddho bhavissatīti“ Tāvātimsabbhavane⁸ haṭṭhatutṭhā devasaṃghā celukkhepādini⁹ pavattentā kilimsu¹⁰. Tasmim samaye Suddhodanamahārājassa kulūpako¹¹ aṭṭhasamāpattilābhi¹² Kāladevalo¹³ nāma tāpasō bhattakiccaṃ katvā divāvihārathāya Tāvātimsabbhavanam gantvā tattha divāvihāram nisinnō tā devatā disvā „kimbāraṇaṃ tumhe evam tuṭṭhamānasā kilatha¹⁴, mayham p'etaṃ kāraṇam kathethā“ 'ti pucchi. Devatā āhaṃsu: „mārisa 'Suddhodanaraṇṇō putto jāto, so bodhitale nisīditvā Buddho hutvā dhammacakkaṃ pavattessati, tassa anantaṃ Buddhāṭṭham dattṭhum dhammaṃ ca sotum lacchāmā' 'ti iminā kāraṇena tuṭṭh' amhā“ 'ti. Tāpasō tasmaṃ vacanam sutvā khippaṃ devalokato oruyha rājanivesanaṃ parivattvā paṇṇattāsane nisinnō „putto kira te mahārāja jāto, passissāmi nan“ ti āha. Rājā alamkatapaṭiyattaṃ kumāraṃ ānāpetvā¹⁵ tāpasam vandāpetum abhihari. Bodhisattassa pādā parivattitvā tāpasassa jaṭāsu paṭiṭṭhahimsu. Bodhisattassa hi ten' attabhāvena vanditabbayuttako aṇṇō nāma n'atthi, sace hi ajānantā Bodhisattassa sīsam tāpasassa pādamūle ṭhapeyyum sattadhā assa muddham¹⁶ phaleyya¹⁷. „Tāpasō „na me attānaṃ nāsetum yuttan“ ti utṭhāyāsanaṃ Bodhisattassa añjalim paggaḥesi. Rājā tam acchariyaṃ disvā attano puttaṃ vandi. Tāpasō atite cattālisa kappe anāgate cattālisa 'ti asīti kappe anussarati. Bodhisattassa lakkhaṇasampattim disvā „bhavissati nu kho Buddho udāhu no“ ti āvajjitvā upadhārento „nissamsayaṃ Buddho bhavissatīti“ natvā „acchariyapuriso ayaṃ“ ti

¹ C^v pāturahimsu. ² C^k bodhisatte. ³ C^s C^v lumbinivane. ⁴ C^k C^s jāto.

⁵ C^s devī. ⁶ C^k kāludāyī. ⁷ C^v addha-. ⁸ C^v -bhavanato. ⁹ C^s celu-.

¹⁰ C^k kilimsu, C^s C^v kilimsu. ¹¹ C^k kulūpako. ¹² C^k C^v -lābhi. ¹³ C^s kāla-.

¹⁴ C^s kilatha. ¹⁵ C^k anāpetvā, C^s ānāpetvā. ¹⁶ C^v muddhā. ¹⁷ C^s phaleyya.

sitaṃ akāsi. Tato „ahaṃ imaṃ Buddhabhūtaṃ daṭṭhuṃ labhissāmi
 nu kho“¹ ti upadhārento „na labhissāmi, antarā yeva kālāṃ katvā
 Buddhasatena pi Buddhasahassena pi gantvā bodhetum asakkuneyyo“²
 Arūpabhava³ nibbattissāmīti“⁴ disvā „evarūpaṃ nāma acchariyapurisaṃ
 Buddhabhūtaṃ daṭṭhuṃ na labhissāmīti“⁵, mahatī⁶ vata me jāni⁷
 bhavissatīti“⁸ parodi. Manussā disvā „amhākaṃ ayyo idāṃ“⁹ eva
 hasitvā puna roditum upaṭṭhito, kin nu kho bhante amhākaṃ
 ayyaputtassa koci antarāyo bhavissatīti“¹⁰ pucchimsu. „N’ atth’ etassa
 antarāyo, nissamsayena Buddho bhavissatīti“. „Atha kasmā paroditthā“¹¹
 ti. „Evarūpaṃ purisaṃ Buddhabhūtaṃ daṭṭhuṃ na labhissāmi, ma-
 hatī⁷ vata me jāni⁸ bhavissatīti“ attānaṃ anusocanto rodāmīti“ āha.
 Tato „kin nu kho me nātakesu koci etaṃ Buddhabhūtaṃ daṭṭhuṃ
 labhissati na labhissatīti“ upadhārento bhāgineyyaṃ Nālakadārakaṃ
 addasa. So bhaginiyā gehaṃ gantvā „kahaṃ te putto Nālako“¹² ti.
 „Gehe ayya“. „Pakkosāhi“¹³ nan“ ti. Attano santikaṃ āgataṃ āha:
 „Tāta Suddhodanamahārājassa kule putto jāto Buddhamikuro, esa
 pañcatimsa vassāni atikkamitvā Buddho bhavissatīti“¹⁴, tvaṃ etaṃ
 daṭṭhuṃ labhissasīti, aji’ eva pabbajhīti“. Sattāsītikoṭṭidhane kule
 nibbatto dārako „na maṃ mātulo anatthe niyojessatīti“ cintetvā tāvad
 eva antarāpanato¹⁵ kāsāvaṇi c’ eva mattikāpattaṃ ca āharāpetvā
 kesamassuṃ ohāretvā kāsāvaṇi vatthāni acchādetvā „yo loke
 uttamapuggalo taṃ uddissa mayhaṃ pabbajjā“¹⁶ ti bodhisattābhīmuḥkaṃ
 añjalim¹⁷ paggayha pañcapaṭiṭṭhitena vanditvā pattaṃ thavikāya
 pakkhipitvā aṃsakūṭe olambetvā Himavantaṃ pavisitvā samaṇadham-
 maṃ akāsi. So paramābhisambodhiṃ pattaṃ Tathāgataṃ upasaṃ-
 kamitvā Nālakapaṭipadaṃ kathāpetvā puna Himavantaṃ pavisitvā
 arahattaṃ patvā ukkaṭṭhapāṭipadaṃ paṭipanno satt’ eva māse āyūṃ
 pāletvā ekaṃ Suvannapabbataṃ nissāya ṭhitako va anupādisēsāya
 Nibbānadhātuyā parinibbāyi. Bodhisattam pi kho pañcamadivase¹⁸
 sīsaṃ nahāpetvā¹⁹ „nāmagahaṇaṃ gaṇhissāmā“²⁰ ti rājabhavanaṃ
 catujātikagandhehi vilimpitvā lājapañcamakāni pupphāni vikiritvā
 asambhinnaṇḍiṇi pacāpetvā tinnāni vedānaṃ pārage atṭhasataṃ
 brāhmaṇe nimantetvā rājabhavanaṃ nisīdāpetvā subhojanaṃ bhojetvā

¹ C^s adds no. ² C^s asakuneyye, C^v asakuneyye. ³ C^s arūpabhavane. ⁴ C^s
 labhissāmi. ⁵ C^k mahatī. ⁶ C^k jāti. ⁷ C^k mahatī. ⁸ C^k jāti. ⁹ C^k pakkosāhi.
¹⁰ C^s C^v bhavissasīti. ¹¹ C^k C^s antarāpanato. ¹² C^k añjalim. ¹³ C^k pañcadivase.
¹⁴ C^k nahāpetvāna.

mahāsakkāraṃ katvā „kin nu kho bhavissatīti“ lakkhaṇāni
paṭiggahāpesuṃ¹. Tesu

270. Rāmo Dhajo Lakkhaṇo cāpi Mantī
Koṇḍañño ca Bhojo Suyāmo Sudatto,
ete tadā aṭṭha ahesuṃ brāhmaṇā,
chalaṅgavā² mantaṃ vyākariṃsū ti

ime aṭṭh' eva brāhmaṇā lakkhaṇapaṭiggāhakā³ ahesuṃ. Paṭisandhi-
gahaṇadivase supino⁴ pi eteh' eva paṭiggahito⁵. Tesu satta janā
dve aṅguliyo ukkhipitvā dvedhā vyākariṃsu: „imehi lakkhaṇehi
samannāgato agāraṃ ajjhāvasamāno rājā hoti cakkavatti“⁶, pabbajamāno
Buddho“ ti sabbaṃ cakkavattiraṇṇo siribhavaṃ ācikkhiṃsu. Tesāṃ
pana sabbadaharo gottato Koṇḍañño nāma māṇavo⁷ Bodhisattassa
lakkhaṇavaraniṭṭhitaṃ oloketvā „etassa agāramajjhe ṭhānakāraṇaṃ
n' atthi, ekanten' eva vivattacchaddo Buddho bhavissatīti“ ekam eva
aṅgulim ukkhipitvā ekaṃsavyākaraṇaṃ vyākāsi. Ayaṃ hi katādhikāro
pacchimabhavikasatto paṇṇāya itare satta jane abhibhavitvā „imehi
lakkhaṇehi samannāgatassa agāramajjhe ṭhānaṃ nāma n' atthi, asaṃ-
sayāṃ Buddho bhavissatīti“ ekam eva gatiṃ addasa, tasmā ekaṃ aṅgulim
ukkhipitvā evaṃ vyākāsi. Atha te⁸ brāhmaṇā attano gharāni gantvā
putte āmantayīṃsu: „tātā“⁹, amhe mahallakā, Suddhodanamahārājassa
puttaṃ sabbaññutaṃ pattaṃ¹⁰ mayāṃ sambhaveyyāma vā no vā,
tume tasmim kumāre sabbaññutaṃ patte tassa sāsane pabbajeyyāthā“¹¹
ti. Te satta pi janā yāvatāyukaṃ ṭhatvā yathākammaṃ gatā.
Koṇḍañño māṇavo va arogo ahoṣi. So Mahāsatte buddhim anvāya
mahābhiniṭṭhitaṃ abhinikkhamitvā anukkamena Uruvelaṃ gantvā
„ramaṇiyo“¹² vata ayaṃ bhūmibhāgo, alaṃ vat' idaṃ kulaputtassa
padhānatthikassa padhānāyā“¹³ ti cittaṃ uppādetvā tattha vāsaṃ
upagato. „Mahāpuriso pabbajito“ ti sutvā tesāṃ brāhmaṇānaṃ putte
upasaṃkamitvā evaṃ āha: „Siddhatthakumāro kira pabbajito, so
nissaṃsayāṃ Buddho bhavissati, sace tumhākaṃ pitaro arogā“¹³ assuṃ
ajja nikkhamitvā pabbajeyyūṃ, sace tume pi iccheyyātha etha, ahaṃ
taṃ purisaṃ anupabbajissāmi“¹³. Te sabbe ekacchandaṃ bhavitum

¹ C^k paṭiggahesuṃ. ² C^k C^s chalaṅgavā. ³ C^k C^s -paṭiggāhakā, C^v -paṭiggahakā.

⁴ C^k C^s supine. ⁵ C^v paṭiggahāsiṃsu. ⁶ C^k C^v cakkavatti. ⁷ C^s māṇavo.

⁸ C^k ne. ⁹ C^s tātā. ¹⁰ C^s sabbaññutappattaṃ. ¹¹ C^k C^s pabbajeyyāthā.

¹² C^s ramaṇiyyo. ¹³ C^k ārogā.

nāsakkhimsu. Tayo janā na pabbajimsu. Koṇḍaññabrāhmaṇaṃ
 jeṭṭhakaṃ katvā itare cattāro pabbajimsu. Te pañca pi janā
 Pañcavaggiyatherā nāma jātā. Tadā pana rājā „kiṃ disvā mayhaṃ
 putto pabbajissatī“¹ pucchi. „Cattāri pubbanimittānī“². „Kataraṃ
 katarāṃ cā“³ ti. „Jarājinnāṃ vyādhitaṃ mataṃ pabbajitaṃ“⁴ ti. Rājā
 „ito paṭṭhāya evarūpānaṃ mama puttassa santikaṃ upasaṃkamitum
 mā adattha, mayhaṃ puttassa Buddhabhāvena kammaṃ n’ atthi, ahaṃ
 mama puttaṃ dvisahassadīpaparivārānaṃ catunnaṃ mahādīpānaṃ
 issariyādhīpaccaṃ rajjaṃ kārentaṃ chattiṃsayojanaparimaṇḍalāya
 parisāya parivutaṃ gaganatale vicaramānaṃ passitukāmo“⁵ ti, evaṃ ca
 pana vatvā inesaṃ catuppakārānaṃ purisānaṃ kumārassa cakkhupathe
 āgamaṇaṃ⁶ nivāraṇatthaṃ catusu disāsu gāvute gāvute ārakkhaṃ
 ṭhapesi. Taṃ divasaṃ ca pana maṅgalatṭhāne sannipatitesu asītiyā
 nātikulasahassesu ekeko ekamekaṃ puttaṃ paṭijāni: „ayaṃ Buddho
 vā hotu rājā vā, mayhaṃ ekamekaṃ⁷ puttaṃ dassāma, sace pi Buddho
 bhavissati khattiyasamaṇeh’ eva purakkhataparivārīto vicarissati, sace
 pi rājā bhavissati khattiyakumāreh’ eva purakkhataparivārīto
 vicarissatī“⁸. Rājā Bodhisattaṃ uttamarūpasampannā vigatasabbadosā
 dhātiyo paccupaṭṭhāpesi. Bodhisatto anantena parivārena mahantena
 sirisobhaggena vadḍhati. Ath’ ekadivasaṃ rañño vappamaṅgalāṃ nāma
 ahosi. Taṃ divasaṃ sakalanagaraṃ devavimānaṃ viya alaṃkaronti.
 Sabbe dāsakammakarādayo ahatavatthanivatthā gandhamālādīpatimaṇḍitā
 rājakule sannipatanti. Rañño kammante naṅgalasahassaṃ⁹ yojjyati.
 Tasmiṃ pana divase ekena ūnaṃ atṭhasataṃ saddhiṃ balivaddarasmīyottehi
 rajataparikkhatāni¹⁰ honti. Rañño ālambanaṅgale¹¹ pana ratta-
 suvaṇṇaparikkhatāṃ¹² hoti. Balivaddānaṃ siṅgarasmipatodāpi suvaṇṇa-
 parikkhatā¹³ va¹⁴ honti. Rājā mahāparivārena nikkhamanto puttaṃ
 gahe tvā agamāsi. Kammantatṭhāne eko jamburukkho bahalapalāso
 sandacchāyo ahosi. Tassa heṭṭhā kumārassa sayanaṃ paññāpetvā¹⁵
 upari suvaṇṇatārakhacitaṃ vitānaṃ bandhāpetvā sāṇipākārena¹⁶ parik-
 khipāpetvā ārakkhaṃ ṭhapetvā rājā sabbālaṃkāraṃ alaṃkaritvā
 amaccaparivuto naṅgalakaraṇatṭhānaṃ agamāsi. Tattha rājā suvaṇṇa-
 naṅgalaṃ¹⁷ gaṇhāti, amaccā ekaūnaṭṭhasataṃ rajatanaṅgalāni, kassakā
 sesanaṅgalāni, te¹⁸ tāni gahe tvā ito c’ ito ca kasantī. Rājā orato
 vā pāraṃ gacchati pārato vā oraṃ āgacchati, etasmiṃ¹⁹ ṭhāne

¹ C^s āgamaṇa. ² C^s ekameka. ³ C^v naṅgala-. ⁴ C^v parikkhitāni. ⁵ C^s C^v
 -naṅgale. ⁶ C^v -parikkhitāni. ⁷ C^v -parikkhitā, C^k -parikkatā. ⁸ C^k vā.
⁹ C^s paññāpetvā. ¹⁰ C^s sāni-. ¹¹ C^v -naṅgalaṃ. ¹² C^v ke. ¹³ C^s ekasmiṃ.

¹ C^s C^v mahāsampatti. ² C^s C^v ahoṣi. ³ C^k C^s antosānito. ⁴ C^v pari-
man[da]lāṭṭhitā corrected to parimaṇḍalaṭṭhitā. ⁵ C^v -bhūmikaṇ. ⁶ C^k parivāriyamāno.
⁷ C^k C^v aggamaheṣi. ⁸ C^k kīlāpasūto, C^s kīlāpasuto. ⁹ C^k saṅgāme. ¹⁰ C^k
kīlāpasūto, C^s kīlāpasuto. ¹¹ C^k C^s mamñāsīti. ¹² C^s vāḷavedhi. ¹³ C^k C^s
patisūniva.

cattāro maṅgalasindhave¹ yojetvā Bodhisattassa paṭivedesi. Bodhisatto devavimānasadisam ratham abhirūhitvā² uyyānābhimukho agamāsi. Devatā „Siddhatthakumārassa abhisambujjhanakālo āsanno, pubbanimittam dassessāmā“³ 'ti ekam devaputtam jarājajjaram khaṇḍadantaṃ palitakesam vaṃkam obhaggasarīram daṇḍahattham pavedhamānam⁴ katvā dassesum. Tam Bodhisatto c' eva sārathi⁵ ca passanti. Tato Bodhisatto sārathim „samma, ko nām' esa puriso, kesāpi 'ssa na yathā aññesan“ ti Mahāpadāne āgatanayena pucchitvā tassa vacanam sutvā „dhi-r-atthu vata bho jātiyā yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissatīti“ samviggahadayo tato va paṭinivattitvā pāsadam eva abhirūhi⁶. Rājā „kimmāraṇā mama putto khippam paṭinivattitī“ pucchi. „Jiṇṇam purisam disvā devā 'ti⁷, jiṇṇam purisam disvā pabbajissatīti“ āhamsu. „Tasmā⁸ mam nāsetha, sīgham puttassa nātakāni sajjetha, sampattim anubhavanto pabbajjāya satim na karissatīti“ vatvā ārakkham vaḍḍhetvā sabbadisāsu addhajojane addhajojane ṭhapesi. Pun' ekadivasam Bodhisatto tath' eva uyyānam gacchanto devatāhi nimmitam vyādhitam purisam disvā purimanayen' eva pucchitvā samviggahadayo nivattitvā pāsadam abhirūhi⁹. Rājāpi pucchitvā heṭṭhāvuttanayen' eva samvidahitvā puna vaḍḍhetvā samantato tigāvutappamāne padese ārakkham ṭhapesi. Aparam pana ekadivasam Bodhisatto tath' eva uyyānam gacchanto devatāhi nimmitam kālakatam disvā purimanayen' eva pucchitvā samviggahadayo puna nivattitvā pāsadam abhirūhi⁹. Rājāpi pucchitvā heṭṭhāvuttanayen' eva samvidahitvā puna vaḍḍhetvā samantato yojanappamāne padese ārakkham ṭhapesi. Aparam pana ekadivasam uyyānam gacchanto tath' eva devatāhi nimmitam sunivattham supārutam pabbajitam disvā „ko nām' eso sammā“ 'ti sārathim pucchi. Sārathi kiñcāpi Buddhuppādassa abhāvā pabbajitam vā pabbajitagune vā na jānāti, devānubhāvena pana „pabbajito nām' esa devā“ 'ti vatvā pabbajjāya gune raṇnesi. Bodhisatto pabbajjāya rucim uppādetvā tam divasam uyyānam agamāsi. Dīghabhāṇakā panāhu: cattāri nimittāni ekadivasen' eva disvā agamāsīti. Tattha divasabhāgam kilītvā maṅgalapokkharaniyam nahāyitvā attham gate suriye maṅgalasilāpatte nisīdi attanam alamkārapetukāmo. Ath' assa paricārakapurisā⁹ nānāvappāni dussāni nānappakārā ābharanavikatiyo mālāgandhavilepanāni ca ādāya samantā parivāretvā atthamsu. Tasmim khaṇe Sakkassa nisinnāsanaṃ uṇham

¹ C^v maṅgala-. ² C^k C^s abhirūhitvā. ³ C^s pavedhamānakam. ⁴ C^s C^v sārathi.

⁵ C^k C^s abhirūhi. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^v tasmā corrected to kasmā.

⁸ C^k C^s abhirūhi. ⁹ C^k paricāraka-

ahosi. So „ko nu kho maṃ imamhā tñānā cāvetukāmo“ ti upadhārento Bodhisattassa alaṃkaraṇakālaṃ disvā Vissakammaṃ āmantesi: „samma Vissakamma, Siddhatthakumāro ajja aḍḍharattasamaye mahābhini-khamanaṃ¹ nikkhamissati, ayam assa pacchimo alaṃkāro, uyyānaṃ gantvā Mahāpurisaṃ dibbaalaṃkārehi alaṃkarohīti“. So „sādhū“² ti paṭisunivā devatānubhāvena taṃ khaṇaṃ yeva upasaṃkamitvā tass’ eva kappakasadiṣo hutvā kappakassa hatthato veṭhanadussaṃ gahetvā Bodhisattassa sīsaṃ veṭhesi. Bodhisatto hatthasamphassen’ eva „nāyaṃ manusso, devaputto eko“³ ti aññāsi³. Veṭhanen’ eva veṭhitamatte sīsamoliyaṃ maniratanākārena dussasahassaṃ abbhug-gaṇchi⁴, puna veṭhentassa dussasahassaṃ⁵ ti dasakkhattuṃ veṭhentassa dasadussasahassāni abbhuggacchiṃsu. Sīsaṃ khuddakaṃ dussāni bahūni kathaṃ abbhuggatānīti na cintetabbam, tesu hi sabbamahantaṃ sāmālatāpupphappamāṇaṃ avasesāni kutumbakapupphappamāṇāni ahesuṃ. Bodhisattassa sīsaṃ kiṃjakkhagavacchitaṃ⁶ viya kuyyaka-pupphaṃ⁷ ahosi. Ath’ assa sabbālaṃkārapatimaṇḍitassa sabba-tālāvacaṇesu⁸ sakāni sakāni ca paṭibhānāni⁹ dassayantesu¹⁰ brāhmaṇesu jaya-nandā-ti-ādi-vacanehi sūtamāghatandhakādisu¹¹ nānappakārehi maṅgalayacanaṭṭhighehi¹² sambhavantesu¹³ sabbālaṃkārapatimaṇḍi-taṃ¹⁴ rathavaraṃ abhirūhi¹⁴. Tasmiṃ samaye „Rāhulamātā puttaṃ vijātā“ ti sutvā Suddhodanamahārājā „puttassa me tuṭṭhiṃ¹⁵ nivedethā“¹⁵ ti sāsaṇaṃ¹⁶ pahīni. Bodhisatto taṃ sutvā „Rāhulo jāto, bandhanaṃ jātan“ ti āha. Rājā „kiṃ me putto avacā“ ti pucchitvā taṃ vacanaṃ sutvā „ito paṭṭhāya me nattu“¹⁷ Rāhulakumāro yeva nāmaṃ hotū“¹⁷ ti. Bodhisatto pi kho rathavaraṃ āruya mahantena yasena atimanoramena¹⁸ sirisobhaggena nagaraṃ pāvīsi. Tasmiṃ samaye Kisāgotamī nāma khattiyakāññā uparipāsādayaratalagatā nagaraṃ padakkhiṇaṃ kurumānassa Bodhisattassa rūpasirīṃ disvā pītisomanassajātā imaṃ udānaṃ udānesi:

271. „Nibbūṭā nūna sā mātā,

nibbuto nūna so pitā,

nibbutā nūna sā nārī¹⁹

yassāyaṃ²⁰ īdiso patitī.“

¹ Ck Cv -nikkhamanaṃ. ² Cv eso. ³ Ck Cs aññāsi. ⁴ Ck Cs abbhuggaṇṇi.

⁵ Cv -sahassaṃ. ⁶ Ck kiṃjakkha-. ⁷ Cv kuyyātha- corrected to kuyyāta-.

⁸ Cv -tālā-. ⁹ Cs paṭibhānādi. ¹⁰ Cs suta- -disu, Cv suta- -tandhakādisu

corrected to -khandakādisu. ¹¹ Cv maṅgala-. ¹² Cv sambhavantesu. ¹³ Ck

-patimaṇḍita. ¹⁴ Ck Cs abhiruhi. ¹⁵ Ck Cs tuṭṭhi. ¹⁶ Ck sāsaṇaṃ. ¹⁷ Ck Cs

nattā. ¹⁸ Ck atimanoharena. ¹⁹ so all three MSS. ²⁰ Ck yasmāyaṃ.

Bodhisatto taṃ sutvā cintesi: „ayam evaṃ āha, evarūpaṃ attabhāvaṃ passantiyā mātuhadayaṃ nibbāyati pītuhadayaṃ nibbāyati pajā-patihadayaṃ¹ nibbāyatīti², kasmiṃ nu kho nibbuta hadayaṃ nibbutaṃ³ nāma hotīti“. Ath' assa kilesesu virattamānasassa etad ahoṣi: „rāgaggimhi nibbuta nibbutaṃ nāma hoti, dosaggimhi mohaggimhi nibbuta nibbutaṃ nāma hoti, mānaditthiādisu sabbakilesadarathesu nibbutesu nibbutaṃ⁴ nāma hoti, ayaṃ me sussavanaṃ⁵ sāvesi, ahaṃ hi nibbānaṃ gavesanto carāmi, aji' eva mayā gharāvāsaṃ chaḍḍetvā⁶ nikkhamma pabbajitvā nibbānaṃ gavesituṃ vaṭṭati⁷, ayaṃ imissā ācariyabhāgo hotū“ ti kaṇṭhato omuñcitvā Kisāgotamiyā satasa-hassagghaṇakaṃ⁸ muttāhāraṃ pesesi. Sā „Siddhatthakumāro mayi paṭibaddhacitto hutvā paṇṇākāraṃ pesesīti“ somanassajātā ahoṣi. Bodhisatto pi mahantena sirisobhaggena attano pāsādaṃ abhirūhitvā⁹ sirisayane nipajji. Tāvad eva naṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitā naccagītādisu¹⁰ susikkhitā devakaṇṇā¹¹ viya rūpappattā itthiyo nānā-turiyāni gahetvā samparivārayitvā abhiramāpentiyo naccagītavāditāni payojayimsu. Bodhisatto kilesesu virattacittatāya naccādisu¹² anabhirato muhuttaṃ niddaṃ okkami. Tāpi itthiyo „yass' atthāya mayā naccādiṇi payojayema so niddaṃ upagato, idāni kimatthaṃ kilamāma“ ti gahitagahitāni turiyāni ajjhottharitvā nipajjimsu. Gandhatelapadipā jhāyanti. Bodhisatto pabujjhivā sayanapitthe pallaṃkena nisinno addasā tā itthiyo turiyabhaṇḍāni avattharitvā niddāyantiyo ekaccā paggharitakheḷā¹³ lālākilinnagattā ekaccā dante khādantiyo ekaccā kākacchantiyo ekaccā vipḷalapanantiyo¹⁴ ekaccā vivaṭamukhā ekaccā apagatavattā¹⁵ pākāṭabhibhācchasambūdhattāṇā¹⁶. So tasmaṃ taṃ vipḷakāraṃ disvā bhīyyosomattāya¹⁷ kāmesu viratto ahoṣi. Tassa alaṃkatapaṭiyattaṃ sakkabhavanasadisam pi taṃ mahātalaṃ vipḷavid-dhanānākuṇapabharitaṃ¹⁸ āmakasusānaṃ viya upaṭṭhāsi, tayo bhavā ādittagehasadisā viya khāyimsu, „upaddutaṃ vata bho upassatṭhaṃ vata bho“ ti udānaṃ pavatti, ativiya pabbajjāya cittaṃ nami. So „aji' eva mayā mahābhikkhamaṇaṃ¹⁹ nikkhamituṃ vaṭṭatīti“ sayanā vuṭṭhāya dvārasamīpaṃ gantvā „ko etthā“ ti āha.

¹ Ck C^s pajāpati-. ² Ck nibbāyati. ³ Ck C^s nibbutā. ⁴ Ck C^v nibbutaṃ. ⁵ Ck C^s sussavanaṃ. ⁶ Ck C^v chaḍḍetvā. ⁷ C^s vaddhati. ⁸ all three MSS. -gghaṇakaṃ. ⁹ Ck C^s abhirūhitvā. ¹⁰ Ck -tādīsu. ¹¹ C^s -kaṇṇā. ¹² so all three MSS. ¹³ Ck C^s -kheḷā, C^v -kheḷā corrected to -kheḷā. ¹⁴ Ck vipḷalapanantiyo. ¹⁵ C^v apagatavattā. ¹⁶ Ck -sambandha-. ¹⁷ C^s C^v bhīyyo-. ¹⁸ Ck vipḷaṭi-viddhanānākuṇapa-. ¹⁹ C^v mahābhikkhamaṇaṃ.

Ummāre sisan katvā nipanno Channo „ahaṃ ayyaputta Channo“ ti āha. „Ahaṃ ajja mahābhīnikkhamanaṃ¹ nikkhamitukāmo, ekaṃ me assaṃ kappēhiti“. So „sādhu devā“² ti assaḥaṇḍakaṃ gahe tvā assa-
sālaṃ gantvā gandhatelapadīpesu jalantesu sumanapattavītanassa³
heṭṭhā ramaṇiye bhūmibhāge t̥hitaṃ Kanthakaṃ assarājānaṃ disvā
„ajja mayā imāṃ eva kappetuṃ vaṭṭatitī“⁴ Kanthakaṃ kappesi. So
kappiyamāno va aññāsi⁵; „ayaṃ kappanā atigālhā, aññesu divāsesu
uyyānakīlādīgamane kappanā viya na hoti, mayhaṃ ayyaputto ajja
mahābhīnikkhamanaṃ⁶ nikkhamitukāmo bhavissatī“, tato tuṭṭhamānaso
mahāhasitaṃ hasi⁷. So saddo sakalanagaraṃ pattharītvā gaccheyya.
Devatā pana taṃ saddaṃ nirumhītvā⁸ na kassaci sotuṃ adāmsu.
Bodhisatto pi kho Channaṃ pesetvā va „puttaṃ tava passissāmīti“
cintevā nisiṇṇapallāṃkato vuttāya Rāhulamātāya vasanatt̥hānaṃ
gantvā gabbhadvāraṃ vivari. Tasmiṃ khane antogabbhe gandhatelap-
padīpo jhāyati. Rāhulamātā sumanamallikādīnaṃ pupphānaṃ ammaṇa-
mattena abhippakiṇṇasayane puttassa matthake hatthaṃ t̥hapetvā
niddāyati. Bodhisatto ummāre pādaṃ⁹ t̥hapetvā t̥hitaḥ va oloketvā
„sac“ ahaṃ deviyā hatthaṃ apanetvā mama puttaṃ gaṇhissāmi devī
pabujjhissatī¹⁰, evaṃ me gamanantarāyo bhavissatī, Buddho hutvā va
āgantvā passissāmīti“ pāsādatalato otari. Yaṃ pana Jātaka-
t̥hakathāya „tadā sattāhajāto Rāhulakumāro hotīti“ vuttaṃ taṃ
sesat̥hakathāsu¹¹ n¹² atthi. Tasmā idam eva gaheṭṭhabbaṃ. Evaṃ
Bodhisatto pāsādatalā otarītvā assasamīpaṃ gantvā evaṃ āha: „tāta
Kanthaka, tvaṃ ajja ekarattīṃ maṃ¹³ tārāya¹⁴, ahaṃ taṃ nissāya
Buddho hutvā sadevakaṃ lokaṃ tāressāmīti“, tato ullaṃghitvā
Kanthakassa piṭṭhīṃ abhirūhi¹⁵. Kanthako gīvato¹⁶ patṭhāya āyāmena
at̥thārasahattho hoti tadanucchavikena ubbedhena samannāgato thāma-
jvasampanno sabbaseto dhotasaṃkhasadīso. So sace haseyya¹⁷ vā
pādasaddaṃ kareyya vā¹⁸ saddo sakalanagaraṃ avatthareyya, tasmā
devatā attano ānubhāvena tassa yathā na koci supāti evaṃ hasitaṃ-
saddaṃ sannirumbhitvā¹⁹ akkamaṇaakkamaṇapadavāre²⁰ hatthatalāni
upanāmesuṃ. Bodhisatto assavarassa piṭṭhivaramajjhagato²¹ Channaṃ

¹ C^v mahābhīnikkhamanaṃ. ² C^s -paddha-. ³ C^v vaddhatīti. ⁴ C^k C^s aññāsi.

⁵ C^v mahābhīnikkhamanaṃ. ⁶ C^v mahāhesitaṃ hesi, C^s mahāhasitaṃ haṃsito
corrected to -haṃsi. ⁷ C^k C^v nirumbhitvā. ⁸ C^k pādaṃ. ⁹ C^v pabujjhissatī.

¹⁰ C^k sesakat̥hakathāsu. ¹¹ C^s man. ¹² C^k tārāya, C^v tārāya corrected to
tārāya. ¹³ C^k C^s abhirūhi. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ C^k hasseyya, C^v hesseyya.

¹⁶ C^k C^v omit vā. ¹⁷ so all three MSS. ¹⁸ C^k akkamaṇaakkamana-, C^s ak-
kamaṇaakkamana-. ¹⁹ C^k piṭṭhidvāramajjhagato, C^v piṭṭhimajjhagato.

assassa vāladhiṃ gāhāpetvā adḍharattasamaye mahādvārasamipam patto. Tadā pana rājā „evam Bodhisatto yāya kāyaci velāya nagaradvāraṃ vivaritvā nikkhamitum na sakkhissatīti“¹ dvīsu dvārakavātesu ekekaṃ¹ purisasahassena vivarittabbaṃ kārāpesi. Bodhisatto thāmabalasampanno hatthigaṇanāya koṭisahassahatthinaṃ balaṃ dhāreti purisagaṇanāya dasapurisakoṭisahassassa². So cintesi: „sace dvāraṃ na avāpuriyati ajja Kanthakassa piṭṭhe nisiuno va vāladhiṃ gahetvā t̥hiteṇa Channena saddhiṃ yeva Kanthakaṃ ūrūhi³ nippīletvā⁴ aṭṭhārasahatthubbedhaṃ pākāraṃ uppatitvā atikkamissāmīti“. Channo cintesi: „sace dvāraṃ na vivariyati ahaṃ ayyaputtam khaṇḍhe nisīdāpetvā Kanthakaṃ dak-
khiṇahatthena kucchiyaṃ parikkhipanto upakacchantare katvā pākāraṃ uppatitvā atikkamissāmīti“. Kanthako pi cintesi: „sace dvāraṃ na vivariyati ahaṃ attano sāmikaṃ piṭṭhiyaṃ yathānisinnaṃ eva Channena vāladhiṃ gahetvā t̥hiteṇa saddhiṃ yeva ukkhipitvā pākāraṃ uppatitvā atikkamissāmīti“. Sace dvāraṃ na avāpuriyittha yathācintitam eva tīsu janesu aññataro⁵ sampādeyya. Dvāre adhivatthā devatā pana dvāraṃ vivari. Tasmīṃ yeva khaṇe Māro „Bodhisattaṃ nivattessāmīti“ āgantvā ākāse t̥hito āha: „mārisa mā nikkhami, ito te sattame divase cakkaratanaṃ pātubhaviṃsati, dvīsaḥsaparittadīparivārānaṃ catunnaṃ mahādīpanaṃ rajjaṃ kāressasi, nivatta mārisā“⁶ ti āha. „Ko si tvan“ ti. „Ahaṃ Vasavattīti“, „Māra jānāmi ahaṃ mayhaṃ cakkaratana-
pātubhāvaṃ, anattiko haṃ rajjena, dasasahassilokadhātum⁷ unnādetvā Buddho bhaviṃsāmīti“ āha. Māro „ito dāni te paṭṭhāya kāmavitakkaṃ vā vyāpādatakkaṃ vā vihiṃsavitakkaṃ vā cintitakāle jāniṃsāmīti“⁸ otārāpekho chāyā viya anapagacchanto⁹ anubandhi. Bodhisatto pi hatthagataṃ cakkavattirajjaṃ khelapiṇḍaṃ¹⁰ viya anapekko chaḍḍetvā¹¹ mahantena sakkārena nagarā nikkhamitvā āsāhipuṇṇamāya¹² uttarāsā-
hanakkhatte¹³ vattamāne nikkhamitvā ca puna nagaraṃ apaloketukāmo jāto, evaṃ ca pan' assa citte uppannamatte yeva „Mahāpurisa na tayā nivattitvā olokanakammaṃ katan“ ti vadamānā viya mahāpaṭhavi¹⁴ kulālacakkaṃ viya chijjītvā parivatti. Bodhisatto nagarābhīmukho t̥hatvā nagaraṃ oloketvā tasmīṃ puthavippadese¹⁵ Kanthakanivattana-
cetiyaṭṭhānaṃ dassetvā gantabbamaggābhīmukhaṃ¹⁶ Kanthakaṃ

¹ Ck C^v ekeka. ² C^v dasapurisakoṭisahassānaṃ, C^s koṭisahassassa leaving out dasapurisa. ³ C^s ūrūhi. ⁴ Ck C^s nippīletvā. ⁵ Ck C^s aññataro. ⁶ C^s C^v dasasahassī-. ⁷ Ck C^s anupagacchanto. ⁸ Ck C^s khela-. ⁹ Ck chaḍḍetvā.

¹⁰ Ck āsāhi-, C^s asāhi-. ¹¹ Ck uttarāsāhanakkhattena, C^v uttarāsāhanakkhatte.

¹² Ck C^v mahāpaṭhavi. ¹³ Ck pathavi-. ¹⁴ C^s gantabbamaggābhīmukhaṃ,

C^v gantabbamaggābhīmukho.

katvā pāyāsi mahantena sakkārena ulārena sirisobhaggena. Tadā kir' assa devatā purato satthim ukkāśahassāni dhārayiṃsu pacchato satthim dakkhiṇapassato satthim vāmapassato satthim. Aparā devatā cakkavālamukhavatthiyaṃ¹ aparimāṇā ukkā dhārayiṃsu, aparā devatā ca nāgasupaṇṇādayo² ca dibbehi gandhehi mālehi cunṇehi dhūpehi pūjayamānā gacchanti, pāricchattakapupphehi c' eva ghanameghavutthikāle dhārāhi viya nabhaṃ nirantaram ahoṣi. Dibbāni saṅgītāni³ pavattanti, samantato aṭṭhaturiyāni satthituriyāniti aṭṭhasaṭthituriyasata-sahassāni parajjayiṃsu, samuddakucchiyaṃ meghatthanitakālo viya Yugandharakucchiyaṃ sāgaranigghosakālo viya vattati. Iminā sirisobhaggena gacchanto Bodhisatto ekaratten' eva tīni⁴ rajjāni atikkamma tiṃsayojanamattake Anomānāmanadītiraṃ pāpuṇi. „Kin' pana asso tatoparam gantuṃ na sakkotiti“. Nona sakkoti, so hi ekacakkavālagabbhaṃ⁵ nābhiyā⁶ tthitacakkassa nemivatthim maddanto viya antantena⁷ caritvā pure pātārāsam eva āgantvā attano sampāditaṃ bhattaṃ bhuñjitum samatto. Tadā pana devatānāgasupaṇṇādihi ākāse tthatvā ossatthehi gandhamālādīhi yāva ūruppadesā sañchannaṃ sariraṃ ākaḍḍhitvā gandhamālājaṭaṃ⁸ chindantassa atipapañco ahoṣi, tasmā tiṃsayojanamattam eva agamāsi. Atha Bodhisatto nadītire tthatvā Channaṃ pucchi: „kin' nāma ayaṃ⁹ naditi“. „Anomā nāma devā“ ti. „Amhākam pi pabbajjā anomā nāma bhavissatīti“ paṇhiyā ghaṭṭento assassa saññāṃ¹⁰ adāsi. Asso uppatitvā aṭṭhausabhavitthārāya nadiyā pārimatire aṭṭhāsi. Bodhisatto assapiṭṭhito oruṃha rajatapattasadiṣe¹¹ vālukāpuline¹² tthatvā Channaṃ āmantesi: „samma Channa, tvaṃ mayhaṃ ābharaṇāni c' eva Kanthakaṃ ca ādāya gaccha, ahaṃ pabbajissāmīti“. „Ahaṃ pi deva pabbajissāmīti“. Bodhisatto „na labbhā tayā pabbajitum, gaccha tvaṃ“ ti tikkhattum paṭibāhitvā ābharaṇāni c' eva Kanthakaṃ ca paṭicchāpetvā¹³ cintesi: „ime mayhaṃ kesā samaṇasārubbā na hontīti, añño Bodhisattassa kese chinditum yuttarūpo n' atthi, tato sayam eva khaggena chindissāmīti“ dakkhiṇa-hatthena asim' gaṇhitvā vāma-hatthena moliyā saddhim cūlaṃ¹⁴ gaḍetvā chindi. Kesā dvaṅgulamattā¹⁵ hutvā dakkhiṇato āvattamānā sīsaṃ aliyiṃsu, tesam' yāvajīvaṃ tad eva pamāṇam ahoṣi, massuṃ ca¹⁶ tadanurūpaṃ ahoṣi. Puna kesamassuohāraṇakiccaṃ nāma nāhoṣi¹⁷.

¹ C^s -vaḍḍhiyaṃ. ² C^v nāgā-. ³ C^v saṅgītāni. ⁴ C^s tīni. ⁵ C^s cakkavāla-

⁶ C^s nābhi. ⁷ C^s attantena. ⁸ C^s gandhamāla-. ⁹ C^k ayaṃ. ¹⁰ C^s saññāṃ.

¹¹ C^s rajapaddha-. ¹² C^s C^v -puline. ¹³ C^k paṭicchādetvā. ¹⁴ C^k C^v cūlaṃ.

¹⁵ C^v dvaṅgula-. ¹⁶ C^k massuṃ ca, C^v massu ca. ¹⁷ C^k na hosi, C^v na hosi

corrected to nāhoṣi.

Bodhisatto saha molinā cūlaṃ¹ gahevā „sac' āhaṃ Buddho bhavissāmi ākāse tiṭṭhatu, no ce bhūmiyaṃ patatū“² 'ti antalikkhe khīpi, taṃ³ cūlāmaṇiveṭhanam⁴ yojanappamaṇam⁵ ṭhānam⁶ gantvā ākāse aṭṭhāsi. Sakko devarājā dibbacakkhunā oloketvā yojaniyaratanacamaṅgotakena⁴ sampaticchitvā Tāvātimsabhavane Cūlāmaṇicetiyan nāma patitṭhāpesi⁵:

272. „Chetvāna molin⁷ varagandhavāsitaṃ
vehāsayaṃ ukkhipi aggapuggalo,
sahassanetto sirasā paṭiggahi⁸
suvaṇṇacamaṅgotavarena Vāsavo“⁹ ti.

Puna Bodhisatto cintesi: „imāni kāsikavatthāni mayhaṃ na sama-
ṇasārūppanīti“. Ath' assa Kassapabuddhakāle purāṇasahāyako⁷
Ghaṭikāro⁸ Mahābrahmā ekaṃ Buddhantaram⁹ jaraṃ appattena mita-
bhāvena cintesi: „ajja me sahāyako mahābhinnikkhamanaṃ⁹ nikkhanto,
samaṇaparikkhāram¹⁰ assa gahevā gacchissāmiti“.

273. „Tieivaraṇ ca patto ca
vāsi sūciṇ ca bandhanam¹¹
parissāvanena, aṭṭh' ete
yuttayogassa bhikkhuno“¹² ti

ime aṭṭha samaṇaparikkhāre āharitvā adāsi. Bodhisatto arahaddhajaṃ
nivāsetvā uttamapabbajjāvesaṃ gaṇhitvā „Channa mama vacanena
mātāpitunnāṃ ārogyaṃ vadehiti“¹³ uyyojesi. Channo Bodhisattaṃ
vanditvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. Kanthako pana Channena
saddhiṃ mantayamānassa Bodhisattassa vacanaṃ suṇanto ṭhatvā
„n' aṭṭh' idāni mayhaṃ puna sāmīno dassanan“¹⁴ ti cakkhupathaṃ
vijahanto sokaṃ¹⁰ adhivāsetuṃ asakkonto hadayena phalitena kālāṃ
katvā Tāvātimsabhavane Kanthako nāma devaputto hutvā nibbatti.
Channassa paṭhamāṃ eko va soko akosi, Kanthakassa pana kāla-
kiriya¹¹ dutiyena sokena pīlito¹² rodanto paridevanto nagaraṃ
agamāsi. Bodhisatto pi pabbajitvā—tasmiṃ yeva padese Anūpiyaṃ¹³
nāma ambavanaṃ atthi, tattha sattāhaṃ pabbajjāsukhena vītināmetvā—

¹ C^k cūlaṃ. ² C^k naṃ. ³ C^k C^s cūlā-. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^k patitṭhāpesi.

⁶ C^s paṭiggahi. ⁷ C^k -sahāyo. ⁸ C^s ghaṭikāro, C^v ghaṭikāra. ⁹ C^s C^v -nikkhamana-
nam. ¹⁰ C^k C^v sotam. ¹¹ C^v kālakiriya. ¹² C^k C^s pīlito. ¹³ all three MSS.
anupiyaṃ.

ekadivaseṇ¹ eva tiṃsayaohanamaggaṃ paḍasā gantvā Rājagaham¹ pāvisi, pavisitvā sapadānaṃ piṇḍāya cari. Sakalanagaraṃ Bodhisattassa rūpadassanena Dhanapālakena pavittṭha-Rājagaham viya Asurindena pavittṭha-Devanagaraṃ viya ca saṃkhobhaṃ agamāsi. Rājapurisā gantvā „deva, evarūpo nāma satto nagare piṇḍāya carati, ‘devo vā manusso vā nāgo vā supaṇṇo vā ko nām’ eso²’ ti na jānāmā³’ ti ārocesuṃ. Rājā pāsādatale tṭhatvā Mahāpurisaṃ disvā acchariyabbhuto jāto purise āpāpesi: „gacchatha bhaṇe vimaṃsatha, sace amanusso bhavissati nagarā nikkhamitvā antaradhāyissati, sace devatā bhavissati ākāseṇa gacchissati, sace nāgo bhavissati paṭṭhaviyaṃ nimujjivā gamissati, sace manusso bhavissati yathāladham bhikkhaṃ paribhuñjissatīti⁴“. Mahāpuriso pi kho missakabhattaṃ saṃharitvā „alaṃ me⁵ ettakaṃ yāpanāyā⁶“ ’ti nātvā pavittṭhadvāreṇ⁷ eva nagarā nikkhamitvā Paṇḍavapabbatachāyāya puratthābhimukho nisīditvā āhāraṃ paribhuñjitum āradhho. Ath’ assa antāni parivattitvā mukheṇa nikkhamanākārappattāni ahesuṃ. Tato tena attabhāvena evarūpassa āhārassa cakkhunāpi adiṭṭhapubbatāya tena paṭikkulāhāreṇa⁸ ’attiya-māno⁹ evaṃ attanā va attānaṃ ovadi: „Siddhattha tvaṃ sulabhaanna-pānakule tivassikagandhasālibhojanaṃ nānaggarasehi bhuñjanaṭṭhāne nibbattitvāpi ekaṃ paṃsukūlikāṃ¹⁰ disvā ‘kadā nu kho aham pi evarūpo hutvā piṇḍāya caritvā bhuñjissāmi, bhavissati¹¹’ nu kho me so kālo’ ti cintetvā nikkhanto, idāni kiṃ nām’ etaṃ karosīti¹²“. Evaṃ attanā va attānaṃ ovaditvā nibbikāro hutvā āhāraṃ paribhuñji. Rājapurisā taṃ pavattim disvā gantvā rañño ārocesuṃ. Rājā dūtavacanaṃ sutvā vegena nagarā nikkhamitvā Bodhisattassa santikaṃ gantvā iriyāpathasmiṃ yeva pasīditvā Bodhisattassa sabbaṃ issariyaṃ niyyādesi. Bodhisatto „mayhaṃ mahārāja vatthukāmehi vā kilesakāmehi vā attho n’ atthi, ahaṃ paramābhisambodhiṃ patthayanto nikkhanto“ ti. Rājā anekappa-kāraṃ yācanto pi tassa cittaṃ alabhitvā „addhā tvaṃ Buddho bhavissasi, Buddhabhūtena pana te paṭhamam mama vijitaṃ āgantabban¹³“ ti. Ayam ettha saṃkhepo, vitthāro pana „pabbajjāṃ kittayissāmi yathā pabbaji cakkhumā¹⁴“ ti imaṃ Pabbajjāsuttaṃ saddhiṃ Aṭṭhakathāya¹⁵ oloketvā veditabbo. Bodhisatto pi rañño paṭināṃ¹⁶ datvā anupubbena cārikaṃ caramāno Ālāraṃ ca Kālāmaṃ Uddakaṃ ca Rāmaputtaṃ upasaṃkamitvā samāpattiyo nibbattetvā „nāyaṃ maggo bodhiyā¹⁷“ ti taṃ

¹ C^s C^v rājagaham. ² C^s konāmoso. ³ C^k ce. ⁴ C^s addhiyamāno. ⁵ C^s C^v paṃsukulikaṃ. ⁶ C^k bhavissasīti, C^s C^v bhavissasi. ⁷ C^k aṭṭhakathāyaṃ, C^s aṭṭhakathāyaṃ corrected to -kathāya. ⁸ C^s rañño paṭināṃ.

pi samāpattibhāvanam analamkaritvā sadevakassa lokassa attano thā-maviriyasandassanattam mahāpadhānam padahitukāmo Uruvelam gantvā „ramaniyo¹ vatāyam bhūmibhāgo“ ti tatth² eva vāsam upagantvā mahāpadhānam padahi. Te pi Koṇḍañña-pamukhā pañca pabbajitā gāmanigamarājadhānisu³ bhikkhāya carantā tattha Bodhisattam sampā-puniṃsu. Atha nam chabbassāni mahāpadhānam padahantam „idāni Buddho bhavissati idāni Buddho bhavissatīti“ pariveṇasammajjanādikāya⁴ vattapaṭivattāya upaṭṭhahamānā santikāvacarā c' assa⁵ ahesum. Bo-dhisatto pi kho „koṭippattam⁶ dukkarakārikam karissāmīti“ ekatilatanḍulādīhi pi vītināmesi, sabbaso pi āhārūpacchedam akāsi, devatāpi lomakūpehi ojam upasamharamānā paṭikkhipi⁷. Ath' assa tāya nirāhāratāya paramakasimānappattakāyassa⁸ suvaṇṇavaṇṇo kāyo kālavaṇṇo⁹ ahosi, dvattiṃsa Mahāpurisalakkhaṇāni¹⁰ paṭicchannāni ahesum. App-ekadā appānakam¹¹ jhānam jhāyanto mahāvedanāhi abhitunno visaṇṇībhūto¹² caṃkamanakoṭiyam patati¹³. Atha nam ekaccā devatā „kālakato samaṇo Gotamo“ ti vadanti, ekaccā „vihāro v' eso arahatan“ ti āhamsu. Tattha yāsam „kālakato“ ti ahosi tā gantvā Suddhodanamahārājassa ārocesum: „tumhākam putto kālakato“ ti. „Mama putto Buddho hutvā kālakato ahutvā¹⁴“ ti. „Buddho bhavitum nāsakkhi, padhānabhūmiyam yeva patitvā kālakato“ ti. Idam sutvā rājā „nāham saddahāmi, mama puttassa bodhim appatvā kālakiriyā nāma n' atthīti“ paṭikkhipati¹⁵. „Kasmā pana rājā na saddahatīti“, Kāladevalatāpasassa vandāpanadivase jamburukkhamūle ca pāṭihāriyanam diṭṭhattā. Puna Bodhisatte¹⁶ saṇṇam¹⁷ paṭilabbhivā utṭhite tā devatā āgantvā „ārogo¹⁸ te mahārāja putto“ ti ārocenti. Rājā „jānām' aham puttassa amaraṇabhāvan“ ti vadeti. Mahāsattassa chabbassāni dukkarakāriyam karontassa ākāse gaṇṭhikaranakālo viya ahosi. So „ayam dukkarakārikā nāma bodhāya maggo na hotīti¹⁹“ olārikam²⁰ āhāram āhāretum gāmanigamesu piṇḍāya caritvā āhāram āhari. Ath' assa dvattiṃsa Mahāpurisalakkhaṇāni pakatikāni ahesum, kāyo suvaṇṇavaṇṇo ahosi. Pañcavaggiyā bhikkhū „ayam chabbassāni dukkarakārikam karonto pi sabbaññutam paṭivijjhitum nāsakkhi, idāni

¹ C^s ramanīyo. ² C^k C^v -dhānisu. ³ C^k C^s parivena. ⁴ C^k C^s cassā. ⁵ C^s koṭipattam. ⁶ C^v parikkhipi. ⁷ C^s -kīsmāna-, C^k C^v -kaśimā-. ⁸ C^k C^v kālavaṇṇo. ⁹ C^k -lakkhaṇāni. ¹⁰ C^k C^s appānakam. ¹¹ C^k C^s visaṇṇī-. ¹² C^s omits this word, C^k patti. ¹³ so all three MSS.; add vā? ¹⁴ C^k paṭikkhipīti. ¹⁵ C^k C^s bodhisatto. ¹⁶ C^k C^s saṇṇam. ¹⁷ C^k ārogo, C^s arogo. ¹⁸ C^v hoti. ¹⁹ C^k C^v olārikam, C^s olārikam corrected to olārikam.

gāmādisu¹ piṇḍāya caritvā olārikam² āhāram āhāriyamāno kim sakkhissati, bāhuliko esa padhānavibbhanto, sīsam nahāyitukāmassa³ ussāvabindutakkaṇaṃ viya amhākam etassa santikā visesatakkāṇaṃ⁴, kim no iminā⁵ ti Mahāpurisaṃ pahāya attano attano pattacīvaraṃ gahetvā aṭṭhārasayojanamaggaṃ gantvā⁶ Isipatanam pavisiṃsu. Tena kho pana samayena Uruvelāyaṃ Senāninigame⁷ Senānikuṭimbikassa gehe nibbattā Sujātā⁸ nāma dārikā vayappattā ekasmiṃ nigrodharukkhe patthanam akāsi: „sace samajātikam kulagharāṃ gantvā paṭhamagabbhe puttam labhissāmi anusaṃvaceharaṃ te satasahassapariccāgena balikammaṃ karissāmīti“. Tassā sā patthanā saṃijjhi. Sā Mahāsattassa dukkarakārikam karontassa chaṭṭhe vasse paripunṇe⁹ Visākhapunnāmayā balikammaṃ¹⁰ kātukāmā hutvā puretarāṃ dhenusahassaṃ Laṭṭhimadhu-kavane carāpetvā tāsāṃ khīraṃ pañca dhenusatāni pāyetvā tāsāṃ khīraṃ aḍḍhatiyāniti evaṃ yāva soḷasannaṃ dhenūnaṃ khīraṃ aṭṭha dhenuyo pivanti tāva khīrassa bahalataṃ ca madhurataṃ ca ojavantataṃ¹¹ ca patthayamānā khīraparivattanaṃ nāma akāsi. Sā Visākhapunnāmadivāse pāto va „balikammaṃ karissāmīti“ rattiyaṃ paccūsasamayaṃ paccuṭṭhāya tā aṭṭha dhenuyo duhāpesi. Vacchakā dhenūnaṃ thanamūlaṃ nāgamaṇisu. Thanamūle pana navabhājanesu¹² upanītanattesu attano dhammatāya khīradhārā pavattiṃsu. Tam acchariyaṃ disvā Sujātā sahatthen¹³ eva khīraṃ gahetvā navabhājane pakkhipitvā sahatthen¹⁴ eva aggaṃ katvā pacitum ārabhi¹⁵. Tasmim pāyāse paccamāne mahantamahantā bubbulā uṭṭhahitvā¹⁶ dakkhiṇāvattā hutvā sañcaranti, ekaphusitaṃ pi bahi na patati¹⁷, uddhanato appamattako pi dhūmo na uṭṭhahati. Tasmim samaye cattāro lokapālā āgantvā uddhane ārakkhaṃ gaṇhiṃsu. Mahābrahmā chattaṃ dhāresi. Sakko alātāni¹⁸ samānento aggaṃ jālesi. Devatā dvisahassadīparivāresu catusu mahādīpesu devānaṃ¹⁹ ca manussānaṃ ca upakappanaojaṃ attano devānubhāvena daṇḍakabaddhaṃ madhupaṭalaṃ piḷetvā²⁰ madhuhi gaṇhamānā viya saṃharitvā taṭṭha pakkhipiṃsu. Aññesu²¹ hi²² kālesu devatā kabaḷe kabaḷe ojaṃ pakkhipanti, sambodhidivase ca pana parinibbānadivase ca ukkhaliyaṃ yeva pakkhipanti. Sujātā ekadivāsen²³

¹ C^v gāmanigāmādisu. ² C^k C^v olārikam. ³ C^s nabbāyitukāmassa. ⁴ C^k C^s -takkaṇaṃ. ⁵ C^s gaṇitvā. ⁶ C^k -nigamo, C^v -nigamā. ⁷ C^k Sujā. ⁸ C^s C^v paripunṇa. ⁹ C^v parikammaṃ. ¹⁰ C^k ovachantaṃ, C^s ojavantaṃ, C^v ojavantataṃ corrected to ojavantataṃ. ¹¹ C^k C^v -bhājane. ¹² C^s ārabhi. ¹³ C^v vuṭṭhahitvā. ¹⁴ C^k patti, C^s pattī. ¹⁵ C^s alātāni. ¹⁶ C^s devatānaṃ. ¹⁷ C^k piḷetvā, C^s piḷetvā. ¹⁸ C^s aññesu. ¹⁹ C^k omits hi.

eva tattha attano pākātāni anekāni acchariyāni disvā Puṇṇadāsīm āmantesi: „amma Puṇṇe ajja amhākaṃ devatā ativiya pasannā, mayā ettake kāle evarūpaṃ acchariyaṃ nāma na dīṭṭhapubbam¹, vegena gantvā devatṭhānaṃ paṭijaggāhīti“. Sā „sādhū ayye“ ti tassā vacanaṃ sampaṭicchitvā turitaturitā rukkhamūlaṃ agamāsi. Bodhisatto pi kho tasmīm rattibhāge pañca mahāsupine disvā paṇigāṇhanto „nissamīsayenāhaṃ Buddho ajja bhavissāmīti“ katasannitṭhāno tassā rattiya accayena katasarīrapaṭijaggano bhikkhācārakālaṃ āgamayamāno pāto va āgantvā tasmīm rukkhamūle nisīdi attano pabbhāya sakalarukkhaṃ² obhāsayamāno. Atha kho sā Puṇṇā āgantvā addasa Bodhisattaṃ rukkhamūle pācīnalokadhātum olokayamānaṃ nisinnaṃ, sarīrato c' aṣṣa nikkhantāhi pabbhāhi sakalarukkhaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ disvā tassā etad ahoṣi: „ajja amhākaṃ devatā rukkhatō oruṃha sahatthen' eva balikammaṃ paṭicchitum nisinnā, maññe³“ ti ubbegapattā hutvā vegena gantvā Sujātāya etam atthaṃ ārocesi⁴. Sujātā tassā vacanaṃ sutvā tuṭṭhamānasā hutvā „ajja dāni paṭṭhāya mama jeṭṭhadhītutuṭṭhāne tiṭṭhāhīti“ dhītu anucchavikaṃ sabbālaṃkāraṃ adāsi. Yasmā pana Buddhabhāvaṃ pāpuṇaṇadivase satasahassagghaṇikaṃ⁵ suvaṇṇapātīm laddhum vaṭṭati⁶ tasmā sā „suvaṇṇapātiyaṃ pāyasaṃ pakkhipissāmīti“ cittaṃ uppādetvā satasahassagghaṇikaṃ⁷ suvaṇṇapātīm nihaṇṇetvā tattha pāyasaṃ pakkhipitukāmā pakkabhājanaṃ āvajjesi. Sabbo pāyaso padumapattā udakaṃ viya vinivattitvā⁸ pātiyaṃ paṭiṭṭhāsi, ekapātipūramatto va ahoṣi. Sā taṃ pātīm aññāya suvaṇṇapātiyaṃ paṭikujjetvā⁹ vasanena veṭhetvā sabbālaṃkārehi attabhāvaṃ alaṃkaritvā taṃ pātīm attano sīse ṭhapetvā mahantena ānubhāvena nigrodhamūlaṃ gantvā Bodhisattaṃ oloketvā balavasomanassajātā rukkhaḍdevatā ti saññāya¹⁰ dīṭṭhaṭṭhānato paṭṭhāya onatonatā¹¹ gantvā sīsato thālaṃ otāretvā vivaritvā suvaṇṇabhūṃkārena gandhapupphavāsitaṃ udakaṃ gahetvā Bodhisattaṃ upagantvā atṭhāsi. Ghaṭikāramahābrahmunā dinnamattikāpatto ettakaṃ addhānaṃ Bodhisattaṃ avijahitvā tasmīm khaṇe adassanaṃ gato. Bodhisatto pattaṃ apassanto dakkhiṇaḥatthaṃ pasāretvā udakaṃ sampaṭicchi. Sujātā sah' eva pātiyaṃ pāyasaṃ Mahāpurisassa hatthe ṭhapesi. Mahāpuriso Sujātaṃ olokesi. Sā ākāraṃ sallakkhetvā „ayya mayā tumhākaṃ pariccattaṃ gaṇhitvā yathāruccim gacchathā“ ti vanditvā „yathā mayhaṃ manoratho

¹ C^k C^s dīṭṭhapubbā. ² C^s C^v sakalaṃ rukkhaṃ. ³ C^s maññe. ⁴ C^s ārocesi.

⁵ C^s -gghaṇikā. ⁶ C^s vaddhati. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^s vinivaddhitvā.

⁹ C^k paṭikucchitvā. ¹⁰ C^k C^s saññāya. ¹¹ C^k onato, C^s onatonatā.

nippanno¹ evaṃ tumbhākaṃ pi nippajjatū² “ti vatvā satasahassag-
ghanikāya³ suvaṇṇapāṭiyā purāṇapaṇṇaṃ⁴ viya anapekkhā hutvā
pakkāmi. Bodhisatto pi kho nisinnaṭṭhānā utṭhāya rukkhāṃ padak-
khiṇaṃ⁵ katvā pāṭim ādāya Neraṇjārāya tīraṃ gantvā anekesaṃ⁶
Bodhisattasahassānaṃ abhisambujjhanadivase otarivā – nahānaṭṭhānaṃ
Suppaṭiṭṭhitatitthaṃ nāma atthi, tassa⁷ tīre pāṭim tṭhapetvā otarivā –
nahātvā anekabuddhasatasahassānaṃ nivāsanaṃ arahaddhajaṃ nivāsetvā
puratthābhimukho nisīditvā ekatṭhitālapakkappamāṇe⁸ ekūnapaṇ-
ṇāsa⁹ piṇḍe katvā sabbaṃ appodakaṃ madhupāyāsaṃ paribhuñji. So
eva hi ‘ssa Buddhabhūtaṃ sattaṣaṭṭhaṃ bodhimāṇe vasantassa
ekūnapaṇṇāsa¹⁰ divasāni āhāro ahosi, ettakaṃ kālaṃ n’ eva añño āhāro
atthi na nahānaṃ na mukhadhovanāṃ na sarīravalaṇḍo¹¹, jhānasukhena
maggasukhena phalasukhen’ eva vitināmesi. Taṃ pana pāyāsaṃ
bhūñjitvā suvaṇṇapāṭim gahetvā „sac’ āhaṃ ajja Buddho bhavitum
sakkhissāmi ayaṃ pāṭi¹² paṭisotaṃ gacchatu, no ce sakkhissāmi anu-
sotaṃ gacchatū¹³ “ti vatvā pakkhipi. Sā sotaṃ chindamānā nadīmajjhaṃ
gantvā majjhamajjhaṭṭhānen’ eva jivasampanno asso viya asītihattha-
mattaṭṭhānaṃ paṭisotaṃ gantvā ekasmiṃ āvatte nimujjitvā Kālanāgarāja-
bhavanaṃ gantvā tiṇṇaṃ Buddhānaṃ paribhogapāṭiyo kili kiliti¹⁴
rāvaṃ kārayamānā paharivā tāsaṃ sabbahetthimā hutvā aṭṭhāsi.
Kālo nāgarājā taṃ saddaṃ sutvā „hiyyo¹⁵ eko Buddho nibbatti,
puna ajja eko nibbatto¹⁶ “ti anekehi padasatehi¹⁷ thutiyo vadamāno
aṭṭhāsi. Tassa pana mahāpaṭṭhaviyā ekayojanatigāvutappamāṇaṃ
nabhaṃ pūretvā ārohanakālo ajja vā hiyyo vā ti sadiso ahosi. Bo-
dhisatto pi nadītīraṃhi supupphitasālavane divāvihāraṃ katvā sāyaṇ-
hasamaye pupphānaṃ vaṇṇato muñcanakāle devatāhi alaṃkatena
aṭṭhūsabbhavitthāreṇa¹⁸ maggena siho va vijambhamāno bodhirukkhābhī-
mukho pāyāsi. Nāgayakkhasuppaṇṇādayo dibbehi gandhapupphādīhi
pūjayimsu, dibbasaṃgītāni¹⁹ pavattayimsu, dasasahassilokadhātu²⁰
ekagandhā ekamālā ekasādhukārā ahosi. Tasmiṃ samaye Soṭṭhiyo
nāma tiṇahārako²¹ tiṇaṃ ādīya paṭipathe āgacchanto Mahāpurisassa
ākāraṃ natvā aṭṭha tiṇamutṭhiyo adāsi. Bodhisatto tiṇaṃ gahetvā

¹ C² nippanno. ² so all three MSS. ³ C² C³ purāṇa-. ⁴ C² C³ padakkhiṇaṃ.
⁵ C² aneka. ⁶ C² tassa. ⁷ C² -ppamāṇo, C³ -ppamāno. ⁸ C² -pannāsa, C³ C²
-panṇāsa. ⁹ C² -paṇṇāsa. ¹⁰ C² -vaṇḍo. ¹¹ C² kiliti. ¹² C² bhiyyo,
C³ bhiyyo corrected to hiyyo. ¹³ C² padasantehi. ¹⁴ C² -vitthāreṇa corrected
to -vitthāreṇa. ¹⁵ C² -saṃgītāni. ¹⁶ C² -dhātuṃ. ¹⁷ C² tiṇakāreko, C³ tina-
hāraṃko.

bodhimandaṃ āruya dakkhiṇadisābhāge uttarābhimukho aṭṭhāsi. Tasmīn khaṇe dakkhiṇacakkavālaṃ¹ osiditvā hetṭhā avicisampattam viya ahoṣi, uttaracakkavālaṃ² ullaṅghitvā upari bhavaggappattam viya ahoṣi. Bodhisatto „idaṃ sambodhiṃ pāpuṇaṇaṭṭhānaṃ na bhavissati, maññe³“ ti padakkhiṇaṃ karonto pacchimadisābhāgaṃ gantvā puratthābhimukho aṭṭhāsi. Tato pacchimacakkavālaṃ⁴ osiditvā hetṭhā avicisampattam viya ahoṣi, puratthimacakkavālaṃ⁴ ullaṅghitvā bhavaggappattam viya ahoṣi, ṭhitatṭhitatṭhāne kir’ assa nemivaṭṭapariyante akkante nābhiyā patitṭhitamahāsakaṭacakkam viya mahāpathavi onatunnatā⁵ ahoṣi. Bodhisatto „idaṃ⁶ pi⁷ sambodhiṃ⁸ pāpuṇaṇaṭṭhānaṃ na bhavissati, maññe³“ ti padakkhiṇaṃ karonto uttaradisābhāgaṃ gantvā dakkhiṇābhimukho aṭṭhāsi. Tato uttaracakkavālaṃ⁴ osiditvā hetṭhā avicisampattam viya ahoṣi, dakkhiṇacakkavālaṃ⁴ ullaṅghitvā bhavaggappattam viya ahoṣi. Bodhisatto „idaṃ pi sambodhipāpuṇaṇaṭṭhānaṃ⁹ na bhavissati, maññe³“ ti padakkhiṇaṃ karonto puratthimadisābhāgaṃ gantvā pacchimābhimukho aṭṭhāsi. Puratthimadisābhāge pana sabbabuddhānaṃ pallamkatṭhānaṃ, tam n’ eva-ccambhati⁹ na kampati. Mahāsatto „idaṃ sabbabuddhānaṃ avijahitaacalaṭṭhānaṃ kilesapañjaravidhamsanaṭṭhānaṃ“ ti ñatvā tāni tiṇāni agge gaḥetvā cālesi. Tāvad eva cuddasaḥattho pallamko ahoṣi. Tāni pi kho tiṇāni tathārūpena saṇṭhānena saṇṭhahimsu yathārūpaṃ¹⁰ sukusalo pi cittakāro vā potthakāro vā ālikhitum pi samattho n’ atthi. Bodhisatto bodhikhandham¹⁰ piṭṭhito katvā puratthimābhimukho daḥamānaso hutvā „kāmaṃ¹¹ taco ca nahāru¹² ca aṭṭhi¹³ ca avasussatu, upasussatu sarīre maṃsalohitaṃ, na tv-eva sammāsambodhiṃ appatvā imam pallamkam bhindissāmīti“ asanisatasannipātenāpi abhejjarūpaṃ¹⁵ aparājitapallamkam abhujitvā nisīdi. Tasmīn samaye Māro devaputto „Siddhatthakumāro mayhaṃ vasaṃ atikkamitukāmo, na dāni ’ssa atikkamitum dassāmīti“ Mārābalassa santikaṃ gantvā etam attham ārocetvā Māraghosanaṃ nāma ghosāpetvā Mārābalaṃ ādāya nikkhami. Sā Mārasenā Mārassa purato dvādasa yojanāni hoti, dakkhiṇato ca vāmato ca dvādasa yojanāni, pacchato yāva cakkavālapariyantam¹⁵ katvā ṭhitā, uddham navayojanubbedhā, yassā unnadantiyā unnādasaddo

¹ C^v -vālaṃ. ² C^v -vālaṃ. ³ C^s maññe. ⁴ C^v -vālaṃ. ⁵ C^k C^s onatunnatā.

⁶ C^k C^v idaṃ. ⁷ C^k C^v omīti pi. ⁸ C^s sambodhi. ⁹ so all three MSS.

¹⁰ C^s bodhikhandham, C^k bodhikhaṇḍam. ¹¹ C^k kayam. ¹² C^k nahāru. ¹³ C^s

C^v aṭṭhi. ¹⁴ C^k C^s abhejjarūpa, C^v abhejjarūpa corrected to abhejjarūpaṃ.

¹⁵ C^k C^v cakkavāla-.

Anguttara-
Nikāya II, 16

yojanasahassato patthāya paṭhavīudriyanasaddo¹ viya sūyati. Atha Māro devaputto diyaḍḍhayaoyanasatikam² Girimekhalam³ nāma hatthim abhirūhitvā⁴ bāhusahassam⁵ māpetvā nānāvudhāni aggahesi. Avasesāya⁶ pi Māraparisāya dve janā ekasadisakam āvudham na gaṇhimsu, nānappakāravannā nānappakāramukhā hutvā Mahāsattam ajjhottaramānā⁷ āgamiṃsu⁸. Dasasahassacakkavāle⁹ devatā pana Mahāsattassa thutiyo vadamānā atthamsu. Sakko devarājā Vijayuttarasamkham dhamamāno atthāsi, so kira samkho vīsamhatthasatiko hoti, sakim vātam gāhāpetvā dhamanto¹⁰ cattāro māse saddam karitvā nissaddo hoti. Mahākālānāgarājā¹¹ atirekapadasatena vannaṃ vadanto atthāsi. Mahābrahmā setacchattam dhārayamāno atthāsi. Mārabale¹² pana bodhimandam upasamkamante upasamkamante tesam eko pi tātum nāsakkhi, sammukhasammukhatthānen¹³ eva¹⁴ palāyimsu. Kālo¹⁴ nāgarājā paṭhaviyam nimujjitvā pañcayojanasatikam Mañjērikanāga-bhavanam gantvā ubholi hatthehi mukham pidahitvā nipanno. Sakko Vijayuttarasamkham piṭṭhiyam katvā cakkavālamukhavatthiyam¹⁵ atthāsi. Mahābrahmā setacchattam cakkavālakotiya¹⁶ tthapetvā Brahmāloka eva agamāsi. Ekadevatāpi tātum samatto nāhosi. Mahāpuriso ekako va nisīdi. Māro pi attano parisam āha: „tātā, Suddhodana-puttena Siddhatthena sadiso añño puriso nāma n' atthi, mayam¹⁷ sammukhā yuddham dātum na sakkhissāma, pacchābhāgena dassamā“¹⁸ ti. Mahāpuriso pi tiṇi passāni oloketvā sabbadevatānam palātattā¹⁹ suññā ti²⁰ addasa. Puna uttarapassena Mārabalam ajjhottaramānam²⁰ disvā „ayam ettako jano mam ekakam sandhāya mahantam vāyānam parakkamam karoti, imasmim tthāne mayham mātāpitā vā bhātā vā añño vā koci nātako n' atthi, imā pana dasa pāramiyo va mayham dīgharattam putthaparijanasadisā, tasmā pāramiyo va phalakam katvā pāramisatthen²¹ eva paharitvā ayam balakāyo mayā viddhamsetum vatthatīti²²“ dasa pāramiyo āvajjamāno nisīdi. Atha Māro devaputto „eten²³ eva Siddhattham palāpessāmīti“ vātamandalam samutthāpesi. Tam khaṇam yeva puratthimātibhedā vātā samutthāhitvā²⁴ adḍhayaoyanadviyojana-

¹ C^s -udriyana-, C^k -udāyana-. ² C^k -santikam. ³ C^k -lā. ⁴ C^k abhirūhitvā.

⁵ C^k bāhusahassa. ⁶ C^k asesāya. ⁷ C^s C^v ajjhottaramānā. ⁸ C^v agamiṃsu.

⁹ C^v -cakkavāle. ¹⁰ C^s dhammāno. ¹¹ C^s C^v mahākālā-. ¹² C^k C^s mārabalam.

¹³ C^s -thānēva. ¹⁴ C^s kālo. ¹⁵ C^v cakkavāla-, C^s -mukhavaddhiyam.

¹⁶ C^k C^v cakkavāla-. ¹⁷ C^k mayham. ¹⁸ C^v palātattā corrected to palāyitattā.

¹⁹ so all three MSS. instead of suññāni? ²⁰ C^s C^v ajjhottaramānam. ²¹ C^s

vaddhatīti. ²² C^s samutthāhitvā, C^v samutthānā hutvā.

tiyojanappamāṇāni pabbatakūṭāni padāletvā vanagaccharukkādīni ummūle-
tvā samantā gāmanigame cunṇavicunṇam¹ kātum samatthāpi Mahā-
purisassa puṇṇatejena vihatānubhāvā Bodhisattaṃ patvā cīvarakaṇṇa-
mattam pi cāletum nāsakkhiṃsu. Tato „udakena naṃ ajjhottharivā
māressāmīti“ mahāvassam samuṭṭhāpesi, tassānubhāvena uparūpari
satapaṭalasahassapaṭalādibhedā valāhakā utṭhahitvā vassim̐su, vuṭṭhidhārā-
vegena paṭhavi² chiddā ahosi, vanarukkadhānam uparibhāgena mahāogho
āgantvā Mahāsattassa cīvare ussāvabinduṭṭhānamattam pi temetum
nāsakkhi. Tato pāsānavassam samuṭṭhāpesi, mahantāni mahantāni
pabbatakūṭāni dhūpayantāni pajjalantāni³ ākāsenāgantvā Bodhisattaṃ
patvā dibbamālāgūḷabhāvaṃ⁴ āpajjimsu. Tato paharaṇavassam
samuṭṭhāpesi, ekatodhārāubhatodhārāsisattikhurappādayo⁵ dhūpayantā
pajjalantā ākāsenāgantvā Bodhisattaṃ patvā dibbapupphāni ahesum.
Tato āṅgārakavassam⁶ samuṭṭhāpesi, kiṃsukavaṇṇā āṅgārā ākāsenā-
gantvā Bodhisattassa pādamūle dibbapupphāni hutvā vikiriṃsu. Tato
kukkuḷavassam⁷ samuṭṭhāpesi, accuṇho aggivanno⁸ kukkuḷo⁹ ākāsenā-
gantvā Bodhisattassa pādamūle candanacunṇam hutvā nipati. Tato
vāluka-vassam¹⁰ samuṭṭhāpesi, atisukhumavāluka dhūpayantā pajjalantā
ākāsenāgantvā Bodhisattassa pādamūle dibbapupphāni hutvā nipatiṃsu.
Tato kalavassam samuṭṭhāpesi, taṃ kalam dhūpayantaṃ pajjalantaṃ
ākāsenāgantvā Bodhisattassa pādamūle dibbavilepanam hutvā nipati.
Tato „iminā bhiṃsetvā Siddhattham palāpessāmīti“ andhakāram
samuṭṭhāpesi, taṃ caturaṅgasamānnāgataṃ mahātamaṃ hutvā Bo-
dhisattaṃ patvā suriyappabhāvihataṃ viya andhakāram antaradhāyi.
Evam Māro imūhi navahi vātavassapāsāṇapaharaṇaṅgārakukkuḷavāluka-
kalalandhakāravuṭṭhihi¹¹ Bodhisattaṃ palāpetum asakkonto „kiṃ bhaṇe
tiṭṭhatha, imam kumāram gaṇhatha hanatha palāpethā“ ti parisam
ānāpetvā¹² sayam pi Gīrimekhalassa hatthino khandhe nisinno
cakkāvudham¹³ ādāya Bodhisattaṃ upasamkamitvā „Siddhattha,
utṭhahatha etaṣmā pallamkā, nāyaṃ tuyham pāpuṇāti, mayham eso
pāpuṇāti“ āha. Mahāsatto tassa vacanam sutvā avoca: „Māra,
n' eva tayā dasa pāramiyo pūritā na upapāramiyo na paramattha-
pāramiyo, na pi pañcamahāpariccāgā pariccattā, na nānatthacariyā²
na lokatthacariyā na buddhicariyā pūritā¹⁴, nāyaṃ pallamko tuyham

¹ C^k cunṇamvicunṇam. ² so all three MSS. ³ C^s pajjalantāni. ⁴ C^s -gula-.

⁵ C^k -satthi-. ⁶ C^k āṅgāravassam, C^s āṅgāraka-. ⁷ C^s kukkula-. ⁸ C^v

aggivaṇṇa. ⁹ C^s kukkulo. ¹⁰ C^s vāluka-. ¹¹ -vāluka-, so all three MSS.

¹² C^s ānāpetvā. ¹³ C^v C^s cakkāvudham. ¹⁴ C^k C^s puritā.

„Mārassa parājayo jāto, Siddhatthakumārassa jayo, jayapūjam karis-sāmā“ 'ti nāgā nāgānaṃ supaṇṇā supaṇṇānaṃ devatā devatānaṃ brahmāno brahmānaṃ pesetvā gandhamālādihatthā Mahāpurisassa santikā¹ bodhipallāmaṃ agamaṃsu. Evaṃ gatesu ca pana tesu

274. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayaṃ
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayum bodhimande pamoditā
jayaṃ tadā nāgagaṇā Mahesino.

275. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayaṃ
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayum bodhimande pamoditā
supaṇṇasaṃghāpi jayaṃ Mahesino.

276. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayaṃ
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayum bodhimande pamoditā
jayaṃ tadā devagaṇā Mahesino.

277. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayaṃ
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayum bodhimande pamoditā
jayaṃ tadā brahmagaṇāpi tādino.

Avasesā dasasu cakkavālasahassesu³ devatā mālāgandhavilepanehi pūjayamānā. nānappakārā thutiyo vadamānā aṭṭharisu. Evaṃ dharamāne yeva suriye Mahāpuriso Mārabalaṃ vidhametvā cīvarūparipatamānehi² bodhirukkhāmkurehi rattapavāḷadalehi⁴ viya pūjayamāno⁵ paṭhame yāme pubbenivāsānānaṃ majjhimayāme dibbacakkuṃ visodhetvā pacchimayāme paṭiccasamuppāde nānaṃ otāresi. Ath' assa dvādasapa-dikāṃ paccayākāraṃ vaṭṭavivaṭṭavasāna⁶ anulomapaṭilomato sam-masantassa sammasantassa dasasahassilokadhātu⁷ udakapariyantam katvā dvādasakkhattum saṃkampi. Mahāpurise⁸ pana dasasahassiloka-dhātuṃ⁷ unnādetvā aruṇuggamanavelāya sabbaññūtañānaṃ⁹ pa-

¹ C^k C^v santikā. ² C^s cīvarupari-. ³ C^v cakkavāla-. ⁴ C^s -pavāla-. ⁵ so all three MSS. instead of pūjayamāno. ⁶ C^k C^s vaddhavivaddhavasāna. ⁷ C^s C^v dasasahassī-. ⁸ C^k mahāpuriso, C^s mahāpuriso corrected to mahāpurise. ⁹ C^s sabbaññūta-?, C^v sabbaññūtaṃ.

tiṇṇijjhante sakaladasasahassilokadhātu¹ alamkatapatiyattā ahoṣi.
 Pācīnacakkavālamukhavattīyaṃ² ussāpitānaṃ dhajānaṃ paṭākānaṃ
 raṇsiyo³ pacchīnacakkavālamukhavattīyaṃ² paharanti⁴, tathā
 pacchīnacakkavālamukhavattīyaṃ² ussāpitānaṃ⁵ pācīnacakkavāla-
 mukhavattīyaṃ², uttaracakkavālamukhavattīyaṃ² ussāpitānaṃ dak-
 khīnacakkavālamukhavattīyaṃ², dakkhīnacakkavālamukhavattīyaṃ²
 ussāpitānaṃ uttaracakkavālamukhavattīyaṃ² paharanti, paṭhavitale⁶
 ussāpitānaṃ pana dhajānaṃ paṭākānaṃ Brahmaloṇaṃ āhacca atṭhaṃsu,
 Brahmaloṇe baddhānaṃ paṭhavitale⁶ paṭṭiṭṭhahimsu, dasasahas-
 cakkavāle⁷ pupphūpagarukkā pupphaṃ gaṇhimsu, phalūpagarukkā
 phalapinḍibhārābhariṭā ahesuṃ, khandhesu khandhapadumāni pupphimsu,
 sākhāsu sākhāpadumāni, latāsu latāpadumāni, ākāse olambakapadumāni⁸,
 silātālāni bhinditvā uparūpari⁹ sattasatta¹⁰ hutvā daṇḍakapadumāni
 utṭhahimsu, dasasahassilokadhātu¹¹ vaṭṭetvā¹¹ vissatṭṭhamālāgūlā viya
 susanthatapupphasanthāro viya ca ahoṣi, cakkavālantaresu¹³ atṭhaya-
 sahasalokantarikā sattasuriyappabhāya pi anobhāsitaṃ pubbā ekobhāsā
 ahesuṃ, caturāsītiyojanasahasagambhīro mahāsamuddo madhurodako
 ahoṣi, nadiyo na-ppavattimsu, jaccandhā rūpāni passimsu, jātibadhirā
 saddaṃ supimsu, jātīpīṭhasappi¹¹ padasā gacchimsu, andubandhanādini
 chinditvā patimsu. Evaṃ aparimāṇena sirivibhavana¹⁵ pūjyamāne¹⁶
 nekappakāresu acchariyadhammesu pātubhūtesu sabbaññūtañānaṃ¹⁷
 paṭivijjhītā sabbabuddhānaṃ avijāhitā udānaṃ udānesi:

278. „Anekajātisaṃsāraṃ
 sandhāvissaṃ anibbisāṃ
 gahakārakaṃ gavesanto,
 dukkhā jāti punappunāni. (Dhp. v. 153.)

279. Gahakāraka diṭṭho si,
 puna gehaṃ na kāhasi,
 sabbā te phāsukā bhaggā,
 gahakūṭaṃ, visamkhitaṃ,
 visamkhāragataṃ¹⁸ cittaṃ
 tanhānaṃ khayam ajjhagā¹⁸ ti. (Dhp. v. 154.)

¹ C^s C^v -dasasahassī-. ² C^v -cakkavāla-, C^k -vaddhiyaṃ. ³ C^k C^s omit raṇsiyo.

⁴ C^s pahāranti. ⁵ C^k omits ussāpitānaṃ. ⁶ C^s paṭhavitale. ⁷ C^k C^v -cakkavāle.

⁸ C^v olambika-. ⁹ C^s uparūpari. ¹⁰ C^k C^s sattasattā. ¹¹ C^s C^v dasasahassī-.

¹² C^s vaddhetvā. ¹³ C^s C^v cakkavālantaresu. ¹⁴ C^k C^s -pīṭhasappi.

¹⁵ C^k -vibhavana. ¹⁶ so all three MSS. instead of pūjyamāno. ¹⁷ C^k C^v sabbaññūta-?, C^s sabbaññūta-?.

¹⁸ C^s visamkhāragataṃ.

Iti Tusitapurato paṭṭhāya yāva ayaṃ bodhimaṇḍe sabbaññūtapatti¹
ettakam ṭhānaṃ Avidūrenidānaṃ nāma 'ti veditabbaṃ.

III. Santikenidāna.

Santikenidānaṃ pana „Bhagavā Sāvattiyaṃ viharati Jetavane
Anāthapiṇḍikassa ārāme, Vesāliyaṃ viharati Mahāvane kūṭāgārasālāyaṃ“
ti evaṃ „tesu tesu ṭhānesu viharanto tasmim tasmim ṭhāne yeva
labbhatīti“ vuttaṃ, kiñc' āpi evaṃ vuttaṃ atha kho pana tam pi
ādito paṭṭhāya evaṃ veditabbaṃ. Udānaṃ udānetvā nisinnassa hi
Bhagavato etad ahoṣi: „ahaṃ kappasatasahassādhikāni cattāri asaṃ-
kheyyāni imassa pallaṃkassa kāraṇā sandhaviṃ², ettakam me kālaṃ
imass' eva pallaṃkassa kāraṇā alaṃkatasissaṃ gīvāya chinditvā dinnāṃ,
suaññitāni akkhīni hadayaṃamsaṃ ubbattetvā dinnāṃ, Jālikumāra-
sadiṣā³ puttā Kaṇhājīnakumāri-sadiṣā dhītaṛo Maddidevi-sadiṣā⁴
bhariyāyo ca paresaṃ dāsattāya dinnā, ayaṃ me pallaṃko jaya-
pallaṃko varapallaṃko ca, ettha me nisinnassa saṃkappā paripuṇṇā,
na tāva ito vuṭṭhahissāmiti“ anekakoṭṭisatasahassā samāpattiyo samā-
pajjanto sattāhaṃ tatth' eva nisīdi, yaṃ sandhāya „atho kho Bhagavā
sattāhaṃ ekapallaṃkena⁵ nisīdi⁶ vimuttisukhapaṭisaṃvedīti“. Ath'
ekaccānaṃ devatānaṃ „ajjāpi nūna Siddhatthassa kattabbakiccaṃ
atthi, pallaṃkasmim hi ālayaṃ na vijahatīti“ parivitakko udapādi.
Sattā devatānaṃ vitakkaṃ nātvā tāsāṃ vitakkaṃ yūpasamanatthaṃ
vehāsaṃ abbhuggantvā yamakapāṭihāriyaṃ dassesi. Mahābodhimaṇḍa-
smim hi katapāṭihāriyaṃ⁷ ca nāṭisamāgame katapāṭihāriyaṃ ca
Pāṭikaputtasamāgame⁸ katapāṭihāriyaṃ ca sabbaṃ gaṇḍambamūle
yamakapāṭihāriyasadiṣaṃ ahoṣi. Evaṃ Sattā iminā pāṭihāriyena
devatānaṃ vitakkaṃ yūpasametvā pallaṃkato isakaṃ paṇḍinissite
uttaradisābhāge ṭhatvā „imasmiṃ vata me pallaṃke sabbañ-
ñūtañāṇaṃ⁹ patividdhaṃ“ ti cattāri asaṃkheyyāni kappasata-
sahassaṃ ca pūritānaṃ pāramitānaṃ phalādhigamaṭṭhānaṃ¹⁰ pallaṃ-
kaṃ animisehi akkhīhi olokayamāno sattāhaṃ vītiṇamesi. Tam
ṭhānaṃ Animisacetīyaṃ nāma jātāṃ. Atha pallaṃkassa ca ṭhitat-
ṭhānassa ca antarā caṃkamaṃ māpetvā puratthimapaṇḍimato āyate¹¹

¹ C^k sabbaññūta-, C^s sabbaññūta-, C^v sabbaññūta-?. ² C^k upasandhaviṃ.

³ C^s jāliyakumāra-. ⁴ C^s maddidevi-, C^v maddidevi-. ⁵ C^k ekapallaṃke. ⁶ C^v nisīditvā. ⁷ C^k -pāṭihāriyaṃ, C^v -pāṭihāriyaṃ corrected to -pāṭihāriyaṃ. ⁸ C^k pāṭika- corrected to pāṭhika-. ⁹ C^s sabbaññūta-, C^v sabbaññūta-, C^k sabbañ-
ñūta-? ¹⁰ C^k phalādhigamaṇa-. ¹¹ C^s āyane, C^k āyatane?

ratanacāmkame camkamanto sattāhaṃ vītināmesi. Taṃ ṭhānaṃ Ratanacāmkamacetiyaṃ nāma jātaṃ. Catutthe pana sattāhe bodhito pacchimuttaradisābhāge devatā Ratanagharāya māpayiṃsu. Tattha pallaṃkena nisīditvā Abhidhammapiṭakāya viśesato c' ettha¹ anantanayaṃ² samantapaṭṭhānaṃ vicinanto sattāhaṃ vītināmesi. Abhidhammikā panāhu: Ratanagharā³ nāma ratanamāyaṃ gehaṃ sattannaṃ pakaraṇānaṃ⁴ sammāsitaṭṭhānaṃ ratanagharā ti, yasmā paṇ' ettha ubho p' ete pariyāyā yujjanti tasmā ubhayaṃ p' etaṃ gahetabbam eva. Tato paṭṭhāya pana taṃ ṭhānaṃ Ratanagharacetiyaṃ nāma jātaṃ. Evaṃ bodhisamāpe yeva cattāri sattāhāni vītināmetvā pañcame sattāhe bodhirukkhamulā yena Ajapālanigrodho ten' upasaṃkami. Tatrāpi dhammaṃ vicinanto yeva vimuttisukhaṃ ca paṭisaṃvedento nisīdi. Tasmim samaye Māro devaputto „ettakaṃ kālāṃ anubandhanto otārāpekkho⁵ pi imassa kiñci khalitaṃ nāddasaṃ, atikkanto dāni esa mama vasaṃ“ ti domanassappatto mahāmagge nisīditvā soḷasa kāraṇāni cintento bhūmiyaṃ soḷasa lekhā kaḍḍhi: „ahaṃ eso viya dānapāramiṃ na pūresiṃ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti ekaṃ lekhaṃ kaḍḍhi; tathā „ahaṃ eso viya silapāramiṃ nekkhammapāramiṃ paññāpāramiṃ viriyapāramiṃ khantipāramiṃ saccapāramiṃ adhiṭṭhānapāramiṃ mettāpāramiṃ upekkhāpāramiṃ na pūresiṃ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti dasamaṃ lekhaṃ kaḍḍhi; „ahaṃ eso viya asādhāraṇassa indriyaparopariyaṇāṇassa⁶ paṭivedhāya upanissayabhūtā dasa pāramiyo na pūresiṃ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti ekādasamaṃ lekhaṃ kaḍḍhi; tathā „ahaṃ eso viya asādhāraṇassa āsayānusayaṇāṇassa⁷ mahākaruṇāsamaṇāpattināṇassa⁸ yamakapāṭihiraṇāṇassa⁹ anāvaraṇāṇassa sabbaññūtanāṇassa¹⁰ paṭivedhāya upanissayabhūtā dasa pāramiyo na pūresiṃ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti soḷasamaṃ lekhaṃ kaḍḍhi. Evaṃ imehi kāraṇehi mahāmagge¹¹ soḷasa lekhā ākaḍḍhamāno nisīdi. Tasmim samaye Taṇhā Aratī Ragā ti tisso Māraddhitaro „pitā no na paññāyati¹², kahaṃ nu kho etarahīti“ olokayamānā taṃ domanassappattaṃ bhūmiṃ likhamānaṃ disvā pitu santikaṃ gantvā „kasmāsi tāta dukkhī¹³ domanasso“ ti pucchīṃsu. „Ammā¹⁴, ayaṃ Mahāsamaṇo mayhaṃ vasaṃ atikkanto, ettakaṃ kālāṃ olokento otāraṃ assa daṭṭhūṃ nāsakkhiṃ, ten' amhi dukkhī dummano“ ti.

¹ C^s cetta. ² C^s anantanayanaṃ. ³ C^s -gharaṇa. ⁴ C^s pakāraṇānaṃ. ⁵ C^k C^s otārāpekkho. ⁶ C^k -ñānaṇassa. ⁷ C^s -ñānaṇassa. ⁸ C^s -karuṇa-. ⁹ C^k -ñānaṇassa. ¹⁰ C^s sabbaññūta-, C^k sabbaññūta-. ¹¹ C^v -maggehi. ¹² C^k C^s paññāyati. ¹³ C^k dukkhī. ¹⁴ C^k amma.

„Yadi evaṃ mā cintayittha, mayaṃ etaṃ attano vase katvā ādāya āgamiṣṣāma“¹ ti. „Na sakkā ammaṃ eso kenaci vase kātuṃ, acalāya saddhāya¹ patitthito eso puriso“ ti. „Tāta mayaṃ itthiyo nāma, idān' eva taṃ rāgapāsādīhi bandhitvā ānessāma, tumhe mā cintayitthā“² ti Bhagavantāṃ upasamkamitvā „pāde te Samaṇa paricāremā“³ ti āhaṃsu. Bhagavā n' eva tāsāṃ vacanaṃ manasi akāsi⁴ na akkhīni⁴ ummiletvā olokesi, anuttare upadhisamkhaye vimuttamānaso vivekasukhaṃ⁵ nēva anubhavanto nisīdi. Puna Māradhītarō „uccāvaca kho purisānaṃ adhippāyā, kesañci kumārīkāsu pemaṃ hoti kesañci paṭhamavaye tthitāsu kesañci majjhimavaye tthitāsu kesañci pacchimavaye tthitāsu, yaṃ nūna mayaṃ nānappakārehi palobheyyāma“⁶ ti ekamekā kumārivaṇṇādivasena satāṃ satāṃ attabhāve abhinimminivā⁶ kumārīyo avijātā sakiṃ vijātā duvijātā majjhimitthiyo mahitthiyo ca hutvā chakkhattuṃ Bhagavantāṃ upasamkamitvā „pāde te Samaṇa paricāremā“⁷ ti āhaṃsu. Tam pi Bhagavā na manas' ākāsi yathā taṃ anuttare⁷ upadhisamkhaye vimutto. Keci⁸ panācariyā vadanti: tā mahitthibhāvena upagatā disvā Bhagavā evaṃ evaṃ etā khaṇḍadantā palitakesā hontū ti adhiṭṭhāsīti, taṃ na gahetabbaṃ, na hi Satthā evarūpaṃ adhiṭṭhānaṃ karoti, Bhagavā pana „apetha, tumhe kiṃ disvā evaṃ vāyamatha, evarūpaṃ nāma avitarāgādīnaṃ purato kātuṃ vaṭṭati“⁹, Tathāgatassa pana rāgo pahīno¹⁰ doso pahīno¹⁰ moho pahīno¹⁰ ti attano kilesappahānaṃ ārabha

280. „Yassa jitaṃ nāvajīyati“¹¹
jitaṃ assa no yāti koci loke
tam Buddham anantagocaraṃ
apadaṃ kena padena nessatha; (Dhpd. v. 179.)

281. Yassa jālini¹² visattikā
taṇhā n' atthi kuhiñci netave
tam Buddham anantagocaraṃ
apadaṃ kena padena nessathā“ ti (Dhpd. v. 180.)

imā Dhammapade Buddhavagge dve gāthā vadanto dhammaṃ kathesi.
Tā „saccaṃ kira no pītā avoca: ‘Arahaṃ Sugato loke na rāgena

¹ C^o saddāya, C^v sabbāya. ² C^o paricārācā. ³ C^o ākāsi. ⁴ C^o na sakkhītiṇi, C^v na cakkhīni. ⁵ C^v -sukhaṃ corrected to -sukhasaṃ, C^o -sukhaṃ. ⁶ C^v abhinimminivā. ⁷ C^o anuttaro. ⁸ C^o koci. ⁹ C^o vaddhati. ¹⁰ C^v pahīno.

¹¹ C^o nāvajīyati. ¹² C^o C^v jālini.

suvānayo“ ti ādini vatvā pītu santikaṃ agamaṃsu. Bhagavāpi tattha sattāhaṃ vītināmetvā Mucalindaṃ agamāsi. Tattha sattāhaṃ vītināmetvā vaddalikāya uppannāya sītāpāṭibāhanatthaṃ¹ Mucalindena nāgarājena sattakkhattuṃ bhogehi parikkhitto asambādhaṃ gandhakūṭiyaṃ viharanto viya vimuttisukhaṃ paṭisaṃvediyamāno sattāhaṃ vītināmetvā rājāyatanam upasaṃkami. Tatthāpi vimuttisukhapāṭisaṃvedī² yevā nisīdi. Ettāvātā sattasattāhāni paripuṇṇāni. Etth’ antare³ n’ eva mukhadhovanam na sarīrapaṭijagganam na āhārikiccam ahoṣi, jhānasukhena maggasukhena phalasukhen’ eva ca vītināmesi. Ath’ assa tasmīṃ sattasattāhamatthake ekūnapaññasatime⁴ divase tattha nisinnassa „mukhaṃ dhovissāmīti“ cittaṃ udapādi. Sakko devānam indo agadaharīṭakam⁵ āharitvā adāsi. Satthā tam paribhuñji, ten’ assa sarīravalañjam ahoṣi. Ath’ assa Sakko yeva nāgalatādantakaṭṭhaṃ c’ eva mukhadhovanaudakaṃ ca adāsi. Satthā tam dantakaṭṭhaṃ khādītvā Anotattadahe udakena mukhaṃ dhovītvā tatth’ eva rājāyatanamūle nisīdi. Tasmīṃ samaye Tapassu-Bhallukā⁶ nāma dve vāṇijā⁷ pañcāhi sakatasatehi Ukkalā janapadā Majjhimadesam gacchantā attano nātisālohīṭāya devatāya sakatāni sannirumbhitvā⁸ Satthu āhārasampādane⁹ ussāhīṭā manthaṃ¹⁰ ca madhupiṇḍikaṃ ca ādāya „patigaṇhātu“¹¹ no bhante Bhagavā imam āhāraṃ anukampaṃ upādāya“ ti Satthāraṃ upasaṃkamītvā atthamisu. Bhagavā pāyasaṃ¹² paṭiggahaṇa-divase yeva pattassa antarahitattā „na kho Tathāgatā hatthesu patigaṇhanti, kimhi nu kho ahaṃ patigaṇheyyam“ ti cintesi. Ath’ assa cittaṃ natvā catuhi¹³ disāhi cattāro Mahārājāno indanīlamanimaye patte upanāmesuṃ. Bhagavā te paṭikkhipi. Puna muggavaṇṇasalamaye cattāro patte upanāmesuṃ. Bhagavā catunnam pi devaputtānam anukampāya cattāro patte paṭiggahetvā uparūpari¹⁴ ṭhapetvā „eko hotu“¹⁵ ti adhiṭṭhahi. Cattāro pi mukhavaṭṭiyaṃ paññāyamānalekhā¹⁶ hutvā majjhimena pamāṇena¹⁶ ekattaṃ upagamīsu. Bhagavā tasmīṃ paccagge selamaye patte āhāraṃ patigaṇhitvā paribhuñjītvā anuṃodanam akāsi. Dve bhātaro vāṇijā Buddhaṃ ca Dhammaṃ ca saraṇam

¹ C^v sītāpaṭi-, C^v sītāpaṭi- corrected to sītāpaṭi-. ² C^k vimuttisukhaṃpaṭisaṃvedī, C^v vimuttisukhaṃpaṭisaṃvedī corrected to -sukhapāṭi-. ³ ettantare. ⁴ C^k C^s -paññāsasatime, C^v -paññāsasatimeva. ⁵ so all three MSS. ⁶ C^v tapassu-. ⁷ C^s vāṇijā. ⁸ C^v sannirumbhitvā. ⁹ C^k āhārasampādane. ¹⁰ C^k C^s matthaṃ. ¹¹ C^v paṭiggahātu. ¹² C^v pāyasa. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C^k C^s uparūpari. ¹⁵ C^k C^s paññāyamāna-. ¹⁶ C^v omits pamāṇena and adds antena ca, C^k pamāṇena corrected to pamāṇena, C^s pamāṇena.

gantvā drevācikaupāsakā ahesuṃ. Atha tesāṃ „ekāṃ no bhante paricāritabbatthānaṃ dethā“¹ ti vadantānaṃ dakkhiṇahatthena attano sīsāṃ parāmasitvā kesadhātuyo adāsi. Te attano nagare tā dhātuyo anto pakkhipitvā cetiyaṃ patiṭṭhāpesuṃ. Sammāsambuddho pi kho tato utthāya puna Ajapālanigrodham eva gantvā nigrodhamūle nisīdi. Ath' assa tattha nisinnamattass' eva attanā adhigatassa dhammassa gambhīrattāṃ paccavekkhantassa Buddhānaṃ āciṇṇo² „adhigato kho my-āyaṃ³ dhammo“ ti paresāṃ dhammaṃ adesetukammataḥkārapavatto vitakko udapādi. Atha Brahmā Sahampati⁴ „nassati vata bho loko, vinassati vata bho loko“ ti dasahi cakkavālasahashehi Sakka-Suyāma-Santusita-Sunimmita-Vasavatti-Mahābrahmuno⁵ ādāya Satthu santikaṃ gantvā „desetu bhante Bhagavā dhammaṃ, desetu Bhagavā bhante⁶ dhammaṃ“ ti ādinā nayena dhammadesanaṃ āyāci. Sattā tassa paṭiññaṃ⁷ datvā „kassa nu kho ahaṃ paṭhamāṃ dhammaṃ deseyyan“ ti cintento „Ālāro paṇḍito, so imaṃ dhammaṃ khippāṃ ājānissatīti“ cittaṃ uppādetvā puna olokento tassa sattāhakālakatabhāvaṃ⁸ ṇatvā Uddakaṃ āvajjesi⁹. Tassāpi abhidosa-kālakatabhāvaṃ ṇatvā „bahūpakārā¹⁰ kho Pañcavaggiyā bhikkhū“ ti Pañcavaggiye ārabha manasi-kāraṃ katvā „kahaṃ nu kho te etarahi viharantīti“ āvajjento „Bārāṇasiyaṃ Migadāye“ ti ṇatvā „tattha gantvā dhammacakkaṃ pavattessāmīti“ katipāhaṃ bodhimaṇḍasamantā¹¹ yeva piṇḍāya caranto viharitvā „Āsāhipuṇṇamāsiyaṃ Bārāṇasiṃ gamissāmīti“ cātuddasiyaṃ paccūsasamaye pabbhātāya rattiyaṃ kālāss' eva pattacīvaraṃ ādāya aṭṭhārasayojanamaggaṃ paṭipanno antarāmagge Upakaṃ¹² nāma ājīvikaṃ disvā tassa attano Buddhābhāvaṃ ācikkhitvā taṃ divasaṃ yeva sāyaṇhasamaye¹³ Isipatanaṃ agamāsi. Pañcavaggiyatherā Ta-thāgataṃ dūrato va āgacchantāṃ disvā „ayaṃ āvuso samaṇo Gotamo paṇḍitaḥ āvāṇasamaye¹⁴ āvattitvā paripuṇṇakāyo phīṭindriyo¹⁵ suvaṇṇavaṇṇo hutvā āgacchati, imassa abhivādanādīni na karissāma, mahākulappasūto¹⁶ kho paṇḍitaḥ āsanābhīhāraṃ arahati, ten' assa āsanamattaṃ paṇḍita-pessāmā¹⁷“ ti katikaṃ akāṃsu. Bhagavā sadevakassa lokassa cittācāraṃ jānanasamatthena nāṇena „kin nu kho ime cintayimsū“ ti āvajjitvā cittaṃ aññāsi¹⁸. Atha ne sabbadevamanussesu anodissakavasena

¹ C^s C^v āciṇno. ² C^s myayaṃ. ³ C^s C^v -paṭi. ⁴ C^s -suyāma-. ⁵ C^v bhagavā bhante corrected to bhante bhagavā. ⁶ C^s C^v paṭiññaṃ. ⁷ C^s sattāhaṃ-. ⁸ C^s āvajjesi. ⁹ C^s bahupakārā. ¹⁰ C^v bodhisamantā. ¹¹ C^s udakaṃ. ¹² C^s sāyaṇha-. ¹³ C^s thīpitindriyo corrected to thīpitindriyo, C^v phīṭindriyo corrected to pīṭindriyo. ¹⁴ C^s -ppasuno. ¹⁵ C^s C^v paṇḍita-. ¹⁶ C^s C^v aññāsi.

pharaṇasamattamā mettacittamā saṃkhipitvā odissakavasena mettacittamā phari. Te Bhagavatā mettacittena phutthā¹ Tathāgate upasāṃkamante upasāṃkamante sakāya katikāya² saṇṭhātum asakkontā abhivādanapaccuttāhānādini³ sabbakiccāni akāmsu, Sambuddhabbhāvaṃ paṇ' assa ajāṇamānā kevalam nāmena ca āvusovādena ca samudācaranti. Atha ne Bhagavā „mā bhikkhave Tathāgataṃ nāmena ca āvusovādena ca samudācaratha, ahaṃ bhikkhave Tathāgato Sammasambuddho“ ti attano Buddhabbhāvaṃ saṇṇāpetvā⁴ paṇṇattavarabuddhāsane⁵ nisinno Uttarasāḷhanakkhattayoge vattamāne aṭṭhārasahi⁶ Brahmakoṭṭhi parivuto Pañcavaggiye there āmantetvā Dhammacakkappavattanasuttamā desesi. Tesu Aññākoṇḍaññathero⁷ desanānusārena⁸ nāṇaṃ pesento suttapariyosāne aṭṭhārasahi Brahmakoṭṭhi saddhiṃ sotāpattiphale patitṭhāsi. Satthā tatth' eva vassam upagantvā punadivase Vappatheram ovdanto vihare yeva nisīdi. Sesā cattāro piṇḍāya carimsu. Vappathero pubbanhe⁹ yeva sotāpattiphalaṃ pāpuṇi. Eten' eva upāyena punadivase Bhaddiyatheram punadivase Mahānāmatheram punadivase Assajitheram ti sabbe sotāpattiphale patitṭhāpetvā pañcamiyam pakkhassa pañca pi jane sannipādetvā Anantalakkhaṇasuttantamā desesi, desanāpariyosāne pañca pi therā arahattaphale patitṭhahimsu. Atha Satthā Yasassa kulaputtassa upanissayam disvā tam rattibhāge nibbijjivā geham pahāya nikkhantam „ehi Yasā“ ti pakkosivā tasmim yeva rattibhāge sotāpattiphale¹⁰ punadivase arahatte patitṭhāpetvā apare pi tassa sahāyake catuppaṇṇāsa jane ehibhikkhupabbajjāya¹¹ pabbājetvā arahattam¹² pāpesi. Evaṃ loke ekasatṭhiyā arahantesu jātesu Satthā vuttavasso¹³ pavāretvā „caratha¹⁴ bhikkhave cārikan“ ti satṭhim bhikkhū disāsu pesetvā sayam Uruvelam gacchanto antarāmagge Kappāsīyavanasande timsa jane Bhaddavaggiyakumāre vinesi. Tesu sabbapacchimako sotāpanno sabbuttamo anāgāmi¹⁵ ahoṣi. Te pi sabbe ehibhikkhubhāven' eva pabbājetvā disāsu pesetvā sayam Uruvelam gantvā aḍḍhuddhāni pāṭihāriyasahassāni dassetvā Uruvelakassapādayo sabhassajaṭṭilaparivāre tebhātikajaṭile vinetvā ehibhikkhubhāven' eva pabbājetvā Gayasīse nisīdāpetvā Ādittapariyāyadesanāya arahatte¹⁶ patitṭhāpetvā tena arahantasahassena parivuto „Bimbisāraraṇṇo dinnam pa-

¹ Ck Cs puṭṭhā. ² Cv vatikāya. ³ Cs -paccupattāhānādini. ⁴ Ck Cs saṇṇāpetvā.

⁵ Cs paṇṇatta-. ⁶ Cs aṭṭhārasamāsehi. ⁷ Cs aṇṇākoṇḍañña-. ⁸ Cs -sārena.

⁹ Ck pubbanhe. ¹⁰ Ck -phalesu. ¹¹ Ck Cs ehibhikkhu, Cv bhāvena added

instead of pabbajjāya. ¹² Ck Cs arahattam. ¹³ Cs vuttavasso. ¹⁴ Cs carata.

¹⁵ Ck Cv anāgāmi. ¹⁶ Ck Cs arahante.

tiñṇāṃ¹ moceṣṣāmi²“ Rājagahanagarūpacāre Laṭṭhivanuyyānaṃ³ agamāsi.
Rājā uyyānapālassa santikā „Satthā āgato“ ti sutvā dvādasanahutehi
brāhmaṇagahapatikehi parivuto Satthāraṃ upasaṃkamitvā cakkaviccita-
talesu suvaṇṇapaṭavītānaṃ viya pabhāsamudayaṃ vissajjentesu⁴
Tathāgatassa pādesu sirasā nipatitvā ekamantaṃ nisīdi saddhīm
parisāya. Atha kho tesāṃ brāhmaṇagahapatikānaṃ etad ahoṣi: „kin
nu kho Mahāsamaṇo⁵ Uruvelakassape brahmacariyaṃ carati udāhu
Uruvelakassapo Mahāsamaṇo⁶“ ti. Bhagavā tesāṃ cetasā cetoparivi-
takkam aññāya⁷ therāṃ gāthāya ajjhabhāsi:

282. „Kim eva disvā Uruvelavāsi
pahāsi aggim kisako vadāno,
pucchāmi taṃ Kassapa etam atthaṃ:
kathaṃ pahīnaṃ tava aggihuttaṃ“ ti.

Thero pi Bhagavato adhippāyaṃ viditvā

283. Rūpe ca sadde ca atho rase ca
kāmitthiyo cābhivadanti⁸ yaññaṃ⁹.
etaṃ malan ti upadhīsu ñatvā
tasmā na yitṭhe na hute araṃjin ti

imaṃ gāthaṃ vatvā attano sāvakabhāvaṃ pakāsanatthaṃ Tathāga-
tassa pādapiṭṭhe sīsaṃ ṭhapetvā „satthā me bhante Bhagavā,
sāvako 'haṃ asmi“ vatvā ekatālaṃ dvitālaṃ titālan ti yāva
sattatālapamāṇaṃ sattakkhattuṃ vehāsaṃ abbhuggantvā oruyha
Tathāgataṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Taṃ pāṭihāriyaṃ disvā
mahājano „aho mahānubhāvā Buddhā, evaṃ thāmagatadiṭṭhiko⁹ nāma
'araha' ti maññaṃāno Uruvelakassapo pi diṭṭhijālaṃ bhinditvā
Tathāgatena damito“ ti Satthu guṇakathaṃ yeva kathesi. Bhagavā
„nāhaṃ idāniṃ eva Uruvelakassapaṃ damemi. atīte pi esa mayā damito
yevā“¹⁰ ti vatvā imissā aṭṭhuppattiya Mahānārada-kassapa-jāta-
kathetvā cattāri saccāni pakāsesi. Magadharājā ekādasahi nahutehi
saddhīm sotāpatti-phale patitṭhāsi, ekaṃ nahutaṃ upāsakattaṃ paṭivedesi.

¹ C^k C^s paṭiñṇāṃ. ² C^v laṭṭhu-. ³ C^s vissajjantesu. ⁴ C^s mahāsamaṇe.

⁵ C^k C^v mahāsamaṇo, C^s mahāsamaṇo corrected to -samaṇo. ⁶ C^s aññāya.

⁷ C^s cābhivadanti, C^v cābhivadanti corrected to nābhivadanti. ⁸ C^k C^s yaññaṃ,
C^v saññaṃ corrected to yaññaṃ. ⁹ C^k C^v thāmagana-diṭṭhiko.

Rājā Satthu santike nisinnō yeva pañca assāsake pavedetvā saraṇaṁ gantvā svātanaṁ nimantetvā āsanā vuttāya Bhagavantāṁ padakkhiṇaṁ katvā pakkāmi. Punadvase yehi ca Bhagavā diṭṭho yehi ca aditṭho sabbe pi Rājagahavāsino atthārasakotiṣaṁkhā manussā Tathāgataṁ datṭhukāmaṁ pāto va Rājagahato Latthivanāṁ agamaṁsu. Tigāvutamaggo na-ppahosi. Sakalalatthivanuyyānaṁ niraṇṭaraṁ puṭaṁ¹ ahosi. Mahājano Dasabalassa rūpaggappattaṁ attabhāvaṁ passanto tittim kātum nāsakkhi. Vāṇabhū² nāṁ³ esā. evarūpesu hi thānesu Tathāgataṁ lakkhaṇanubyañjanādippabhedā⁴ sabbāpi rūpakāyasirīm⁵ vaṇṇetabbā. Evaṁ rūpaggappattaṁ Dasabalassa sarīraṁ passamānena mahājānena niraṇṭaraṁ puṭe⁶ uyyāne ca magge ca ekabhikkhussāpi nikkhamanokāso nāhosi. Taṁ divasaṁ kira „Bhagavā chinnabhatto bhaveyya, taṁ mā ahoṣīti“ Sakkassa nisinnāsanaṁ uṇhākāraṁ dassesi. So āvajjamāno taṁ kāraṇaṁ űatvā māṇavakavannaṁ⁷ abhinimminivā⁸ Buddha-Dhamma-Saṁgha-paṭisaṁyuttathutiyo⁹ vadamāno Dasabalassa purato otarivā devānubhāvena¹⁰ okāsaṁ katvā

284. „Danto dantehi saha purāṇajaṭilehi vippamuttehi¹¹
siṅgīnikkhasavaṇṇo Rājagahaṁ pāvisi Bhagavā.

285. 286. Mutto muttehi -pe-. Tiṇṇo tiṇṇehi -pe-.

287. Dasāvāso Dasabalo dasadhammavidū¹² dasahi c' upeto
so dasasataparivāro Rājagahaṁ¹³ pāvisi Bhagavā“ ti

imāhi gāthāhi Satthu vannaṁ vadamāno purato pāyāsi. Mahājano māṇavakassa¹⁴ rūpasirīm disvā „atīviya abhirūpo ayaṁ māṇavako¹⁵, na kho paṇ' amhehi diṭṭhapubbo“ ti cintetvā „kuto ayaṁ māṇavako¹⁶, kassa vā ayaṁ“ ti āha. Taṁ sutvā māṇavo¹⁷

288. Yo dhīro sabbadhī danto Buddho appaṭipuggalo
arahaṁ sugato loke tassāhaṁ paricārako¹⁸ ti

gāthaṁ āha. Satthā Sakkena katokāsaṁ maggaṁ paṭipajjitvā

¹ C^h puṭhaṁ, C^v puṭhaṁ corrected to puṭaṁ. ² so all three MSS., instead of vāṇabhūmi? ³ C^s lakkhaṇanubyañjanadi-, C^v lakkhaṇanubyañjanādi-. ⁴ so all three MSS., instead of -siri? ⁵ C^v puṭe. ⁶ C^s māna-. ⁷ C^v abhinimminivā. ⁸ C^h -parisaṁyutta-, C^s -paṭisaṁyukta-, C^v -paṭisaṁyutte-. ⁹ C^s devatānubhāvena. ¹⁰ C^v vippamutto vippamuttehi. ¹¹ C^s -vidu. ¹² so all three MSS. ¹³ C^s C^v māṇavakassa. ¹⁴ C^v māṇavako. ¹⁵ C^s C^v māṇavako. ¹⁶ C^v māṇavo. ¹⁷ C^s parivārako.

bhikkhusahassaparivuto Rājagaham¹ pāvisi. Rājā buddhapamukhassa saṅghassa mahādānañ datvā „ahañ bhante tīṇi² ratanāni vinā vattitum na sakkhissāmi, velāya vā avelāya vā Bhagavato santikañ āgamissāmi, Latthivanuyyānañ ca nāma atidūre idam³ pan' amhākañ Veľuvanañ nāma uyyānañ nātidūre, gamanāgamanasampannañ buddhārahañ senāsanañ idam me Bhagavā patigaṇhatū⁴ ti suvañṇabhikkhārena⁴ pupphagandhavāsitamaniyaṇṇaudakañ ādāya Veľuvanuyyānañ pariccajanto Dasabalassa hatthe udakañ pātesi. Tasmīñ ārāmapaṭiggahane⁵ Buddhasāsanaassa mūlāni otiṇṇānīti mahāpaṭhavi⁶ kampi. Jambudīpasmiṃ⁷ hi ṭhapetvā Veľuvanañ aññañ⁸ paṭhaviñ kampetvā gahitasenāsanañ nāma n' atthi. Tambapaṇṇidīpe pi ṭhapetvā Mahāvihārañ aññañ paṭhaviñ kampetvā gahitasenāsanañ nāma n' atthi. Satthā Veľuvana-rāmañ paṭiggahetvā rañño anumodanañ katvā utthāyāsanañ bhikkhusaṅghaparivuto Veľuvanañ agamāsi. Tasmīñ kho pana samaye Sāriputto ca Moggallāno cā 'ti dve paribbājakā Rājagahañ upanissāya viharanti amatañ pariyesaṃānā. Tesu Sāriputto Assajitherañ piṇḍāya pavitthañ disvā pasammacitto payirupāsivā „ye dhammā hetuppabhavā“ ti gāthañ sutvā sotāpattiphale paṭiṭṭhāya sahāyakassa Moggallāna-paribbājakassāpi tam eva gāthañ abhāsi. So pi sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Te ubho pi Sañjayañ oloketvā attano parisāya saddhiñ Satthu santike pabbajimsu. Tesu Mahāmoggallāno sattāhena arahattañ pāpuṇi Sāriputtatthero addhamāsena, ubho pi ca ne Satthā aggasāva-katthāne ṭhapesi. Sāriputtattherena arahattapattadivase yeva sāvaka-sannipātaṃ akāsi. Tathāgate pana tasmīñ⁹ nēva Veľuvanuyyāne viharante Suddhodanamahārājā „putto kira me chabbassāni dukkara-kārikañ caritvā paramābhisambodhiñ patvā pavattavaradhammacakko Rājagahañ nissāya Veľuvane viharatīti“ sutvā aññatarañ¹⁰ amaccañ āmantesi: „ehi bhāne purisa-sahassaparivāro Rājagahañ gantvā mama vacanena 'pitā vo' Suddhodanamahārājā datthukāmo' ti vatvā puttam me¹¹ gaṇhitvā ehitī“ āha. So „evañ devā“ 'ti rañño vacanañ sirasā sampaṭicchitvā purisa-sahassaparivāro khippam eva saṭṭhiyojanamaggañ gantvā Dasabalassa catuparisamañjhe nisiditvā dhammadesanavelāya vihārañ pāvisi. So „tiṭṭhatu tāva rañño¹² pahitasāsanañ“ ti parisante ṭhito Satthu dhammadesanañ sutvā yathāṭhito va saddhiñ purisa-

¹ so all three MSS. ² Cs tīni. ³ Cs idam. ⁴ Ck suvañṇabhikkhārena, Cs suvañṇabhikkhārena. ⁵ Cs -gahane. ⁶ Ck Cs -paṭhavi. ⁷ Ck jambudīpasmiṃ.

⁸ Ck Cs aññañ. ⁹ Ck Cs tasmīñ. ¹⁰ Ck Cs aññatarañ. ¹¹ Ck puttameva.

¹² Cs rañño.

hassena arahattaṃ patvā pabbajjāṃ yāci. Bhagavā „etha bhikkhavo“ ti hatthaṃ pasāresi. Sabbe taṃ khaṇaṃ yeva iddhiṃ mayapattacīvaradhārā vassasatikatherā viya ahesuṃ. Arahattaṃ pattakālato paṭṭhāya pana ariyā nāma majjhata¹ va hontīti raṇṇo pahitasāsanaṃ Dasabalassa na kathesi. Rājā „n' eva gatako va“² āgacchati na sāsanaṃ sūyatīti³ „ehi bhane tvaṃ gacchā“⁴ 'ti ten' eva niyāmena aññaṃ⁵ amaccaṃ pesesi. So pi gantvā purīmanayen⁶ eva saddhiṃ paṇḍitāya arahattaṃ patvā tuṇhī⁷ ahoṣi. Rājā eten⁸ eva niyāmena purisasahassaparivāre nava⁹ amacce pesesi. Sabbe attano kiccaṃ nīṭṭhapetvā tuṇhī bhūtā tatth' eva viharīṃsu. Rājā sāsanaṃ attakam pi āharitvā ācikkhantaṃ alabhivā cintesi: „ettakā janā mayi sinehabbhāvena“¹⁰ sāsanaṃ attam pi na paccāharīṃsu, ko nu kho me vacanaṃ karissatīti“ sabbaṃ rāja-balaṃ olovento Kāludāyīṃ addasa. So kira raṇṇo¹¹ sabbatthasādhako abbhantariko ativissāsiko Bodhisattena saddhiṃ ekadivase jāto sahapaṇḍitā¹² sahāyo. Atha naṃ rājā āmantesi: „tāta Kāludāyī, ahaṃ mama puttāṃ paṇḍitukāmo nava purisasahassāni pesesiṃ, ekapuriso pi āgantvā sāsanaṃ attam ārocetvāpi n' atthi, dujjāno kho pana jīvitantarāyo, ahaṃ jīvamāno va puttāṃ daṭṭhūn icchāmi, sakkhissati“¹³ nu kho me puttāṃ dassetun“ ti. „Sakkhissāmi deva sace pabbajitūṃ labhissāmīti“. „Tāta tvaṃ pabbajitvā vā apabbajitvā vā mayhaṃ puttāṃ dassethi“. So „sādhū devā“¹⁴ 'ti raṇṇo¹⁵ sāsanaṃ ādāya Rājagahaṃ gantvā Satthu dhammadesanavelāya paṇḍitaparivāre tito dhammaṃ sutvā saparivāro arahattaphalaṃ patvā ebhikkhūbhāve patitṭhāsi¹⁶. Satthā Buddho hutvā paṇḍitaṃ antovassaṃ Isipatane vasitvā vuttavasso¹⁷ pavāretvā Urūvelaṃ gantvā tattha tayo māse vasanto tebhātikajaṭṭhe vinetvā bhikkhusahassaparivāro Phussaṃ māsa-puṇṇamāya Rājagahaṃ gantvā dve māse vasi. Ettāvata Bārāṇasito nikkhantassa¹⁸ pañca māsa jāta, sakalo hemanto atikkanto, Udāyittherassa āgatadivasato sattatṭhādivasā vitivattā. So Phagguṇi-puṇṇamāsiyaṃ¹⁹ cintesi: „ātikkanto hemanto, vasantasamayo anupatto, manussehi sassādīni udāharitvā sammukhatṭhāne maggā dinnā, haritatinasañchannā²⁰ paṭṭhāsi, supupphitā vanasaṇḍā, paṭipajjanakkhamā maggā, kālo Dasabalassa nāṭisaṃgaham kātun“ ti. Atha Bhagavantaṃ upasaṃkamitvā

¹ C^v majjattā. ² C^v ca. ³ C^s aññaṃ. ⁴ C^k tuṇhī. ⁵ C^k naca, C^s neva.

⁶ C^v sinehabbhāvena. ⁷ C^s raṇṇo. ⁸ C^k -kīlito. ⁹ so all three MSS., instead of sakkhissasi? ¹⁰ C^v ebhikkhū patitṭhāsi. ¹¹ C^s vuttavasso. ¹² C^k C^s nikkhantassa. ¹³ C^v phagguṇa-. ¹⁴ C^k C^s -sañjanno.

289. „Aṅgārino¹ dāni dumā bhadante
phalesino chadanam vippahāya,
te accimanto va pabhāsanti,
samayo Mahāvira bhagī rasānam.

290. Nātisītaṃ nātiṇhaṃ nātidubbhikkhachātakaṃ²,
saddalā haritā bhūmi, esa kālo Mahāmunīti³“

satthūnattāhi⁴ gāthāhi Dasabalassa kulānagaragamanatthāya gamana-
vaṇṇam vaṇṇesi. Atha nam Satthā „kin nu kho Udāyi madhurassarena
gamanavaṇṇam vaṇṇesi“ āha. „Bhante tumhākaṃ pitā Suddhodana-
mahārājā passitukāmo, karotha nātakānam saṅgahan⁵“ ti. „Sādhu
Udāyi. karissāmi nātakānam saṅgahan. bhikkhusaṅghassa ārocehi,
gamiyavattam pūressanti“ ti. „Sādhu bhante“ ti thero ārocesi.
Bhagavā Aṅga-Magadha-vāsīnam⁶ kulaputtānam dasahi sahassehi
Kapilavattuvāsīnam dasahi sahassehi sabbe⁷ eva vīsatisahassehi
khīṇāsavabhikkhūhi parivuto Rājagahā nikkhamitvā divase divase⁸
yojanam gacchati. „Rājagahato satthiyojanam Kapilavattum dvīhi⁹
māsehi pāpuṇissāmi“ aturitacārikaṃ pakkāmi. Thero pi „Bhagavato
nikkhamatthavaṇṇam raṇṇo¹⁰ ārocessāmi“ vehāsam abbhuggantvā raṇṇo¹¹
nivesane pātur aho. Rājā theram disvā tuṭṭhacitto mahārahe pallamke
nisīdāpetvā attano patiṇḍapātassa nānaggarasabhojanassa pattam pūretvā
adāsi. Thero tuṭṭhāya gamanākāram dassesi. „Nisīditvā bhuñjathā“
ti. „Satthu santikaṃ gantvā bhuñjissāmi mahārājā“ ti. „Kham
pana Satthā“ ti. „Vīsati bhikkhusahassaparivāro tumhākaṃ dassanattāya
cārikaṃ nikkhamto mahārājā“ ti. Rājā tuṭṭhamānaso āha: „tumhe imam
paribhuñjitvā yāva mama putto imam nagaram pāpuṇāti tāv¹² assa ito
va piṇḍapātaṃ pariharathā“ ti. Thero adhivāsesi. Rājā theram
parivisitvā pattam gandhacūppena ubbattetvā uttamabhojanassa pūretvā
„Tathāgatassa detthā“ ti therassa hatthe patiṭṭhāpesi. Thero sabbesam
passantānam¹³ yeva pattam ākāse khipitvā sayam pi vehāsam
abbhuggantvā piṇḍapātaṃ āharitvā Satthu hatthe ṭhāpesi. Satthā
tam paribhuñji. Eten¹⁴ upāyena thero divase divase āhari. Satthāpi
antarāmagge raṇṇo¹⁵ yeva piṇḍapātaṃ paribhuñji. Thero pi bhatta-
kiccāvasāne divase divase¹⁶ „ajja ettakaṃ Bhagavā āgato, ajja ettakaṃ“

¹ C^o aṅgārino corrected to agārino. ² C^o C^o -jātakaṃ. ³ C^o satthimantāhi.

⁴ C^o saṅgahan. ⁵ C^o aṅga-. ⁶ C^o omits one divase. ⁷ C^o C^o dīhi. ⁸ C^o

raṇṇo. ⁹ C^o passantānam, C^o passantānam. ¹⁰ C^o raṇṇo. ¹¹ C^o omits one
divase.

ti buddhagunapaṭisaṃyuttāya ca kathāya sakalarājakulaṃ Satthu dassanaṃ vinā yeva Satthari sañjātappasādaṃ akāsi. Ten' eva naṃ Bhagavā „etadaggaṃ¹ bhikkhave mama sāvakānaṃ bhikkhūnaṃ² kulappasādakānaṃ yadidaṃ Kāludāyīti“ etadagge ṭhapesi. Sākiyāpi kho anuppatte Bhagavati „amhākaṃ nātiseṭṭhaṃ passissāma“³ 'ti san-nipatitvā Bhagavato vasaṇatṭhānaṃ vimaṃsaṃ nānā „Nigrodhasakkassa ārāmo ramaṇiyo“⁴ ti sallakkhetvā tattha sabbaṃ paṭijagganaviḍhiṃ kāretvā gandhapupphahatthā paccuggamaṃ karontā sabbālaṃkāra-patimaṇḍite daharadahare⁵ nāgaradārake ca dārikāyo ca paṭhamaṃ pahiniṃsu⁶, tato rājakumāre ca rājakumāriyo ca, tesāṃ anantaraṃ⁷ sāmaṃ gandhapupphacunṇādīhi pūjayamānā Bhagavantāṃ gahetvā Ni-grodhārāmaṃ eva agamaṃsu. Tatra Bhagavā vīsatisahassakhipāsava-parivuto paṇṇattavarabuddhāsane nisīdi. Sākiyā nāma mānājātikā mānattahaddhā. Te „Siddhatthakumāro amhehi daharatara amhākaṃ kaniṭṭho bhāgineyyo putto nattā“ ti cintetvā daharadahare rājakumāre āhaṃsu: „tumhe vandatha, mayāṃ tumbhākaṃ piṭṭhiṃ nisīdissāma“⁸ 'ti. Tesu evaṃ nisīnesu Bhagavā tesāṃ ajjhāsayam oloketvā „na maṃ nātayo vandanti, haṇḍa dāni ne vandāpessāmi“⁹ abhiññāpāda-kajjhānaṃ⁷ samāpajjitvā vuṭṭhāya ākāsaṃ abbhuggantvā tesāṃ sīse pādapaṃsuṃ okiramaṇo viya Gaṇḍambamūle yamakapāṭihāriyasudisaṃ pāṭihāriyaṃ akāsi. Rājā taṃ⁸ acchariyaṃ disvā āha: „Bhagavā tumbhākaṃ jātadivase Kāladevalassa vandanatthaṃ upanītānaṃ pāde vo parivattitvā brāhmaṇassa matthake paṭiṭṭhite disvāpi ahaṃ tumhe vandim, ayaṃ me paṭhamavandanā, vappamaṅgaladivase jambucchāyāya sirisayane nisinnānaṃ vo jambucchāyāya aparivattanaṃ disvāpi pāde vandim, ayaṃ me dutiyā⁹ vandanā, idāni imaṃ adiṭṭhapubbaṃ pāṭihāriyaṃ disvāpi tumbhākaṃ pāde vandāmi, ayaṃ me tatiyā vandanā“¹⁰ ti. Rañño¹⁰ pana vandite Bhagavantāṃ avanditvā ṭhātum samatto nāma eko Sākiyo pi nāhosi, sabbe vandimsu yeva. Iti Bhagavā nātaye vandāpetvā ākāsaṃ otaritvā paṇṇatte¹¹ āsane nisīdi. Nisiṃse Bhagavati sikhāppatto nātisaṃāgamo ahoṃ. Sabbe ekaggacittā hutvā nisīdimsu. Tato mahāmegho pokkharavassaṃ vassi, tambarannaṃ udakaṃ hetthā viravan-tam gacchati, tenitukāmo va temeti, atemitukāmassa sarīre udabindu-matto pi na patati. Taṃ disvā sabbe acchariyabbhuta-cittajātā „aho acchariyaṃ aho abbhutaṃ“ ti kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā „na

¹ C^o C^v etadaggaṃ. ² C^s bhikkhunaṃ. ³ C^s rammaniyo. ⁴ C^v dahare dahare.

⁵ C^s pahiniṃsu. ⁶ C^s anantaraṃ. ⁷ C^o C^s abhiññā-. ⁸ C^o C^s naṃ. ⁹ C^o dutiyā. ¹⁰ C^s rañño. ¹¹ C^s paṇṇatte.

idānim eva mayhaṃ nātisamāgame pokkharavassam vassati, atīte pi vassīti“ imissā aṭṭhuppattiya Vessantarajātakaṃ kathesi. Dhamma-desanaṃ sutvā sabbe uṭṭhāya vanditvā pakkamimsu, eko pi rājā vā rājamahāmatto vā „sve amhākaṃ bhikkhaṃ gaṇhathā“ 'ti vatvā gato nāma n' atthi. Satthā punadivase vīsatisahassabhikkhuparivuto Kapilavatthuṃ piṇḍāya pāvisi. Taṃ na koci gantvā nimantesi vā pattaṃ vā aggahesi. Bhagavā indakhile ṭhito va āvajjesi: „kathan nu kho pubbabuddhā kulānagare piṇḍāya carimsu, kiṃ uppaṭipāṭiya issarajanānaṃ gharāni āgamaṃsu¹ udāhu sapadānacārikaṃ carimsu“ 'ti. Tato ekabuddhassāpi uppaṭipāṭiya gamanaṃ adisvā² „mayāpi dāni ayaṃ eva vaṃso ayaṃ me paveni³ paggaḥetabbā, āyatiṃ ca me sāvakaṃ mamaṃ⁴ űeva anusikkhantā piṇḍacāriyavattaṃ paripūressantīti“ koṭiyaṃ nivṛṭṭhagehato paṭṭhāya sapadānaṃ⁵ piṇḍāya cari. „Ayyo kira Siddhatthakumāro piṇḍāya caratīti“ dvibhūmakatibhūmakādisu⁶ pāsādesu sihapāñjare vivaritvā mahājano dassanavyāvato ahoṣi. Rāhulamatāpi devī⁷ „ayyaputto kira imasmiṃ yeva nāgare mahantena rājānubhāvena suvaṇṇasivikādīhi vicaritvā⁸ idāni kesamassuṃ ohāretvā kāsāyavattavasano kapālahattho piṇḍāya carati, sobhati nu kho“ ti sihapāñjaraṃ vivaritvā olokaṃ mānā Bhagavantaṃ nānāviraḡasamujaḡāya sarirappabhāya nagaravāṭhiyo obhāsetvā vyāmappabhāparikkhepasamu-pabbūḡhāya⁹ asītānubyañjanāvabhāsītāya¹⁰ dvattimsamahāpurisalakkhana-patimaṇḡitāya anopamāya Buddhaṣiriyā virocamaṃaṃ disvā

291. „Siniddhanīlamudukuṇcitakeso
suriyasunimmalatalābbhinalāto
yuttatuṅgamudukāyatanaṃ
raṃsijālavitato naraṣiḡo“ ti

evamādikāhi aṭṭhahi naraṣiḡagāṭhāhi nāma abhiṭṭhavitvā „tumhākaṃ putto piṇḍāya caratīti“ raṇṇo¹¹ ārocesi. Rājā saṃviggahadayo hatthena sāṭakaṃ saṇṭhapento turitaturitaṃ nikkhamitvā vegena gantvā Bhagavatō purato ṭhatvā āha: „kiṃ bhante amhe lajjāpetha, kimatthaṃ piṇḍāya caratha, kiṃ 'ettakānaṃ bhikkhūnaṃ na sakkā bhattaṃ laddhuṃ' ti

¹ C^s āgamaṃsu. ² C^k disvā. ³ C^s pameṇi corrected to paveni, C^v pameṇi corrected to paveni. ⁴ C^k C^s mamaṃ. ⁵ C^s sapadānaṃ. ⁶ C^s dibhūmaka-. ⁷ C^s devī. ⁸ C^s C^k vivaritvā. ⁹ C^k byāma- -samūpa-, C^s vyāma- -samupabbu-, C^v vyāma- -samupabbu-. ¹⁰ C^s asītānubyañjanāvabhāsītāya, C^k asītānubyañjanāvabhāsītāya, C^v asītānubyañjanāvabhāsītāya. ¹¹ C^s raṇṇo.

saññam¹ karitthā“ ‘ti. „Cārittam etaṃ² mahārāja amhākan“ ti.
 „Nanu bhante amhākaṃ Mahāsammatākhattiyavamso nāma vaṃso,
 tattha ca ekakhattiyō pi bhikkhācāro nāma n’ atthīti“. „Ayaṃ
 mahārāja rājavamso nāma tava vaṃso, amhākaṃ pana Dīpaṃkaro³
 Koṇḍañño -pe- Kassapo ti ayaṃ Buddhavamso nāma, ete ca aññe ca
 anekasaṃsaṃkhā Buddhā bhikkhācārā bhikkhācāren’ eva jīvikam
 kappesun“ ti antaravīthiyaṃ⁴ ṭhito va

292. „Uttitthe na-ppamajjeyya,
 dhammaṃ sucaritaṃ care,
 dhammacārī sukhaṃ seti
 asmiṃ loke paramhi ca“ (Dhpd. v. 168.)

imaṃ gātham āha. Gāthāpariyosāne rājā sotāpattipale patiṭṭhāsi.

293. „Dhammaṃ care sucaritaṃ,
 na naṃ duccaritaṃ care,
 dhammacārī sukhaṃ seti
 asmiṃ loke paramhi cā“ ‘ti (Dhpd. v. 169.)

imaṃ pana gātham sutvā sakadāgāmiphale patiṭṭhāsi. Dhamma-
 pālajātakaṃ sutvā anāgāmiphale patiṭṭhāsi. Maraṇasamaye setacchattassa
 hetthā sirisayāne nipanno yeva arahattaṃ⁵ pāpuṇi. Araññavāsena⁶
 padhānānuyogakiccaṃ⁷ rañño⁸ nāhosi. Sotāpattiphalam sacchikatvā
 yeva pana Bhagavato pattaṃ gahetvā saparisaṃ Bhagavantaṃ
 mahāpāsādam āropetvā paṇitena khādaniyena bhojaniyena⁹ parivisi.
 Bhattakiccapariyosāne sabbaṃ itthāgāraṃ āgantvā Bhagavantaṃ vandi
 ṭhapetvā Rāhulamātaraṃ. Sā pana „gaccha, ayyaputtaṃ vandāhīti“
 pariṇanena vuccamānāpi „sace mayhaṃ guṇo atthi sayam eva me
 santikaṃ ayyaputto āgamiṣṣatī, āgataṃ eva naṃ vandissāmīti“ vatvā
 na agamāsi. Bhagavā rājānaṃ pattaṃ gāhāpetvā dvīhi aggasaṃvakehi
 saddhiṃ rājadhītāya sirigabbhaṃ gantvā „rājadhītā yathāruccin
 vandamānā na kiñci vattabbā“ ti vatvā paññatte¹⁰ āsane nisīdi. Sā
 vegena gantvā¹¹ gopphakesu gahetvā pādapiṭṭhiyaṃ sīsaṃ parivattetvā
 yathājjhāsayaṃ vandi. Rājā rājadhītāya Bhagavati sinehabahumānā-
 diguṇasaṃpattiyo kathesi: „bhante mama dhītā ‘tumhehi kāsāyāni

¹ C^k C^s saññāni. ² C^v evaṃ. ³ C^k C^s dīpaṃkara. ⁴ C^k antaravīthi. ⁵ C^v
 arahattaṃ. ⁶ C^s araṇṇa-. ⁷ C^s padānā-. ⁸ C^s rañño. ⁹ C^k C^s khādaniyena
 bhojaniyena. ¹⁰ C^s paññatte. ¹¹ C^s vegaṇāgantvā.

nivattānāṃ¹ sutvā tato paṭṭhāya kāsāvavattā jātā, tumhākaṃ ekabhattikabhāvaṃ sutvā ekabhattikā va jātā, tumhehi mahāsayanassa chaḍḍitabhāvaṃ² nātvā paṭṭikamaṇḍake³ yeva nipannā, tumhākaṃ mālā-gandhādīhi viratabhāvaṃ nātvā viratamālāgandhā⁴ va jātā, attano nātakesu 'mayā paṭijaggissāmā'⁵ 'ti sāsane pesite ekañātikāṃ pi na olokesi, evaṃ guṇasampannā me Bhagavā dhītā⁶ ti. „Anacchariyaṃ mahārāja yaṃ idāni tayā rakkhiyamānā rājadhītā paripakke nāne⁷ attānaṃ rakkheyya, esā pubbe anārakkhā pabbatapāde vicaramānā aparipakke nāne attānaṃ rakkhīti⁸“ vatvā Candakinnarajātakaṃ kathetvā utthāyāsanaṃ pakkāmi. Dutiyadivase Nandassa rājakumārassa abhisekagehappavesanavivāhamaṅgalesu vattamānesu tassa gehaṃ gantvā kumāraṃ pattaṃ gāhāpetvā pabbājetukāmo maṅgalaṃ vatvā utthāyāsanaṃ pakkāmi. Janapadakalyāṇī⁹ kumāraṃ gacchantāṃ diṣvā „tuvataṃ kho ayyaputta āgaccheyyāsīti¹⁰“ vatvā gīvaṃ pasāretvā olokesi. So pi Bhagavantaṃ „pattaṃ gaṇhathā¹¹“ 'ti vattum avisahamāno vihāraṃ yeva agamāsi. Taṃ anicchanānaṃ yeva Bhagavā pabbājesi. Iti Bhagavā Kapilapuraṃ gantvā tatiyadivase Nandaṃ pabbājesi. Sattame divase Rāhulamātā kumāraṃ alaṃkaritvā Bhagavato santikaṃ pesesi: „Passa tāta etaṃ vīsatisahassasamaṇaparivutaṃ suvaṇṇavannaṃ brahmarūpivannaṃ¹² samaṇaṃ, ayaṃ te pitā, etassa mahantā nidhiyo ahesum, ty-āssa¹³ nikkhamanato paṭṭhāya na passāma, gaccha naṃ dāyajjāṃ yāca: 'ahaṃ tāta kumāro, abhisekaṃ patvā cakkavattī bhavissāmi¹⁴, dhanena me attho, dhanam me dehi, sāmiko hi putto pitu santakassā¹⁵“ 'ti. Kumāro ca Bhagavato santikaṃ gantvā pitu sinehaṃ paṭilabhitvā hatthatuṭṭho „sukhā te samaṇa chāyā¹⁶“ ti vatvā aññaṃ¹⁷ pi bahuṃ attano anurūpaṃ vadanto¹⁸ atthāsi. Bhagavā katabhatta-kicco anuṇodanaṃ katvā utthāyāsanaṃ pakkāmi. Kumāro pi „dāyajjāṃ me samaṇa dehi, dāyajjāṃ me samaṇa dehīti¹⁹“ Bhagavantaṃ anubandhi. Bhagavā kumāraṃ na nivattāpesi. Parijano pi Bhagavatā saddhiṃ gacchanto nivattetuṃ nāsakkhi. Iti so Bhagavatā saddhiṃ āramam eva agamāsi. Tato Bhagavā cintesi: „yaṃ ayaṃ pitu santakaṃ²⁰ dhanam icchati taṃ vaṭṭānugataṃ²¹ savighātaṃ, haṇḍ' assa bodhi-maṇḍe paṭiladdhaṃ sattavidhaṃ ariyadhanaṃ demi, lokuttaradāyajjassa naṃ²² sāmikaṃ karomīti²³“ āyasmantaṃ Sāriputtaṃ āmantesi: „tena hi

¹ C^s jaḍḍita-, C^v chaḍḍita-. ² C^s paddhika, C^v paṭṭika-. ³ C^v viratamālā-gandhā corrected to -mālāgandhā. ⁴ C^s paripakkañāṇo, C^v paripakkañāṇe.

⁵ C^s -yāni. ⁶ C^v -vaṇṇa. ⁷ C^v tassa. ⁸ C^v bhavissāma. ⁹ C^s aññaṃ.

¹⁰ C^s vadanito. ¹¹ C^v santikaṃ. ¹² C^s vaddhānugataṃ. ¹³ C^s taṃ.

tvam Sāriputta Rāhulakumāraṃ pabbājehīti¹. Pabbajite pana kumāre rañño adhimattadukkhaṃ uppajji. Taṃ adhiṇvāsetum asakkonto Bhagavato nivedetvā „sādhu bhante, ayyā² mātāpitūhi ananunñātā³ puttā na pabbājeyyū⁴“ ti varaṃ yāci. Bhagavā tassa taṃ varaṃ datvā punadivase rājanivesane katapātārāso ekamantaṃ nisimnena raññā⁵ „bhante, tumhākaṃ dukkaracārikakāle ekā devatā maṃ upasaṃkamitvā ‘putto te kālakato’ ti āha, tassā vacanaṃ asaddahanto ‘na mayhaṃ putto bodhiṃ appatvā kālāṃ karotīti’ taṃ paṭikkhipin⁶“ ti vutto⁷ „idāni kiṃ⁸ saddahissatha ye tumhe pubbe pi aṭṭhikāni⁹ dassetvā ‘putto te mato’ ti vutte na saddahitthā¹⁰“ ti imissā aṭṭhuppattiya Mahādhammapālaajātakāṃ kathesi. Kathāpariyosāne rājā anāgāmiphale patiṭṭhahi. Iti Bhagavā pitāraṃ tisu phalesu patiṭṭhāpetvā bhikkhusaṃghaparivuto pūna-d-eva Rājagahaṃ gantvā Sītavane vihasi. Tasmiṃ samaye Anāthapiṇḍiko gahapati pañcāhi sakataṣatehi bhaṇḍaṃ ādāya Rājagahe piyasahāyassa seṭṭhino gehaṃ gantvā tattha Buddhassa Bhagavato uppannabhāvaṃ sutvā balavapaccūsasamaye devatānubhāvena vivaṇena dvārena Satthāraṃ upasaṃkamitvā dhammaṃ sutvā sotāpatti-phale patiṭṭhāya dutiyadivase buddhapamukhassa saṃghassa mahādānaṃ datvā Sāvattihiṃ¹¹ āgamanatthāya Satthu paṭiññāṃ¹² gahetvā antarāmagge pañcaccattārīsajojanattāhāne satasahassaṃ satasahassaṃ dāpetvā yojanikāya yojanikāya vihāre kāretvā¹³ Jetavanaṃ koṭṭisanthārena aṭṭhārasahiraññakoṭṭhi kiṇitvā¹⁴ navakammaṃ paṭṭhapesi¹⁵. So majjhe Dasabalassa gandhakuṭiṃ kāresi. Taṃ parivāretvā asīti-mahāthēraṇaṃ¹⁶ pāṭiekkasannivesane¹⁷ āvāse ekakuḍḍakadvikuḍḍakahaṃsavattakadighasūlamanḍapādivasena sesasenāsanāni¹⁸ pokkharaniyo ca¹⁹ caṃkamanarattiṭṭhānadivāṭṭhānāni cā ti aṭṭhārasakoṭṭipariccāgena ramaṇiye bhūmibhāge manoramaṃ vihāraṃ kārapetvā Dasabalassa āgamanatthāya dūtaṃ pesesi. Satthā dūtassa sāsanaṃ sutvā mahābhikkhusaṃghaparivāro Rājagahā nikkhamitvā anupubbena Sāvatti-nagaraṃ pāpuni. Mahāsetthi²⁰ pi kho vihāramahaṃ sajjetvā Tathāgatassa Jetavanaṃ²¹ pavisaṇādivase puttāṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ katvā alaṃkatapaṭiyatthet²² eva pañcāhi kumārasatehi saddhiṃ pesesi. So saparivāro pañcavanṇavatthasamujjalāni pañcadhajasatāni gahetvā

¹ C^v ayya. ² C^s ananuyyātā, C^k ananunñātā, ³ C^s raññā. ⁴ C^v vutte. ⁵ C^v sakim. ⁶ C^k adhiṭṭhakāni. ⁷ C^k sāvattihiyaṃ. ⁸ C^k C^s paṭiññāṃ. ⁹ C^v kārapetvā. ¹⁰ C^k kiṇitvā. ¹¹ C^s paṭṭhapesi. ¹² C^k C^v -mahāthēraṇaṃ, C^s -mahāthēraṇaṃ. ¹³ C^v pāṭiyekka-. ¹⁴ C^v sasasenāsaṇa. ¹⁵ C^s C^v omit ca. ¹⁶ C^v -seṭṭhi. ¹⁷ C^k Jetavanassa.

Dasabalassa purato ahosi. Tesam pacchato Mahāsubhaddā - Cūla-subhaddā¹ ti dve seṭṭhidhītaro pañcahi kumārisatehi² saddhiṃ puṇṇaghaṭe gahetvā nikkhamiṃsu. Tesam pacchato seṭṭhibhāriyā sabbālaṃkārapatimaṇḍitā pañcahi māṭugāmasatehi saddhiṃ puṇṇapātiyo gahetvā nikkhami. Sabbesaṃ pacchato sayam mahāseṭṭhi³ ahatavatthanivatto ahatavattheh' eva pañcahi seṭṭhisatehi saddhiṃ Bhagavantam abbhuggaṇchi⁴. Bhagavā imaṃ upāsakapariṣaṃ purato katvā mahābhikkhusaṃghaparivuto attano sarīrappabhāya⁵ suvaṇṇarasasekapiṇḍarāṇi viya vanantarāṇi kurumāno anantāya Buddhalīlāya⁶ appaṭisaṃyāya Buddhasiriyā Jetavanavihāraṃ pāvisi. Atha naṃ Anāthapiṇḍiko pucchi: „kath' āham bhante imasmiṃ vihāre paṭipajjāmi⁷“. „Tena hi gahapati imaṃ vihāraṃ āgatānāgatassa bhikkhusaṃghassa dehīti⁸“. „Sādhu bhante“ ti mahāseṭṭhi³ suvaṇṇabhiṃkāraṃ ādāya Dasabalassa hatthe udakaṃ pātetvā „imaṃ Jetavanavihāraṃ āgatānāgatassa cātuddisaṃ buddhapamukhassa saṃghassa dammīti⁹“ adāsi. Sāthā vihāraṃ paṭiggahetvā anumodanaṃ karonto

294. „Sītaṃ uṇhaṃ paṭihanti
tato vālamigāni⁷ ca
sirimsape ca makase ca
sisire cāpi vuṭṭhiyo.

295. Tato vātātape ghore
sañjāte⁸ paṭihaṇṇati⁹.
Leṇatthaṇ ca sukhaththaṇ ca
jhāyituṇ ca vipassituṇ
vihāradānaṃ saṃghassa
aggam Buddhena vaṇṇitaṃ.

296. Tasmā hi paṇḍito poso
sampaṣsaṃ attham attano
vihāre kāraye ramme
vāsaya' ettha bahussute.

297. Tesam annaṃ ca pānaṃ ca
vatthasenāsanāni ca
dadeyya ujubbhūtesu
vippasannena cetasā.

¹ C^s C^v -cūla-. ² C^s kumārī-. ³ so all three MSS. ⁴ C^s C^v abbhuggaṇji.

⁵ C^s ṣarīra-. ⁶ C^k C^s -līlāya ⁷ C^s vāla-. ⁸ C^s sañjāte. ⁹ C^s paṭihaṇṇati.

298. Te tassa dhammaṃ desenti
sabbadukkhāpanūdanam,
yaṃ yo dhammaṃ idh' aññāya'¹
parinibbāti anāsavo'' ti

vihārānisamsaṃ kathesi. Anāthapiṇḍiko dutiyadivasato paṭṭhāya vihāramahaṃ ārabhi. Visākhāya pāsādamaho catuhi³ māsehi niṭṭhito. Anāthapiṇḍikassa pana vihāramaho navahi māsehi niṭṭhāsi. Vihāramahe pi aṭṭhāras' eva² koṭiyo agamaṃsu, iti imasmiṃ yeva vihāre catupañṇa-sakoṭisaṃkhaṃ dhanam pariccaji. Atite pana Vipassissa Bhagavato kāle Punabbasumitto nāma seṭṭhi³ suvaṇṇiṭṭhikasanthārena kīṇitvā⁴ tasmim yeva thāne yojanappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Sikhissa Bhagavato kāle Sirivaddho nāma seṭṭhi³ suvaṇṇaphālasanthārena³ kīṇitvā⁶ tasmim yeva thāne tigāvutappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Vessabhussa Bhagavato kāle Sotthiyo nāma seṭṭhi³ suvaṇṇahatthipada-santhārena kīṇitvā⁴ tasmim yeva thāne addhayojanappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Kakusandhassa Bhagavato kāle Accuto nāma seṭṭhi³ suvaṇṇiṭṭhikasanthāren' eva⁷ kīṇitvā⁵ tasmim yeva thāne gūvutappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Koṇāgamanassa Bhagavato kāle Uggo nāma seṭṭhi³ suvaṇṇakacchapasanthārena⁵ kīṇitvā⁴ tasmim yeva thāne addhagāvutappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Kassapassa Bhagavato kāle Sumaṅgalo⁹ nāma seṭṭhi³ suvaṇṇiṭṭhikasanthārena kīṇitvā tasmim yeva thāne soḷasakarīsappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Amhākaṃ Bhagavato kāle Anāthapiṇḍiko seṭṭhi³ kahāpanakoṭisanthārena¹⁰ kīṇitvā⁸ tasmim yeva thāne aṭṭhakarīsappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Idam kira thānam sabbabuddhānam avijahitaṭṭhānam¹¹ eva. Iti mahābodhimande sabbāññūtapattito¹² yāva mahāparinibbānanaṃcā yasmim thāne Bhagavā vihāsi idam Santikenidānam nāma, tassa yasena sabbajātakāni vaṇṇayissāma.

NIDĀNAKATHĀ

• niṭṭhitā.

¹ C^s idhamñāya. ² C^k aṭṭhārase yeva. ³ so all three MSS. ⁴ C^k kīṇitvā
⁵ C^s -thāreṇa. ⁶ C^v kīṇitvā. ⁷ C^s -thāreṇeva. ⁸ C^k C^s kīṇitvā. ⁹ C^s C^v
sumaṅgalo. ¹⁰ C^v kahāpana-, C^s kahāpanakoṭisanthāreṇa. ¹¹ C^s avijahitām
thānam. ¹² C^s sabbāññūtapattiko, C^v sabbāññūppattito.

NAMO TASSA
BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀSAMBUDDHASSA¹.

I. EKANIPĀTA.

1. APANNAKAVAGGA.

1. Apannakajātaka.

Imaṃ tāva Apannakadhammedaṇaṃ Bhagavā Sāvattthim² upanis-
sāya Jetavanamahāvihāre viharanto kathesi. Kam pana ārabbhā
ayaṃ kathā samuṭṭhitā ti. Setṭhissa saḥāyake pañcasate titthiya-
sāvake³. Ekasmiṃ hi divase Anāthapiṇḍiko setṭhi⁴ attano saḥāyake
pañcasate aññatitthiyasāvake⁵ ādāya bahumālāgandhavilepanaṃ⁶ c' eva
telamadhuppāṇitavatthacchādanāni⁷ ca gāhāpetvā⁸ Jetavanaṃ gantvā
Bhagavantaṃ vanditvā mālādīhi⁹ pūjetvā bhesajjāni c' eva vatthāni ca
bhikkhusaṃghassa viṣajjetvā cha nisajjadose vajjetvā ekamantaṃ
nisīdi. Te pi aññatitthiyasāvaka¹⁰ Tathāgataṃ vanditvā Satthu punna-
candasassirikaṃ mukhaṃ lakkhaṇānubyañjanapatimaṇḍitaṃ vyāmappa-
bhāparikkhitaṃ¹¹ brahmakāyaṃ āvelāvelā¹² yamakāyamakā¹³ hutvā nic-
charantiyo¹⁴ ghanabuddharasmiyo ca¹⁵ olokāyamānā Anāthapiṇḍikassa
saṃīpe yeva nisīdiṃsu. Atha tesaṃ¹⁶ Manosilātale sīhanādaṃ nadanto
taruṇasiho viya gajjanto pāvussakameghe viya ca Ākāsagaṅgaṃ¹⁷ otā-

¹ C^s namo buddhāya. ² C^k C^v sāvattthiyaṃ, C^s sāvattthim corrected to sāvattthiyaṃ.

³ C^s -sāvake ti. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^s titthiyasāvake, C^k aññatitthiya-

⁶ C^s -vilepanāni. ⁷ C^k telamadhuppāṇitaṃ-, C^s sappitelamadhuppanita-. ⁸ C^s
gāhāpetvā. ⁹ C^s mālāgandhādīhi. ¹⁰ C^k te pi añña-, C^s atha kho te añña-

¹¹ C^s byāma-. ¹² C^v āvelāvelā, C^s āvelā avelā corrected to avelā avelā. ¹³ C^k
yamakāyamakā. ¹⁴ C^s viniccharantiyo. ¹⁵ C^s omits ca. ¹⁶ C^v nesaṃ. ¹⁷ C^k
C^v ākāsagaṅgaṃ, C^s ākāsagaṅgā.

rento viya¹ ratanadāmaṃ ganthento viya ca aṭṭhaṅgasamannāgatena savaṇṇiyena² kamaṇṇiyena brahmassarena nānāyavicittam madhura-dhammakatham³ kathesi. Te Satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannacittā vuṭṭhāya⁴ Dasabalaṃ vanditvā aññatitthiyasaraṇaṃ⁵ bhinditvā Buddhāṃ saraṇaṃ agamaṃsu. Te tato paṭṭhāya niccakālaṃ Anāthapiṇḍikena saddhīm gandhamālādihattā vihāraṃ gantvā dhammaṃ suṇanti dānaṃ denti sīlaṃ rakkhanti uposathakammaṃ karonti. Atha Bhagavā Sāvathito puna-d-eva Rājagahaṃ agamāsi. Te Tathāgataṃ gatakalē taṃ⁶ saraṇaṃ bhinditvā puna aññatitthiyasaraṇaṃ⁵ gantvā attano mūlatṭhāne yeva paṭiṭṭhitā. Bhagavāpi sattaṭṭhamāse⁷ vīṭināmetvā puna Jetavanaṃ agamāsi. Anāthapiṇḍiko puna pi te ādāya Satthu santikaṃ gantvā Satthāraṃ gandhādīhi⁸ pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Te pi Bhagavantaṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdiṃsu. Atha neṣaṃ Tathāgate cārikaṃ pakkante gahitasaraṇaṃ bhinditvā puna aññatitthiyasaraṇaṃ eva gahetvā mūle paṭiṭṭhitabhāvaṃ Bhagavato ārocesi. Bhagavā aparimitakappakoṭṭiyo⁹ nirantaraṃ pavattitavacīsucaritānubhāvena dibbagandhagandhitam¹⁰ nānāgandhapūritaṃ ratanakaraṇḍakaṃ vivarento viya mukhapadumaṃ vivaritvā madhurassaraṃ¹¹ nicchārento „saccaṃ kira tumhe upāsakā tīni¹² saraṇāni bhinditvā aññatitthiyasaraṇaṃ⁵ gatā“ ti puechi. Atha tehi paṭicchādetum asakkontehi „saccaṃ Bhagavā“ ti vutte Satthā „upāsakā, heṭṭhā avīciṃ upari bhavaggaṃ paricchedaṃ katvā tiriyaṃ aparimāṇasu lokadhātūsu¹³ sīlādiguṇena Buddhena sadiso nāma n' atthi, kuto adhikataro, 'yāvata bhikkhave sattā apadā vā -pe-¹⁴ Tathāgato tesam aggam akkhāyati', 'yaṃ kiñci vittaṃ idha vā hurāṃ vā -pe-¹⁵, 'aggato ve pasannānaṃ¹⁶ ti ādīhi suttehi pakāsite ratanattaya-guṇe pakāsetvā¹⁷ evaṃ uttamaguṇehi¹⁸ samannāgataṃ ratanattaya-saraṇaṃ¹⁹ gatā upāsakā vā upāsikā vā nirayādisu²⁰ nibbattanakā nāma n' atthi, apāyanibbattito pana muccitvā²¹ devaloke uppajjitvā²² mahā-sampattiṃ anubhonti²³, tasmā tumhehi evarūpaṃ saraṇaṃ bhinditvā aññatitthiyasaraṇaṃ gacchantehi ayuttaṃ katan²⁴ ti āha. Ettha ca tīni ratanāni mokkhasena uttamavasena saraṇagatānaṃ apāyesu nibbattiya abhāvaṃ²⁵ dīpanattham imāni suttāni dassetabbāni:

¹ C^s adds ca. ² C^k C^s savaṇṇiyena ³ C^s madhurasaraṃ dhammaṃ. ⁴ C^s vuṭṭhāya.

⁵ C^s aññā-. ⁶ C^s omits taṃ. ⁷ C^s satta aṭṭha māse. ⁸ C^s gandhamālādīhi. ⁹ C^k -koṭṭiye. ¹⁰ C^k C^v -ganthitaṃ. ¹¹ C^s madhurasaraṃ. ¹² C^k tīni. ¹³ C^k C^v -dhātusu.

¹⁴ C^s apadā vā dipadā vā catuppadā vā. ¹⁵ C^s hurāṃ vā ti. Ofr. Khud. Pāṭha p. 7.

¹⁶ C^s pasannānaṃ. ¹⁷ C^s pakāsitvā. ¹⁸ C^s -guṇa. ¹⁹ C^s ratanattayaṃ saraṇaṃ.

²⁰ C^k C^v -yādisu. ²¹ C^s muccitvā. ²² C^s devalokaṃ uppattitvā. ²³ C^s anu-

bhavanti. ²⁴ C^s katan. ²⁵ C^s abhāva, C^k abhāvaṃ corrected to abhāva.

Ye keci Buddhāṃ saraṇaṃ gatā se
na te gamissanti apāyaṃ¹,
pahāya mānusaṃ dehaṃ
devakāyaṃ paripūressanti².

Ye keci Dhammaṃ -pe-
Ye keci Saṃghaṃ -pe-
devakāyaṃ paripūressantīti³.

Bahuṃ ve saraṇaṃ yanti
pabbatāni vanāni ca -pe-
etaṃ saraṇaṃ āgama
sabbadukkhā pamuccatīti. (Dhp. v. 188—192).

Na kevalaṃ ca nesaṃ Satthā ettakaṃ yeva⁴ dhammaṃ desesi, api ca
kho „upāsakā Buddhānussatikanmatthānaṃ nāma Dhammānussati -pe-
Saṃghānussatikanmatthānaṃ nāma sotāpattimaggāni deti sotāpatti-
phalaṃ deti sakadāgāmimaggāni deti sakadāgāmiphalaṃ deti anāgāmi-
maggāni deti anāgāmiphalaṃ deti arahattamaggāni deti arahattaphalaṃ
detīti“ evamādīhi pi nayehi dhammaṃ desetvā „evarupaṃ nāma saraṇaṃ
bhindantehi ayuttaṃ tunhehi katan“ ti āha. Ettha ca Buddhānussa-
tikamatthānādīnaṃ sotāpattimaggādippadānaṃ⁵ „ekadhammo bhikkhave
bhāvito bahulikato ekantambhidāya virāgāya nirodhāya upasamāya
abhiññāya⁶ sambodhāya nibbānāya saṃvattati, katamo ekadhammo,
Buddhānussatīti“ evamādīhi suttehi dīpetabbhaṃ. Evaṃ Bhagavā nānap-
pakārehi upāsake ovaḍitvā „upāsakā, pubbe pi manussā asaraṇaṃ
saraṇaṃ ti takkagāhena viruddhagāhena gahetvā amanussapariggahīte⁷
kantāre yakkhabhattaṃ hutvā mahāvināsaṃ pattā, apannakagāhaṃ⁸
pana ekamsagāhaṃ aviruddhagāhaṃ gahitamanussā tasmīṃ yeva
kantāre sotthibhāvaṃ pattā“ ti vatvā tunhī⁹ ahoṣi. Atha kho Anā-
thapiṇḍiko gahapati utthāyāsanaṃ Bhagavantaṃ vanditvā abhiṭṭhavitvā
sirasi¹⁰ añjaliṃ¹¹ patitthāpetvā evaṃ āha: „bhante idāni tāva imesaṃ
upāsakānaṃ uttamasaraṇaṃ¹² bhinditvā takkagahaṇaṃ¹³ amhākaṃ
pākataṃ, pubbe pana amanussapariggahīte kantāre takkikānaṃ vināso
apannakagāhaṃ gahitamanussānaṃ ca sotthibhāvo amhākaṃ paṭicchanno

¹ O^s apāyabhūmiṃ. ² O^s -ssanti, C^v -ssantīti. ³ O^s paripūressanti. ⁴ O^s etta-
kam eva. ⁵ O^s sotāpattimaggāni dippadānaṃ, C^s -maggādippabhedānaṃ. ⁶ O^s
abhiññāya. ⁷ O^s -pariggahīte, C^s manussapariggahīte. ⁸ O^s -gāhaṃ. ⁹ O^s tunhī.
¹⁰ O^s sirasmiṃ. ¹¹ C^s añjali. ¹² C^s uttamaṃ saraṇaṃ. ¹³ C^s addo viruddha-
gahaṇaṃ.

tumhākam eva pākaṭo, sādhu vata no Bhagavā ākāse puṇṇacandaṃ
 utthāpento viya imaṃ kāraṇaṃ pākaṭaṃ karotū¹ 'ti. Atha Bhagavā
 „mayā kho gahapati aparimitakālaṃ dasa pāraṃyo pūretvā lokassa
kaṃkhiacchedanattham eva sabbaññūtaṇānaṃ paṭividdhaṃ, sīhavasāya
suvannaṇālīṃ¹ pūrento viya sakkaccaṃ sotam odahitvā suṇāhīti²“ setthino
 satuppādaṃ janetvā himagabbhaṃ padāletva puṇṇacandaṃ nīharanto
 viya bhavantarena paṭicchannakāraṇaṃ pākaṭaṃ akāsi:

Atīte Kāsiratthe Bārāṇasīnagare³ Brahmadaṭṭo nāma
 rājā ahoṣi. Tadā Bodhisatto satthavāhakule paṭisandhiṃ
 gahetvā⁴ anupubbena veyyapatto pañcahi sakataṣaṭehi vaṇijjaṃ⁵
 karonto vicarati. So kadāci pubbantato aparantaṃ gacchati
 kadāci aparantato pubbantaṃ. Bārāṇasīyaṃ yeva añño⁶ pi
 satthavāhaputto atthi bālo avyatto anupāyakuṣalo. Tadā Bodhi-
 satto Bārāṇasito mahagghaṃ⁷ bhaṇḍaṃ gahetvā pañca sakata-
 ṣaṭehi pūretvā gamanasajjāni katvā ṭhapesi. So pi bālasattha-
 vāhaputto tath⁸ eva pañca sakataṣaṭehi pūretvā gamanasajjāni
 katvā ṭhapesi. Bodhisatto cintesi: „sace ayaṃ bālasatthavāha-
 putto mayā saddhiṃ yeva gamissati sakataṣasahas⁹ ca⁹ ekato
 magge¹⁰ gacchante maggo pi na - ppahessati¹¹, manussānaṃ
 dārūḍakādīni¹² pi¹³ balivaddānaṃ tiṇāni pi dullabbhāni bhavi-
 santi, etena vā mayā vā purato gantūṃ vaṭṭatīti¹⁴“ so taṃ
 pakkosāpetvā etam atthaṃ ārocetvā „dvīhi¹⁵ anhehi ekato
 gantūṃ na sakkā¹⁶ ti, kiṃ tvaṃ purato gamissasi¹⁶ udāhu
 pacchato¹⁷ ti āha. So cintesi: „mayi purato gacchante bahū¹⁷
 ānisaṃsā¹⁸, maggena abhinne¹⁹ eva gamissāmi, goṇā anāmattha-
 tiṇaṃ khādissanti, manussānaṃ anāmatthaṃ¹⁹ sūpeyyapannaṃ
 bhavissati, pasannaṃ²⁰ uḍakam, yathārucin agghaṃ ṭhapetvā
 bhaṇḍaṃ vikkiniṣṣāmīti²¹“ so „ahaṃ samma purato gamis-

¹ C^s -nālīṃ. ² C^s suṇohīti. ³ C^k bārāṇasi-, C^v bārāṇasī-. ⁴ C^s adds dasa-
 māśaccayena mātukucchito nikkhamitvā. ⁵ C^s vaṇijjaṃ. ⁶ C^k añño. ⁷ C^s ma-
 haggha. ⁸ C^s sakataṣasahas corrected to -sahashehi, C^k -sahashehi. ⁹ va? C^s omits
 ca. ¹⁰ C^s omits magge. ¹¹ C^s napahossati. ¹² C^k dārūḍakādīnam, C^s dārūḍa-
 kāni. ¹³ C^s omits pi. ¹⁴ C^s adds pi. ¹⁵ C^s sakko. ¹⁶ C^s gacchasi. ¹⁷ C^s
 bahu. ¹⁸ C^s ānisaṃsaṃ. ¹⁹ C^s anāmattha. ²⁰ C^s pasanna. ²¹ C^s vikkini-.

sāmīti¹“. Bodhisatto pi pacchato gamane bahū ānisaṃse addasa, evaṃ² hi³ assa ahoṣi: „purato⁴ gacchantā⁵ magge visamaṭṭhānaṃ samaṃ karissanti, ahaṃ tehi gatamaggena gamissāmi, purato gatehi balivaddehi pariṇatathaddhatīṇe⁶ khādīte mama goṇā puna utṭhitāni⁷ madhuratiṇāni⁸ khādissanti⁹, gahitapannaṭṭhānato utṭhitaṃ manussānaṃ sūpeyyapaṇṇaṃ madhuraṃ bhavissati, anudake¹⁰ thāne¹¹ khaṇitvā ete udakaṃ uppādessanti, parehi¹² katesu āvātesu mayā udakaṃ pivissāma, agghaṭṭhapanāṃ nāma manussānaṃ jīvitaṃ voropanasadisāṃ, ahaṃ pacchato gantvā etehi ṭhapitagghen¹³ eva¹⁴ bhaṇḍaṃ vikkīṇissāmīti“, atha so ettake ānisaṃse disvā „samma tvaṃ purato gacchā¹⁵“ ‘ti āha. „Sādhu sammā“ ‘ti bālasatthavāho sakatāni yojetvā nikkhanto anupubbenā¹⁶ manussāvāsāṃ atikkamitvā kantāramukhaṃ pāpuṇi. Kantāraṃ¹⁷ nāma corakantāraṃ vāḷakantāraṃ¹⁸ nirudakakantāraṃ¹⁹ amanussakantāraṃ appabhakkhakantāraṃ²⁰ ti pañca-vidhaṃ, tattha corehi adhiṭṭhito maggo corakantāraṃ nāma, sīhādīhi adhiṭṭhitamaggo vāḷakantāraṃ²¹ nāma, yattha nahāyitum vā pātum²² vā udakaṃ n’ atthi idaṃ nirudakakantāraṃ²³ nāma, amanussādhiṭṭhitaṃ²⁴ amanussakantāraṃ nāma, mūlakhādaniyādiviralhitaṃ²⁵ appabhakkhakantāraṃ nāma, imasmiṃ pañcavidhe kantāre taṃ kantāraṃ nirudakakantāraṃ²⁶ c’ eva amanussakantāraṃ ca²⁷. Tasmā so satthavāhaputto sakatesu mahanta-mahantacātiyo²⁸ ṭhapetvā²⁹ udakassa pūrāpetvā satthiyojanikaṃ kantāraṃ paṭipajji. Ath’ assa kantāramajjhaṃ gatakāle³⁰ kantāre adhivatthayakkho „imehi gahitaudakaṃ chaḍḍāpetvā³¹ dubbale katvā sabbe va ne³² khādissāmīti“. sabbasetataruṇabalivadda-

¹ C^s adds āha. ² C^s evaṃ. ³ C^s omits hi. ⁴ C^s ete purato. ⁵ C^v gacchanto. ⁶ C^v paritthaddhatīṇe. ⁷ C^k puṇa utṭhitāni. ⁸ C^k omits madhura. ⁹ C^k khāyissanti. ¹⁰ C^k C^v anūdake. ¹¹ C^s adds āvātaṃ. ¹² C^k C^v paresuhi. ¹³ C^k ṭhapitaggho, C^v ṭhapitaggha. ¹⁴ C^s gacchāhi. ¹⁵ C^s anupubbo. ¹⁶ C^s kantāraṃ corrected to kantāra. ¹⁷ C^k vāla-. ¹⁸ C^s C^v nirūdaka-. ¹⁹ C^k -kantāraṃ. ²⁰ C^s pivitum. ²¹ C^s amanussehi adhiṭṭhitam. ²² C^k C^v -khādaniyā-. ²³ C^k ceva. ²⁴ C^s mahantamahantā-. ²⁵ C^s ṭhapāpetvā. ²⁶ C^k kantāramajjhakāle. ²⁷ C^k C^v chaḍḍāpetvā. ²⁸ C^s sabbe jāne.

yuttaim¹ manoramam yānakam māpetvā² dhanukalāpaphalakā-
vudhahatthehi³ dasahi dvādasahi amanussehi parivuto uppala-
kumudāni piḷandhitvā⁴ allasiso allavattho issarāpuriso viya
tasmiṃ yānake nisīditvā kaddamamakkhitehi⁵ cakkehi paṭipa-
tham agamāsi. Parivāramanussāpi ssa purato ca⁶ pacchato ca
gacchantā allakesā allavatthā uppalakumudamāni piḷandhitvā⁴
padumapuṇḍarikakalāpe gahetvā bhisamuḷālāni⁷ khādantā uda-
kabindūhi c' eva kalalena ca paggharāntena agamanisu. Sat-
thavāhā ca nāma yadā dhuravāto vāyati⁸ tadā yānake nisi-
ditvā upatthākaparivutā rajam paribhāntā purato gacchanti,
yadā pacchato⁹ vāyati tadā ten' eva nāyena pacchato gac-
chanti, tadā pana dhuravāto ahosi¹⁰, samma so satthavāhaputto
purato agamāsi. Yakkho tam āgacchantam disvā attano yā-
nakam maggā okkametvā¹⁰ „kham gacchathā“¹¹ ti tena saddhim
paṭisanthāram akāsi. Satthavāho pi attano yānakam maggā
okkamāpetvā¹⁰ sakaṭṭanam gamanokāsam datvā ekamantam
ṭhito¹¹ tam yakkham avoca: „bho, amhe tāva Bārānasito
āgacchāma, tumhe pana uppalakumudāni piḷandhitvā paduma-
puṇḍarikahatthā bhisamuḷālāni¹² khādantā kaddamamakkhitā¹³
udakabindūhi paggharantehi āgacchatha, kin¹⁴ nu kho tumhehi¹⁵
āgatamagge devo vassati uppalādisaṇchannāni¹⁶ sarāni atthīti“
pucchi. Yakkho tassa katham sutvā „samma, kin nām' etam
kathesi, esā nilavanarāji paṇṇāyati¹⁷, tato patthāya sakalam
arañnam ekodakam, nibaddham¹⁸ vassati, kandarā pūrā, tasmiṃ
tasmiṃ¹⁹ ṭhāne padumādisaṇchannāni²⁰ sarāni²¹ vatvā paṭipāṭiyā

¹ C^s sabbasetam-. ² C^s adds udakakalalamakkhitehi. ³ C^s -vudhādhhatthehi. ⁴ C^s
piḷandhitvā. ⁵ C^k -makkhite, C^v -makkhite corrected to -makkhitehi. ⁶ C^k
-mulāni, C^s -mūlāni corrected to -mūlālāni. ⁷ C^s yadādhuravāto purato vāyati, C^s
yadā purato vāto vāyati. ⁸ C^s adds vāto. ⁹ C^s tadā pana purato vāto ahosi, C^v
tadā pana dhuravāto purato ahosi. ¹⁰ C^k C^v okkamitvā, ¹⁰ C^s okkametvā. ¹¹ C^k
yam. ¹² C^k -mūlālāni corrected to -mūlāni, C^s -mūlāni corrected to -mūlālāni.
¹³ C^s khādantā ca udakakalalamakkhitā. ¹⁴ C^s kin. ¹⁵ C^k C^v tumhe. ¹⁶ C^s
uppalasaṇch- corrected to uppalādisaṇch-. ¹⁷ C^k paṇṇāyati. ¹⁸ C^s adds devo.
¹⁹ C^k C^v -pūrāya tasmiṃ tasmiṃ, C^s -pūrā yasmim. ²⁰ C^s padumasaṇch-.
²¹ C^s sarāni atthīti.

gacchantesu sakātesu „imāni sakatāni ādāya kahaṃ gacchathā“
 'ti pucchī. „Asukaṃ janapadaṃ nāmā“ 'ti. „Imasmiṃ ca
 imasmiṃ ca sakāte kiṃ nāma bhaṇḍaṃ“ ti. „Asukaṃ ca asukaṃ
 cā“ 'ti. „Pacchato āgacchantāni sakatāni ativiya garukaṃ
 hutvā āgacchati, etasmiṃ kiṃ bhaṇḍaṃ“ ti. „Udakaṃ etthā“
 'ti. „Parato tāva udakaṃ ānentehi¹ vo maṇāpaṃ² kataṃ, ito
 paṭṭhāya paṇā³ udakena kiccaṃ n' atthi, purato bahū⁴ udakaṃ,
 cāṭṭiyo⁵ bhinditvā udakaṃ chaḍḍetvā⁶ sukkena gacchathā“ 'ti
 āha, evaṃ ca pana vatvā „tumhe gacchatha, amhākaṃ papañco
 hotīti“ thokaṃ gantvā tesaṃ adassanaṃ patvā attano yakkha-
 nagaram eva agamāsi. So pi kho⁷ bālasatthavāho attano bāla-
 tāya yakkhassa vacanaṃ gahetvā cāṭṭiyo bhindāpetvā pasata-
 mattaṃ⁸ pi udakaṃ anavasesetvā sabbaṃ chaḍḍhetvā⁹ sakatāni
 pājāpesi¹⁰. Purato appamattakam pi udakaṃ nāhosi. Manussā
 pāṇiyam¹¹ alabhantā kilamimsu. Te yāva suriyass' atthagamaṇā¹²
 gantvā sakatāni mocetvā parivattakena tṭhapetvā goṇe cakkesu
 bandhimsu. N' eva goṇānaṃ udakaṃ¹³ ahosi na manussānaṃ
 yāgubhattaṃ vā¹⁴. Dubbalamanussā tattha tattha nipajjītvā
 sayimsu. Rattibhāgasamanantare yakkhā yakkhanagarato āgantvā
 sabbe pi goṇe ca manusse ca jīvitaṃ kkhayaṃ pāpetva maṃsaṃ
 khāditvā atṭhinaṃ avasesetvā agamaṃsu¹⁵. Evaṃ ekaṃ bāla-
 satthavāhaputtaṃ nissāya sabbe te vināsaṃ pāpuṇimsu, hat-
 thatṭhikādīni¹⁶ disāvidisāvippakiṇṇāni¹⁷ ahesuṃ, pañca sakata-
 satāni yathāpūritāṃ eva atṭhaṃsu. Bodhisatto pi kho bāla-
 satthavāhaputtassa nikkhantadivasato māsaddhamāsaṃ vītina-
 metvā pañcahi sakatasatehi nagarā nikkhamma anupubbena
 kantāramukhaṃ pāpuṇi. So tattha udakacāṭṭiyo pūretvā bahū
 udakaṃ ādāya khandhāvāre bheriṃ¹⁷ carāpetvā manusse sanni-

¹ C^s āharantehi. ² C^s amanūpaṃ. ³ C^s bahu. ⁴ C^s udakacāṭṭiyo. ⁵ C^v chaḍ-
 dhetvā. ⁶ C^s omits kho. ⁷ C^s -mattaṃ. ⁸ C^s chaḍḍāpetvā. ⁹ C^k C^v pājāpesi.
¹⁰ C^k pāṇiyam. ¹¹ C^s suriyatthagamaṇā. ¹² C^s adds vā yāgubhattaṃ vā.
¹³ C^s omits yāgubhattaṃ vā. ¹⁴ C^s agamimsu. ¹⁵ C^s adds pi. ¹⁶ C^s disāvi-
 disāsu vippak-. ¹⁷ C^s bheriṃ.

pādetvā evam āha: „manā anāpucchitvā pasatamattam pi udakam mā valañjayittha, kantāre visarukkhā nāma honti, pattamā vā pupphamā vā phalamā vā tumhehi pure¹ akkhāditapubbanā manā anāpucchitvā mā khāditthā“² 'ti evam manussānam ovādam datvā pañcali sakatasatehi kantāram paṭipajji. Tasmim kantāramajjham sampatte so yakkho purimanayen' eva Bodhisattassa paṭipathe attānam dasseti. Bodhisatto tam disvā va aññāsi³: „imasmin kantāre udakam n' atthi, nirūdakakantāro⁴ nām' esa, ayañ ca nibbhayo rattanetto, chāyāpi 'ssa na paññāyati⁵, nissamsayam iminā purato gato bālasatthavāhaputto sabbam udakam chaddāpetvā⁶ kilametvā sapariso khādito bhavissati, mayham pana paṇḍitabhāvam upāyakosallam na jānāti, maññe⁷ ti. Tato nam āha: „gacchatha tumhe, mayam vāṇijā⁸ nāma, aññam⁹ udakam adisvā gahitaudakam¹⁰ na chaddema, diṭṭhatthāne pana¹¹ chaddetvā sakatāni sallahukāni katvā gamissāmā¹²“ 'ti. Yakkho thokam gantvā adassanam upagamma attano yakkhanagaram eva gato. Yakkhe pana gate manussā Bodhisattam āhamsu: „ayya, ete manussā 'esā nīlavanarāji paññāyati, tato paṭṭhāya devo nibaddham vassatīti¹³ vatvā uppalakumudamālāmālino¹⁴ padumapuṇḍarīkakalāpe ādāya bhisa-mulālam¹⁵ khādantā allavatthā allasīsā udakabindūhi paggharantehi āgatā, udakam chaddetvā lahuhehi sakatehi khippam gacchāmā¹⁶“ 'ti. Bodhisatto tesam vacanam¹⁷ sutvā sakatāni thapāpetvā sabbamanusse¹⁸ sannipātāpetvā „tumhehi 'imasmin kantāre saro vā pokkharanī¹⁹ vā atthīti²⁰ kassaci sutapubban²¹ ti pucchi. „Na ayyā sutapubban ti²², nirūdakakantāro²³ nāma eso²⁴“ ti. „Idāni ekacce manussā 'etāya nīlavanarājiyā parato devo vassatīti²⁵ vadanti, vuṭṭhivāto nāma kittakam

¹ C^v pure. ² C^k aññāsi. ³ so all three MSS. ⁴ C^k paññāyati. ⁵ C^k C^v chaddāpetvā. ⁶ C^k vāṇijā, C^s vāṇijjā. ⁷ C^k aññam. ⁸ C^s gahitam-. ⁹ C^s omits pana. ¹⁰ C^s -mālāmālino. ¹¹ C^k -mulālam, C^s -mūlāni corrected to -mūlālāni. ¹² C^s katham. ¹³ C^s sabbe-. ¹⁴ C^k C^s -ni. ¹⁵ C^v sutapubanti corrected to sutapubban. ¹⁶ C^s nāmeso.

thānaṃ vāyatīti¹. „Yojanamattaṃ ayyā“² 'ti. „Kacci pana
 vo ekassāpi sarīre³ vuṭṭhivāto paharatīti⁴. „N' atthi ayyā“⁵
 'ti. „Meghasisaṃ nāma kittake thāne paññāyatīti⁶. „Yojana-
 matte⁷ ayyā“⁸ 'ti. „Atthi pana vo kenaci ekam pi meghasisaṃ
 diṭṭhan“⁹ ti. „N' atthi ayyā“¹⁰ 'ti. „Vijjullatā nāma kittake
 thāne paññāyatīti¹¹. „CatupañcayoJane ayyā“¹² 'ti. „Atthi
 pana vo kenaci vijjullatobhāso diṭṭho“¹³ ti. „N' atthi ayyā“¹⁴ 'ti.
 „Meghasaddo nāma kittake thāne sūyatīti¹⁵. „Ekadviojana-
 matte ayyā“¹⁶ 'ti. „Atthi pana vo kenaci meghasaddo suto“¹⁷
 ti. „N' atthi ayyā“¹⁸ 'ti. „Na ete¹⁹ manussā, yakkhā ete, amhe
 udakaṃ chaḍḍāpetvā dubbale²⁰ katvā 'khādissāmā' 'ti āgatā
 bhavissanti, purato gato bālasatthavāhaputtō na upāyakusalo,
 addhā so etehi udakaṃ chaḍḍāpetvā kilametvā khādito bhavissati,
 pañca sakaṭasatāni yathāpūritān' eva thitāni²¹ bhavissanti, ajja
 mayaṃ tāni passissāma, pasatamattam pi ndakaṃ achāḍḍetvā
 sīghasīghaṃ²² pājethā²³ 'ti pājāpesi. So gacchanto yathā-
 pūritān' eva pañca sakaṭasatāni goṇamanussānaṃ²⁴ ca hat-
 thatthikādīni disāsu²⁵ vippakinnāni disvā sakaṭāni mocāpetvā
 sakaṭaparivattakena khandhāvāraṃ bandhāpetvā kālass' eva²⁶
 manusse ca goṇe ca sāyamāsabhattaṃ bhojāpetva manus-
 sānaṃ majjhe goṇe nipajjāpetvā sayam balanāyake gahetvā
 khaggahattho tiyāmarattim ārakkhaṃ gahetvā thitako va aruṇaṃ
 utthāpesi. Punadivase pāto va sabbakiccāni niṭṭhāpetvā goṇe
 bhojetvā²⁷ dubbalasakaṭāni chaḍḍetvā thirāni gāhāpetvā ap-
 pagghaṃ bhaṇḍaṃ chaḍḍāpetvā²⁸ mahagghaṃ²⁹ āropetvā yathā-
 dhippetam³⁰ thānaṃ gantvā dviguṇatiguṇena³¹ mūlena bhaṇḍaṃ
 vikkinitvā sabbaṃ³² parisam ādāya puna attano nagaram eva
 agamāsi.

¹ C^o sarīraṃ. ² C^o paññāyatīti. ³ C^o tiyojanamatte. ⁴ C^o sūyatīti. ⁵ C^o
 -matte sūyatīti. ⁶ C^o ete na. ⁷ C^o dubbalaṃ. ⁸ C^o C^o thitā. ⁹ C^o sīghaṃ.
¹⁰ C^o pājethā. ¹¹ C^o goṇamanu-. ¹² C^o disāvidisāsu. ¹³ C^o sakalasēva,
 C^o sakalasēva corrected to sakalasēva. ¹⁴ C^o bhojāpetvā. ¹⁵ C^o chaḍḍāpetvā.
¹⁶ C^o adde bhaṇḍaṃ. ¹⁷ C^o -ppeta. ¹⁸ C^o diguṇa-. ¹⁹ C^o sabba.

Satthā imaṃ kathaṃ kathetvā „evam gahapati pubbe takka-gāhagāhino mahāvīnāsaṃ pattā, apaṇṇakagāhino¹ pana amanussānaṃ hatthato muñcitvā sotthinā icchitaṭṭhānaṃ gantvā puna sakatṭhānaṃ eva paccāgamiṃsū²“ ti dve pi vatthūni ghaṭetvā imissā³ apaṇṇa-kadhammadesanāya⁴ abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Apaṇṇakaṃ ṭhānaṃ eke dutiyaṃ ālu takkikā,
etad aññāya medhāvī taṃ gaṇhe yad apaṇṇakaṃ ti⁵. 1.

Tattha apaṇṇakaṃ ti ekasikaṃ aviruddhaṃ niyyānikaṃ, ṭhānaṃ ti kāraṇaṃ, kāraṇaṃ hi yasmā tadāyattavuttitāya phalaṃ tiṭṭhati nāma tasmā ṭhānaṃ ti vuccati, „ṭhānaṃ ca ṭhānato aṭṭhānaṃ ca aṭṭhānato“ ti ādisu c' assa payogo veditabbo, iti apaṇṇakaṃ ṭhānaṃ⁶ ti padadvayenāpi⁷ ekantahitasukhā-vahattā⁸ paṇḍitehi paṭipannaṃ ekasikakāraṇaṃ aviruddhakāraṇaṃ niyyānikakāraṇaṃ⁹ idan ti dīpeti, yaṃ ettha saṃkhepo, pabbhedato pana tīhi saraṇā-gamanāni pañca sīlāni dasa sīlāni pātimokkhasaṃvaro indriyasāṃvaro ājīva-pārisuddhi paccayaapaṭisevanāṃ sabbam¹⁰ pi catupārisuddhisīlāni indriyesu guttadvārataḥ bhojane mattaññutā¹¹ jāgariyaṇuyogo jhānaṃ¹² vipassanā abhiññā samāpatti ariyamaggo ariyaphalaṃ sabbam p' etaṃ apaṇṇakakāraṇaṃ apaṇṇakapaṭipadā niyyānikapaṭipadā¹³ ti attho, yasmā ca pana niyyānikapaṭipadāya etaṃ nāmaṃ tasmā yeva Bhagavā apaṇṇakapaṭipadaṃ desento¹⁴ imaṃ suttaṃ āha: „Tīhi bhikkhave dhammehi samannāgato bhikkhu apaṇṇakapaṭipadaṃ paṭipanno hoti, yoniso¹⁵ c' assa āraddho hoti āsavānaṃ khayāya, katamehi tīhi: idha bhikkhave bhikkhu¹⁶ indriyesu guttadvāro hoti, bhojane mattaññū¹⁷ hoti, jāgariyaṃ anuyutto hoti, kathaṃ ca bhikkhave bhikkhu indriyesu guttadvāro hoti: idha bhikkhave bhikkhu cakkhunā rūpaṃ disvā na nimittaggāhī¹⁸ hoti -pe- evaṃ kho bhikkhave bhikkhu indriyesu guttadvāro hoti, kathaṃ ca bhikkhave bhikkhu bhojane mattaññū¹⁹ hoti: idha bhikkhave bhikkhu paṭisaṃkhā yoniso āhāraṃ āhareti²⁰ n' eva davāya na madāya -pe- evaṃ kho bhikkhave bhikkhu bhojane mattaññū²¹ hoti, kathaṃ ca bhikkhave bhikkhu²² jāgariyaṃ anuyutto hoti: idha bhikkhave bhikkhu divasaṃ caṃkamaṇaṃ nisajjāya -pe- evaṃ kho bhikkhave bhikkhu jāgariyaṃ anuyutto hoti²⁴, imasmiṃ²³ cāpi sutte tayo va dhammā vuttā, yaṃ pana apaṇṇakapaṭipadā yāva arāhattaphalaṃ labbhat²⁵

¹ C^s apaṇṇakagāhagāhino. ² C^k C^v pacchā-, C^s pacchā- corrected to paccā-.

³ C^s imissāya. ⁴ C^k -dhammaṃdesanāya. ⁵ C^s taṃ gaṇheyya apaṇṇakaṃ corrected, as it appears, to -dapaṇṇakaṃ. ⁶ C^k apaṇṇakakāraṇaṃ, C^v apaṇṇakakāraṇaṃ corrected to apaṇṇakaṃ ṭhānaṃ. ⁷ C^k C^v add yaṃ. ⁸ C^k -vahanta, C^v -vahantā.

⁹ C^v niyyānika-. ¹⁰ C^s sabbam. ¹¹ C^k mattaññutā, C^v mattaññutā, C^s mattaññutā.

¹² C^s jhāna. ¹³ C^s niyyānika- corrected to niyyānikā. ¹⁴ C^s dassento. ¹⁵ C^s viriy.

¹⁶ C^k C^v bhikkhū. ¹⁷ C^k mattaññū, C^v mattaññū. ¹⁸ C^k -ggāhi. ¹⁹ C^v mattaññū.

²⁰ so all three MSS. ²¹ C^k C^v mattaññū. ²² C^v bhikkhū. ²³ C^k C^s imasmiṃ.

eva, tattha arahattaphalam¹ pi phalasamāpattivihārassa c' eva anupādāpāri-
 nibbānassa ca paṭipadāy' eva nāma² hoti, eke ti ekacce paṇḍitamanussā, tattha
 kiñc' āpi asukā nāma³ 'ti niyamo n' atthi, idam pana sapaṇisaṇ⁴ Bodhisattam
 yeva sandhāya vuttan ti veditabbam; duttiyaṁ āhu takkikā ti, duttiyaṁ ti
 paṭhamato apanṇakajātānato niyyānikakāraṇato⁵ duttiyaṁ takkagāhākāraṇam⁶
 aniyyānikakāraṇam⁷, āhu takkikā ti ettha pana saddhiṁ purimāpadena ayaṁ
 yojanā: apanṇakajātānaṁ aviruddhakāraṇam⁸ niyyānikakāraṇam eke⁹ bodhisatta-
 pamukhā paṇḍitamanussā gaṇhīṇesu, ye pana bālasatthavāhaputtapamukhā¹⁰
 takkikā āhu te duttiyaṁ sūparādhānaṁ anekāṇisikajātānaṁ aniyyānikakāraṇam¹¹
 aggahesuṁ, tesu ye apanṇakajātānaṁ aggahesuṁ te sukkapaṭipadaṁ paṭipannā¹²,
 ye duttiyaṁ „purato bhavitabbaṁ udakenā“¹³ 'ti takkagāhasaṁkhātānaṁ aniyyānika-
 kāraṇam aggahesuṁ te kaṇhapāṭipadaṁ paṭipannā, tattha sukkapaṭipadā aparī-
 hānīpaṭipadā kaṇhapāṭipadā pariḥānīpaṭipadā, tasmiṁ ye sukkapaṭipadaṁ paṭi-
 panna te aparīhīnā sotthibhāvaṁ pattā ye pana kaṇhapāṭipadaṁ paṭipannā
 te pariḥīnā anayavyasaṇaṁ āpannā ti; imam atthaṁ Bhagavā Anāthapiṇḍikassa
 gaḥapatino vatvā¹⁴ uttarim idam āha: Etad aṇṇāya¹⁵ medhāvī taṁ gaṇhe
 yad apanṇakan¹⁶ ti, tattha etad aṇṇāya¹⁷ mādāhāvīti medhā ti¹⁸ lad-
 dhanāmāya visuddhāya uttamāya paṇṇāya¹⁹ samannāgato kulaputto, etaṁ²⁰
 apanṇakaṁ c' eva apanṇake cā²¹ 'ti dvīsu atakkagāhatakkagāhasaṁkhātesu thānesu
 gaṇadosaṁ vuddhihānīṁ atthānathānaṁ nītvā ti attho, taṁ gaṇhe yad apan-
 ṇakan²² ti yaṁ apanṇakaṁ ekāṇisikasukkapāṭipadāparīhānīyapaṭipadāsaṁ-
 khātānaṁ niyyānikakāraṇaṁ tad eva gaṇheyya, kasmā: ekāṇisikādibhāvato yeva,
 itaraṁ pana²³ na gaṇheyya, kasmā: anekāṇisikādibhāvato yeva, ayaṁ hi²⁴
 apanṇakapaṭipadā nāma sabbesaṁ²⁵ Buddhapaccekaḥ Buddhabuddhaputtānaṁ
 paṭipadā, sabbabuddhā hi apanṇakapaṭipadāyaṁ eva²⁶ thatvā dāhena viriyena
 pāramiyo pūretvā bodhitale Buddhā nāma bonti, Paccekaḥ Buddhā paccekaḥ bodhiṁ
 uppādentī, Buddhaputtā sāvakapāramiṇānaṁ²⁷ paṭivijjhanti.

Iti Bhagavā tesāṁ upāsakānaṁ „tisso kusalasampattiyo“²⁸ cha
 kāmasagge Brahmālokaṁ sampattiyo ca datvāpi²⁹ pariyoṣāne arahatta-

¹ C^s -phalaṁ. ² C^k C^s nāma. ³ C^v sapaṇisaṇ corrected to sapaṇisa. ⁴ C^k
 -karaṇato. ⁵ C^k C^v -karaṇam, C^s takkagāhākāraṇam. ⁶ C^k C^v -kūraṇā. ⁷ C^k
 -karaṇam. ⁸ C^k ete. ⁹ C^s -vāhapamukhā. ¹⁰ C^k -kāraṇā. ¹¹ C^k paṭipanno.
¹² C^k vatthā. ¹³ C^k aṇṇāya. ¹⁴ C^k gaṇheyyadapaṇṇakan, C^s gaṇheyyapaṇṇakaṁ
 corrected, as it appears, to -dapaṇṇakan. ¹⁵ C^k medhāya. ¹⁶ C^k paṇṇāya.
¹⁷ C^v ekaṁ. ¹⁸ C^k apanṇakaṁceva-, C^v apanṇakaṁceva sapaṇṇake cā corrected
 to -sapaṇṇakaṁceva, C^s apanṇakaṁ ceva apanṇaṁceva corrected to -apanṇake ca
 (in a note apanṇakāpanṇaṁceva). ¹⁹ C^k taṁ gaṇheyyadapaṇṇakan, C^s taṁ gaṇ-
 heyya apanṇakan. ²⁰ C^k omits pana. ²¹ C^s omits hi. ²² C^k C^v sabbesam.
²³ C^k apanṇakapaṭipadāya ceva, C^s -paṭipadāyaveva. ²⁴ C^k -pāramiṇāna, C^v
 -pāramiyoṇānaṁ. ²⁵ C^v kulasampattiyo. ²⁶ C^s datvā.

maggaḍḍayikā apanṇakapaṭipadā nāma catusu¹ apāyesu² pañcasu ca³ nīcakulesu nibbattidāyikā sapaṇṇakapaṭipadā⁴ nāmā⁵ 'ti imaṃ apaṇṇakadhammadesanaṃ dassetvā upari cattāri saḍḍasāhi ākārehi pakāsesi. Saccapariyosāne sabbe pi te pañcasatā upāsakā sotāpatti-phale paṭiṭṭhahimsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā⁶ dassetvā dve vatthūni ka-thetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānetvā dassesi: „Tasmiṃ samaye bhālasatthavāhaputto Devadatto ahoṣi, tassa paṇṇaḍḍa-parisā va⁷, paṇḍitasatthavāhaputtapaṇṇaḍḍa-parisā Buddhapariṇāsa-parisā, paṇḍita-satthavāhaputto pana aham eva ahoṣi“ ti desanaṃ niṭṭhapesi. A paṇṇakajātakaṃ.

2. Vaṇṇupathajātaka.

Akilāsuṇo ti. Imaṃ dhammadesanaṃ Bhagavā Sāvattthiyaṃ viharanto kathesi. Kaṃ ārabbhā⁸ 'ti. Ekaṃ ossaṭṭhaviṇṇaṃ bhikkhū. Tathāgate kira Sāvattthiyaṃ viharante eko sāvattthi-vāsi⁹ kulaputto Jetavanaṃ gantvā Satthu santike dhammadesanaṃ sutvā pasanna-citto kāmesu ādīnavaṃ¹⁰ disvā pabbajitvā upasampadāya pañcavassiko hutvā dve mātikā uggaṇhitvā vipassanācāraṃ sikkhitvā Satthu santike attano cītaruciyaṃ kammaṭṭhānaṃ gahetvā ekaṃ araṇṇaṃ¹¹ pavisitvā vassaṃ upagantvā temāsāṃ vāyamaṇṇo obhāsamattaṃ vā nimittamattaṃ vā uppādetuṃ nāsakkhi. Atha¹² assa etad ahoṣi: „Satthāra cattāro puggalā kathitā, tesu mayā padaparamena bhavittabbaṃ, n' atthi maññe¹³ mayhaṃ imasmiṃ attabhāve maggo¹⁴ vā phalaṃ vā, kiṃ karissāmi araṇṇavāseṇa¹⁵, Satthu santikaṃ¹⁶ gantvā rūpaggappattaṃ Buddhasarīraṃ olokeno madhuradhammadesanaṃ suṇanto viharissāmi“ puna Jetavanaṃ eva paccāgamāsi. Atha naṃ sandiṭṭhā sambhattā āhaṃsu: „āvuso, tvaṃ Satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā 'samaṇadhammaṃ karissāmi' gato, idāni pana āgantvā saṃgaṇikāya abhiramamāno carasi, kiṃ nu kho te pabbajitakiccaṃ matthakaṃ pattāsi, appaṭisaṇḍhiko jāto sīti.“ „āvuso ahaṃ maggaṃ vā phalaṃ vā alabhivā 'abhabbapuggalena mayā bhavittabbaṃ' ti viriyaṃ ossajitvā āgato 'mhitī'. „Akāraṇaṃ¹⁷ te āvuso kataṃ dāha-viriyaṃ Satthu sāsane pabbajitvā viriyaṃ ossajantaṃ. ehi Tathāga-

¹ so all three MSS. ² C^v pāyesu. ³ C^s omits ca. ⁴ C^k sapaṇṇaka-. ⁵ C^v omits āharitvā. ⁶ C^v omits va. ⁷ C^k C^v sāvattthivāsi. ⁸ C^k C^v ādīnavaṃ-. ⁹ C^k C^v araṇṇaṃ. ¹⁰ C^k C^v maññe. ¹¹ C^k magge, C^s maggaṃ. ¹² C^k C^v araṇṇa-. ¹³ C^k santikā. ¹⁴ C^v akaraṇaṃ.

tassa taṃ dassāma¹ "ti taṃ ādāya Satthu santikaṃ agamaṃsu. Satthā disvā evaṃ āha: „bhikkhave, tumhe etaṃ bhikkhuṃ aniccha-mānaṃ ādāya āgatā, kiṃ kataṃ iminā" ti. „Bhante ayaṃ bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā samaṇadhammaṃ karonto viriyaṃ ossajitvā āgato" ti. Atha naṃ Satthā āha: „saccaṃ kira tayā bhikkhu viriyaṃ ossaṭṭhaṃ". „Saccaṃ Bhagavā" ti. „Kiṃ pana tvaṃ bhikkhu evarūpe sāsane pabbajitvā appiecho ti vā santuṭṭho ti vā pavivitto ti vā āraddhaviriyo ti vā¹ evaṃ attānaṃ ajānāpetvā ossaṭṭha-viriyo bhikkhū ti jānāpesi, nanu tvaṃ pubbe viriyavā ahoṣi, tayā ekena kataviriyaṃ nissāya marukantāre² pañcasu sakatasatesu manussā ca goṇā ca pāṇiyaṃ³ labhitvā sukhitā jātā, idāni kasmā viriyaṃ ossajasi⁴". So bhikkhu ettakena upatthambhito ahoṣi. Taṃ pana kathaṃ sutvā bhikkhū⁴ Bhagavantaṃ yācimsu: „bhante idāni iminā bhikkhunā viriyassa ossaṭṭhabhāvo amhākaṃ pākato, pubbe pana etassa ekassa viriyaṃ nissāya marukantāre goṇamanussānaṃ pāṇiyaṃ⁵ labhitvā sukhitabhāvo paṭicchanno tumhākaṃ sabbaññūtañāṇass⁶ eva⁵ pākato, amhākaṃ p' etaṃ kāraṇaṃ kathethā" ti. „Tena hi bhikkhave supāthā" ti Bhagavā tesāṃ bhikkhūnaṃ satuppādaṃ janetvā bhavan-tarena paṭicchannakāraṇaṃ pākataṃ akāsi:

Atite Kāsiratṭhe Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto satthavāhakule paṭisandhiṃ gahetvā vayappatto pañcahi sakatasatehi vaṇijjaṃ karonto vicarati. So ekadā satṭhiyojanikaṃ marukantāraṃ paṭipajji. Tasmaṃ kantāre sukhumavālikā muṭṭhinā gahitā hatthe na tiṭṭhati, suriyuggamanato paṭṭhāya aṅgāraraṣi viya unhā hoti, na sakkā akkamituṃ, tasmā taṃ paṭipajjantā dārūdakatelataṇḍulādīni sakatehi ādāya rattim eva gantvā aruṇuggamane⁶ sakatāni parivattaṃ⁷ katvā matthake maṇḍapaṃ kāretvā kālass⁸ eva⁶ āhārakiccaṃ niṭṭhāpetvā chāyāya hisinnā divasaṃ khepetvā atthaṃ gate suriye sāyamaṣaṃ bhuñjitvā bhūmiyā sitalāya jātāya sakatāni yojetvā gacchanti, samuddagamanasadisam eva gamaṇaṃ hoti, thalaniyāma⁹ nāma laddhuṃ vaṭṭati, so tāra-

¹ C^k vā ti. ² C^k marū-. ³ C^v pāṇiyaṃ. ⁴ C^k bhikkhu. ⁵ C^s C^v sabbaññūta-.

⁶ C^k aruṇugg-. ⁷ C^s parivattakaṃ. ⁸ C^s sakalasseva corrected to kālasseva.

⁹ C^k -niyyāma⁹, C^v phalaniyyāma⁹.

kasaññāya¹ sattham tāreti². So pi satthavāho tasmiṃ kāle iminā va niyāmena³ tam kantāraṃ gacchanto ekūnasatṭhiyojanāni gantvā „idāni ekaratten⁴ eva marukantārā nikkhamanāni bhavissatīti“ sāyamāsāni bhunjitvā sabbam dārūdakaṃ khetvā sakatāni yojetvā pāyāsi. Niyāmak⁴ purimasakate āsandiṃ santharāpetvā ākāse tārakā⁵ olokento „ito pājethā“⁶ ti vadamāno nipajji. So dīgham addhānaṃ aniddāyanabhāvena kilanto niddam okkami, goṇe⁷ nivattitvā⁸ āgataṃ maggaṃ eva gaṇhante na aññāsi⁹. Goṇā¹⁰ sabbarattim agamaṃsu. Niyāmak⁴ aruṇuggamanavelāya¹¹ pabuddho nakkhattam oloketvā „sakatāni nivattetha“¹² nivattetha¹³ ti āha. Sakatāni nivattetvā paṭipātini karontānaṃ yeva aruṇo uggamano¹³. Manussā „hiyyo amhākaṃ nivittakhandhāvā-ratthānam ev¹⁴ etaṃ, dārūdakaṃ pi no“¹⁴ khīnaṃ¹⁵, idāni 'mhā natthā“ ti sakatāni mocetvā parivattakena tṭhapetvā matthake maṇḍapaṃ katvā attano attano sakatassa hetthā anusocantā nipajjimsu. Bodhisatto „mayi viriyam ossajante“¹⁶ sabbe vinasissantīti¹⁶ pāto sītalavelāyam eva āhiṇḍanto ekaṃ dabbatīṇa-gacchaṃ disvā „imāni tīṇāni hetthā udakasinehena utthitāni bhavissantīti“ cintetvā kuddālaṃ gāhāpetvā¹⁷ tam padesaṃ khaṇāpesi. Satṭhihatthatthānaṃ khaṇimsu. Ettakaṃ tṭhānaṃ khaṇitvā paharantānaṃ kuddālo hetthā pāsāṇe paṭihaññi¹⁸, pahātamatte sabbe viriyam ossajimsu. Bodhisatto pana „imassa pāsānassa hetthā udakena bhavitabban“ ti otaritvā pāsāṇe tṭhito onamitvā¹⁹ sotam odahitvā saddam āvajjento hetthā udakassa pavattanasaddam sutvā uttaritvā cūlupatṭhakaṃ āha: „tāta, tayā viriye ossatṭhe sabbe vinassissāma, tvaṃ viriyam anossajitvā imam ayakūtaṃ gaḥetvā āvātaṃ otaritvā etasmiṃ pāsāṇe pahāraṃ dehīti“²⁰. So tassa vacanaṃ sampañcchitvā

¹ Ck C^v -saññāya. ² C^s tāresi. ³ Ck niyyāmena. ⁴ Ck C^v niyyāmak. ⁵ Ck kārakā. ⁶ C^v ito pājetha ito pājethā. ⁷ Ck C^v goṇo. ⁸ C^s nivattetvā. ⁹ Ck C^v aññāsi. ¹⁰ Ck goṇo. ¹¹ Ck aruṇugg-. ¹² C^s omits nivattetha. ¹³ uggato? C^v uggamato, C^s aruṇe uggamanato. ¹⁴ Ck no. ¹⁵ C^s khīnaṃ. ¹⁶ C^s ossajante. ¹⁷ Ck gāhāpetvā, C^s gāhaṇāpetvā corrected to gaṇhāpetvā, C^v gaḥāpetvā corrected to gāhāpetvā. ¹⁸ Ck C^v -haññi. ¹⁹ C^v onamitvā. ²⁰ C^s adds āha.

sabbesu viriyaṃ ossajitvā ṭhitesu pi¹ viriyaṃ anossajanto otaritvā pāsāṇe pahāraṃ adāsi. Pāsāṇo majjhe bhijjitvā hetthā patitvā sotaṃ sannirumbhitvā² atthāsi. Tālakkhandhappamāṇā³ udakavatti⁴ uggañchi⁵. Sabbe pāṇiyaṃ pivitvā nahāyimsu. Atirekāni akkhayugādini phāletvā⁶ yāgubhattaṃ pacitvā bhuñjitvā⁷ goṇe ca bhojetvā suriye atthaṃ gate udakāvāṭasamīpe⁸ dhajam⁹ bandhitvā icchitaṭṭhānaṃ agamiṃsu. Te tattha bhaṇḍaṃ vikkinitvā dviguṇaṃ¹⁰ catugguṇaṃ bhogaṃ labhitvā attano vasaṇaṭṭhānaṃ eva agamiṃsu. Te tattha yāvātāyukaṃ ṭhatvā yathākammaṃ gatā. Bodhisatto pi dānādini puñṇāni¹¹ katvā yathākammam eva gato.

Sammāsambuddho imaṃ dhammadesanaṃ kathetvā abhisambuddho va imaṃ gāthaṃ kathesi:

Akilāsuno vaṇṇupathe¹² khaṇantā
udaṅgaṇe tattha papaṃ avindum,
evaṃ muni¹³ viriyabalūpapaṇṇo
akilāsu vinde hadayassa santin ti. 2.

Tattha akilāsuno ti nikkosajjā āradhaviṛiyā, vaṇṇupathe ti, vaṇṇu vuccati vālukā, vālukāmagge ti attho, khaṇantā ti bhūmiṃ khaṇamāṇā¹⁴, udaṅgaṇe ti, ettha uda iti nipāto, aṅgaṇe ti attho, maṇussānaṃ saṃcaraṇaṭṭhāne anāvaṇe¹⁵ bhūmibhāge ti attho, tatthā ti tasmīṃ vaṇṇupathe, papaṃ avindum ti udakaṃ labhiṃsu, udakaṃ¹⁶ hi paṇīyanabhāvena¹⁷ papā ti vuccati, pavattaṃ¹⁸ vā āpaṃ papaṃ, mahodakaṃ ti attho; evaṃ ti opanṇapaṭipādanam¹⁹, munīti²⁰, monaṃ vuccati nāṇaṃ, kāyamoneyyādīsu²¹ vā aññatarāṃ²², tena samannāgatattā puggalo muniti²⁰ vuccati, so paṇ' esa agāriyamuni anagāriyamuni sekhamuni asekkhamuni paccakkhamuni munimuniti²³ anekavidho, tattha agāriyamunīti gilī āgataphalo viññātasāsaṇo²⁴, anagāriyamunīti tathārūpo va pabbajito, sekhamunīti sattasekkhā, asekkhamunīti²⁵ khīṇāsavo, paccakkhamunīti paccakasambuddho, munimuniti sammāsambuddho, imasmīṃ paṇ' atthe sabba-

¹ C^o omits pi. ² C^s sannirumbhitvā. ³ C^s -paṇi. ⁴ C^k C^v udakavaddhi, C^s -vatti corrected to -vaddhi. ⁵ C^s uggañchi. ⁶ C^k phāletvā. ⁷ C^v adds ṭhito. ⁸ C^k C^v udakāvāṭasamīpe. ⁹ C^k dhadhaṃ. ¹⁰ C^k C^v diguṇaṃ. ¹¹ C^k C^v puñṇāni. ¹² C^s vanna-. ¹³ C^k muṇi, C^v munī. ¹⁴ C^s khaṇantā. ¹⁵ C^v anāvace. ¹⁶ C^k C^v udakam. ¹⁷ C^s paṇīyana- corrected, as it appears, to pivana-. ¹⁸ C^s pavattaṃ corrected, as it appears, to pavattiṃ. ¹⁹ C^k -paṭipādanam. ²⁰ C^k munīti. ²¹ C^k C^v -moneyyādīsu. ²² C^k C^v aññatarāṃ. ²³ C^k munimuniti. ²⁴ C^v viññāta-. ²⁵ C^k -munīti.

sambhikavasena¹ moneyyasamkhātāya paññāya² samannāgato muniti veditabbo, viriyabalūpapanno ti viriyena c'³ eva kāyabalāṇṇabalena ca³ samannāgato, akilāsū ti nikkoṣajjo, kāmañ⁴ taco ca⁵ nahāru⁵ ca aṭṭhi⁷ ca avasussatu upasussatu⁸ sarīre maṃsalohitan ti evaṃ vuttena caturaṅgasamannāgatena viriyena samannāgatattā analaso, vinde hadayassa santin ti cittassa pi hadayarūpassa pi sītalabhāvakarāṇena santin ti saṃkham gataṃ jhānavipassanābhīññā-arahattamaggaññāpasamkhātāṃ⁹ ariyadhammaṃ vindati paṭilabhatiti attho. Bhagavatā hi: „dukkhaṃ bhikkhave kusīto viharati vokiṇṇo pāpakehi akusalehi dhammehi mahantaṃ ca sadatthaṃ parihāpeti, āradhaviṛiyo ca¹⁰ kho bhikkhave sukhaṃ viharati pavivitto pāpakehi akusalehi dhammehi mahantaṃ ca sadatthaṃ paripūreti¹¹, na bhikkhave hīnena aggaṃsa paṭṭi¹² hoti“ evaṃ anekehi suttehi kusītaṃ dukkhavihāro āradhaviṛiyassa sukhavihāro saṃvappito, idhāpi āradhaviṛiyassa akatābhīnivesassa¹³ vipassakassa viriyabalena adhigantabbhaṃ, tam eva sukhavihāraṃ dassento „evaṃ muni¹⁴ viriyabalūpapanno akilāso vinde hadayassa santin“ ti āha. Idam vuttaṃ hoti: „yathā te vāṇijā akilāsuno vaṇṇupathe¹⁵ khaṇantā udakaṃ labhinisu evaṃ imasmim pi¹⁶ sāsane akilāso hutvā vāyamamaṇo paṇḍito¹⁷ bhikkhu imaṃ jhānādibhedāṃ hadayasantiṃ¹⁸ labhati, so tvaṃ bhikkhu pubbe udakamattassa atthāya viriyaṃ katvā idāni evarūpe maggaphalatthāya¹⁹ niyyānikasāsaṇe kasmā viriyaṃ ossajasi“.

Evaṃ imaṃ dhammadesanaṃ dassetvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāṇe ossaṭṭhaviriyo bhikkhu aggaphale arahaṭṭhe paṭiṭṭhāsi.

Satthā dve vatthūni kathetvā anusandhūṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānetvā dassesi: „Tasmim samaye viriyaṃ anossaṭṭitvā pāsāṇaṃ bhinditvā mahājanassa udakadāyako cūlūpatthāko²⁰ ayaṃ ossaṭṭhaviriyo bhikkhu ahoṣi, avasesaparisā idāni Buddhaparisā jātā, satthavāha-jeṭṭhako paṇa aham eva ahoṣin“ ti desanaṃ niṭṭhāpesi. Vaṇṇu-pathajātakaṃ¹⁵.

3. Serivāṇijajātaka.

Idha ce hi naṃ virādhesi. Imam²¹ pi dhammadesanaṃ Bhagavā Sāvatthiyaṃ viharanto ekaṃ ossaṭṭhaviriyaṃ eva bhikkhuṃ ārabha katesi. Tam hi purimanayen' eva bhikkhūhi ānītaṃ Satthā āha: „tvaṃ bhikkhu²² evarūpe maggaphaladāyake

¹ Ck sabbāhikavasena. ² Ck Cv paññāya. ³ C^s viriyabalūpapanno ti kāyabalena ceva ṇāṇabalena ca. ⁴ Ck kāmaṇ, Cv kāmaṇ corrected to kāmaṇ. ⁵ Ck omits ca. ⁶ Ck Cv nahāru. ⁷ Ck Cv aṭṭhi. ⁸ Cv omits upasussatu. ⁹ Ck Cv -bhīññā-. ¹⁰ Cv va. ¹¹ Ck pūreti. ¹² so all three MSS. ¹³ Cv akatādhini-. ¹⁴ Cv muni. ¹⁵ C^s vanna-. ¹⁶ Cv hi. ¹⁷ Ck paṇḍite. ¹⁸ Ck Cv hadayassa santiṃ. ¹⁹ Cv magge-. ²⁰ C^s -ṭṭhāke. ²¹ Ck Cv idam. ²² Ck bhikkhu tvaṃ.

sāsane pabbajitvā viriyam ossajanto sataṣaṣṣagghanikāya¹ kañ-
canapātiyā parihīno Serivavāṇijo² viya ciraṃ socissasīti³. Bhikkhū
tassa atthassāvibhāvattamā⁴ Bhagavantam yācimsu. Bhagavā bhavan-
tarena paṭicchannam kāraṇam pākātam akāsi:

Atīte ito pañcame kappe Bodhisatto Serivaratṭhe Se-
rivo nāma kacchapuṭavāṇijo⁵ ahoṣi. So Serivā nāma ekena
lolakacchapuṭavāṇijena⁶ saddhim Telavāham⁷ nāma nadiṃ utta-
ritvā Andhapuram nāma nagaram pavisanto nagaravīthiyo
bhājetvā attano pattavīthiyā bhaṇḍam vikkīnanto⁸ cari. Itaro
attano pattam⁹ vīthim gaṇhi. Tasmiṃ ca nagare ekam seṭṭhi-
kulam parijīṇam ahoṣi, sabbe puttabhātikā ca dhanaṃ ca
parikkhayaṃ agamāsi. Ekā¹⁰ dārikā ayyakāya saddhim avasesā
ahoṣi. Tā dve pi paresam bhatim katvā jīvanti. Gehe pana
tesam mahāseṭṭhinā paribhuttapubbā suvaṇṇapāti bhājanantare
nikkhattā dīgharattam avalaṇṇiyamānā¹¹ malaggahitā¹² ahoṣi. Tā
tassā suvaṇṇapātibhāvam pi na jānanti. So lolavāṇijo tasmiṃ
samaye „maṇike gaṇhatha¹³, maṇike gaṇhathā“¹⁴ ti vicaranto
gharadvāram pāpuni. Sā kumārikā tam disvā ayyakam āha:
„amma mayham ekam pīlandhanam¹⁵ gaṇhā“¹⁶ ti. „Amma
mayam duggatā, kiṃ datvā gaṇhissāmā“¹⁷ ti. „Ayaṃ no pāti
atthi¹⁸“ no ca amhākam upakārā, imam datvā gaṇhā“¹⁹
ti. Sā vāṇijam²⁰ pakkosāpetvā āsane nisīdāpetva tam pātim
datvā „ayya imam gahetvā tava bhaginiyā kiñcid eva dehīti“
āha. Vāṇijo²¹ pātim hatthena gahetvā „suvaṇṇapāti bhavis-
satīti“ parivattetvā pātipiṭṭhiyā²² sūciyā lekham kaḍḍhitvā²³
suvaṇṇabhāvam ṇatvā²⁴ „imesam kiñci adatvā va imam pātim²⁵
harissāmīti“ „ayaṃ kiṃ agghati²⁶, aḍḍhamāsako pi ‘ssā mūlam

¹ so all three MSS. ² C^s serivāṇijo, C^k serivavāṇijo corrected to serivāṇijo.

³ C^s tassatthāvibhā-, C^v tassatthassāvi-. ⁴ C^k C^v -vāṇijo, C^s adds volhārattāya
gacchanto. ⁵ C^v -vāṇijena. ⁶ C^v kelavāham, C^s adds in parenthesis tilavāham.

⁷ C^k vikkīnanto. ⁸ C^k pattam corrected to patta. ⁹ C^k C^v eka ¹⁰ C^k avarijī-
yamānā corrected to avajiyamānā, C^v avalaṇṇiyamānā. ¹¹ C^s malaggahitā. ¹² C^k
omits maṇike gaṇhatha. ¹³ C^k pīlandhanam. ¹⁴ C^k C^v anatti. ¹⁵ C^k vāṇijam.

¹⁶ C^k vāṇijo. ¹⁷ C^k C^v pātipiṭṭhim, C^s pātipiṭṭhiyā corrected to pātipiṭṭhim.

¹⁸ C^s kaḍḍitvā. ¹⁹ C^s jānitvā. ²⁰ C^k pāti. ²¹ C^k agghiti.

na hotīti¹“ bhūmiyaṃ khipitvā utthāyāsanaṃ pakkāmi. Tena¹ pavisitvā nikkhantavīthiṃ² itaro pavisituṃ labbhatīti Bodhisatto taṃ vīthiṃ³ pavisitvā „maṇike gaṇhathā“⁴ 'ti tam eva gharadvāraṃ pāpuṇi. Puna sā kumārikā tath' eva ayyakaṃ āha. Atha naṃ ayyakā „amma, paṭhamāṃ āgatavāṇiyo pātiṃ bhūmiyaṃ⁴ khipitvā gato, idāni kiṃ datvā gaṇhissāmā“⁵ 'ti āha. „Amma, so vāṇiyo pharusavāco, ayaṃ pana piyadassano mudusallāpo, app-eva nāma naṃ gaṇheyyā“⁶ 'ti. „Tena hi pakkosā“⁷ 'ti. Sā taṃ pakkosi. Ath' assa gehaṃ pavisitvā nisinnassa taṃ pātiṃ adāmisu. So tassā suvaṇṇapātibhāvaṃ ñatvā „amma, ayaṃ pāti satasahassaṃ agghati, pātiagghanaka-bhaṇḍam⁸ mayhaṃ hatthe n' atthīti“⁹ āha. „Ayya, paṭhamāṃ āgatavāṇiyo 'ayaṃ addhamāsakam pi na agghatīti' bhūmiyaṃ khipitvā gato, ayaṃ pana tava puñṇena suvaṇṇapāti jātā bhavissatīti mayāṃ imaṃ tuyhaṃ dema, kiñcid eva no datvā imaṃ gahevā yāhīti“¹⁰. Bodhisatto tasmiṃ khane hatthagatāni pañca kahāpaṇasatāni¹¹ pañcasatagghanakaṃ¹² ca bhaṇḍaṃ sabbāṃ datvā „mayhaṃ imaṃ tulaṃ ca pasibbakaṃ ca attha ca kahāpane¹³ dethā“¹⁴ 'ti ettakaṃ yācitvā ādāya pakkāmi. So sīgham eva naditiraṃ gantvā nāvikaṃ attha kahāpane¹⁵ datvā nāvaṃ abhirūhi. Tato lolavāṇiyo¹⁶ pi puna gehaṃ¹⁷ gantvā „āhara-tha, taṃ¹⁸ pātiṃ, tumhākaṃ kiñcid eva dassāmīti“¹⁹ āha. Sā taṃ paribhāsitvā „tvaṃ amhākaṃ satasahassagghanikaṃ²⁰ suvaṇṇapātiṃ addhamāsakagghanikaṃ²¹ pi na akāsi, tuyhaṃ pana sāmikasadiso eko dhammikavāṇiyo amhākaṃ sahassaṃ datvā taṃ ādāya gato“²² 'ti āha. Taṃ sutvā „tassa satasahassagghanikāya²³ hi²⁴ suvaṇṇapātiyā parihīno 'mhi, mahājānikaro vata me ayaṃ²⁵ 'ti sañjātabalavasoko satiṃ²⁶ paccupatthāpetuṃ asak-

¹ Ck kena, Cv ekena. ² Ck -vīthi, Cv -vīthi. ³ Cs vīthi. ⁴ Cs bhūmiṃ. ⁵ so all three MSS. ⁶ Cs kahāpana-. ⁷ Cs Cv -satagghana-. ⁸ Cs attha kahāpane ca, Ck Cv attha ca kahāpane. ⁹ Cs Cv kahāpane. ¹⁰ Ck -vāṇiyo. ¹¹ Ck pupa gehā. ¹² Cs naṃ? ¹³ so all three MSS. ¹⁴ Cs omits hi. ¹⁵ Cv ayaṃ. ¹⁶ all three MSS. sati.

konto visaṇṇī¹ hutvā attano hatthagate kahāpane² c' eva bhaṇḍakaṇ ca gharadvāre yeva vikiritvā nivāsanapārūpanam pahāya³ tulādaṇḍaṃ muggaraṃ katvā ādāya Bodhisattassa anupadaṃ pakkanto nadītiraṃ gantvā Bodhisattaṃ gacchantāṃ disvā „ambho⁴ nāvika⁵ nāvāṃ nivattehīti“ āha. Bodhisatto „mā nivattayīti“⁶ paṭisedheti. Itarassāpi Bodhisattaṃ gacchantāṃ passantassa passantassa balavasoko udapādi. Hadayaṃ uphaṃ ahoṣi, mukhato lohitaṃ uggañchi, vāpikaddamo viya hadayaṃ phali. So Bodhisatte āghātaṃ bandhitvā tatth' eva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Idaṃ paṭhamāṃ Devadattassa Bodhisatte āghātabandhanaṃ. Bodhisatto dānādini puñṇāni karitvā yathākammaṃ agamāsi.

Sammāsambuddho imaṃ dhammadesanaṃ kathetvā abhisambuddho va imaṃ gāthaṃ kathesi:

Idha ce hi naṃ virādhesi saddhammassa niyāmataṃ
ciraṃ tvaṃ anutapessasi Serivāyaṃ va vāṇijo ti. 3.

Tattha idha ce hi naṃ virādhesi saddhammassa niyāmataṃ ti imasmīṃ sāsane etaṃ saddhammassa niyāmatāsaṃkhātāṃ⁷ sotāpattimaggāṃ virādhesi yadi virādhesi viriyaṃ ossajanto nādhigacchasi na paṭilabhasīti attho, ciraṃ tvaṃ anutapessasīti evaṃ sante tvaṃ dīgham addhānaṃ socanto paridevanto anutapessasi, athavā ossaṭṭhaviriyatāya ariyamaggassa virādhitattā dīgharattaṃ nirayādīsu⁸ uppanno nānappakārāṇi dukkhāni anubhavanto anutapessasi kilamissasīti⁹, ayam ettha attho; kathaṃ: Serivāyaṃ va vāṇijo¹⁰ ti, Serivā ti evaṃnāmako 'yaṃ, vā 'ti yathā, idaṃ vuttaṃ hoti: yathā pubbe Serivā nāma vāṇijo sataṣaṇṇasagghanikaṃ¹¹ suvaṇṇapātiniṃ labhitvā tassa gahapaṭṭhāya¹² viriyaṃ akatvā tato parihiṇo anutappi evaṃ eva tvaṃ¹³ pi imasmīṃ sāsane paṭiyatta-suvaṇṇapātisadisāṃ ariyamaggaṃ ossaṭṭhaviriyatāya anadhigacchanto tato parihiṇo dīgharattaṃ anutappissasi¹⁴, sace pana viriyaṃ na ossajjissasi¹⁵ paṇḍita-vāṇijo suvaṇṇapātiniṃ viya mama sāsane navavidham pi lokuttaradhammaṃ¹⁶ paṭilabhisasīti¹⁷.

¹ Ck C^v visaṇṇī. ² Ck kahāpane. ³ C^s -pārūpanaṃ pahāya. ⁴ Ck amho. ⁵ Ck nāvika. ⁶ C^s nivattehīti corrected to nivatteyyīti. ⁷ all three MSS. -tā. ⁸ C^v -disu. ⁹ C^s kilamessasīti. ¹⁰ Ck vāṇijo. ¹¹ so all three MSS. ¹² Ck gahana-. ¹³ C^s tvaṃ. ¹⁴ C^s anutappissasi, C^v anutappissasi corrected to anutappissasi. ¹⁵ C^v ossajjissasi. ¹⁶ C^s lokuttaraṃ-. ¹⁷ all three MSS. -ssatīti.

Evam assa Sattā arahattena¹ kūṭaṃ gaṇhanto imaṃ dhamma-desanaṃ dassetvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossatṭha-viriyo bhikkhu aggaphale arahatte² patitṭhāsi.

Sattāpi dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānetvā dassesi: „Tadā bālavāṇijo³ Devadatto ahoṣi, paṇḍitavāṇijo aham eva ahoṣi“ ti desanaṃ niṭṭhāpesi. Serivāṇijajātakaṃ⁴.

4. Cullakaseṭṭhi-jātaka.

Appakena pi medhāvīti. Imaṃ dhammadesanaṃ Bhagavā Rājagahaṃ upanissāya Jīvakaṃ bayane viharanto Cullapanthakatheraṃ ārabha kathesi. Tattha⁵ Cullapanthakassa tāva nibbatti kathetabbā. Rājaghe kira dhanaseṭṭhikulassa dhūtā attano dāsen⁶ eva saddhiṃ santhavaṃ katvā „aṇṇe pi me imaṃ kammaṃ jāneyyūn“ ti bhūtā evam āha: „amhehi imasmiṃ ṭhāne vasitūṃ na sakkā. sace me mātāpitāro imaṃ dosaṃ jānissanti khaṇḍākhāṇaṃ karissanti, videsaṃ gantvā vasissāmā“ ti batthasāraṃ gaṭetvā aggadvārena nikkhamitvā „yattha vā tattha vā aṇṇehi ajānanaṭṭhānaṃ gantvā vasissāmā“ ti ubho pi agamaṃsu. Tesāṃ ekasmiṃ ṭhāne yasatūnaṃ samivāsam anvāya tassā kucchiyaṃ gabbho patitṭhāsi. Sā gabbhaparipākam āgama sānikena saddhiṃ mantesi: „gabbho me paripākam gato, nātibandhuvirahite ca ṭhāne gabbhavuṭṭhānaṃ nāma ubhinnaṃ pi ambhakaṃ dukkham eva, kulagehaṃ gacchāmā“ ti. So „ajja gacchāma, sve gacchāmā“ ti⁷ divase⁸ atikkāmesī. Sā cintesi: „ayaṃ bālo attano dosamahantatāya gantuṃ na ussahati, mātāpitāro nāma ekantahitā, ayaṃ gacchatu vā mā vā mayā gantuṃ vaṭṭatīti“⁹. Tasmiṃ gehā nikkhante gehaparikkhāraṃ paṭisāmetvā attano kulagharāṃ gatabhāvaṃ anantaragehavāsīnaṃ¹⁰ ārocetvā maggaṃ paṭipajji. Atha so puriso gharaṃ āgato taṃ adisvā¹¹ paṭivissake pucchitvā „kulagharāṃ gatā“ ti sutvā vegena anubandhitvā antarāmagge¹² sampāpuni. Tassāpi tatth¹³ eva gabbhavuṭṭhānaṃ ahoṣi. So „kiṃ idaṃ bhaddhe“ ti pucchi. „Sāmi, eko putto jāto“ ti. „Idāni kiṃ karissāmā“ ti. „Yass¹⁴ atthāya mayam kulagharāṃ gaccheyyāma taṃ kammaṃ antarā va nippannaṃ“¹⁵, tattha gantvā kiṃ karissāma, nivattāmā“ ti dve pi ekacittā hutvā nivattiṃsu. Tassa ca dārakassa panthe jātattā Panthako ti nāmaṃ

¹ C^o arahatte. ² C^k arahattāni. ³ C^k -vāṇijo. ⁴ C^k -vāṇija-. ⁵ C^o omits tattha.

⁶ C^k so ajja gacchāmā ti. ⁷ C^k divade. ⁸ C^k C^o vaddhatīti. ⁹ C^o antarageha-, C^k anantaragehavāsīnaṃ. ¹⁰ C^k disvā. ¹¹ C^k antarā-. ¹² C^o nippanno.

akāmsu. Tassā na cirass' eva aparo pi gabbho patitṭhahi. Sabbāni purimanayen' eva vitthāretabbāni. Tassa pi dārakassa panthe jātattā paṭhamajātassa Mahāpanthako ti nāmaṃ katvā itarassa Cullapanthako ti nāmaṃ akāmsu. Te dve pi dārake gahetvā attano vasanaṭṭhānam eva āgatā. Tesāni tattha vasantānaṃ ayaṃ Panthadārako aññe¹ dārake² cullapitā ti ayyako ti ayyakā ti³ vadante⁴ sutvā mātaraṃ pucchi: „amma aññe¹ dārakā cullapitā ti ayyako ti ayyakā ti⁵ vadanti, amhākaṃ nātakā n' atthīti“. „Āma tāta, tumhākaṃ ettha nātakā n' atthi, Rājagahanagare pana⁶ vo dhanaseṭṭhi⁷ nānu ayyako, tattha tumhākaṃ bahuñātakā“ ti. „Kasmā tattha na gacchāma ammu“ ti. Sā attano agamanakāraṇaṃ⁸ puttassa kathetvā puttesu punappuna kathentesu sāmikaṃ āha: „ime dārakā ativiya kilamenti. kiṃ no mātāpitāro disvā maṃsaṃ khādissanti, ehi dārakānaṃ ayyakakulaṃ dassemā“ ti. „Ahaṃ sammukhā va ṭhātum na sakkhissāmi, taṃ pana tattha nayissāmi“⁹. „Sādu ayya, yena kenaci nayena dārakānaṃ ayyakakulam¹⁰ eva datṭhum vaṭṭatīti“¹¹. Dve pi janā dārake ādāya anupubbena Rājagahaṃ¹² patvā nagaradvāre¹³ ekissā sālāya nivāsaṃ kappetvā dārakamātā dve dārake gahetvā¹⁴ āgatabhāvaṃ mātāpitūnaṃ ārocāpesi. Te taṃ sāsanaṃ sutvā „saṃsāre carantānaṃ na putto dhītā¹⁵ nāma n' atthi, te amhākaṃ mahāparādhikā, na sakkā tehi amhākaṃ cakkhupathe ṭhātum, ettakaṃ pana nāma dhanāṃ gahetvā dve pi janā phāsukaṭṭhānaṃ gantvā jivantu, dārake¹⁶ pana idha pesentū“ ti. Setṭhidhītā mātāpitūhi¹⁷ pesitaṃ dhanāṃ gahetvā dārake āgatadūtānaṃ yeva hatthe datvā pesesi. Dārakā ayyakakule vaddhanti. Tesu Cullapanthako atidaharo, Mahāpanthako pana ayyakena saddhiṃ Dasabalassa dhammakathaṃ sotum gacchati. Tassa niccaṃ Satthu sammukhā dhammaṃ suṇantassa pabbajjāya cittaṃ nāmi. So ayyakaṃ āha: „sace tumhe sampaṭicchatha ahaṃ pabbajeyyan“ ti. „Kiṃ vadesi tāta, mayhaṃ sakalalokassāpi pabbajato tav' eva¹⁸ pabbajjā bhaddikā, sace sakkosi pabbaja tātā“ ti sampaṭicchitvā Satthu santikaṃ gato. Satthā „kiṃ mahāseṭṭhi dārako te laddho“ ti. „Āma bhante, ayaṃ dārako mayhaṃ nattā¹⁹

¹ Ck C^v aññe. ² Ck dārako. ³ C^s cullapitāayyakoayyakāti, C^v cullapitātiayyakotiayyakati. ⁴ C^s vadantesu. ⁵ Ck cullapitāayyikotiayyakāti, C^s cullapitāayyakoayyakāti, C^v cullapitātiayyakotiayyakati. ⁶ C^s omits pana. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^s āgamaṇa-. ⁹ C^s na sakkhissāmi taṃ pana tattha nayissāmi, C^v na sakkhissāmi taṃ pana nayissāmi. ¹⁰ Ck ayyakulam. ¹¹ Ck C^v vaddhatīti. ¹² C^v -gaham. ¹³ Ck -dvārena. ¹⁴ C^s ādāya. ¹⁵ C^s repeats dhītā, C^v na dhītā. ¹⁶ Ck dārako. ¹⁷ C^v -pituhi. ¹⁸ C^s tameva. ¹⁹ Ck nattāni.

‘tumahākaṃ santike pabbajāmīti’¹ āha“. Satthā aññatarāṃ² piṇḍa-
cārikaṃ „imaṃ dāraṃ pabbājeḥīti“ ānāpesi³. Thero tassa taca-
pañcakakammaṭṭhānaṃ ācikkhivā pabbājesi. So bahūṃ Buddha-
vacanaṃ uggaṇḥitvā paripuṇṇavasso upasampadaṃ labhi, upasampanno
yonisomanasikāre kammaṃ karonto arahattaṃ⁴ pāpuṇi⁵. So jhāna-
sukhena maggasukhena ca vītināmento cintesi: „sakkā nu kho imaṃ
sukhaṃ Cullapanthakassa dātun“ ti. Tato ayyakaseṭṭhissa santikaṃ
gantvā „mahāseṭṭhi sace tumhe sampatiṇṇacchatha ahaṃ Cullapanthakaṃ
pabbājeyyan“ ti āha. „Pabbājettha bhante“ ti. Thero Cullapanthaka-
dāraṃ pabbājetvā dasasu sīlesu patitṭhāpesi. Cullapanthakasāmaṇero
pabbajitvā va dandho ahosi,

Padumaṃ yathā kokanadaṃ sugandhaṃ
pāto siyā phullaṃ avitagandhaṃ
Aṅgīrasaṃ passa⁶ virocamaṇaṃ
tapantaṃ ādiccaṃ iv’ antalikkhe ti

imaṃ ekaṃ gātham catuḥi⁷ māsehi gaṇhituṃ nāsakkhi. So kira
Kassapasammāsambuddhakāle pabbajitvā paññavā⁸ hutvā aññatarassa²
dandhabhikkhuno uddesagabaṇakāle pariḥāsakeṇiṃ⁹ akāsi. So bhikkhu
tena pariḥāsena¹⁰ lajjito n’ eva uddesaṃ gaṇhi na sajjhāyam akāsi.
Tena kammaṇāyaṃ pabbajitvā va¹¹ dandho jāto, gaṇhitagāhitaṃ padaṃ
upari upari gaṇhantaṃ nassati, tassa imaṃ eva gātham gaṇhetuṃ vāyama-
ntassa cattāro māsā atikkantā. Atha naṃ Mahāpanthako āha: „Panthaka,
tvam imasmiṃ sāsane abhabbo, catuḥi⁷ māsehi ekaṃ gātham pi
gaṇhetuṃ na sakkosi¹², pabbajitakiccaṃ pana tvaṃ kathaṃ matthakaṃ
pāpessasi, nikkhama ito vihārā“ ti nikkadḍhi. Cullapanthako Buddha-
sāsane sinehena gihibhāvaṃ¹³ na pattheti. Tasmiṃ ca kāle Mahā-
panthako bhattuddesako hoti. Jīvako Komārabhacco¹⁴ bahūṃ gandha-
mālaṃ ādāya attano ambavanaṃ gantvā Satthāraṃ pūjetvā dhammaṃ
sutvā utṭhāyāsanaṃ Dasabalaṃ vanditvā Mahāpanthakaṃ upasamkamitvā
„kittakā bhante Satthu saṭṭike bhikkhū“ ti pucchi. „Pañcamattāni
satānīti.“ „Sve bhante buddhapamukhāni pañca bhikkhusatāni ādāya
amhākaṃ nivesane bhikkhaṃ gaṇhathā“¹⁵ ti. „Upāsaka, Cullapanthako
nāma dandho avirūḥidhammo¹⁶, taṃ ṭhapetvā sesānaṃ nimantaṇaṃ¹⁶

¹ Ck pabbajāmīti. ² Ck Cv añña-. ³ Cv ānāpesi. ⁴ Ck arahattaṃ. ⁵ Ck
pāpuṇi. ⁶ Ck phassa. ⁷ so all three MSS. ⁸ Ck Cv paññavā. ⁹ Ck -keḥiṃ,
Cv pariḥāsakeṇiṃ. ¹⁰ Cv pariḥāsena. ¹¹ C^s omits va. ¹² C^s gaṇhetumasakkosi.
¹³ Ck C^s gihī-. ¹⁴ Ck -bhaṇḍo. ¹⁵ Cv avirulhi-. ¹⁶ Cv nimantaṇaṃ.

paṭicchānīti¹ thero āha. Taṃ sutvā Cullapanthako cintesi: „thero ettakānaṃ bhikkhūnaṃ nimantaṇaṃ paṭicchanto maṃ bāhiraṃ katvā paṭicchati, nissamsayaṃ mayhaṃ bhātikassa mayi cittaṃ¹ bhinnāṃ bhavissati, kiṃ dāni mayhaṃ iminā sāsanena, gihī hutvā dānādāni puññāni² karonto jīvissāmīti“ so punadivase pāto va „gihī bhavissā-mīti“ pāyāsi. Satthā paccūsakāle yeva lokam olokento imam kāraṇaṃ disvā paṭhamataraṃ gantvā Cullapanthakassa gamanamagge dvāra-kotṭhake caṃkamanto atṭhāsi. Cullapanthako gharā nikkhamanto Satthāraṃ disvā upasaṃkamitvā vandi. Atha naṃ Satthā „kahaṃ pana tvaṃ Cullapanthaka imāya velāya gacchasīti“ āha. „Bhātā maṃ bhante nikkadḍhati, tenāhaṃ vibbhamituṃ gacchāmīti“. „Culla-panthaka, tava pabbajjā nāma mama santakā, bhātārā nikkadḍhito kasmā mana santikaṃ nāgañchi, ehi kiṃ te gihibhāvena³, mama santike bhavissasīti“ Cullapanthakaṃ ādāya gantvā gandhakuṭipamukhe nisīdāpetvā „Cullapanthaka purattābhimukho hutvā imaṃ pilotikaṃ rajoharaṇaṃ rajoharaṇaṃ ti parimajjanto idh’ eva hohīti“ iddhiyā abhisamkhaṭaṃ parisuddhaṃ pilotikaṃ datvā kāle ārocite bhikkhu-saṃghaparivuto Jivakassa gehaṃ gantvā paññattāsane⁴ nisīdi. Culla-panthako⁵ pi suriyaṃ olokento taṃ⁶ pilotikakhaṇḍaṃ rajoharaṇaṃ rajoharaṇaṃ ti parimajjanto nisīdi. Tassa taṃ pilotikakhaṇḍaṃ pari-majjantassa parimajjantassa kilīṭṭhaṃ ahoṣi. Tato cintesi: „idaṃ pilotikakhaṇḍaṃ ativiya⁷ parisuddhaṃ, imaṃ pana attabhāvaṃ nissāya purimapakatīṃ vijahitvā evaṃ kilīṭṭhaṃ jātāṃ, añecā vata saṃkhārā“ ti khayavayaṃ paṭṭhapento vipassanaṃ vaddhesi. Satthā Cullapan-thakassa⁸ cittaṃ vipassanaṃ⁹ ārūḥhaṃ ti natvā „Cullapanthaka⁵, tvaṃ ‘etaṃ pilotikakhaṇḍaṃ eva saṃkilīṭṭhaṃ rajarañjitaṃ¹⁰ jātān’ ti mā saññaṃ kari, abbhantare pana¹⁰ te rāgarajādāyo atthi, te harāhīti“ vatvā obhāsaṃ vissajjettvā purato nisinna viya paññāyamānarūpo¹¹ hutvā imā gāthā abhāsi:

Rāgo rajo na ca pana reṇu¹² vuccati,
rāgass’ etaṃ adhivacanaṃ rajo ti;
etaṃ rajaṃ vippajahitvā bhikkhavo
viharanti te vigataraṇassa sāsane.

¹ C^s nissamsayaṃ mayi bhātikassa cittaṃ. ² C^k C^v puññāni. ³ C^k C^s gihī-

⁴ C^s paññatte āsane, C^k C^v paññattāsane. ⁵ C^k C^v cūla-. ⁶ C^k tā. ⁷ C^s ati.

⁸ C^s vipassanā. ⁹ C^k rajarañjitaṃ corrected to rañjitaṃ. ¹⁰ C^s omits pana.

¹¹ C^k C^v paññā-. ¹² C^k reṇu.

Doso rajo -pe-.

Moho rajo na ca pana reṇu¹ vuccati,
mohass' etaṃ adhivacanaṃ rajo ti;
etaṃ rajaṃ vippajahitvā bhikkhavo
viharanti te vigatarajassa sāsane ti.

Gāthāpariyosāne Cullapanthako² saha paṭisambhidāhi arahattam³ pāpuṇi⁴,
Paṭisambhidāhi yev' assa tīṇi⁵ Piṭakāni āgamiṃsu⁶. So kira pubbe
rājā hutvā nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto⁷ nalātato sede muñcante⁸
parisuddhena sātakena nalātantaṃ puñji⁹. Sāṭako kiliṭṭho ahoṣi. So
„imaṃ sarīraṃ nissāya evarūpo parisuddho sātako pakatiṃ jahitvā
kiliṭṭho jāto, aniccā vata saṃkhāra“ ti aniccaṣāṇṇaṃ¹⁰ paṭilabhi, tena
kāraṇen' assa rajoharaṇam eva paccayo jāto. Jivako pi kho¹¹ Komāra-
bhacco¹² Dasabalassa dakkhiṇodakam upanāmesi. Satthā „nanu Jivakā
vihāre bhikkhū¹³ atthīti“ hatthena pattaṃ pidahi. Mahāpanthako
„nanu bhante vihāre n' atthi bhikkhū ti“¹⁴ āha. Satthā „atthi Jivakā-
'ti āha. Jivako „tena hi bhaṇe¹⁵ gaccha¹⁶, vihāre bhikkhūnaṃ atthi-
bhāvaṃ vā natthibhāvaṃ vā jānāhīti“ purisaṃ pesesi. Tasmiṃ khaṇe
Cullapanthako² „mayhaṃ bhātiko 'vihāre bhikkhū n' atthīti' bhaṇati,
vihāre¹⁷ bhikkhūnaṃ atthibhāvaṃ assa pakāsesāṃmīti“ sakalaṃ amba-
vanaṃ bhikkhūnaṃ nēva¹⁸ pūresi. Ekacce bhikkhū cīvarakammaṃ
karonti, ekacce rajanakammaṃ¹⁹, ekacce sajjhāyaṃ karontīti evaṃ
aṇṇamaṇṇaṃ²⁰ asadisāṃ bhikkhusahassaṃ māpesi. So puriso vihāre
bahū bhikkhū disvā nivattitvā „ayya sakalaṃ ambavanaṃ bhikkhūhi
paripunṇaṃ“ ti Jivakassa ārocesi. Thero pi kho tatth' eva²¹

„Sahassakkhattuṃ attānaṃ nimminivāna Panthako
nisīdi ambavane ramme yāva kālappavedanā“ ti.

Atha Satthā taṃ purisaṃ āha: „vihāraṃ gantvā 'Satthā Cullapanthakam²²
nāma pakkosati' vadehīti“. Tena gantvā tathā vutte „ahaṃ Culla-
panthako²² ahaṃ Cullapanthako²³“ ti mukhasahassaṃ utthahi. Puriso
gantvā „sabbe pi kira bhante Cullapanthakā²³ yeva nāma“ 'ti āha.
„Tena hi tvaṃ gantvā yo 'ahaṃ Cullapanthako²² ti paṭhamam vadati

¹ Ck reṇu. ² Ck Cc cūla-. ³ Cs arahattam. ⁴ Ck pāpuṇi. ⁵ Ck tīni. ⁶ Ck
āgamiṃsu. ⁷ Cs karonte. ⁸ Cs muccante. ⁹ Cv puñji corrected to puñchi. ¹⁰ Ck
Cv saṃnāṇaṃ. ¹¹ Ck omits kho. ¹² Ck -bhaṇṇo corrected to -bhacco? Cv -bhaddho.
¹³ Cs bhikkhu. ¹⁴ Cs vihāre bhikkhū natthīti. ¹⁵ Cs bhante. ¹⁶ Ck repeats
gaccha. ¹⁷ Cs adds natthi. ¹⁸ Ck Cv bhikkhūnaṃ nēva. ¹⁹ Cs rajatakammaṃ?
²⁰ Cv aṇṇamaṇṇaṃ. ²¹ Ck nattheva. ²² Ck cūla-, Cv cūla-. ²³ Ck Cv cūla-.

tañ hatthe gaṇha, avasesā antaradhāyissantīti¹. So tathā akāsi. Tāvad eva saḥassamattā bhikkhū antaradhāyīṃsu. Thero gatenā purisena saddhim agamāsi. Satthā bhattakiccapariyosāne Jivakaṃ āmantesi: „Jivaka, Cullapanthakassa² pattaṃ gaṇha, ayaṃ³ te anumodanaṃ karissatīti⁴. Jivako tathā akāsi. Thero sīhanādaṃ nadanto⁵ taruṇasīho viya tīhi Piṭakehi saṃkhobhetvā anumodanaṃ akāsi. Satthā utthāyāsanaṃ bhikkhusaṃghaparivāro vihāraṃ gantvā bhikkhūhi vatte dassite utthāyāsanaṃ gandhakuṭipamukhe thatvā bhikkhusaṃghassa Sugatovādaṃ datvā kammaṭṭhānaṃ kathetvā bhikkhusaṃghaṃ uyyojetvā surabhighandhavāsitaṃ⁶ gandhakuṭiṇi pavisitvā dakkhiṇena passena sīhaseyyaṃ upagato. Atha sāyaṇhasamaye dhammasabhāyaṃ bhikkhū ito c' ito ca samosaritvā rattakambalasāṇiṃ parikkhipantā viya nisīditvā Satthu guṇakathaṃ ārabhiṃsu: „āvuso, Mahāpanthako Cullapanthakassa ajjhāsaṃ aṇānanto 'catuḥ'⁷ māsehi ekaṃ gāthaṃ gaṇhituṃ na sakkoti, dandho ayaṃ⁸ ti vihārā nikkaddhi, Sammā-sambuddho pana attano anuttaradhammarājatāya ekasmiṃ yev' assa antarabhatte saha paṭisambhidāya⁹ arahattaṃ adāsi, tiṇi Piṭakāni paṭisambhidāhi yeva āgatāni¹⁰, aho Buddhānaṃ balan¹¹ nāma mahantaṃ¹² ti. Atha Bhagavā dhammasabhāyaṃ imaṃ kathāpavattiṃ nātvā „ajja mayā gantuṃ vaṭṭatīti¹³. Buddhaseyyāya utthāya surattadupattaṃ nivāsetvā vijjullatā viya kāyabandhanaṃ bandhitvā rattakambalasadisāṃ Sugatamahācīvaraṃ pārupitvā¹⁴ surabhighandhakuṭito nikkhamma mattavaravāraṇasīhavyikkantavilāseṇa¹⁵ anantāya Buddhālīlāya dhammasabhāyaṃ gantvā alaṃkatamaṇḍapamajjhe supaññattavarabuddhāsanāṃ¹⁶ abhiruyha chabbaṇṇabuddharasmiyo vissajjento aṇṇavakucchiṃ obhāsayanāno Yugandharamatthake bālasuriyo viya āsanamajjhe nisīdi. Sammāsambuddhe pana āgatamatte bhikkhusaṃgho kathaṃ pacchinditvā tuṇhī ahoṣi. Satthā mudukena mettacittena paṇisaṃ oloketvā „ayaṃ paṇisā ativiya sobhati, ekassa¹⁷ pi hatthakukkuccaṃ vā pādakukkuccaṃ vā ukkāsitāsaddo vā khipitasaddo vā n' atthi, sabbe p' ime Buddha-gāravena sagāravā Buddhatejēna tajjitā mayi āyukappam pi akathetvā nisinne paṭhamāṃ kathaṃ samuttāpetvā na kathessanti, kathāsamuttāpanavattānā nāma mayā vā jānitabbāṃ, ahaṃ eva paṭhamāṃ kathessāmiti¹⁸ madhurena brahmāsareṇa bhikkhū āmantetvā „kāya nu 'ttha

¹ C¹ cullapanthassa. ² C² ayaṃ. ³ C³ nadantena. ⁴ C⁴ sūrabhighandhavāsāsitāṃ, C⁵ surabhighandhavāsamasitāṃ. ⁵ so all three MSS. ⁶ C⁶ paṭisambhidāhi.

⁷ C⁷ paṭisambhidāyeva āgatā. ⁸ C⁸ balan. ⁹ C⁹ vaddhatīti, C¹⁰ vaddhātīti.

¹⁰ C¹⁰ pārupitvā? ¹¹ C¹¹ mattavarāṇa-. ¹² C¹² C¹³ supaññatta-. ¹³ C¹³ phassa.

bhikkhave etarahi kathāya sannisinā, kā ca pana vo antarākathā vippakatā¹ ti āha. „Bhānte, na mayam imasmiṃ thāne nisinnā aññam tiracchānakatham kathema. tumhākaṃ yeva pana guṇe vaṇṇayamānā² nisinn’ amhā“ ti. „āvuso, Mahāpanthako Cullapanthakassa ajjhāsayaṃ ajānanto -pe- aho Buddhānaṃ balan nāma mahantaṃ“ ti. Satthā bhikkhūnaṃ katham sutvā „bhikkhave, Cullapanthako maṃ nissāya idāni tāva dhammesu dhammahantatam patto, pubbe pana maṃ nissāya bhogesu pi bhogamahantatam pāpuṇīti“ āha. Bhikkhū tass’ atthassa āvibhāvattam Bhagavantaṃ yācimsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākataṃ akāsi:

Atīte Kāsiraṭṭhe Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto seṭṭhikule nibbattivā vayappatto seṭṭhiṭṭhānaṃ labhivā Cullakaseṭṭhi³ nāma ahosi. So paṇḍito vyatto sabbanimittāni jānāti. So ekadivasaṃ rājūpatṭhānaṃ gacchanto antaravithiyaṃ matamūsikaṃ disvā taṃkhaṇe nak-khattaṃ samānetvā idam āha: „sakkā⁴ cakkhumatā kulaputtena imaṃ unduraṃ gahetvā dārābharāṇaṃ vā⁵ kātuṃ kammante ca⁶ payojetun“ ti. Aññataro duggatakulaputto taṃ seṭṭhissa vacanaṃ sutvā „nāyaṃ ajānitva⁷ kathessatīti“ mūsikaṃ gahetvā ekasmiṃ āpane⁸ bilālass’ atthāya datvā kākaṇikaṃ⁹ labhi. Tāya kākaṇikāya¹⁰ phāṇitaṃ¹¹ gahetvā ekena kuṭena pāṇiyaṃ¹² gaṇhi. So araṇṇato¹³ āgacchante mālākāre¹⁴ disvā thokaṃ thokaṃ phāṇitakhaṇaṃ¹⁵ datvā ulumkena pāṇiyaṃ¹⁶ adāsi. Te tassa ekekaṃ pupphamutṭhiṃ adāsi. So tena pupphamūlena punadivase pi phāṇitaṃ¹⁷ ca pāṇiyaghaṭaṃ ca gahetvā pupphārā-mam eva gato. Tassa taṃ divasaṃ mālākārā¹⁸ adḍhacitake¹⁹ pupphagacche datvā agamaṃsu. So na cirass’ eva iminā upāyena atṭha kahāpane labhi. Puna ekasmiṃ vātavutṭhidivase rājuyyāne bahu²⁰ sukkhadaṇḍakā ca sakkhā ca palāsaṃ ca vātena patitaṃ hoti. Uyyānapālo chaḍḍetun²¹ upāyaṃ na

¹ C^k vippakathā. C^v vippakathā corrected to vippakatā. ² C^k vaṇṇayamanā.

³ so all three MSS. ⁴ C^s sakkhā. ⁵ C^v kammantena. ⁶ C^v ajānetva. ⁷ C^k C^s

āpane. ⁸ C^s kākaṇi-. ⁹ C^s phāṇitaṃ. ¹⁰ C^k pāṇiyaṃ, C^v pāṇiyaṃ. ¹¹ C^s añña-

sotā. C^k C^v araṇṇato. ¹² C^k C^v mālākāre. ¹³ C^k C^s phāṇita-. ¹⁴ C^k pāṇiyaṃ.

¹⁵ C^s phāṇitaṃ. ¹⁶ C^k C^v mālākārā. ¹⁷ C^k -vitake, C^s -mitake. ¹⁸ C^k C^v bahu.

¹⁹ C^s jaḍḍetun, C^k chaḍḍetun.

passati. So tattha gantvā „sace imāni dārupaṇṇāni mayhaṃ dassasi ahaṃ¹ te imāni sabbāni nīharissāmīti“ uyyānapālaṃ āha. So „gaṇha ayyā“² ti sampaticchi. Cullantevāsiko dārakānaṃ keḷimaṇḍalaṃ³ gantvā phāṇitaṃ⁴ datvā muhuttēna sabbāni dārupaṇṇāni nīharāpetvā uyyānavāre rāsīṃ karesi⁵. Tadā rājakumbhakāro rājakulānaṃ bhājanānaṃ pacanatthāya dārūni pariyesamāno uyyānavāre tāni disvā tassa hatthato vikkīṇitvā gaṇhi. Tam divasaṃ Cullantevāsiko dāruvikkayena soḷasa kahāpaṇe cāṭiādini ca pañca bhājanāni⁶ labhi. So catuvīsatiyā kahāpaṇesu jātesu „atthi ayaṃ upāyo mayhaṃ“⁷ ti nagaradvārato avidūratthāne ekaṃ pāṇiyacāṭiṃ ṭhapetvā pañcasate tiṇahārake pāṇiyena upatthahi. Te āhaṃsu: „tvam samma amhākaṃ bahūpakāro“⁸, kiṃ⁹ te karomā“¹⁰ ti. So „mayhaṃ kiṃce uppanne karissathā“¹¹ ti vatvā ito c' ito ca¹² vicaranto thalapathakammikena ca jalapathakammikena¹³ ca saddhiṃ mittasanthavaṃ akāsi. Tassa thalapathakammiko „sve“¹⁴ imaṃ nagaraṃ assavāṇijako¹⁵ pañca assasatāni gaḥetvā āgamissatīti¹⁶ ācikkhi. So tassa vacanaṃ sutvā tiṇahārake āha: „ajja mayhaṃ ekekaṃ tiṇakalāpaṃ detha, mayā ca tiṇe avikkīte“¹⁷ attano tiṇaṃ mā vikkīṇathā“¹⁸ ti. Te „sādhū“¹⁹ ti sampaticchitvā pañca tiṇakalāpasatāni āharitvā tassa ghare pāṭayimso. Assavāṇijo²⁰ sakalanagare assānaṃ tiṇaṃ²¹ alabhivā tassa saḥassaṃ datvā taṃ tiṇaṃ gaṇhi. Tato katipāhaccayena tassa²² jalapathakammikasahāyako ārocesi: „paṭṭanaṃ mahānāvā āgatā“²³ ti. So „atthi ayaṃ upāyo“²⁴ ti atthahi kahāpaṇehi sabbaparivārasampannaṃ²⁵ tāvākālikaṃ²⁶ rathaṃ gaḥetvā mahantena yasena nāvāpaṭṭanaṃ gantvā ekaṃ aṅgulimuddikaṃ nāvāya saccakāraṃ datvā avidūratthāne sāṇiṃ parikkhipāpetvā nisinno purise āṇāpesi: „bāhirato vāṇijesu“²⁷ āgatesu tatiyena pāṭihārena²⁸

¹ C^s ahaṃ. ² C^k keli-, C^v keḷimaṇḍalaṃ. ³ C^s phāṇi-. ⁴ C^k karesi. ⁵ C^s omits pañca bhājanāni. ⁶ C^k C^v bahū upakāro. ⁷ C^s kiṃ. ⁸ C^s omits ca. ⁹ C^s jalakammikena. ¹⁰ C^s ssa. ¹¹ C^k -vāni-. ¹² C^s C^v avikkīte. ¹³ C^k C^v cāriṃ. ¹⁴ C^k C^v ssa. ¹⁵ C^s -parivāra-. ¹⁶ C^v -kālikaṃ. ¹⁷ C^s pāṭihāriyena.

ārocethā¹ "ti. „Nāvā āgatā²“ ti sutvā Bārāṇasito satamattā¹ vāṇijā „bhaṇḍaṃ gaṇhāmā³“ 'ti āgaminissu. „Bhaṇḍaṃ tumhe na labhissatha, asukaṭṭhāne nāma mahāvāṇijena saccakāro dinno⁴“ ti. Te tañ⁵ sutvā tassa santikaṃ āgatā. Pādamūlikapurisā purimasāññāvasena tatiyena pāṭihārena tesam⁶ āgata-bhāvam ārocesuṃ. Te satamattāpi⁷ vāṇijā ekekaṃ sahasaṃ datvā tena saddhiṃ nāvāya pattikā lutvā puna ekekaṃ sahasaṃ datvā pattim⁸ vissajjāpetvā bhaṇḍaṃ attano santikaṃ akaṃsu. Cullantevāsiko dve sataśaṇḍāni gaṇhivā Bārāṇasim āgantvā „kataññunā⁹ bhavitum¹⁰ vattatitī¹¹“ ekaṃ sataśaṇḍaṃ gaṇhāpetvā¹² Cullakaseṭṭhiṃ samīpaṃ gato. Atha naṃ seṭṭhi¹³ „kin te tāta katvā idaṃ dhaṇaṃ laddhaṃ“ ti pucchi. So „tumhe¹⁴ kathitaupāye tathā catumāsabbhantaren¹⁵ eva laddhaṃ“ ti mata-mūsikaṃ ādim katvā sabbaṃ vatthuṃ kathesi. Cullamahāseṭṭhi¹⁶ tassa vacanaṃ sutvā „na dāmi evarūpaṃ dāraṇaṃ parasantikaṃ kātum vattatitī¹⁷“ vayappattaṃ dhitaraṃ datvā sakalakuṭumbassa sāmikaṃ akāsi¹⁸. So seṭṭhino accayena tasmiṃ nagare seṭṭhi-tṭhānaṃ labhi. Bodhisatto pi yathākammaṃ agamāsi.

Sammasambuddho pi imaṃ dhammaḍḍesaṃ kathetvā abhisambuddho va imaṃ gāthaṃ kathesi:

Appakena pi medhāvi¹² pābhatena vicakkhaṇo
samuttāpeti attānaṃ aṇuṃ aggiva santhamaṃ ti. 4.

Tattha appakena pīti thokaṇāpi parittakenāpi, medhāvīti paññavā¹³, pābhatenā 'ti bhaṇḍamūlena, vicakkhaṇo ti vohāraṇakusalo¹⁴, samuttāpeti attānaṃ ti mahantaṃ dhaṇaṃ ca yasaṃ ca¹⁵ uppādetvā tattha attānaṃ saṇṭhapeti¹⁶ patitṭhāpeti, yathā kim: aṇuṃ aggiva santhamaṃ, yathā paṇḍito puriso parittaṃ aggaṃ anukkameṇa gomayacūṇṇādini pakkhipivā mukhavātena¹⁷ dhamanto samuttāpeti vadhetī mahantaṃ aggaṃ khandhaṃ karoti evaṃ eva paṇḍito thokaṃ pi pābhatam labhivā nānāupāyehi payojetvā dhaṇaṃ ca yasaṃ ca¹⁸

¹ C^k sattamattā, C^v sattamattāni. ² C^k saṃ. ³ C^s omits tesam. ⁴ C^v sakamattāpi. ⁵ C^k kataññunā? ⁶ C^v bhāvitum. ⁷ C^v gaṇhāpetvā. ⁸ so all three MSS. ⁹ so all three MSS. instead of tumhehi? ¹⁰ C^k C^v vaddhatitī. ¹¹ C^k adāsi, C^v ādāsi. ¹² C^k medhāvi. ¹³ C^k C^v paññavā. ¹⁴ C^k C^v vohāraṇa kusalo. ¹⁵ C^s mahantaṃ dhaṇasañcayam. ¹⁶ C^s saṇṭhapeti. ¹⁷ C^k sukhavātena. ¹⁸ C^s dhaṇasañcayaṇa, C^k omits yasaṃ ca.

vaḍḍheti vaḍḍhetvā ca pana tattha attānaṃ paṭiṭṭhāpeti, tāya eva vā pana dhanayasamahantatīya attānaṃ samuṭṭhāpeti, abhiññātānaṃ¹ pākaṃ karoti attho.

Iti Bhagavā „bhikkhave, Cullapanthako maṃ nissāya idāni dhammesu dhammamahantataṃ patto, pubbe pana bhogesu pi bhoga-mahantataṃ pāpuṇīti“.

Evam imaṃ dhammadesanaṃ dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Cullantevāsiko Cullapanthako ahoṣi, Cullakamahāseṭṭhi² pana ahaṃ eva ahoṣin“ ti desanaṃ niṭṭhapesi. Cullakaseṭṭhi jātakaṃ³.

5. Taṇḍulanālijātaka.

Kim agghati taṇḍulanālikā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Lāludāyittheraṃ⁴ ārabha kathesi. Tasmiṃ samaye āyasmā Dabbo Mallaputto saṅghassa bhadduddesako hoti. Tasmiṃ pāto va salākabhattāni uddisamāne⁵ Udāyittherassa⁶ kadāci varabhattaṃ pāpuṇāti⁷ kadāci lāmakabhattāni. So lāmakabhattassa pattadivase salākaggaṃ⁸ ākulaṃ karoti: „kiṃ Dabbo va⁹ salākaṃ dātum jānāti, amhe na jānāma“ ti¹⁰ vadati. Tasmiṃ salākaggaṃ ākulaṃ karonte „handa dāni tvam eva salākā dehīti“ salākapaṇḍitaṃ adāmsu. Tato paṭṭhāya so saṅghassa salākāni adāsi, dadanto pana idam varabhattaṃ ti vā lāmakabhattāni ti vā asukavassagge varabhattaṃ ṭhitāni asukavassagge lāmakabhattāni ti vā na jānāti, ṭhītikaṃ karonto pi asukavassagge ṭhītikā ti na sallakkheti, bhikkhūnaṃ ṭhitavelāya imasmiṃ ṭhāne ayaṃ ṭhītikā ṭhītā imasmiṃ ṭhāne¹¹ ayaṃ ti bhūmiyaṃ vā bhittiyaṃ vā lekhaṃ kaḍḍhati¹². Punadivase salākagge bhikkhū mandatarā vā honti bahutarā vā, tesu mandataresu lekhā heṭṭhā hoti bahutaresu upari, so ṭhītikaṃ ajānanto lekhāsāññāya¹³ salākāni deti. Atha naṃ bhikkhū „āvuso Udāyi¹⁴ lekhā nāma heṭṭhā vā hoti¹⁵ upari vā, varabhattaṃ pana asukavassagge ṭhītaṃ lāmakabhattāni asukavassagge“ ti āhaṃsu. So bhikkhū¹⁶ paṭippharanto „yadi evaṃ ayaṃ lekhā kasmā evaṃ ṭhītā, kiṃ ahaṃ tunhākaṃ saddahāmi, imissā lekhāya saddahāmiti“ vadati. Atha naṃ daharā ca sāmaṇerā¹⁷ ca „āvuso

¹ Ck Cv abhiññātānaṃ. ² so all three MSS. ³ Ck cullaseṭṭhi-. ⁴ Ck Cv lāludāyittheraṃ, Cs lāludāyittheraṃ. ⁵ Cs uddisamāno. ⁶ Ck Cv udāyittherassa. ⁷ Ck pāpuṇi. ⁸ Cs salākabhattāni. ⁹ Ck omits va, Cv dabbāni va. ¹⁰ Cs adds pi. ¹¹ Cv omits ayaṃ. ¹² Cs kaḍḍhati. ¹³ Ck Cv -saññāya. ¹⁴ Cs udāyi. ¹⁵ Cs omits hoti. ¹⁶ Ck Cs bhikkhu. ¹⁷ Ck sāmaṇerā.

Lāludāyī¹, tayi salākā² dente bhikkhū lābhena parihāyanti, na tvaṃ dātuṃ anucchaviko, niggaccha ito“ ti salākaggato nikkaddhimsu. Tasmīṃ khaṇe salākagge mahantaṃ kolāhalaṃ ahoṣi. Taṃ sutvā Satthā Anandattheraṃ³ pucchi: „Ānanda, salākagge mahantaṃ kolāhalaṃ, kiṃsaddo nāṃ' eso“ ti. Thero Tathāgatassa taṃ atthaṃ ārocesi. „Ananda, na idāṃ' eva Udāyī¹ attano bālātāya paresaṃ lābhahāniṃ karoti, pubbe pi akāsi yevā“ 'ti āha. Thero tass' atthassa āvibhāvatthaṃ Bhagavantaṃ yāci. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākataṃ akāsi:

Atite Kāsiraṭṭhe Bārāṇasīyaṃ Brahma datto rājā ahoṣi. Tadā amhākaṃ Bodhisatto tassa agghakārako ahoṣi, hatthiassādīni c' eva maṇisuvannādīni ca agghāpeti, agghāpetvā bhaṇḍasāmikānaṃ⁵ bhaṇḍānurūpam eva mūlaṃ dāpesi. Rājā pana luddho hoti, so lobhapakatiyā⁴ evaṃ cintesi: „ayaṃ agghāpanako evaṃ agghāpento na cirass' eva mama gehe dhaṇaṃ parikkhayaṃ gamissati⁴, aññaṃ⁷ agghāpanakaṃ karissāmīti“ so sīhapañjaraṃ ugghāṭetvā rājaṅgaṇaṃ olovento ekaṃ gāmikamanussaṃ lolabalaṃ rājaṅgaṇena gacchantaṃ disvā „esa mayhaṃ agghāpanakakammaṃ kātuṃ sakkhissatīti“ taṃ pakkosāpetvā „sakkhissasi bhaṇe amhākaṃ agghāpanakakammaṃ⁸ kātuṃ“ ti āha. „Sakkhissāmi devā“ 'ti. Rājā attano dhanarakkhaṇatthāya⁹ taṃ balaṃ agghāpanakakamme¹⁰ ṭhapesi. Tato paṭṭhāya so bālo hatthiassādīni agghāpento agghaṃ hāpetvā yathāruciya¹¹ katheti, tassa ṭhānantare ṭhitattā yaṃ so katheti taṃ eva mūlaṃ hoti. Tasmīṃ kāle uttarāpathato eko assavāṇijo¹² pañca assasatāni ānesi. Rājā taṃ purisaṃ pakkosāpetvā asse agghāpesi. So pañcannaṃ assasatānaṃ ekaṃ taṇḍulanālikaṃ¹³ agghaṃ akāsi, katvā ca pana „assavāṇijassa¹⁴ ekaṃ taṇḍulanālikaṃ¹³ dethā“ 'ti vatvā asse assa-

¹ C^s lāludāyī. ² C^s salākā corrected to salāke. ³ C^k C^v ānandatheraṃ. ⁴ so all three MSS. instead of gamessati? ⁵ C^s sāmikānaṃ. ⁶ C^s C^v -pakatitāya. ⁷ C^k aññaṃ. ⁸ C^k agghāpanika-, C^v agghāpanika-. ⁹ C^k C^v -rakkhana-. ¹⁰ C^k agghāpaniyakamme, C^v agghāpaniyakamme. ¹¹ C^k -rūciyā. ¹² C^k -vāṇijo. ¹³ C^v -nālikaṃ. ¹⁴ C^k -vāṇijassa.

sālāyaṃ saṇṭhāpesi. Assavāṇijo¹ porāṇakaagghāpanikassa² saṇ-
tikanṃ gantvā taṃ pavattiṃ ārocetvā „idāni kiṃ kattabban“ ti
pucchi. So āha: „tassa purisassa lañcam³ datvā evaṃ puc-
chatha: „amhākaṃ tāva assā ekaṃ taṇḍulanālikāṃ⁴ agghantīti“
ñātam etaṃ, tumhe pana nissāya taṇḍulanāliya⁵ agghaṃ jāni-
tukāma⁶ amha⁷, sakkhissatha no rañño⁸ santike thatvā ‘sā taṇḍu-
lanālikā⁹ idam nāma agghatīti’ vattun ti, sace ‘sakkomīti’ vadati
taṃ gahetvā rañño¹⁰ santikanṃ gacchatha, aham pi tattha
āgamissāmīti“. Assavāṇijo¹ „sādhū“ ’ti Bodhisattassa vacanaṃ
sampaṭicchitvā agghāpanikassa lañcam³ datvā taṃ atthaṃ
ārocāpesi. So lañcam³ labhitvā va „sakkhissāmi taṇḍulanāliṃ
agghāpetun“ ti. „Tena hi gacchāma rājakulan“ ti taṃ ādāya
rañño¹¹ santikanṃ agamāsi. Bodhisatto pi aññe pi bahuamaccā
agamamsu. Assavāṇijo¹ rājānaṃ vanditvā „jhaṃ deva pañ-
cannaṃ assasatānaṃ ekaṃ taṇḍulanāliṃ¹² agghanabhāvaṃ jāniṃ,
‘sā pana taṇḍulanāli kiṃ agghatīti’ agghāpanikaṃ puccha devā“
'ti. Rājā taṃ pavattiṃ ajānanto „ambho agghāpanika pañca
assasatāni kiṃ agghantīti“¹³ pucchi. „Taṇḍulanāliṃ¹⁴ devā“ ti.
„Hotu bhāṇe, pañca assasatāni¹⁵ tāva taṇḍulanāliṃ¹⁶ agghantu, sā
pana kim agghati taṇḍulanālikā¹⁷“ ti pucchi. So bālapuriso
„Bārāṇasiṃ¹⁸ santarabāhiraṃ agghati taṇḍulanālikā¹⁹“ ti āha.
So kira pubbe rājānaṃ anuvattanto ekaṃ sālitāṇḍulanāliṃ²⁰
assānaṃ agghaṃ²¹ akāsi, puna vāṇijakassa²² hatthato lañcam³
labhitvā tassā²³ taṇḍulanālikāya²⁴ Bārāṇasiṃ santarabāhiraṃ
agghaṃ akāsi. Tadā pana Bārāṇasiyā pākāraparikkhepo dvāda-
sayojaniko hoti, idam assā²⁵ antarabāhiraṃ²⁶ pana tiyojana-
satikarattham²⁷, iti so bālo evaṃ mahantaṃ Bārāṇasiṃ²⁸ saan-
tarabāhiraṃ²⁹ taṇḍulanālikāya³⁰ agghaṃ akāsi. Taṃ sutvā amaccā

¹ Ck -vāṇijo. ² C^s porāṇika-. ³ C^s lañjam. ⁴ C^s -nāliṃ, C^v -nālikam. ⁵ Ck C^v aggha-
tīti, C^s agghatīti corrected to agghantīti. ⁶ C^v -nāli-. ⁷ C^s jānituṃ kāmamha. ⁸ Ck C^v
rañño. ⁹ Ck C^v -nāliṃ. ¹⁰ C^s agghatīti. ¹¹ Ck C^s -sata. ¹² C^v -nāliṃ. ¹³ Ck C^v -nālikā.
¹⁴ Ck bārāṇasi, C^v bārāṇasi corrected to bārāṇasiṃ. ¹⁵ C^v -nālikā. ¹⁶ C^s sāliṃ, C^v -nāliṃ.
¹⁷ Ck agghin. ¹⁸ Ck vāni-. ¹⁹ C^s C^v tassa. ²⁰ C^s C^v assa. ²¹ Ck C^v antarabāhiraṃ.
²² C^v -satikan-. ²³ Ck bārāṇasiyaṃ. ²⁴ C^s mahantaṃ sā antaraṃ bāhiraṃ corrected to
mahantaṃ bārāṇasiṃ antarabāhiraṃ, Ck saantarabāhiraṃ, C^v antaraṃ sabāhiraṃ.

pāṇiṇ¹ paharītvā hasamānā „mayam pubbe paṭhaviṇ ca rajjaṇ ca anagghan ti saṇṇino² ahumha, evam mahantaṁ kira sarājakam Bārāṇasirajjam taṇḍulanālimattaṁ³ agghati, aho agghāpanikassa paññāsampadā⁴, kahaṁ ettakaṁ kalam agghāpaniko vihāsi, amhakaṁ rañño⁵ eva anucchaviko“ ti parihasaṁ akaṁsu. Tasmiṁ kāle rājā lajjito taṁ balaṁ nikkaḍḍhāpetvā Bodhisattass⁶ eva agghāpanikatthānaṁ adāsi. Bodhisatto pi yathākamman gato.

Satthā imaṁ dhammaḍḍesaṁ āharitvā dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā gāmikabālaagghāpaniko Lāludāyī⁷ ahosi, paṇḍitaagghāpaniko aham eva ahoṣi“ ti desanaṁ niṭṭhapesi. Taṇḍulanālijātakaṁ⁸.

6. Devadhammajātaka.

Hiriottappasampannā ti. Idam Bhagavā Jetavane viharanto aññatarāṁ⁹ bahubhaṇḍaṁ bhikkhuṁ ārabha kathesi. Sāvattthivāsi¹⁰ kir¹¹ eko kuṭumbiko¹² bhariyāya kālakatāya pabbajī. So pabbajanto attano parivenaṁ¹³ ca aggisālaṁ ca bhaṇḍagabbhaṁ ca kāretvā bhaṇḍagabbhaṁ sappitaṇḍulādīhi pūretvā pabbajī, pabbajitvā pana attano dāse pakkosāpetvā yathāruciṁ āhāraṁ parāpetvā bhuñjati, bahuparikkhāro ca ahosi, rattiṁ aññaṁ¹⁴ nivāsanaṁ parupanaṁ¹⁵ hoti divā aññaṁ, vihārapaccante vasati. Tass¹⁶ ekadivasaṁ cīvarapaccattharaṇādīni niharitvā¹⁷ parivene¹⁸ pattharitvā sukkhāpentassa sambahulā jānapadā bhikkhū senāsanaacārikaṁ āhiṇḍantā parivenaṁ gantvā cīvarādīni disvā „kass¹⁹ imāṇi“ pucchīṁsu. So „mayhaṁ āvuso“ ti āha. „Āvuso idam pi cīvaraṁ idam pi cīvaraṁ idam pi nivāsanaṁ idam pi nivāsanaṁ idam pi²⁰ paccattharaṇaṁ²¹ sabbaṁ tuyham evā“ ti. „Āma mayham evā“ ti. „Āvuso, Bhagavatā tīṇi²² cīvaraṇi anuññātāni²³, tvaṁ evaṁ appicchassa Buddhassa sāsane pabbajitvā evaṁ bahuparikkhāro jāto, ehi taṁ Dasabalassa santikaṁ nessāma²⁴“ ti taṁ ādāya Satthu santikaṁ agamaṁsu. Satthā disvā „kiṁ nu kho bhik-

¹ C^v pāṇi, C^s pāṇiṇ. ² C^k C^v saṇṇino. ³ C^v -nāji-. ⁴ C^v paññā-. ⁵ C^k C^v rañño. ⁶ C^k C^v -dāyi. ⁷ Cfr. Dasaratha-j. p. 39. ⁸ C^k C^v aññatarāṇi. ⁹ C^s kuṭumbiko corrected to kuṭumbiko, C^k C^v kuṭumbiyo. ¹⁰ C^k parivenaṁ. ¹¹ C^k C^v aññaṁ. ¹² C^v omits nivāsana. ¹³ C^v -ñādīhi niharitvā. ¹⁴ C^k C^v parivene. ¹⁵ C^k omits idam pi. ¹⁶ C^v sapacca-. ¹⁷ C^s ti. ¹⁸ C^k C^v anuññātāni.

khave aniccamānakam yeva bhikkhum gahetvā¹ āgat' atthā² ti āha. „Bhante ayaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo bahuparikkhāro“ ti. „Saccam kira tvaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo“ ti. „Saccam Bhagavā“ ti. „Kasmā pana tvaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo jāto, nanu ahaṃ appicchatāya santuṭṭhiyā -pe- pavivekassa viriyārambhassa vaṇṇaṃ vadāmi“ ti. So Satthu vacanaṃ sutvā kupito „iminā dāni nīharena carissāmi“³ pārupanaṃ chaḍḍetvā⁴ parisamajjhe ekacivaro atthāsi. Atha naṃ Satthā upatthambhayamāno „nanu tvaṃ bhikkhu pubbe hirottappa-gavesako⁵ dakarakkhasakāle pi hirottappaṃ gavesamāno dvādasa sam-vaccharāni viḥāsi, atha kasmā idāni evaṃgaruke Buddhasāsane pabbajitvā catuparisamajjhe pārupanaṃ chaḍḍetvā⁶ hirottappaṃ pahāya ṭhito sīti“ ti. So Satthu vacanaṃ sutvā hirottappaṃ paccupatthāpetvā taṃ cīvaraṃ pārupitvā Satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Bhikkhū tass' atthassa āvibhāvattaṃ Bhagavantaṃ yācimsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākaṭaṃ akāsi:

Atīte Kāsiraṭṭhe Bārāṇasiyaṃ Brahmaddatto rājā ahosi. Tadā Bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchismiṃ paṭisandhiṃ gaṇhi⁴, tassa nāmagahaṇadivase Mahimsā-sakumāro ti nāmaṃ akaṃsu. Tassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle rañño⁵ añño pi putto jāto, tassa Candakumāro ti nāmaṃ akaṃsu. Tassa pana ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle Bodhisattamātā kalam akāsi. Rājā aññaṃ⁶ aggamahesitṭhāne ṭhāpesi. Sā rañño⁵ piyā ahosi manāpā. Sā piyasaṃvāsam anvāya ekaṃ puttaṃ vijāyi, Suriyakumāro ti tassa nāmaṃ akaṃsu. Rājā puttaṃ disvā tuṭṭhacitto „bhadde puttassa te⁷ varaṃ dammi“ ti āha. Devī varaṃ icchitakāle gahetabbam katvā ṭhāpesi. Sā putte vayappatte rājānaṃ āha: „devena mayhaṃ puttassa jātakāle varo dinno, puttassa me⁸ rajjaṃ dehīti“. Rājā „mayhaṃ dve puttā aggikkhandhā viya jalamānā vicaranti, na sakkā tava puttassa rajjaṃ dātun“ ti paṭikkhipitvā taṃ punappuna⁹ yācamānaṃ eva disvā „ayaṃ

¹ Ck Cv gaṇhitvā. ² Cv jaḍḍhetvā. ³ Ck Cv hirottappagavesako. ⁴ Cs adds in the margin dasamāsaccayena puttaṃ vijāyi. ⁵ Ck Cv rañño. ⁶ Ck Cv aññaṃ.

⁷ Ck ne. ⁸ Cs Cv add va. ⁹ Cs punappunam.

mayham puttānaṃ pāpakam pi cinteyyā“¹ 'ti putte pakkosā-
petvā āha: „tātā, aham Suriyakumārassa jātakāle varaṃ
adāsiṃ, idāni 'ssa mātā rajjaṃ yācati, aham tassa na dātukāmo,
mātugāmo nāma pāpo, tumhākāṃ pāpakam pi cinteyya, tumhe
araññaṃ² pavisitvā mam' accayena kulasantake nagare rajjaṃ
kareyyāthā“³ 'ti kanditvā roditvā sīse cumbitvā uyyojesi. Te⁴
pitaraṃ vanditvā pāsādā orohante rājaṅgaṇe⁵ kīlāmāno⁶ Suriya-
kumāro pi disvā taṃ kārāṇaṃ űatvā „aham pi bhātikēhi saddhiṃ
gamiṣāmi“⁷ tehi saddhiṃ yeva nikkhami. Te Himavantaṃ
paviṣiṃsu. Bodhisatto maggā okkamma rukkhamaḷe nisīditvā
Suriyakumāraṃ āmantesi: „tātā Suriya etaṃ saraṃ gantvā
nahātvā ca pivitvā ca paduminipaṇṇehi⁸ amhākam pi pāṇīyaṃ
ānehīti“⁹. Taṃ pana saraṃ Vessavaṇassa¹⁰ santikā ekena¹¹
dakarakkhasena laddhaṃ hoti, Vessavaṇo¹² ca taṃ āha: „tha-
petvā devadhammajānanake ye añṇe¹³ imaṃ saraṃ otaranti
te khādituṃ labhasi, anotiṇṇe na labhasīti“¹⁴. Tato paṭṭhāya
so rakkhaso ye taṃ saraṃ otaranti te devadhamme¹⁵ pucchitvā
ye na jānanti¹⁶ te khādati. Atha kho Suriyakumāro taṃ saraṃ
gantvā avimaṇisitvā¹⁷ va otari. Atha naṃ so rakkhaso gahetvā¹⁸
„devadhammaṃ jānāsīti“¹⁹ pucchi. So „devadhammā nāma
Canda-Suriyā“²⁰ ti āha. Atha naṃ „tvaṃ devadhamme na
jānāsīti“²¹ udakaṃ paveṣetvā attano vasaṇaṭṭhāne ṭhapesi. Bo-
dhisatto pi taṃ cirāyantaṃ²² disvā Candakumāraṃ pesesi.
Rakkhaso taṃ pi gaṇhitvā „devadhamme jānāsīti“²³ pucchi.
„Āma jānāmi, devadhammo nāma“²⁴ catasso disā“²⁵ ti. Rakkhaso
„na tvaṃ devadhamme jānāsīti“²⁶ taṃ pi gahetvā tatth' eva
ṭhapesi. Bodhisatto taṃmim pi cirāyante „ekena antarāyena
bhavitabbaṃ“²⁷ ti sayāṃ tattha gantvā dvinnam pi otaraṇa-

¹ C^k araṇṇāṇaṃ, C^v āraṇṇā. ² C^k kareyyāthā. ³ C^k C^v ne. ⁴ C^k C^v rājaṅgaṇe.

⁵ C^s kīla-. ⁶ C^k -pannehi. C^k C^s -nassa. ⁷ C^k eko. ⁸ C^k C^s -no. ⁹ C^k C^s -no. ¹⁰ C^k añṇe, C^v añṇe. ¹¹ C^k labbhasīti. ¹² C^k -dhammesu. ¹³ C^s jānti. ¹⁴ C^k avimaṇisitvā. ¹⁵ C^s gantvā. ¹⁶ C^s pitaraṃ cirāyantaṃ corrected to pitāṃ aticirāyantaṃ. ¹⁷ C^s adds in the margin cattāro dissati.

padavalañjaṇi¹ disvā „rakhasapariggahitena² iminā sarena bhavitabban“ ti khaggaṃ sannayhitvā³ dhanuṃ gahetvā atṭṭhāsi. Dakarakkhaso Bodhisattaṃ udakaṃ anotarantaṃ disvā vanakammikapuriso⁴ viya hutvā Bodhisattaṃ āha: „bho purisa, tvaṃ maggakilanto, kasmā imaṃ saraṃ otaritvā nahātvā⁵ pīvitvā bhisamuḷālaṃ⁶ khāditvā pupphāni pīlandhitvā⁷ yathā-sukhaṃ na gacchasīti“. Bodhisatto taṃ disvā „eso yakkho bhavissatīti“ nātvā „tayā me bhātikā gahitā“ ti āha. „Āma mayā“ ti. „Kimkāraṇā“ ti. „Ahaṃ imaṃ saraṃ otinṇake labhāmīti“. „Kiṃ pana sabbe va labhasīti“⁸. „Ye devadhamme jānanti te tṭhapetvā avasese labhāmīti“. „Atthi pana te devadhammehi attho“ ti. „Āma atthi“. „Yadi evaṃ ahaṃ⁹ te devadhamme kathessāmīti“. „Tena hi kathehi, ahaṃ devadhamme suṇissāmīti“. Bodhisatto „ahaṃ devadhamme katheyyaṃ, kiliṭṭhagatto paṇṇaṃ amhīti“ āha. Yakkho Bodhisattaṃ nahāpetvā bhojanaṃ bhojetvā pāṇiyaṃ pāyetvā pupphāni pīlandhāpetvā¹⁰ gandhehi vilimpāpetvā alaṃkatamaṇḍapamajjhe pallaṅkaṃ attharhitvā adāsi. Bodhisatto āsane nisīditvā yakkhaṃ pādāmūle nisīdāpetvā „tena hi ohitasoto sakkaccaṃ devadhamme suṇāhīti“¹¹ imaṃ gātham āha:

Hiriottappasampannā sukkadhammasamāhitā

santo¹² sappurisā loke devadhammā ti vuccare ti. 5.

Tattha hiriottappasampannā ti hiriyā ca ottappena ca samannāgatā, tesu kāyaduccaritādīhi hiriyatīti hiri, lajjāy' etaṃ adbhivacanaṃ, tehi yeva ottapatīti¹³ ottappaṃ, pāpato ubbeggas' etaṃ adbhivacanaṃ, tattha ajjhattasamuṭṭhānā hiri bahiddhāsamuṭṭhānaṃ ottappaṃ, attādhīpateyyā¹⁴ hiri lokādhīpateyyaṃ ottappaṃ, lajjāsabhāvasaṇṭhitā hiri bhayasabhāvasaṇṭhitā, ottappaṃ, sappatissavalakkhaṇā hiri vajjabhīrukabhayadassāvīlakkaṇaṃ¹⁵ ottappaṃ; tattha ajjhattasamuṭṭhānaṃ hiriṃ¹⁶ catuhi¹⁵ kāraṇehi samuṭṭhāpeti, jātīm paccavekkhitvā vayaṃ pacca-

¹ Ck -valañjaṇi. ² Ck -parigahitena, C^s -pariggahitena. ³ Ck sannahitvā. ⁴ Ck vata-, C^s vana-? ⁵ C^v vanakampika-. ⁶ Ck nahāyitvā. ⁷ C^s -mulālaṃ, Ck -mūlālaṃ. ⁸ Ck pīlandhitvā. ⁹ Ck C^s labbhasīti. ¹⁰ C^s ahaṃ. ¹¹ Ck pīlandhāpetvā. ¹² Ck sunāhīti. ¹³ Ck satto. ¹⁴ Ck ottappatīti. ¹⁵ Ck -teyyaṃ, C^s -teyyaṃ corrected to -teyyā. ¹⁶ so all three MSS. ¹⁷ all three MSS. -nā hiri.

vekkhitvā sūrabhāvaṃ paccavekkhitvā bāhusaccaṃ paccavekkhitvā, kathaṃ? „pāpa-karaṇaṃ nāṃ” etaṃ na jātisampannānaṃ kammaṃ, hīnajaccānaṃ kevaṭṭādīnaṃ idaṃ kammaṃ, tādīsassa jātisampannassa idaṃ kammaṃ kātuṃ na yuttan¹ ti evaṃ² tāva jātiṃ paccavekkhitvā pāpātipātādīpāpaṃ akaronto hiriṃ samuṭṭhāpeti, tathā „pāpakaraṇaṃ nāṃ” etaṃ daharehi kattabbakammaṃ³, tādīsassa vaye tītassassa idaṃ kammaṃ⁴ kātuṃ na yuttan⁵ ti evaṃ vayaṃ paccavekkhitvā pāpātipātādīpāpaṃ akaronto hiriṃ samuṭṭhāpeti, tathā „pāpaṃ nāṃ” etaṃ dubbala-jātīkānaṃ kammaṃ, tādīsassa sūrabhāvasampannassa idaṃ kammaṃ kātuṃ na yuttan⁶ ti evaṃ sūrabhāvaṃ paccavekkhitvā pāpātipātādīpāpaṃ akaronto hiriṃ samuṭṭhāpeti, tathā „pāpakammaṃ nāṃ” etaṃ andhabālānaṃ kammaṃ na paṇḍitānaṃ, tādīsassa paṇḍitassa bahussutassa idaṃ kammaṃ kātuṃ na yuttan⁷ ti evaṃ bāhusaccaṃ paccavekkhitvā pāpātipātādīpāpaṃ akaronto hiriṃ samuṭṭhāpeti, evaṃ ajjhataṣamuṭṭhānaṃ hiriṃ⁸ catubhi⁹ kāraṇehi samuṭṭhāpeti, samuṭṭhāpetvā ca pana attano citte hiriṃ paveselvā pāpakammaṃ na karoti, evaṃ hiri ajjhataṣamuṭṭhānā nāma hoti; kathaṃ ottappaṃ bahiddhāsamuṭṭhānaṃ nāma, „sace tvaṃ pāpakammaṃ karissasi catusu¹⁰” parisāsu garahappatto bhavissasi,

Garahissanti taṃ viññū asuciṃ nāgariko yathā,

vivajjito¹¹ silavantehi kathaṃ bhikkhu karissatī¹²”

paccavekkhanto¹³ bahiddhāsamuṭṭhitena ottappena pāpakammaṃ na karoti, evaṃ ottappaṃ bahiddhāsamuṭṭhānaṃ nāma hoti; kathaṃ hiri attādhipateyyā nāma, idh’ ekacco kulaputto attānaṃ adhipatiṃ jeṭṭhakaṃ katvā „tādīsassa saddhā-pabbajitassa bahussutassa dhutavādissa na yuttaṃ pāpakammaṃ kātuṃ” ti pāpaṃ na karoti, evaṃ hiri attādhipateyyā nāma hoti, tenāha Bhagavā: „Yo attānaṃ yeva adhipatiṃ katvā akusalaṃ pajahati kusalaṃ bhāveti sāvajjaṃ pajahati anavajjaṃ bhāveti suddham attānaṃ parihaṭṭati¹⁴”; kathaṃ ottappaṃ lokādhipateyyaṃ nāma, idh’ ekacco kulaputto lokaṃ adhipatiṃ jeṭṭhakaṃ katvā pāpakammaṃ na karoti, yathāha: „Mahā kho paṇāyaṃ lokasannivāso, tasmiṃ¹⁵ kho pana lokasannivāse santi samanabrāhmaṇā iddhimanto¹⁶ dibbacakkhukā paracittaviduno¹⁷, te dūrato pi passanti āsanne pi¹⁸ dissanti, cetasāpi cittaṃ pajānanti, te pi maṃ evaṃ jānissanti: ‘passatha bho imaṃ kulaputtaṃ, saddhāya agārasmā anagāriyaṃ pabbajito samāno¹⁹ vokiṇṇo²⁰ viharati pāpakehi akusalehi dhammehi²¹, santi devatā iddhimanto dibbacakkhukā paracittaviduniyo²², tā dūrato pi passanti āsanne pi²³ dissanti, cetasāpi cittaṃ pajānanti, tāpi maṃ²⁴ jānissanti: ‘passatha bho imaṃ kulaputtaṃ, saddhāya agārasmā anagāriyaṃ

¹ C^s C^v evaṃ. ² C^s kattabbaṃ kammaṃ. ³ C^s omits kammaṃ. ⁴ C^s -tṭhānā hiri. ⁵ so all three MSS. ⁶ C^s vajjito. ⁷ C^s karissatī. ⁸ C^s adds hi. ⁹ C^s mahan tasmiṃ. ¹⁰ C^s iddhimantā. ¹¹ C^s -vidūne, C^v -vidune. ¹² C^s adds na. ¹³ C^s omits samāno. ¹⁴ C^s vokiṇṇe. ¹⁵ C^s dhammehi. ¹⁶ C^s -vidūtiyo. ¹⁷ C^s adds na. ¹⁸ C^s adds evaṃ.

pabbajito samāno vokiṇṇo¹ viharati pāpakehi akusalehi dhammehitī², so lokam yeva adhipatīm karitvā akusalam pajahati kusalam³ bhāveti sāvajjam pajahati anavajjam⁴ bhāveti suddham attānam pariharatī⁵, evam ottappam lokādhipateyyam nāma hoti⁶; lajjasabhāvasaṅghitā hiri bhayasabhāvasaṅghitam⁷ ottappam ti, ettha pana lajjā ti lajjanākāro tena sabbhāvena saṅghitā hiri, bhayan ti apāyabbhayan tena sabbhāvena saṅghitam ottappam, tadubhayam pi pāpapari-vajjane pākaṇam hoti, ekacco⁸ hi yathā nām⁹ eko kulaputto uccārapassāvādīni karonto lajjitabbayuttakam¹⁰ ekaṁ disvā lajjanākārappatto bhaveyya hīlito¹¹ evam evam ajjhattam lajjidhammam okkametvā pāpakammam na karoti, ekacco¹² apāyabbhābhito hutvā pāpakammam na karoti, tat¹³ idam opammam: yathā hi¹⁴ dvīsu ayogulesu eko sitalo bhaveyya¹⁵ gūthamakkhito eko upho āditto tattha paṇḍito sitalam gūthamakkhitaṁ jigucchanto na gaṇhāti itaram dāhabhāyena¹⁶ tattha sitalassa gūthamakkhitaṁ jigucchāya agañhanam¹⁷ viya ajjhattam lajjidhammam okkametvā¹⁸ pāpassa akaraṇam ubbassa dāhabhāyena agañhanam¹⁹ viya apāyabbhāyena pāpassa akaraṇam veditabbam: sappatissavalakkhaṇā hiri vajjabhīrukabhāyadassāvilakkhaṇam²⁰ ottappam ti, idam pi dvayam pāpapari-vajjane yeva pākaṇam hoti²¹, ekacco hi jātimahantapaccavekkhaṇā²² satthumahantapaccavekkhaṇā dāyavajjamahantapaccavekkhaṇā sabrahmacārimahantapaccavekkhaṇā²³ ti catuhi²⁴ kāraṇehi sappatissavalakkhaṇam hiriṁ samuṭṭhāpetvā pāpam na karoti, ekacco attānuvādabhāyam parānuvādabhāyam daṇḍabhāyam duggatibhāyan²⁵ ti catuhi²⁶ kāraṇehi vajjabhīrukabhāyadassāvilakkhaṇam ottappam samuṭṭhāpetvā pāpam na karoti, tattha jātimahantapaccavekkhaṇādīni c²⁷ eva attānuvādabhāyādīni ca vitthāretvā kathetabbāni, tesam vitthāro Aṅguttaraṭṭha-kathāya vutto²⁸; sukkadhammasamāhitā ti idam eva²⁹ hīrottappam ādīm katvā kattabbā³⁰ kusalā dhammā sukkadhammā nāma, te sabbhasaṁgāhikanāyena catubbūmakalokiyalokuttaradhammā, tehi samāhitā samannāgatā ti attho; santo sappurīsā loke ti kāyakammādīnam santatāya santo kataññūkataveditāya³¹ sobhanapurīsā³² ti sappurīsā, loko ti pana saṁkhāraloko sattaloko okāsalo khandhaloko āyatanaloko dhātuloko ti anekavidho, tattha eko loko sabbe sattā āhāraṭṭhitikā³³ -pe- aṭṭhārasaloko aṭṭhārasa dhātuyo ti, ettha saṁkhāraloko vutto, khandhalokādayo tadantogadhā yeva, ayaṁ loko paraloko devaloko manussaloko ti ādisu pana sattaloko³⁴ vutto,

¹ C^k vokiṇṇo. ² C^k C^s kusalam. ³ C^s C^v anavajjam. ⁴ C^s hoti. ⁵ C^k C^v -saṅghitā. ⁶ C^k ekacco. ⁷ C^k C^v lajjitabbakayuttam. ⁸ C^k hīlito, C^v hīlito, C^s hīlito. ⁹ C^s adds hi. ¹⁰ C^s omits hi. ¹¹ C^k bhaveyyam. ¹² C^s dāha-. ¹³ C^s agañhanam, C^v agañhātam. ¹⁴ C^k C^v okkamitvā. ¹⁵ C^s agañhanam. ¹⁶ C^s -dassāvi-. ¹⁷ C^s omits hoti. ¹⁸ C^k -nā. ¹⁹ C^k -nā, C^s -cārī-. ²⁰ so all three MSS. ²¹ C^s -bhayam. ²² C^k vutto. ²³ C^k idhameva. ²⁴ C^s kattabba. ²⁵ C^k katavedikāya. ²⁶ C^s sobhaṇa-. ²⁷ C^s āhara-. ²⁸ C^s ādisupantasantaloko.

Yāvata candimasuriyā pariharanti virocanā
tāva saḥassadhā loko ettha te vattatī¹ vaso ti

ettha okāsaloko vutto, tesu idha sattaloko adhippeto, sattalokasmiṃ hi yeva evarūpā sappurisā; te devadhammā ti vuccare, tattha devā ti sammuti-devā uppatthidevā visuddhidevā ti tividhā, tesu Mahāsammatākālo paṭṭhāya lokena devā ti sammatattā² rājarājakumārādayo sammutidevā nāma, devaloke uppannā uppatthidevā nāma, khīṇāsavā visuddhidevā nāma, vuttam pi c' etaṃ: sammutidevā nāma rājāno deviyo kumārā³, uppatthidevā nāma bhummadeve upādāya tatuttariṃ devā, visuddhidevā nāma Buddhapaccekaḥkhiṇāsavā ti, imesaṃ devānaṃ dhammā ti devadhammā ti⁴, vuccare ti vuccanti, hirottappamūlakā hi kusaladhammā⁵, kusalasampadāya c' eva devaloke nibbattiya ca visuddhibhāvass' eva⁶ kāraṇattā⁷ kāraṇaṭṭhena tividhānaṃ tesāṃ devānaṃ dhammā ti devadhammā, tehi devadhammehi samannāgatā puggalāpi devadhammā, tasmā puggalādhiṭṭhānāya desanāya⁸ te dhamme dassento santo sappurisā loka devadhammā ti vuccare ti āha.

Yakkho imaṃ dhammadesanaṃ sutvā pasanno Bodhisattaṃ āha: „paṇḍita, ahaṃ tumhākaṃ pasanno, ekaṃ bhātaraṃ demi, katarāṃ ānemīti“. „Kaniṭṭhaṃ⁹ ānehīti“. „Paṇḍita, tvaṃ kevalaṃ devadhamme jānāsi yeva, na pana tesu vattasīti“. „Kimkāraṇa“ ti. „Yamkāraṇa jettāṃ ṭhapetvā kaniṭṭhaṃ¹⁰ ānāpento jettāpacāyikakammaṃ nāma na karosīti¹¹“. „Devadhamme cāhaṃ yakkha jānāmi tesu ca vattāmi, mayaṃ hi imaṃ araṇṇaṃ¹² etaṃ nissāya pavitṭhā, etassa hi atthāya amhākaṃ pitaraṃ etassa mātā rajjaṃ yāci, amhākaṃ pana pitā taṃ¹³ varaṃ adatvā amhākaṃ anurakkhaṇatthāya¹⁴ araṇṇa-vāsaṃ¹⁵ anujāni, so kumāro anivattitvā amhehi saddhiṃ āgato, ‘taṃ araṇṇe eko¹⁶ yakkho khādīti’ vutte pi na koci sad-dahissati, tenāhaṃ garahabhayaḥhito¹⁷, tam eva ānāpemīti“. „Sādhu sādhu paṇḍita, tvaṃ devadhamme ca jānāsi tesu ca

¹ C^s vattatīti. ² C^s sammattā. ³ C^s kumārā corrected to rājakumārā. ⁴ C^s omits ti. ⁵ C^s kusalā-. ⁶ C^s visuddhiyāvasseva corrected to visuddhibhāvassaca. ⁷ C^v kāraṇantā. ⁸ C^v omits desanāya. ⁹ C^s kaniṭṭhaṃ corrected to kaniṭṭhāṃ. ¹⁰ C^s kaniṭṭharā. ¹¹ C^s C^v nāma karosīti, C^s nāma karosīti corrected to na karosīti. ¹² C^s C^v araṇṇaṃ. ¹³ C^s naṃ. ¹⁴ C^s C^v anurakkhana-. ¹⁵ C^s C^v araṇṇa-, C^s araṇṇe-. ¹⁶ C^s amhāraṇṇaṃnevako corrected to amhānevako, C^v araṇṇe eko. ¹⁷ so all three MSS.

vattasīti“ pasannacitto yakkho Bodhisattassa sādhukāraṃ datvā dve pi bhātaro ānetvā adāsi. Atha naṃ Bodhisatto āha: „samma, tvaṃ pubbe attanā katena pāpakammaṇa paresaṃ maṃsalohitakhādako' yakkho hutvā nibbatto, idāni puna pi pāpam eva² karosi, idaṃ te pāpakammaṃ nirayādīhi muccitum na dassati, tasmā ito patthāya pāpaṃ pahāya kusalaṃ karohīti“, asakkhi ca pana taṃ³ dametum. So taṃ yakkhaṃ dametvā tena⁴ saṃvihitārakkho⁵ tatth' eva vasanto ekadivasaṃ nak-khattaṃ oloketvā pitu kālakatabhāvaṃ ūtvā yakkhaṃ ādāya Bārāṇasīṃ gantvā rajjaṃ gaheṭvā Candakumārassa oparajjaṃ Suriyakumārassa senāpatiṭṭhānaṃ datvā yakkhassa ramaṇīye ṭhāne āyatanāṃ kāretvā yathā so aggamālaṃ aggapupphaṃ aggabhattaṃ ca labhati tathā akāsi. So dhammena rajjaṃ kāretvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā dassetvā⁶ saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Sammā-sambuddho pi dve⁷ vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā dakarakkhaso bahubhaṇḍikabhikkhu ahoṣi, Suriyakumāro Ānando, Candakumāro Sāriputto, jeṭṭhakabhātā Mahimsāsakumāro ahaṃ eva ahoṣi“ ti. Devadhammajātakaṃ.

7. Katthahārijātaka.

Putto tyāhaṃ⁸ mahārājā ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto Vāsabhakkhattiyāya vatthum ārabba kathesi. Vatthum Dvādasanipāte Bhaddasālajātaka āvibhavissati. Sā kira Mahānāmassa Sakkassa dhītā Nāgamuṇḍāya nāma dāsiyā kucchismiṃ jātā Kosalarājassa aggamahesi ahoṣi. Sā⁹ rañño¹⁰ puttāṃ vijāyi. Rājā paṇ' assā pacchā dāsibhāvaṃ ūtvā ṭhānaṃ parihāpesi, puttassa Viḍḍa-bhassāpi ṭhānaṃ parihāpesi yeva. Ubho pi antonivesane yeva vasanti. Satthā taṃ kāraṇaṃ ūtvā pubbaṇhasamaye¹¹ pañcasatabhikkhupari-

¹ C^k C^v maṃsaṃ-. ² C^s pāpakammeva corrected to pāpakameva. ³ C^k C^v naṃ. ⁴ C^k te. ⁵ C^k saṃvihita-. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^s adds pi. ⁸ Cfr. Dbpd. p. 216. ⁹ C^k tyāha, C^v tyāha corrected to tyāhaṃ. ¹⁰ C^k omits sã. ¹¹ C^k C^v pubbaṇha-.

vuto¹ rañño² nivesanaṃ gantvā paṇṇattāsane³ nisīditvā „mahārāja kahaṃ Vāsabhakkhattiyā“ ti āha. Rājā taṃ kāraṇaṃ ārocesi. „Mahārāja Vāsabhakkhattiyā kassa dhītā“ ti. „Mahānāmassa bhante“ ti. „Agacchamānā kassa āgatā“ ti. „Mayhaṃ bhante“ ti. „Mahārāja, esā rañño⁴ dhītā, rañño² va āgatā, rājānaṃ yeva“ paṭicca puttāṃ labhi, so⁵ putto kinkāraṇā pitu santakassa rājassa sāmiko na hoti, pubbe rājāno muhuttikāya kaṭṭhahārikāya kucchismiṃ puttāṃ labhitvā puttassa rājānaṃ adamsū“ ti. Rājā tass’ atthassāvibhāvattathāya Bhagavantaṃ yāci. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākataṃ akāsi:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaddatto rājā mahantena yasena uyyānaṃ gantvā tattha pupphaphalalobhena vicaranto uyyānavanasande⁷ gāyitvā gāyitvā⁸ dārūni⁹ uddharamānaṃ ekaṃ itthiṃ disvā paṭibaddhacitto saṃvāsaṃ kappesi. Taṃ khaṇaṃ yeva Bodhisatto tassā kucchiyaṃ yeva paṭisandhiṃ gaṇhi. Tāvad eva tassā vajirapūritā viya garukā kucchi¹⁰ ahoṣi. Sā gabbhassa patiṭṭhitabhāvaṃ ūtvā „gabbho me deva patiṭṭhito“ ti āha. Rājā aṅgulimuddikaṃ datvā „sace dhītā hoti imaṃ vissajjetvā poseyyāsi, sace putto hoti muddikāya saddhiṃ mama santikaṃ āneyyāsīti“¹¹ vatvā pakkāmi. Sāpi paripākagabbhā¹² Bodhisattaṃ vijāyi. Tassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicarāṇakāle kelimaṇḍale¹³ kilantassa¹⁴ evaṃ vattāro¹⁵ honti „nippitiken’ amhā¹⁶ pahatā“ ti. Taṃ sutvā Bodhisatto mātu santikaṃ gantvā „amma ko mayhaṃ pitā“ ti pucchi. „Tāta tvaṃ Bārāṇasirañño² putto“ ti. „Amma atthi pana koci sakkhīti“. „Tāta rājā imaṃ muddikaṃ datvā sace dhītā hoti imaṃ vissajjetvā poseyyāsi, sace putto hoti imāya muddikāya saddhiṃ āneyyāsīti“ vatvā gato“ ti. „Amma evaṃ sante kasmā maṃ pitu santikaṃ

¹ C^o dvesata-. ² C^o C^o rañño. ³ C^o C^o paṇṇattā-. ⁴ C^o eva sā rañño va corrected to evaṃ sā rañño va, C^o esā rañño. ⁵ C^o yena. ⁶ C^o labhito. ⁷ C^o -vanasaṇḍena. ⁸ C^o omits one gāyitvā. ⁹ C^o dārūni. ¹⁰ C^o has later added ssā. ¹¹ C^o -sīti. ¹² C^o paripākka- corrected to paripakka-. ¹³ C^o kelimaṇḍale, C^o kelimaṇḍale kelimaṇḍale. ¹⁴ C^o kilantassa. ¹⁵ C^o cattāro, C^o vattā corrected to vattāro. ¹⁶ C^o nippitikenamhi, C^o nippitikenamahā.

nānesīti¹. Sā puttassa ajjhāsayaṃ nātvā rājadvāraṃ gantvā rañño² ārocāpesi rañño³ ca⁴ pakkosāpitā pavisitvā rājānaṃ vanditvā „ayaṃ te deva putto“ ti āha. Rājā jānanto pi parisamajjhe lajjāya „na mayhaṃ putto“ ti āha. „Ayaṃ⁵ te deva muddikā, imaṃ sañjānāsīti“. „Ayaṃ pi mayhaṃ muddikā na hotīti“. „Deva idāni⁶ ṭhapetvā saccakiriyaṃ añño⁷ mama sakkhī⁸ n' atthi, sac' ayaṃ dārako tumhe paṭicca jāto ākāse tiṭṭhatu, noce bhūmiyaṃ patitvā maratū⁹“ ti Bodhisattaṃ pāde gahetvā ākāse khīpi. Bodhisatto ākāse pallaṅkaṃ ābhujitvā nisinno madhurassarena pitu dhammaṃ kathento imaṃ gātham āha:

Putto ty-āhaṃ mahārāja, tvaṃ maṃ posa janādhipa,
aññe⁷ pi devo poseti kiñca devo sakaṃ pajaṃ ti. 6.

Tattha putto tyāhaṃ ti putto te ahaṃ, puttā ca nāṃ⁵ ete⁵ atrajo khettajo antevasiko dinnako ti catubbidhā⁹, tattha attānaṃ paṭicca¹⁰ jāto atrajo nāma, sayanapitṭhe pallaṅke ure ti evaṃ ādisu¹¹ nibbatto khettajo nāma, santike sippuggaṇhako¹² antevasiko nāma, posāvanatthāya dinno dinnako nāma, idha pana atrajaṃ sandhāya putto ti vuttaṃ, catuḥ¹³ saṅgahavatthūhi janāṃ rañjatīti rājā, mahanto rājā mahārāja, taṃ āmantento āha: mahārāja ti, tvaṃ maṃ posa janādhipa ti janādhipa mahājanajetṭhaka tvaṃ maṃ posa bharassu vadḍhehi, aññe¹⁴ pi devo posetīti aññe¹⁵ pi hatthibandhādayo manusse hatthiassādayo tiracchānagatā bahujane ca devo poseti, kiñca devo sakaṃ pajaṃ ti, ettha pana kiñcā ti garahatthe ca anuggahatthe¹⁶ ca nipāto, sakaṃ pajaṃ attano puttaṃ maṃ devo na posetīti pi¹⁷ vadanto garahati nāma, aññe¹⁸ bahujane¹⁸ posetīti vadanto anuggaṇhatī¹⁹ nāma, iti Bodhisatto garahanto pi anuggaṇhanto²⁰ pi kiñca devo sakaṃ pajaṃ ti āha.

Rājā Bodhisattassa ākāse nisīditvā evaṃ dhammaṃ desentassa sutvā „ehi tāta, ahaṃ eva poṣessāmi ahaṃ eva poses-sāmīti“ hatthaṃ pasāresi. Hatthasahassaṃ pasārayittha²¹.

¹ C¹ C² -rañño. ² C² omits ca. ³ C² ayaṃ. ⁴ C² has later added imaṃ. ⁵ C¹ C² añño. ⁶ C¹ C² sakkhī. ⁷ C¹ aññe. ⁸ C² nāmete corrected to nāmesa. ⁹ C² catubbidhā corrected to catubbidho. ¹⁰ C¹ paṭi. ¹¹ C¹ C² ādisu. ¹² C¹ C² sippuggaṇhako. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C¹ añño, C² aññe. ¹⁵ C¹ C² aññe. ¹⁶ C¹ C² anuggaṇhanatthe. ¹⁷ C¹ posetīti. ¹⁸ C² bahujana. ¹⁹ C² anuggaṇhatī. ²⁰ C² anuggaṇhanto. ²¹ pasāriyittha? C¹ pasāresiyittha.

Bodhisatto aññassa¹ hatthe anotaritvā rañño² va hatthe otaritvā amke nisīdi³. Rājā tassa oparajjaṃ datvā mātaraṃ aggamahe-sim akāsi. So pitu accayena Kaṭṭhavāhanarājā⁴ nāma hutvā dhammena rajjaṃ kāretvā yathākammaṃ gato.

Satthā Kosalarañño⁵ imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā dve vatthūni dassetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā mātā Mahāmāyā ahoṣi, pitā Suddhodanamahārājā. Kaṭṭhavāhanarājā⁴ aham eva ahoṣin“ ti⁶. Kaṭṭhahārijātakaṃ.

8. Gāmanijātaka.

Api ataramānānaṃ ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭhaviyariyaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Imasmiṃ pana jātake paccuppannavatthuṃ ca atītavatthuṃ ca Ekādasanipāte Saṃvarajātake āvibhavissati. vatthuṃ hi tasmiṃ ca imasmiṃ ca ekasadisam eva, gāthā pana nānā. Gāmanikumāro⁷ Bodhisattassa ovāde ṭhatvā bhātikasatassa kaṇiṭṭho⁸ pi hutvā bhātikasataparivārīto setacchattassa heṭṭhā varapallamke⁹ nisinno attano yasasampattiṃ oloketvā „ayaṃ mayhaṃ yasasampatti ambhakaṃ¹⁰ ācariyassa santakā“ ti tuṭṭho imaṃ udānaṃ udānesi:

Api ataramānānaṃ phalāsā¹¹ va samijjhati,

vipakkabrahmacariyo 'smi, evaṃ jānāhi Gāmanīti¹². 7.

Tattha apīti nipātamattaṃ, ataramānānaṃ ti paṇḍitānaṃ ovāde ṭhatvā aturitvā avegā hitvā¹³ upāyena kammaṃ karontānaṃ, phalāsā¹⁴ va samijjhatīti yathāpatthitaphale āsā¹⁵ tassa phalassa nipphattiyā¹⁶ samijjhati yeva, atha vā phalāsā¹⁷ ti āsāphalaṃ, yathāpatthitaṃ¹⁸ phalaṃ samijjhati yevā ti attho, vipakkabrahmacariyo 'smīti ettha cattāri saṅghavattthūni¹⁹ seṭṭhacariyattā brahmacariyaṃ nāma taṃ ca tammūlikāya yasasampattiyaṃ paṭi-laddhattā vipakkaṃ²⁰ nāma, so vāssa yaso nipphanno²¹ so pi seṭṭhatthēna brahmacariyaṃ nāma, tenāha vipakkabrahmacariyo 'smīti, evaṃ jānāhi Gā-

¹ Ck Cv aññassa. ² Ck Cv rañño. ³ Ck nisīdi. ⁴ Cs kaṭṭhavāhana-. ⁵ Cv -rañño. ⁶ Ck omits Satthā . . . ahoṣinti. ⁷ Ck Cv gāmani-. ⁸ Cs kaṇiṭṭho. ⁹ Ck Cv varapallamke. ¹⁰ Cs mayhaṃ. ¹¹ Cs phalāsā, Cv phalaṃsā corrected to phalāsā. ¹² Ck Cv gāmanīti. ¹³ Ck āvegāhitvā, Cs āvegāhitvā corrected to āvegāyitvā. ¹⁴ Cs phalāsā. ¹⁵ Cs āsā. ¹⁶ Ck nipphattiyā. ¹⁷ Cv phalāsā. ¹⁸ Cs omits yathā. ¹⁹ Ck Cv saṅgha-. ²⁰ Cs vipakkaṃ, Cv vipakkata corrected to vipakkaṃ. ²¹ Ck nippanno.

maṇṭi¹ katthaci gāmikapuriso² pi gāmajetthako pi gāmani³, idha pana sabba-jana⁴ jetthakam attānam sandhāyāha: „ambho Gāmani³, tvaṃ etaṃ kāraṇam evaṃ⁴ jānāhi, ācariyaṃ nissāya bhūtikasataṃ atikkamitvā idaṃ mahārajjam patto 'smiti' udānam udānesi.

* Tasmiṃ pana rajjam patte satta⁵tt⁶hadi⁷vasaccayena sabbe pi bhātaro attano vasa⁸tt⁹hānam gatā. Gāmanirājā⁵ dhammena rajjam kāretvā yathākamman¹⁰ gato. Bodhisatto pi puṇṇāni⁶ katvā yathākamman¹¹ gato.

Satthā imaṃ dhammade¹²sanam āharitvā dass¹³etvā⁷ saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossa¹⁴tt¹⁵havi¹⁶riyo bhikkhu arahatte pati¹⁷tt¹⁸hito ti. Satthā dve vatthūni katha¹⁹tvā anusandhi²⁰ṃ gha²¹ṭetvā jātakaṃ samodhānesi. Gāmanijātakaṃ⁵.

9. Makhādevajātaka.

Uttamaṅgaruhā⁹ mayhan ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto mahānekkhammaṃ ārabba kathesi. Tam hetthā Nidānakathāyaṃ kathitam eva. Tasmiṃ pana kāle bhikkhū Dasaballa¹⁰ nekkhammaṃ vaṇṇentā nisīdiṃsu. Atha Satthā dhammasabhaṃ āgantvā Buddhāsane nisinno bhikkhū āmantesi: „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisin¹¹nā“ ti pucchitvā „bhante na aññāya kathāya, tumhākaṃ yeva¹²“ pana nekkhammaṃ vaṇṇayamānā nisinn¹³' amhā“ ti „bhikkhave, na Tathāgato etarahi yeva nekkhammaṃ nikkhanto, pubbe pi nikkhanto yevā“¹⁴ ti āha. Bhikkhū tass' atthassā¹⁵vibhāvatthaṃ¹¹ Bhagavantaṃ yāciṃsu. Bhagavā bhavanta¹⁶rena pa¹⁷ṭicchan¹²naṃ¹² kāraṇaṃ paka¹⁸ṭaṃ akāsi:

Atīte Videhara¹⁹tt²⁰he Mithilāyaṃ Makhādevo nāma rājā ahosi dhammiko dhammarājā. So caturāsītivassasahassāni kumārakīlaṃ¹³ tathā oparajjam tathā mahārajjam katvā dīgham addhānaṃ khepetvā ekadivasaṃ kappakaṃ āmantesi: „yadā me samma kappaka sirasmiṃ phalitāni passeyyāsi atha me āroceyyāsi¹⁴“¹⁴. Kappako pi¹⁴ dīgham addhānaṃ khepetvā eka-

¹ C^v gāmaṇṭi. ² C^v gāmaka-. ³ C^k C^v gāmaṇi. ⁴ C^v eva. ⁵ C^v gāmanirājā, C^k gāmanirāja, C^s gāmanirāja. ⁶ C^k puṇṇāni. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^v gāmaṇi-. ⁹ C^k C^v uttamaṅga-. ¹⁰ C^s omits yeva. ¹¹ C^s -bhāvatthaṃ corrected to -bhāvatthāya. ¹² C^s paṭicchanna. ¹³ C^k -kīlaṃ. ¹⁴ C^s omits pi.

divasaṃ rañño¹ añjanavaṇṇānaṃ kesānaṃ antare ekam eva phaliṭaṃ disvā „deva ekan te² phaliṭaṃ dissatīti“ ārocesi, „tena hi me samma taṃ phaliṭaṃ uddharitvā pañimhi ṭha-pehīti“ ca³ vutto suvaṇṇasaṇḍāsena uddharitvā rañño¹ pañimhi paṭiṭṭhāpesi. Tadā rañño¹ caturāsītivassasahassāni āyuni ava-siṭṭhaṃ hoti. Evaṃ sante pi phaliṭaṃ disvā va⁴ maccurājānaṃ āgantvā samīpe ṭhitaṃ viya attānaṃ ādittapaṇṇasālaṃ pa-viṭṭhaṃ viya ca maññamāno⁵ samivegaṃ āpajjitvā⁶ „bāla Ma-khādeva yāva phalitass’ uppādā⁷ va ime kilese jahitum nā-sakkhīti“ cintesi⁸. Tass’ evaṃ phalitapātubhāvaṃ⁹ āvajjantassa āvajjantassa antodāho uppajji, sarīrā sedā muccimsu, sātaka pīletvā apanetabbākārappattā ahesum. So „ajj’ eva mayā nikkhamitvā pabbajitum vaṭṭatīti¹⁰“ kappakassa satasahas-sutṭhānaṃ gāṃvaram datvā jetṭhaputtaṃ pakkosāpetvā „tāta, mama sīse phaliṭaṃ¹¹ pātubhūtaṃ, mahallako ’mhi jāto¹², bhuttā kho pana me mānusakā kāmā, idāni dibbakāme pariyessāmi, nekkhammakālo¹³ mayhaṃ, tvaṃ imaṃ rajjaṃ paṭipajja, ahaṃ pana¹⁴ pabbajitvā Makhādevambavanuyyāne¹⁵ vasanto samaṇa-dhammaṃ karissāmīti“ āha. Taṃ evaṃ pabbajitukāmaṃ amaccā upasamkamitvā „deva kiṃ tumhākaṃ pabbajjākāraṇaṃ“ ti pucchimsu. Rājā phaliṭaṃ¹¹ haṭṭhena¹⁶ gahetvā amaccānaṃ imaṃ gātham āha:

Uttamaṅgaruhā mayhaṃ ime jātā vayoharā

pātubhūtā devadūtā, pabbajjāsamayo mamā ’ti. 8.

Tattha uttamaṅgaruhā¹⁷ ti kesā¹⁸, kesā hi sabbesaṃ haṭṭhapādādīnaṃ aṅgānaṃ uttāme sirasmiṃ ruhaṭṭā¹⁹ uttamaṅgaruhā²⁰ nāmā ’ti vuccanti, ime jātā vayoharā ti passatha tāta phalitapātubhāvena²¹ tiṇṇaṃ vayānaṃ

¹ C^o C^o rañño. ² C^o tena. ³ C^o omits ca. ⁴ C^o omits va. ⁵ C^o C^o maññamāno. ⁶ C^o has later added cintesi. ⁷ C^o phali- corrected to pali-. ⁸ C^o omits cintesi. ⁹ C^o palita-. ¹⁰ C^o C^o vaddhatīti. ¹¹ C^o palitaṃ. ¹² C^o pāto. ¹³ C^o nekkhammakālo. ¹⁴ C^o omits pana. ¹⁵ C^o makhādevavanuyyāne. ¹⁶ C^o haṭṭhe. ¹⁷ C^o C^o uttamaṅga-. ¹⁸ C^o kesāruhātikesā. ¹⁹ C^o rūhaṭṭā, ²⁰ C^o C^o uttamaṅga-. ²¹ C^o palita.

haraṇato ime jātā vayo harā, pātubhūtā ti nibbattā, devadūtā ti, devo ti maccu, tassa dūtā ti devadūtā, sirasmiṇ hi phalitesu pātubhūtesu maccurājassa santike ṭhito viya hoti, tasmā phalitāni maccudevassa dūtā ti vuccanti, devā viya dūtā ti pi devadūtā, yathā hi alaṃkatapaṭiyattāya devatāya ākāse ṭhatvā „asukadivase marissasīti“ vutte taṃ tath' eva hoti evaṃ sirasmiṇ phalitesu pātubhūtesu devatāya vyākaraṇasadisam eva hoti, tasmā phalitāni devasadisā dūtā ti vuccanti, visuddhidevānaṃ dūtā ti pi devadūtā, sabbabodhisattā hi jīṇṇavyādhimatapabbajite disvā va saṃvegā āpajjivā nikkhamma pabbajanti, yathāha:

Jiṇṇaṃ ca disvā dukkhitaṃ¹ ca vyādhitaṃ
mataṃ ca disvā gataṃ āyusaṃnikhayaṃ
kāśāyavatthaṃ pabbajitaṃ ca disvā
tasmā ahaṃ pabbajito 'mhi rājā ti,

iminā pariyāyena phalitāni visuddhidevānaṃ dūtattā devadūtā ti vuccanti, pabbajjāsamaṃ mamaṃ² ti gihībāvato nikkhantaṭṭhena pabbajjā ti laddhaṇa-massa samaṇaliṅgagahaṇassa³ kālo mayhaṃ ti dasseti.

So. evaṃ vatvā⁴ taṃ divasaṃ eva rajjaṃ pahāya isipab-bajjaṃ pabbajivā tasmiṃ⁵ űeva Makhādevambavane viharanto caturāsītivassasahassāni cattāro brahmavihāre bhāvetvā aparihīnajjhāne ṭhito kālaṃ katvā Brahmaloce nibbattitvā puna tato cuto Mithilāyaṃ yeva Niṇi nāma rājā hutva ossakka-mānaṃ⁶ attano vaṃsaṃ ghaṭetvā tatth' eva ambavane pabbajivā brahmavihāre bhāvetvā puna brahmalokūpago va ahosi.

Satthāpi „na bhikkhave Tathāgato idāṃ' eva mahābhiniikkhamanaṃ nikkhanto, pubbe pi nikkhanto yevā“ 'ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā dassetvā cattāri saccāni pakāsesi. Keci sotāpannā ahesuṃ, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino. Iti Bhagavā imāni dve vatthūni ka-thetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā kappako Ānando ahosi, putto Rāhulo, Makhādevarājā pana ahaṃ evā ti. Makhādevajātakam.

¹ C^v dukkhitaṃ. ² C^s mamaṃ corrected to mamā. ³ C^v -gahanassa. ⁴ C^k C^v vatā. ⁵ C^k C^v tasmiṃ. ⁶ sic! C^v ossakkaṇāmaṃ.

10. Sukhavihārijātaka.

Yaṇ ca aññe¹ na rakkhantīti. Idam Satthā Anūpiyanagaram² nissāya Anūpiyambavane³ viharanto sukhavihāriṃ Bhaddiyattheraṃ⁴ ārabha kathesi. Sukhavihāri⁴ Bhaddiyatthero⁵ chakhattiyasamāgame⁶ Upāli-sattamo pabbajito. Tesu Bhaddiyatthero⁵ ca Kimbilatthero⁷ ca Bhagutthero ca Upālītthero ca arahattaṃ pattā, Ānandatthero sotāpanno jāto, Anuruddhatthero dibbacakkhuko, Devadatto jhānalābhi⁸ jāto. Channaṃ pana khattiyānaṃ vatthuṃ yāva Anūpiyanagara⁹ Khaṇḍahālajātaka āvibhavissati. Ayaṃ pana Bhaddiyo rājakāle attānaṃ rakkhanto rakkhāsāṃvidhānadevatā va¹⁰ bahūhi¹¹ rakkhāhi rakkhīyamānassa upari pāsādāle mahāsāyane samparivattamānassāpi¹² attano bhayapattin¹³ ca idāni arahattaṃ patvā araṇṇādīsu¹⁴ yattha katthaci vīcaranto pi attano vigatabhayatāṃ ca samanupassanto „aho sukhaṃ aho sukhaṃ“ ti udānaṃ udānesi. Taṃ bhikkhū „āyasmā Bhaddiyo aññaṃ¹⁵ vyākaroṭīti“ Bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā „bhikkhave, Bhaddiyo na idān’ eva sukhavihāri¹⁶, pubbe pi sukhavihāri yevā“ ti āha. Bhikkhū tass’ atthassāvibhāvattihāya Bhagavantam yācimsu. Bhagavā bhāvāntarena paṭicchannam kāraṇaṃ pākataṃ akāsi:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārayamāne Bodhisatto udiccabrāhmaṇamahāsalo hūta kāmesu ādīnavaṃ¹⁷ nekkhamme cānisaṃsaṃ disvā kāme pahāya Himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā attha samāpattiyo nibbatesi. Parivāro pi ’ssa mahā ahoṣi pañca tāpasasatāni. So vassakāle Himavantato nikkhamitvā tāpasagaṇaparivuto gāmanigamādīsu¹⁸ cārikaṃ caranto Bārāṇasiṃ patvā rājānaṃ nissāya rājuyyāne vāsaṃ kappesi. Tattha vassike¹⁹ cattāro māse vasitvā rājānaṃ āpucchī. Atha naṃ rājā „tumhe bhante mahallakā, kiṃ vo Himavāntena, antevāsike Himavantaṃ pe-

¹ C^v aññe. ² C^s C^v anupiya-. ³ C^k C^v bhaddiyatheraṃ. ⁴ C^k C^v -vihāri.

⁵ C^k C^v bhaddiyatthero. ⁶ C^s omits cha, C^v jakhattiya-. ⁷ C^k C^v kimbilathero.

⁸ C^k C^v -lābhi. ⁹ all three MSS. anupiya-. ¹⁰ -devatāhiva? C^s attānaṃ rakkhanto viviya rakkhāsāṃvidhānañceva tāva corrected to attano rakkhāvidhānaṃ devatāva, C^k C^v -saṃvidhānadevatāva. ¹¹ C^k C^v bahūhi. ¹² C^k -mānassapi. ¹³ C^k -pattañ.

¹⁴ C^k C^v araṇṇādīsu. ¹⁵ C^k C^v aññaṃ. ¹⁶ C^k -hāri. ¹⁷ C^k ādīnavaṃ.

¹⁸ C^k C^v -mādīsu. ¹⁹ C^v vassiko.

setvā idh' eva vasathā¹ "ti yāci. Bodhisatto jetṭhantevāsikam pañca tāpasasatāni paṭicchāpetvā „gaccha tvaṃ, imehi saddhiṃ Himavante vasa, aham pana idh' eva vasissamīti²“ te uyyojetvā tatth' eva vasaṃ kappesi. So pan' assa jetṭhantevāsiko rāja-pabbajito¹ mahantaṃ rajjaṃ pahāya pabbajitvā kaṣinaparikam-maṃ² katvā aṭṭhasamāpattilābhi³ ahosi. So tāpasehi saddhiṃ Himavante vasamāno ekadivasam ācariyaṃ datṭhukāmo hutvā te tāpase āmantetvā „tume anukkaṇṭhamānā idh' eva vasatha, ahaṃ ācariyaṃ vanditvā āgamissamīti⁴“ ācariyassa santikaṃ gantvā vanditvā paṭisanthāraṃ⁴ katvā ekaṃ tatṭhikaṃ⁵ attharitvā ācariyassa santike yeva nipajji. Tasmiṃ ca samaye rājā „tā-pasaṃ passissamīti⁶“ uyyānaṃ gantvā⁶ vanditvā ekamantaṃ nisīdi⁷. Antevāsītāpaso⁸ rājānaṃ disvāpi n' eva vuṭṭhāsi⁹, nipannako yeva pana¹⁰ „aho sukhaṃ aho sukhaṃ“ ti udānaṃ udānesi. Rājā „ayaṃ tāpaso maṃ disvāpi¹¹ na utṭhito“ ti anattamano Bodhisattaṃ āha: „bhante, ayaṃ tāpaso yadiccha-kaṃ bhutto bhavissati, udānaṃ udānento sukhaseyyam eva kappetīti¹²“. „Mahārāja, ayaṃ tāpaso pubbe tumhādiso eko rājā ahosi, sv-āyaṃ 'ahaṃ pubbe gihikāle¹² rajjasiriṃ anubha-vanto āvudhahatthehi bahūhi rakkhiyamāno pi evarūpaṃ sukhaṃ nāma nālatthan' ti attano pabbajjāsukhaṃ jhānasukhaṃ ārabha imaṃ udānaṃ udānetīti¹³“, evaṃ ca pana vatvā Bodhisatto rañño¹³ dhammakathaṃ kathetuṃ imaṃ gātham āha:

Yaṃ ca aññe¹⁴ na rakkhanti yo ca aññe¹⁵ na rakkhati
sa ve rāja sukhaṃ seti kāmesu anapekkhavā ti. 9.

Tattha yaṃ ca aññe¹⁵ na rakkhanti ti yaṃ puggalaṃ aññe¹⁵ bahū¹⁶ puggalā na rakkhanti, yo caññe¹⁷ na rakkhatīti yo ca „ekako ahaṃ rajjaṃ karemiti“ aññe¹⁵ bahū¹⁸ na rakkhati, sa ve rāja sukhaṃ setīti mahārāja

¹ C^o rājā-. ² C^k kasina-. ³ C^k C^v -lābhi. ⁴ C^v paṭisamkhāraṃ. ⁵ C^k taddhitaṃ, C^v taddhikaṃ. ⁶ C^s āgantvā. ⁷ C^v nisīdi. ⁸ C^s antevāsī-. ⁹ C^k vuṭṭhāsi. ¹⁰ C^s omits pana. ¹¹ C^s disvā. ¹² C^k C^v gihī-. ¹³ C^v rañño. ¹⁴ C^v aññe. ¹⁵ C^k C^v aññe. ¹⁶ C^s C^v bahu. ¹⁷ C^k C^v caññe. ¹⁸ C^v bahu, C^s bahujane, jane being added later.

so puggalo eko adutiyo pavivitto kāyiacetasikasukhasamaṅgī¹ hutvā sukhān seti, idaṃ ca desanāsīsam eva: na kevalaṃ pana seti yeva, evarūpo pana puggalo sukhān gacchati tiṭṭhati nisīdati sayatīti sabbiriyāpathesu sukhappatto va hoti, kāmesu anapekkhāvā ti vatthukāmakilesakāmesu apekkhārahito vigatacchandarāgo nittanho, evarūpo puggalo sabbiriyāpathesu sukhān viharati mahārājā² ti.

Rājā dhammadesanaṃ sutvā tuṭṭhamānaso vanditvā nive-sanam eva gato. Antevāsiko pi ācariyaṃ vanditvā Hima-vantam eva gato. Bodhisatto pana tatth' eva viharanto apa-rihinajjhāno kālaṃ katvā Brahmaloce nibbatti.

Satthā imaṃ desanaṃ³ āharitvā dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā antevāsiko Bhaddi-yatthero⁴ ahoṣi, gaṇasatthā aham evā“ ti. Sukhavihārijātakam. Apanṇakavaggo paṭhamo.

2. SĪLAVAGGA.

1. Lakkhaṇajātaka.

Hoti sīlavatam attho ti. Idaṃ Satthā Rājagahaṃ upa-nissāya Vējuvane viharanto Devadattaṃ ārabha kathesi. Devadattassa vatthum yāva Abhimārapayojanā Khaṇḍahārajātaka āvibhavissati yāva Dhanapālakavissajjanā pana Cullahamsajātaka āvibhavissati yāva paṭhavipavesanā Soḷasanipāte Samuddavāṇijajātaka āvibhavissati. Ekasmīn hi samaye Devadatto pañca vatthūni yācitvā alabhanto saṃghaṃ bhinditvā pañca bhikkhusatāni ādāya Gayāsīse viharati. Atha tesāṃ bhikkhūnaṃ nāṇaṃ⁵ paripākam agamāsi. Tam ātvā Satthā dve aggasāvake āmantesi: „Sāriputta, tumhākaṃ nissi-takā pañcasatā bhikkhū Devadattassa laddhiṃ rocetvā tena saddhiṃ gatā, idāni pana tesāṃ⁶ nāṇaṃ⁴ paripākam gataṃ⁶, tumhe bahūhi bhikkhūhi saddhiṃ tattha gantvā tesāṃ dhammaṃ desetvā te bhikkhū maggaphalehi sambodhetvā gaṭetvā āgacchathā“ ti. Te tath' eva gantvā tesāṃ dhammaṃ desetvā maggaphalehi pabodhetvā punadivase

¹ C^k -samaṅgi, C^v samaṅgi. ² C^a dhammadesanaṃ. ³ C^k C^v bhaddiyatthero.

⁴ C^a nāṇa. ⁵ C^k nesam. ⁶ all three MSS. gatā.

aruṇuggamanavelāya te bhikkhū ādāya Veluvanam eva agamaṃsu. Āgantvā ca pana Sāriputtathero¹ Bhagavantam vanditvā² t̥hitakāle bhikkhū theram pasamsitvā Bhagavantam āhaṃsu: „bhante, amhākaṃ je-t̥thakabbhātiko dhammasenāpati pañcahi bhikkhusatehi parivuto āgacchanto ativiya sobhi, Devadatto pana pabīnaparivāro jāto“³ ti. „Na bhikkhave Sāriputto idān' eva nātisaṃghaparivuto āgacchanto sobhati, pubbe pi sobhi yeva, Devadatto pi na idān' eva gaṇato parihīno, pubbe pi parihīno yevā“⁴ ti. Bhikkhū tass' atthassāvibhāvattāya Bhagavantam yāciṃsu. Bhagavā bhavantarena⁵ paṭicchannam kāraṇam pākāṇam akāsi:

Atīte Magadharat̥the Rājagahanagare eko Magadha-rājā rajjam kāresi. Tadā Bodhisatto migayoniyam paṭi-sandhiṃ gahetvā vuddhippatto migasahassaparivāro araṇṇe⁶ vasāti. Tassa Lakkhaṇo⁷ ca Kālo⁸ cā 'ti dve puttā ahesum. So attano mahallakakāle „tātā, aham idāni mahallako, tumhe imam gaṇam pariharathā“⁹ ti pañca pañca migasatāni ekekaṃ puttam paṭicchāpesi. Tato paṭṭhāya te dve janā¹⁰ migagaṇam pariharanti. Magadharat̥thasmiṃ¹¹ ca sassasamaye kiṭṭhasambādhe araṇṇe¹² migānam paripantho hoti. Manussā sassakhādakānam māraṇattāya¹³ tattha tattha opātam khananti¹⁴ sūlāni ropenti pāsānayanantāni¹⁵ sajjenti kūṭapāsādayo pāse oḍḍenti¹⁶. Bahū¹⁷ migā vināsam āpajjanti. Bodhisatto kiṭṭhasambādhasamayam űatvā putte pakkosāpetvā āha: „tātā¹⁸, ayaṃ kiṭṭhasambādhasamayo, bahū¹⁹ migā vināsam pāpuṇanti, mayam mahallakā, yena ken' upāyena ekasmiṃ t̥hāne vītināmessāma, tumhe tumhākaṃ migagaṇe gahetvā araṇṇe²⁰ pabbatapādam pavisitvā sassānam uddhaṭakāle āgaccheyyathā²¹“ ti. Te „sādhū“²² ti pitu vacanam sutvā saparivārā nikkhamiṃsu. Tesam pana gamana-magge manussā jānanti: „imasmiṃ kāle migā pabbatam ārohani, imasmiṃ kāle orohantīti“²³. Te tattha tattha²⁴ pa-

¹ Cs -tthero. ² so all three MSS. ³ Cs Cv -tareṇa. ⁴ Cv āraṇṇe. ⁵ Cs lakkhaṇo. ⁶ Cs Cv kālo. ⁷ Cv gaṇā. ⁸ Cs -smiṃ. ⁹ Cs araṇṇe, Cv araṇṇe. ¹⁰ Cs maraṇa-, Cv carāṇa- corrected to maraṇa-. ¹¹ Cs khaṇanti. ¹² Cs Cv pāsāna-. ¹³ Cs oḍḍenti. ¹⁴ Cs Cv bahu. ¹⁵ Cv tāta. ¹⁶ Cs āgaccheyyathā. ¹⁷ Cs omits one tattha.

ticchannatthāne nilīnā bahumige vijjhitvā mārenti. Kālamigo¹ pi attano dandhatāya „imāya nāma velāya gantabban, imāya velāya na gantabban“ ti ajānanto migagaṇaṃ ādāya pubbanhe pi sāyaṇhe² pi padose pi paccūse pi³ gāmadvārena⁴ gacchati. Manussā tattha tattha pakatiyā va tthitā ca nilīnā ca bahū⁵ mige vināsaṃ gamenti. Evaṃ so attano dandhatāya bahū⁶ mige vināsaṃ pāpetvā appakeh⁷ eva migeḥi araṇṇaṃ⁷ pāvisi. Lakkhaṇamigo pana paṇḍito vyatto upāyakusalo „imāya velāya gantabban⁸, imāya velāya na gantabban“ ti jānāti, so gāmadvārena pi na gacchati, divāpi na gacchati, padose pi paccūse pi na gacchati, migagaṇaṃ ādāya adḍharattasamāyena⁹ eva gacchati, tasmā ekam pi migam avināsetvā⁹ araṇṇaṃ⁷ pāvisi. Te tattha cattāro māse vasitvā sassesu uddhātesu pabbatā otarīṃsu. Kālo¹⁰ pacchā gacchanto pi purimanāyena⁹ eva avasesamige vināsaṃ pāpento ekako va āgami. Lakkhaṇo¹¹ pana ekamigam pi avināsetvā pañcahi pi migasatehi parivuto mātāpitunnāṃ santikaṃ āgami. Bodhisatto dve putte āgacchante disvā migagaṇena saddhim mantento imaṃ gātham samutthāpesi:

Hoti sīlavataṃ attho paṭisanthāravuttināṃ, (Dhpd. p. 146).

Lakkhaṇaṃ passa āyantaṃ nātisaṃghapurakkhataṃ,

atha passas' imaṃ Kālam¹² suvihinaṃ va nātihīti¹³. 10.

Tattha sīlavataṃ ti sukkasīlatāya sīlavatānaṃ ācārasampannānaṃ, attho ti¹⁴ vaḍḍhi, paṭisanthāravuttināṃ ti dhammapaṭisanthāro ca āmisapaṭisanthāro ca etesaṃ vuttitī paṭisanthāravuttino, tesāṃ paṭisanthāravuttināṃ¹⁵, ettha ca pāpanivāraṇaovādānusāsaniyasena dhammapaṭisanthāro ca goceralābhā pana gilānupaṭṭhānadhammikarakkhāvasena āmisapaṭisanthāro veditabbo, imaṃ vuttaṃ hoti: imesu dvīsu paṭisanthāresu tthitānaṃ¹⁶ paṇḍitānaṃ vaḍḍhi nāma hoti, idāni taṃ vaḍḍhim dassetuṃ puttamātaraṃ ālapanto viya Lakkhaṇaṃ passā ti ādim āha, tatrāyaṃ saṃkhepattho: ācārapaṭisanthārasampannaṃ attano

¹ all three MSS. kāla-. ² C^v sāyaṇhe. ³ C^s omits paccūse pi. ⁴ C^s C^v -dvārena. ⁵ C^v bahū. ⁶ C^s C^v bahū. ⁷ C^k araṇṇaṃ, C^v āraṇṇaṃ. ⁸ C^v omits imāya velāya gantabban. ⁹ C^s vināsetvā. ¹⁰ C^k kāle, C^s kālo. ¹¹ C^s -no. ¹² all three MSS. kālam. ¹³ C^v nātībhīti. ¹⁴ C^k omits ti. ¹⁵ C^s vuttināṃ. ¹⁶ C^v adds ācārasampannānaṃ.

puttañ ekamigam pi avināsetvā nātisaṃghena purakkhataparivāritam āgacchantam passa, tāya pana ācārapatisanthārasampadāya vihīnaṃ dandhapāṇīnaṃ¹ atha passasimaṃ Kālaṃ² ekam pi nātīṃ anavasesetvā suvihīnam eva nātīhi³ ekakaṃ āgacchantan ti.

Evam puttaṃ⁴ abhinanditvā pana Bodhisatto yāvatāyukaṃ thatvā yathākammaṃ gato.

Satthāpi „na bhikkhave Sāriputto idān' eva nātisaṃghaparivārito⁵ sobhati, pubbe pi sobhi yeva, na ca Devadatto etarahi yeva gaṇamhā parihīno, pubbe pi parihīno⁶ yevā“ 'ti imaṃ dhammadesanaṃ dassetvā dve vatthūni ghaṭetvā anusandhiṃ yojetvā⁷ jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Kālo⁸ Devadatto ahosi, parisāpi 'ssa Devadattassa parisā va, Lakkhaṇo Sāriputto, parisā pan' assa Buddhaparisā, mātā Rāhulamātā ahosi, pitā pana aham eva ahosi“ ti. Lakkhaṇajātakaṃ.

2. Nigrodhamigajātaka.

Nigrodham eva seveyyā ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto Kumārakassapatherassa mātaraṃ ārabha katesi. Sā kira Rājagahanagare mahāvibhavassa setthīno dhītā ahosi ussanna-kusalamūlā parimaddhitasamkhārā pacchimabbhavikā, antokūṭe⁹ padīpo viy' assā¹⁰ hadaye¹¹ arahattūpanissayo¹² jalati. Sā attānaṃ jānana-kālato paṭṭhāya gehe anabhiratā pabbajitukāmā hutvā mātāpitāro āha: „amma tātā¹³, mayhaṃ gharāvāse cittaṃ nābhīramati, ahaṃ niyyānike Buddhasāsane pabbajitukāmā, pabbājetha man“ ti. „Amma, kiṃ vadesi, imaṃ kulaṃ bāhuvibhavaṃ, tvaṃ ca amhakaṃ ekadhītakā¹⁴, na labbhā tayā pabbajitun“ ti. Sā punappuna yācitvāpi mātāpitunnaṃ santikā pabbajjāṃ alabhamānā cintesi: „hotu, patikulaṃ gatā sāmikaṃ ārādhetvā pabbajissāmīti“ sā vāyappattā patikulaṃ gantvā patidevatā hutvā sīlavatī¹⁵ kalyāṇadhammā agāraṃ ajjhāvasi. Ath' assā saṃvāsam anvāya kucchiyaṃ gabbho patitṭhahi. Sā gabbhassa patitṭṭhita-bhāvaṃ na aññāsi¹⁶. Atha tasmaṃ nagare nakkhattaṃ ghosayimsu.

¹ Ck C^v -paṇṇāṃ, C^s -paṇṇā. ² C^s kālaṃ. ³ C^v nātīhi. ⁴ C^v vuttaṃ.

⁵ C^s -parivuto. ⁶ C^s omits pubbe pi parihīno. ⁷ Ck sopetvā? ⁸ C^s kālo.

² Cfr. Dhpd. p. 327. ⁹ Ck -kūṭe. ¹⁰ C^s viya issā corrected to viya assā.

¹¹ Ck hadayo. ¹² C^s arahattupa-, C^v arahattupa- corrected to arahattūpa-.

¹³ C^v tātā. ¹⁴ Ck -dhītakā, C^v -dhītikā. ¹⁵ Ck C^s sīlavatī. ¹⁶ C^v aññāsi.

Sakalanagaravāsino nakkhattaṃ kilīṃsu¹. Nagaraṃ devanagaraṃ viya alamkatapaṭṭiyattaṃ ahosi. Sā pana tāva ulārāya² pi nakkhatta-kīlāya³ vattamānāya attano sarīraṃ na vilimpatī nālamkaroti, pakativeseṇ' eva carati. Atha naṃ sāmiko āha: „bhadde, sakalanagaraṃ nakkhattanissitaṃ⁴, tvaṃ pana sarīraṃ na-ppaṭijaggasīti“⁵. „Ayya, dvattimsāya me kuṇapehi⁶ pūritaṃ sarīraṃ, kiṃ iminā alamkatena. ayaṃ hi kāyo n' eva devanimmito na brahmanimmito na suvaṇṇamiayo na maṇimaṇyo na haricandanamaṇyo na puṇḍarīkakaṃmaluppalaḡabbhasambhūto na amatosadhapūrito⁷, atha kho kuṇape⁸ jāto mātāpettika-sambhavo aniccucchādanaparimaddanabhedanavidhamsanadhammo kaṭa-sivaddhano taṇhupādinnō⁹ sokānaṃ nidānaṃ paridevānaṃ vatthu sabbarogānaṃ ālayo kammakaraṇānaṃ paṭiggaho antopūtibalhiniccapaggharano kimikulānaṃ āvāso sīvathikapāyāto maraṇapariyosāno sabbalokassa cakkhupathe vattamāno pi

Atṭhinahārusaṃyutto¹⁰ tacamaṃsavilepano¹¹
chaviyā kāyo paṭicchanno yathābhūtaṃ na dissati

Antapūro udarapūro yakapelaṣsa¹² vatthino
hadayassa papphāsassa¹³ vakkassa pihakassa ca
Siṃghāṇikāya¹⁴ khelassa¹⁵ sedassa medassa ca¹⁶
lohitassa lasikāya¹⁷ pittassa ca vasāya ca.

Āth' assa navahī sotehi asūci¹⁸ savati sabbadā
akkhimhā akkhigūthako kaṇṇamhā kaṇṇagūthako
Siṃghāṇikā¹⁹ ca nāsāto mukhena vamaṭi ekadā
pittaṃ semhaṇ ca vamaṭi kāyamhā sedajallikā.

Āth' assa susiraṃ sīsaṃ matthaluṅgena pūritaṃ,
subhato naṃ maṇṇatī²⁰ bālo avijjāya purakkhato.

Anantādinavo kāyo visarukkhasamūpamo
āvāso sabbarogānaṃ puṇḡo dukkhassa kevalo.

Sace imassa kāyassa anto bāhirato siyā
daṇḍaṃ nūna gaḡetvāna kāke soṇe ca vāraye.

Duggandho asucikāyo²¹ kuṇapo²² ukkarūpamo
nindito cakkhubhūtehi kāyo bālābhinandito.

¹ C^k kilīṃsu. ² C^k C^s ulārāya. ³ C^s -kīlāya. ⁴ C^k nakkhattaṃ-. ⁵ C^k C^s kuṇapehi.

⁶ C^k -pūjito. ⁷ C^s kuṇape. ⁸ C^k taṇhupādinnō, C^s taṇhupādinnō. ⁹ C^s atṭhī-

naharu-. ¹⁰ C^k -ne. ¹¹ C^s C^v -pelaṣsa. ¹² C^k papphāsassa. ¹³ C^k C^s siṃghāṇikāya.

¹⁴ C^v khelassa. ¹⁵ so all three MSS. ¹⁶ C^v lasikāya. ¹⁷ C^k asūci. ¹⁸ C^s -nikā.

¹⁹ C^v maṇṇatī. ²⁰ C^s asūci-. ²¹ C^s kuṇapo.

Ayyaputta, imam kāmam alamkaritvā kim karissāmi, nanu imassa alamkaraṇam gūthapunnaghaṭṭassa bahicittakammakaraṇam viya hotṭī¹. Setṭhiputto tam tassā vacanam sutvā āha: „bhadde tvaṃ imassa sarirassa evaṃ dose passamānā kasmā na pabbajasīti“. „Ayyaputta ahaṃ pabbajjam labhamānā ajj² eva pabbajeyyan“ ti. Setṭhiputto „sādhu, ahaṃ tam pabbājessāmīti“ vatvā mahādānam pavattetvā mahāsakkāram katvā mahantena parivārena bhikkhuniupassayam netvā tam pabbājento Devadatta-pakkhiyānam bhikkhunīnam santike pabbājesi. Sā pabbajjam labhivā paripunnasamkappā attamanā ahosi. Ath' assā gabbhe paripākam gacchante indriyānam aññathattam hatthapādapiṭṭhinam³ bahalattam udarapaṭalassa ca mahantatam disvā bhikkhuniyo tam pucchimsu: „ayye tvaṃ gabbhinī⁴ viya paññāyasi⁵, kim etan⁶“ ti. „Ayye 'idam nāma kārāṇam' ti na jānāmi, sīlam pana me paripunnam“ ti. Atha nam tā⁷ bhikkhuniyo Devadattassa santikam netvā Devadattam pucchimsu: „ayya, ayaṃ kuladhītā kicchena sāmikam ārādhetvā pabbajjam labhi, idāni⁸ pan' assā gabbho paññāyati⁹, mayam imassa gabbhassa gihikāle¹⁰ vā pabbajitakāle vā laddhabhāvam na jānāma, kim dāni karomā“ ti. Devadatto attano abuddhabhāvena khantimettānuddayānaṃ ca natthitāya evam cintesi: „Devadattassa pakkhikā bhikkhuni¹¹ kucchinā¹² gabbham pariharati, Devadatto ca tam ajjupekkhatīti¹³ mayham garahā uppajjissati, mayā imam uppabbājetum vattatīti¹⁴ so avīmaṃsitvā¹⁵ vā selagulam¹⁶ pavattayamāno¹⁷ viya pakkhanditvā „gacchatha, imam uppabbājethā“ ti āha. Tā tassa vacanam sutvā utṭhāya vanditvā upassayam gatā. Atha sā daharā tā bhikkhuniyo āha: „ayye, na Devadattathero Buddho, na pi mayham tassa santike pabbajjā, loke pana aggapuggalassa Sammā-sambuddhassa santike mayham pabbajjā, yā¹⁸ ca pana me dukkhena laddhā¹⁹ mā nam²⁰ antaradhāpetha, etha²¹ maṃ gahetvā Satthu santikam Jetavanam gacchathā“ ti. Tā tam ādāya Rājagahā²² pañcatālīsajoyanam²³ maggam atikkamma anupubbena Jetavanam patvā Satthāram vanditvā tam attham ārocesum. Satthā cintesi: „kiñc²⁴ āpi gihikāle²⁵ etissā gabbho patitṭhito evam sante pi 'Samaṇo Gotamo

¹ C¹ C² -piṭṭhinam. ² C¹ C² gabbhini. ³ C³ paññāyasi. ⁴ C⁴ etan. ⁵ C⁵ nā. ⁶ C⁶ dāni. ⁷ C⁷ paññāyati. ⁸ C⁸ C⁹ gihī-. ⁹ C¹⁰ C¹¹ bhikkhuni. ¹⁰ C¹² kucchito. ¹¹ C¹³ vaddhatīti. ¹² C¹⁴ avi-. ¹³ C¹⁵ sevala-, C¹⁶ selagulam. ¹⁴ all three MSS. pavaddhayamāno. ¹⁵ C¹⁷ C¹⁸ sā. ¹⁶ C¹⁹ laddha, C²⁰ laddhāna. ¹⁷ C²¹ na. ¹⁸ C²² omits etha. ¹⁹ C²³ rājagaha. ²⁰ C²⁴ -lisa-.

Devadattena jahitikaṃ ādāya caratīti¹ titthiyānaṃ okāso bhavissati, tasmā imaṃ kathaṃ pacchinditūṃ sarājīkāya parisāya majjhe imaṃ adhikaraṇaṃ vinicchitūṃ² vaṭṭatīti³ punadvase rājānaṃ Pasenadikosalaṃ Mahānāthapiṇḍikaṃ Cūlanāthapiṇḍikaṃ⁴ Visākhaṃ mahāupāsikaṃ aññāni⁵ ca abhiññātāni⁶ mahākulāni pakkosāpetvā sāyaṇhasamaye⁷ catusu⁸ parisāsu sannipatitāsu Upālītheraṃ⁹ āmantesi: „gaccha, catuparisamajjhe imissā daharabhikkhuniyā kammaṃ sodhehīti“. „Sādhu bhānte“ ti thero parisamajjhaṃ gantvā attano pattāsane nisīditvā rañño¹⁰ purato Visākhaṃ upāsikaṃ pakkosāpetvā imaṃ adhikaraṇaṃ paṭicchāpesi: „gaccha Visākhe, ‘ayaṃ daharā asukamāse asukadvase pabbajitā’ ti tattato nātvā imassa gabbhassa pure vā pacchā vā laddhabhāvaṃ jānāhīti“. Upāsikā „sadhū“ ti sampāṭicchitvā sāniṃ¹¹ parikkhipāpetvā antosāpiyaṃ¹² daharabhikkhuniyā hatthapādanābhiudarapariyosānāni oloketvā māsadvase samānetvā gihibhāve¹³ gabbhassa laddhabhāvaṃ tattato nātvā therassa santikaṃ gantvā taṃ atthaṃ ārocesi. Thero catuparisamajjhe taṃ bhikkhuniṃ suddhiṃ¹⁴ akāsi. Sā suddhā hutvā bhikkhusaṅghaṃ¹⁵ ca Satthāraṇā¹⁶ ca vanditvā bhikkhuniḥi saddhiṃ upassayam eva gatā. Sā gabbhaparipākam anvāya Padumuttarapādamūle patthitapatthanaṃ mahānubhāvaṃ puttaṃ vijāyi. Ath’ ekadvasaṃ rājā bhikkhuniupassayasamīpena¹⁷ gacchanto dārakasaddhaṃ sutvā amacce pucchi. Amaccā taṃ kāraṇaṃ nātvā „deva, sā daharabhikkhuni puttā vijātā, tass’ eso saddo“ ti āhaṃsu. „Bhikkhuniṇaṃ bhane¹⁸ dārakajagganaṃ nāma¹⁹ palibodho, mayaṃ naṃ jaggiṣṣāma²⁰“ ti. Rājā taṃ dārakaṃ nātakittihīnaṃ dāpetvā kumārāparihārena vadḍhāpesi. Nāmagahaṇadvase c’ assa Kassapo ti nāmaṃ akāṃsu. Atha naṃ kumārāparihārena vadḍhitattā Kumārakassapo ti sañjāniṃsu²¹. So sattavassikakāle Satthu santike pabbajitvā paripuṇṇavasso upasampadaṃ labhitvā gacchante gacchante²² kāle dhammakathikesu citrakathī²³ ahoṣi. Atha naṃ Satthā „etadaggaṃ bhikkhave mama sāva-kānaṃ citrakathīnaṃ²⁴ yadidaṃ Kumārakassapo“ ti etadagge ṭhapesi. So pacchā Vammikasutte²⁵ aṭṭhattaṃ pāpuṇi. Mātāpi ’ssa bhikkhuni²⁶ vipassitvā aggaphalaṃ pattā. Kumārakassapo thero Buddhānaṃ sāsane²⁷

¹ C^v vinicchinitūṃ. ² C^s cūla-. ³ so all three MSS. ⁴ C^k C^v abhiññātāni. ⁵ C^s sāyaṇha-. ⁶ C^v rañño. ⁷ C^s sāniṃ. ⁸ C^s -sāni-. ⁹ C^k C^v gihī-. ¹⁰ C^s -saṅghaṃ. ¹¹ C^k C^s -raṇā. ¹² C^s -samīpe. ¹³ C^k C^s -jagganaṇtāma pali-, C^v -jagganaṇāpali- corrected to -jagganāpali-. ¹⁴ C^k C^s sañjāniṃsu. ¹⁵ C^v omits one gacchante. ¹⁶ C^s citrakathī corrected to cittakathī. ¹⁷ C^k -kathīnaṃ, C^s cittakathīnaṃ. ¹⁸ C^k C^s vammika-. ¹⁹ C^k C^s bhikkhuni. ²⁰ C^s buddhasāsane.

gaganamajjhe punnacando viya pākato jāto. Ath' ekadivasam Tathā-gato pacchābhattam piṇḍapāṭapaṭikkanto¹ bhikkhūnam ovādam datvā gandhakuṭim pāvisi. Bhikkhū ovādam gahetvā attano rattitṭhāna-divatṭhānesu² divasabhāgam khepetvā sāyaṇhasamaye³ dhammasabhāyam saunipatitvā „āvuso, Devadattena attano abuddhabhāvena c' eva khandimettādīnaṃ ca abhāvena Kumārakassapathero ca therī⁴ ca manam⁵ nāsita, Sammasambuddho pana attano dhammarājatāya c' eva khandimettānuddayasampattiya ca ubhinnaṃ pi tesam paccayo jāto“ ti Buddhagūṇe vaṇṇayamānā nisīdīmsu. Satthā Buddhalīhāya⁶ dhammasabham āgantvā paññattāsane⁷ nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. „Bhante tumhākam eva guṇa-kathāya“ 'ti sabbam ārocayīmsu. „Na bhikkhave Tathāgato idān' eva imesam ubhinnaṃ paccayo ca patitṭhā ca jāto, pubbe pi ahosi yevā“ ti. Bhikkhū tass' atthassāvibhāvatthāya Bhagavantaṃ yācīmsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākataṃ akāsi:

Atite Bārāṇasīyam Brahmadatte rajjam kārayamāne Bodhisatto migayoniyam paṭisandhim gaṇhi. So mātu kucchito nikkhanto suvaṇṇavaṇṇo ahosi, akkhīni c' assa maṇi-guḷasadisāni⁸ ahesum, siṅgāni rajatavaṇṇāni, mukham ratta-kambalapuñjavannaṃ, hatthapādapariyantā lākhā parikammakatā viya, vāladhī camarassa viya ahosi, sarīraṃ pan' assa mahantaṃ assapotakappamānaṃ⁹ ahosi. So pañcasatamigaparivāro araṇṇe¹⁰ vāsam kappesi nāmena Nigrodhamigarājā nāma. Avidūre pan' assa aṇṇo¹¹ pi pañcasatamigaparivāro Sākhamico nāma vasati, so pi suvaṇṇavaṇṇo va ahosi. Tena samayena Bārāṇasirājā¹² migavadhapasuto¹³ hoti, vinā maṃsena na bhuñjati, manussānaṃ kammacchedaṃ¹⁴ katvā sabbe¹⁵ negamajānapade¹⁶ sannipādetvā devasikaṃ migavaṃ gacchati. Manussā cintesum: „ayaṃ rājā ambhākaṃ kammacchedaṃ karoti, yaṃ nūna mayaṃ

¹ C^s -paṭipakkanto. ² C^s C^s -divatṭhānesu. ³ C^s C^v sāyaṇha-. ⁴ C^s therī.

⁵ C^s manena. ⁶ C^s -līhāya, C^s -līhāya. ⁷ C^v paññattā. ⁸ C^s maṇigula-

⁹ C^s -mānaṃ, C^v -potappamānaṃ. ¹⁰ C^s C^v araṇṇe. ¹¹ C^v aṇṇo. ¹² C^s -sī-

¹³ C^s migavadhapasuto. ¹⁴ C^s kammacchedaṃ. ¹⁵ C^s omits sabbe. ¹⁶ C^s C^v -janapade.

uyyāne migānaṃ nivāpaṃ vapitvā¹ pāṇiyaṃ² sampādetvā bahu-
 mige uyyāne pavesetvā dvāraṃ bandhitvā rañño³ niyyādemā⁴ “
 ‘ti te sabbe uyyāne nivāpatiṇaṃ⁵ ropetvā udakaṃ sampādetvā
 dvāraṃ yojāpetvā nāgare ādāya muggarādinānāvudhahatthā⁶
 araṇṇaṃ⁷ pavisitvā mige pariyesanānā „majjhe t̥hite mige
 gaṇhissāmā⁸ “ ‘ti yojanamattaṃ t̥hānaṃ parikkhipitvā saṃkhi-
 pamānā Nigrodhamiga-Sākhamigānaṃ vasanaṭṭhānaṃ majjhe
 katvā parikkhipiṃsu. Atha naṃ migagaṇaṃ disvā rukkha-
 gumbādayo ca bhūmiṃ ca muggarehi paharantā migagaṇaṃ
 gahanat̥ṭhānato nīharitvā asisattidhanuādīni⁹ āvudhāni uggiritvā
 mahānādaṃ nadantā naṃ migagaṇaṃ uyyānaṃ pavesetvā
 dvāraṃ pidhāya rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva, nibaddhaṃ
 migavaṃ gacchantā amhākaṃ kammaṃ nāsetha, amhehi araṇ-
 ñato¹⁰ mige ānetvā tumhākaṃ uyyānaṃ pūritaṃ, ito paṭṭhāya
 tesāṃ maṃsaṃ khādatha “ ‘ti rājānaṃ āpucchitvā pakkamiṃsu.
 Rājā tesāṃ vacanaṃ sutvā uyyānaṃ gantvā mige olokento dve
 suvaṇṇamige disvā tesāṃ abhayaṃ adāsi. Tato paṭṭhāya pana
 kadāci sāmaṃ gantvā ekamigaṃ vijjhितvā āneti, kadāci ‘ssa
 bhattakārako gantvā vijjhितvā āharati. Migā dhanuṃ disvā va
 maraṇabhayaena tajjitā palāyanti, dve tayo pahāre labhitvā
 kilamanti pi gilānāpi honti maraṇaṃ pi pāpuṇanti. Migagaṇo
 taṃ pavattiṃ Bodhisattassa ārocesi. So Sākhaṃ pakkosāpetvā
 āha: „samma, bahū¹¹ migā nassanti, ekaṃsena maritabbe sati¹²
 ito paṭṭhāya mā kaḍḍena mige vijjhantu, dhammagāṇṭhikatt̥ṭhāne¹³
 migānaṃ vāro¹⁴ hotu, ekadivasaṃ mama parisāya vāro pāpuṇātu,
 ekadivasaṃ tava parisāya vāro pāpuṇātu, vārappatto migo
 gantvā dhammagāṇṭhikāya¹⁵ sīsaṃ t̥hapetvā nipajjatu, evaṃ
 sante migā vanitā¹⁶ na bhavissantīti “ . So „sādhū “ ‘ti sam-
 paticchi. Tato paṭṭhāya vārappatto va migo gantvā dhamma-

¹ C^s vasitvā. ² C^s C^v pāṇiyaṃ. ³ C^v rañño. ⁴ C^s niyyā-. ⁵ C^s -tanaṃ, C^v
 -tinaṃ. ⁶ C^s -nānāyudha-. ⁷ C^k C^v araṇṇaṃ. ⁸ C^s gaṇhi-. ⁹ C^s -ādini.
¹⁰ C^k C^v araṇṇato. ¹¹ C^v bahu. ¹² C^s ekaṃsenassitabbe sati. ¹³ C^k C^s
 -gaṇḍika-. ¹⁴ C^k dvāro. ¹⁵ C^k C^s -gaṇḍi-, C^v -gaṇḍhi-. ¹⁶ C^s vanitā.

gaṇṭhikāya¹ gīvaṃ tṭapetvā nipajjati. Bhattakārako āgantvā tattha nipannakam eva gahetvā gacchati. Ath' ekadivasam Sākhāmagassa parisāya ekissā gabbhinīmigiya² vāro pāpuṇi. Sā Sākhāmagassa upasāṃkamtivā „sāmi, aham pi gabbhinī³, puttakam vijāyitvā dve janā vāram gamissāma, mayham vāram atikkamehīti“ āha. So „na sakkā tava vāram aññesaṃ⁴ pāpetum, tvam eva tuyham pattam jānissasi, gacchāhīti“ āha. Sā tassa santikā anuggaham alabhamānā Bodhisattam upasāṃkamtivā tam attham ārocesi. So tassā vacanam sutvā „hotu, gaccha tvam, ahan te vāram atikkamessāmīti“ sayam gantvā dhammagāṇṭhikāya⁵ sīsam katvā nipajji. Bhattakārako tam disvā „laddhābhayo migarāja⁶ gaṇṭhikāya⁶ nipanno, kin nu kāraṇam“ ti vegena gantvā rañño⁷ ārocesi. Rājā tāvad eva ratham āruya mahantena parivārena āgantvā Bodhisattam disvā āha: „samma migarāja⁸, nanu mayā tuyham abhayam dinnam, kasmā tvam⁹ idha nipanno“ ti. „Mahārāja, gabbhinī¹⁰ migi¹¹ āgantvā¹² ‘mama vāram aññassa¹³ pāpehīti’ āha, na sakkā kho pana mayā ekassa maraṇadukkham aññassa¹⁴ upari pakkhipitum, sv-āham attano jīvitam tassā datvā tassā santakam maraṇam gahetvā idha nipanno, mā aññam¹⁵ kiñci āsāṃkittha mahārāja“ ti. Rājā āha: „sāmi suvaṇṇavannamigārāja¹⁶, mayā tādiso khantimettānuddayasampanno manussesu pi na diṭṭhapubbo, tena te pasanno ‘smi, uttṭhehi, tuyham ca tassā ca abhayam dammīti“ ti. „Dvīhi abhaye laddhe avasesā kiṃ karissanti narindā“ ti. „Avasesānam pi abhayam damma¹⁷ sāmīti“ ti. „Mahārāja, evam pi uyyāne yeva migā abhayam labhissanti, sesā kiṃ karissanti“ ti. „Etesam pi abhayam¹⁸ dammi sāmīti“ ti. „Mahārāja, migā tāva abhayam labhantu, sesā catuppadā kiṃ karissanti“ ti.

¹ C^v -gaṇṭhikāya, C^s -gaṇṭhikāya. ² C^s gabbhinī-. ³ C^s gabbhinī. ⁴ C^k C^v aññesaṃ. ⁵ all three MSS. -gaṇṭhi-. ⁶ all three MSS. gaṇṭhi-. ⁷ C^k C^v rañño. ⁸ C^s -rājā. ⁹ C^k tuvaṃ. ¹⁰ C^s C^v gabbhinī. ¹¹ C^s migi. ¹² C^s gantvā. ¹³ C^k C^v aññassa. ¹⁴ C^k aññassa. ¹⁵ C^k C^v aññam. ¹⁶ C^s svanna-varāramigārāja. ¹⁷ C^v dammi.

santīti¹. „Etesam pi abhayaṃ dammi sāmīti². „Mahārāja, catuppadā tāva abhayaṃ labhantu, dvijagaṇā kiṃ karissantīti³. „Etesam pi¹ dammi sāmīti². „Mahārāja, dvijagaṇā² tāva abhayaṃ labhissanti, uḍake vasantā macchā kiṃ karissantīti⁴. „Etesam pi abhayaṃ dammi sāmīti⁵. Evaṃ Mahāsatto rājānaṃ sabbasattānaṃ abhayaṃ yācitvā utthāya rājānaṃ pañcasu sīlesu patitṭhāpetvā „dhammaṃ cara mahārāja, mātāpitusu⁶ puttadhītāsu brāhmaṇagahapatikesu negamajānapadesu⁷ dhammaṃ caranto samaṃ caranto⁸ kāyassa bhedaṃ sugatiṃ Saggāṃ lokaṃ gamissasīti⁹“ rañño Buddhalīhāya⁷ dhammaṃ desetvā katipāhaṃ uyyāne vasitvā rañño⁸ ovādaṃ datvā migagaṇa-parivuto araṇṇaṃ⁹ pāvisi. Sāpi kho migadhenū pupphakaṇṇikasadisāṃ puttāṃ vijāyi. So kilamāno¹⁰ Sākhāṃgassa santikaṃ gacchati. Atha naṃ mātā tassa santikaṃ gacchantāṃ disvā „putta, ito patṭhāya mā etassa santikaṃ gaccha, Nigrodhass¹¹ eva santikaṃ gaccheyyāsīti¹²“ ovaḍanti¹³ imaṃ gātham āha:

Nigrodham eva seveyya, na Sākhāṃ³ upasaṃvase,

Nigrodhasmiṃ mataṃ seyyo yañce Sākhāsmiṃ³ jīvitaṃ ti. 11.

Tattha nigrodham eva seveyyā ti tāta tvaṃ vā añño¹² vā attano hitakāmo Nigrodham eva seveyya bhajeyya upasaṃkameyya, na sākham upasaṃvase ti Sākhāṃgāṃ pana na upasaṃvase, upagamma na saṃvaseyya, etaṃ nissāya jīvikaṃ na kappeyya, nigrodhasmiṃ mataṃ seyyo ti Nigrodharañño¹³ pādamūle maraṇaṃ pi seyyo varaṃ uttamaṃ, yañce sākhasmiṃ jīvitaṃ ti yaṃ pana Sākhassa santike jīvitaṃ taṃ n⁷ eva seyyo na varaṃ na uttamaṃ ti attho.

Tato patṭhāya ca pana abhayaḷaddhakā migā manussānaṃ sassāmi khādanti. Manussā „laddhābhayaṃ ime migā“ ti paharituṃ yā palāpetuṃ vā na visahanti. Te rājaṅgaṇe¹⁴ sannipatitvā rañño¹⁵ taṃ atthaṃ ārocesuṃ. Rājā „mayā pasannena

¹ C^v adds abhayaṃ. ² C^v dvijagaṇā. ³ so all three MSS. ⁴ C^v -janapadesu.

⁵ C^s omits samaṃ caranto. ⁶ C^k gamissanti corrected to gamissasīti, C^s gamissasīti. ⁷ C^s -līhāya. ⁸ C^k C^v rañño. ⁹ C^k C^v araṇṇaṃ. ¹⁰ C^s kila-. ¹¹ C^k

C^s ovaḍanti. ¹² C^v añño. ¹³ C^k C^v -rañño. ¹⁴ C^s rājaṅgaṇe, C^v rājaṅgaṇe.

¹⁵ C^v rañño.

Nigrodhamigavarassa varo dinno, ahaṃ rajjaṃ jaheyyaṃ¹ na ca taṃ² paṭiññaṃ³, gacchatha, na koci mama vijite mige paharituṃ labhatīti⁴. Nigrodhamigo taṃ pavattiṃ sutvā migagaṇaṃ sannipātāpetvā „ito paṭṭhāya paresaṃ sassaṃ khādituṃ na⁴ labhathā“⁵ 'ti mige vāretvā manussaṇaṃ ārocāpesi: „ito paṭṭhāya sassakārakamanussā sassarakkhanatthaṃ⁵ vatiṃ⁶ mā karontu, khettaṃ pana āvijjhivā⁷ paṇṇasaññaṃ⁸ bandhantū“⁹ 'ti. Tato paṭṭhāya kira khettesu paṇṇabandhanasaññaṃ⁹ udapādi, tato paṭṭhāya paṇṇasaññaṃ¹⁰ atikkamaṇakamigo nāma n' atthi, ayaṃ kira nesaṃ Bodhisattato laddhaovādo. Evaṃ migagaṇaṃ ovaditvā Bodhisatto yāvatāyukaṃ tathā saddhiṃ mige hi yathākaṃ gato. Rājāpi Bodhisattassa ovāde tathā yāvatāyukaṃ¹¹ katvā yathākaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave idāṃ evāhaṃ theriyā ca Kumārakassapassa ca avassayo, pubbe pi avassayo evā“¹² 'ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā catusaccadhammaḍḍesaṇaṃ vinivattetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Sākhmigo Devadatto aho si, paṇḍitaṃ 'ssa Devadattapaṇḍitaṃ¹³ va¹², migadheṇu therī¹³ aho si, putto Kumārakassapo, rājā Ānando, Nigrodhamigārājā pana ahaṃ eva aho si“¹⁴ ti. Nigrodhamigajātakaṃ.

3. Kaṇḍinajātaka.

Dhirathu kaṇḍinaṃ sallan ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto purāṇadutiyaikapalobhanaṃ ārabha kathesi. Taṃ Atṭhanipāte Indriyajātake āvibhavissati. Bhagavā pana taṃ bhikkhuṃ etad avoca: „bhikkhu pubbe pi tvaṃ etaṃ mātugāmaṃ nissāya jīvita-kkhaṃ patvā vitaccikesu¹⁴ aṅgāresu¹⁵ pakko“¹⁶ ti. Bhikkhū tass' atthassāvibhāvattathāya Bhagavantaṃ yācimsu. Bhagavā bhavantaṃ paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākataṃ akāsi. Itoparaṃ pana bhikkhūnaṃ

¹ C^s haheyyaṃ. ² C^s na. ³ C^s paṭiññaṃ. ⁴ C^s omits na. ⁵ so C^s C^v, C^s -rakkhana. ⁶ C^s ti. ⁷ C^s āvijjhivā. ⁸ C^s paṇṇasaṃ, C^v paṇṇasaññaṃ, C^s paṇṇasaññaṃ. ⁹ C^s paṇṇa-, C^s C^v -saññaṃ. ¹⁰ C^s C^v -saññaṃ, C^s paṇṇasaññaṃ. ¹¹ C^s C^v puññāni. ¹² C^s ca. ¹³ C^s C^v therī. ¹⁴ C^v vitaccikesu, C^s vitakcikesu.

yācanam bhavantarapaṭicchannatañ ca avatvā „atītaṃ āharitī“ ettakam eva vakkhāma, ettake rutte pi āyācanam valāhakagabbhato candanīharanūpamā ca bhavantarapaṭicchannakāraṇabhāvo cā 'ti sabbam etaṃ heṭṭhāvuttanāyen' eva yojetvā veditabbam¹.

Atīte Magadharatṭhe Rājagahe Magadharājā rajjain kāreti. Magadhavāsikānam sassasamaye migānam² mahāparipantho hoti. Te araṇṇe³ pabbatapādaṃ pavisanti. Tattha eko araṇṇāvāsipabbateyyamigo⁴ ekāya gāmantavāsiniyā⁵ migapotikāya saddhiṃ santhavaṃ katvā tesam migānam pabbatapādato oruḃha puna gāmantam osaraṇakāle migapotikāya paṭibaddhacittattā tehi saddhiṃ yeva otarī⁶. Atha nam sā āha: „tvam kho si ayya pabbateyyo bālamigo, gāmento ca nāma sāsamko sappatibhayo, mā amhehi saddhiṃ otarāhīti⁷“. So tassā paṭibaddhacittatāya anivattitvā saddhiṃ yeva agamāsi. Magadhavāsino „idāni migānam pabbatapādā otaraṇakālo“ ti ñatvā magge paṭicchannakoṭṭhakesu tiṭṭhanti. Tesam pi dvinnam āgamanamagge eko luddako paṭicchannakoṭṭhake ṭhito hoti. Migapotikā manussagandham ghāyitvā „eko luddako ṭhito bhavissatīti“ tam bālamigam purato katvā sayam pacchato ahoṣi. Luddako ekena sarappahārena migam tatth' eva pātesi. Migapotikā tassa viddhabhāvaṃ ñatvā uppatitvā⁸ vātagatiyā palāyi. Luddako koṭṭhakā nikkhamitvā migam okkantitvā aggam katvā vitaccikesu⁹ aṅgāresu¹⁰ madhuramaṃsaṃ pacitvā khādītvā pāniyam¹¹ pivitvā avasesam lohitabindūhi¹² paggharantehi kācenādāya¹³ dārake tosentto gharam agamāsi. Tada Bodhisatto tasmiṃ vanasaṇḍe devatā hutvā nibbatto hoti. So tam kāraṇam disvā „imassa bālamigassa maraṇam n' eva mātaram nissāya na pitaram nissāya atha kho kāmam nissāya,

¹ C^k C^s veditabbā. ² C^k omits migānam. ³ C^v araṇṇe. ⁴ C^k araṇṇa-, C^v araṇṇa-, C^s araṇṇavāsī-. ⁵ C^s gāmaṇṭa-. ⁶ C^s otarī. ⁷ C^k otarāhīti. ⁸ C^k uppatitvā, C^v uppatitvā corrected to uppatitvā. ⁹ C^s vitaccikhesu, C^v vitasi-kesu. ¹⁰ C^k aṅgārikesu. ¹¹ C^s pāniyam. ¹² C^k C^v -binduhi. ¹³ C^s C^v kājenādāya.

kāmanimittamhi. sattā¹ sugati yāva hatthacchedā² duggatiyañ
ca pañcavidhabandhanādinānappakārakaṃ dukkhaṃ pāpuṇanti,
paresaṃ maraṇadukkhuppadanam pi nāma imasmiṃ loke garahi-
tam eva, yaṃ janapadaṃ mātugāmo vicāreti anusāsati so itthi-
parināyako³ janapado garahito va, ye sattā mātugāmassa vasaṃ
gacchanti te pi garahitā vā⁴ 'ti ekāya gāthāya tīṇi garaha-
vatthūni dassetvā vanadevatāsu sādhu-kāraṃ datvā gandha-
pupphādihi pūjayamānāsu madhurena sarena taṃ vanasaṇḍaṃ
unnādetto imāya gāthāya dhammaṃ deseti:

Dhi-r-atthu⁴ kaṇḍinaṃ sallaṃ purisaṃ gālhavedhinaṃ,
dhi-r-atthu⁵ taṃ janapadaṃ yatth' itthi⁶ parināyikā⁷,
te cāpi dhikkita⁸ sattā ye itthinaṃ vasaṃ gatā ti. 12.

Tattha dhiratthū⁹ 'ti garahanatthe⁸ nipāto, sv-āyam idha uttāsaubbegavasena
garahane⁶ datthabbo, uttasitubbiggā⁸ hi honto Bodhisatto evam āha, kaṇḍam
assa atthiti kaṇḍitaṃ⁹ kaṇḍinaṃ¹⁰, taṃ¹¹ pana kaṇḍaṃ anupavisaṇatthēna¹²
sallaṃ ti vuccati, tasmā kaṇḍinaṃ sallaṃ ti, ettha sallaṃ kaṇḍin ti attho, sallaṃ
vā assa atthiti sallo¹³, taṃ¹⁴ sallaṃ ca¹⁵ mahantaṃ vaṇamukhaṃ¹⁶ katvā bala-
vappahāraṃ¹⁷ dento gālhaṃ¹⁸ vijjhatiti gālhavedhitaṃ¹⁹ gālhavedhinaṃ²⁰,
nānappakārakena kaṇḍena kumudapattasaṇḍhānathalena²¹ ujukagamanen' eva²²
sallena ca samannāgataṃ gālhavedhinaṃ²³ purisaṃ dhiratthū⁹ 'ti ayam ettha
attho, parināyikā²⁴ ti issarā saṃvidhāyikā, dhikkita²⁵ ti garahitā, sesaṃ
ettha uttānattham eva, itoparaṃ pana ettakam pi avatvā yaṃ yaṃ anuttānaṃ
taṃ tad eva vaṇṇayissāma.

Evam ekāya gāthāya tīṇi garahavatthūni dassetvā Bodhi-
satto vanam unnādetvā Buddhālīlāya²⁶ dhammaṃ desesi.

Satthā imaṃ dhammaḍesaṇaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-
pariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu²⁷ sotāpattiphale patitthahi. Satthā dve

¹ read sattānaṃ? ² Ck C^v -chedādi. ³ Ck itthiparināyako, C^v itthiparināyako.

⁴ C^s dhī-, C^v dhī- corrected to dhi-. ⁵ C^s dhī-. ⁶ C^s itthi-. ⁷ Ck C^v parināyikā.

⁸ so all three MSS. ⁹ Ck C^s kaṇḍinaṃ? ¹⁰ C^s kaṇḍinaṃ, C^v kaṇḍinaṃ later
put in parenthesis. ¹¹ Ck naṃ. ¹² C^s -tthe. ¹³ C^s sallā. ¹⁴ C^s naṃ. ¹⁵ C^s
sallanti. ¹⁶ C^s vana-. ¹⁷ C^s -haraṃ. ¹⁸ C^s gālhaṃ. ¹⁹ Ck gālhavedhitaṃ,

C^v gālhavedhitaṃ, C^s gālhavedhitaṃ. ²⁰ Ck gālhavedhitaṃ, C^s gālhavedhinaṃ.

²¹ C^s -saṃthāna-. ²² C^v ujukagamaneneva. ²³ Ck -vedhitaṃ, C^s gālhavedhinaṃ.

²⁴ Ck C^v parināyikā. ²⁵ C^s dhikkikā. ²⁶ C^s -līlāya. ²⁷ C^s ukkaṇṭhita-

vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi. Itoparam pana „dve vatthūni kathetvā“ ti imam avatvā „anusandhiṃ ghaṭetvā“ ti ettakam eva¹ vakkhāma, avuttam pi pana heṭṭhāvuttanāyen² eva yojetvā gahetabbaṃ. „Tadā pabbateyyo migo ukkaṇṭhitabhikkhu“³ ahosi, migapotikā purāṇadutiyikā⁴, kāmesu dosam dassetvā dhammam desitadevatā pana aham eva ahosin⁵ ti. Kaṇḍinajātakam.

4. Vātamigajātaka.

Na kiratthi ratṭhehi pāpiyo ti. Idam Satṭhā Jetavane viharanto Cullapiṇḍapātikatissatheram⁶ ārabha kateshi. Satthari kira Rājagaham upanissāya Veluvane viharante Tissakumāro nāma mahāvibhavassa setṭhikulassa putto ekadivasam Veluvanam gantvā Satthu dhammadesanam sutvā pabbajitukāmo pabbajjam yācitvā mātāpitūhi⁷ ananuñātattā paṭikkhitto sattāham bhattacchedam katvā Ratṭhapālathero⁸ viya mātāpitaro anujānāpetvā Satthu santike pabbaji. Satthā tam pabbājetvā addhamāsamattam Veluvane viharitvā Jetavanam agamāsi. Tatrāyam kulaputto terasa dhutaṅgāni samādāya Sāvatthiyam sapadānam piṇḍāya caramāno kālam vītināmeti. Cullapiṇḍapātikatissatthero⁹ nāmā ti vutte¹⁰ gaganatale cando viya Buddhasāsane pakaṭo pamāto ahosi. Tasmim kāle Rājagahe nakkhattakīlāya vattamānāya therassa mātāpitaro yan tassa gihikāle¹¹ ahosi ābharanabhaṇḍakan¹² tam rajatacaṅgoṭake nikkhipitvā ure ṭhapetvā „aṇṇasu nakkhattakīlāsu amhākam putto iminā iminā alamkārena alamkato nakkhattam kilati. tan no ekaputtakam gahetvā Samaṇo Gotamo Sāvattthinagaram gato, kham nu kho so etarahi nisinnō, kham ṭhito“ ti vatvā rodanti. Ath' ekā vaṇṇadāsī¹³ tam kulam gantvā setṭhibhariyam rodantiṃ disvā pucchi: „kim ayye rodasiti“. Sā tam attham ārocesi. „Kim pana ayye ayyaputto piyāyatīti“. „Asukaṇ ca asukaṇ cā“ ti. „Sace tumhe imasim gehe sabbam issariyam mayham detha aham vo puttam ānessāmīti“. Setṭhibhariyā¹⁴ „sādhū“ ti sampaticchitvā paribbayaṃ datvā mahantena parivārena tam uyyojesi: „gaccha, attano balena mama puttam ānehīti“. Sā paticchannayāne nisinnā Sāvattthim gantvā therassa bhikkhācāravāthiyam nivāsam gahetvā setṭhikulā āgata-

¹ C^s etthakameva. ² C^s ukkaṇṭhita-. ³ C^s -dūti-. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^v -pitūhi. ⁶ C^v -tissathero ti, C^k -tissatthero ti. ⁷ so all three MSS. instead of vutto? ⁸ C^k C^v gihī-. ⁹ C^v -kan corrected to -kam. ¹⁰ C^s vaṇṇadāsīnam, C^v vaṇṇadāsī.

manusse therassa adassetvā attano parivāren' eva parivutā therassa piṇḍāya pavitṭhassa ādito va ulumkabhikkhaṃ sarakabhikkhaṃ ca datvā rasataṇhāya bandhitvā anukkamena gehe nisīdāpetvā bhikkhaṃ dadamānā attano vasaṃ upagatabbhāvaṃ ūtvā gilānālayaṃ dassetvā antogabbhe nipajji. Thero pi bhikkhācāraṇelāya sapadānaṃ caranto gehadvāraṃ agamāsi. Parijano therassa pattam gahetvā theram ghare nisīdāpesi¹. Thero nisīditvā va „kahaṃ upāsikā“ ti pucchi. „Gilānā bhante, tumhākaṃ dassanaṃ icchatīti“. So rasataṇhāya² baddho attano vatasamādānaṃ³ bhinditvā tassāpi⁴ nipannaṭṭhānaṃ pāvisi. Sā attano āgatakāraṇaṃ kathetvā taṃ palobhetvā rasataṇhāya⁵ bandhitvā uppabbājetvā attano vasaṃ⁶ ṭhapetvā yāne nisīdāpetvā mahantena parivārena Rājagahaṃ eva agamāsi. Sā pavatti pākāṭā jātā. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannisinā „Cullapiṇḍapātikatissattheraṃ“⁷ kira ekā vaṇṇadāsī⁸ rasataṇhāya⁹ bandhitvā ādāya gatā¹⁰ ti kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā dhammasabhaṃ upagantvā alaṃkatāsane nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti āha. Te taṃ pavattiṃ kathayimsu. „Na bhikkhave idān' eva eso bhikkhu rasataṇhāya bandhitvā¹¹ tassā vasaṃ gato, pubbe pi tassā vasaṃ gato yevā“ ti vatvā atītaṃ āhari¹²:

Atīte Bārāṇasiyaṃ raṇṇo Brahmaḍattassa Saṇjaya nāma uyyānapālo ahoṣi. Ath' eko vātamigo taṃ¹⁰ uyyānaṃ āgantvā Saṇjayaṃ disvā palāyati. Saṇjaya pi na taṃ tajjetvā niharati. So punappuna āgantvā uyyāne yeva carati. Uyyānapālo uyyāne nānappakāraṇāni pupphaphalāni gahetvā divase divase raṇṇo abhiharati. Atha naṃ ekadivasaṃ rājā pucchi: „atthi pana samma uyyānapāla uyyāne kiñci acchariyaṃ passasīti“¹¹. „Deva aññaṃ na passāmi, eko pana vātamigo āgantvā uyyāne carati, etaṃ passāmīti“. „Sakkhissasi pana taṃ gahetun“ ti. „Thokaṃ madhuṃ labhanto imaṃ antorājanivesanaṃ pi taṃ ānetuṃ sakkhissāmīti“. Rājā tassa madhuṃ dāpesi. So taṃ gahetvā uyyānaṃ gantvā vātamigassa caranaṭṭhāne¹² tiṇāni

¹ C^v -pesi. ² C^s -taṇhāya. ³ C^v -dānaṃ. ⁴ C^s tasmāpi. ⁵ C^v attanā vese. ⁶ C^v -tissatheraṃ. ⁷ C^v vaṇṇadāsī, C^s vannadāsī. ⁸ C^v bajjhivā. ⁹ C^s āhari. ¹⁰ C^k omits taṃ. ¹¹ C^v acchariyam passasīti. ¹² C^k maraṇa-, C^v varana-corrected to carana-.

madhunā makkhetvā nilīyi¹. Migo āgantvā madhumakkhitāni
tiṇāni khāditvā rasatanhāya baddho aññattha agantvā² uyyānam
eva āgacchati. Uyyānapālo tassa madhumakkhitatiṇesu pa-
luddhabhāvaṃ ñatvā anukkamena attānaṃ dassesi. So taṃ
disvā katipāhaṃ palāyitvā punappuna passantō vissāsaṃ āpajjitvā
anukkamena uyyānapālassa hatthe t̥hitatiṇāni khādituṃ āradhho.
So tassa vissāsaṃ āpannabhāvaṃ ñatvā yāva³ rājanivesanā⁴
vīthiṃ kilāñjehi parikkhipitvā vatahaṃ sākābhāṅgaṃ pādetvā
madhulābukaṃ aṃse laggetvā⁵ tiṇakalāpaṃ upakacchake t̥ha-
petvā madhumakkhitāni tiṇāni migassa purato purato vikiranto
antorājanivesanaṃ yeva āgamāsi. Mige⁶ antopaviṭṭhe⁷ dvāraṃ
pidahiṃsu. Migo manusse disvā kampamāno maraṇabhayaabhito
antonivesanaṃ gato⁸ ādhāvati paridhāvati. Rājā pāsādā oruyha
taṃ kampamānaṃ disvā „vātamigo nāma manussānaṃ diṭṭhatṭhā-
naṃ sattāhaṃ na gacchati, tajjitatṭhānaṃ yāvajjivaṃ na gacchati,
so evarūpo gahananissito⁹ vātamigo rasatanhāya baddho idāni
evarūpaṃ t̥hānaṃ¹⁰ āgato, n' atthi vata bho loke rasatanhāya
pāpakataraṃ nāmā¹¹ 'ti imāya gāthāya dhammadesanaṃ
paṭṭhapesi:

Na kir' atthi rasehi pāpiyo
āvāsehi vā santhavehi vā,
vātamigaṃ gehanissitaṃ
vasam ānesi rasehi Sañjāyo ti. 13.

Tattha kirā ti anussavatthe nipāto, rasehīti jivhāvīññeyyehi¹¹ madhuram-
bilādīhi, pāpiyo ti pāpataro, āvāsehi vā santhavehi vā ti nibaddha-
vasanaṭṭhānasamkhātesu hi āvāsesu pi mittasanthavesu pi chandarāgo pāpako va
tehi pana sacchandarāgaparibhogehi¹² āvāsehi vā mittasanthavehi vā satagūḍḍhena
sahassagūḍḍhena madhuvapaṭisevanat̥thena¹³ āhāraṃ vinā jīvitindriyapālanāya¹⁴
abhāvena ca sacchandarāgaparibhogarasā vā pāpatarā¹⁵ ti Bodhisatto pana anu-

¹ C^s niliyi, C^v nilīyi. ² C^v āgantvā, C^k āgantvā corrected to nāgantvā. ³ C^s
omits yāva. ⁴ C^s -nivesanaṃ. ⁵ C^k lagetvā. ⁶ C^k C^s migo. ⁷ C^k -paṭiṭṭhe.
⁸ C^v -nivesanaṃgato corrected to -nivesanaṃgaṇo, C^s -nivesanaṃgane. ⁹ C^v
gahananissito. ¹⁰ C^k evarūpaṭṭhānaṃ. ¹¹ C^k -vīññeyyāhi. ¹² C^v -rūgabhogehi.
¹³ C^k C^s cadhuva-. ¹⁴ C^v jīvitendri-. ¹⁵ C^k pāpataro.

svāgataṃ viya imam atthaṃ katvā na kiratthi rasehi pāpiyo āvāsehi vā santhavehi vā ti āha, idāni tesaṃ pāpiyabhāvaṃ dassento vātamigan-ti-ādim āha, tattha gehanissitan ti gahanatṭhānanissitaṃ, idaṃ vuttam hoti: pas-satha¹ rasānaṃ pāpiyabhāvaṃ, imaṃ nāma² araṇṇāyatane gahananissitaṃ vātamigaṃ Saṅjayo uyyānapālo madhurasehi attano vasaṃ ānesi, sabbathāpi sacchan-darāgaparibhogehi rasehi samaṃ aṇṇaṃ pāpakataṃ lāmakataṃ n' atthāti rasatanhāya ādinavaṃ³ kathesi kathetvā ca pana taṃ migam araṇṇam eva pesesi.

Satthā „na bhikkhave sā vaṇṇadāsī⁴ idāni etaṃ rasatanhāya bandhitvā attano vase karoti, pubbe pi akāsi yevā“ ti imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Saṅjayo ayaṃ vaṇṇadāsī⁵ ahosi, vātamigo Cullapiṇḍapātiyo, Bārāṇasirājā pana aham eva ahosiṃ“ ti. Vātamigajātakaṃ.

5. Kharādiyajātaka.

Aṭṭhakhuram Kharādiye ti. Imaṃ Satthā Jetavane viharanto aṇṇataṃ dubbacabhikkhum ārabba kathesi. So kira bhikkhu dubbaco ovādaṃ na gaṇhati. Atha naṃ Satthā pucchi: „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu dubbaco ovādaṃ na gaṇhasīti“. „Saccaṃ Bhagavā“ ti. Satthā „pubbe pi tvaṃ dubbacatāya paṇḍitānaṃ ovādaṃ agahetvā pāsena baddho va jīvitakkhayaṃ patto“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto migo hutvā migagaṇaparivuto araṇṇe vasati. Ath' assa bhagini⁵ migi puttakaṃ dassetvā „bhātika, ayaṃ⁶ te bhāgineyyo, etaṃ migamāyaṃ uggaṇhāpehīti⁷“ paṭicchāpesi. So taṃ bhāgineyyaṃ „asukavelāya nāma āgantvā uggaṇhāhīti“ āha. So vuttavelāya na gacchati, yathā ekadivasam evaṃ sattadivase sattovāde atikkanto so migamāyaṃ anuggaṇhitvā⁸ va vicaranto pāse bajji. Mātāpi ssa bhātaraṃ upasaṃkamitvā „kin te bhātika bhāgineyyo migamāyaṃ uggaṇhāpito⁹“ ti pucchi. Bodhisatto ca „tassa anovādakassa mā cintayi⁹,

¹ C^s passa. ² C^k C^s nāmaṃ. ³ all three MSS. ādinavaṃ. ⁴ C^k C^v vaṇṇadāsī, C^s vaṇṇadāsī. ⁵ C^s bhagini. ⁶ C^k aya, C^s ayaṃ. ⁷ C^s uggaṇhā-. ⁸ C^s anuggaṇhitvā. ⁹ C^s cintayī.

na te¹ puttena migamāyā² uggahitā³ ti vatvā idāni pi tañ anovaditukāmo va hutvā imañ gātham āha:

Atthakhurañ Kharādiye migam vañkātivamkinam
sattahi kālāh' atikkantañ na nañ ovadit' ussahe ti. 14.

Tattha atthakhuran ti ekekasmiñ pāde dvinnam dvinnam vasena atthakhurañ, Kharādiye ti tañ nāmena ālapati, migam ti sabbasaṃghāhikavacanañ⁴, vañkātivamkinam ti mūle vañkāni agge ativamkāni tādīsāni sīḡāni assa atthitvā vañkātivamkinam, sattahi kālāhatikkantañ ti sattahi ovāda-kālehi ovādañ atikkantañ, na nañ ovaditussahe ti evaṃ dubbacamigañ⁵ ahañ ovaditum na ussahāmi, etassa me ovādanatthāya cittam pi na uppajjati dasseti.

Atha nañ dubbacamigañ pāse baddhañ luddo māretvā maṃsañ ādāya pakkāmi.

Satthāpi „na tvañ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yevā“⁶ ti imañ dhammadesanañ āharitvā anusandhiñ ghaṭṭevā jātakam samodhānesi⁶: „Tadā bhāḡiṇeyyo migo dubbacabhikkhu⁷ ahoṣi, bhāḡini⁸ Uppalavaṇṇā, ovādakamigo pana aham eva ahoṣi“ ti. Kharā-diyajātakam.

6. Tipallatthamigajātaḡa.

Migam tipallatthan ti. Idam Satthā Kosambiyam Badarikārāme⁹ viharanto sikkhākāmañ Rāhulattheraṃ ārabba kathesi. Ekasmiñ hi kāle Satthari Āḡavinagarañ¹⁰ nissāya Aggāḡave¹¹ Cetiye viharante bahū¹² upāsikā ca bhikkhuniyo ca viharañ dhammasavanāya gacchanti. Divā dhammasavanañ hoti, gacchante pana kāle upāsikā ca bhikkhuniyo ca na gacchimsu, bhikkhū c' eva upāsakā ca ahesuñ. Tato paṭṭhāya rattim¹³ dhammasavanañ jātañ. Dhammasavanapariyosāne therā bhikkhū¹⁴ attano attano vasanaṭṭhānāni gacchanti. Daharā upāsakehi saddhiñ upaṭṭhānasālāya sayanti. Tesu¹⁵ niddaṃ upagatesu ekacce ghurughurupassasā¹⁶ kākacchamānā dante khādañtā nipajjimsu,

¹ C^s tesu. ² C^k C^s -māyañ. ³ C^v uggahitā corrected to uggaṇhitā. ⁴ C^s sabbasaṃghāhika-, C^v sabbasaṃghagāhika-. ⁵ C^v dubbajamigañ, C^s dubbamidam. ⁶ C^k omits dubbacamigañ ahañ . . . samodhānesi. ⁷ C^k dubbaja-, C^v dubbaja- corrected to dubbaca-. ⁸ all three MSS. bhāḡini. ⁹ C^s khābādarikā-, C^k badirakā-. ¹⁰ C^s ālavi-. ¹¹ C^s aggāḡave. ¹² C^s C^v bahu. ¹³ C^v rattim corrected to ratti. ¹⁴ C^s atthabhikkhu, C^k C^v bhikkhu. ¹⁵ C^k tesu corrected to kesu. ¹⁶ C^k -passasā, C^s ghurughuru-, C^v ghurughuru- corrected to ghurughurū-.

ekacce muhuttañ niddāyivā uṭṭhahimsu. Te tañ vippakārañ disvā Bhagavato ārocesuñ. Bhagavā „yo pana bhikkhu¹ anupasampanna saha seyyaṃ kappeyya pācittiyaṃ“ ti sikkhāpadañ paññāpetvā Kosambin agamāsi. Tattha bhikkhū² āyasmantañ Rāhulañ āhañsu: „āvuso Rāhula, Bhagavatā sikkhāpadañ paññattañ, idāni tvañ attano vasanaṭṭhānañ jānāhīti“. Pubbe paṇa te bhikkhū Bhagavati ca gāraṇaṃ tassa cāyasmato sikkhākāmatāñ paṭicca tañ attano vasanaṭṭhānañ āgatañ ativiya saṃgaṇhanti, khuddakamañcakañ paññāpetvā ussisaṇaṇaṭṭhāya cīvarañ denti, tañ divasañ pana sikkhāpadabhayaena vasanaṭṭhānañ pi na adāsi. Rāhulabhaddo „pitā me“ ti Dasabalassa vā „upajjhāyo“³ me“ ti dhammasenāpatino vā „ācariyo me“ ti Mahāmoggallānassa vā „cullapitā me“ ti Ānandatherassa⁴ vā santikañ⁵ agantvā⁶ Dasabalassa valaṇṇanaṇaccakuṭiñ⁷ brahmavimānañ pavisaṇa viya pavisitvā vāsañ kappesi. Buddhānañ hi⁸ valaṇṇanaṇakuṭiya⁹ dvārañ supihitañ hoti, gandhapariḇhaṇḍakata bhūmi, gandhadāmaṇālādāmaṇi¹⁰ osāritāñ¹¹ eva honti, sabbarattin dīpo jhāyati¹². Rāhulabhaddo pana na¹³ tassā¹⁴ kuṭiya imañ sampattiñ paṭicca tattha vāsañ upagato, bhikkhūhi pana „vasanaṭṭhānañ jānāhīti“ vuttatā ovādagāraṇa sikkhākāmatāya tattha vāsañ upagato, antārantarā¹⁵ hi bhikkhū pi tañ āyasmantañ dūrato vā gacchantañ disvā tassa vimāsaṇaṇaṭṭhāya¹⁶ mutṭhisammujjañ¹⁷ vā kacavarachaddānaṇa¹⁸ vā bahi khipitvā tasmiñ āgate „āvuso imañ kena chadditañ“ ti vadanti, tattha kehici „Rāhulo ininā maggena gato“ ti vutte¹⁹ so āyasmā „nāhañ bhante etañ jānāmi“ avatvā va²⁰ tañ paṭisaṇetvā va „khamatha me bhante“ ti khamāpetvā gacchati, eva esa sikkhākāmo, so tañ sikkhākāmatāñ yeva paṭicca tattha vāsañ upagato. Atha Satthā pure aruṇaṇ yeva vaccaṇkuṭidvāre ṭhatvā ukkāsi, so pañāyasmā ukkāsi: „ko eso“ ti. „Ahañ Rāhulo“ ti nikkhamitvā vandi. „Kasmā tvañ Rāhula idha nipanno“ ti. „Vasanaṭṭhānaṇa abhāvato, pubbe hi bhante bhikkhū mama saṇgahañ²⁰ karonti, idāni attano āpattibhayaena vasa-

¹ C^k C^v bhikkhū. ² C^s bhikkhu. ³ C^s adds vā. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^k adds na. ⁶ C^k C^s āgantvā, C^v āgantvā corrected to agantvā. ⁷ C^k valaṇṇana-, C^v valaṇṇana corrected to valaṇṇana-. ⁸ C^k buddhānañhi, C^s -nampi, C^v buddhānañhi corrected to buddhānañhi. ⁹ C^v valaṇṇana- corrected to valaṇṇana-. ¹⁰ C^s -mālā-. ¹¹ C^k jhāyati, C^v jhāyati corrected to jhāyati. ¹² C^k C^s pana, omitting na, C^v pana corrected to paṇa na. ¹³ C^k nassā. ¹⁴ C^k antanta, C^v antantarā corrected to antārantarā. ¹⁵ C^s vimāsaṇaṇaṭṭhāya. ¹⁶ C^s -sammujja- corrected to -sammujja-, C^v -sammujja-. ¹⁷ C^k -chaddāna-, C^v chaddāna corrected to chaddāna. ¹⁸ C^v vutto. ¹⁹ C^k omits va. ²⁰ C^v saṇgahañ.

natthānaṃ na denti, sv-āhaṃ 'idaṃ aññesaṃ asaṃghaṭṭanaṭṭhānaṃ' ti iminā kāraṇena idha nipanno¹ ti. Atha Bhagavato „Rāhulaṃ tāva bhikkhū evaṃ pariccajantā aññe kuladārake pabbājetvā kiṃ karisanti²“ dhammasaṃvego udapādi. Atha pāto va bhikkhū sannipātetvā dhammasenāpatiṃ paṭipucchi: „jānāsi pana tvaṃ Sāriputta ajja katthaci Rāhulassa vutthabhāvaṃ“ ti. „Na jānāmi bhante“ ti. „Sāriputta ajja Rāhulo vaccaḷaṇṇaṃ vasi, Sāriputta tumhe Rāhulaṃ evaṃ pariccajantā aññe kuladārake pabbājetvā kiṃ karissatha, evaṃ hi sante³ imasmiṃ sāsane pabbajitā na-ppaṭiṭṭhā bhavissanti, ito dāni paṭṭhāya anupasaṃpannena ekadve va divase attano santike vasāpetvā tatiyadivase tesāṃ vasanaṭṭhānaṃ nātvā bahi vāsethā“ 'ti imaṃ anuppaññattim² katvā puna sikkhāpadaṃ paññāpesi. Tasmiṃ samaye dhammasabbhāyaṃ sannisinnā bhikkhū Rāhulassa guṇaṃ kathenti: „passathāvuso yāva sikkhākāmo vatāyaṃ Rāhulo 'tava vasanaṭṭhānaṃ jānāhīti' vutto nāma 'ahaṃ Dasabalassa putto, tumhe ke senāsanassa, tumhe yeva nikkhamathā' 'ti ekabhikkhum pi appaṭippharitvā vaccaḷaṇṇaṃ³ vāsaṃ kappesi⁴“. Evan tesu kathayamānesu Satthā dhammasabbhaṃ upaganvā alaṃkatāsane nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti āha. „Bhante Rāhulassa sikkhākāma-kathāya⁴, na aññāya kathāya⁵“ ti. Satthā „na bhikkhave Rāhulo idāṃ' eva sikkhākāmo, pubbe tiracchānayaṇiyaṃ nibbatta pi sikkhākāmo yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Rājagahe eko Magadharājā rajjaṃ kāreti. Tadā Bodhisatto migayoniyaṃ nibbattitvā migagaṇaparivuto araññe vasati. Ath' assa bhaginī attano puttakaṃ upanetvā „bhātika imaṃ bhāgineyyaṃ migamāyaṃ sikkhāpehīti“ āha. Bodhisatto „sādhū“ 'ti paṭisunivā „gaccha tāta, asukavelāya nāma āgantvā sikkheyyāsīti“ āha. So mātulena vuttavelaṃ anatikkametvā taṃ upasaṃkamitvā migamāyaṃ sikkhi. So ekadivasaṃ vane vicaranto pāsena baddho baddharāvaṃ ravi. Migagaṇo palāyitvā „putto te pāsena baddho“ ti tassa mātuyā ārocesi. Sā bhātu santikaṃ gantvā „bhātika bhāgineyyo te migamāyaṃ sikkhāpito“ ti pucchi. Bodhisatto „mā tvaṃ

¹ C^k bhante. ² C^s idaṃ maṃ anuppattim. ³ C^v -kūṭiyaṃ. ⁴ C^v -kathāya.

⁵ C^v omits na aññāya kathāya.

puttassa kiñci pāpakaṃ āsaṃki¹, suggahitā² nena³ migamāyā,
idāni taṃ⁴ hāsayamāno āgacchissatīti⁵ vatvā imaṃ gātham āha:

Migan tipallattham anekamāyaṃ
aṭṭhakhuraṃ aḍḍharattāvapāyīm
ekena sotena chamāssasanto⁵
chahi⁶ kalāh' atibhoti⁷ bhāgineyyo ti. 15.

Tattha migan ti bhāgineyyamigan, tipallatthan ti pallattham vuccati sayanaṃ, ubhoḥi passehi ujukam eva ca gonisinnakavaseṇā ti tīh' ākārehi pallattham assa, tīpi vā pallatthāni assā ti tipallattho, taṃ⁸ tipallattham anekamāyaṃ ti bahumāyaṃ⁹ bahuvañcanaṃ¹⁰, aṭṭhakhuraṃ ti ekekasmiṃ pāde dvinnam dvinnam vasena aṭṭhahi khurehi samannāgataṃ, aḍḍharattāvapāyīn ti purimayāmaṃ atikkamitvā majjhimayāme araṇṇato āgama pāṇiyassa¹¹ pivanato aḍḍharatte avapivatīti aḍḍharattāvapāyī taṃ aḍḍharatte apāyīn ti attho, mama bhāgineyyam migan ahaṃ sādhukaṃ migamāyaṃ uggaṇhāpesiṃ, kathaṃ: yathā¹² ekena sotena chamāssasanto¹³ chahi¹⁴ kalāhatibhoti¹⁵ bhāgineyyo ti, idam vuttaṃ koti: ahaṃ hi tava puttam tathā uggaṇhāpesiṃ yathā ekasmiṃ uparimāṇasikasote¹⁶ vātaṃ sannirumhitvā pathaviyaṃ allīnena ekena heṭṭhimaṣotena tatth' eva chamāyaṃ assasanto¹⁷ chahi¹⁸ kalāhi luddakaṃ atibhoti¹⁹ chahi²⁰ koṭṭhāsehi ajjhottharati vañceti²¹ attho, katamāhi chahi: cattāro pāde pasāretvā ekena passena seyyāya²² khurehi tiṇapaṃsukhaṇaṇa²³ jivhāninnāmanena udarassa uddhumātābhāvakarapaṇa²⁴ uccārapassāvavissajjana vātaṃ sannirumhanena²⁵ 'ti, aparo nayo: pādesu gaḥetvā abhimukkhākaḍḍhaṇaṇa²⁶ paṭipāṇāmanena²⁷ ubhato passesu sañcarapaṇa uddham ukkhipaṇa adho avakkhipaṇaṇa 'ti imāhi chahi kalāhi yathā atibhoti²⁸, mato ayaṃ ti samānaṃ²⁹ uppādetvā vañceti, evaṃ naṃ migamāyaṃ uggaṇhāpesiṃ ti dīpeti, aparo nayo: tathā naṃ uggaṇhāpesiṃ yathā ekena sotena chamāssasanto³⁰ chahi kalāhati dvisu³¹ pi navesu dāssitehi chahi kāraṇehi kalāhati³² kalāyissati luddakaṃ

¹ C^s asaṃki. ² C^v suggahitā. ³ C^s tena. ⁴ C^s omits taṃ. ⁵ C^s jamāssasanto.

⁶ C^k chabhi, C^s jāhi. ⁷ C^k kalāhetibhoti. ⁸ C^k naṃ, C^v taṃ. ⁹ C^s bahumāyaṃ ti bahumāyaṃ, C^v bahumāyanti. ¹⁰ C^k bahuvaṇcanaṃ, C^s bahuvaṇcanaṃ, C^v bahuvaṇcanaṃ corrected to 'bahuvañcanaṃ. ¹¹ C^k pāṇiyassa. ¹² C^k kathamkathāya.

¹³ C^k chamāssasayanaṇa, C^s C^v jamāssasanto. ¹⁴ C^s C^v jāhi. ¹⁵ C^k kalāhatibhoti.

¹⁶ C^s uparimāṇasika-. ¹⁷ C^k C^s assasamento. ¹⁸ C^v jāhi. ¹⁹ C^k atibhoti.

²⁰ C^s jāhi. ²¹ C^k vañceti, C^v vañceti corrected to vañceti. ²² C^k C^s seyyāyaṃ, C^v seyyaya corrected to seyyāya. ²³ C^s tiṇapaṃsukhaṇante. ²⁴ C^k uddhumātābhāva-.

²⁵ C^v sannirumbhaṇaṇa, C^k sannirumbhanto. ²⁶ C^s -kaḍḍhaṇaṇa. ²⁷ C^v -ṇāmanena. ²⁸ C^k C^s atibhoti. ²⁹ so all three MSS. ³⁰ C^k chamāssasanto. ³¹ C^s -dvisu. ³² C^v omits kalāhati.

vañcessatīti, bhōtīti¹ bhaginīm ālapati, bhāgineyyo ti evaṃ chahi² kāra-
ṇehi vañcanakāṃ bhāgineyyaṃ niddisati³.

Evaṃ Bodhisatto bhāgineyyassa migamāyāya sādhu-kāṃ
uggahitabhāvaṃ dassento bhaginīm samassāsesi. So pi miga-
potako pāse baddho avipphanditvā yeva bhūmiyaṃ mahāphā-
sukapassena⁴ pāde pasāretvā nipanno pādānaṃ āsannaṭṭhāne
khureh' eva paharitvā paṃsu ca tiṇāni ca uppādetvā uccāra-
passāvaṃ vissajjetvā sīsaṃ pādetvā jivhaṃ ninnāmetvā sarīraṃ
kheḷakilinnāṃ⁵ katvā vātaggahanena udaraṃ uddhumātakaṃ
katvā akkhini parivattetvā hetṭhānāsikasotena vātaṃ sañcarā-
pento⁶ uparimanāsikasotena⁷ vātaṃ sannirumbhitvā⁸ sakalasarīraṃ
thaddhabhāvaṃ gāhāpetvā⁹ matakākāraṃ dassesi. Nilamakkhi-
kāpi naṃ samparivāresuṃ. Tasmim tasmim ṭhāne kākā nili-
yimsu. Luddo āgantvā udare hatthena paharitvā „pāto va
baddho bhavissati, pūṭiko jāto“ ti tassa bandhanarajjukaṃ
mōcetvā¹⁰ „etth' eva dāni naṃ ukkantitvā maṃsaṃ ādāya
gamissāmīti“ nirāsaṃko hutvā sakhāpalāsaṃ gahetuṃ āradhho.
Migapotako pi utṭhāya catūhi¹¹ pādehi ṭhatvā kāyaṃ vidhū-
nitvā¹² gīvaṃ pasāretvā mahāvātena chinnavalāhako¹³ viya
vegena mātu santikaṃ agamāsi.

Satthāpi „na bhikkhave Rāhulo idān' eva sikkhākāmo, pubbe
pi sikkhākāmo“¹⁴ yevā“ ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ
ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā bhāgineyyo migapotako Rāhulo
ahosi, mātā Uppalavaṇṇā, mātulanigo pana aham eva ahoṣin“ ti.
Tipallatthamiga-jātaṃ.

7. "Māluta-jātaka.

Kāle¹⁵ vā yadi vā jūṇhe ti. Idam Satthā Jetavane
vihāranto dve buddhapabbajite ārabha kathesi. Te kira Kosala-

¹ Ck C^s horīti. ² C^s jahi. ³ C^v niddissati. ⁴ C^v -phāsūpassena. ⁵ Ck C^s
khela-. ⁶ C^s sañcarā-. ⁷ C^s uparimānā-, C^v uparimanāsikasote. ⁸ C^v sannirū-
mumbhitvā. ⁹ C^s C^v gahāpetvā. ¹⁰ C^s mōcetvā. ¹¹ Ck C^v catūhi. ¹² Ck
vidhūnitvā. ¹³ C^s C^v jinna-. ¹⁴ Ck addh pi. ¹⁵ Ck kālo, C^v kālo corrected to
kāle, C^s kāle.

janapade ekasmiñ araṇṇavāse¹ vasanti eko Kālatthero² nāma eko Junhatthero³ nāma. Ath' ekadivasam Junho Kālam⁴ pucchi: „bhante⁵ sītam⁶ nāma kasmim kāle hotīti“. So „kāle⁷ hotīti“ āha. Ath' ekadivasam Kālo⁸ Junham⁹ pucchi: „bhante Junha sītam nāma kasmim kāle hotīti“. So „junhe¹⁰ hotīti“ āha. Te ubho pi attano kamkham chinditum¹¹ asakkontā Satthu santikam gantvā Satthāram vanditvā „bhante sītam nāma kasmim kāle hotīti“ pucchiṃsu. Satthā tesam katham sutvā „pubbe p' āham bhikkhave tumhākam imam pañham kathesiṃ, bhavasamkhepagatattā pana na sallakkhayitthā“¹² ti vatvā atītam āhari:

Atīte ekasmiñ pabbatapāde sīho ca¹³ vyaggho ca dve sahāyakā ekissā yeva guhāyam vasanti. Tadā Bodhisatto pi isipabbajjam pabbajitvā tasmim yeva¹⁴ pabbatapāde vasati. Ath' ekadivasam tesam sahāyakānam sītam nissāya vivādo udapādi, vyaggho „kāle¹⁵ yeva sītam hotīti“ āha, sīho „junhe¹⁶ yevā“ ti. Te ubho pi attano kamkham chinditum¹⁷ asakkontā Bodhisattam pucchiṃsu. Bodhisatto imam gātham āha:

Kāle¹⁷ vā yadi vā junhe¹⁵ yadā vāyati māluto,
vātajāni¹⁸ hi sītāni, ubho 'ttha-m-aparājitā ti. 16.

Tattha kāle¹⁷ vā yadi vā junhe¹⁵ ti kālapakkhe¹⁹ vā junhapakkhe²⁰ vā, yadā vāyati māluto ti yasmim samaye puratthimādibhedo vāto vāyati tasmim samaye sītam hoti, kimkāraṇā: vātajāni²¹ hi sītāni²² yasmā vāte²³ vijante yeva sītāni²² honti, kālapakkhe¹⁹ vā junhapakkhe vā ettha appamāṇaṇi ti vuttam hoti, ubhotthamaparājitā ti ubho pi tumhe imasmim pañhe aparājitā ti.

Evam Bodhisatto te sahāyake saññāpesi.

Satthāpi „bhikkhave pubbe pi mayā tumhākam ayaṃ pañho kathito“ ti imam dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-

¹ C^s araṇṇe vāse, C^v araṇṇavāse. ² all three MSS. kāla-. ³ C^s junha-
⁴ C^s kālam. ⁵ C^k omits kālam pucchi bhante. ⁶ C^k C^s sītam. ⁷ C^k kālo.
C^s kāle. ⁸ C^k C^s kālo. ⁹ C^s junham. ¹⁰ C^k C^s junho. ¹¹ C^s C^v jinditum.
¹² C^s omits ca. ¹³ C^s tasmim samaye ca. ¹⁴ C^k C^s kāle. ¹⁵ C^s junhe.
¹⁶ C^v jinditum. ¹⁷ C^s kāle. ¹⁸ C^s -jāni, C^v jātajāni corrected to vātajāni.
¹⁹ C^s kāla-. ²⁰ C^s junha-. ²¹ C^k vātajāni, C^s jātajāni, C^v jātajāni corrected
to vātajāni. ²² C^s sītāni. ²³ C^s yasmim te.

pariyosāne dve pi te therā sotāpattiphale patitṭhahimsu. Satthā anu-sandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā vyaggho Kālo¹ ahoṣi, siho Junho, pañhavissajjanakatāpaso pana aham eva ahoṣin“ ti. Mālu-ta jātakaṃ.

8. Matakabhattajātaka.

Evan ce sattā jāneyyūn ti. Idam Satthā Jetavane viha-ranto matakabhattaṃ ārabha kathesi. Tasmiṃ hi kāle manussā bahū² ajeḷakādayo³ māretvā kālakate nātake uddissa matakabhattaṃ nāma denti. Bhikkhū te manusse tathā karonte disvā Satthāraṃ pucchimsu: „etarahi bhante manussā bahū⁴ paṇe jīvitakkhayaṃ pā-petvā matakabhattaṃ nāma denti, atthi nu kho bhante ettha vaḍḍhīti⁵“. Satthā „na bhikkhave matakabhattaṃ dassāmā ti, kate pi pāṇātipāte kāci vaḍḍhi nāma atthi, pubbe paṇḍitā ākāse nisajja dhammaṃ desetvā ettha ādinavaṃ⁶ kathetvā sakalajambudīpavāsike etaṃ kammaṃ jahā-pesum, idāni pana bhavasamkhepagatattā⁷ puna pātubhūtan“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente eko tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū⁸ disāpāmokkho ācariyo brāhmaṇo „matakabhattaṃ dassāmīti“⁹ ekaṃ eḷakaṃ gāhāpetvā¹⁰ ante-vāsike āha: „tātā imaṃ eḷakaṃ nadiṃ netvā nahāpetvā kaṇṭhe“ mālaṃ parikkhipitvā pañcaṅgulikaṃ datvā maṇḍetvā ānethā¹¹ ti. Te „sādhū“ ti paṭisunitvā taṃ ādāya nadiṃ gantvā nahā-petvā maṇḍetvā naditīre ṭhapesum. So eḷako¹² attano pubba-kammaṃ disvā „evarūpā nāma dukkhā ajja muccissāmīti“ so-manassajāto ghaṭaṃ bhindanto viya mahāhasitaṃ hasitvā puna „ayaṃ brāhmaṇo¹³ maṃ ghātetvā mayā laddhaṃ dukkhaṃ labhissasīti“¹⁴ brāhmaṇe¹⁵ kāruṇṇāṃ uppādetvā mahantena sad-dena parodi. Atha naṃ te māṇavakā pucchimsu: „samma

¹ C^s kālo. ² C^v omits bahū, C^s has later added bahu. ³ C^k C^s ajeḷakā-, C^v ajeḷakā-. ⁴ C^k C^v bahu. ⁵ C^k vaḍḍhīti. ⁶ all three MSS. ādinavaṃ. ⁷ C^s -khepatantā, C^v -khepanattā? corrected to -khepaganattā. ⁸ C^s C^v pāragu. ⁹ C^k dassāmāti. ¹⁰ C^v gāhāpetvā. ¹¹ C^s kaṇṭhe. ¹² C^k C^s elako. ¹³ C^k brāhmaṇe. ¹⁴ so all three MSS. instead of labhissatīti. ¹⁵ C^s brāhmaṇo, C^v brāhmaṇo.

elaka, tvaṃ mahāsaddena hasi c' eva rodi ca¹, kena nu kāraṇena hasi, kena kāraṇena rodīti². „Tumhe maṃ imaṃ kāraṇaṃ attano ācariyassa santike puccheyyāthā³“ ti. Te taṃ ādāya gantvā idaṃ kāraṇaṃ ācariyassa ārocesuṃ. Ācariyo tesam vacanaṃ sutvā elakaṃ pucchi: „kasmā tvaṃ elaka hasi, kasmā rodīti⁴. Elako attanā katakammaṃ⁵ jātissaraṇāṇena⁶ anussaritvā brāhmaṇassa kathesi: „ahaṃ brāhmaṇa pubbe tādiso va mantajjhāyakabrāhmaṇo⁷ hutvā 'matakabhattaṃ dassāmīti' elakaṃ māretvā adāsiṃ, sv-āhaṃ ekassa elakassa ghātītattā eken' ūnesu⁸ pañcasu attabhāvasatesu sī-sacchedaṃ pāpuṇiṃ, ayaṃ me koṭiyaṃ t̥hito pañcasatimo attabhāvo, 'sv-āhaṃ ajja evarūpā dukkhā muccissāmīti' somanassa-jāto iminā kāraṇena hasiṃ, rodanto pana 'ahaṃ tāva ekaṃ elakaṃ māretvā pañcajātisatāni⁹ sī-sacchedadukkhāṃ patvā ajja tasmā dukkhā muccissāmīti, ayaṃ pana brāhmaṇo maṃ māretvā ahaṃ viya pañcajātisatāni sī-sacchedadukkhāṃ labhissatīti¹⁰ tayi kāruṇṇena rodin¹¹“ ti. „Elaka, mā bhāyi, nāhan taṃ māressāmīti¹². „Brāhmaṇa, kiṃ vadesi, tayi mārente pi amārente pi na sakkā ajja mayā maraṇā muccitun¹³“ ti. „Elaka, mā bhāyi, ahan te ārakkhaṃ gahetvā tayā saddhiṃ yeva vicarissāmīti¹⁴. „Brāhmaṇa, appamāttako tava ārakkho, mayā katapāpaṃ pana¹⁵ mahantaṃ balavan¹⁶“ ti. Brāhmaṇo elakaṃ muñcitvā „imaṃ elakaṃ kassaci pi māretuṃ¹⁷ na dassāmā¹⁸“ ti antevāsike ādāya elaken' eva saddhiṃ vicari. Elako vissatṭhamatto va ekaṃ pāsānapitṭhaṃ nissāya jātagumbe¹⁹ gīvaṃ ukkhipitvā paṇṇāni khādītum āraddho. Taṃ khaṇaṃ yeva²⁰ tasmiṃ pāsānapitṭhe asani patitā. Ekā pāsānasakalikā²¹ chijjītvā elakassa pasāritagīvāya patitvā sīsaṃ chindi. Mahājano sannipati. Tadā

¹ C^k hasitaṃ ce rodi ca, C^s hasitañce rodita corrected to -rodica, C^v hasikaṃ ceva rodi ca corrected to hasi ceva rodi ca. ² O^k C^s puccheyyāthā. ³ C^k omits kata. ⁴ C^s jātiramāṇāna, C^v jātissaramāṇāna corrected to jātissaraṇāṇena. ⁵ C^s mantasajjhāyaka-. ⁶ C^s ekenunesu. ⁷ C^k pañcajāti. ⁸ C^k adds ca. ⁹ C^v māretvā. ¹⁰ C^s jātakumbe. ¹¹ C^k omits yeva. ¹² C^s -sakkhalikā.

Bodhisatto tasmiñ ðhāne rukkhadevatā hutvā nibbatto. So passantass' eva tassa¹ mahājanassa devatānubhāvena ākāse pallamkena nisīditvā „ime sattā evaṃ pāpassa phalaṃ jānāmā app-eva nāma pāṇātipātāṃ na kareyyuṃ“ ti madhurena sarena dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

„Evañ ce 'sattā jāneyyūṃ 'dukkh' āyaṃ jātisambhavo'
na pāṇo pāṇinaṃ haññe, pāṇaghātī hi socatīti. 17.

Tattha evaṃ ce sattā jāneyyūṃ ti ime sattā evaṃ ce jāneyyūṃ, kathaṃ: dukkhāyaṃ jātisambhavo ti ayaṃ tattha tattha jāti² ca jātassa anukkamena vaḍḍhisamkhāto sambhavo ca jarāvyādhimarāṇaappiyasampayogapiyavippa-yogahattapādacchedādīnaṃ³ dukkhānaṃ vatthubhūtattā⁴ dukkho ti yaḍi jāneyyūṃ, na pāṇo pāṇinaṃ haññe ti paraṃ vadhento jātisambhavo vadhaṃ labhati pīlento pīlaṃ labhatīti jātisambhavaṃ dukkhavattutāya dukkhabhāvaṃ jānanto koci pāṇo aññaṃ pāṇinaṃ na haññe, 'satto sattaṃ na haññe ti attho, kiṃkāraṇā: pāṇaghātī hi socatī yasmā sāvatthikādisu chasu payogesu yena kenaci payogena parassa jīvitindriyupacchedanena pāṇaghātāpuggalo atthasu mahānirayesu soḷasasu ussadanirayesu nānappakārāya tiracchānayoṇiyā petti-visaye⁵ asurakāye ti imesu catūsu apāyesu mahādukkhaṃ anubhavamāno dīgharattaṃ antonijjhāyanalakkhaṇena sokena socati, yathā vā ayaṃ eḷako marāṇabhayena soci evaṃ dīgharattaṃ socatīti pi ñatvā na pāṇo pāṇinaṃ haññe, koci pāṇātipātakammaṃ nāma na kareyya, mohena pana mūlha avijjāya andhikata⁶ imaṃ ādinavaṃ⁷ apassantā pāṇātipātāṃ karontīti.

Evaṃ Mahāsatto nirayabhayena tajjetvā dhammaṃ desesi. Manussā taṃ dhammadhesanaṃ sutvā nirayabhayabhītā pāṇātipātā viramiṃsu. Bodhisatto pi dhammaṃ desetvā mahājanaṃ sīle patitthāpetvā⁸ yathākamaṃ gato. Mahājano pi Bodhisattassa ovāde ðatvā⁹ dānādīni puñṇāni katvā devana-garaṃ pūresi.

Satthā imaṃ dhammadhesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Ahaṃ tena samayena rukkhadevatā ahoṣiṃ“ ti. Matakabhatajātakam.

¹ C^s omits tassa. ² C^s jāti. ³ C^s -dīnaṃ. ⁴ C^k C^v -bhūtattā corrected to bhūtattā. ⁵ C^v -visayesu. ⁶ C^s andhikathā. ⁷ C^s C^v ādinavaṃ. ⁸ C^k patitthāpetvā. ⁹ C^s ðatpetvā.

9. Āyācitabhaddajātaka.

Sace muñce ti. Idam Satthā Jetavane viharanto devatā-
nam āyācanabalikammaṃ ārabha kathesi. Tadā kira manussā
vanijjāya¹ gacchantā paṇe vadhitvā devatānaṃ balikammaṃ katvā
„mayam anantarāyena atthasiddhiṃ patvā āgantvā puna tumhākaṃ
balikammaṃ karissāmā“ ti āyācitvā gacchanti. Tattha anantarāyena
atthasiddhiṃ patvā āgatā „devatānubhāvena idam jātan“ ti maññamānā
bahū² paṇe vadhitvā āyācanato muccituṃ balikammaṃ karonti. Tam
disvā bhikkhū „atthi nu kho bhante ettha attho“ ti Bhagavantaṃ
pucchimsu. Bhagavā atītaṃ āhari:

Atīte Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ gāmake kuṭimbiko gāma-
dvāre ṭhite³ nigrodharukkhe devatāya balikammaṃ paṭijānitvā
anantarāyena āgantvā bahū paṇe vadhitvā „āyācanato⁴ muccis-
sāmīti“ rukkhamūlaṃ gato. Rukkhadevatā khandhaviṭape ṭhatvā
imaṃ gātham āha:

Sace muñce pecca muñce, muccamāno hi bajjhati,
na h' evaṃ dhīrā muccanti, mutti bālassa bandhanan ti.

Tattha sace muñce pecca muñce ti bho purisa tvaṃ sace muñce yadi
muccitukāmo si pecca muñce yathā paralokena bajjhasi, evaṃ muccamāno hi
bajjhatīti yathā pana tvaṃ paṇaṃ vadhitvā muccituṃ icchasi evaṃ muccamāno
hi pāpakammaṃ bajjhasīti, tasmā na hevaṃ dhīrā muccanti ye paṇḍita-
purisa te evaṃ paṭissavato na muccanti, kiṃkāraṇā: evarūpā hi mutti bā-
lassa bandhanan esā pāṇātipātā⁵ katvā mutti nāma bālassa bandhanan
eva hotīti dhammaṃ desesi.

Tato paṭṭhāya manussā evarūpā pāṇātipātakammā⁶ viratā
dhammaṃ caritvā devanagaraṃ pūrayimsu.

Satthā imaṃ dhammaḍḍanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā
jātakam samodhānesi: „Ahaṇ⁷ tena samayena rukkhadevatā ahoṣi“ ti.
Āyācitabhaddajātakaṃ.

¹ all three MSS. vanijjāya. ² C^k C^s bahu, C^v bahu corrected to bahū. ³ C^v
ṭhito corrected to ṭhite. ⁴ C^k C^s āyācantā, C^v āyācantā corrected to āyācanato.
⁵ C^k pāṇātipātā, C^s pāṇātipātā, C^v pāṇātipātā corrected to -taṃ. ⁶ C^k pāṇā-
tipātā-, C^s pāṇātipātā-, C^v pāṇātipāpākammā. ⁷ C^s ahaṇ.

10. Naḷapānājātaka.

Disvā padam anuttiṇṇan ti. Idam Satthā Kosalesu cārikaṇ¹ caramāno Naḷakapānagāmaṇ² patvā Naḷakapānapokkharaniyam³ Ketakavane⁴ viharanto naḷadaṇḍake ārabha kathesi. Tadā pana bhikkhū Naḷakapānapokkharaniyam⁵ nahātvā sūcigharatthāya⁶ sāmanerehi naḷadaṇḍake⁷ gāhāpetvā⁸ te sabbatthakam eva chidde disvā Satthāraṇ upasaṁkamitvā „bhante mayam sūcigharatthāya naḷadaṇḍake⁷ gaṇhāpema, te mūlato yāva aggā sabbatthakam eva chiddā, kin nu kho etan“ ti pucchimsu. Satthā „idam bhikkhave mayham porāṇakādhiṭṭhānaṇ⁹“ ti vatvā atitāṇ āhari:

Pubbe kira so vanasaṇḍo araṇṇo ahoṣi. Tassāpi pokkharaniyā eko dakarakkhaso otiṇṇotiṇṇe¹⁰ khādati. Tadā Bodhisatto rohitamigapotappamāṇo¹¹ kapirājā hutvā asītisahassamattavānaraparivuto yūtham pariharanto tasmim araṇṇe vasati. So vānaragaṇassa ovādam adāsi: „tātā imasmim araṇṇe visarukkhaṇi amanussapariggahitā¹² pokkharaniyo pi honti, tumhe akhāditaṇṇam phalāphalaṇ khādantā vā apītaṇṇam pāṇiyam¹³ pivantā vā maṇ¹⁴ paṭipuccheyyāthā“ ti. Te „sādhū“ ti paṭisunivā¹⁵ ekadivasaṇ agatapubbattāṇam gatā. Tattha bahu-d-eva divasaṇ caritvā pāṇiyam¹³ gavesamānā ekaṇ pokkharaniṇ disvā pāṇiyam¹⁶ apivitvā va Bodhisattassa āgamaṇam olokayamānā nisīdimsu. Bodhisatto āgantvā „kiṇ tātā pāṇiyam¹⁶ na pivathā“ ti āha. „Tumhākaṇ āgamaṇam olokema“ ti. „Sutthū tātā“ ti Bodhisatto pokkharaniṇ avijjhivā¹⁷ padam paricchindanto otiṇṇam eva passi na uttiṇṇam. So „nissamsayaṇ esā¹⁸ amanussapariggahitā¹⁹“ ti ṇatvā „sutthū vo kataṇ tātā²⁰ pāṇiyam¹⁶ apivantehi, amanussapariggahitā²¹ ayan“ ti āha. Dakarakkhaso pi tesam anotarāṇa-

10. Cfr. supra p. 126 and Dhp. p. 304. ¹ C^s cārikaṇ, C^v kārikaṇ corrected to cārikaṇ. ² C^s nalaka-. ³ C^s nalaka-, C^v -ṇiyam. ⁴ C^v ketavane. ⁵ C^k C^v -ṇiyam, C^s nalaka-. ⁶ C^k sūci. ⁷ C^s nala-. ⁸ C^v gāhāpetvā corrected to gāhāpetvā. ⁹ C^s porāṇakādi-. ¹⁰ C^k C^v otiṇṇotiṇṇo, C^s otinno. ¹¹ C^s -potakappamāṇo. ¹² C^s C^v -hitā. ¹³ C^s pāṇiyam. ¹⁴ C^s naṇ. ¹⁵ C^k C^s -sunitvā. ¹⁶ C^s pāni-. ¹⁷ C^s avijjhivā. ¹⁸ all three MSS. esa. ¹⁹ all three MSS. -ggahitā. ²⁰ C^s adds ti. ²¹ C^s C^v -ggahitā.

bhāvaṃ ṇatvā nilodaro paṇḍaramukho surattahatthapādo bhī-
bhacchadassano¹ hutvā udakaṃ dvidhā katvā nikkhamitvā
„kasmā nisinn² attha, otaritvā pāṇiyaṃ³ pivathā“ ti āha. Atha
naṃ Bodhisatto pucchi: „tvam idha nibbattadakarakkhaso“ ti.
„Āma ahan⁴“ ti. „Tvaṃ pokkharaniṃ otiṇṇake⁵ labhasīti“.
„Āma labhāmīti⁶, ahaṃ idh⁷ otiṇṇaṃ antamaso sakunikaṃ⁸
upādāya na kiñci muñcāmi, tumhe pi sabbe khādissāmīti“.
„Na mayaṃ attānaṃ tuyhaṃ khādituṃ dassāmā“ ti. „Pāṇi-
yaṃ⁹ pana pivissathā“ ti. „Āma pāṇiyaṃ¹⁰ ca pivissāma, na
ca te vasaṃ¹¹ gamissāmā“ ti. „Atha kathaṃ pāṇiyaṃ¹² pi-
vissathā“ ti. „Kiṃ pana tvaṃ maññasi¹³ otaritvā pivissantīti“,
mayaṃ hi anotaritvā asītisahassāpi¹⁴ ekamekaṃ naḷadaṇḍakaṃ¹⁵
gahetvā uppalanālena¹⁶ udakaṃ pivantā viya tava pokkha-
raniyā pāṇiyaṃ¹⁷ pivissāma, evaṃ nō tvaṃ khādituṃ na sakkhis-
sasīti“. Etam atthaṃ viditvā Satthā abhisambuddho hutvā
imissā gāthāya purimapaḍadvayaṃ abhāsi:

Disvā padam anuttiṇṇaṃ disvā¹⁸ otaritaṃ padan ti

[naḷena vārim pivissāma n' eva maṃ tvaṃ vadhissasīti]¹⁹. 19.

Tass' attho: bhikkhave, so kapirājā tassā pokkharaniyā ekam pi uttiṇṇaṃ
padam nāddasa, otaritaṃ pana otiṇṇapadam eva addasa, evaṃ disvā padam
anuttiṇṇaṃ disvāna otaritaṃ padam, addhā ayaṃ pokkharani¹³ ama-
nussapariggahitā¹⁴ ti ṇatvā tena saddhīṃ sallapanto sapaṇiso āha: naḷena¹⁵
vārim pivissāmā ti, tass' attho: mayaṃ tava pokkharaniyā naḷena¹⁶ pāṇi-
yaṃ¹⁷ pivissāmā ti, puna Mahāsatto va āha: neva maṃ tvaṃ vadhissasīti
evaṃ naḷena¹⁵ pāṇiyaṃ¹⁷ pivantaṃ sapaṇisaṃ pi maṃ tvaṃ n' eva vadhissa-
sīti attho.

Evaṃ vatvā pana Bodhisatto ekaṃ naḷadaṇḍakaṃ¹⁷ āharā-
petvā pāramiyo āvajjitvā saccakiriyaṃ katvā mukhena pumi.

¹ C^k -ddassano. ² C^s pāni-. ³ C^s āhan, C^v āhan corrected to ahan. ⁴ C^s
adds va. ⁵ C^v labhāmiki corrected to labhāmi. ⁶ C^s sakunikaṃ. ⁷ C^v saṃ-
vasaṃ. ⁸ C^k C^v maññasi, C^s maññāsi. ⁹ C^k -sahassānapi corrected to -sahas-
sāpi, C^s -sahassānapi. ¹⁰ C^s nala-. ¹¹ C^s -nālena. ¹² This hemistich is omitted
in all three MSS., but I have supplied it from the comment. ¹³ C^k C^s -niṃ,
C^v -niṃ corrected to nī. ¹⁴ C^s C^v -ggahitā. ¹⁵ C^s naḷena. ¹⁶ C^s C^v pāṇiyaṃ,
C^k pāṇiyaṃ. ¹⁷ C^k C^s nala-.

Naḷo¹ anto kiñci gaṇṭhiṃ asesetvā sabbatthakam eva susiro ahoṣi. Iminā niyāmena aparam pi aparam pi āharāpetvā pumitvā adāsīti evaṃ sante pi na² sakkā niṭṭhapetuṃ, tasmā evaṃ na gaḥetabbaṃ. Bodhisatto pana imaṃ pokkharaniṃ parivāretvā „jātā sabbe pi naḷā³ ekacchiddā hontū“⁴ ti adhiṭṭhāsi. Bodhisattānaṃ hi hitūpacārassa⁴ mahantatāya adhiṭṭhānaṃ samijjhati. Tato paṭṭhāya sabbe pi taṃ pokkharaniṃ parivāretvā utṭhitanaḷā⁵ ekacchiddā jātā. Imasmiṃ kappe cattāri kappatṭhiya-pāṭihāriyāni nāma, katamāni cattāri: candassa sasalakkaṇaṃ sakalam pi imaṃ kappam ṭhassati, Vattakajātake⁶ aggito nibbutaṭṭhānaṃ sakalam pi imaṃ kappam aggi na jhāpessati, ghaṭikāranivesanaṭṭhānaṃ⁷ sakalam pi imaṃ kappam anovassakam ṭhassati, imaṃ pokkharaniṃ parivāretvā utṭhitanaḷā⁵ sakalam pi imaṃ kappam ekacchiddā bhavissantīti, imāni cattāri kappatṭhiyapāṭihāriyāni nāma. Bodhisatto evaṃ adhiṭṭhahitvā ekaṃ naḷaṃ⁸ ādāya nisīdi. Te pi asītisahassavānarā ekekaṃ ādāya pokkharaniṃ parivāretvā nisīdiṃsu. Te pi Bodhisattassa naḷena⁹ ākaḍḍhitvā pāṇiyaṃ¹⁰ pivanakāle sabbe tire nisinnā va pivīṃsu. Evaṃ¹¹ tehi pāṇiye¹⁰ pīte dakarakkhaso kiñci alabhitvā anattamano sakanivesanam eva gato. Bodhisatto pi sapaṇivāro araṇṇaṃ eva pāvisi.

Satthā pana „imesaṃ bhikkhave naḷānaṃ¹² ekacchiddabhāvo mayham ev³ etaṃ porāṇakaṃ adhiṭṭhānaṃ“ ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā dakarakkhaso Devadatto ahoṣi, asītisahassavānarā Buddhaparisā, upāyakuṣalo pana kapiṇḍā aham eva ahoṣiṃ“ ti. Naḷapāna jātaṃ. Silavaggo dutiyo.

¹ C^s nalo. ² C^k sante pana na, C^v sante pana corrected to sante pi na, C^s saute na.
³ C^s naḷā. ⁴ C^k gi hitūpacārassa, C^s hi hitupacārassa. ⁵ C^s -naḷā. ⁶ C^v vaddhaka-. ⁷ C^s ghaṭi-. ⁸ C^s naḷaṃ. ⁹ C^s naḷena. ¹⁰ C^s pāni-. ¹¹ C^v evan.
¹² C^s naḷānaṃ.

3. KURUṄGAVAGGA.

1. Kuruṅgamigajātaka.

Nātam etaṃ kuruṅgassā ti. Idaṃ Satthā Veḷuvane viharanto Devadattaṃ ārabba kathesi. Ekasmiṃ hi samaye dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū „āvuso Devadatto Tathāgatassa ghātanatthāya¹ dhanuggahe payojesi silaṃ pavijjhi Dhanapālakaṃ vissajjesi, sabbathāpi Dasabalassa vadhāya parisakkatīti“ Devadattassa avannaṃ² kathentā nisīdīmsu. Satthā āgantvā paṇṇāttāsane nisinno „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchi. „Bhante 'Devadatto tumhākaṃ vadhāya parisakkatīti' tassa agūṇa-kathāya³ sannisin' ambā“ ti. Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva mama vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati yeva, na ca pana vadhituṃ asakkhīti“ vatvā aṭṭaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto kuruṅgamigo hutvā ekasmiṃ araṇṇāyatane phalāni khādanto vasati. So ekasmiṃ kāle phalasampanne sepaṇṇirukkhe⁴ sepaṇṇiphalāni⁴ khādati. Ath' eko gāmaṇḍiyyakaluddako phalarukkhamūlesu migānaṃ padāni upadhāretvā uparirukkhe aṭṭakaṃ bandhītvā tattha nisīditvā phalāni khādituṃ āgatāgate mige sattiyaṃ vijjhītvā tesāṃ maṃsaṃ vikkiṇanto jīvikaṃ kappeti. So ekadivasaṃ tasmiṃ rukkhamūle Bodhisattassa padavalaṇḍijaṃ disvā tasmiṃ sepaṇṇirukkhe⁴ aṭṭakaṃ bandhītvā pāto va bhuñjītvā sattiṃ ādāya vanaṃ pavisitvā taṃ rukkhaṃ abhirūhitvā⁵ aṭṭake⁶ nisīdi. Bodhisatto pi pāto va vasaṇaṭṭhānā nikkhamitvā „sepaṇṇiphalāni⁴ khādisāmi⁷“ āgamma taṃ rukkhamūlaṃ sahasā va apavisitvā „kadāci aṭṭakaluddakā rukkhesu aṭṭakaṃ⁷ bandhanti, atthi nu kho evarūpo upaddavo“ ti parigaṇhanto bāhirato va aṭṭhāsi. Luddako pi Bodhisattassa anāgamanabhāvaṃ ñatvā aṭṭake⁶

¹ C¹ ghātata-, C² ghātaka-. ² C² devadattassavannaṃ. ³ C² tassagūṇa-. ⁴ C² sepaṇṇi-. ⁵ C² -rūhitvā. ⁶ C² C² addhake. ⁷ C² C² addhakaṃ.

nisinno va sepaṇṇiphalāni¹ khipitvā tassa purato pātesi. Bodhisatto „imāni phalāni āgantvā mayhaṃ purato patanti, atthi nu kho upari luddako“ ti punappuna ulloken-to luddakaṃ disvā apassanto viya hutvā „ambho² rukkha, pubbe tvaṃ olambakaṃ cārento viya ujukam eva phalāni pātesi, ajja pana te rukkha-dhammo pariccatto, evaṃ tayā rukkhadhamme pariccatte³ aham pi aññaṃ rukkhamūlaṃ upasaṃkamitvā mayhaṃ āhāraṃ pari-yesissāmi“ vatvā imaṃ gātham āha:

Ñātaṃ etaṃ kuruṅgassa yaṃ tvaṃ sepaṇṇi⁴ seyyasi,
aññaṃ sepaṇṇiṃ⁵ gacchami, na me te ruccate phalaṃ ti. 20.

Tattha ñātaṃ ti pākaṭaṃ jātaṃ, etaṃ ti idaṃ⁶, kuruṅgassā ti kuruṅ-gamigassa, yaṃ tvaṃ sepaṇṇi⁴ seyyasīti yaṃ tvaṃ hambho sepaṇṇirukkha⁷ purato purato phalāni pāṭayamāno seyyasi viseyyasi⁸ viṣiṇṇaphalo⁹ hoti¹⁰ taṃ sabbaṃ kuruṅgassa pākaṭaṃ jātaṃ, na me ruccate ti evaṃ phalaṃ dadamāṇa me¹¹ tava phalaṃ na ruccati, tiṭṭha tvaṃ, ahaṃ aññaṃta gamissāmi agamāsi.

Ath' assa luddako atṭake¹² nisinno va sattiṃ khipitvā „gaccha, viraddho dāni 'mhi tan“ ti āha. Bodhisatto nivattitvā ṭhito āha: „ambho² purisa¹³, idāni si¹⁴ kinc' āpi maṃ viraddho, atṭha pana mahāniraye soḷasa ussadaniraye pañcavidhabandha-nādīni ca kammakaraṇāni aviraddho¹⁵ yevāsīti“ evaṃ ca pana vatvā palāyitvā yathāruciṃ gato. Luddako pi otaritvā yathā-ruciṃ gato.

Satthāpi „na bhikkhave Devadatto idān' eva mama vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati, na ca pana vadhituṃ asakkhīti“ imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samo-dhānesi: „Tadā atṭakaluddo¹⁶ Devadatto ahosi, kuruṅgamigo pana¹⁷ aham evā“ ti. Kuruṅgamiga-jātaṃ.

¹ C^s C^v sepaṇṇi-. ² C^k C^v amho. ³ C^k omits evaṃ . . . pariccatte. ⁴ C^s sepaṇṇi. ⁵ C^s sepaṇṇiṃ. ⁶ C^s imaṃ. ⁷ C^s sepaṇṇi-. ⁸ C^k viseyya. ⁹ C^k siṇṇa-, C^s viṣiṇṇa-. ¹⁰ C^k hosi. ¹¹ C^s omits me. ¹² C^k C^v addhake. ¹³ C^v sepaṇṇirisa corrected to sepaṇṇirisa. ¹⁴ C^s omits si. ¹⁵ C^v aviraddho. ¹⁶ C^s -luddako. ¹⁷ C^s omits pana.

2. Kukkurajātaka.

Ye kukkurā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto nā-tatthacariyam¹ ārabha kathesi. Sā Dvādasanipāte Bhaddasālajātaka āvibhavissati. Idam pana vatthum patitthapetvā² atitām āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto tathārūpaṃ³ kammaṃ paṭicca kukkurayoniyam nibbattitvā anekasatakukkuraparivuto mahāsusāne vasati. Ath' ekadivasam rājā setasindhavayuttam sabbālamkārapatimaṇḍitam ratham abhiruyha uyyānam gantvā tattha divasabbhāgam kilītvā attham gate suriye nagaram pāvisi. Tassa tam rathavarattam⁴ yathānaddham eva rājamaṅgaṇe thapayimsu. So rattiṃ deve vassante tinto. Uparipāsādato koleyyakasunakhā otaritvā tassa cammañ ca nandiṃ ca khādimsu. Punadivase rañño ārocayimsu: „deva niddhamanamukheṇa sunakhā pavisitvā rathassa cammañ ca nandiṃ ca khādimsu“ ti. Rājā sunakhānam kujjhितvā „diṭṭha-diṭṭhatṭhāne sunakhe ghātethā“ ti āha. Tato paṭṭhāya sunakhānam mahāvyaśanam udapādi. Te diṭṭhaditṭhatṭhāne ghātīyamānā palāyitvā susānam gantvā Bodhisattassa santikaṃ agamaṃsu. Bodhisatto „tumhe bahū sannipatitā, kin nu kho kāraṇaṃ“ ti pucchi. Te „antepure kira rathassa cammañ ca nandiṃ⁵ ca sunakhehi khāditaṃ“ ti kuddho rājā sunakhavadham āṇāpesi, bahū sunakhā vinassanti, mahābhayaṃ uppannaṃ“ ti āhaṃsu. Bodhisatto cintesi: „ārakkhatṭhāne⁶ bahi sunakhānam okāso n' atthi, anto rājanivesane koleyyakasunakhānam yeva tam kammaṃ bhavissati, idāni pana corānam kiñci n' atthi, acorā maraṇam labhanti, yaṃ nūnāhaṃ core rañño dassetvā nātisaṃghassa jīvitadānam dadeyyan“ ti so nātake samassāsetvā „tumhe mā bhāyittha, aham vo abhayaṃ āharissāmi,

¹ C^s nātattha- corrected to nātakattha-. ² C^s patitthapetvā corrected to -tṭhāpetvā. ³ C^k C^s yathārūpaṃ. ⁴ C^k rathavattam, C^s rathavarattam corrected to rathavattam, C^v rathavarattam corrected to rathavaram. ⁵ so all three MSS. instead of nandi? ⁶ C^v ārakkhatṭhāne.

yāva rājānaṃ passāmi tāva idh' eva hothā" 'ti pāramiyo āvaj-
 jetvā mettābhāvanaṃ purecārikaṃ katvā „mayhaṃ upari
 leḍḍuṃ vā muggaraṃ vā mā koci khipituṃ ussaḥīti“ adhiṭṭhāya
 ekako va antonagaraṃ pāvīsi. Atha naṃ disvā ekasatto pi
 kujjhītvā olovento nāma nāhosi¹. Rājāpi sunakhavadhaṃ āṇā-
 petvā sayāṃ vinicchaye nisinno hoti. Bodhisatto tatth' eva
 gantvā pakkhanditvā rañño āsanassa hetṭhā pāvīsi. Atha naṃ
 rājapurisā niharituṃ āraddhā. Rājā pana vāresi. So thokaṃ
 samassāsītva² hetṭhāsanā nikkhamitvā rājānaṃ vanditvā „tumhe
 kukkure mārāpethā“ 'ti pucchi. „Āma ahan“ ti. „Ko tesāṃ
 aparādho narindā“ ti. „Rathassa me parivāracammaṃ³ ca nan-
 diṇ ca khādīmsu“ ti. „Ye khādīmsu te jānāthā“ ti. „Na
 jānāma“ ti. „Ime nāma cammakhādakacorā' ti tatvato⁴
 ajānitvā va diṭṭhadiṭṭhatṭhāne⁵ yeva mārāpanaṃ na yuttaṃ
 devā“ ti. „Rathacammaṃ kukkurehi khādītattā diṭṭhadiṭṭhe
 sabbe va mārethā“ ti sunakhavadhaṃ āṇāpesin⁶ ti. „Kiṃ
 pana vo manussā sabbe ca kukkure mārenti udāhu maraṇaṃ
 alabhaṇtāpi atthīti“ ti. „Atthi, amhākaṃ ghare koleyyakā mara-
 ṇaṃ na labhaṇtīti“ ti. „Mahārāja, idāṃ' eva tumhe 'rathacam-
 massa kukkurehi khādītattā diṭṭhadiṭṭhe va sabbe mārethā ti
 sunakhavadhaṃ āṇāpesin' ti avocuttha, idāni pana 'amhākaṃ
 ghare koleyyakā maraṇaṃ na labhaṇtīti' vadeiha, nanu evaṃ
 sante tumhe chandādivasena agatigamaṇaṃ gacchathā' ti,
 agatigamaṇaṃ ca nāma na yuttaṃ, na ca rājadhammo. rañño⁷
 nāma kāraṇagavesakena tulāsadisena bhavituṃ vaṭṭati⁸, idāni
 ca koleyyakā maraṇaṃ na labhanti dubbalaṃ sunakhā va labhanti,
 evaṃ sante nāyaṃ sabbaṃ sunakhaghacca⁹, dubbalaḥḥātikā nāma
 esā“ ti evaṃ ca pana vatvā Mahāsatto madhurassaraṃ nicchā-
 retvā „mahārāja yaṃ tumhe karotha nāyaṃ dhammo“ ti rañño
 dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

¹ C^o nahosi. ² C^o C^o samassāsītva. ³ C^o parivāricammaṃ corrected to parivā-
 ritacammaṃ. ⁴ C^o tatthato corrected to tattato, C^o tattaso corrected to tathato.
⁵ C^o diṭṭhadiṭṭhatṭhāne. ⁶ C^o raññā. ⁷ C^o C^o vaddhati, C^o vaddhati corrected
 to vaṭṭati. ⁸ C^o -ghācā.

Ye kukkurā rājakulasmi¹ vaddhā
 koleyyakā vaṇṇabalūpapannā
 te 'me na vajjhā, mayam asma² vajjhā,
 nāyaṃ saghaccā dubbalaghātikāyaṃ ti. 21.

Tattha ye kukkurā ti ye sunakkhā, yathā hi dhāruṇho pi passāvo pūti-
 muttan ti tadahujāto pi sigālo jarasigālo ti komalāpi galocilatā³ pūtilatā ti
 suvaṇṇavanno pi kāyo pūtikāyo ti vuccati evamevaṃ vassasatiko pi sunakho
 kukkuro ti vuccati, tasmā mahallakā³ kāyūpāpannāpi te kukkurā t'eva vuttā,
 vaddhā ti vadḍhitā, koleyyakā ti rājakule jātā sambhūtā³ sambaddhā,
 vaṇṇabalūpapannā ti sarīravāṇheṇa e'eva kāyabalenā ca sampannā, te me
 na vajjhā ti te ime sassāmikā sārakkhā na vajjhā, mayam asma⁴ vajjhā
 ti assāmikā anārakkhā mayaṃ vajjhā nāma jātā, nāyaṃ saghaccā ti evaṃ
 sante ayaṃ avisesena saghaccā nāma na hoti, dubbalaghātikāyaṃ ti ayaṃ
 pana dubbalānaṃ yeva ghātanato dubbalaghātikā nāma hoti, rājūhi nāma corā
 niggaṇḍhitabbā no acorā, idha pana corānaṃ kiñci n'atthi, acorā maraṇaṃ
 labhanti, aho imasmiṃ loke ayuttāṃ vattati, aho adhammo vattatīti.

Rājā Bodhisattassa vacanaṃ sutvā āha: „jānāsi tvaṃ
 paṇḍita asukaṃ nāma rathacammaṃ khāditaṃ“ ti. „Āma
 jānāmīti“. „Kehi khāditaṃ“ ti. „Tumhākaṃ gehe vasaṇakehi
 koleyyakasunakhehi“. „Kathaṃ tehi khāditaḥbhāvo jānitabbo“
 ti. „Ahaṃ tehi khāditaḥbhāvaṃ dassessāmīti“. „Dassehi
 paṇḍita“ 'ti. „Tumhākaṃ ghare koleyyakasunakhe ānāpetvā
 thokaṃ takkaṃ ca dabbatiṇāni ca āharāpethā“ 'ti. Rājā tathā
 akāsi. Atha naṃ Mahāsatto „imāni tiṇāni takke maddāpetvā
 ete sunakhe pāyethā“ 'ti āha. Rājā tathā katvā pāyāpesi.
 Pīṭapīṭasunakkhā saddhiṃ cammehi vamiṃsu. Rājā sabbaññū-
 Buddhassa vyākaraṇaṃ viyā 'ti tuṭṭho Bodhisattassa setacchattena
 pūjaṃ akāsi. Bodhisatto „dhammaṃ cara⁵ mahārāja mātā-
 pitusu³ khattiyā“ 'ti ādihi Tesakuṇajātake⁶ āgatāhi dasahi
 dhammacariyagāthāhi rañño dhammaṃ desetvā „mahārāja ito
 patṭhāya appamatto hohīti“ rājānaṃ pañcasu sīlesu patitṭhā-
 petvā⁷ setacchattaṃ rañño va⁸ paṭiadāsi. Rājā Mahāsattassa

¹ C^s C^v -kulasmiṃ. ² C^s mayamasva. ³ so all three MSS. ⁴ all three MSS.
 mayamassa. ⁵ C^v dhammañcara. ⁶ C^s tesakuna-. ⁷ C^v patiṭṭhapetvā. ⁸ C^v
 va corrected to ca.

dhammakathaṃ sutvā sabbasattānaṃ abhayaṃ datvā Bodhisattaṃ ādiṃ katvā sabbasunakhānaṃ attano bhojanasadisam eva niccabbattaṃ paṭṭhapetvā Bodhisattassa ovāde ṭhito yāvatāyukaṃ dānādīni puññāni karitvā kālaṃ katvā devaloke uppajji. Kukku-rovādo dasavassasahassāni pavatti. Bodhisatto pi yāvatāyukaṃ thatvā yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave ‘Tathāgato idān’ eva nātakānaṃ atthaṃ carati, pubbe pi cari yevā“¹ ti imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahoṣi, avasesā¹ Buddhapaṇisa, kukkuro pana aham evā“² ti. Kukku-rajātaṃ.

3. Bhojājāṇiyajātaka.

Api passena semāno ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ ossaṭṭhaviriyaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Tasmiṃ hi samaye Satthā taṃ bhikkhuṃ āmantetvā „bhikkhave pubbe paṇḍitā anāyātane pi viriyaṃ akāmsu, pahāraṃ laddhāpi n’ eva ossajimsū“³ ti ratvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto bhojājāṇiyasindhavakule nibbatta sabbālaṃkārasampanno Bārāṇasirañño maṅgalaṃ ahoṣi. So satahas-sagghanikāya⁴ suvaṇṇapātiyaṃ yeva nānaggarasasampannaṃ tivas-sikasālibhojanaṃ bhuñjati catujātikagandhūpalittāya⁵ eva bhūmiyaṃ tiṭṭhati. Taṃ thānaṃ rattakambalasāniparikkhitaṃ⁶ upari suvaṇṇatārakhacitaṃ celavitānaṃ samosaritagandhadāma-māladāmaṃ avijahitaṃ gandhatelappadīpaṃ hoti. Bārāṇasirajjaṃ pana apatthenta rājā nāma n’ atthi. Ekaṃ samayaṃ satta rājāno Bārāṇasiṃ⁷ parikkhipitvā „amhakaṃ rajjaṃ vā detu yuddhaṃ vā“⁸ ti Bārāṇasirañño paṇṇaṃ pesayimsu. Rājā amacce sannipātetvā taṃ pavattiṃ ācikkhitvā „idāni kiṃ karoma tātā“⁹ ti pucchi. „Deva, tumhehi tāva ādito va yuddhāya na gantabbam,

¹ C^k C^s avasso. ² so all three MSS. ³ C^v -gandhupa-. ⁴ C^k C^s -sāni-.

⁵ all three MSS. -ṇasiyaṃ.

asukam¹ nāma assāroham pesetvā yuddham karetha, tasmim asakkonte pacchā jānissāmā² 'ti. Rājā taṃ pakkosāpetvā „sakkhissasi tāta sattahi rājūhi yuddham kātun³ ti āha. „Deva, sace bhojājānīyasindhavaṃ⁴ labhāmi tittthantu satta rājāno, sakala-Jambudīpe rājūhi⁵ saddhim yujjhituṃ sakkhissāmīti⁶. „Tāta, bhojājānīyasindhavo vā hotu añño vā, yaṃ icchasi taṃ gahetvā yuddham karohīti⁷. So „sādhu devā⁸ 'ti rājānaṃ vanditvā pāsādā oruyha bhojājānīyasindhavaṃ āharāpetvā su-vammitaṃ katvā attanāpi⁹ sabbasannāhasannaddho khaggaṃ bandhitvā sindhavapiṭṭhivaragato nagarā nikkhamma vijju viya vicaramāno paṭhamāṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā ekaṃ¹⁰ rājānaṃ jīvagāham eva gahetvā āgantvā nagare balassa niyyādetvā puna gantvā dutiyaṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā tatiyaṃ ti evaṃ pañca rājāno jīvagāhaṃ gahetvā chaṭṭhaṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā¹¹ chaṭṭhassa rañño gahitakāle bhojājānīyo¹² pahāraṃ labhi. Lohitaṃ paggharati, vedanā balavatiyo vattanti. Assāroho tassa pahatabhāvaṃ ūtvā bhojājānīyasindhavaṃ¹³ rājadvāre nipajjāpetvā sannāhaṃ sithilaṃ katvā aññaṃ assaṃ sannayhituṃ āradddho. Bodhisatto mahāphāsukapassena¹⁴ nipanno va akkhīni ummīletvā¹⁵ assārohaṃ disvā „ayaṃ aññaṃ assaṃ sannayhati, ayaṃ ca asso sattamaṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā sattamaṃ rājānaṃ gaṇhituṃ na sakkhissati, mayā katakammaṃ vinas-sissati, appaṭisamo assāroho pi nassissati, rājāpi parahatthaṃ gamissati, ṭhapetvā maṃ añño asso sattamaṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā sattamaṃ rājānaṃ gahetuṃ samattho nāma n' atthīti¹⁶ nipannako va assārohaṃ pakkosāpetvā „samma assāroha satta-maṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā sattamaṃ rājānaṃ gahetuṃ samattho ṭhapetvā maṃ añño asso nāma n' atthi, nāhaṃ mayā katakammaṃ nāsessāmi, mamaṃ ñeva utṭhapetvā sannayhā¹⁷ 'ti vatvā imaṃ gātham āha:

¹ C^s asukan. ² C^k -jāniya-. ³ C^s rājūhi. ⁴ C^s attanā. ⁵ C^k eka. ⁶ C^s chin-ditvā. ⁷ C^s -jāniyo. ⁸ C^k C^s -jāniya. ⁹ C^s -pāsuka-. ¹⁰ C^k C^v ummīletvā corrected to ummīletvā.

Api passena semāno sallehi sallalīkato

seyyo va vaḷavā¹ bhojjo², yuñja mañi ñeva sārathīti. 22.

Tattha api passena semāno ti ekena passena sayamāno pi, sallehi sallalīkato ti sallehi viddho pi samāno, seyyo va vaḷavā¹ bhojjo² ti, vaḷavo³ ti sindhavakule ajāto khaṇṇikasso⁴, bhojjo² ti bhojājāniya-sindhavo, iti etasmā vaḷavā¹ sallehi viddho pi bhojājāniyasindhavo va seyyo varo uttamo, yuñja mañi ñeva sārathīti yasmā evaṇ gato pi aham eva seyyo tasmā mamañi ñeva⁵ yojehi, mañi vammehiti vadati.

Assāroho Bodhisattaṃ utthāpetvā⁶ vaṇaṃ bandhitvā susan-naddhaṃ sannayhitvā tassa piṭṭhiyaṃ nisīditvā sattamaṃ bala-koṭṭhakaṃ bhinditvā sattamaṃ rājānaṃ jīvagahaṃ gahetvā rājabalassa niyyādesi⁷. Bodhisattaṃ⁸ pi rājadvāraṃ ānayaṃsu. Rājā tassa dassanattāya nikkhami. Mahāsatto rājānaṃ āha: „mahārāja, satta rājāno mā ghātayittha, sapathaṃ kāretvā vissajjetha, mayhañ ca assārohassa ca⁹ dātubbaṃ yasaṃ assā-rohassa⁹ eva detha, satta rājāno gahetvā dinnayodhan nāma nāsetuṃ na vaṭṭati¹⁰, tumhe pi dānaṃ detha, sīlaṃ rakkhatha, dhammena samena rajjaṃ kārethā¹¹ ti. Evaṃ Bodhisattena rañño ovāde dinne Bodhisattassa sannāhaṃ mocayaṃsu. So sannāhe muñcante muñcante yeva nirujjhi. Rājā tassa sarīra-kiccaṃ kāretvā assārohassa mahantaṃ yasaṃ datvā satta rājāno puna attano adūbhāyasapathaṃ¹¹ kāretvā sakatṭhānāni pesetvā dhammena samena rajjaṃ kāretvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā „evaṃ bhikkhave pubbe paṇḍitā anāyatane pi viriyaṃ akāṃsu, evarūpaṃ pahāraṃ laddhāpi na ossajjaṃsu¹², tvaṃ pana eva-rūpe niyyānikasāsane pabbajitvā kasmā viriyaṃ ossajjasīti¹³“ vatvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossatṭhaviriyo bhikkhu arahattaphale patitṭhāsi. Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā

¹ C^s vaḷavā. ² C^s bhojjo. ³ C^s C^s vaḷavo. ⁴ C^s khaṇṇikasso. ⁵ C^s mamañiññeva.

⁶ C^s utthāpetvā. ⁷ C^s niyyādesi, C^s niyyādesi corrected to -desi. ⁸ so all three MSS.

⁹ C^s C^s assārohassaṇa, C^s -hassaṇa corrected to -hassaca. ¹⁰ all three MSS.

vaddhati. ¹¹ C^s adubhāya-. ¹² C^s ossajjaṃsu, C^s ossajisu. ¹³ C^s ossajisīti,

C^s ossajisīti corrected to ossajjasīti.

anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahoṣi, assāroho Sāriputto, bhojājāñiyasindhavo pana aham eva ahoṣin“ ti. Bhojājāñiyajātakam¹.

4. Ājaññajātaka.

Yadā yadā ti. Idam pi Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭha-viriyam eva ārabha kathesi. Tam pana bhikkhum Satthā āmantetvā „bhikkhu pubbe paṇḍitā anāyatane pi laddhappahārā hutvā viriyam akaṃsū“ ti vatvā atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente purimanayen² eva satta rājāno nagaram parivārayimṣu. Ath³ eko rathikayodho⁴ dve bhātikasindhavo rathe yojetvā nagarā nikkhamma cha balakoṭṭhake bhinditvā cha rājāno aggaheṣi⁵. Tasmiṃ khaṇe jeṭṭhakaasso pahāram labhi. Rathiko ratham pesento rājadvāram āgantvā jeṭṭhakabhātikam rathā mocetvā sannāham sithilam katvā ekena passena nipajjāpetvā aññam assam sannayhitum⁶ āradḍho. Bodhisatto tam disvā purimanayen⁷ eva cintetvā rathikam pakkosāpetvā nipannako va imam gātham āha:

Yadā yadā yattha yadā yattha yattha yadā yadā
ājañño kurute vegam hāyanti tattha vālavā⁸ ti. 23.

Tattha yadā yadā ti pubbaṇḍisu yasmiṃ yasmiṃ kāle, yatthā⁹ ti yasmiṃ thāne magge vā saṅgamasīse vā, yadā ti yasmiṃ khaṇe, yattha yatthā¹⁰ ti sattamam balakoṭṭhakānam vasena bahusū¹¹ yuddhamañḍalesu, yadā yadā ti yasmiṃ yasmiṃ kāle pahāram laddhakāle vā aladdhakāle vā, ājañño kurute vegam ti sārathissa cittarucitam¹² kāraṇam ājānana-sabbhāvo¹³ ājañño varasindhavo vegam karoti vāyanati viriyam ārabhati, hāyanti tattha vālavā¹⁴ ti tasmiṃ vege kayiramāne itare vālavasaṃkhātā¹⁵ khalumkassā hāyanti parihāyanti, tasmā imasmiṃ rathe maṃ yeva yojeḥitī āha.

Sārathi Bodhisattam utthāpetvā yojetvā sattamam bala-koṭṭhakam bhinditvā sattamam rājānam ādāya ratham pesento

¹ C^s -jāñiya-. ² C^k rathiyodho. ³ C^s agahesi. ⁴ C^s saṃnayhitum. ⁵ C^k C^s vālavā. ⁶ C^s bahu. ⁷ C^s mittharucitam. ⁸ C^s ājānana-, C^s ājānana- corrected to ājānana-. ⁹ C^s vālavā. ¹⁰ C^s vālava-.

rājadvāraṃ āgantvā sindhavaṃ mocesi. Bodhisatto ekena passena nipanno purimanayen' eva rañño ovādaṃ datvā nirujjhi. Rājā tassa sarīrakiccaṃ kāretvā rathikassa' sammānaṃ katvā dhammena rajjaṃ kāretvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu arahatte patitthāsi) „Tadā rājā Ānandathero ahosi, asso Sammasambuddho“ ti. Ājāṇṇajātakaṃ.

5. Titthajātaka.

Āṇamaṇṇehi titthehi. Idam Satthā Jetavane viharanto dhammasenāpatissa saddhivihārikaṃ ekaṃ suvaṇṇakārapubbakaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Āsayānusayaṇāṇaṃ hi Buddhānaṃ yeva hoti na aññesaṃ, tasmā dhammasenāpati attano āsayānusayaṇāṇassa natthitāya saddhivihārikassa āsayānusayaṇāṇaṃ² ajānanto asubhakammaṭṭhānaṃ eva kathesi. Tassa taṃ na sappāyaṃ ahosi, kasmā? so kira paṭipāṭiyā pañca jātisatāni suvaṇṇakāragehe yeva paṭisandhiṃ gaṇhi. Ath' assa dīgharattaṃ parisuddhasuvaṇṇadassanass' eva paricitattā asubhaṃ na sappāyaṃ ahosi. So tattha nimittamattam pi uppādetuṃ asakkonto cattāro māse khepesi. Dhammasenāpati attano saddhivihārikassa arahattaṃ dātuṃ asakkonto „addhā ayaṃ Buddhaveneyyo bhavissati, Tathāgatassa santikaṃ nessāmīti“ cintetvā pāto va taṃ ādāya Satthu santikaṃ agamāsi. Satthā „kin nu kho Sāriputta ekaṃ bhikkhuṃ ādāya āgato sīti“ pucchi. „Ahaṃ bhante imassa kammaṭṭhānaṃ adāsiṃ, catuhi māsehi nimittamattam pi na uppādesi, sv-āyaṃ³ ‘Buddhaveneyyo eso bhavissatīti’ cintetvā tumhākaṃ santikaṃ ādāya āgato“ ti. „Sāriputta kataraṃ pana te kammaṭṭhānaṃ saddhivihārikassa dinnam“ ti. „Asubhakammaṭṭhānaṃ bhagavā“ ti. „Sāriputta, n' atthi tava sattānaṃ⁴ āsayānusayaṇāṇaṃ, gaccha tvaṃ, sāyaṇhasamaye⁵ āgantvā tava saddhivihārikaṃ ādāya gaccheyyāsīti“. Evaṃ Satthā therāṃ uyyojetvā tassa bhikkhussa maṇāpanivāsanaṃ ca cīvaraṃ ca dāpetvā taṃ ādāya⁶ yeva piṇḍāya pavisitvā paṇītaṃ⁶ khādaniyabhojanīyaṃ² dāpetvā mahābhikkhusaṃghaparivāro puna vihāraṃ āgantvā gandhakuṭīyaṃ divasabhāgaṃ

¹ C^s sārathikassa. ² so all three MSS. ³ C^s santānaṃ. ⁴ C^s sāyaṇha-, C^s sāyaṇha- corrected to sāyaṇha-. ⁵ C^s adāsi, C^v ādā. ⁶ C^s paṇītaṃ.

khepetvā sāyaṇhasamaye¹ taṃ bhikkhuṃ gahe tvā viharacārikam² caramāno ambavane ekaṃ pokkharaniṃ māpetvā tattha mahantaṃ paduminigacchaṃ tatrāpi ca mahantaṃ ekaṃ padumapupphaṃ māpetvā „bhikkhu imaṃ pupphaṃ olokento nisīdāhīti“ nisīdāpetvā gandhakuṭiṃ pāvisi. So bhikkhu taṃ pupphaṃ punappuna oloketi³. Bhagavā taṃ pupphaṃ jaraṃ pāpesi. Taṃ tassa passantass' eva jaraṃ patvā vivaṇṇaṃ ahosi. Ath' assa pariyaṇtato⁴ paṭṭhāya pattāni patantāni, muhuttēna sabbāni patimsu. Tato kiṇjakkhaṃ⁵ pati, kaṇṇikā va avasissi. So bhikkhu taṃ passanto cintesi: „idaṃ padumapupphaṃ idān' eva abhirūpaṃ ahosi dassaniyaṃ, ath' assa vaṇṇo parinato⁶ pattāni ca kiṇjakkhaṃ ca patitaṃ kaṇṇikamattaṃ eva ṭhitaṃ, eva-rūpassa nāma padumassa jarā pattā, mayhaṃ sarīrassa kiṇ⁷ na pāpuṇissasīti, sabbe saṃkhārā aniccā“ ti vipassanaṃ paṭṭhāpesi. Satthā „tassa cittaṃ vipassanaṃ āruḥhaṃ“ ti nātvā gandhakuṭiyaṃ nisinna va obhāsaṃ pharitvā imaṃ gātham āha:

Ucchinda sineham attano
kumudaṃ sārādikaṃ va pāṇinā,
santimaggam eva brūhaya
nibbānaṃ Sugatena desitaṃ ti. (Dhp. v. 285).

So bhikkhu gāthāpariyosāne arahattaṃ patvā „mutto vat' amhi sab-babhavēhīti“ cintetvā

So vutthavāso paripuṇṇamānaso
khīṇāsavo antīmadēhadhārī⁸
visuddhasīlo susamāhitindriyo
canda yathā Rāhumukhā pamutto
Samo tataṃ⁹ mohamahandhakāraṃ
vinodayiṃ sabbamalaṃ asesam
ālokaṃ ujjotakaro pabhaṃkaro
sahassaraṃsī viya bhānumā nabhe ti

ādīhi gāthāhi udānaṃ udānesi udānetvā ca pana gantvā Bhagavantaṃ vandi. Thero pi āgantvā Satthāraṃ vanditvā attano saddhiyihārikaṃ gahe tvā agamāsi. Ayaṃ pavatti bhikkhūnaṃ antare pākātā jātā.

¹ C^k C^v sāyaṇha-, C^s sāyaṇha-. ² C^v -cārikaṃ. ³ C^s olokesiti. ⁴ C^k parisaṇtato, C^v parisaṇtato corrected to parinato. ⁵ C^k C^s kiṇjakkhaṃ. ⁶ C^s paritato, C^v pariṇato. ⁷ C^k kiṇ. ⁸ C^v -dhārī. ⁹ C^k nataṃ.

Bhikkhū dhammasabhāyaṃ Dasabalassa guṇe vaṇṇayamānā nisīdīmsu: „āvuso Sāriputtathero āsayānusayañāṇassa¹ abhāvena attano saddhivihārikassa āsayāṃ na jānāti, Satthā pana ñatvā ekadivaseṇ² eva tassa saha paṭisambhidāhi arahattaṃ adāsi, aho Buddhā nāma mahānubhāvā³ ti. Satthā āgantvā paññattāsane nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā⁴ ti pucchi. „Na Bhagavā aññāya tumhākaṃ ñeva pana dhammasenāpatino saddhivihārikassa āsayānusayañāṇakathāyā⁵ ti. Satthā „na bhikkhave etaṃ acchariyaṃ, sv-āhaṃ etarahi Buddho hutvā tassa āsayāṃ jānāmi. pubbe p' āhan tassa āsayāṃ jānāmi yevā⁶ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatto rajjaṃ kāresi. Tadā Bodhisatto taṃ rājānaṃ atthe ca dhamme ca anusāsati. Tadā rañño maṅgalassanahānatitthe aññataraṃ vaḷavaṃ⁷ khaḷumkaṃ nahāpesuṃ. Maṅgalasso vaḷavena⁸ nahāpitattitthaṃ otariyamāno⁹ jigucchitvā otaritum na icchi. Assagopako⁵ gantvā rañño ārocesi: „deva maṅgalasso titthaṃ otaritum na icchatīti⁶. Rājā Bodhisattaṃ pesesi: „gaccha paṇḍita, jānāhi kenā kāraṇena asso titthaṃ otariyamāno na otaratīti⁸. Bodhisatto „sādhu devā⁷ 'ti naditīraṃ gantvā assaṃ oloketvā nirogabhāvassa⁷ ñatvā „kena nu kho kāraṇena ayaṃ imaṃ titthaṃ na otaratīti⁶ upadhārento „paṭhamataraṃ ettha añño nahāpito bhavissati, ten' esa jigucchiyamāno titthaṃ na otarati⁹ maññe⁶ ti cintetvā assagopake pucchi: „hambho⁹ imasmiṃ titthe kaṃ paṭhamam nahāpayitthā⁶ 'ti. „Aññataraṃ vaḷavassaṃ³ sāmīti⁶. Bodhisatto „esa attano siṅgāratāya jigucchanto ettha nahāyitum na icchati, imaṃ aññasmiṃ titthe nahāpetum vaṭṭatīti¹⁰ tassa āsayāṃ ñatvā „bho assagopaka, sappimadhupphāṇitābhisaṃkhatam¹¹ pāyāsam pi tāva punappuna bhuñjantassa titti hoti, ayaṃ asso bahuvāre idha titthe nahāto, aññaṃ pi tāva naṃ¹²

¹ C^s -ñānasa, C^k ñānassa. ² C^k C^s vaḷavaṃ. ³ C^s vaḷa-. ⁴ C^k C^s otarimāno.

⁵ C^k assa assagopako, C^s assa assagopoko corrected to assagopako. ⁶ C^k otaritīti corrected to otaratīti, C^s otaritīti corrected to otaratīti. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^s otarīti. ⁹ C^s hambho, C^s omits hambho. ¹⁰ all three MSS. vaddhatīti. ¹¹ C^k -tāhisaṃkhatam, C^s sasappimadhupphāṇitāhisaṃkhatam. ¹² C^k C^s taṃ.

tittham otāretvā nahāpetha ca pāyetha cā¹ 'ti vatvā imam
gātham āha:

Aññamaññehi titthehi assam pāyehi sārathi,
accāsanassa puriso pāyāsassa pi tappatīti. 24.

Tattha aññamaññehi aññehi aññehi, pāyehi desanāsissam etam
nahāpethi¹ ca pāyehi cā ti attho, accāsanassa 'ti karapatthe sāmivacanam,
atiasanena atibhutenā ti attho, pāyāsassa pi tappatīti sappiādiabhi-
saṅkhatena madhurapāyāsena tappati titto hoti dhāto subito na puna bhuñjitu-
kāmata āpajjati, tasmā ayam pi asso imasmiṃ titthe nibaddhanakānena² pari-
yattim āpanno bhavissati, aññattha tam³ nahāpethā 'ti.

Te tassa vacanam sutvā assam aññatittham otāretvā
pāyesum c' eva nahāpesum ca⁴. Bodhisatto assassa pāṇiyam
pivitvā nahānakāle rañño santikam agamāsi. Rājā „kim tāta
asso nahāto ca pito cā⁵ ti. „Āma devā⁶ ti. „Paṭhamam
kimkāraṇa na icchatīti“. „Iminā nāma pakārena⁷ ti sabbam
ācikkhi. Rājā „evarūpassa tiracchānassāpi nāma āsayam jānāti,
aho paṇḍito⁸ ti Bodhisattassa mahantaṃ yasaṃ datvā jīvita-
pariyosāne yathākammaṃ gato. Bodhisatto pi yathākammam
eva gato.

Satthā „na bhikkhave aham etassa idān' eva āsayam jānāmi,
pubbe pi jānāmi yevā⁹ ti imam dhammadesanam āharitvā anusandhim
ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā maṅgalasso ayam bhikkhu
ahosi, rājā Anando, paṇḍitaamacco pana aham evā¹⁰ ti. Tittha-
jātakaṃ.

6. Mahilāmukhajātaka.

Purāpacorānam vaco nisammā ti. Idam Satthā Veļu-
vane viharanto Devadattaṃ ārabha kathesi. Devadatto Ajā-
tasattukumāraṃ pasādetvā lābhasakkāraṃ nippādesi⁵. Ajātasattu-
kumāro Devadattassa Gayāsīse vihāraṃ kāretvā nānaggarasehi tivassi-

¹ all three MSS. nahāpeti. ² C^v nibandha-. ³ C^v aññattha na tam corrected
to aññatittham na tam. ⁴ C^v C^v omit ca, C^v pāyesum ce nahāpesum ca cor-
rected to pāyesum ca nahāpesum ca. ⁵ C^v nippādesi.

kagandhasālibhojanassa divase divase pañca thālipākasatāni abbihari. Lābhasakkāram nissāya Devadattassa parivāro mahanto jāto. Devadatto parivārena saddhim vihāre yeva hoti. Tena samayena Rājagaha-vāsikā dve sahāyā. Tesu eko Satthu santike pabbajito, eko Devadattassa. Te aññamaññaṃ tasmim tasmim thāne pi passanti vihāraṃ gantvāpi passanti yeva. Ath' ekadivasam Devadattassa nissitako itaram āha: „āvuso kiṃ tvaṃ devasikaṃ sedehi muccamānehi piṇḍāya carasi, Devadatto Gayāsīsavihāre nisīditvā va nānaggarasehi subhojanaṃ bhuñjati, evarūpo upāyo n' atthi, kiṃ tvaṃ dukkhaṃ anubhosi, kiṃ te pāto va Gayāsīsam āgantvā sauttaribhaṅgaṃ yāgum pivitvā atthārasavidham khajjakam khādītva nānaggarasehi subhojanaṃ bhuñjitum na vaṭṭatīti“. So punappuna vuccamāno gantukāmo hutvā tato paṭṭhāya Gayāsīsam gantvā bhuñjitvā bhuñjitvā kālass' eva Veluvanaṃ āgacchati. So sabbakāle paṭicchadetum nāsakkhi, „Gayāsīsam gantvā Devadattassa paṭṭhapitam bhattam bhuñjati“ na cirass' eva pākato jāto. Atha naṃ sahāyā pucchimsu: „saccam kira tvaṃ āvuso Devadattassa paṭṭhapitam bhattam bhuñjasīti“. „Ko evam āhā“ 'ti. „Asuko ca asuko cā“ 'ti. „Saccam ahaṃ āvuso Gayāsīsam gantvā bhuñjāmi, na pana me Devadatto bhattam deti, aññe¹ manussā dentīti“. Āvuso, Devadatto Buddhānaṃ paṭikaṇṭako, dussilo Ajātasattuṃ pasādetvā adhammena attano lābhasakkāram uppādesi, tvaṃ evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā Devadattassa adhammena uppannam bhojanaṃ bhuñjasi, ehi taṃ Satthu santikam nessamā“ 'ti taṃ bhikkhum ādāya dhammasabham āgamsu. Satthā disvā va „kiṃ bhikkhave etaṃ bhikkhum anicchantam nēva ādāya āgat' atthā“ 'ti. „Āma bhante, ayaṃ bhikkhu tumhākaṃ santike pabbajitvā Devadattassa adhammena uppannam bhojanaṃ bhuñjati“. „Saccam kira tvaṃ bhikkhu Devadattassa adhammena uppannam bhojanaṃ bhuñjasīti“. „Na bhante Devadatto mayham deti, aññe² manussā denti, tam ahaṃ bhuñjāmīti“. Satthā „mā bhikkhu ettha parihāraṃ kari, Devadatto anācāro dussilo, katham hi nāma tvaṃ idha pabbajitvā mama sāsanaṃ bhajanto yeva Devadattassa bhattam bhuñjasi, nicca-kālam pi bhajanasīlako va tvaṃ diṭṭhe diṭṭhe yeva bhajasīti“³“ vatvā atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rājjaṃ kārente
Bodhisatto tassa amacco ahosi. Tadā rañño Mahilāmukho

¹ C^o añña. ² instead of yam aññe? ³ C^o bhuñjasīti.

nāma maṅgalahatthi¹ ahosi sīlavā ācārasampanno, na kiñci vihettheti. Athi' ekadivasam tassā sālāya samīpe rattibhāga-samanantare corā āgantvā tassa avidūre nisinnā corā mantam mantayimsu: „evam ummaggo bhinditabbo, evam sandhicchedakammaṁ kattabbaṁ, ummaggaṁ ca sandhicchedaṁ ca maggasadisam titthasadisam nijjātaṁ niggumbaṁ katvā bhaṇḍaṁ haritum vattati, harantena māretvā va haritabbaṁ, evam utthātum samattho nāma na bhavissati, corena ca nāma sīlācārayuttena na bhavitabbaṁ, kakkhaleṇa² pharusena sāhasikena bhavitabbaṁ“ ti evam mantevā aññamaññaṁ uggaṇhāpetvā agamaṁsu. Eten' eva upāyena punadivase pīti bahudivase tattha āgantvā mantayimsu. So tesam vacanaṁ sutvā „maṁ sikkhāpentīti“ saññāya „idāni mayā kakkhaleṇa³ pharusena sāhasikena bhavitabbaṁ“ ti tathārūpo va⁴ ahosi, pāto va āgataṁ hatthigopakaṁ soṇḍāya gahetvā bhūmiyaṁ pothetvā māresi, aparaṁ pi tathā aparaṁ pi tathā ti āgatāgataṁ māreti⁵ yeva. „Mahilāmukho ummattako jāto dīṭṭhadīṭṭhe māreti⁶ti“ rañño ārocayimsu. Rājā Bodhisattaṁ paṇi: „gaccha paṇḍita, jānāhi kena kāraṇena so duṭṭho jāto“ ti. Bodhisatto gantvā tassa sarīre rogābhāvaṁ ñatvā „kena nu kho kāraṇen' esa duṭṭho jāto“ ti upadhāretvā „addhā avidūre kesañci vacanaṁ sutvā 'maṁ ete⁶ sikkhāpentīti' saññāya duṭṭho jāto“ ti sanīṭṭhānaṁ katvā hatthigopake pucchi: „atthi nu kho hatthi-sālāsamīpe⁷ rattibhāge kehici kiñci kathitapubbaṁ“ ti. „Āma sāmi, corā āgantvā kathayimsū“ ti. Bodhisatto gantvā rañño ārocesi: „deva, añño hatthissa sarīre vikāro n' atthi, corānaṁ kathaṁ sutvā duṭṭho jāto“ ti. „Idāni kiṁ katum vattatīti⁸“. „Sīlavante samaṇabrāhmaṇe hatthisālāyaṁ nisīdāpetvā sīlācārakathaṁ kathetum vattatīti⁸“. „Evam kārehi tātā“ ti. Bodhisatto sīlavante samaṇabrāhmaṇe hatthisālāya nisīdāpetvā

¹ C^k -hatthim. ² C^k kakkhaleṇa, C^s kakkhaleṇa. ³ C^s -leṇa. ⁴ C^s ca. ⁵ C^k māresi. ⁶ C^k eke. ⁷ C^v -sāla-. ⁸ C^s vaddhatīti.

„sīlakathaṃ kathetha bhante“ ti āha. Te hatthissa avidūre nisinnā „na koci parāmasitabbo na māretabbo, sīlācārasampanna khantimettānuddayayuttēna bhavitum vaṭṭatīti“¹ sīlakathaṃ kathayimāsu. So taṃ sutvā „maṃ ete sikkhāpentī, ito dānī paṭṭhāya sīlavatā bhavitabban“ ti sīlavā ahoṣi. Rājā Bodhisattaṃ pucchi: „kim tāta sīlavanto jāto“ ti. Bodhisatto „āma devā 'ti, evarūpo duṭṭhahatthi paṇḍite nissāya porāṇakadhamme yeva paṭiṭṭhito“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Purāṇacorāna² vaco nisamma
 Mahilāmukho pothayam ānucāri,
 susaṇṇatānaṃ hi vaco nisamma
 gajuttamo sabbaguṇesu atṭhā ti. 25.

Tattha purāṇacorānaṃ 'ti purāṇacorānaṃ, nisammā 'ti sutvā, paṭhamāṃ corānaṃ vacanaṃ sutvā ti attho, Mahilāmukho ti hatthinimukhena sadisamukho, yathā va³ mahilā purato olokiyamānā sobhati na pacchato tathā so pi purato olokiyamāno sobhati, tasmā Mahilāmukho ti 'ssa nāmaṃ akāmu, pothayamānucārīti⁴ pothayanto mārento⁵, anvacāri ayam eva vā pāṭho, susaṇṇatānaṃ ti sutṭhu saṇṇatānaṃ sīlavantānaṃ, gajuttamo ti uttamagajo maṅgalahatthi, sabbaguṇesu atṭhā ti sabbesu porāṇakaguṇesu paṭiṭṭhito.

Rājā „tiracchānagatassāpi āsayaṃ jānātīti“⁶ Bodhisattassa mahantaṃ yasaṃ adāsi. So yāvatāyukaṃ tathavā saddhim Bodhisattena yathākammaṃ gato.

Satthā „pubbe pi tvaṃ bhikkhu diṭṭhadiṭṭhake va bhaji, corānaṃ vacanaṃ sutvā core bhaji, dhammikānaṃ vacanaṃ sutvā dhammike bhajīti“ imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Mahilāmukho vipakkhasevakabhikkhu ahoṣi. rājā Ānando. amacco pana gham evā“ ti. Mahilāmukha jātakaṃ.

7. Abhiṇṇajātaka.

Nālaṃ kabalaṃ padātave ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ upāsakaṃ ca mahallakatheraṃ ca ārabha

¹ C^s vaddhatīti. ² C^s purāṇacorāna, C^v purāṇacorānaṃ. ³ C^k C^s vām. ⁴ C^s C^v pothayamanucārīti. ⁵ C^v cārento. ⁶ C^v jānāsītīti.

kathesi. Sāvatthiyaṃ kira dve saḥāyaka. Tesu¹ eko pabbajitvā devasikaṃ itarassa gharāṃ gacchati. So tassa bhikkhaṃ datvā sayam pi bhuñjitvā ten' eva saddhiṃ vihāraṃ āgantvā² yāva suriyass' atthaṅgamā allāpasallāpena nisīditvā nagaraṃ parivasi. Itaro pi naṃ yāva nagaradvāraṃ anugantvā nivattati. So tesāṃ vissāso bhikkhūnaṃ antare pākaṇṇo jāto. Ath' ekadivasaṃ bhikkhū tesāṃ vissāsakathaṃ kathentā dhammasabhāyaṃ nisīdiṃsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. Te „imāya nāma bhante“ ti kathayīṃsu. Satthā „na bhikkhave ime idān' eva vissāsikā, pubbe pi vissāsikā ahesun“ ti atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto amacco ahosi. Tadā eko kukkuro maṅgala-hatthisālaṃ gantvā maṅgalahatthissa bhuñjanatthāne patitāni bhattasitthāni³ khādati. So ten' eva bhojanena saṃvaṭṭamāno⁴ maṅgalahatthissa vissāsiko jāto hatthiss' eva santike bhuñjati. Ubho pi vinā vattitūni na sakkonti. So hatthino soṇḍāya gahetvā aparāparaṃ karonto kīlati. Ath' ekadivasaṃ eko gāmikamanusso hatthigopakassa mūlaṃ datvā taṃ kukkuraṃ ādāya attano gāmaṃ agamāsi. Tato patthāya so hatthi kukkuraṃ apassanto n' eva khādati na pivati na nahāyati. Tam atthaṃ rañño ārocayīṃsu. Rājā Bodhisattaṃ pahīni: „gaccha paṇḍita, jānāhi kimkāraṇā hatthi evaṃ karotīti“. Bodhisatto hatthisālaṃ gantvā hatthissa dummanabhāvaṃ űatvā „imassa sarīre rogo na paññāyati, kenaci pan' assa saddhiṃ mitta-santhavena bhavitabbaṃ, taṃ apassanto esa mañño⁵ sokā-bhibhūto“ ti hatthigopake pucchi: „atthi nu kho imassa kenaci saddhiṃ vissāso“ ti. „Āma sāmi, ekena sunakhena saddhiṃ balavā mettīti“. „Kahaṃ so etarahīti“. „Ekena manussena nīto“ ti. „Jānātha pan' assa nivāsanatthānaṃ“ ti. „Na jānāma sāmīti“. Bodhisatto rañño santikaṃ gantvā „n' atthi deva hatthissa koci ābādho, ekena pan' assa sunakhena saddhiṃ

¹ C^v te etesu. ² C^v gantvā. ³ C^s -sittāni corrected to sitthāni. ⁴ C^v saṃ-vaddhamāno. ⁵ C^k C^s mañño.

balavavissāso, taṃ apassanto na bhuñjati maññe¹ ti vatvā
imaṃ gātham āha:

Nālaṃ kabalaṃ padātave
na ca piṇḍaṃ na kuse, na ghaṃsitaṃ,
maññāmi: abhinhadassanā
nāgo sineham akāsi kukkure ti. 26.

Tattha nālan ti na samattho, kabalan ti bhojanakāle paṭhamam eva
dinnam kaṭukakabalaṃ, padātave ti padātave¹ sandhivasena ākāralopo² vedi-
tabbo, gahetun ti attho, na piṇḍan ti vaddhetvā dīyamānaṃ hatthapiṇḍam pi
nālaṃ gahetun, na kuse ti khādanatthāya dinnāni tiṇāni pi nālaṃ gahetun,
na ghaṃsitaṃ ti nahāpiyamano sarīram pi ghasitun³ nālaṃ; evaṃ yaṃ yaṃ
so hatthi kātun na samattho taṃ sabbaṃ rañño ārocetvā tassa asamatthabhāve
attanā sallakkhitakāraṇaṃ ārocento maññāmiti ādim āha.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā „idāni kiṃ kātabbam paṇḍitā“
'ti pucchi. „Amhākaṃ kira maṅgalahatthissa sahāyasunakhaṃ
eko manusso gahetvā gato, yassa ghare taṃ sunakhaṃ passanti
tassa ayaṃ nāma daṇḍo' ti bheriṃ carāpetha⁴ devā“ 'ti. Rājā
tathā kāresi. Taṃ pavattiṃ sutvā so puriso sunakhaṃ vis-
sajjesi. Sunakho vegena gantvā hatthisantikam eva agamāsi.
Hatthi⁵ taṃ soḍḍāya gahetvā kumbhe ṭhapetvā roditvā pari-
devitvā kumbhā otāretvā tena bhutte pacchā attanā bhuñji.
„Tiracchānagatassa āsayaṃ jānti“ rājā Bodhisattassa mā-
hantaṃ yasaṃ adāsi.

Satthā „na bhikkhave ime idān' eva vissāsikā, pubbe pi vis-
sāsikā“ ti imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā catusaccakathāya vini-
vaṭṭetvā⁶ anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: (Idaṃ catusacca-
kathāya vinivattan nāma sabbajātakesu pi atthi yeva, mayam pana
naṃ yatth' assa ānisaṃso paññāyati tatth' eva dassayissāma) „Tadā
sunakho upāsako ahoṣi, hatthi mahallako there, amaccapaṇḍito pana
aham eva ahoṣin“ ti. Abhiṇhajātakaṃ.

¹ C^o padātave corrected to pādātave. ² C^s akāra-. ³ C^o ghasitun' corrected
to ghaṃsitaṃ. ⁴ C^s heridvārāpetha, C^o bheriṇcārāpetha corrected to -carāpetha.

⁵ C^s C^o hatthi. ⁶ C^o vinivaddhetvā.

8. Nandivisāla-jātaka.

Manuññam eva bhāseyyā¹ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto chabbaggiyānam bhikkhūnam omasavādam ārabha kathesi. Tasmiñ hi samaye chabbaggiyā kalahañ karontā pesale bhikkhū khumsenti vāhenti ovijjhanti dasahi akkosavatthūhi akkosanti. Bhikkhū Bhagavato ārocesuñ. Bhagavā chabbaggiye pakkosāpetvā „saccañ kira bhikkhave“ ti pucchitvā „saccañ“ ti vutte vigarahitvā „bhikkhave pharusā vācā nāma tiracchānagatānam pi amanāpā, pubbe pi eko tiracchānagato attānam pharusena samudācarantañ sahasaṃ parājesīti“ vatvā atitañ āhari;

Atīte Gandhāraratthe Takkaṣilāyañ Gandhārarājā rajjañ kāresi. Bodhisatto goyoniyañ nibbatti. Atha nañ taruṇavacchakakāle¹ yeva eko brāhmaṇo godakkhinā-dāyakānañ² santikañ gantvā goṇaṃ³ labhitvā Nandivisālo ti nāmañ katvā puttattāhāne tṭhapetvā sampiyāyamāno yāgu-bhattādīni datvā posesi. Bodhisatto vayappatto cintesi: „ahañ iminā brāhmaṇena kicchena paṭijaggito, mayā ca⁴ saddhiñ sakala-Jambudīpe añño samadhuro goṇo⁵ nāma n' atthi, yañ nūnāhañ attano balañ dassetvā brāhmaṇassa posāvaniyañ dadeyya“ ti. So ekadivaṣaṃ brāhmaṇaṃ āha: „gaccha brāhmaṇa ekañ govittakañ seṭṭhiñ upasaṃkamitvā 'mayhañ balivaddo atibaddhasakaṭasatañ pavatṭetīti'⁶ vatvā sahasaṃ abbhutañ karohīti“. So brāhmaṇo seṭṭhiṃ santikañ gantvā kathañ samuṭṭhāpesi: „imaṣmiñ nagare kassa goṇa⁷ thāma-sampannā“ ti. Atha nañ seṭṭhi „asukassa asukassa cā“ ti vatvā „sakalanagare pañā ambhakañ goṇehi⁸ sadiso n' atthīti“ āha. Brāhmaṇo „mayhañ eko goṇo⁹ atibaddhañ sakakaṭasatañ pavatṭetuñ samattho atthīti“ āha. Seṭṭhi gaḥapati „kuto evarūpo goṇo¹⁰“ ti āha. Brāhmaṇo „mayhañ gehe atthīti“. „Tena hi abbhutañ karohīti“. „Sādhu karomīti“ sahasaṃ

¹ C^v -vacchaka- corrected to -vaccha-. ² C^s -dakkhina-, C^k -dakkhiṇa-. ³ C^k C^v omit goṇaṃ, C^s gonam. ⁴ C^k omits ca, C^s va. ⁵ C^k C^s gono. ⁶ all three MSS. pavaddhetīti. ⁷ C^k C^s gonā. ⁸ C^k C^s gonehi. ⁹ C^k C^s gono. ¹⁰ C^s gono

abbhutaṃ akāsi. So sakatasataṃ vālikasakkharapāsāṇānaṃ
yeva pūretvā paṭipāṭiyā ṭhapetvā sabbāni akkhabandhanayottena
ekato bandhitvā Nandivīsālaṃ nahāpetvā gandhena pañcaṅgulim
datvā kaṇṭhe mālaṃ piḷandhitvā¹ purimasakaṭadhure ekakam
eva yojetvā sayam dhure nisīditvā patodaṃ ukkhipitvā² „aṇja³
kūṭa vahassu kūṭa“ ti āha. Bodhisatto „ayam maṃ akūṭam
kūṭavādena samudācaratīti“ cattāro pāde thambhe viya niccale
katvā atthāsi. Setṭhi taṃ khaṇaṃ nēva brāhmaṇaṃ sahaṣsaṃ
āharāpesi. Brāhmaṇo sahaṣsaṃ parājito goṇaṃ muñcitvā
gharaṃ gantvā sokābhībhūto nipajji. Nandivīsālo caritvā
āgato brāhmaṇaṃ sokābhībhūtaṃ disvā upasaṃkamitvā „kiṃ
brāhmaṇa niddāyasīti“ āha. „Kuto me niddā sahaṣsaṃ parā-
jitassā“ ti. „Brāhmaṇa mayā ettakaṃ kālaṃ tava gehe
vasanteṇa atthi kiñci bhājanam vā bhinnapubbaṃ koci vā
madditapubbo atthāne vā pana uccārapassāvo katapubbo“ ti.
„N“ atthi tātā“ ti. „Atha maṃ kasmā kūṭavādena samudā-
carasi, tav’ eso doso, mayhaṃ doso n’ atthi, gaccha tena
saddhiṃ dvīhi sahassehi abbhutaṃ karohi, kevalaṃ maṃ
akūṭaṃ kūṭavādena na samudācarā“ ti. Brāhmaṇo tassa
vacanaṃ sutvā gantvā dvīhi sahassehi abbhutaṃ katvā puri-
manayen’ eva sakatasataṃ atibandhitvā Nandivīsālaṃ maṇḍetvā
purimasakaṭadhure yojesi, kathaṃ yojesīti yugaṃ dhure nic-
calaṃ bandhitvā ekāya koṭiyā Nandivīsālaṃ yojetvā ekaṃ
koṭiṃ dhurayottena palivethetvā yugakoṭiṃ ca akkhāni pādaṃ
ca nissāya muṇḍarukkhaḍḍakam datvā tena yottena niccalaṃ
bandhitvā ṭhapesi, evaṃ hi kate³ yugaṃ etto vā ito vā na
gacchati, sakkā hoti ekaṃ³ eva goṇena ākaḍḍhitum. Ath’ assa
brāhmaṇo dhure nisīditvā Nandivīsālassa piṭṭhiṃ parimajjitvā
„aṇja bhadrā vahassu bhadrā“ ti āha. Bodhisatto atibaddhaṃ
sakatasataṃ ekavegen’ eva ākaḍḍhitvā pacchāṭhitaṃ sakataṃ

¹ C^s piḷandhitvā. ² C^k C^s aṇjana, C^v aṇjana corrected to aṇja. ³ C^k evaṃ
kate, C^v tavaṃ hi kate corrected to tathā hi kate.

puratoṭṭhasakatassa thāne thapesi. Govittakasetṭhi parājito
brāhmaṇassa dve sahaṣṣāni adāsi, aññe pi manussā Bodhi-
sattassa bahum¹ dhaṇam adāmsu, sabbaṃ brāhmaṇass' eva
ahosi. Evaṃ Bodhisattaṃ nissāya bahum¹ dhaṇaṃ labhi.

Satthā „na bhikkhave pharusavacanaṃ nāma kassaci manāpan“
ti chabbaggiye garahitvā sikkhāpadaṃ paññāpetvā abhisambuddho
hutvā imaṃ gātham āha:

Manuññaṃ eva bhāseyya nāmanuññaṃ kudācanaṃ,
manuññaṃ bhāsamānassa garuṃ bhāraṃ udaddhari,
dhanaṃ ca naṃ alabbhesi⁴, tena c' attamano ahū 'ti. 27.

Tattha manuññaṃ eva bhāseyyā ti parena saddhiṃ bhāsamāno catu-
dosaviraḥitaṃ madhuraṃ² manāpaṃ saṇhaṃ mudukaṃ piyavacanaṃ eva bhā-
seyya, garuṃ bhāraṃ udaddharīti Nandivīsālabalivaddo amanāpaṃ bhā-
samānassa bhāraṃ anuddharitvā pacchā manāpaṃ piyavacanaṃ bhāsamānassa
brāhmaṇassa garuṃ bhāraṃ udaddhari, uddharitvā kaḍḍhitvā pavatṭhesīti³ attho,
dakāro paṇ' ettha vyañjanasandhivasena padasandhikāro.

Iti Satthā manuññaṃ eva bhāseyyā ti imaṃ dhammadesanaṃ
āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā brāhmaṇo Ānando ahoṣi, Nandi-
visālo pana aham evā“ 'ti. Nandivīsālajātakaṃ.

9. Kaṇhajātaka.

Yato yato garu dhuraṇ ti. Idam Satthā Jetavane
viharanto yamakapāṭihāriyaṃ ārabha kathesi. Tam saddhiṃ
devorohaṇena Terasanipāte Sarabhamigajātake āvibhavissati. Sammā-
sambuddho pana yamakapāṭihāriyaṃ katvā devaloke vasitvā mahā-
pāvāraṇāya Saṃkassanagare oruḥa mahantena parivārena Jetavanaṃ
pavītṭhe⁴. Bhikkhū dhammasabbhāyaṃ sannipatitā „āvuso, Tathāgato
nāma asamadhuro, Tathāgatena vūlhaṃ dhuraṃ aṇño vahitum samattho
nāma n' atthi, cha satthāro 'mayam eva pāṭihāriyaṃ karissāma, mayam
eva pāṭihāriyaṃ karissāma' 'ti vatvā ekam pi pāṭihāriyaṃ na akāmsu,
aho Satthā asamadhuro“ ti Satthu guṇakathaṃ⁵ kathentā nisīdimsu.
Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sanni-

¹ C^o bahu. ² C^o C^o madhura, C^o madhura corrected to madhuraṃ. ³ all three
MSS. pavaddhesīti. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^o guṇakathaṃ.

sinnā“ ti pucchi. „Na bhante aññāya evarūpāya nāma tumhākam eva guṇakathāyā“ ti. Satthā „bhikkhave, idāni mayā vūlham¹ dhuraṃ ko vahissati, pubbe tiracchānayanoniyam nibbatto pi aham attanā sama-dhuraṃ kañci nālatthan“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto goyoniyam paṭisandhim gaṇhi. Atha naṃ sāmikā taruṇavacchakakāle yeva ekissā mahallikāya ghare vasitvā nivāsavetanam² paricchinditvā adamsu. Sā taṃ yāgu-bhattādihi³ paṭijaggamānā puttattṭhāne ṭhapetvā vaddhesi. So Ayyakākālako⁴ t' eva paññāyittha, vayappatto ca⁵ añjanavaṇṇo hutvā gāmagonehi saddhim carati, silācārasampanno ahosi. Gāmadārakā siṅgesu pi kaṇṇesu pi galesu pi gahetvā olambanti, naṅgutṭhe pi gahetvā kilanti, piṭṭhiyam pi nisīdanti. So ekadivasam cintesi: „mayham mātā duggatā, maṃ puttattṭhāne ṭhapetvā dukkhena posesi, yaṃ nūnāham bhatim katvā imam duggatabhāvato moceyyāmīti“. So tato paṭṭhāya bhatim upadhārento carati. Ath' ekadivasam eko satthavāhaputto pañcahi sakaṭasatehi visamatittham sampatto. Tassa goṇā sakaṭāni uttāretum na sakkonti, pañcasu sakaṭasatesu goṇā yugaparamparāya yojitā ekam pi sakaṭam uttāretum nāsakkhimsu. Bodhisatto pi gāmagorūpehi saddhim titthasamīpe carati. Satthavāhaputto pi gosuttavittako, so „atthi nu kho etesaṃ gunnaṃ antare imāni sakaṭāni uttāretum samattho usabhājāniyo“⁶ ti upadhārayamāno Bodhisattam disvā „ayam ajāniyo⁷ sakkhissati mayham sakaṭāni uttāretum, ko nu kho assa sāmiko“ ti goṇālake pucchi: „ko nu kho bho imassa sāmiko, aham imam sakaṭe yojetvā sakaṭesu uttāritesu vetanam dassāmīti“. Te āhamsu⁸: „gahetvā naṃ yojetha, n' atthi imassa imasmim ṭhāne sāmiko“ ti. So taṃ nāsāya rajjukena ban-

¹ C^k vūlhā, C^v culham, C^s vūlham. ² C^k -vetana, C^v -vetana corrected to -vetanam, C^s vetanato. ³ C^s -dihi. ⁴ C^s -kālako. ⁵ C^s va. ⁶ C^s -jāniyo.

⁷ C^v ajāniyyo. ⁸ C^k C^v ahamsu.

dhivā kaḍḍhento cāletum nāsakkhi. Bodhisatto kira „bhatiyā kathitāya gamissāmīti“ na agamāsi. Satthavāhaputto tassā-dhippāyaṃ ṇātvā „sāmi tayā pañcasu sakataśatesu uttāritesu ekasakataśassa dve kaḥāpaṇāni bhatim katvā sahaṣṣaṃ dassāmīti“ āha. Tadā Bodhisatto sayam eva agamāsi. Atha naṃ purisā sakataśesu yojesuṃ. Atha naṃ ekavegen' eva ukkhipitvā thale patitṭhāpesi, eten' upāyena sabbasakataṇi uttāresi. Satthavāhaputto ekassa sakataśassa ekaṃ katvā pañca satāni bhaṇḍikaṃ katvā tassa gale bandhi. So „ayaṃ mayhaṃ yathā-paricchinnaṃ¹ bhatim na deti, na dāni 'ssa gantum dassāmīti“ gantvā sabbapurimassa sakataśassa purato maggaṃ nivāretvā aṭṭhāsi², apanetum vāyamantāpi naṃ apanetum nāsakkhiṃsu. Satthavāhaputto „jānāti maṇṇe esa attano bhatiyā ūnabhāvan“ ti ekasmiṃ sāṭake³ sahaṣṣaṃ bhaṇḍikaṃ bandhitvā „ayaṃ te sakataṭṭharaṇabhatīti“ gīvāya laggesi. So sahaṣṣabhaṇḍikaṃ ādāya mātu santikaṃ agamāsi. Gāmadārakā „kiṃ nāṃ' etaṃ Ayyakākālassa⁴ gale“ ti Bodhisattassa santikaṃ āgacchanti. So te anubandhitvā dūrato va palāpento mātu santikaṃ gato. Pañcannaṃ pana sakataśatānaṃ uttāritattā rattehi akkhīhi kilantarūpo paṇṇāyittha. Upāsikā⁵ tassa gīvāya sahaṣṣatthavikaṃ disvā „tāta ayaṃ te kaḥaṃ laddhaṃ“⁶ ti gopāladārake pucchitvā tam atthaṃ sutvā „tāta kiṃ ahaṃ tayā laddhabhatiyā jīvitukāmā, kiṃkāraṇā evarūpaṃ dukkhaṃ anubhoṣīti“ yatvā Bodhisattaṃ uṇhodakena nahāpetvā sakalasarīraṃ telena makkhetvā pāṇiyaṃ⁷ pāyetvā sappāyabhojanaṃ bhojetvā jīvita-pariyosāne saddhiṃ Bodhisattena yathākammaṃ gatā.

Satthā „na bhikkhave Tathāgato idān' eva asaṃadhuro, pubbe pi asaṃadhuro yevā“ ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

¹ C^s -cchinna. ² C^k aṭṭhāsīti. ³ C^v sāṭake corrected to sakate. ⁴ C^s -kālassa.

⁵ C^k uvāsikā, C^v upāvāsikā corrected to upāsikā. ⁶ so all three MSS. instead of laddhā. ⁷ C^s pāniyaṃ.

Yato yato garu dhuraṃ yato gambhīravattani
tad' assu kaṇhaṃ yuñjanti sv-āssu taṃ vahate dhuraṃ ti. 28.

Tattha yato yato garu dhuraṃ ti yasmiṃ yasmiṃ thāne dhuraṃ
garuṃ¹ bhārikaṃ hoti aññe balivaddā ukkhipituṃ na sakkonti, yato gambhī-
ravattanīti, vattanti etthā 'ti vattani, maggass' etaṃ nāmaṃ, yasmiṃ thāne
udakaciṅkhallamahantatāya vā visamacchinnaṭaṭabhāvena vā maggo gambhīro
hotīti attho, tadassu kaṇhaṃ yuñjantīti, assū ti nipātamattaṃ, tadā
kaṇhaṃ yuñjantīti attho, yadā dhuraṃ ca garuṃ² hoti maggo ca gambhīro tadā
aññe balivadde apanetvā kaṇhaṃ eva yojentīti vuttaṃ hoti, svāssu taṃ
vahate dhuraṃ ti, etthāpi assū 'ti nipātamattaṃ eva, so taṃ dhuraṃ
vahaṭīti attho.

Evam Bhagavā „tadā bhikkhave kaṇho va taṃ dhuraṃ
vahaṭīti“ dassetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā
mahallikā Uppalavaṇṇā ahosi, Ayyakakālako³ pana aham evā“ ti.
Kaṇhajātakaṃ.

10. Muṇikajātika.

Mā muṇikassā⁴ 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto
thullakumārikapalobhanaṃ ārabha kathesi. Taṃ Terasanipāte
Cullanāradakassapajātake āvibhavissati. Satthā pana taṃ bhikkhuṃ
„saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchi. „Āma bhante“
ti. „Kiṃ nissāya“ 'ti. „Thullakumārikapalobhanaṃ bhante“ ti.
Satthā „bhikkhu, esā tava anattakārikā, pubbe pi tvaṃ imissā
vivāhadivase jīvitakkhayaṃ patvā mahājanassa uttaribhaṅgabhāvaṃ
patto“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kāreṇṭe
Bodhisatto ekasmiṃ gāmake ekassa kuṭimbikassa gehē
goyoniyam nibbatti Mahālobhito ti nāmena. Kaṇṭṭhabhātāpi
'ssa Cullalobhito nāma ahosi. Te yeva dve bhātike nissāya
tasmiṃ kule kammadhuraṃ vadḍhati. Tasmiṃ pana kule ekā
kumārikā atthi. Taṃ eko nagaravāsikulaputto attano puttassa
vāreti⁵. Tassā mātāpitara kumārikāya vivāhakāle „āgatānaṃ

¹ C^o C^o garu. ² C^o guruṃ. ³ C^h ayakikakālako corrected to ayakakālako,
C^o ayakhikakālako, C^o ayakahikkālako. ⁴ C^o muni-. ⁵ C^o vāresi.

pāhunakānaṃ uttaribhaṅgo bhavissatīti¹“ yāgubhattaṃ datvā Muṇikaṃ² nāma sūkaraṃ posesuṃ. Taṃ disvā Cullalohito bhātaraṃ pucchi: „imasmiṃ kule kammadhuraṃ vaḍḍhamānaṃ amhe dve bhātike nissāya vaḍḍhati, ime pane amhākaṃ tiṇapalālādīn’ eva denti, sūkaraṃ yāgubhattena posenti, kena nu kho kāraṇen’ esa etaṃ labhatīti“. Ath’ assa bhātā „tāta Cullalohita, mā tvaṃ etassa bhojanaṃ pihayi, ayaṃ sūkaro maraṇabhattaṃ³ bhuñjati, ‘etissā hi kumārikāya vivāhakāle āgatānaṃ pāhunakānaṃ uttaribhaṅgo bhavissatīti’ ime etaṃ sūkaraṃ posenti, ito kaṭipāhass’ accayena te manussā āgamissanti, atha naṃ sūkaraṃ pādesu gahetvā kaḍḍhentā heṭṭhāmaṇcato nīharitvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā pāhunakānaṃ sūpavyañjanaṃ kāriyamānaṃ passissasīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Mā Muṇikassa⁴ pihayi, āturannāni⁵ bhuñjati,
appossukko bhusaṃ khāda, etaṃ dīghāyulakkhaṇaṃ ti. 29.

Tattha mā Muṇikassa⁴ pihayīti Muṇikassa⁶ bhojane piham mā uppādesi, esa subhojanaṃ bhuñjatīti mā Muṇikassa⁶ pihayi, kadā nu kho aham pi evaṃ sukhito bhaveyyan ti mā Muṇikabhāvaṃ⁴ patthayi, ayaṃ pi āturannāni bhuñjatīti āturannānīti maraṇabhōjanāni, appossukko bhusaṃ khādā ’ti tassa bhojane nirussukko hutvā attanā laddhaṃ bhusaṃ khāda, etaṃ dīghāyulakkhaṇaṃ ti etaṃ dīghāyubhāvassa kāraṇaṃ.

Tato na cirass’ eva te manussā āgamimsu. Muṇikaṃ ghātetvā nānappakārehi pacimsu. Bodhisatto Cullalohitaṃ āha: „diṭṭho te tāta Muṇiko“⁴ ti. „Diṭṭham me bhātika Muṇikassa⁴ bhojanaphalaṃ, etassa bhattato satagaṇena sahaṣṣagaṇena amhākaṃ tiṇapalālabbhusamattāṃ eva uttamaṃ ca anavajjaṃ ca dīghāyulakkhaṇaṃ cā“⁴ ti.

Satthā „evaṃ kho tvaṃ bhikkhu pubbe pi imaṃ kumārikaṃ nissāya jīvitakkhayaṃ patvā mahājanassa uttaribhaṅgikabhāvaṃ

¹ C^k C^v bhavissasīti. ² C^k munikaṃ. ³ C^v -bhatte. ⁴ C^s muni-. ⁵ C^v āturannāni corrected to āturannāni, C^k C^s āturaṇnāni. ⁶ C^k C^s muni-.

gato“ ti imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patitṭhāsi. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Muṇikasūkaro¹ ukkaṇṭhitabhikkhu ahosi, thullakumārīkā sā eva, Cullalohito Ānando, Mahālohito pana aham evā“² ti. Muṇikajātakam³. Kuruṅgavaggo tatiyo.

4. KULĀVAKAVAGGA.

1. Kulāvakajātaka.

Kulāvakā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aparissāvetvā pāṇiyam pītam bhikkhum ārabha kathesi. Sāvattitho kira dve saḥāyakā daharā bhikkhū janapadam gantvā ekasmiṃ phāsukaṭṭhāne yathājñhāsayaṃ vasitvā „Sammāsambuddham passissāmā“¹ ti puna tato nikkhamitvā jetavanābhimukhā pāyimsu. Ekassa hatthe parissāvanam atthi, ekassa n' atthi, dve pi ekato pāṇiyam parissāvetvā pivanti. Te ekadivasam vivadam akamsu. Parissāvanasāmiko itarassa parissāvanam adatvā sayam eva pāṇiyam parissāvetvā pivi. Itaro pana parissāvanam alabhitvā pipāsam sandhāretum asakkonto aparissāvetvā pāṇiyam pivi. Te ubho pi anupubbena Jetavanam āgantvā Satthāram vanditvā nisīdīmsu. Satthā sanmodaniyam katham katvā „kuto āgat“ atthā“² ti pucchi. „Bhante mayam Kosālanapade ekasmiṃ gāmake vasitvā tato nikkhamitvā tumhākaṃ dassanattāya āgatā“ ti. „Kacci pana samaggā āgat“ atthā“³ ti. Aparissāvanako āha: „ayam bhante antarāmagge mayā saddhiṃ vivadam katvā parissāvanam na² dāsīti.“ Itaro „ayam bhante aparissāvetvā va jānam sappānakam udakam pivīti“ āha. „Saccam kira, tvaṃ bhikkhu jānam sappānakam udakam pivīti“. „Āma bhante aparissāvitam udakam pītam mayā“ ti. Satthā „bhikkhu pubbe paṇḍitā devanagare rajjam kārentā³ yuddhaparājita samuddapitṭhena palāyantaṃ issariyam nissāya ‘pāṇavadham na karissāmā’¹ ti tāva mahantaṃ yasam pariccejitvā supannapotakānam jīvitam datvā ratham nivattayīmsu“² ti vatvā atītam āhari:

1. Cfr. Dhammapada p. 186. ¹ C^s muni-. ² C^v nā. ³ C^k C^v kārento.

Attīte Magadharatṭhe Rājagahe eko Magadharājā
 rajjaṃ karesi. Tada Bodhisatto yathā etarahi Sakko purime
 attabhāve Magadharatṭhe Macalagāmake nibbatti evaṃ tasmiṃ
 yeva Macalagāmake mahākulassa putto hutvā nibbatti, nāma-
 gahaṇadivase c' assa Maghakumāro tv-eva nāmaṃ akaṃsu.
 So vayappatto Maghamāṇavo ti paññāyittha. Ath' assa mā-
 tāpitāro samānājātiyaṃ kulato dārikaṃ ānayaṃsu. So putta-
 dhītāhi vaḍḍhamāno dānapatī¹ ahosi, pañca silāni rakkhati.
 Tasmiṃ ca gāme tiṃs' eva kulāni honti, te ca tiṃsa kulama-
 nussā ekadivasaṃ gāmamajjhe ṭhatvā gāmakammaṃ karonti.
 Bodhisatto ṭhitatṭhāne pādehi paṃsuṃ viyūhitvā taṃ padesaṃ
 ramaṇiyaṃ katvā atṭhāsi, ath' añño eko āgantvā tasmiṃ ṭhāne
 ṭhito. Bodhisatto aparaṃ ṭhānaṃ ramaṇiyaṃ katvā atṭhāsi,
 tatthāpi añño ṭhito. Bodhisatto aparaṃ pi aparaṃ pīti sabbe-
 sam² pi ṭhitatṭhānaṃ³ ramaṇiyaṃ katvā aparena samayena
 tasmiṃ ṭhāne maṇḍapaṃ kāresi, maṇḍapaṃ pi apānetvā sālaṃ
 kāresi, tattha phalakāsanāni santharivā pāṇiyacātiṃ ṭhapesi.
 Aparena samayena te pi tiṃsa jānā⁴ Bodhisattena samā-
 nacchandā ahesuṃ. Te Bodhisatto pañcasu⁵ sīlesu patitṭhā-
 petvā tato paṭṭhāya tehi saddhiṃ puññāni karonto vicarati.
 Te pi ten' eva saddhiṃ puññāni karontā kālāss' eva vuṭṭhāya
 vāsipharasumusalahatthā catumahāpathādīsu⁶ musalena pāsāṇe
 ubbattetvā pavattenti⁷, yānānaṃ akkhapaṭighātarukkhe haranti,
 visamaṃ samaṃ karonti, setuṃ attharanti, pokkharāṇiyo
 khaṇanti¹, sālaṃ karonti, dānāni denti, silāni rakkhanti, evaṃ
 yebhuyyena sakalagāmaṃvāsino Bodhisattassa ovāde ṭhatvā
 silāni rakkhiṃsu. Atha nesaṃ gāmaḥhojako cintesi: „ahaṃ
 pubbe etesu suraṃ pivantesu pāṇātipātādīni karontesu cāṭikahā-
 paṇādivasena c' eva daṇḍabalivasena ca dhanāṃ labhāmi, idāni
 pana Magho māṇavo 'silāni rakkhāpemi' tesāṃ⁸ pāṇātipātādīni

¹ so all three MSS. ² C^k C^s sabbesaṃ. ³ C^k ṭhitatṭhitatṭhānaṃ. ⁴ C^k jātā
 corrected to jātā, C^v jānā corrected to jānā. ⁵ C^k pañcā. ⁶ C^k C^v -pathādīsu.

⁷ C^k C^s pavaddhenti, C^v pavaddhenti corrected to pavattenti. ⁸ C^v nesaṃ.

kātuṃ na deti, idāni pana te pañca sīlāni rakkhāpessāmīti¹“
 kuddho rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva bahū² corā gāmaghāta-
 kādīni karontā vicarantīti“ āha. Rājā tassa vacanaṃ sutvā
 „gaccha, te ānehīti“ āha. So gantvā sabbe pi te bandhitvā
 ānetvā „ānītā deva corā“ ti rañño ārocesi. Rājā tesāṃ kam-
 maṃ asodhetvā va „hatthinā te maddāpethā“ ti āha. Tato
 sabbe pi te rājaṅgaṇe nipajjāpetvā hatthiṃ ānayaṃsu. Bodhi-
 satto tesāṃ ovādaṃ adāsi: „tumhe sīlāni āvajjetha, pesuñña-
 kārake ca rañño ca hatthimhi ca attano sarīre ca ekasadisam
 eva mettaṃ bhāvēthā“ ti. Te tathā akāmsu. Atha nesaṃ
 maddanattāya hatthiṃ upanesuṃ. So upanīyamāno³ pi na
 upagacchati, mahāviraṇaṃ viravitvā palāyati. Aññaṃ aññaṃ
 hatthiṃ ānayaṃsu. Te pi tath' eva palāyimsu. Rājā „etesāṃ
 hatthe kiñci osadhaṃ bhavissatīti“ cintetvā „vicinathā“ ti
 āha. Vicinantā adisvā⁴ „n' atthi devā“ ti āhaṃsu. „Tena
 hi kiñci mantaṃ parivattessanti, pucchatha te: 'atthi vo pari-
 vattanamantā'“ ti. Rājapurisā pucchimsu. Bodhisatto „atthīti“
 āha. Rājapurisā „atthi kira devā“ ti ārocayimsu. Rājā sabbe
 pi te pakkosāpetvā „tumhākaṃ jānanamantaṃ kathethā“ ti
 āha. Bodhisatto avoca: „deva añño amhākaṃ manto nāma n'
 atthi, amhe pana tiṃsamattā janā pāṇaṃ na hanāma, adinnaṃ
 nādiyāma, micchā na carāma, musāvādaṃ na kathema, majjaṃ
 na pivāma, mettaṃ bhāvēma, dānaṃ dema, maggaṃ samaṃ
 karoma, pokkharāṇiyo khanāma⁵, sālaṃ kārema⁶, ayaṃ amhā-
 kaṃ manto ca parittaṃ ca vaddhiṃ⁷ cā“ ti. Rājā tesāṃ
 pasanno pesuññaṃkāraṇassa sabbāṃ gehavibhavaṃ taṃ ca tesāṃ⁸
 ñeva dāsaṃ katvā adāsi, taṃ hatthiṃ ca gāmaṃ ca tesāṃ⁹
 ñeva adāsi. Te tato paṭṭhāya yathāruciyā puññaṃ karontā
 „catumahāpathe mahantaṃ¹⁰ sālaṃ kāressāmā“ ti vaddhakiṃ
 pakkosāpetvā sālaṃ paṭṭhapesuṃ, mātuḡāmesu pana viga-

¹ C^v bahu. ² all three MSS. upanīyamāno. ³ C^s ādisvā. ⁴ C^k C^v khaṇāma.

⁵ C^k karema, C^v karoma. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^k C^s tesāṃ. ⁸ C^k ma-
 hatthaṃ. ⁹ C^k C^s karessāmā.

tacchandatāya tassā sālāya mātugāmānaṃ pattiṃ nādaṃsu. Tena samayena Bodhisattassa gehe Sudhammā Cittā Nandā Sujātā ti catasso itthiyo honti. Tāsu Sudhammā vadḍhakinā saddhiṃ ekato hutvā „bhātika imissā sālāyaṃ maṃ jetṭhikaṃ karohīti“ vatvā lañcaṃ aḍāsi. So „sādhū“ 'ti sampatīcchitvā paṭhamam eva kaṇṇikaruḅkkaṃ sukkhāpetvā tacchetvā vijjhivā kaṇṇikaṃ niṭṭhapetvā¹ vatthena paliveṭhetvā ṭhapesi. Atha sālāṃ niṭṭhapetvā² kaṇṇikāropanakāle „aho“³ ayyā ekaṃ na ka-rimhā“⁴ 'ti āha. „Kin nāma hoti“. „Kaṇṇikā laddhuṃ vaṭṭa-tīti“. „Hotu, āharissāmā“ 'ti. „Idāni chinnaruḅkkena kātum na sakkā, pubbe yeva chinditvā tacchetvā vijjhivā ṭhapita-kaṇṇikā laddhuṃ vaṭṭatīti“. „Idāni kiṃ kātābbaṃ“ ti. „Sace kassaci gehe niṭṭhapetvā¹ ṭhapitavikkāyikakaṇṇikā atthi sā pariyesitabbā“ ti. Te pariyesantā Sudhammāya gehe disvā mūlena na labhiṃsu. „Sace maṃ sālāya pattikaṃ karoṭha dassāmiti“ vutte pana „mayāṃ mātugāmānaṃ pattiṃ na damhā“ 'ti āhaṃsu. Atha ne vadḍhaki⁵ āha: „ayyā tumhe kiṃ ka-thetha, ṭhapetvā Brahmaloḅaṃ aṇṇāṃ mātugāmarahitaṭṭhānaṃ nāma n' atthi, gaṇhatha kaṇṇikaṃ, evaṃ sante amhākaṃ kammaṃ niṭṭhaṃ gamissatīti“. Te „sādhū“ 'ti kaṇṇikaṃ gaṇetvā sālāṃ niṭṭhapetvā āsanaphalakāni santharitvā pānī-yacātiyo⁶ ṭhapetvā yāgubhattaṃ nibandhiṃsu, sālāṃ pākārena parikkhipitvā dvāraṃ yojetvā anto pākāre vālukaṃ⁷ ākiritvā bahi pākāre tālapantiṃ⁸ ropesuṃ. Cittāpi tasmiṃ ṭhāne uyyānaṃ kāresi, „pupphūpagaphalūpagaruḅkho“⁹ asuko nāma tasmiṃ n' atthīti¹⁰ nāhosi. Nandāpi tasmiṃ yeva ṭhāne pokkharāṇiṃ kāresi pañcavaṇṇehi paḍumehi sañchannaṃ ra-maṇiyaṃ. Sujātā kiñci na¹⁰ akāsi. Bodhisatto „mātu upaṭṭhā-naṃ pitu upaṭṭhānaṃ kule jetṭhāpacāyikakammaṃ saccavācaṃ

¹ C² niṭṭhāpetvā. ² C² C³ niṭṭhāpetvā. ³ C² ahosi. ⁴ C³ sarimhā. ⁵ so all three MSS. ⁶ C² pāniya-. ⁷ C² vālukaṃ. ⁸ C³ -pauniṃ. ⁹ C² pupphupaga-phalūpaga-. ¹⁰ C² omits na.

apharusavācam¹ apisunavācam¹ maccheravinayan²“ ti imāni
satta vatapadāni pūrevā

Mātāpettibharam³ jantum kule jetthāpacāyinaṃ
saṇhaṃ sakhīlasambhāsaṃ pesuneyyappahāyinaṃ⁴
Maccheravinaye yuttaṃ saccaṃ kodhābhībhūṃ naraṃ
taṃ ve devā tāvatiṃsā āhu sappuriso itīti

evaṃ pasamsiyabhāvaṃ āpajjitvā jīvitapariyosāne tāvatiṃsa-
bhavane Sakko va⁵ devarājā hutvā nibbatti. Te pi 'ssa saḥāyā
tatth' eva nibbattiṃsu. Tasmiṃ kāle tāvatiṃsabhavane asurā
paṭivasanti. Sakko devarājā „kiṃ no sādharmaṇa rajjena“
'ti asure dibbapānaṃ pāyevā matte samāne pādesu gahetvā
Sinerupapāte khipāpesi. Te asurabhavanam eva sampā-
puṇṇiṃsu. Asurabhavanam nāma Sinerussa hetthimatale tāva-
tiṃsadevalokappamāṇam eva, tattha devānaṃ pāricchattako
viya Cittapātali⁶ nāma kappatthiyarukkho hoti. Te Cittapātaliyā
pupphitāya jānanti: „nāyaṃ amhākaṃ devaloko, devalokāsmiṃ
hi pāricchattako pupphatīti“. Atha te „jara-Sakko amhe
matte katvā mahāsamuddapitṭhe khipitvā amhākaṃ devana-
garam gaṇhi“. Te „mayam⁷ tena saddhiṃ yujjhivā amhākaṃ
devanagaram eva gaṇhissāmā“ 'ti pipillikā viya thambhaṃ
Sinerum anusaṇicaramānā utthahiṃsu. Sakko „asurā kira
utthitā“ ti sutvā samuddapitṭhe yeva abbhuggantvā yujjhamāno
tehi parājito diyaddhayaḥjanasatikena Vejayantaratthena dakkhiṇa-
samuddassa matthakamatthakena palāyitum āradhho. Ath'
assa ratho samuddapitṭhena vegena gacchanto Simbalivanam⁸
pakkhanto⁹. Tassa gaṇanamagge Simbalivanam⁸ tālavanam
viya chijjitvā chijjitvā samuddapitṭhe patati. Supannapotakā
samuddapitṭhe parivattentā mahāravaṃ raviṃsu. Sakko Mā-
taliṃ pucchi: „samma Mātali, kiṃsaddo nām' esa, atikaruṇo

¹ C^k -suṇa-, C^v -sūṇa-. ² C^s C^k taṃ maccheravinayaṃ. ³ C^s -haram, C^v -hāram.

⁴ C^k pesuneyya-. ⁵ C^s ca, C^v va added. ⁶ C^v -pātali. ⁷ C^s C^v mayan. ⁸ C^s simbalī-. ⁹ C^k pakkhante.

ravo vattatīti“. „Deva tumhākaṃ rathavegavicunṇite Simbalivane patante supaṇṇapotakā maraṇabhayaatajġitā ekaviravaṃ viravantīti“. Mahāsatto „samma¹ Mātali², mā amhe nissāya ete kilamantu, na mayaṃ issariyaṃ nissāya pāṇavadhakammaṃ karoma, etesaṃ pana atthāya mayaṃ jīvitaṃ pariccajītvā asurānaṃ dassāma, nivattay’ etaṃ rathan“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Kulāvakā Mātali Simbalismiṃ
 Isāmukhena parivajjayassu,
 kāmaṃ caġāma asuresu pāṇaṃ,
 mā-y-ime diġā vikulāvā ahesun ti. 30.

Tattha kulāvakā ti supaṇṇapotakā, Mātali ti sārathim āmantesi, Simbalismiṃ ti passa ete simbalirukkhe³ olambantā igitā ti dasseti, Isāmukhena parivajjayassu⁴ ti ete etassa rathassa Isāmukhena yathā na haṇṇanti evan te parivajjayassu, kāmaṃ caġāma asuresu pāṇaṃ ti yadi amhesu asurānaṃ pāṇaṃ caġantesu etesaṃ sotthi hoti kāmaṃ⁵ caġāma ekaṃsen’ eva mayaṃ asuresu amhākaṃ pāṇaṃ⁶ caġāma, māyime diġā vikulāvā ahesun ti ime pana diġā ime garuḷapotakā viddhastavicunṇitakulāvakatāya⁷ vikulāvā mā ahesuṃ mā amhākaṃ dukkhaṃ etesaṃ uparikkhipa, nivattaya nivattaya rathan ti.

Mātali⁷ saṃgāhako tassa vacanaṃ sutvā rathaṃ nivattettvā aññena maggena devalokābhimukhaṃ akāsi. Asurā pana taṃ nivattayamaṇam eva disvā „addhā aññehi pi cakkavālehi Sakkā āgacchanti, balaṃ labhitvā ratho nivatto bhavissatīti“ maraṇabhayaabhītā palāyītvā asurabhavanam eva pavisimsu. Sakko pi devanagaraṃ pavisitvā dvīsu devalokesu devagaṇena parivuto nagaramajjhe atthāsi. Tasmiṃ khaṇe paṭhaviṃ bhindītvā yojanasahassubbedho Vejayantapāsādo utthahi. Vijayante utthī-tattā Vejayanto t’ eva nāmaṃ akaṃsu. Atha Sakko puna asurānaṃ anāgamanatthāya pañcasu igitānesu ārakkhaṃ igitāpesi, yaṃ sandhāya vuttaṃ:

¹ C^s sammā. ² C^s C^v mātali. ³ C^s simbalī-. ⁴ C^s kāmaṃ. ⁵ C^s pāṇaṃ.
⁶ C^v viddhvasta-. ⁷ C^s mātali.

Antarā dvinnam¹ ayujjhapurānam
 pañcavidhā ṭhapitā abhirakkhā:
 uragakaroti payassa ca hārī²
 madanayutā caturo ca mahantā ti.

Dve nagarāni pi yuddhena gahetum asakkuṇeyyatāya ayujjhapurāni nāma jātāni devanagaraṇi ca asuranagaraṇi ca, yadā hi asurā balavantā honti atha devehi palāyitvā devanagaraṇi pavisitvā dvāre piḥite asurānaṃ sataśahassam pi kiñci kātum na sakkoti³, yadā devā balavantā honti atha asurehi palāyitvā asuranagaraṇi dvāre piḥite Sakkānaṃ sataśahassam pi kiñci kātum na sakkoti⁴, itī imāni dve nagarāni ayujjhapurāni nāma. Nesaṃ antarā etesu uragādisu pañcasu ṭhānesu Sakkena rakkhā ṭhapitā. Tattha uragasaddena nāgā gahitā, te uḍake balavantā honti, tasmā Sinerussa paṭhamālinde⁵ tesam ārakkhā, karotiṣaddena supannā gahitā, tesam kira karoṭi nāma pānabhojanaṃ, tena nāmaṃ labhiṃsu, dutiyālinde⁶ tesam ārakkhā, payassa hārisaddena kumbhaṇḍā gahitā, dānavarakkhasā kir' ete, tatiyālinde⁶ tesam ārakkhā, madanayutasaddena yakkhā gahitā, visamacārino kir' ete yuddhamsonḍā⁷, catutthālinde⁶ tesam ārakkhā, caturo ca mahantā ti cattāro mahārājāno vuttā, pañcamālinde⁶ tesam ārakkhā, tasmā yadi asurā kupitā āvilacittā devapurāni upayanti pañcavidhesu yaṃ girino paṭhamam paribhaṇḍam taṃ uragā paribāhiya tiṭṭhanti, evam sesesu sesā.

Imesu pana pañcasu ṭhānesu ārakkham ṭhapetvā Sakko⁸ devānam indo⁹ dibbasampattiṃ anubhavamāne Sudhammā cavitvā tass' eva pādapariṇāṇikā hutvā nibbatti, kaṇṇikāya dinna-nissandena c' assā pañcayojanasatikā Sudhammā nāma devamanisabhā udapādi, yattha dibbasetacchattassa heṭṭhā yojanappamāne kaṇcanapallamke¹⁰ nisinnā Sakko devānam indo devamanussānaṃ kattabbakiccāni karoti. Cittāpi cavitvā tass' eva pādapariṇāṇikā hutvā nibbatti, uyyānassa karananissandena c' assā Cittalatāvanam nāma uyyānam udapādi. Nandāpi cavitvā tass' eva pādapariṇāṇikā hutvā nibbatti, pokkharāṇi-nissandena¹¹ c' assā Nandā nāma pokkharāṇi udapādi. Sujātā

¹ C^v dinnaṃ. ² C^v hārī. ³ C^s sakkonti. ⁴ C^s sakkonti corrected to sakkoti.
⁵ C^k -linde. ⁶ C^k C^v -linde. ⁷ C^v yuddhasonḍā. ⁸ so all three MSS., instead of Sakke? ⁹ so all three MSS., instead of inde? ¹⁰ C^v -pallamke. ¹¹ C^s C^v pokkharāṇi-.

pana kusalakamassa akatattā ekasmim araṇṇe kandarāya bakasakuṇikā hutvā nibbattā. Sakko „Sujātā na paññāyati, kattha nu kho nibbattā“ ti āvajjento disvā tattha gantvā taṁ ādāya devalokaṁ gantvā tassā ramaṇiyaṁ devanagaraṁ Sudhammaṁ devasabhaṁ Cittalatāvanaṁ Nandāpokkharaniṁ ca dassetvā „etā kusalaṁ katvā mayhaṁ pādaparicārīkā hutvā nibbattā, tvaṁ pana kusalaṁ akatvā tiracchānayaṇiyaṁ nibbattā, ito paṭṭhāya sīlaṁ rakkhā“¹ ti taṁ ovaditvā pañcasu silesu paṭiṭṭhapetvā² tatth’ eva netvā vissajjesi. Sāpi tato paṭṭhāya sīlaṁ rakkhati. Sakko katipāhaccayena „sakkā nu kho sīlaṁ rakkhitun“ ti gantvā maccharūpena uttāno hutvā purato nipajji. Sā „matamacchako“ ti saññāya sīse aggahesi, maccho naṅgutṭhaṁ³ cālesi, atha naṁ „jīvati, maññe“ ti vissajjesi. Sakko „sādhū sādhū, sakkhissasi sīlaṁ rakkhitun“ ti agamāsi. Sā tato cutā Bārāṇasiyaṁ kumbhakāragehe nibbatti. Sakko „kahaṁ“⁴ nu kho nibbattā“ ti tattha nibbattabhāvaṁ ñatvā suvaṇṇa-elālūkānaṁ⁵ yānakaṁ pūretvā majjhe gāmassa mahallakavesena nisīditvā „elālūkāni⁶ gaṇhatha, elālūkāni⁷ gaṇhathā“ ti ugghosesi. Manussā āgantvā „dehi tātā“ ti āhaṁsu. „Ahaṁ sīlaṁ⁸ rakkhakānaṁ demi, tumhe sīlaṁ rakkhathā“ ti. „Mayaṁ sīlaṁ nāma na jānāma, mūlena dehīti“. „Na mayhaṁ mūlena attho, sīlarakkhakānaṁ⁹ ñevāhaṁ dammīti“. Manussā „koci ayaṁ lālako“¹⁰ ti pakkamīṁsu. Sujātā taṁ¹¹ pavattim sutvā „mayhaṁ ānītaṁ bhavissatīti“ cintetvā gantvā „dehi tātā“ ti āha. „Sīlaṁ rakkhasi amma“ ti. „Āma rakkhāmīti“. „Idaṁ mayā tuyhaṁ eva atthāya ābhatan“ ti saddhim yānakena gehadvāre ṭhapetvā pakkāmi. Sāpi yāvajjivaṁ sīlaṁ rakkhitvā tato cutā Vepacittiyaṁ asurindassa dhītā hutvā nibbatti, sīlānisamsena abhirupā ahoṣi. So tassā vayappattakāle „mayhaṁ dhītā attano cittarucitaṁ sāmikaṁ gaṇhatū“ ti asure sanni-

¹ C^s paṭiṭṭhapetvā. ² C^s naṅgu-. ³ C^s kahaṁ. ⁴ C^s suvaṇṇalūkānaṁ. ⁵ C^s elālūkāni. ⁶ C^s sīla. ⁷ C^s sīlaṁ-. ⁸ C^s elālūko. ⁹ C^s naṁ.

pātesi. Sakko „kahaṃ nu sā nibbattā“ ti oloken¹to tattha nibbattabhāvaṃ űatvā „Sujātā cīttarucitaṃ sāmikaṃ gaṇhantī¹ maṃ gaṇhissatīti“ asuravaṇṇaṃ māpetvā tattha agamāsi. Sujātā² alaṃkaritvā sannipātattṭhānaṃ ānetvā „cīttarucitaṃ sāmikaṃ gaṇhā“ ti āhaṃsu. Sā oloken³tī Sakkaṃ disvā pubbe pi sinehavasena „ayam me sāmiko“ ti aggahesi. So taṃ devanagaraṃ ānetvā adḍhatiyānaṃ nāṭakakoṭṭinaṃ jeṭṭhikaṃ katvā yāvatāyukaṃ ṭhatvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā „evaṃ bhikkhave pubbe paṇḍitā devarajjaṃ kārayamānā attano jīvitaṃ pariccajantāpi pāṇātipātaṃ na karimsu, tvaṃ nāma evarūpe niyyānikaśāsane pabbajitvā aparissāvitaṃ sappākaṃ udakaṃ pivissasīti“ taṃ bhikkhuṃ garahitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Mātali saṃgāhako Ānādo ahoṣi, Sakko pana aham evā“ ti. Kulāvakaḍḍetakaṃ.

2. Naccajāṭaka.

Rudaṃ manuṇṇaṃ ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ bahubhaṇḍikaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Vatthum heṭṭhā Devadhammajātake vuttasadisam eva. Satthā taṃ bhikkhuṃ „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo“ ti pucchi. „Āma bhante“ ti. „Kimkāraṇā tvaṃ bahubhaṇḍo jāto“ ti. So eṭṭakaṃ sutvā va kuddho nivāsanapārūpanaṃ⁴ chaḍḍetvā⁵ „iminā dāni nīharena vicarāmiti“ Satthu purato naggo atṭhāsi. Manussa dhi⁶ dhīti āhaṃsu. So tato palāyitvā hināyāvatto. Bhikkhū dhammasabbhāyaṃ sannisinā „Satthu nāma purato evarūpaṃ karissasīti“ tassa aḡuṇakathaṃ kathesuṃ. Satthā āgantvā „kāya nu tṭha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti bhikkhū pucchi. „Bhante so hi nāma bhikkhu tumhākaṃ purato catuparisamajje hīrottappaṃ paḷāya gāmaḍḍarako viya naggo ṭhatvā⁷ manussehi jigucchīyamāno hināya vattitvā sāsaṇā parihīno⁸ ti tassa aḡuṇakathāya nisinn⁹ amhā“ ti. Satthā „na bhikkhave idaṃ ev⁸ eso⁸ bhikkhu hīrottappābhāvena ratanaśāsanaṃ parihīno, pubbe itthiratanapaṭilābhato pi parihīno yevā“ ti vatvā atītaṃ āhari:

¹ C^k C^v gaṇhanti, C^s gaṇhanti. ² all three MSS. sujātā. ³ all three MSS. oloken¹tī. ⁴ C^k -pārūpanaṃ. ⁵ C^s chaḍḍetvā. ⁶ C^v dhi. ⁷ C^s gāmaḍḍarako viya naggo viya hutvā. ⁸ C^k idānevaso.

Atīte paṭhamakappe catuppadā Sīhaṃ rājānaṃ akaṃsu,
macchā Ānandamacchaṃ, sakunā Suvannaḥaṃsaṃ. Tassa
pana Suvannarājahaṃsassa dhītā haṃsapotikā abhirūpā ahoṣṭi
so tassā varaṃ adāsi. Sā attano cittarucitaṃ sāmikaṃ
vāresi. Haṃsarājā tassā varaṃ datvā Himavante sabbasakuṇe
sannipātāpesi. Nānappakārā¹ haṃsamorādayo sakunagaṇā samā-
gantvā ekasmiṃ mahante pāsāṇatale sannipatiṃsu. Haṃsarājā
„attano cittarucitaṃ sāmikaṃ āgantvā gaṇhatū“² 'ti dhītaraṃ
pakkosāpesi. Sā sakunaśaṃghaṃ olokenti³ maṇivaṇṇagīvaṃ
citrapekhuṇaṃ⁴ moraṃ disvā „ayaṃ me sāmiko hotū“⁵ 'ti
rocesi. Sakunaśaṃghā moraṃ upasaṃkamitvā āhaṃsu: „samma
mora ayaṃ rājadhītā ettakānaṃ sakunaṇaṃ majjhe sāmikaṃ
rocentī⁶ tayi ruciṃ uppādesīti“. Moro „ajjāpi tāva me balaṃ
na passaṣīti“⁷ atituttihiyā⁸ hirottappaṃ bhinditvā tāva mahato
sakunaśaṃghassa majjhe pakkhe pasāretvā naccituṃ ārabhi,
naccanto appaṭicchanno ahoṣi. Suvannaḥaṃsarājā lajjito imassa
n' eva ajjhattasamuṭṭhānā hiri atthi na bahiddhāsamuṭṭhānaṃ
ottappaṃ, nāssa bhinnahirottappaṃ mama dhītaraṃ dassāmīti“⁹
sakunaśaṃghamajjhe imaṃ gātham āha:

Rudam⁶ manuññaṃ rucirā ca piṭṭhi
velūriyavaṇṇūpanibhā ca gīvā
vyāmaṃmattāni ca pekkhuṇāni,
naccena te dhītaraṃ no dadāmi. 31.

Tattha rudam manuññaṃ ti, takārassa dakāro kato, rudam manāpaṃ,
vassitasaddo madhuro ti attho, rucirā ca piṭṭhīti piṭṭhi⁷ pi te citrā c' eva
sobhanā ca, velūriyavaṇṇūpanibhā ti velūriyamaṇivaṇṇasadiśā, vyāma-
mattānīti ekavyāmapamāṇāni, pekkhuṇānīti piṇṇāni, naccena te dhī-
taraṃ no dadāmi hirottappaṃ bhinditvā naccitabhāven' eva te evarūpassa
nillajjassa dhītaraṃ no dadāmi vatvā

Haṃsarājā tasmiṃ yeva parisamajjhe attano bhāginey-
yaḥaṃsapotakassa dhītaraṃ adāsi. Moro haṃsapotikaṃ ala-

¹ C^v -kārānaṃ, C^s -kāra. ² all three MSS. olokenti. ³ C^k -pekupaṃ, C^s -pekhū-
naṃ. ⁴ all three MSS. rocenti. ⁵ C^v atutthiyā. ⁶ C^k C^s rudam. ⁷ C^s C^v piṭṭhi.

bhitvā lajjitvā tato va utthahitvā palāyi. Haṃsarājāpi attano vasanattānaṃ eva gato.

Satthā „na bhikkhave idān' ev' esa hirottappaṃ bhinditvā ratanaśāsanā parihīno, pubbe itthiratanapaṭilābhato pi parihīno yevā“ 'ti imaṃ dhammaśāsanāṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakāṃ samodhānesi: „Tadā moro bahubhaṇḍiko ahosi, haṃsarājā pana aham evā“ 'ti. Naccajātakāṃ.

3. Sammodamānājātaka.

Sammodamānā ti. Idam Satthā Kapilavatthum upanissāya nigrodhārāme viharanto cumbaṭṭakalaham ārabha kathesi. So Kuṇḍalājātaka āvibhavissati. Tadā pana Satthā nātaka āmantetvā „mahārājāno, nātakānaṃ aññamaññaṃ viggaho nāma na yutto, tiracchānagatāpi pubbe samaggakāle paccāmitte abbhavitvā yadā vivādam āpannā tadā mahāvīnaśaṃ pattā“ ti nātirājakulehi āyācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto vaṭṭakayoniyaṃ nibbattitvā anekavaṭṭakasahassaparivāro araṇṇe vasati. Tadā eko vaṭṭakaluddako tesāṃ vasanattānaṃ gantvā vaṭṭakavassitaṃ katvā tesāṃ sannipatitabhāvaṃ ñatvā tesāṃ upari jālaṃ khipitvā pariyañtesu maddanto sabbe ekato katvā pacchiṃ pūretvā gharāṃ gantvā te¹ vikkīñitvā tena mūlena jīvikaṃ kappeti. Ath' ekadivasaṃ Bodhisatto te vaṭṭake āha: „ayaṃ sākuṇiko² amhākaṃ nātaka vīnaśaṃ pāpeti, ahaṃ ekaṃ upāyaṃ jānāmi yen' esa amhe gaṇhitum na sakkhissati, ito dāni paṭṭhāya etena³ tumhākaṃ upari jāle khittamatte ekeko ekekasmim jālakkhike sīsaṃ ṭhapetvā jālaṃ ukkhipitvā icchitattānaṃ haritvā ekasmim kaṭṭakagumbe pakkhipatha, evaṃ sante tena tena ṭhānena palāyissāma“ 'ti. Te sabbe „sādhū“ 'ti paṭisunimisu. Dutiyadivase upari jālaṃkhitte⁴ Bodhisattena vuttanāyena eva jālaṃ ukkhi-

3. Cfr. J. R. A. S. December, 1870. ¹ C^o ne. ² C^o sakuniko, C^o sakuniko, ³ C^o etc. ⁴ so all three MSS.

pitvā ekasmiñ kaṇṭakagumbe khipitvā sayam heṭṭhābhāgena tato palāyimsu. Sākuṇikassa gumbato jālaṃ mocentass' eva vikālo jāto. So tucchahattho va' agamāsi. Punadivasato paṭṭhāya pi vaṭṭakā tath' eva karonti. So pi yāva suriyass' atthagamanā jālaṃ eva mocento kiñci alabbhitvā tucchahattho va gehaṃ gacchati. Ath' assa bhariyā kujjhivā „tvam divase divase tucchahattho āgacchasi, aññaṃ pi te bāhi positabbaṭṭhānaṃ atthi mañña“ ti āha. Sākuṇiko „bhaddhe mama aññaṃ² positabbaṭṭhānaṃ n' atthi, api ca kho pana te vaṭṭakā samaggā hutvā caranti, mayā khittamattaṃ jālaṃ ādāya kaṇṭakagumbe khipitvā gacchanti, na kho pana te sabbakālaṃ eva sammodamānā viharissanti, tvam mā cintayī³, yadā te vivādam āpajjissanti tadā te sabbe vādāya tava mukhaṃ hāsaya-māno āgacchissāmīti“ vatvā bhariyāya⁴ imaṃ gātham āha:

Sammodamānā gacchanti jālaṃ ādāya pakkhino,
yadā te vivadissanti tadā ehinti me vasan ti. 32.

Tattha yadā te vivadissanti yasmim kāle te vaṭṭakā nānāladhikā nānāgāhā hutvā vivadissanti kalahaṃ karissanti attho, tadā ehinti me vasan ti tasmim kāle sabbe pi te mama vasaṃ āgacchissanti, athāhaṃ te gahetvā tava mukhaṃ hāsayaṃto āgacchissāmīti bhariyaṃ samassāsesi.

Katipāhass' eva pana accayena eko vaṭṭako gocarabbhū-mim otaranto asallakkhetvā aññassa sīsaṃ akkami⁵. Itaro „ko maṃ sīse akkamīti“ kujjhi. „Ahaṃ asallakkhetvā akkamim, mā kujjhīti“ vutte pi ca kujjhi yeva. Te punappuna kathentā „tvam eva mañña jālaṃ ukkhipasīti“ aññamaññaṃ vivādaṃ kariṃsu. Tesu vivadantesu Bodhisatto cintesi: vivā-dake sotthibhāvo nāma n' atthi, idāṃ' eva te jālaṃ no ukkhipissanti, tato mahantaṃ vināsaṃ pāpuṇissanti, sākuṇiko okāsaṃ labhissati, mayā imasmiṃ ṭhāne na sakkā vasitun“ ti so attano parisam ādāya aññaṭṭha gato. Sākuṇiko pi kho

¹ C^k omits va. ² C^v mamaññaṃ. ³ C^s cintayī. ⁴ C^s omits bhariyāya. ⁵ C^s akkami.

katipāhaccayena āgantvā vaṭṭakavassitaṃ vassitvā tesam sanni-patitānaṃ upari jālaṃ pakkhipi. Ath' eko vaṭṭako „tuyhaṃ kira jālaṃ ukkhipantass' eva matthake lomāni patitāni, idāni ukkhipā“¹ 'ti āha. Aparo „tuyhaṃ kira jālaṃ ukkhipantass' eva dvīsu pakkhesu pattāni patitāni, idāni ukkhipā“² 'ti āha. Iti tesam „tvaṃ ukkhipā“³ 'ti vadantānañ⁴ ñeva sākuṇiko jālaṃ ukkhipitvā sabbe va te ekato katvā pacchiṃ pūretvā bhariyaṃ hāsaya māno gehaṃ agamāsi.

Satthā „evaṃ mahārāja nātakānaṃ kalaho nāma na yutto, kalaho vināsamūlaṃ eva hotīti“⁵ imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā apaṇḍitavattako Devadatto aho si, paṇḍitavattako pana aham evā“⁶ 'ti. Sammodamāna jātakam.

4. Macchajātaka.

Na maṃ sītaṃ na maṃ uṇhaṃ ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto purāṇadutiyaikapalobhanaṃ² ārabha kathesi. Tadā hi Satthā taṃ bhikkhuṃ „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu“³ ukkaṇṭhito“⁴ ti pucchi. „Saccaṃ Bhagavā“⁵ 'ti. „Kenāsi ukkaṇṭhāpito“⁶ ti. „Purāṇadutiya“² me bhante madhuraḥattharasā, naṃ jahitūṃ na sakko-mīti“. Atha naṃ Satthā „bhikkhu, esā itthi“⁴ tava anattakārikā, pubbe pi tvaṃ etaṃ nissāya maraṇaṃ pāpuṇanto maṃ āgama maraṇamutto“⁶ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa purohito aho si. Tadā kevattā nadiyaṃ jālaṃ khipiṃsu. Ath' eko mahāmaccho rativasena attanō macchiyā saddhiṃ kiḷamāno āgacchati. Tassa sā macchī⁵ purato gacchamānā jalāgandhaṃ ghāyitvā jālaṃ pariharamānā gatā. So pana kāmagijjho lolamaccho jalakucchiṃ eva pavitṭho. Kevattā tassa jālaṃ pavitṭhabhāvaṃ ñatvā jālaṃ ukkhipitvā macchaṃ gahetva amāretvā va vālikapitṭhe⁶ khi-

¹ Ck C^s -naṃ. ² Ck C^s -dūti-. ³ Ck C^s omit saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu. ⁴ C^s itthi. ⁵ C^s macchi. ⁶ C^s vālina-.

pitvā „imañ aṅgāresu pacitvā khāḍissāmā“¹ 'ti aṅgāre karonti sūlañ tacchenti. Maccho „etañ² aṅgārataṭṭapanañ³ vā sūlavedhanañ vā aññañ vā pana dukkhañ na mañ kilameti, yañ pana sā macchi³ 'aññañ so nūna gato' ti mayi domanassañ āpajjati tad eva mañ bādhatīti“ paridevamāno imañ gātham āha:

Na mañ sītañ na mañ uṇhañ na mañ jālasmiñ bādhanañ,
yañ ca mañ maññate macchi³ 'aññañ so ratiyā gato' ti. 33.

Tattha na mañ sītañ na mañ uṇhañ ti macchānañ udakā nīhatakāle⁴ sītañ hoti, tasmiñ vigate uṇhañ hoti, tadubhayañ sandhāya na mañ sītañ na mañ uṇhañ bādhatīti paridevati, yañ⁵ pi tañ aṅgāresu paccanamūlakañ dukkhañ bhavissati tam pi sandhāya na mañ uṇhañ ti paridevat' eva, na mañ jālasmiñ bādhanan ti yañ pi me jālasmiñ bādhanañ ahoṣi tam pi mañ na bādhesi paridevati, yañ ca mañ ti ādisu⁶ ayañ piṇḍatto: sā macchī mama jāle patitassa imehi kevaṭṭehi gaḥitabhavañ ajānanti⁷ mañ apassamānā „so maccho idāni aññañ macchiñ kāmaratiyā gato⁸ bhavissatīti“ cinteti, tañ tassā domanassappattāya cintanañ mañ bādhatīti vālikapitthe nīpanno paridevati.

Tasmiñ samaye purohito dāsaparisaparivuto nahānatthāya nadītirañ āgato. So pana sabbarutaññu⁹ hoti. Ten' assa macchaparidevitañ sutvā etad ahoṣi: „ayañ maccho kilesa-paridevitañ paridevati, evaṃ āturacitto kho pan' esa miyamāno niraye yeva nibbattissati, aham⁹ assa avassayo bhavissā-mīti“¹⁰ kevaṭṭānañ santikañ gantvā „ambho tumhe amhākañ ekadivasam pi vyañjanatthāya macchañ na dethā“¹¹ 'ti āha. Kevaṭṭā „kiñ vadetha sāmi, tumbhākañ ruccanaka-macchañ gaṇhitvā gacchathā“¹² 'ti āhaṃsu. „Amhākañ aññaena kammañ n' atthi, imañ¹⁰ ñeva dethā“¹¹ 'ti. „Gaṇhatha sāmiti“. Bodhisatto tañ ubhohi hatthehi gaḥetvā nadītīre nisiditvā „ambho“¹¹ maccha, sace t' āhañ ajja na passeyyaṃ jīvitakkhayañ pāpuṇeyyāsi, idāni ito paṭṭhāya mā kilesavasiko¹² ahoṣīti“¹² ovaditvā udaye vissajjetvā nagarañ pāvisi.

¹ C^v ekam, C^s emits etañ. ² C^s aṅgāre-. ³ so all three MSS. ⁴ C^k nihata-, C^s nehata-. ⁵ C^k yañ. ⁶ C^v ādisu. ⁷ C^k C^s ajānanti. ⁸ C^v hato. ⁹ C^k āham, C^v amham. ¹⁰ C^k C^s imañ. ¹¹ C^v amho. ¹² C^v -vasito.

Satthā imaṃ dhammaḍesaṇaṃ āharitvā saccāni pakāseṣi. Sacca-pariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiṭṭhale patitṭhāsi. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā macchī¹ purāṇa-dutiyikā² ahoṣi, maccho ukkaṇṭhitabhikkhu, purohito aham eva ahoṣin“ ti. Macchajātakaṃ.

5. Vaṭṭakajātaka.

Santi pakkhā ti. Idam Satthā Magadhesu cārikaṃ caramāno dāvagginibbānaṃ ārabha kathesi. Ekasmiṃ hi samaye Satthā Magadhesu cārikaṃ caramāno aññatarasmiṃ Magadhagāmake piṇḍāya caritvā pacchābhataṃ piṇḍapātaṭṭhikānto bhikkhuganapari-vuto maggaṃ paṭipajji. Tasmīṃ samaye mahādāvo utṭhahi. Purato ca pacchato ca bahū bhikkhū³. So pi kho aggi ekadhūmo ekajālo hutvā avattharamāno āgacchat⁴ eva. Tatra eke⁵ puthujjanabhikkhū maraṇabhayaḍbhītā „paṭaggaṃ dassāma, tena daḍḍhaṭṭhānaṃ itaro aggi na ottharissatitī⁶“ araṇi⁷ sahitaṃ⁸ nīharitva aggaṃ karonti. Apare āhaṃsu: „āvuso, tumhe kin nāma karoṭha, gaganamajjhe⁹ ṭhitam candam pācīnalokadhātuto uggacchantam saḥassaraṇisipatimaṇḍitam suriyamaṇḍalam¹⁰ velāṭṭire ṭhitā samuddam Sinerum nissāya ṭhitā Sinerum aṇassantā viya sadevake loke aggaṇḍagalam attanā saddhiṃ gacchantam eva Sammāsambuddham ānoloketvā ‘paṭaggaṃ demā’ ti vadetha, Buddhabalam nāma na jānātha, etha Satthu santikaṃ gamis-sāmā¹¹“ ti purato ca pacchato ca gacchantā sabbe pi ekato hutvā Dasa-balassa santikaṃ agamaṃsu. Satthā mahābhikkhusaṃghaparivāro¹² aññatarasmiṃ padese aṭṭhāsi. Dāvaggi abhiḍbhavanto viya vīravanto āgacchatī, āgantvā Tathāgataṃ ṭhitatṭhānaṃ¹³ patvā tassa padessa samantā solasakarisaṃmattam¹⁴ ṭhānaṃ patto uḍake opilāpitatiṇṇukā¹⁵ viya nibbāyi, vibbedhato dvattiṃsakarisaṃmattatṭhānaṃ avattharituṃ nāsakkhi. Bhikkhū Satthu gaṇakatham¹⁶ ārabhiṃsu: „aho Buddhanam gaṇam nāma, ayaṃ hi nāma acetano aggi Buddhanam ṭhitatṭhānaṃ avattharituṃ na sakkoti, uḍake tiṇṇukā viya nibbāyati, aho Buddhā-

¹ C^k macchī. ² C^k -dū-. ³ C^k C^s bahu bhikkhu, C^v bahu bhikkhu corrected to bahū bhikkhū. ⁴ C^k C^v etc. ⁵ C^k ottharissatitī. ⁶ C^v araṇi. ⁷ C^k C^s sahita, C^v sahita corrected to sahitaṃ. ⁸ C^s C^v gagaṇa-. ⁹ C^k sūriya-. ¹⁰ C^v -saṅgha-. ¹¹ C^v -nam. ¹² C^k C^s solasa-. ¹³ C^s -tiṇṇukā. ¹⁴ C^k gaṇaṇakatham.

nañ ānubhāvo nāmā¹ 'ti. Satthā tesañ kathañ sutvā „na bhikkhave idañ etarahi mayhañ balañ, yañ imañ bhūmippadesañ patvā esa aggo nibbāyati idañ pana mayhañ porāṇakasaccabalañ, imasmim hi padese sakalam pi imañ kappañ aggi na jalissati, kappatṭhiya-pāṭihāriyañ nām' etan² ti āha. Athāyasmā Anando Satthu nisīdanatthāya catugguṇaṃ saṅghāṭim paññāpesi. Nisīdi Satthā. Palamkañ ābhujitvā¹ bhikkhusaṅgho pi Tathāgatañ vanditvā parivāretvā nisīdi. Atha Satthā „idañ tāva bhante amhākañ pākaṭaṃ, atītañ paṭicchannañ, tañ no pākaṭañ karothā² 'ti bhikkhūhi āyācīto atītañ āhari:

Atīte Magadharatṭhe tasmiñ yeva padese Bodhisatto vaṭṭakayoniyañ paṭisandhiñ gahetvā mātu kucchito jāto aṇḍako sampadāletvā nikkhantakāle mahābheṇḍukappamāṇo vaṭṭakapotako ahosi. Atha nañ mātāpitara kulāvake nipajjāpetvā mukhatuṇḍakena gocarañ āharitvā posenti. Tassa pakkhe pasāretvā ākāśagamanabalañ vā pāde ukkhipitvā thale gamanabalañ vā n' atthi. Tañ ca padesañ saṃvacchare saṃvacchare dāvaggi gaṇhāti. So tasmim² pi samaye mahāravañ ravanto tañ padesañ gañhi. Sakuṇasaṅghā attano attano kulāvakehi nikkhamitvā maraṇabhayaabhītā viravantā palāyanti. Bodhisattassa pi mātāpitara maraṇabhayaabhītā Bodhisattañ chaḍḍetvā palāyimsu. Bodhisatto kulāvake nipannako va gīvañ ukkhipitvā avattharitvā āgacchantāñ aggiñ disvā cintesi: „sace mayhañ pakkhe pasāretvā ākāśena gamanabalañ bhavēyya uppatitvā aññattha gaccheyyaṃ, sace pāde ukkhipitvā gamanabalañ bhavēyya pādavārena aññattha gaccheyyaṃ, mātāpitara pi kho me maraṇabhayaabhītā mañ ekakañ pahāya attānañ parittāyanta palātā, idāni me aññañ paṭisaraṇaṃ n' atthi, attāno³ 'mhi asaraṇo, kin nu kho ajja mayā kātuñ vaṭṭatīti⁴. Ath' assa etad ahosi: „imasmim loke silaguṇo nāma atthi, sacca-guṇo nāma atthi, atīte pāramiyo pūretvā bodhitale nisīditvā abhisambuddhā silasamādhipaññāvimuttivimuttināpadassanasam-

¹ Ck ābhujitvā. ² Ck C^s tasmiñ. ³ all three MSS. attāno.

pannā saccānuddayakāruṇṇākhantisamannāgatā sabbasattesu samapavattamettabhāvanā sabbaññu-Buddhā nāma atthi, tehi ca paṭividdhā dhammaguṇā nāma atthi, mayhaṃ cāpi ekam' saccaṃ atthi, saṃvijjāmano eko sabhāvadhammo paññāyati, tasmā atīte Buddhe c' eva tehi paṭividdhagūṇe ca āvajjitvā mayi vijjāmanāṃ saccasabhāvadhammaṃ gahetvā saccakiriyaṃ katvā aggim paṭikkamāpetvā ajja mayā attano c' eva sesasa-kuṇānaṃ ca sotthibhāvaṃ kātuṃ vattatīti¹. Tena vuttaṃ:

Atthi loke sīlaguṇo, saccaṃ soceyy' anuddayā,
tena saccena kāhāmi saccakiriyaṃ anuttamaṃ.
Āvajjitvā dhammabalaṃ saritvā pubbake Jine
saccabalaṃ apassāya saccakiriyaṃ akās' ahan ti.

Atha Bodhisatto atīte parinibbutānaṃ Buddhānaṃ guṇe āvajjitvā attani vijjāmanāṃ saccasabhāvaṃ ārabha saccakiriyaṃ karonto imaṃ gātham āha:

Santi pakkhā apatanā, santi pādā avañcanā,
mātāpitā ca nikkhantā, jātaveda paṭikkamā ti. 34.

Tattha santi pakkhā apatanā ti mayhaṃ pakkhā nāma atthi upalabbhanti, na ca kho sakkā etehi uppatituṃ ākāseṇa gantun ti apatanā, santi pādā avañcanā ti pādāpi me atthi tehi pana vañcituṃ pādacāragamanena gantun na sakkā ti avañcanā, mātāpitā ca nikkhantā ti ye ca maṃ aññattha neyyun ti pi maraṇabhayaṇa mātāpitāro nikkhantā, jātavedā ti aggim ālapati, so hi jāto vediyati paññāyati, tasmā jātavedo ti vuccati, paṭikkamā ti paṭigaccha nivattā² ti jātavedaṃ ānāpeti³. Iti Mahāsatto sace mayhaṃ pakkhānaṃ atthibhāvo c' eva te ca pasāretvā ākāse apatanabhāvo saccaṃ pādānaṃ atthibhāvo te ca ukkhipitvā avañcanabhāvo mātāpitunnaṃ maṃ kulāvake yeva chaḍḍetvā, palātabhāvo ca sacco sabhāvabhūto yeva, jātaveda etena saccena tvaṃ ito paṭikkamā ti kulāvake nipanno yeva saccakiriyaṃ akāsi.

Tassa⁴ saha saccakiriyaṇa soḷasakarīsamatte⁵ thāne jāta-vedo paṭikkami, paṭikkamanto ca na-jjhāpayamāno va⁵ araṇṇāṃ gato, udaye pana opilāpitā ukkā viya tatth' eva nibbāyi. Tena vuttaṃ:

¹ C^v eka. ² C^s C^v ānāpeti. ³ C^k C^v nassa. ⁴ C^k -matta. ⁵ C^v ca.

Saha saccakate mayhaṃ mahā pajjalī sikhī¹,
vajjesi soḷasa karīsāni udakaṃ patvā yathā sikhīti.

Tam pan' etaṃ thānaṃ sakale pi imasmiṃ kappe agginā anabhībhavanīyattā kappatṭhiyapāṭihāriyaṃ nāma jātāṃ. Evaṃ Boddhisatto saccakiriyaṃ katvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave imassa vanassa agginā anajjhottharaṇaṃ etarahi mayhaṃ balāṃ, porāṇaṃ pan' etaṃ vaṭṭakapotakakāle mayham eva saccabalan“ ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ, keci sakadāgāmino keci anāgāmino ahesuṃ, keci arahattaṃ pattā ti. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā mātāpitaro etarahi mātāpitaro va² ahesuṃ, vaṭṭakarājā pana aham evā“ ti. Vaṭṭakajātakaṃ.

6. Sakunajātaka.

Yaṃ³ nissitā ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto daḍḍhapannaṣālāṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Eko kira bhikkhu Satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā Jetavanato nikkhamma Kosalesu ekaṃ paccantagāmaṃ upanissāya ekasmiṃ araṇṇe senāsane vasati. Ath' assa paṭhamamāse yeva paṇṇasālā dayhittha. So „paṇṇasālā me daḍḍhā, dukkhaṃ vasāmiti“ manussānaṃ ācikkhi. Manussā „idāni no khettaṃ parisukkhaṃ, kedāre pāyevā karissāma, tasmīṃ pāyite bijaṃ vapitvā bīje vutte⁴ vatīṃ katvā vatīvā katāya niḍḍāyitvā lāyitvā madditvā“ ti evaṃ⁵ taṃ taṃ kammaṃ apadisantā yeva temāsaṃ vitināmesuṃ. So bhikkhu temāsaṃ abbhokāse dukkhaṃ yasanto kammaṭṭhānaṃ vadḍhetvā visesaṃ nibbattetuṃ nāsakkhi, pavāretvā pana Satthu santikaṃ gantvā vanditvā ekamante nisīdi. Satthā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā „kiṃ bhikkhu sukkena vassaṃ vuttho si, kammaṭṭhānaṃ te matthakaṃ pattan“ ti pucchi. So taṃ pavattiṃ ācikkhitvā „senāsanasappāyassa me abbhāvena kammaṭṭhānaṃ matthakaṃ na pattan“ ti āha. Satthā „pubbe bhikkhu tiracchānagatāpi attano sappāyāsappāyaṃ jānīṃsu, tvaṃ kasmā na aññāsīti“ vatvā atītaṃ āhari:

¹ so all three MSS. ² C^v ca. ³ C^k yan. ⁴ C^s vutthe, C^v vunte. ⁵ C^v evan.

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto sakunayoniyaṃ nibbattitvā sakunasaṃghapari-vuto araṇṇāyatane sākhāviṭṭapasampannaṃ mahārukkhaṃ nissāya vasati. Ath' ekadivasaṃ tassa rukkhassa sākhāsu aññamaññaṃ ghaṃsantiṣu cunṇaṃ patati. Dhūmo uṭṭhāti. Taṃ disvā Bodhisatto cintesi: „imā dve sākhā evaṃ ghaṃsamānā aggim viṣajjessanti, so patitvā purāṇapaṇṇāni gaṇhissati, tato paṭṭhāya imaṃ pi rukkhāṃ jhāpessati¹, na sakkā idha amhehi vasiṭum, ito palāyitvā aññattha gantum vaṭṭatīti“ so sakunasaṃghassa imaṃ gātham āha:

Yaṃ nissitā jagatiruhaṃ² vihaṃgamā

sv-āyaṃ aggim pamuṇcati,

disā bhajatha vakkamā, jātaṃ saraṇato bhayaṃ ti. 35.

Tattha jagatiruhaṃ³ ti, jagati vuccati paṭhavi, tattha jātattā rukkho jagatiruhā ti vuccati, vihaṃgamā ti vihaṃ vuccati ākāsaṃ, tattha gamanato pakkhī vihaṃgamā ti vuccanti, disā bhajathā ti imaṃ rukkhāṃ muṇcitvā aññato palāyantaṃ catasso disā bhajatha, vakkamā ti sakunā ālapati, te hi uttamaṃgalāṃ galaṃ⁴ kadāci kadāci vakkamā⁵ karonti, tasmā vakkamā ti vuccanti, vaṃkā vā tesāṃ ubhosu passesu pakkhā jātaṃ ti pi vakkamā, jātaṃ saraṇato bhayaṃ ti amhākaṃ avassayarukkhato yeva bhayaṃ nibbattaṃ, etha aññattha gacchāmā ti.

Bodhisattassa vacanakarā paṇḍitā sakunā tena saddhiṃ ekappahāren' eva uppatitvā aññattha gatā, ye pana apaṇḍitā te „evamevaṃ esa bindumatte uḍake kumbhile passatīti“ tassa vacanaṃ agahetvā tatth' eva vasiṃsu. Tato na cirass' eva Bodhisattena cintitākāren' eva aggim nibbattitvā naṃ rukkhāṃ aggahehi. Dhūme ca jālāsu ca uṭṭhitāsu dhūmandhā sakunā aññattha gantum nāsakkhiṃsu, aggimhi patitvā patitvā vināsaṃ pāpuṇiṃsu.

Satthā „evaṃ bhikkhu pubbe tiracchānagatāpi rukkhagge vasantā attano sappāyāsappāyaṃ jānanti, tvaṃ kasmā na aññāsīti“

¹ C^k C^v jhāpessasi, C^s pessati. ² C^v -rūhaṃ. Is jagatiruhaṃ an interpolation?

³ C^v -rūhaṃ. ⁴ C^k C^s uttamaṃgalāṃ. ⁵ C^v vaṃkāṃ.

imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiṭṭhale paṭiṭṭhito. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Bodhisattassa vacanakarā sakuṇā Buddhapariśa ahesuṃ, paṇḍitasakuṇo pana aham evā“¹ ti. Sakuṇajātakam.

7. Tittirajātaka.

Ye vaddham apacāyantīti, Idam Satthā Sāvattim¹ gacchanto Sāriputtatherassa senāsanapaṭibāhanam² ārabha kathesi. Anāthapiṇḍikena hi vihāram karetvā dūte pesite Satthā Rājagahā nikkhamma Vesālīm patvā tattha yathābhirantaṃ viharitvā „Sāvattim gamissāmīti“³ maggaṃ paṭipajji. Tena ca samayena Chabbaggikānaṃ antevāsikā purato gantvā therānaṃ senāsanesu agahitesv-eva „idam senāsanam amhākam upajjhāyassa idam ācariyassa idam amhākam eva bhavissatīti“⁴ senāsanāni palibuddhanti. Pacchā āgatā therā senāsanāni na labhanti. Sāriputtatherassāpi antevāsikā therassa senāsanam pariyasantā na labhiṃsu. Thero senāsanam alabhanto Satthu senāsanassa avidūre ekasmiṃ rukkhamūle nisajjāya caṃkameṇa⁵ ca vītināmesi. Satthā pacūsasamaye nikkhamitvā ukkāsi. Thero pi ukkāsi. „Ko eso“ ti. „Aham bhante Sāriputto“ ti. „Sāriputta imāya velāya idha kiṃ karosīti“. So tam pavattim ārocesi. Satthā therassa vacanam sutvā „idāni tāva mayi jīvante yeva bhikkhū aññamaññaṃ agāravā appatissā, parinibbute nu kho kiṃ karissantīti“⁶ āvajjantassa dhammasamvego udapādi. So pabbhātāya rattiya bhikkhusaṃgham sannipātāpetvā bhikkhū pucchi: „saccam kira bhikkhave Chabbaggiyā purato purato gantvā therānaṃ bhikkhūnaṃ senāsanam paṭibāhantīti“. „Saccam Bhagavā“⁷ ti. Tato chabbaggiye garahitvā dhammakatham kathetvā bhikkhū āmantesi: „ko kho bhikkhave aggāsanaṃ aggodakam aggapiṇḍam arahatīti“. Ekacce „khattiyakulā pabbajito“ ti āhaṃsu, ekacce „brāhmaṇakulā gahapatikulā pabbajito“ ti, apare „vinayadīaro dhammakathiko paṭhamassa jhānassa lābhi⁸ dutiyassa tatiyassa catutthassa jhānassa lābhi⁸“, apare „sotāpanno sakadāgāmi⁵ anāgāmi⁶ arahā tevijjo chaḷa-bhiṇṇo“ ti āhaṃsu. Eyaṃ tehi bhikkhūhi attano attano rucivasena aggāsanaṇḍirahānam⁷ kathitakāle⁸. Satthā āha: „na hi bhikkhave

¹ C^o sāvattiyam. ² C^k senāsanam-. ³ C^v caṃkameṇa. ⁴ C^k lābhi. ⁵ C^o C^v -gāmi. ⁶ all three MSS. anāgāmi. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^k karita-.

mayhaṃ sāsane aggāsanaḍḍini patvā khattiyakulā¹ pabbajito pamāṇaṃ, na brāhmaṇakulā na gahapatikulā pabbajito na vinayadharo na suttantiko nābhiddhammiko na paṭhamajjhānāḍḍilābhino na sotāpannādayo pamāṇaṃ, atha kho bhikkhave imasmiṃ sāsane yathābuddhaṃ² abhivādanapaccuttāṇaṃ añjalikammaṃ sāmīcikkammaṃ kātābbaṃ, aggāsanaṃ aggodakaṃ aggaṇḍo laddhabbo, idaṃ ettha pamāṇaṃ, tasmā buddhataro bhikkhu etesaṃ anucchaviko, idāni kho pana bhikkhave Sāriputto mayhaṃ aggasāvako anudhammacakkaṃ pavattako mamānantaraṃ senāsanaṃ laddhuṃ arahati, so imaṃ rattim senāsanaṃ alabhanto rukkhamaḷe vītināmesi, tumhe idān' eva evaṃ agāravā appatissā gacchante gacchante kāle kin ti katvā viharissathā³ 'ti. Atha nesaṃ ovādadānattāya „pubbe bhikkhave tiracchānagatāpi 'na kho pan' etaṃ amhākaṃ patirūpaṃ yaṃ mayaṃ añña-maññaṃ agāravā appatissā asabbhāgavuttino vihareyyāma, amhesu mahallakatarāṃ jānitvā tassa abhivādanāḍḍini karissāma⁴ 'ti sādhukaṃ vimaṃsitvā 'ayaṃ no mahallako' ti natvā tassa abhivādanāḍḍini katvā devapathaṃ pūrayamānā gatā⁵ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Himavantapasse ekaṃ mahānigrodhaṃ upanissāya tayo saḥāyā viharimsu: tittiro makkāṇo hatthīti. Te aññamaññaṃ agāravā appatissā asabbhāgavuttino ahesuṃ. Atha nesaṃ etad ahoṣi: „na yuttaṃ amhākaṃ evaṃ viharitum, yaṃ nūna mayaṃ yo no mahallakataro tassa abhivādanāḍḍini karontā vihareyyāma⁶ 'ti. „Ko pana no mahallakataro“ ti cintetvā ekadivasāṃ „atth' eso upāyo“ ti tayo pi janā nigrodhamūle nisīditvā tittiro ca makkāṇo ca hatthiṃ pucchimsu: „samma hatthi tvaṃ imaṃ nigrodharukkhaṃ kīvappamaṇakālato paṭṭhāya jānāsīti“. So āha: „samma³ ahaṃ⁴ taruṇapotakakāle imaṃ nigrodhagacchaṃ antarasatthiṃ kāvā gacchāmi, antataritvā⁵ ṭhitakāle ca pana me etassa aggasākhā nābhim ghaṭṭeti, ev' ahaṃ⁶ imaṃ gacchakālato paṭṭhāya jānāmīti“. Puna ubho janā purimanayen' eva makkāṇaṃ pucchimsu. So āha: „ahaṃ samma makkācchāpako samāno bhūmiyaṃ nisīditvā

¹ C^v -kula. ² C^s -vuddhaṃ. ³ C^v sammā, C^k sammā corrected to samma.

⁴ C^k ahan. ⁵ so all three MSS. ⁶ all three MSS. evāha.

gīvaṃ anukkhīpitvā va imassa nigrodhapotakassa aggaṃkure khādāmi, evaṃ ahaṃ imaṃ khuddakakālato paṭṭhāya jānāmīti¹. Atha itare ubho purīmanāyena² eva tittiraṃ pucchimāsu. So āha: „samma pubbe asukasmiṃ nāma ṭhāne mahānigrodharukkho ahosi, ahaṃ tassa phalāni khādītvā etasmiṃ ṭhāne vaccaṃ pātesim, tato esa rukkho jāto, ev' āhaṃ¹ imaṃ ajātakālato paṭṭhāya jānāmi, tasmā ahaṃ tumhehi jātiyā mahallakataro³ ti. Evaṃ vutte makāto ca hatthī ca tittirapaṇḍitaṃ āhaṃsu: „samma, tvaṃ amhehi mahallakataro, ito paṭṭhāya mayā tava sakkāragarukāramānanavandanapūjanāni c' eva abhivādanapaccuṭṭhānaañjalikammasāmīcikkammāni ca karissāma, ovāde ca te ṭhassāma, tvaṃ pana ito paṭṭhāya amhākaṃ ovādānusāsaniyaṃ² dadeyyāsi⁴. Tato paṭṭhāya tittiro tesāṃ ovādaṃ adāsi³, sīlesu paṭiṭṭhāpesi, sayam pi sīlāni samādiyi. Te tayo pi janā pañcasīlesu paṭiṭṭhāya aññamaññaṃ sagāravā sappatissā sabhāgavuttino hutvā jīvitapariyosāne devaloka-parāyanā⁴ ahesuṃ.

„Tesāṃ tiṇṇaṃ samādānaṃ tittiriyabrahmacariyaṃ nāma ahosi, te hi nāma bhikkhave tiracchānagatā aññamaññaṃ⁵ sagāravā sappatissā viharimāsu, tumhe evaṃ svākkhāte dhammavināye pabbajitvā kasmā aññamaññaṃ agāravā sappatissā viharatha, anujānāmi bhikkhave ito paṭṭhāya tumhākaṃ yathābuddhaṃ abhivādanapaccuṭṭhānaṃ añjalikammaṃ⁶ sāmīcikkammaṃ yathābuddhaṃ aggāsanaṃ aggodakaṃ agga-piṇḍaṃ ito paṭṭhāya ca navakatarena buddhataro senāsanaṃ na paṭibāhitabbo, yo paṭibāheyya āpatti dukkaṭassā⁷ ti.

“ Evaṃ Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Ye vaddham apacāyanti narā dhammassa kovidā
diṭṭhe va dhamme pāsamsā samparāye ca sugatīti. 36.

Tattha ye vaddham apacāyanti jātivaddho vayovaddho guṇavaddho ti tayo vaddhā, tesu jātisampanno jātivaddho nāma, vaye ṭhito vayovaddho

¹ C^k C^v evāha. ² C^v -niyaṃ. ³ C^k adāsi. ⁴ C^k devaloke. ⁵ C^v aññamañña.

⁶ C^v -kamma. ⁷ C^k dukkaṭakassā.

nāma, guṇasampanno guṇavaddho nāma, tesu guṇasampanno vayo-vaddho imasmiṃ tñāne vaddho ti adhippeto, apacāyanti ti jeṭṭhāpacāyikakammena pūjenti, dhammassa kovidā ti jeṭṭhāpacāyanadhammassa kovidā ti kusalā, diṭṭhe va dhamme ti imasmiṃ yeva attabhāve, pāsamsā ti pasamsārahā, sam-parāye ca sugatati samparetabbe imaṃ lokam hitvā gantabbe paraloke pi tesam sugati yeva hoti; ayam pan' ettha piṇḍatto: bhikkhave khattiyā vā hontu brāhmaṇā vā vessā vā suddā vā gahatthā vā pabbajitā vā tiracchānagatā vā ye keci sattā jeṭṭhāpacitikamme chekā kusalā guṇasampannānaṃ vayo-vuddhānaṃ apacitiṃ karonti te imasmiṃ¹ ca attabhāve jeṭṭhāpacitikārakā ti pasamsaṃ vaṇṇaṃ thomaṇaṃ labhanti kāyassa ca bhedaṃ sagge nibbantanti.

Evam Satthā jeṭṭhāpacitikammassa guṇaṃ kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā hatthināgo Moggallāno abosi, makkho Sāriputto, tittirapaṇḍito pana aham eva“² ti. Tittirajātakam.

8. Bakajātika.

Nācanta nikatippaṇṇo ti. Idam Satthā Jetavane viharanto cīvaravaddhakam bhikkhum ārabha kathesi. Eko kira jetavanavāsiko bhikkhu yaṃ kiñci cīvare kattabham chedanaghaṭṭana-vicāraṇasibbanādikaṃ³ kamman tattha sukusalo: So tāya kusalatāya cīvaram vaddheti, tasmā cīvaravaddhako t' eva paṇṇāyittha. Kim pan' esa karoti jīṇṇapilotikāsu hatthakammaṃ dassetvā suphassitaṃ⁴ manāpaṃ cīvaram katvā rajanapariyosāne piṭṭhodakena rañjitvā samkhena ghaṃsitvā⁵ ujjalam manūṇam katvā nikkhipati⁶. Cīvarakammaṃ kātuṃ ajānantā bhikkhū ahate sātāke gahetvā tassa santikaṃ āgantvā „mayam cīvaram kātuṃ na jānāma, cīvaram no katvā dethā“⁷ ti vadanti. So „cīvaram āvuso kayiramānaṃ cirena niṭṭhāti, mayā katacīvaram eva atthi, ime sātāke tṭhapetvā gaṇhitvā gacchathā“⁸ ti niharitvā dasseti⁹. Te tassa vaṇṇasampattiṃ yeva disvā antaraṃ ajānantā thiraṇa ti saṇṇāya ahatasātāke cīvaravaddhakassa datvā gaṇhitvā gacchanti. Tan tēhi thokam kilīṭṭhakāle uṇhodakena dho-riyamānaṃ attano pakatiṃ dassesi, tattha tattha jīṇṇatthānaṃ paṇṇāyati. Te vippaṭisārino honti. Evam āgatāgate pilotikāhi vañcento so bhikkhu sabbattha pākaṇḍo jāto. Yathā c' esa Jetavane tathā aññatarasmiṃ gāmake pi eko cīvaravaddhako lokam vañceti.

¹ C^k imasmiṃ. ² C^k C^v -vicāraṇa-. ³ C^k C^s supassitaṃ. ⁴ C^v ghasitvā. ⁵ C^k nikkhapati, C^s nikkhipati. ⁶ C^k C^v dassesīti, C^s dassesīti corrected to dasseti.

Tassa sambhattā¹ bhikkhū „bhante Jetavane kira eko cīvaravaḍḍhako evaṃ lokam vañceti“ ārocayimsu. Ath' assa etad ahosi: „hand' ahan taṃ nagaravāsikam vañcemīti“ pilotikacīvaram atimanāpaṃ katvā surattam rañjivā² taṃ pārupitvā Jetavanam agamāsi. Itaro taṃ disvā va lobham uppādetvā „bhante imam cīvaram tumhehi katan“ ti pucchi. „Ama āvuso“ ti. „Bhante, imam cīvaram mayham detha, tumhe aññam labhissathā“ 'ti. „Āvuso, mayam gāmaṃvāsikā dullabha-paccayā, im' āham tuyham datvā attanā kiṃ pārupissāmīti“. „Bhante, mama santike ahatasāṭakā atthi, te gahetvā tumhākam cīvaram karoṭhā“ 'ti. „Āvuso, mayā ettha hatthakammaṃ dassitam, tayi pana evaṃ vadante kiṃ sakkā kātum, gaṇhāhi nan“ ti tassa pilotika-cīvaram datvā ahatasāṭake ādāya taṃ vañcetvā pakkāmi. Jetavana-vāsiko pi taṃ cīvaram pārupitvā katipāhaccayena uṇhodakena dhovanto jīṇṇapilotikam disvā lajjito. „Gāmaṃvāsicīvaravaḍḍhakena kira Jetavana-vāsiko vañcito“ ti tassa vañcitabhāvo saṃghamajjhe pākaṭo jāto. Ath' ekadivasam bhikkhū dhammasabhāyam taṃ katham kathentā nisīdīmsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchi. Te taṃ attham ārocesuṃ. Satthā „na bhikkhave jetavanavāsicīvaravaḍḍhako³ idān' eva aññe vañceti, pubbe pi vañceti yeva, na gāmaṃvāsikenāpi idān' eva esa jetavanavāsicīvara-vaḍḍhako vañcito, pubbe pi vañcito yevā“ 'ti vatvā atītam āhari.

Atīte ekasmiṃ araññāyatane Bodhisatto aññataram padumasaram nissāya ṭhite rukke rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā aññatarasmiṃ nātimahante sare nidāghasamaye udakam mandam ahosi, bahū c' ettha macchā honti. Ath' eko bako te macche disvā „eken' upāyena ime macche vañ-cetvā khādessāmīti“ gantvā udakapariyante cintento nisīdi. Atha taṃ macchā disvā „kiṃ ayya cintento nisinno sīti“ pucchīmsu. „Tumhākam cintento nisinno 'mhīti“. „Amhākam kiṃ cintesi ayyā“ 'ti. „Imasmiṃ sare udakam parittam gocaro ca mando nidāgho ca mahanto, 'idān' ime macchā kiṃ nāma karissantīti' tumhākam cintento nisinno 'mhīti“. „Atha kiṃ karoma ayyā“ 'ti. „Tumhe sace mayham vacanam ka-

¹ C^v sampattā. ² C^s C^v rajitvā. ³ C^k C^s -vāsī-.

reyyātha ahañ vo ekekañ mukhatuṇḍakena gahetvā etañ pañcavaṇṇapadumasañchannañ¹ mahāsarañ netvā vissajjeyyan² ti. „Ayya, paṭhamakappikato paṭṭhāya macchānañ cintanaka-bako nāma n' atthi, tvañ amhesu ekekañ khāditukāmo sīti³. „Nāhañ tumhe mayhañ saddahante khādisāmi, sace pana sarassa atthibhāvañ mayhañ na saddahatha ekañ macchañ mayā saddhiñ sarañ passitum pesethā⁴ ti. Macchā tassa saddahitvā „ayañ jale pi thale pi samattho⁵ ti ekañ kāṇa-mahāmacchañ adamsu. „Inañ gahetvā gacchathā⁶ ti. So tañ gahetvā netvā sare vissajjetvā sabbam sarañ dassetvā puna ānetvā tesam macchānañ santike vissajjesi. So tesam macchānañ sarassa sampattiñ vaṇnesi. Te tassa kathañ sutvā gantukāmā hutvā „sādhū ayya amhe gaṇhitvā gacchāhīti⁷ āhaṃsu. Bako paṭhaman tañ kāṇamahāmaccham eva gahetvā saratīrañ netvā sarañ dassetvā saratīre jāte varaṇarukkhe niliyitvā tañ viṭapantare pakkipitvā tuṇḍena vijjhanto jīvitakkhayañ pāpetvā maṃsañ khāditvā kaṇṭake⁸ rukkhamañ pāpetvā⁹ puna gantvā „vissatṭho me so maccho, añño āgacchatū¹⁰ ti eten' upāyena ekekañ gahetvā sabbamacchake khāditvā puna āgato ekamaccham pi nāddasa. Eko pan' ettha kakkāṭako avasiṭṭho. Bako tañ pi khāditukāmo hutvā „bho kakkāṭaka, mayā sabbe te macchā netvā padumasañchanne¹¹ mahāsare vissajjitā, ehi tvañ pi nessāmīti¹². „Mañ gahetvā gacchanto kathañ gaṇhissasīti¹³. „Dasitvā gaṇhissāmīti¹⁴. „Tvañ evañ gahetvā gacchanto mañ pātesasi, nāhan tayā saddhiñ gaṇhissāmīti¹⁵. „Mā bhāyi, ahañ tañ sugahitañ¹⁶ gahetvā gaṇhissāmīti¹⁷. Kakkāṭako cintesi: „imassa macche netvā sare vissajjanañ nāma n' atthi, sace pana mañ sare vissajjessati iccetañ kusalañ, noce vissajjessati gīvaṃ assa chinditvā jīvitañ harissāmīti¹⁸. Atha nañ evaṃ āha: „samma baka, na kho tvañ sugahitañ¹⁹ gahetum sakkhissasi, amhākañ pana gahaṇaṃ

¹ C^o -sañchannañ. ² C^o kaṇṭhake. ³ C^o pāpetvā. ⁴ C^o -sañchanne. ⁵ so all three MSS.

sugahaṇaṃ, sac' āhaṃ alena¹ tava gīvaṃ gaheṭṭuṃ labhissāmi² tava gīvaṃ sugahitaṃ³ katvā tayā saddhiṃ gamissāmi⁴. So taṃ „vañcetukāmo esa maṇ“ ti ajānanto „sādhū“ 'ti sampaticchi. Kakkatāko attano aḷehi⁴ kammārasaṇḍāsena viya tassa gīvaṃ sugahitaṃ katvā „idāni gacchā“ 'ti āha. So taṃ netvā saraṃ dassetvā varaṇarukkhābhimukho pāyāsi. Kakkatāko āha: „mātula, ayaṃ saro etto, tvaṃ pana ito nesīti“. Bako „piyamātulako atibhaginiputto si me tvaṃ“ ti vatvā „tvaṃ 'esa maṃ ukkhipitvā vicaranto mayhaṃ dāso' ti saññaṃ karoṣi, maññe, pass' etaṃ varaṇarukkhamūle kaṇṭakarāsīm, yathā me te sabbamacchā khāditaṃ tam pi tath' eva khādisāmi⁵“ āha. Kakkatāko „ete macchā attano bālatāya tayā khāditaṃ, ahaṃ pana te maṃ khāditaṃ na dassāmi, taṃ nēva⁵ pana vināsaṃ pāpessāmi, tvaṃ hi⁶ bālatāya mayā vañcita-bhāvaṃ na jānāsi, marantā ubho pi marissāma, esa te sīsaṃ chinditvā bhūmiyaṃ khipissāmi⁷“ vatvā saṇḍāsena viya aḷehi⁷ tassa gīvaṃ nippīḷesi. So vattakatena mukhena akkhīhi assunā paggharantena maraṇabhayaṭṭajjito „sāmi, ahaṃ taṃ na khādisāmi, jīvaṃ me dehīti“ āha. „Yadi evaṃ otaritvā saraṃ maṃ vissajjehīti“. So nivattitvā saraṃ eva otaritvā kakkatākaṃ sarapariyante paṇḍapitṭhe ṭhapesi. Kakkatāko kattarikāya kumudanaḷaṃ kappento viya tassa gīvaṃ kappetvā udakaṃ pāvisi. Taṃ acchariyaṃ disvā varaṇarukkhe adhi-vatthā devatā sādhu-kāraṃ dadamānā vanaṃ unnādayamānā madhurassareṇa imaṃ gātham āha:

Nāccanta nikatippaṇṇo nikatyā sukhā edhati,
ārādhe nikatippaṇṇo bako kakkatākā-m-ivā ti. 37.

Tattha nāccantanikatippaṇṇo nikatyā sukhā edhatīti, nikati vuccati vañcanā, nikatipaṇṇo vañcanapaṇṇo puggalo⁸, tāya nikatyā nikatiyā

¹ C^v alena, C^s analena. ² C^k C^s labhissāmi. ³ so all three MSS. ⁴ C^s aḷehi. ⁵ C^s tañce, C^k taññeva. ⁶ C^k C^s tvaṃñahi, C^v tvañhi. ⁷ all three MSS. aḷehi. ⁸ C^k puggala, C^s puggalā.

vañcanāya na accantaṃ sukhān edhati niccākāle sukhasmīn ñeva paṭiṭṭhāturuṃ na sakkoti, ekaṃsena pana vināsaṃ¹ pāpuṇāti yevā ti attho, ārādheti² paṭilabhati, nikatipaṇṇo³ ti kerūṭikabhāvaṃ sikkhitapaṇṇo pāpapuggalo attanā katassa pūpassa phalaṃ paṭilabhati vindaṭi ti attho, kathañ? bako kakka-ṭakā miva yathā bako kakkāṭakā gīvacchedanaṃ pāpuṇi evaṃ pāpapuggalo attanā katapāpato diṭṭhadhamme vā samparāyaṃ vā bhayaṃ ārādheti paṭilabhati, imam atthaṃ pakāsetto Mahāsatto vanaṃ unnādento dhammaṃ desesi.

Satthā „na bhikkhave idān' eva gāmaṃ vāsīcīvaraṃ vaddhaken' esa vañcito, atīte pi vañcito yevā“ 'ti imaṃ dhammaṃ desanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā so jetavanavāsīcīvaraṃ vaddhako ahoṣi, kakkāṭako gāmaṃ vāsīcīvaraṃ vaddhako, rukkhadevatā pana aham evā“ 'ti. Bakajātaṃ.

9. Nandajātaṃ.

Maññe sovaṇṇayo rāsīti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto Sāriputtatherassa saddhivihārikaṃ ārabha kathesi. So kira bhikkhu suvaco ahoṣi vacanakkhamo, therassa mahanten' ussāhena upakāraṃ karoti. Ath' ekaṃ samayaṃ thero Satthāraṃ āpucchitvā cārikaṃ pakkanto Dakkhiṇāgiri janapadaṃ⁴ agamāsi. So bhikkhu tattha gataṃ mānathaddho hutvā therassa vacanaṃ na karoti, „āvuso idan nāma karohīti“ vutte pana therassa paṭipakkho hoti. Thero tassa āsayaṃ na jānāti. So tattha cārikaṃ caritvā puna Jetavanaṃ āgato. So bhikkhu therassa Jetavanavihāraṃ āgataṃ paṭṭhāya puna tādiso va jāto. Thero Tathāgataṃ ārocesi: „bhante, mayhaṃ eko saddhivihāriko ekasmīn ṭhāne satena kīṭadāso viya hoti, ekasmīn ṭhāne mānathaddho hutvā 'idaṃ nāma karohīti' vutte paṭipakkho hotīti“. Satthā „nāyaṃ Sāriputta bhikkhu idān' eva evaṃsilo, pubbe p' esa ekaṃ⁵ ṭhānaṃ gato satena kīṭadāso viya hoti ekaṃ ṭhānaṃ gato paṭipakkho paṭisattu hotīti“ vatvā therena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ karente Bodhisatto ekasmīn kuṭumbiyakule⁶ paṭisandhiṃ gaṇhi. Tass' eko sahāyako kuṭumbiko⁷ sayāṃ mahallako, bhariyā

¹ C² vināsaṃ. ² so all three MSS. ³ C² nikatipaṇṇo. ⁴ C² dakkhina-
⁵ C² ekaṃ. ⁶ C² C³ kuṭumbiya-. ⁷ C² kuṭumbiko.

pan' assa taruṇī. Sā taṁ nissāya puttāṁ paṭilabhi¹. So cintesi: „ayaṁ itthikā taruṇattā mam' accayena kañcid eva purisaṁ gahetvā imaṁ dhanāṁ vināseyya, puttassa me na dadeyya, yaṁ nūnāhaṁ imaṁ dhanāṁ paṭhavigataṁ kareyyan“ ti ghare Nandaṁ nāma dāsaṁ gahetvā araṇṇiṁ gantvā ekasmiṁ thāne taṁ dhanāṁ nidahitvā tassa ācikkhitvā „tāta Nanda, imaṁ dhanāṁ mama accayena mayhaṁ puttassa ācikkheyyāsi, mā vanaṁ pariccajittā“ 'ti ovaditvā kālam akāsi. Putto pi 'ssa anukkamena vayappatto jāto. Atha naṁ mātā āha: „tāta tava pitā Nandaṁ dāsaṁ gahetvā dhanāṁ nidhesi, taṁ āharāpetvā kuṭumbaṁ saṇṭhāpehīti“². So ekadivasāṁ Nandaṁ āha: „mātula atthi kiñci mayhaṁ pitarā dhanāṁ nidahitan“ ti. „Āma sāmīti“³. „Kuiṁ taṁ nidahitan“ ti. „Araṇṇe sāmīti“⁴. „Tena hi gacchāmā“ 'ti kuddālapitakaṁ ādāya nidhiṭṭhānaṁ gantvā „kahaṁ mātula dhanan“ ti āha. Nando āruyha dhanamatthake thātvā dhanāṁ nissāya mānaṁ uppādetvā „are dāsi puttaceṭṭaka, kuto te imasmiṁ thāne dhanan“ ti kumāraṁ akkosati. Kumāro tassa pharusavacanaṁ sutvā asuṇanto viya „tena hi gacchāmā“ 'ti taṁ³ gahetvā paṭinivattitvā puna dve tayo divase atikkamitvā agamāsi. Nando tath' eva akkosati. Kumāro tena saddhiṁ pharusavacanaṁ avatvā va nivattitvā „ayaṁ dāso 'ito paṭṭhāya dhanāṁ ācikkhissāmīti' gacchati, gantvā pana akkosati, tattha kāraṇaṁ na jānāmi, atthi kho pana me pitu sahāyo kuṭumbiko, taṁ paṭipucchitvā jānissāmīti“ Bodhisattassa santikaṁ gantvā sabbaṁ taṁ pavattiṁ ārocetvā „kin nu kho tāta kāraṇan“ ti pucchi. Bodhisatto „yasmiṁ te tāta thāne thito Nando akkosati tatth' eva te pitu santakaṁ dhanāṁ, tasmā yadā te Nando akkosati tadā naṁ⁴ 'ehi re dāsa, kiṁ akkosasīti' kaḍḍhitvā kuddālaṁ gahetva taṁ thānaṁ bhinditvā kulasantakaṁ dhanāṁ nīharitvā dāsaṁ ukkhipāpetvā dhanāṁ āharā“ 'ti vatvā imaṁ gātham āha:

¹ C^k labhi. ² C^s saṇṭhāpehīti. ³ C^k naṁ. ⁴ C^s taṁ.

Maññe sovaṇṇayo rāsi sovaṇṇamālā ca Nandako
yattha dāso āmajāto t̥hito thullāni gajjātīti. 38.

Tattha maññe ti evaṃ ahaṃ jānāmi, sovaṇṇayo ti sundaro vaṇṇo etesaṃ
ti suvaṇṇāni, kāni tūni rajatamaṇḍikaṇḍanapavāḍḍitratanaṃ imasmiṃ hi t̥hāne
sabbān' etāni suvaṇṇāni adhippetāni, tesāṃ rāsi sovaṇṇayo rāsi, sovaṇṇa-
mālā cā 'ti t̥uyhaṃ pitu santakā suvaṇṇamālāpi ca etth' evā 'ti maññāmi,
Nandako yattha dāso ti yasmiṃ t̥hāne t̥hito Nandako dāso, āmajāto ti
āma ahaṃ vo dāsīti evaṃ dāsavaṇṇaṃ upagatāya āmadāsisaṃkhātāya¹ dāsīyā
putto, t̥hito thullāni gajjātīti so yasmiṃ t̥hāne t̥hito thullāni pharusava-
canāni vadati tatth' eva te kuladhanaṃ, evaṃ ahaṃ taṃ maññāmi² Bodhisatto
kumārassa dhanagahaṇūpāyaṃ³ ācikkhi.

Kumāro Bodhisattaṃ vanditvā gharāṃ gantvā Nandaṃ ādāya
nidhiṭṭhānaṃ gantvā yathānusit̥thaṃ paṭipajjitvā taṃ dhanāṃ
āharitvā kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā⁴ Bodhisattassa ovāde t̥hito dā-
nādīni puññāni katvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā „pubbe p'esa evaṃsilo yevā“ 'ti vatvā imaṃ dhammade-
saṇaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā
Nando Sāriputtassa saddhivihāriko ahoṣi, paṇḍitakuṭumbiyo pana ahaṃ
evā“ 'ti. Nandajātakaṃ.

10. Khadiraṅgarajātaka.

Kāmaṃ patāmi nirayaṃ ti. Idam Satthā Jetavane vi-
haranto Anāthapiṇḍikaṃ ārabba kathesi. Anāthapiṇḍiko hi vi-
hāraṃ eva ārabba catupannāsakoṭṭidhanaṃ Buddhasāsane vikiritvā
ṭhapetvā t̥pi ratanāni aññattha ratanasaññaṃ eva anuppādetvā Sat-
thari Jetavane viharante devasikaṃ t̥pi mahāupaṭṭhānāni gacchati, pāto
va ekavāraṃ gacchati, tatapātarāso ekavāraṃ, sāyaṇhe ekavāraṃ,
aññāni pi antarūpaṭṭhānāni¹ hontī yeva, gacchanto ca „kin nu kho
ādāya āgato“ ti „sāmaṇerā vā daharā vā hattham pi me olokeyyūn“
ti² tucchaḥattho nāma na gatapubbo, pāto va gacchanto yāguṃ gā-

¹ C^s dāsi-, C^v omits dāsisaṃkhātāya. ² C^k -gahaṇūpāyaṃ, C^s -gahanūpāyaṃ,
C^v -gahahaṇūpāyaṃ. ³ C^s saṃṭhapetvā. ⁴ C^k antagarūpaṭṭhāni, C^v antarūpaṭṭhāni,
⁵ C^v adds ca.

hāpetvā gacchati, katapātarāso sappinavanītamadhupphāṇitādīni pi, sāyaṇhasamaye¹ gandhamālāvatthahattho ti, evaṃ divase divase paricajantassa pan' assa pariccāge pamāṇaṃ n' atthi, bahū vohārūpajīvino pi 'ssa hatthato paṇṇe āropetvā atthārasakotisaṃkhaṃ dhanam imaṃ gaṇhimsu. Te mahāseṭṭhi na āharāpeti. Aññā pan' assa kulasantakā atthārasakotiyo nadītīre nidahitvā tthapitā vātodakena nadīkūle bhinne mahāsamuddam pavittā, tā yathā pihitalaṇchitā va loha-cāṭiyo aṇṇavakucchiyaṃ pavaṭṭantā vicaranti. Gehe pan' assa pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ niccabbattaṃ nibaddham eva hoti, seṭṭhino hi gehaṃ bhikkhusaṅghassa catumahāpathe khaṇitapokkharāṇisadisam², sabbabhikkhūnaṃ mātāpitiṭṭhāne tthitaṃ, ten' assa gharaṃ Sammā-sambuddho pi gacchati, asītimahātherāpi gacchanti yeva, sesabhikkhūnaṃ pana āgacchantānaṃ ca gacchantānaṃ³ ca pamāṇaṃ n' atthi, Taṃ pana gharaṃ sattabhūmakam sattadvārakoṭṭhakapatimanditaṃ⁴. Tassa catutthe dvārakoṭṭhake⁵ ekā micchāditiṭṭhikā devatā vasati. Sammāsam-buddhe gehaṃ pavisante attano vīmāne tthātum na sakkoti, dārake gahetvā otarivā bhūmiyaṃ tiṭṭhati, asītimahātheresu pi avasesatheresu pi pavisantesu ca nikkhamantesu ca tath' eva karoti. Sā cintesi: „samaṇe ca Gotame sāvakesu c' assa imaṃ gehaṃ pavisantesu mayhaṃ sukhaṃ nāma n' atthi, niccakālaṃ otarivā otarivā bhūmiyaṃ tthātum na sakkhissāmi, yathā ime etāni gharaṃ na pavisanti tathā mayā kātum vaṭṭatīti“. Ath' ekadivasaṃ sayanūpagatass' eva mahākammantikassa santikaṃ gantvā obhāsaṃ pharitvā atthāsi, „ko etthā“ 'ti ca vutte „ahaṃ catutthadvārakoṭṭhake nibbattadevatā“⁶ ti āha. „Kasmā āgatāsīti“. „Tumhe seṭṭhissa kiriyāṃ na passatha, attano pacchimakālaṃ anoloketvā dhanam nīharitvā samaṇaṃ Gotamaṃ yeva pūreti, n' eva vaṇijjaṃ payojeti na kammante paṭṭhapeti, tumhe seṭṭhiṃ tathā ovadatha yathā attano kammaṃ karoti, yathā ca samaṇo Gotamo sasāvako imaṃ gharaṃ na pavisati tathā karoṭhā“ 'ti. Atha naṃ so āha: „bāladevate seṭṭhi dhanam vissajjento niyyānike Buddhasāsane vissajjeti, so sace maṃ cūlāya gahetvā vikkiṇissati n' evāhaṃ kiñci kathessāmi, gaccha tvan“ ti. Sā pan' ekadivasaṃ seṭṭhino jeṭṭhaputtaṃ upasaṃkamitvā tath' eva ovadi⁷. So pi naṃ purimanayen' eva tajjesi. Seṭṭhiṇā pana saddhiṃ kathetum yeva na sakkoti. Seṭṭhino pi nīrantaraṃ dānaṃ

¹ C^k sāyaṇha-, C^s sāyaṃha-. ² C^k khaṇapokkharāṇi-, C^v khatapokkharāṇi-, C^s khaṇitapokkharāṇi-. ³ C^v gacchantiānaṃ. ⁴ C^k C^s -koddhaka-, C^v -koṭṭaka-.

⁵ C^k C^s -koddhake, C^v -koṭṭake. ⁶ C^k C^s nibbattidevatā. ⁷ C^k adds va.

dentassa vohāre akarontassa āye mandībhūte¹ dhanam parikkhayaṃ agamāsi. Ath' assa anukkamena dāḷiddiyappattassa paribhogasāṭakasayanabhōjanāni pi purāṇasadisāni na bhaviṃsu, evaṃbhūto pi bhikkhusaṃghassa² dānam deti, paṇitam pana katvā dātum na sakkoti. Atha nam ekadivasam vanditvā nisinnam Satthā „diyyati pana te gahapati kule dānam“ ti pucchi. So „diyyati bhante, tañ ca kho kaṇājakam³ bilaṃgadutiyaṃ⁴“ ti āha. Atha nam Satthā „gahapati lūkham dānam demiti“ mā cittaṃ saṃkocayittha, cittaṃ hi paṇite Buddhapaccekaḥbuddhabuddhasāvakaṇaṃ dinnam dānam lūkham⁵ nāma na hoti, kasmā: vipākamahantattā⁶“ ti āha. Cittaṃ⁶ hi paṇitam kātum sakkontassa dānam lūkham⁵ nāma n' atthīti e'taṃ evaṃ vedittabbaṃ:

N' atthi citte pasannamhi appikā nāma dakkhiṇā
Tathāgate vā Sambuddhe atha vā tassa sāvake.
Na kir' atthi anomadassisu
pāricariyā Buddhesu appikā,
sukkhāya alonikāya⁷ ca
passa phalaṃ kummāsapinḍiya⁷ ti.

Aparam pi nam āha: „gahapati, tvaṃ tava lūkham⁸ dānam dadamāno aṭṭhannaṃ ariyapuggalānaṃ desi, aham Velāmakāle sakala-Jambudīpaṃ unnaṃgalam katvā satta ratanāni dadamāno pañca mahānadiyo ekoghapuṇṇam katvā viya ca mahādānam pavattayamāno tisaraṇagataṃ vā pañcasīlarakkhānakam vā kiñci nālatthaṃ, dakkhiṇeyya-puggalā nāma evaṃ dullabhā, tasmā lūkham⁸ me dānam ti mā cittaṃ saṃkocayitthā“ ti, evaṃ ca pana vatvā Velāmakasuttaṃ kathesi. Atha kho sā devatā issarakāle seṭṭhinā saddhim kathetum pi asakkonti⁹ „idān' āyam duggatattā mama vacanam gaṇhissatīti“ maññamānā aḍḍharattasamaye sirigabbhaṃ pavisitvā obhāsam pharitvā ākāse atthāsi. Seṭṭhi disvā „ko eso“ ti āha. „Aham mahāsetthi catutthadvāra-kotṭhake adhiyatthā¹⁰ devatā“ ti. „Kimatthaṃ āgatāsīti“. „Tuyham ovādaṃ kathetukāmaṃ hutvā“ ti. „Tena hi kathehīti“. „Mahāsetthi, tvaṃ pacchiṃnakālam na cintesi, puttadhītarō na olokesi, samaṇassa te Gotamassa sāsane bahum¹¹ dhanam vippakiṇṇam, so tvaṃ ativelam

¹ C^o mandī-. ² C^v -saṃghassa. ³ C^k kaṇājam, C^s kaṇājakam. ⁴ C^v bilaṃgadutiyaṃ? ⁵ C^s lūkham, C^v lūkhan. ⁶ all three MSS. cittaṃ, all three MSS. aloni-. ⁷ C^s lūkham. ⁸ all three MSS. asakkonti. ¹⁰ C^k adhiyatthā, C^s adhiyatvā. ¹¹ C^v bahu.

dhanavissajjanena vā navakammantānaṃ akaraṇena vā¹ samaṇaṃ Gotamaṃ nissāya duggato jāto, evambhūto pi samaṇaṃ Gotamaṃ na muñcasi, ajjāpi te samaṇā gharāṃ pavisanti yeva, yaṃ tāva tehi nītaṃ taṃ na sakkā paccāharāpetuṃ, gahitakam eva hotu, ito paṭṭhāya pana sayāṃ ca samaṇassa Gotamassa santikaṃ mā gamittha sāvakaṇāṃ c' assa imaṃ gharāṃ pavisituṃ mā adāsi. samaṇaṃ Gotamaṃ nivattitvāpi anolokento attano vohāre ca vaṇijjaṃ ca katvā kuṭumbaṃ saṅṭhāpehiti². Atha naṃ so evaṃ āha: „ayaṃ tayā mayhaṃ dātabba-ovādo“ ti. „Āma ayaṃ“ ti. „Tādisānaṃ devatānaṃ satena pi sahasseṇa pi satasahasseeṇa pi akampanīyo ahaṃ Dasabalena kato, mama hi saddhā Sincera viya acalā suppatitṭhitā, mayā niyyānike ratanasāsane³ dhanam viṣajjitam. ayuttan te kathitam, Buddhasāsane pahāro dinno evarūpāya anādarāya⁴ dussilāya kālakaṇṇiyā⁵, saddhim tayā mama ekagehe vasanakiccaṃ n' atthi, siṅgham mama gehā nikkhamitvā aṇṇattha gacchā“ ti. Sā sotāpannassa ariyasāvakaṃ vacanaṃ sutvā ṭhātum asakkonti⁶ attano vasanaṭṭhānaṃ gantvā dārake hatthena gahetvā nikkhami⁷, nikkhamitvā ca pana „aṇṇattha vasanaṭṭhānaṃ alabhamānā seṭṭhim khamāpetvā tath' eva vasissāmīti“ nagarapariggāhaka-devaputtassa santikaṃ gantvā taṃ vanditvā atṭhāsi. „ken' atthena āgatāsīti“ ca vuttā „ahaṃ sāmi anupadhāretvā Anāthapiṇḍikena saddhim kathesiṃ, so maṃ kujjhivā vasanaṭṭhānā nikkadḍhi, maṃ seṭṭhissa santikaṃ netvā khamāpetvā vasanaṭṭhānaṃ me dethā“ ti. „Kim pana tayā seṭṭhi vutto“ ti. „Ito paṭṭhāya Buddhupaṭṭhānaṃ saṃghupaṭṭhānaṃ mā kari, samaṇassa Gotamassa ghare pavesanaṃ mā adāsīti“ evaṃ me⁸ vutto sāmīti⁹. „Ayuttam tayā vuttam, sāsane pahāro dinno, ahaṃ⁶ taṃ ādāya seṭṭhino santikaṃ gantum na ussahāmīti“. Sā tassa santikā saṃghaṃ alabhivā catunnaṃ Mahārājānaṃ santikaṃ agamāsi⁹. Tehi pi tath' eva paṭikkhittā Sakkam devarājaṃ upasaṃkhamitvā taṃ pavattim ācikkhivā „ahaṃ deva vasanaṭṭhānaṃ alabhamānā dārake hatthena gahetvā attānā vicarāmi, tumhākaṃ siriyā mayhaṃ vasanaṭṭhānaṃ dāpethā“ ti sutṭhetaraṃ yāci. So pi naṃ āha: „tayā ayuttam kataṃ, Jinasāsane pahāro dinno, ahaṃ pi taṃ nissāya seṭṭhinā saddhim kathetuṃ na sakkomi, ekaṃ pana te seṭṭhissa

¹ all three MSS. omit vā. ² C^k adds masāsane, C^v adds mama sāsane.

³ C^v anācārāya. ⁴ C^v kālā-, C^k kālakaṇṇiyāya. ⁵ all three MSS. asakkonti.

⁶ C^v C^v omit nikkhami. ⁷ C^k omits me. ⁸ C^v ahaṃ. ⁹ C^k C^v agamā.

khamanūpāyaṃ kathessāmi¹. „Sādhū deva kathamā². „Mahāseṭṭhi³ssa hatthato manussehi paṇṇe āropetvā aṭṭhārasakoṭṭisaṃkhaṃ dhanam gahitaṃ atthi, tvaṃ tassa āyuttakavesaṃ gahetvā kañci ajānāpetvā tāni paṇṇāni ādāya katipayehi yakkhataruṇehi parivāritā ekena hatthena paṇṇaṃ ekena lekhanim⁴ gahetva tesam gehaṃ gantvā gehamajjhe lhiṭṭa attano yakkhānubhāvena te uttāsetvā idam tumhākaṃ inapaṇṇam⁵, amhākaṃ seṭṭhi attano issarakāle tumhe na kiñci āha, idāni duggato jāto, tumhehi gahitakahāpaṇāni dethā⁶ ti attano yakkhānubhāvaṃ dassetvā sabbāpi tā aṭṭhārasa hiraṇṇakoṭṭiyo sādhetvā seṭṭhiṃssa tucchakoṭṭhake pūretvā aññaṃ Aciravatīnadītīre nīhitadhanaṃ nadīkūle bhinne samuddaṃ pavittāṃ atthi tam pi attano ānubhāvena āharitvā koṭṭhe pūretvā aññaṃ pi asukaṭṭhāne nāma assāṃikaṃ aṭṭhārasakoṭṭimattam eva dhanam atthi tam pi āharitva tucchakoṭṭhe pūrehi, imāhi catuppaṇṇāsakoṭṭihi imaṃ tucchakoṭṭhake pūraṇena daṇḍakammaṃ katvā mahāseṭṭhiṃ⁷ khamāpehīti⁸. Sā „sādhū devā⁹ ti tassa vacanaṃ sampañjehitvā vuttanāyena¹⁰ eva sabbam dhanam āharitvā aḍḍharattasamaye seṭṭhiṃssa sirigabbhaṃ pavisitvā obhāsaṃ pharitvā ākāse aṭṭhāsi. „ko eso¹¹ ti vutte „ahaṃ te mahāseṭṭhi catutthadvāraakoṭṭhake¹² adhi-vatthā andhabāladevatā, mayā mahāmohanūlāya Buddhagūṇe ajānitvā purimesu divasesu tumhehi saddhim kiñci kathitaṃ, tam me dosaṃ khamatha, Sakkassa hi me devarājassa vacanena tumhākaṃ inam sādhetvā aṭṭhārasa koṭṭiyo samuddaṃ gatā aṭṭhārasa koṭṭiyo tasmiṃ tasmiṃ thāne assāṃikadhanassa aṭṭhārasa koṭṭiyo ti catuppaṇṇāsakoṭṭiyo āharitvā tucchakoṭṭhaṃ pūraṇena daṇḍakammaṃ kataṃ, Jetavanavihāraṃ ārabha parikkhayaṃ gatadhanaṃ sabbam sampiṇḍitaṃ, vasanaṭṭhānaṃ alabbhamānā kilamāmi, mayā aññāpatāya kataṃ manasi akatvā khamatha mahāseṭṭhi¹³ āha. Anāthapiṇḍiko tassā vacanaṃ sutvā cintesi: „ayaṃ ca devatā, ‘daṇḍakammaṃ¹⁴ ca¹⁵ me katan¹⁶ ti vadati, attano ca dosaṃ patijānāti, Satthā imaṃ cintevā attano guṇe jānāpessati, Saṃmāsāsbuddhassa naṃ dassessāmi¹⁷. Atha naṃ āha: „amma devate, sace si maṃ khamāpetukāma Satthu santike maṃ khamāpehīti¹⁸. „Sādhū evaṃ karissāmi, Satthu pāna maṃ santikaṃ gahetvā gacchāhīti¹⁹. So „sādhū²⁰ ti vatvā vibhātāya rattiyā pāto va tam gahetvā Satthu santikaṃ gantvā tāya katakammaṃ sabbam Tathāgatassa ārocesi. Satthā tassa vacanaṃ sutvā „idha gahapati pāpappuggalo pi yāva pāpaṃ na

¹ C^v lekhanim. ² C^v inā-, C^s inapaṇṇam. ³ C^s -seṭṭhinam. ⁴ C^s catutthe.

⁵ C^s C^v -kammaṃ. ⁶ C^s omits ca.

paccati tāva bhadrāni passati, yadā pan' assa pāpaṃ paccati tadā pāpaṃ eva passati, bhadrappuggalo pi yāva bhadrāṃ na paccati tāva pāpāni passati, yadā pan' assa bhadrāṃ paccati tadā bhadrāṃ eva passatīti¹ vatvā imā Dhammapade dve gāthā abhāsi:

Pāpo pi passati bhadrāṃ yāva pāpaṃ na paccati, (Dhp. vv.
yadā ca paccati pāpaṃ atha pāpo pāpāni passati. 119-120.)
Bhadro pi passati pāpaṃ yāva bhadrāṃ na paccati,
yadā ca paccati bhadrāṃ atha bhadro bhadrāni passatīti.

Imāya¹ ca pana gāthānaṃ pariyosāne sā devatā sotāpatti-phale paṭi-
tthāsi. Sā cakkamkitesu Satthu pādesu nipatitvā „mayā bhante rāga-
rattāya dosaduttāya mohamūlāya avijjandhāya tumhākaṃ guṇe
ajānantiyā pāpakaṃ vacanaṃ vuttaṃ, taṃ me khamathā“² ti Satthāraṃ
khamāpetvā mahāseṭṭhiṃ khamāpesi. Tasmiṃ samaye Anāthapiṇḍiko
Satthu purato attano guṇaṃ kathesi: „bhante ayaṃ devatā ‘Buddhu-
paṭṭhānādīni mā karohīti’ vāriyamānāpi³ maṃ vāretuṃ nāsakkhi, ‘dānaṃ
na dātabban’ ti imāya vāriyamāno p’ ahaṃ adāsim eva, nanu esa
bhante mayhaṃ guṇo“ ti. Satthā „tvaṃ kho si gahapati sotāpanno
ariyasāvako acalasaddho visuddhadassano, tvaṃ imāya appesakkha-
devatāya vārentiyā avāritabhāvo nācchariyo, yaṃ pana pubbe paṇḍitā
anuppanne Buddhe aparipakke⁴ nāpe tthitā kāmāvacarissarena Mārena
ākāse tthatvā ‘sace dānaṃ dassasi imasmiṃ niraye paccissasīti’ asīti-
hatthagambhiraṃ aṅgārakāsuṃ dassetvā ‘mā dānaṃ adāsīti’ vāritā
padumakaṇṇikamajjhe tthatvā dānaṃ adāsu idam acchariyaṃ“ ti
vatvā Anāthapiṇḍikena yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente
Bodhisatto Bārāṇasiseṭṭhissa kule nibbattitvā nānappa-
kārehi sukhūpaharaṇehi⁴ devakumāro viya saṃvaddhiyamāno⁵
anukkamena viññūtaṃ⁶ patvā soḷasavassakāle yeva sabbasippesu
nipphattiṃ patto. So pitu accayena seṭṭhitthāne tthatvā catusu
nagaradvāresu catasso dānasālā majjhe nagarassa ekaṃ attano
nivesanadvāre ekaṃ ti cha dānasālā kāretvā mahādānaṃ deti

¹ so all three MSS. instead of imāsaṃ? ² so all three MSS. instead of
vāriyamānāpi? ³ C^k aparipakkhe, C^s aparipakkhe corr. to aparipakke.

⁴ C^s sukhūpaharaṇehi, C^v sukhūpakaraṇehi. ⁵ C^v saṃvaddhiyamāno, C^s sad-
dhiyamāno. ⁶ C^s viññūtaṃ.

sīlaṃ rakkhati uposathakammaṃ karoti. Ath' ekadivasaṃ pātarāsavelāya Bodhisattassa nānaggarase manuññabhojane upanīyamāne eko paccekabuddho sattāhaccayena nirodhā vuṭṭhāya bhikkhācāraṇaṃ sallakkhetvā „ajja mayā Bārāṇasiseṭṭhissa gehadvāraṃ gantuṃ vaṭṭatīti“ nāgalatādantakattṭhaṃ khādītvā Anotattadahe mukhaṃ dhovītvā Manosīlātale tṭhito nivāsetvā kāyabandhanaṃ bandhītvā cīvaraṃ pārupītvā iddhi-mayamattikāpattaṃ ādāya ākāsenāgantvā Bodhisattassa bhatte upanītamatte gehadvāre aṭṭhāsi. Bodhisatto taṃ disvā va āsanā vuṭṭhāya nipaccākāraṃ dassētvā parikkammakārakaṃ olokesi, „kiṃ karomi sāmīti“ ca vutte „ayyassa pattaṃ āharathā“¹ ti āha. Taṃ khaṇaṃ yeva Māro pāpimā vikampamāno utṭhāya „ayaṃ paccekabuddho ito sattame divase āhāraṃ labhi, ajja alabhanto vīnassissati, imaṃ ca vīnāsessāmi seṭṭhino ca dānāntarāyaṃ karissāmīti“ taṃ khaṇaṃ ūeva² āgantvā antara-vatthumhi asītibhatthamattaṃ aṅgārakāsū³ nimmini, sā khadiraṅgārapuṇṇā⁴ sampajjalitā sajotibbhūtā Avīcimahānirayo viya khāyītha, taṃ pana māpetvā sayāṃ ākāse aṭṭhāsi. Pattaharaṇatṭhāya gacchamāno puriso taṃ disvā mahābhayaṇapatto nivatti. Bodhisatto „kiṃ tāta nivatto sīti“ pucchi. Ayaṃ „sāmi antara-vatthumhi mahatī“⁵ aṅgārakāsū⁶ sampajjalitā sajotibbhūtā“ ti. Ath' añño ath' añño ti evaṃ āgatāgatā sabbe pi bhayaṇpattā vegena palāyimsu. Bodhisatto cintesi: „ajja mayhaṃ dānāntarāyaṃ kātukāmo Vasavatti Māro uyyutto bhavissati, na kho pana jānāmi Mārasatena Mārasahassenāpi mayhaṃ akampiya-bhāvaṃ, ajja dāni mayhaṃ vā Mārassa vā balamahantataṃ ānubhāvamahantataṃ jānissāmīti“ taṃ yathāsaṃjītaṃ eva bhattapātiṃ sayāṃ ādāya gehā nikkhamma aṅgārakāsutaṭṭhe⁷ tṭhatvā ākāsaṃ ulloketvā Māraṃ disvā „ko si tvaṃ“ ti āha. „Ahaṃ Māro“ ti. „Ayaṃ aṅgārakāsū⁸ tayā nimmitā“ ti, „Āma mayā“

¹ C^s khaṇaṃ yeva. ² C^k C^v aṅgāra-. ³ C^k C^s khadiraṅgāra-. ⁴ C^k mahatī.

⁵ C^k C^s aṅgārakāsū, C^v aṅgārakāsu. ⁶ C^v aṅgārakāsu.

ti. „Kimatthāyā“ 'ti. „Tava dānassa antarāyakaṇaṭṭhāya ca paccekabuddhassa ca jīvitanaṣanattāyā“ 'ti. Bodhisatto „n' eva te ahaṃ attano dānassa antarāyaṃ na paccekabuddhassa jīvitantarāyaṃ kātuṃ dassāmi, ajja dāni mayhaṃ vā tuyhaṃ vā balamahantatāṃ jānissāmi“¹ aṅgārakāsuyā² taṭṭha³ thatvā „bhante paccekabuddha“², ahaṃ imassā aṅgārakāsuyā³ adhosīso patamāno pi na nivattissāmi, kevalaṃ tumhe mayā dinnabhojanāṃ patigaṇhathā“ 'ti vatvā imaṃ gātham āha:

Kāmaṃ⁴ patāmi nirayaṃ uddhapādo avasiro,
nānariyaṃ karissāmi, handa piṇḍaṃ paṭiggahā 'ti. 39.

Tatrāyaṃ piṇḍattho: bhante paccekavarabuddha, sace p' ahaṃ tumhōkaṃ piṇḍapātaṃ dento ekamsen' eva imaṃ nirayaṃ uddhapādo avasiro hutvā patāmi tathāpi yad idaṃ adānaṃ ca asīliyaṃ ca ariyehi akātabbattā anariyehi ca kātabbattā anariyaṃ ti vuccati na taṃ anariyaṃ karissāmi, handa imaṃ mayā diyyamānaṃ piṇḍaṃ paṭiggaha patigaṇhāhīti, ettha ca haṃ dā 'ti vavassaggatthe nipāto.

Evam vatvā Bodhisatto dāhasamādānena bhattapātīm gaheṭvā aṅgārakāsumatthakena⁵ pakkanto⁶. Tāvad eva asītihaṭṭhāya gambhīrāya aṅgārakāsuyā⁷ talato uparūpari jātaṃ attasattamaṃ ekaṃ mahāpadumaṃ uggantvā Bodhisattassa pāde paṭicchi. Tato mahātumbamatto reṇu uggantvā Mahāsattassa muddhani thatvā sakalasarīraṃ suvaṇṇacunṇasamokiṇṇam iva akāsi. So padumakaṇṇikāya thatvā nānaggarasabhojanāṃ paccekabuddhassa patte patitṭhāpesi. So taṃ paṭiggahetvā anu-⁸modanaṃ katvā pattaṃ ākāse khipitvā passantass' eva mahājanassa sāyaṃ pi vehāsaṃ abbhuggantvā nānappakāraṃ valāhakapantiṃ maddamāno viya Himavantam eva gato. Māro pi parājito domanassaṃ patvā attano vasaṇatṭhānam eva gato. Bodhisatto pana padumakaṇṇikāya tṭhitako va mahājanassa

¹ C^o aṅgārakāsu-. ² C^o paccekavarabuddha. ³ C^s C^o aṅgārakāsuyā. ⁴ C^s kāmaṃ. ⁵ C^s C^o aṅgāra-. ⁶ C^s C^o pakkhanto. ⁷ C^o aṅgāra-.

dānasīlasaṁvaṇṇanena dhammaṁ desetvā mahājanena parivuto attano nivesanam eva pavisitvā yāvajīvaṁ dānādīni puññāni karitvā yathākammaṁ gato.

Satthā „na idaṁ gahapati acchariyaṁ yaṁ tvaṁ evaṁ dassana-sampanno etarahi devatāya na kampito, pubbe paṇḍitehi katam eva acchariyaṁ“ ti imaṁ dhammaḍḍesaṁ āharitvā anusandhiṁ ghatetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā paccekabuddho tatth' eva parinibbāyi, Māraṁ parājayitvā pudumakaṇṇikāya thātvā paccekabuddhassa piṇḍa-pātadāyako Bārāṇasiseṭṭhi pana aham evā“ ti, Khadiraṅgāra-jātakaṁ. Kulāvakaṁ gato.

5. ATTHAKĀMAṆGA.

1. Losakajātaka.

Yo atthakāmassā 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Losakatissattheraṁ nāma' ārabha kathesi. Ko pan' esa Losakatissatthero nāma 'ti Kosalaratṭhe eko attano kulāṇasako kevaṭṭa-puttako ulābhī bhikkhu. So kira nibbattaṭṭhānato cavitvā Kosalaratṭhe ekasmiṁ kulasaḥassaṁ² kevaṭṭagāme ekissā³ kevaṭṭiyā kucchismiṁ paṭisandhiṁ gaṇhi. Tassa paṭisandhigahaṇadivase taṁ⁴ kulasaḥassaṁ⁵ jālahatthaṁ nadiyaṁ ca talākādisu⁶ ca macche pariyesantaṁ ekaṁ khuddakamaccham pi nālattha. Tato paṭṭhāya ca te kevaṭṭā parihāyanti yeva. Tasmim pi kucchigate yeva nesam gāmo sattavāre agginā daddho sattavāre raṇṇā daṇḍito. Evaṁ anukkamena duggatā jātā. Te cintayimisu: „pubbe amhākaṁ evarūpaṁ n' atthi, idāni pana parihāyāma, amhākaṁ antare ekāya kālakaṇṇiyā bhavitabbaṁ, dve vaggā homā“ ti pañca pañca kulasaṭāni ekato ahesuṁ. Tato yattha tassa mātāpitaro so koṭṭhāso parihāyati itaro vaḍḍhati. Te „tam pi koṭṭhāsaṁ dvidhā tam pi dvidhā“ ti evaṁ yāva tam eva kulaṁ ekaṁ ahoṣi tāva vibhajitvā tesam kālakaṇṇibhāvaṁ natvā pothetvā nikkadḍhimsu⁷.

¹ Ck omits nāma. ² Ck kusalasahassa-. ³ Cv ekassā. ⁴ Ck naṁ. ⁵ Ck kula-sahassaṁ. ⁶ Cv talā-, C talā- corr. to talā-. ⁷ Ck nika-.

Ath' assa mātā kiechena jīvamānā paripakke gabbhe ekasmiñ thāne vijāyi. Pacchimabhavikasattam na sakkā nāsetum, antoghate dīpo viya hi 'ssa' hadaye arahattassa upanissayo jalati. Sā tam dāraṇaṃ paṭijaggitvā ādhāvitvā paridhāvitvā² vicarapākāle ekam assa kapālakaṃ hatthe datvā puttam „ekam gharaṃ pavisā“³ ti pesetvā palātā. So tato paṭṭhāya ekako va hutvā tattha bhikkham pariyesitvā ekasmiñ thāne sayati na⁴ nahāyati na sarīraṃ paṭijaggati paṃsupisācako viya kiechena jīvikaṃ kappeti. So anukkamena sattavassiko hutvā ekasmiñ gehadvāre ukkhalidhovanassa chaḍḍitattṭhāne kāko viya ekekaṃ sītham uccinitvā khādati. Atha nam dhammasenāpati Sāvattṭhiṃ piṇḍāya caramāno disvā „ayaṃ satto atikāruṇṇappatto kataragāmaṇāsiko nu kho“ ti tasmīṃ mettacittam vadḍhitvā „ehi re“ ti āha. So gantvā theram vanditvā aṭṭhāsi. Atha nam thero „kataragāmaṇāsiko si, kham vā te mātāpitaro“ ti pucchi. „Aham bhante nippaccayo, mayham mātāpitaro maṃ nissāya 'kilant ambā' ti maṃ chaḍḍetvā palātā“ ti. „Api pana pabbajissasīti“. „Bhante, aham tāva pabbajeyyāṃ, mādisaṃ pana kapaṇaṃ⁵ ko pabbājessatīti⁶. „Aham pabbājessāmiti“. „Sādhu pabbājethā“⁷ ti. Thero tassa khādanīyaṃ bhojanīyaṃ⁸ datvā tam vihāraṃ netvā sahatthen⁹ eva nahāpetvā pabbājetvā paripuṇṇavassam upasampādesi. So mahallakakāle Losakatissatthero ti paññāyittha nippaṇṇo appalābho. Tena kira asadisadāne pi kucchipūro na laddhapubbo jīvitaghaṇanamattakam eva labhati. Tassa hi patte ekasmiñ neva yāguulūṅke dinne patto samatittiko hutvā paññāyati. Atha manussā „imassa patto pūro“ ti paññāyittha¹⁰ heṭṭhā yāguṃ denti. Tassa patte yāguṃ dānakāle manussānaṃ bhājane yāguṃ antardhāyatīti pi vadanti. Khajjakādisu pi es' eva nayo. So aparena samayena vipassanaṃ vadḍhetvā aggaphale arahatte paṭiṭṭhito pi appalābho va ahosi¹¹. Ath' assa anupubbena āyusamkhāresu parihīnesu parinibbānadivaso sampāpuni. Dhammasenāpati āvajjento tassa parinibbānabhāvaṃ natvā „ayaṃ Losakatissatthero ajja parinibbāyissati, ajja mayā etassa yāvadattham āhāraṃ dātuṃ 'aṭṭatīti' tam ādāya Sāvattṭhiṃ piṇḍāya pāvisi. Thero tam nissāya tāva bahumanussāya Sāvattṭhiyā hattham pasāretvā vandanamattam pi nālattha. Atha nam thero „gacchāvuso, āsanasālāya nisīdā“ ti uyyojetvā „imaṃ Losakassa dethā“

¹ C^v omits ssa. ² C^v omits paridhāvitvā. ³ C^k omits na. ⁴ C^k chaḍḍhita.

⁵ C^k kapana, C^v kapaṇā, C^s kapana corr. to kapaṇaṃ. ⁶ all three MSS. -jessasīti.

⁷ C^k C^v -niyaṃ -niyaṃ. ⁸ so all three MSS. instead of paññāyitvā. ⁹ C^v appalābho si.

'ti laddhāhāraṃ pesesi. Taṃ gahetvā gatā Losakatheraṃ asaritvā sayam eva bhuñjimsu. Atha therassa uṭṭhāya vihāraṃ gamanakāle Losakatissatthero gantvā therāṃ vandi. Thero nivattitvā ṭhitako va „laddhan te āvuso bhattan“ ti pucchi. „Labhissāma no bhante“ ti. Thero samvegappatto kālaṃ olokesi. Kālo atikkanto. Thero „hot' āvuso, idh' eva nisīdā“ 'ti Losakatheraṃ āsanasālāya nisīdāpetvā Kosalarañño nivesanaṃ agamāsi. Rājā therassa pattāṃ gāhāpetvā „bhattassa akālo“ ti pattapūraṃ catumadhuraṃ dāpesi. Thero taṃ ādāya gantvā „eh' āvuso Tissa, imaṃ catumadhuraṃ bhuñjā“ 'ti vatvā pattāṃ gahetvā va atṭhāsi. So thero gāravena lajjanto na paribhuñjati. Atha naṃ thero „eh' āvuso Tissa, ahaṃ imaṃ pattāṃ gahetvā va ṭhassāmi, tvaṃ nisīditvā paribhuñja, sace imaṃ pattāṃ hatthato muñceyyaṃ kiñci na bhaveyyā“ 'ti āha. Athāyasmā Losakatissatthero¹ aggissare dhammasenāpatimhi pattāṃ gahetvā ṭhite² catumadhuraṃ paribhuñji. Taṃ therassa ariyiddhibalena parikkhayaṃ na agamāsi. Tadā Losakatissatthero¹ yāvadatthaṃ udarapūraṃ katvā paribhuñji, taṃ divasaṃ yeva ca anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyi. Sammāsambuddho santike ṭhatvā sarīranikkhepaṃ kāresi. Dhātuyo gahetvā cetiyaṃ karimsu. Tadā bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannipatitvā „āvuso, Losakathero apuñño appalābhī, evarūpena nāma apuññena appalābhinā kathaṃ ariyadhammo laddho“ ti kathentā³ nisīdimsu. Satthā dhammasabhāyaṃ gantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ 'ti pucchi. Te „imāya nāma bhante“ ti ārocesuṃ. Satthā „bhikkhave, eso bhikkhu attano alābhībhāvaṃ ca⁴ ariyadhammalābhībhāvaṃ⁵ ca attanā va akāsi⁶, ayaṃ hi pubbe paresaṃ lābhantarāyaṃ katvā appalābhī⁷ jāto, 'aniccaṃ dukkhaṃ anantā' ti vipassanāya yuttabhāvassa phalena ariyadhammalābhī⁸ jāto“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Kassapasammāsambuddhakāle⁹ aññataro bhikkhu ekaṃ kuṭumbikaṃ¹⁰ nissāya gāmakāvāse vasati pakatatto sīlavā vipassanāya yuttaṭṭayutto. Ath' eko khīṇāsavathero samavattasaṃvāsaṃ¹¹ vasamāno pubbe na tassa bhikkhuno upatṭhākakuṭumbikassa¹² vasanagāmaṃ sampatto. Kuṭumbiko

¹ C^v -tissathero. ² C^k ṭhita. ³ C^k C^v kathento. ⁴ C^v alābhībhāvaddhaṃca.

⁵ C^k -lābhī-. ⁶ C^k C^s katāsi. ⁷ C^k C^v -bhi, C^s -lābhī corr. to -labhī.

⁸ C^k C^s -bhi. ⁹ C^k kassapasambuddha-. ¹⁰ C^k C^s kuṭumbikaṃ. ¹¹ C^v samavattavāsaṃ, C^s samavattasavāsaṃ corr. to samavattavāsaṃ. ¹² C^k C^s -kuṭumbi-.

therassa iriyāpathe yeva pasīditvā pattam ādāya gharam pave-
setvā sakkaccaṃ bhojetvā thokaṃ dhammakathaṃ sutvā theram
vanditvā „bhante, amhākaṃ dhuravihāram¹ eva gacchatha,
mayam sāyaṇhasamaye² āgantvā passissāmā“ ti āha. Thero
vihāram gantvā nevāsikatheram vanditvā āpucchitvā ekamantaṃ
nisīdi. So pi tena saddhiṃ paṭisanthāram katvā „laddho te
āvuso bhikkhāhāro“ ti pucchi. „Āma laddho“ ti. „Kham
laddho“ ti. „Tumhākaṃ dhuragāme kuṭumbiyaghare“ ti evaṃ
ca pana vatvā attano senāsanaṃ pucchitvā paṭijaggitvā patta-
cīvaraṃ paṭisāmetvā jhānasukhena phalasukhena vītināmento
nisīdi. So pi kuṭumbiko sāyaṇhe³ gandhamālāṃ c' eva dīpate-
laṃ ca gāhāpetvā vihāram gantvā nevāsikatheram vanditvā
„bhante, eko āgantukathero atthi, āgato nu kho“ ti pucchi.
„Āma āgato“ ti. „Idāni kahan“ ti. „Asukasenāsane nāmā“
ti. So tassa santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisinno
dhammakathaṃ sutvā sītalavelāya cetiyaṃ ca bodhiṃ ca⁴ pūjetvā
dīpe jāletvā ubho pi jane nimantetvā gato. Nevāsikathero pi
kho „ayaṃ kuṭumbiko paribhinno, sac' āyaṃ bhikkhu imasmiṃ
vihāre vasissati na maṃ esa kismiṃca gaṇayissatīti“ therō⁵
anattamanataṃ⁶ āpajjitvā „imasmiṃ vihāre etassa avasanākāro
mayā kātuṃ vaṭṭatīti“ tena upaṭṭhānavelāya āgatenā saddhiṃ
kiñci na kathesi. Khīṇāsavathero tassa ajjhāsayaṃ jānitvā
„ayaṃ therō mama kule vā gaṇe vā apalibuddhabhāvaṃ na
jānātīti“ attano vasanaṭṭhānaṃ gantvā jhānasukhena phala-
sukhena vītināmesi. Nevāsiko pi punadivasena kapiṭṭhena gaṇ-
dhiṃ paharitvā nakhena dvāraṃ ākoṭetvā kuṭumbiyassa gehaṃ
agamāsi. So tassa pattam gahetvā paññattāsane nisīdāpetvā
„āgantukathero kham bhante“ ti pucchi. „Nāham tava kulū-
pakassa pavattiṃ jānāmi, gaṇdhiṃ⁶ paharanto dvāraṃ āko-
ṭento pabodhetuṃ nāsakkhiṃ, hiyyo tava gehe paṇītabhojanaṃ

¹ C^v dhūra-. ² C^k sāyanha-, C^s sāyaṃha-. ³ C^v bodhiyaṇa. ⁴ C^s C^v there.

⁵ C^v anantamanataṃ, C^s anattamattaṃ corr. to anattamatataṃ. ⁶ so all three MSS.

bhuññitvā jīrapetuṃ asakkonto 'idāni niddaṃ okkanto yeva bhavissatī' tvaṃ paṣīdamāno evarūpesu thānesu yeva paṣīdasīti" āha. Khīṇāsavathero pi attano bhikkhācāravelaṃ sallakkhetvā sarīraṃ paṭijaggitvā pattacivaram ādāya ākāse uppatitvā aññattha agamāsi. So kuṭumbiko nevāsikatheraṃ sappimadhusakkarābhisaṃkhataṃ pāyasaṃ pāyetvā pattaṃ gandhacunṇehi ubbaṭṭetvā puna pūretvā „bhante, so thero maggakilanto bhavissati, idam assa harathā" 'ti adāsi. Itaro apaṭikkhipitvā va gaḥetvā gacchanto „sace so bhikkhu imaṃ pāyasaṃ pivissati gīvāya gaḥetvā nikkadḍhiyamāno pi na gamissati, sace paṇāhaṃ imaṃ pāyasaṃ manussassa dassāmi pākāṭam me kammaṃ bhavissati, sace uḍake opilāpessāmi uḍakapiṭṭhe sappi paññāyissati, sace bhūmiyaṃ chaḍḍessāmi¹ kākasannipātena paññāyissati, kattha nu kho imaṃ chaḍḍeyyan²" ti upadhārento ekaṃ jhāmakhettaṃ disvā aṃgāre viyūhitvā³ tattha pakkhipitvā upari aṃgārehi paṭicchādetvā vihāraṃ gato. Taṃ bhikkhuṃ adisvā cintesi: „addhā so bhikkhu khīṇāsavo mama ajjhāsayaṃ vīditvā aññattha gato bhavissati, aho mayā uḍarahetu ayuttaṃ katan" ti tāvad ev' assa mahantaṃ dhamassaṃ uḍapādi, tato paṭṭhāy' eva ca manussapeto hutvā na cirass' eva kālaṃ katvā niraye nibbatti. So bahūni vassasatasahassāni niraye paccitvā pakkāvasesena paṭipāṭiyā pañcajāṭisatesu yakkho hutvā ekadivasaṃ pi uḍarapūraṃ āhāraṃ na labhi. Ekadivasaṃ pana gabbhamaṃ uḍarapūraṃ labhi. Puna pañca jāṭisatāni⁴ sunakho ahoṣi. Tadāpi ekadivasaṃ bhattavamaṇaṃ uḍarapūraṃ labhi. Sesakāle pana tena uḍarapūro āhāro nāma na laddhapubbo. Sunakhaṇito pana cavitvā Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ gāme duggatakule nibbatti. Tassa nibbattito paṭṭhāya taṃ kulaṃ paramaduggaṭṭam eva jātaṃ. Nābhito uddhaṃ uḍakakañjikamattaṃ⁵ pi na labhi. Tassa pana Mittavindako ti nāmaṃ ahoṣi. Mātā-

¹ C^k chaḍḍessāmi. ² C^k chaḍḍeyyan. ³ C^k viyūhitvā, C^s viyūhitvā corr. to viyūhitvā. ⁴ C^k pañcasatāni. ⁵ C^k -kañjika-.

pitaro jātakadukkhāṃ adhivāsetuṃ asakkontā „gaccha kāḷa-
kaṇṇikā“¹ 'ti taṃ pothetvā nīharimsu. So appaṭṭisarāṇo vica-
ranto Bārāṇasīṃ agamāsi. Tadā Bodhisatto Bārāṇasiyaṃ
disāpāmokkho ācariyo hutvā pañca māṇavakasatāni sippaṃ
vācesī. Tadā Bārāṇasivāsino duggatānaṃ paribbayaṃ datvā
sippaṃ sikkhāpenti. Ayam pi Mittavindako Bodhisattassa san-
tike puññasippaṃ sikkhati. So pharusso anovādakkhamo taṃ
taṃ paharanto² vicarati, Bodhisattena ovadiyamāno pi ovādaṃ
na gaṇhāti, taṃ nissāya āyo pi 'ssa mando jāto. Atha so
māṇavakehi saddhiṃ bhaṇḍitvā ovādaṃ agaṇhanto tato palāyitvā
āhiṇḍanto ekaṃ paccantagāmaṃ gantvā bhaṭṭiṃ katvā jivati.
So tattha ekāya duggatitthiyā saddhiṃ saṃvāsaṃ kappesi. Sā
taṃ nissāya dve dārake vijāyī. Gāmaṃvāsino „amhākaṃ susā-
sanaṃ dussāsanaṃ āroceyyāsi“³ Mittavindakassa bhaṭṭiṃ⁴ datvā
taṃ⁵ gāmadvāre kuṭikāya vasāpesuṃ. Taṃ pana Mittavindakaṃ
nissāya te paccantagāmaṃvāsino sattakkhattuṃ rājadandaṃ adamsu,
sattakkhattuṃ tesāṃ gehāni nijjhāyimsu, sattakkhattuṃ taḷakāṃ
chijji. Te cintayimsu: „amhākaṃ pubbe imassa Mittavinda-
kassa anāgamanakāle⁶ evarūpaṃ n' atthi, idāni pan' assa āga-
takālato paṭṭhāya parihāyāmā“⁷ 'ti taṃ pothetvā nīharimsu.
So attano dārake gahetvā aññattha gacchanto ekaṃ amanussa-
pariggahaṃ aṭaviṃ pāvisi. Tatth' assa amanussā dārake ca
bhariyaṃ ca māretvā maṃsaṃ khādimsu. So tato palāyitvā
tato tato āhiṇḍanto ekaṃ Gambhīraṃ nāma paṭṭanagāmaṃ
nāvāvissajjanadvase⁸ yeva patvā kammakaro hutvā nāvaṃ
abhirūhi. Nāvā samuddapitṭhe sattāhaṃ gantvā sattame divase
samuddamajjhe ākoṭetvā ṭhapitā viya⁹ aṭṭhāsi. Te kāḷakaṇṇi-
salākaṃ vāresuṃ. Sattakkhattuṃ Mittavindakass' eva¹⁰ pāpuṇi¹¹.
Manussā tass' ekaṃ veṇukalāpakāṃ datvā haṭṭhe gahetvā sa-
mudde khipimsu. Tasmīṃ khittamatte nāvā agamāsi. Mitta-

¹ C^k pahārento. ² C^v adds va. ³ C^k naṃ. ⁴ C^k anāgamanakāle. ⁵ C^k nāvaṃ.

⁶ C^v vīndakasseva. ⁷ C^v C^s -ṇī.

vindako veṇukalāpe nipajjitvā samuddapitṭhe gacchanto Kassa-pasammāsambuddhassa kāle rakkhitaṣaṭṭassa phalena samuddapitṭhe ekasmiṃ phalikavimāne catasso devadhītā paṭilabhitvā tāsāṃ santike sukhāṃ anubhavamāno sattāhaṃ vasi. Tā pana vimānapetiyo sattāhaṃ sukhāṃ anubhavanti. Sattāhaṃ dukkhāṃ anubhavitum gacchamānā „yāva mayāṃ āgacchāma tāva idh' eva hohīti“ vatvā agamaṃsu. Mittavindako tāsāṃ gatakāle veṇukalāpe nipajjitvā parato gacchanto rajatavimāne aṭṭha devadhītaro labhi. Tato pi parāṃ gacchanto maṇivimāne soḷasa kanakavimāne dvattimsa devadhītaro labhi. Tāsāṃ pi vacanaṃ akatvā parato gacchanto antaradīpake ekaṃ yakkhanagaraṃ addasa. Tatth' ekā yakkhinī ajarūpena vicarati. Mittavindako tassā yakkhinībhāvaṃ ajānanto „ajamaṃsaṃ khādissāmi“ taṃ pāde aggahesi. Sāyaṃ yakkhānubhāvena taṃ ukkhipitvā khipi. So tāya khitte samuddamatthakena gantvā Bārāṇasīyaṃ parikhāpitṭhe ekasmiṃ kaṇṭakagumbamatthake patitvā pavaṭṭamāno bhūmiyaṃ paṭiṭṭhāsi. Tasmiṃ ca samaye tasmiṃ parikhāpitṭhe rañño ajikā caramānā corā haranti. Ajikagopakā „core gaṇhissāma“ 'ti ekamantaṃ nilīnā aṭṭhaṃsu. Mittavindako pavaṭṭitvā bhūmiyaṃ tṭhito tā ajikā disvā cintesi: „ahaṃ samudde ekasmiṃ dīpake ajikaṃ pāde gahetvā tāya khitto idha patito, sace pan' idāni ekaṃ ajikaṃ pāde gahissāmi sā maṃ parato samuddapitṭhe vimānadevatānaṃ santike khiṇissatīti“¹ so evaṃ ayoṇiso manasi karitvā ajikaṃ pāde gaṇhi. Sā gahitamattā viravi. Ajikagopakā ito c' ito ca āgantvā taṃ gahetvā „ettakaṃ kālāṃ rājakule ajikākhādako esa coro“ ti taṃ koṭṭetvā bandhitvā rañño santikaṃ neṇti. Tasmiṃ khaṇe Bodhisatto pañcasatamaṇavakaparivuto nagarā nikkhamma nahāyitum gacchanto Mittavindakaṃ disvā sañjānitvā te manusse āha: „tāta, ayaṃ amhākaṃ antevāsiko, kasmā taṃ gaṇhitthā“ 'ti. „Ajikacorako ayya ekaṃ ajikaṃ pāde gaṇhi, tasmā gahito“ ti. „Tena h'

¹ C* C^o khiṇissatīti, C^o khiṇissasīti.

etaṃ amhākaṃ dāsaṃ katvā detha, amhe nissāya jīviṣṣatīti¹.
Te „sādhū ayyā“ 'ti taṃ viṣṣajjtvā agamaṃsu. Atha naṃ
Bodhisatto „Mittavindaka tvaṃ ettakaṃ kālaṃ kaḥaṃ vasīti“
pucchi. So sabbāṃ attanā katakammaṃ ārocesi. Bodhisatto
„atthakāmānaṃ¹ vacanaṃ akaronto² etaṃ dukkhaṃ pāpuṇan-
tīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsanaṃ
ajiyā pādam olubbha Mittako viya socatīti. 40.

Tattha atthakāmassā 'ti vaḍḍhiṃ icchantassa, hitānukampino ti
hitena anukampamānassa, ovajjamāno ti mudukena hitacittena ovadiyamāno,
na karoti sāsanaṃ ti anusatthiṃ na karoti dubbaco anovādako hoti, Mittako
viya socatīti yathā ayaṃ Mittavindako ajāya pādaṃ gaḥetvā socati kilamati
evaṃ niccakālaṃ socatīti imāya gāthāya Bodhisatto dhammaṃ desesi. Evaṃ
tena therena ettake addhāne tisu yeva attabhāvesu kucchipūro laddhapubbo,
yakkhena hutvā ekadivasaṃ gabbhamalaṃ laddhaṃ sunakhena hutvā ekadivasaṃ
bhattavamaṇaṃ parinibbānadivase dhammasenāpatissānubhāvena catumadhuraṃ
laddhaṃ, evaṃ parassa lābhantarāyakaraṇaṃ nāma mahādoṣaṃ ti veditaḥhaṃ.

Tasmiṃ pana kāle so pi ācariyo Mittavindako pi yathā-
kammaṃ gato.

Satthā „evaṃ bhikkhave attanā appalābbhibhāvaṃ ca ariyadhamma-
lābbhibhāvaṃ ca sayam eva esa akāṣīti“ imaṃ dhammadesanaṃ āha-
ritvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Mittavindako
Losakatissatthero ahoṣi, disāpāmoḥkhācariyo pana aham evā“ 'ti.
Losakajātakaṃ.

2. Kapotajātaka.

Yo atthakāmassā 'ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto
aññataraṃ lolabhikkhuṃ ārabba kathesi. Tassa lolabhāvo Nava-
nipāte Kākajātaka³ āvibhavissati. Tadā pana taṃ bhikkhū „ayaṃ
bhante bhikkhu lolo“ ti Satthu ārocesuṃ. Atha naṃ Satthā „saccaṃ

¹ C^k atthakākāmānaṃ, C^s attakāmānaṃ. ² so all three MSS. ³ C^k kokajātaka.

kira tvaṃ bhikkhu lolo“ ti pucchi. „Āma bhante“ ti. Satthā „pubbe pi tvaṃ bhikkhu lolo, lolakāraṇā jīvitakkhayaṃ patto, paṇḍitāpi taṃ nissāya attano vasaṇatthānā parihīnā“ ti vatvā atitāṃ āhari:

Atite Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto pārāpatayoniyaṃ nibbatti. Tadā Bārāṇasivāsino puññakāmatāya tasmiṃ tasmiṃ thāne sakunānaṃ sukhavāsathāya thusapacchiyo¹ olambenti. Bārāṇasissetthino pi bhakkārako attano mahānase ekaṃ thusapacchiṃ olambetvā thapesi. Bodhisatto tattha vasaṃ kappesi. So pāto va nikkhamitvā gocare caritvā sāyaṃ āgantvā tattha vasanto kālaṃ khepeti. Ath' ekadivasaṃ eko kāko mahānasamatthakena gacchanto ambilānambilamacchamaṃsānaṃ² dhūpanavasaṃ ghāyitvā lobhaṃ uppādetvā „kin nu kho nissāya imaṃ macchamaṃsaṃ labhissāmīti“ avidūre nisīditvā parigaṇhanto sāyaṃ Bodhisattaṃ āgantvā mahānasaṃ pavisantaṃ disvā „imaṃ pārāpataṃ nissāya macchamaṃsaṃ labhissāmīti“ punadivase pāto va āgantvā Bodhisattassa nikkhamitvā gocarathāya gamanakāle piṭṭhito piṭṭhito agamāsi. Atha naṃ Bodhisatto „kasmā tvaṃ samma amhehi saddhiṃ carasīti“ āha. „Sāmi, tumhākaṃ kiriya mayhaṃ ruccati, ito paṭṭhāya tumhe upaṭṭhahissāmīti“. „Samma, tumhe aññagocarā mayaṃ aññagocarā, tumhehi amhākaṃ upaṭṭhānaṃ dukkaraṃ“ ti. „Sāmi tumhāgocaragahaṇakāle³ ahaṃ pi gocaraṃ gahetvā tumhehi saddhiṃ yeva gamissāmīti“. „Sādhu, kevalaṃ te appamattena bhavitabbaṃ“ ti. Evaṃ Bodhisatto kākaṃ ovaḍitvā gocare caranto tiṇabījādīni⁴ khādati. Bodhisattassa pana gocaragahaṇakāle kāko gantvā gomayapiṇḍaṃ apanetvā pāṇake khādītvā udaraṃ pūretvā Bodhisattassa santikaṃ āgantvā „sāmi, tumhe ativeḷaṃ caratha, atibahubhakkhena nāma bhavituṃ na vaṭṭatīti“ vatvā Bodhisattena gocaraṃ gahetvā sāyaṃ āgacchantena saddhiṃ yeva mahānasaṃ pavisi.

¹ C^k -pacchayo. ² both MSS. ambilātambila-. ³ so both MSS. instead of tumhākaṃ-? ⁴ C^k tiṇabījāni, C^v kiṇabījādīni.

Bhattachārako „ambhākaṃ kapoto aññaṃ pi gahetvā āgato“ ti kākassa pi pacchiṃ ṭhapesi. Tato patṭhāya dve janā vasanti. Ath' ekadivasam seṭṭhissa bahum macchamaṃsaṃ āharimsu. Tam ādāya bhattachārako mahānase tattha tattha olambesi. Kāko tam disvā lobhaṃ uppādetvā „sve gocarabhūmiṃ agantvā¹ mayā idam eva khāditabban“ ti rattiṃ tintiṇanto nipajji. Punadivase Bodhisatto gocarāya gacchanto „ehi samma kākā“ ti āha. „Sāmi, tumhe gacchatha, mayhaṃ kucchirogo atthi“ti. „Samma, kākānaṃ kucchirogo nāma kadāci na bhūtapubbo, rattiṃ tisu yāmesu ekekasmim yāme mucchitā honti, dīpavattiṃ gilitakāle pana nesaṃ muhuttan titti² hoti, tvaṃ imaṃ macchamaṃsaṃ khāditukāmo bhavissasi, ehi manussaparibhogo nāma tumhākaṃ dupparibhuñjiyo, mā evarūpaṃ akāsi, mayā saddhiṃ yeva gocarāya gacchāhi“ti. „Na sakkomi sāmīti“ti. „Tena hi paññāyissasi sakena kammena, lobhavaṃsaṃ agantvā³ appamatto hohīti“ tam ovaditvā Bodhisatto gocarāya gato. Bhattachārako nānappakāraṃ macchamaṃsavikatiṃ⁴ sampādetvā usumanikkhamanattamaṃ bhājanāni thokaṃ vivaritvā rasaparissāvanakaroṭiṃ bhājanamatthake ṭhapetvā bahi nikkhamitvā sedaṃ muñcamāno aṭṭhāsi. Tasmim khaṇe kāko pacchito sīsaṃ ukkhipitvā bhattagehaṃ olokento tassa nikkhamitabhāvaṃ ñatvā „ayaṃ dāni mayhaṃ manorathaṃ pūretvā maṃsaṃ khādituṃ kālo, kin nu kho mahāmaṃsaṃ khādāmi udāhu cuṇṇikamaṃsaṃ“ ti cintetvā „cuṇṇikamaṃsena nāma khippaṃ kucchiṃ pūretuṃ na sakkā, mahantaṃ maṃsakhaṇḍaṃ āharitvā pacchiyaṃ nikkipitvā khādamāno nipajjissāmīti“ pacchito uppatitvā rasakaroṭiyaṃ nilīyi. Sā kilīti saddam akāsi. Bhattachārako tam saddam sutvā „kin nu kho etan“ ti pavitṭho kākam disvā „ayaṃ dutṭhakāko mayā seṭṭhino pakkamaṃsaṃ khāditukāmo, ahaṃ kho pana seṭṭhiṃ nissāya jīvissāmi na imaṃ bālāṃ, kiṃ me iminā“ ti dvāraṃ pidhāya kākam gahetvā sakalasarire pat-

¹ Ck āgantvā. ² Cv tinti. ³ Ck āgantvā, Cv āgantvā corr. to agantvā. ⁴ both MSS. -saṃ-.

tāni luñcivā addasiṅgiveraṃ loṇajīrakāya¹ koṭṭetvā ambilatakenā āloṇetvā ten' assa sakalasaṃsāraṃ makkhetvā taṃ kākaṃ pacchiyaṃ khipi. So adhimattavedanābhībhuṭo tintiṇāyanto² nipajji. Bodhisatto sāyaṃ āgantvā taṃ vyasanappattaṃ disvā „lolakāka mama vacanaṃ akatvā tava lobhaṃ nissāya mahādukkhaṃ patto sīti“ vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsaṇaṃ
kapotakassa vacanaṃ akatvā
amittahatthathagato va setīti. 41.

Tattha kapotakassa vacanaṃ akatvā³ ti pārāpataṃ hitānusāsanivacanaṃ akatvā, amittahatthathagato va setīti amittānaṃ anattakāraṇānaṃ dukkhuppāḍakapuggalānaṃ hatthathaṃ hatthapathaṃ gato, ayaṃ kāko viya puggalo mahantaṃ vyasaṇaṃ patvā anusocamāno setīti.

Bodhisatto imaṃ gāthaṃ vatvā „idāni mayā ca³ etasmiṃ thāne na sakkā vasitun“ ti aññattha gato. Kāko tatth' eva jīvitakkhayaṃ patto. Atha naṃ bhattakārako saddhiṃ pacchiyā gahetvā saṃkāraṭṭhāne chaḍḍesi.

Satthāpi „na tvaṃ bhikkhu idān' eva lolo pubbe pi lolo yeva, taṃ ca pana te lolyaṃ nissāya paṇḍitāpi sakamhā āvāsā parihīnā“ ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu anāgāmiphalaṃ patto. Satthā anusandhiṃ gahetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā kāko lolabhikkhu ahosi, pārāpato pana aham evā“ ti. Kapotajātakaṃ.

3. Velukajātaka.

Yo atthakāmassā⁴ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññataraṃ dubbacabhikkhuṃ ārabha kathesi. Tam⁴ hi Bhagavā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu dubbaco“ ti pucchitvā „saccam bhante“ ti vutte „na tvaṃ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yeva,

¹ C^o loṇajīrakāya. ² C^k tintiṇāyanto. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. tam.

dubbacattā¹ yeva ca paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā sappamukhe² jīvitakkhayaṃ patto sīti³“ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto Kāśiraṭṭhe mahābhogakule nibbatto viññūtaṃ patvā kāmesu ādīnavaṃ nekkhamme cānisaṃsaṃ disvā kāme pahāya Himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā kaṣiṇa-parikammaṃ katvā pañca abhiññā attha samāpattiyo uppādetvā jhānasukhena vitināmento aparabhāge mahāparivāro pañcahi tāpasasatehi parivuto gaṇassa satthā hutvā vihāsi. Ath' eko āsīvisapotako attano dhammatāya caranto aññatarassa tāpasassa assamapadaṃ patto. Tāpaso tasmīṃ puttasiṇehaṃ uppādetvā taṃ ekasmiṃ velupabbe⁴ sayāpetvā paṭijaggati. Tassa velupabbe sayanato Veluko tv-eva nāmaṃ akaṃsu. Taṃ puttasiṇehena paṭijagganato tāpasassa Velukapitā tv-eva nāmaṃ akaṃsu. Tadā Bodhisatto „eko kira tāpaso āsīvisaṃ paṭijaggatīti“ sutvā pakkosivā „saccaṃ kira tvaṃ āsīvisaṃ jaggasīti“ pucchitvā „saccaṃ“ ti vutte „āsīvisena saddhiṃ vissāso nāma n' atthi, mā evaṃ jaggasīti“ āha. Tāpaso āha: „so³ me ācariyaputto, nāhaṃ tena vinā vattitum sakkhissāmīti“. „Tena hi etass' eva santikā jīvitakkhayaṃ pāpuṇissasīti“. Tāpaso Bodhisattassa vacanaṃ na gaṇhi, āsīvisaṃ pi jahitum nāsakkhi. Tato katipāhaccayen' eva sabbe tāpasā phalāphalattāya gantvā gatattāhāne phalāphalassa sulabbabhāvaṃ disvā dve tayo divase tatth' eva vaṣiṃsu. Velukapitāpi tehi saddhiṃ gacchanto āsīvisaṃ velupapabbe yeva sayāpetvā pidahitvā gato. So puna tāpasehi saddhiṃ dvīhatihaccayena āgaṇtvā „Velukassa gocaraṃ dassāmīti“ velupabbaṃ ugghāṭetvā „ehi putta, chātako⁴ sīti“ hatthaṃ pasāresi. Āsīviso dvīhatihaṃ nirāharatāya kujjhitvā pasāritahatthe ḍasitvā tāpasam tatth' eva jīvitakkhayaṃ pāpetvā araṇṇaṃ pāvīsi. Tāpasā taṃ disvā Bodhisattassa ārocesuṃ.

¹ C^k dubbacattā. ² C^k sappamukha. ³ C^k omits āha so. ⁴ C^k puttamachātako, C^v puttacchātako.

Bodhisatto tassa sarīrakiccaṃ kāretvā isigaṇassa majjhe nisīditvā isīnaṃ ovādasena imaṃ gātham āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsaṇaṃ
evaṃ so nihato seti Veḷukassa yathā pitā ti. 42.

Tattha evaṃ so nihato setīti yo hi isīnaṃ ovādaṃ na gaṇhāti so yathā esa tāpaso āsīvasamukhe pūtibhāvaṃ¹ patvā nihato seti, evaṃ mahāvīṇasaṃ patvā nihato setīti attho.

Evaṃ Bodhisatto isigaṇaṃ ovaditvā cattāro brahmavihāre bhāvetvā āyupariyosāne Brahmaloce uppajji.

Satthāpi „na tvaṃ bhikkhu idāṃ² eva dubbaco, pubbe pi dubba-cabhāven³ eva ca āsīvasamukhe pūtibhāvaṃ patto“ ti imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Veḷukapitā dubbacabhikkhu ahosi, sesaparīsā Buddhaparīsā, gaṇasatthā paṇā aham evā“ ti. Veḷukajātakaṃ.

4. Makasajātaka:

Seyyo amitto ti. Idam Satthā Magadhesu cārikaṃ cara-māno aññatarasmiṃ gāmake bālagāmikamanusse² ārabha kathesi. Tathāgato kira ekasmiṃ samaye Sāvattitho Magadharattham gantvā tattha cārikaṃ caramāno aññataraṃ³ gāmakaṃ sampāpuni. So ca gāmako yebhuyyena andhabālamanussehi yeva ussanno. Tatth' ekadivasaṃ te andhabālamanusse sannipatitvā „bho amhe araṇṇaṃ pavisitva kammaṃ karonte makasā khādanti, tappaccayā ambhakaṃ kammacchedo hoti, sabbe va dhanūni c' eva āvudhāni ca ādāya gantvā makasēhi saddhiṃ yujjhivā sabbamakase vijjhivā chinditvā ca māremā“ ti mantayitvā araṇṇaṃ gantvā „makase vijjhissāmā“ ti aññamaññaṃ vijjhivā ca paharivā ca dukkhappattā, āgantvā antogāme ca gāma-majjhe ca gāmadvāre ca nipajjimsu. Satthā bhikkhusaṅghaparivuto taṃ gāmaṃ piṇḍāya pāvisi. Avasesā paṇḍitamanusse Bhagavantaṃ disvā gāmadvāre maṇḍapaṃ katvā buddhapamukhassa bhikkhusaṃ-

4. Cfr. Monatsbericht d. Kngl. Akad. d. Wiss. zu Berlin 1858 p. 265. and A. Weber's Ind. Stud. 4. Bd. p. 387. ¹ C^v -bhāvaṃ. ² C^v bāja-. ³ C^k aññatara.

ghassa mahādānaṃ datvā Satthāraṃ vanditvā nisīdīmsu. Satthā tasmiṃ tasmim̐ ṭhāne vaṇitamanusse¹ disvā te upāsake pucchi: „bahū ime gilānamanussā, kiṃ etehi katan“ ti. „Bhante ete manussā ‘makasayuddham karissāmā’ ‘ti gantvā aññamaññaṃ vijjhivā sayam gilānā jātā“ ti. Satthā „na idān’ eva andhabālanussā ‘makase paharissāmā’ ‘ti attānaṃ paharanti, pubbe pi ‘makasaṃ² paharissāmā’ ‘ti param paharanakamanussā³ ahesuṃ yevā“ ‘ti vatvā tehi manussehi yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto vaṇijjāya jīvikaṃ kappeti. Tada Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ paccantagāme bahū vaḍḍhaki vasanti. Tatth’ eko phalitavaḍḍhaki⁴ rukkaṃ tacchati. Ath’ assa eko makaso tambalohathālakapiṭṭhisadise⁵ sīse nisīditvā sattiyaṃ paharanto viya sīsaṃ⁶ mukhatuṇḍakena vijjhi. So attano santike nisinnaṃ puttāṃ āha: „tāta, mayhaṃ sīsaṃ makaso sattiyaṃ paharanto viya vijjhati, vārehi tan“ ti. „Tāta, adhivāsehi, ekappahārena naṃ māressāmiti“. Tasmim̐ samaye Bodhisatto pi attano bhaṇḍaṃ pariyesaṃāno taṃ gāmaṃ patvā tassā vaḍḍhakisālāya nisinno hoti. Atha so vaḍḍhaki puttāṃ āha: „tāta imaṃ makasaṃ vārehitī“. So „vāressāmi tātā“ ‘ti tikhiṇaṃ mahāpharasuṃ ukkhipivā pitu piṭṭhipasse ṭhatvā „makasaṃ paharissāmiti“ pitu matthakaṃ dvidhā bhindi. Vaḍḍhaki tatth’ eva jīvitakkhayaṃ patto. Bodhisatto tassa taṃ kammaṃ disvā „paccāmitto⁷ pi paṇḍito va seyyo, so hi daṇḍabhayaṇāpi manussānaṃ na māressatīti“ cintetvā imaṃ gāthaṃ āha:

Seyyo amitto matiyaṃ upeto
na tv-eva mitto mativippahīno,
„makasaṃ vadhissan“ ti hi elamūgo⁸
putto pitu abbhidaṃ uttamaṅgaṃ ti. 43.

¹ C^k vaṇima-. ² C^k makasā. ³ C^k pahāranaka-, C^v paharanaka-. ⁴ both MSS. -vaḍḍhaki. ⁵ C^k -thālapitṭhi-. ⁶ C^v sīsa. ⁷ C^v saccānimitto. ⁸ so both MSS.

Tattha seyyo ti pavaro uttamo, matiyā upeto ti paññāya samannāgato, elamūgo¹ ti lālāmukho bālo putto, pitu abbhīdā uttamaṅgaṇa¹ ti attano bālatāya putto pi hutvā pitu uttamaṅgaṇa¹ matthakamā makasaṃ māressāmiti dvidhā bhīndi, tasmā bālamittato paṇḍito amitto va seyyo ti.

Imaṃ gāthaṃ vatvā Bodhisatto uttāhāya yathākammaṃ gato. Vaddhakissāpi nātakā sarīrakiccaṃ akaṃsu.

Satthā „evam upāsakā pubbe pi ‘makasaṃ paharissāmā’² ‘ti paraṃ paharaṇakamanussā’³ ahesuṃ yevā“ ‘ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā gāthaṃ vatvā pakkanto paṇḍitarāṇiḥo pana aham eva ahoṣin“ ti. Makasaṃ jātakaṃ.

5. Rohiṇījātaka.

Seyyo amitto ti. Imaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ Anāthapiṇḍikaseṭṭhino dāsiṃ ārabha kathesi. Anāthapiṇḍikassa kira ekā Rohiṇī nāma dāsi³ ahoṣi. Tassā vihipaharaṇatthāne⁴ āgantvā mahallikamātā nipajji. Taṃ makkhikā parivāretvā sūciyā vijjhamānā viya khādanti. Sā dhītaraṃ āha: „amma, makkhikā maṃ khādanti, etā vārehitī“. Sā „vāressāmi ammā“ ‘ti musalaṃ ukkhipitvā mātu sarīre makkhikā māretvā „vināsaṃ pāpessāmiti“ mātaraṃ musalena paharitvā jīvitakkhayaṃ pāpesi. Taṃ disvā „mātā“ ti roditum ārabhi. Taṃ pavattiṃ⁵ seṭṭhissa ārocesuṃ. Seṭṭhi tassā sarīrakiccaṃ kāretvā vihāraṃ gantvā sabbaṃ taṃ pavattiṃ Satthu ārocesi. Satthā „na kho gahapati esā ‘mātu sarīre makkhikā māremīti’ idān’ eva musalena paharitvā mātaraṃ māresi, pubbe pi māresi yevā“ ‘ti vatvā tena yācito atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto seṭṭhikule nibbatitvā pitu accayena seṭṭhiṭṭhānaṃ pāpuṇi. Tassāpi Rohiṇī nāma dāsi⁶ ahoṣi. Sāpi attano vihipaharaṇatthānaṃ⁷ āgantvā nipannaṃ mātaraṃ „makkhikā me amma vārehitī“ vuttā evaṃ evaṃ⁸ musalena paharitvā mātaraṃ jīvitakkhayaṃ pāpetvā roditum ārabhi. Bodhisatto taṃ

¹ so both MSS. ² both MSS. paharanaka-. ³ both MSS. dāsi. ⁴ C^k -pahā-rana-, C^v -paharana-. ⁵ C^k pavatti, C^v pavatti corrected to pavattiṃ. ⁶ both MSS. dāsi. ⁷ both MSS. -paharana-. ⁸ so both MSS.

pavattim sutvā „amitto pi hi imasmim loke paṇḍito va seyyo“
ti cintetvā imam gātham āha:

Seyyo amitto medhāvī¹ yañce bālānukampako,
passa Rohiṇikaṃ jammiṃ mātaraṃ hantvāna socatīti. 44.

Tattha medhāvīti paṇḍito nāpī vibhāvī, yañce bālānukampako ti
ettha yaṇ ti līṅgavipallāso kato ce ti nāmatthe nipāto, yo nāma bālo anukam-
pako tato satagunena sahaṣṣagunena paṇḍito amitto honto pi seyyo yevā² 'ti
attho, atha vā yaṇ ti paṭisedhanatthe nipāto, noce bālānukampako ti attho,
jammiṃ ti lāmikaṃ dandhaṃ, mātaraṃ hantvā² socatīti makkhikā mā-
ressāmīti mātaraṃ hantvā idāni ayaṃ bālā sayam eva rodati paridevati, imiṇa
kāraṇena imasmim loke amitto pi paṇḍito³ seyyo ti

Bodhisatto paṇḍitaṃ pasamsanto imāya gāthāya dhammaṃ
desesi.

Satthā „na kho gahapati esā idān' eva „makkhikā māressāmīti“
nātaraṃ ghātesī, pubbe pi ghātesī yevā“ 'ti imam dhammadesanaṃ
āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā mātā yeva
mātā ahoṣi, dhītā yeva⁴ dhītā, mahāseṭṭhi⁵ pana aham eva ahoṣin“ ti.
Rohiṇijātakam⁶.

6. Ārāmadūsakajātaka.

Na ve anattakusalenā 'ti. Idam Satthā aññatarasmim
Kosalagāmake uyyānadūsakam ārabba kathesi. Satthā kira Ko-
salesu cārikaṃ caramāno aññataram gāmakam sampāpuṇi. Tatth' eko
kuṭumbiko Tathāgataṃ nimantetvā attano uyyāne nisīdāpetvā buddha-
panukhassa saṃghassa dānam datvā „bhante yathāruciyaṃ imasmim
uyyāne vicarathā“ 'ti āha, Bhikkhū utthāya uyyānapālam gahetvā
uyyāne vicarantā ekam aṅgaṇaṭṭhānam disvā uyyānapālam pucchimsu:
„upāsaka imam uyyānam aññattha sandacchāyam, imasmim pana ṭhāne
koci rukkho vā gaccho vā n' atthi, kin nu kho kāraṇaṃ“ ti. „Bhante
imassa uyyānassa ropanakāle eko gāmadārako udakam siṅcanto imas-
mim ṭhāne rukkhapotaṃ ummūlam katvā mūlappamāṇena udakam

¹ C^v medhāvī. ² so both MSS. ³ C^k adds pi. ⁴ C^k omits dhītā yeva, in
C^v dhītā yeva has been added afterwards. ⁵ C^v -seṭṭhi. ⁶ C^v rohiṇi-.

siñci. Te rukkapotakā milāyitvā matā, iminā kāraṇena idaṃ tṭhānaṃ aṅgaṇaṃ jātaṃ¹ ti. Bhikkhū Satthāraṃ upasaṃkamitvā etaṃ atthaṃ ārocesuṃ. Satthā „na bhikkhave so gāmadārako idān’ eva ārama-dūsako, pubbe pi āramadūsako yevā“² ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bārāṇasiyaṃ nakkhattaṃ ghosayimsu. Nakkhattabherisaddasava-nakālato paṭṭhāya sakalanagaravāsino nakkhattaniissitakā hutvā vicaranti. Tadaṃ rañño uyyāne bahū makkaṭṭā vasanti. Uyyānapālo cintesi: „nagare nakkhattaṃ ghuṭṭhaṃ, ime vānare ‘udakaṃ siñcathā’³ ti vatvā ahaṃ nakkhattaṃ kiṭṭissāmīti“⁴ jeṭṭhakavānaraṃ upasaṃkamitvā „samma vānaraṃ jeṭṭhaka, imaṃ uyyānaṃ tumhākaṃ pi bahūpakāraṃ, tumhe ettha pupphaphalapallavāni¹ khādatha, nagare nakkhattaṃ ghuṭṭhaṃ, ahaṃ nakkhattaṃ kiṭṭissāmi, yāvāhaṃ āgacchāmi tava imasmiṃ uyyāne rukkhapotakesu udakaṃ siñcituṃ sakkhissathā“² ti pucchi. „Sādhū, siñcissāmīti“³. „Tena hi appamattā hothā“⁴ ti udakaṃ siñcanatthāya tesaṃ cammaṇḍe c’ eva dārukūṭe ca datvā gato. Vānarā cammaṇḍe c’ eva dārukūṭe ca gahetvā rukkhapotakesu udakaṃ siñcanti. Atha ne vānaraṃ jeṭṭhako evaṃ āha: „bho vānarā, udakaṃ nāma rakkhitaṃ, tumhe rukkhapotakesu udakaṃ siñcantā uppāṭetvā uppāṭetvā mūlaṃ oloketvā gambhīragatesu mūlesu bahuṃ udakaṃ siñcathā agambhīragatesu appaṃ, pacchā amhākaṃ udakaṃ dullabhaṃ bhavissatīti“⁵. Te „sādhū“⁶ ti sampatichchitvā tathā akāmsu. Tasmiṃ samaye eko paṇḍitaṃ puriso rājuyyāne te vānare tathā karonte disvā evaṃ āha: „bho vānarā, kasmā tumhe rukkhapotake uppāṭetvā uppāṭetvā mūlappamāṇeṇa⁷ udakaṃ siñcathā“⁸ ti. Te „evaṃ no vānaraṃ jeṭṭhako ovadatīti“⁹ āhaṃsu. So taṃ vacanaṃ sutvā „aho vata bho bālā apaṇḍitā ‘atthaṃ karissāmā’¹⁰ ti anattaṃ eva karontīti“¹¹ cintetvā imaṃ gātham āha:

¹ C^k - phalavāni, C^o - phalavāni corrected to -palavāni. ² C^k siñcissāmi.

Na ve anattakusalena atthacariyā sukhāvahā,
hāpeti atthaṃ dummedho kapi ārāmiko yathā ti. 45.

Tattha ve ti nipātamattaṃ, anattakusalenā 'ti anatto anāyatane kusalena atthaṃ anāyatane¹ kāraṇe akusalena cā 'ti attho, atthacariyā ti vaḍḍhakiriya², sukhāvahā ti evarūpena anattakusalena kāyikacetasikasukhasamkhā-tassa atthassa cariyā na sukhāvahā, na sakkā āvahitun ti attho, kiṃkāraṇā: ekanten' eva hi hāpeti atthaṃ dummedho bālapuggalo atthaṃ karissāmā 'ti atthaṃ hāpetvā anattam eva karoti, kapi ārāmiko yathā ti yathā ārame niyutto āramarakkhanako³ makkaṭṭo atthaṃ karissāmīti anattam eva karoti evaṃ yo koci anattakusalo tena na sakkā atthacariyaṃ āvahitun, so ekasena atthaṃ hāpeti yevā 'ti.

Evam so paṇḍitapuriso imāya gāthāya vānarajetthakaṃ garahitvā attano parisam ādāya uyyānā nikkhami.

Satthā „na bhikkhave esa gāmadārako idān' eva āramadūsako, pubbe pi āramadūsako yevā“ 'ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ gahetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā vānarajetthako āramadūsakagāmadārako ahoṣi, paṇḍitapuriso pana aham evā“ 'ti. Āramadūsakajātakaṃ.

7. Vāruṇijātaka.

Na ve anattakusalenā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto vāruṇidūsakaṃ⁴ ārabha kathesi. Anāthapiṇḍikassa kira saḥāyo eko vāruṇivānijo tikhiṇaṃ vāruṇiṃ yojetvā hiraññasuvanṇādīni gahetvā vikkiṇanto mahājane sannipatite „tāta tvaṃ mūlaṃ gahetvā vāruṇi⁵ dehīti“ antevāsikaṃ āpāpetvā sayam⁶ nahāyitum agamāsi. Antevāsiko mahājanassa vāruṇiṃ dento manusse antarantarā⁷ loṇasakkharā āharāpetvā khādante disvā „surā alonikā bhavissati, loṇaṃ ettha pakkipissāmīti“ surācāṭiyaṃ nālīmatam loṇaṃ pakkipitvā tesam suram adāsi. Te mukhaṃ pūretvā pūretvā chaḍḍetvā⁸ „kin te katan“ ti pucchiṃsu. „Tumhe suram pivitvā loṇaṃ āharāpente disvā loṇena yojesi“ ti. „Evarūpaṃ nāma manāpaṃ vāruṇiṃ nāsesi bālā“ 'ti tam garahitvā utthāy' utthāya pakkantā. Vāruṇivānijo⁴ āgantvā ekam pi

¹ C^k anattaṃ anāyatane, read: atthe āyatane? ² C^k adds ti, for vaḍḍha- read vaḍḍhi-? ³ both MSS. -rakkhanako. ⁴ C^v vāruṇi-. ⁵ so both MSS. ⁶ C^k sayam.

⁷ C^v antarā. ⁸ C^k chaḍḍhetvā.

adivā „vāruṇipāyakā kahaṃ gatā“ ti pucchi. So tam atthaṃ ārocesi, Atha naṃ ācariyo „bāla evarūpā nāma te surā nāsita“ ti garahitvā imaṃ kāraṇaṃ Anāthapiṇḍikassa ārocesi. Anāthapiṇḍiko „atthi no idaṃ kathāpābhatan“ ti Jetavanaṃ gantvā Satthāraṃ vanditvā etam atthaṃ ārocesi. Satthā „na esa gahapati idān’ eva vāruṇidūsako, pubbe pi vāruṇidūsako yevā“ ’ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto Bārāṇasiyaṃ seṭṭhi ahosi. Taṃ upanissāya eko vāruṇivāṇijo jīvati. So tikhiṇaṃ suraṃ yojetvā „imaṃ vikkiṇāhīti“ antevāsikaṃ vatvā nahāyitum gato. Antevāsiko tasmim gatamate yeva surāya loṇaṃ pakkipitvā iminā va nayena suraṃ vināsesi. Ath’ assa ācariyo āgantvā taṃ kāraṇaṃ űatvā seṭṭhissa ārocesi. Seṭṭhi „anathakusala nāma bālā ‘atthaṃ karissāmā’ ’ti anatham eva karontīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Na ve anathakusalena atthacariyā sukhāvahā,
hāpeti atthaṃ dummedho Koṇḍañño vāruṇiṃ yathā ti. 46.

Tattha Koṇḍañño vāruṇiṃ yathā ti yathā yaṃ Koṇḍaññaṇāmaḥ antevāsiko atthaṃ karissāmīti loṇaṃ pakkipitvā vāruṇiṃ hāpesi parihāpesi¹ vināsesi evaṃ sabbo pi anathakusalo² atthaṃ hāpetīti

Bodhisatto imāya gāthāya dhammaṃ desesi.

Satthāpi „na esa gahapati idān’ eva vāruṇidūsako, pubbe pi vāruṇidūsako yevā“ ’ti vatvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā vāruṇidūsako idāni pi vāruṇidūsako ahosi, Bārāṇasiseṭṭhi pana aham evā“ ’ti. Vāruṇijātakaṃ.

8. Vedabbhajātaka.

Anupāyena yo atthaṃ ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto dubbacā bhikkhuṃ ārabba kathesi. Taṃ hi bhikkhuṃ Satthā „na tvaṃ bhikkhu idān’ eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yeva,

¹ C^k omits parihāpesi. ² C^k anatham-.

ten' eva vacakāraṇena paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā tiṇhena asinā dvidhā katvā chinno hutvā magge nīpatittha, tañ ca ekakaṃ nissāya purisa-sahassaṃ jīvitakkhayaṃ pattan⁴ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente ekasmiṃ gāmake aññataro brāhmaṇo Vedabbhaṃ nāma mantam jānāti. So kira manto aggho¹ mahāraho. Nakkhattayoge laddhe taṃ mantam parivattetvā ākāse ulloki, tato² ākāśato sattaratanavassam vassati. Tadā Bodhisatto tassa brāhmaṇassa santike sippam uggaṇhāti. Ath' ekadivasaṃ brāhmaṇo Bodhisattam ādāya kenacid eva karaṇīyena attano gāmā nikkhamitvā Cetiyaṛaṭṭhaṃ agamāsi. Antarāmagge ekasmiṃ araññatṭhāne pañcasatā pesanakacorā nāma panthaghātā³ karonti. Te Bodhisattañ ca Vedabbhabrāhmaṇaṃ ca gaṇhimsu. Kasmā pan' ete pesanakacorā ti vuccanti, te kira dve jane gahetvā ekaṃ dhanāharaṇatṭhāya pesenti, tasmā pesanakacorā t' eva vuccanti, te pi ca pitāputte gahetvā pitaraṃ „tvam amhakaṃ dhanam āharitvā puttam gahetvā yāhīti“ vadanti, eten' upāyena mātudhītarō gahetvā mātaraṃ vissajjenti, jeṭṭhakakaniṭṭhe gahetvā jeṭṭhakabhātikaṃ vissajjenti, ācariyan-tevāsike gahetvā antevāsikaṃ vissajjenti. Te tasmim pi kāle Vedabbhabrāhmaṇam gahetvā Bodhisattam vissajjesuṃ. Bodhisatto ācariyaṃ vanditvā „aham ekāhadvihaccayena āgamissāmi, tumhe mā bhāyittha, api ca kho pana mama vacanaṃ karoṭha, ajja dhanavassāpanakanakkhattayogo bhavissati, mā kho tumhe dukkham asahanto mantam⁵ parivattetvā dhanam vassāpayittha, sace vassāpessatha⁶ tumhe vināsaṃ pāpunissatha ime ca pañcasatā corā“ ti. Evaṃ ācariyaṃ ovaditvā dhanatṭhāya agamāsi. Corāpi suriye attham gate brāhmaṇam bandhitvā nipajjāpesuṃ. Tam khaṇam yeva pācīnalokadhātuto paripunnam candamaṇḍalam utṭhahi. Brāhmaṇo nakkhattam olokeno „dhanavassā-

¹ C^v anaggho. ² C^k te. ³ C^k pattha-. ⁴ C^k pesanakorā. ⁵ C^k mānataṃ

⁶ C^v -pessātha.

panakanakkhattayogo laddho, kim me dukkheṇa anubhūteṇa, mantāṃ parivattetvā ratanavassāṃ vassāpetvā corāṇāṃ dhanāṃ datvā¹ yathāsukhaṃ gamissāmi²“ cintetvā core āmantesi: „bho corā, tumhe maṃ kimatthāya gaṇhitthā“³ 'ti. „Dhanatthāya ayyā“⁴ 'ti. „Sace vo dhanena attho khippaṃ maṃ bandhanā mocetvā sīsaṃ nahāpetvā ahatavattḥāni acchādetvā gandhehi vilimpāpetvā pupphāni piḷandhāpetvā⁵“ ṭhapethā“⁶ 'ti. Corā tassa kathaṃ sutvā tathā akāṃsu. Brāhmaṇo nakkhattayogaṃ űatva mantaṃ parivattetvā ākāsaṃ ullokesi. Tāvad eva ākāsa⁷ ratanāni patimsu. Corā taṃ⁸ dhanāṃ saṃkaḍḍhitvā uttarāsaṃgesu bhaṇḍikaṃ katvā pāyimsu. Brāhmaṇo pi tesāṃ pacchato va agamāsi. Atha te core aññe pañcasatā corā gaṇhimsu. „Kimatthaṃ amhe gaṇhathā“⁹ 'ti ca vuttā¹⁰, „dhanatthāya“¹¹ 'ti āhaṃsu. „Yadi vo dhanena attho etaṃ brāhmaṇāṃ gaṇhatha, eso ākāsaṃ ulloketvā dhanāṃ vassāpesi, amhākaṃ p'etaṃ eten' eva dinnan“¹² ti. Corā core vissajjetvā „amhākaṃ pi dhanāṃ dehīti“¹³ brāhmaṇāṃ gaṇhimsu. Brāhmaṇo „ahaṃ tumhākaṃ dhanāṃ dadeyyaṃ, dhanavassāpananakkhattayogo pana ito saṃvaccharamatthake bhavissati, yadi vo dhanena attho adhiṇāsetha, tadā dhanavassāṃ vassāpessāmi“¹⁴ āha. Corā kujjhitvā „ambho duṭṭhabrāhmaṇa, aññesaṃ idāṃ' eva dhanāṃ vassāpetvā amhe aññaṃ saṃvaccharam adhiṇāsesīti“¹⁵ tiṇheṇa asinā brāhmaṇāṃ dvidhā chinditvā magge chaḍḍetvā vegena anubandhitvā tehi¹⁶ corehi saddhiṃ yujjhitvā te sabbe pi māretvā dhanāṃ ādāya puna dve koṭṭhāsā hutvā aññaṃaññaṃ yujjhitvā aḍḍhatiyāni purisasatāni ghātetvā etena upāyena yāva dve janā avasiṭṭhā ahesuṃ tāva aññaṃaññaṃ ghātayimsu. Evaṃ taṃ purisasahassaṃ vināsaṃ pattāṃ. Te pana dve janā upāyena taṃ dhanāṃ āharitvā ekasmiṃ gāmasāṃpe gahanaṭṭhāṇe dhanāṃ paṭicchādetvā eko khaggaṃ ga-

¹ C² dhatvā. ² so both MSS. ³ C² ākāsa. ⁴ C² naṃ. ⁵ C² vutta corrected to vutta. ⁶ C² tehi tehi.

hetvā rakkhanto nisīdi eko taṇḍule gahetvā bhattaṃ pacāpetuṃ gāmaṃ pāvisi. „Lobho ca nāṃ” esa vināsamūlam evā¹ “ti dhanasantike nisinno cintesi: „tasmiṃ āgate imaṃ dhaṇaṃ dve koṭṭhāsā bhavissanti, yaṃ nūnāhaṃ taṃ āgatamattam eva khaggena paharītvā ghāteṣṣaṃ”² “ti so khaggaṃ sannahitvā tassa āgamaṇaṃ olovento nisīdi. Itaro pi cintesi: „taṃ dhaṇaṃ dve koṭṭhāsā bhavissanti, yaṃ nūnāhaṃ bhatte viṣaṃ pakkhipitvā taṃ purisaṃ bhojetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā ekako va dhaṇaṃ gaṇheyyaṃ” ti so niṭṭhite bhatte sayāṃ bhuñjītvā sesake viṣaṃ pakkhipitvā taṃ ādāya tattha agamāsi. Taṃ bhattaṃ otāretvā ṭhitamattam eva itaro khaggena dvidhā chetvā taṃ paṭicchanne ṭhāṇe chaḍḍetvā taṃ ca bhattaṃ bhuñjītvā sayam pi tatth’ eva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Evaṃ taṃ dhaṇaṃ nissāya sabbe pi vināsaṃ pāpuṇiṃsu. Bodhisatto pi kho ekāhadvīhaccayena dhaṇaṃ ādāya āgato. Tasmiṃ ṭhāṇe ācariyaṃ adisvā vippa-kiṇṇaṃ pana dhaṇaṃ disvā „ācariyena mama vacanaṃ akatvā dhaṇaṃ vassāpitaṃ bhavissati, sabbehi vināsaṃ”³ pattehi bhavitabban⁴ “ti mahāmaggena pāyāsi. Gacchanto ācariyaṃ mahāmagge dvidhā chinnaṃ disvā „mama vacanaṃ akatvā mato”⁵ ti ḍārūni uddharitvā citakaṃ katvā ācariyaṃ jhāpetvā vanapupphehi pūjetvā parato gacchanto jīvitakkhayaṃ patte pañcasate parato aḍḍhatiyasate ti anukkamena avasāṇe dve jane jīvitakkhayaṃ patte disvā cintesi: „imaṃ dvīhi ūnaṃ purisasahassaṃ vināsaṃ pattaṃ, aṇṇehi dvīhi corehi bhavitabbaṃ, te pi santhambhituṃ na sakkhissanti, kahaṇ nu kho te gatā”⁶ ti gacchanto tesāṃ dhaṇaṃ ādāya gahanatṭhānapaviṭṭhamaggaṃ disvā gacchanto bhaṇḍikabaddhassa dhanassa vāsīṃ disvā ekaṃ bhat-tapātīṃ avattharītvā mataṃ addasa. Tato „idaṃ nāma tehi kataṃ bhavissatīti”⁷ sabbaṃ ñatvā „kahaṇ nu kho so puriso”⁸ ti vicinanto taṃ pi paṭicchanne ṭhāṇe apavidḍhaṃ disvā „am-

¹ so both MSS. instead of ghāteyyaṃ? ² C^v vināsam.

hākaṃ ācariyo mama vacanaṃ akatvā attano¹ dubbacabhāvena² attanāpi vināsaṃ³ patto, aparaṃ pi tena purisaṃsaḥassaṃ vināsitāṃ, anupāyena yata akāraṇena attano vaḍḍhiṃ patthaya-mānā amhākaṃ ācariyo viya mahānāsaṃ eva pāpuṇissantīti⁴ cintetvā imaṃ gātham āha:

Anupāyena yo atthaṃ icchati so vihaññati,

Cetā haniṃsu Vedabbhaṃ, sabbe te vyasanam ajjhagū ti. 47.

Tattha so vihaññatīti so anupāyena attano atthaṃ⁴ vaḍḍhiṃ sukaṃ icchāmiti akāle vāyamaṃ karonto puggalo vihaññati kilamati mahāvināsaṃ pāpuṇāti, Cetā ti Cetiyaṃatthavāsino corā, haniṃsu Vedabbhaṃ ti Vedabbha-mantavaṣena Vedabbho ti laddhanāmaṃ brāhmaṇaṃ haniṃsu, sabbe te vyasanam ajjhagū ti te pi ca anavaśeṣā aññaṃ ghātayamānā vyasanaṃ adhiḡgacchiṃsu paṭilabhiṃsū 'ti.

Evam Bodhisatto „yathā amhākaṃ ācariyo anupāyena atthāne parakkamaṃ karonto dhanam vassāpetvā attanā jīvita-kkhaṃ patto aññesaṃ⁵ ca vināsaṃpaccayo jāto evaṃ eva yo añño pi anupāyena attano atthaṃ icchitvā vāyamaṃ karissati sabbaso attanā ca vinassissati paresaṃ⁶ ca vināsaṃpaccayo bhavissatīti⁷ vanaṃ unnādetvā devatāsu sādhu-kāraṃ dadamānāsu imāya gāthāya dhammaṃ desetvā taṃ dhanam upāyena attano gehaṃ āharitvā dānādīni puññāni karonto yāvatāyukaṃ thatvā jīvitapariyosāne saggapathaṃ pūrayamāno agamāsi⁷.

Satthāpi „na tvam bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco ca, dubbacattā pana mahāvināsaṃ patto“ ti imaṃ dhammaḍesaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Vedabbhabrāhmaṇo dubbacabhikkhu ahoṣi, antevāsiko pana aham eva“ 'ti. Vedabbhajātakaṃ.

¹ C^v omits gatā ti gacchanto ... attano. ² C^v gabbhacabhāvena. ³ so both MSS. ⁴ C^k attha. ⁵ C^k aññesaṃ. ⁶ C^k paresaṃ. ⁷ C^k āgamāsi.

9. Nakkhattajātaka.

Nakkhattam patimānentan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññataram ājīvikam ārabha kathesi. Sāvattthiyam kir' ekam kuladhītarā janapade eko kulaputto attano puttassa vāretvā „asukadivase nāma gaṇhissāmīti“ divasam ṭhapetvā tasmim divase sampatte attano kulūpakam¹ ājīvikam pucchi: „bhante, ajja mayam ekam maṅgalam karissāma, sobhanam nu kho nakkhattan“ ti. So „ayam maṁ paṭhanam apucchitvā divasam ṭhapetvā idāni paṭipucchati, hotu sikkhāpessāmi nan“ ti kujjhitvā „ajja asobhanam nakkhattam, mā ajja maṅgalam karittha, sace karissatha mahāvināso bhavissatīti“ āha. Tasmim kule manussā tassa saddahitvā tam divasam na gacchimsu. Nagaravāsino sabbam maṅgalakiriyaṁ katvā tesam anāga-manam disvā „tehi ajja divaso ṭhapito ne ca kho āgatā, amhākam pi bahum vayakammaṁ gataṁ, kim no tehi, amhākam dhītarā aññassa dassāmā“ 'ti yathākaten' eva maṅgalena dhītarā aññassa adaṁsu. Itare punadivase āgantvā „detha no dārikan“ ti āhaṁsu. Atha ne Sāvattthivāsino „janapadavāsino nāma tumhe gahapatikā pāpamanussā, divasam ṭhapetvā araṇṇāya nāgatā, āgataṁ maggen' eva paṭigacchatha, amhehi aññesaṁ dārikā dinnā“ ti paribhāsimsu. Te tehi saddhim kalahaṁ katvā yathāgataṁ maggen' eva gatā. Tena pi ājīvikena tesam manussānaṁ maṅgalantarāyakatabhāvo bhikkhūnaṁ² antare pākaṭo jāto. Te bhikkhū dhammasabhāyaṁ sannipatitā „āvuso ājīvikena kulassa maṅgalantarāyo kato“ ti kathayamānā nisīdīmsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha, bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. Te „imāya nāmā“ 'ti kathayīmsu, „Na bhikkhave idān' eva ājīviko tassa kulassa maṅgalantarāyaṁ karotī, pubbe pi esa tesam kujjhitvā maṅgalantarāyaṁ akāsi yevā“ 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṁ Brahmadaṭṭe rajjaṁ kārente nagaravāsino janapadavāsīnaṁ dhītarā vāretvā divasam ṭhapetvā attano kulūpakam ājīvikam pucchīmsu: „bhante, ajja amhākam ekā maṅgalakiriya, sobhanam nu kho nakkhattan“ ti. So „ime attano ruciya divasam ṭhapetvā idāni maṁ pucchantīti“ kujjhitvā „ajja nesaṁ maṅgalantarāyaṁ karissāmīti“ cintetvā „ajja

¹ C^k kulapakan. ² C^k bhikkhunaṁ? C^v bhikkhunaṁ.

asobhanaṃ nakkhattaṃ, sace karoṭha mahāvīnaṣaṃ pāpūṇi-
sathā“ ti āha. Te tassa saddahitvā nāgamiṃsu. Janapada-
vāsino tesāṃ anāgamanāṃ ātāvā „te“ aṇṇaṃ divasaṃ ṭhapetvāpi
na āgatā, kiṃ no tehi“ aṇṇesaṃ dhītaraṃ adāṃsu. Nagara-
vāsino punadivase āgantvā dārikaṃ yāciṃsu. Janapadavāsino
„tumhe nagaravāsino nāma chinnahirikā gahapatikā, divasaṃ
ṭhapetvā dārikaṃ na gaṇhittha, mayaṃ tumhākaṃ anāgama-
bhāvena aṇṇesaṃ adāmaḥ“ ti. „Mayaṃ ājīvikaṃ paṭipucchitvā
‘nakkhattaṃ na sobhanaṃ’ ti nāgatā, detha no dārikaṃ“ ti.
„Amhehi tumhākaṃ anāgamanabhāvena aṇṇesaṃ dinnā, idāni
dinnadārikaṃ kathaṃ puna ānessāmaḥ“ ti. Evaṃ tesu aṇṇa-
maṇṇaṃ kalahaṃ karontesu eko nagaravāsipaṇḍitapuriso ekena
kammena janapadaṃ gato. Tesāṃ nagaravāsinaṃ³ „mayaṃ
ājīvikaṃ pucchitvā nakkhattassa asobhanabhāvena nāgatā“ ti
kathentānaṃ sutvā „nakkhattena ko attho, naṇu dārikāya lad-
dhabhāvo va nakkhattaṃ“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Nakkhattaṃ patimānentaṃ attho bālaṃ upaccagā,
attho atthassa nakkhattaṃ, kiṃ karissanti tāraṇā ti. 48.

Tattha patimānentaṃ ti olokaṇṇaṃ, idāni nakkhattaṃ bhavissati idāni¹
bhavissatīti āgamaṃyamaṇaṃ, attho bālaṃ upaccagā ti etaṃ nagaravāsikaṃ
bāladārikaṃ paṭilābhasaṃkhāto attho² atikkanto, attho atthassa nakkhattaṃ
ti yaṃ atthaṃ pariyesanto carati so paṭiladdho attho ca atthassa nakkhattaṃ nāma,
kiṃ karissanti tāraṇā ti itare pana ākāse tāraṇā kiṃ karissanti, katara-
atthaṃ sādheyyatīti attho.

Nagaravāsino kalahaṃ katvā dārikaṃ alabhivā va āga-
maṃsu.

Satthāpi „na bhikkhave esa ājīviko idāni“ evaṃ assa kulassa maṃ-
galantarāyaṃ karoti, pubbe pi akāsi yevā“ ti imaṃ dhammadesanaṃ
āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā ājīviko

¹ C^o omits te. ² C^v sobhanaṃ. ³ so both MSS. ⁴ C^v omits bhavissati idāni.

⁵ C^v -saṃkhātatto corrected to -saṃkhātatto.

etarahi ājīviko va ahosi, tāni pi kulāni idāni kulān' eva, gāthāni vatvā tthito paṇḍitapuriso pana aham evā¹ 'ti. Nakkhattajātakaṃ.

10. Dummedhajātaka.

Dummedhānan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto lokatthacariyaṃ ārabha kathesi. Sā Dvādasanipāte Mahākaphajātake āvibhavissati.

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa rañño aggamahesiyā kucchismiṃ paṭisan-dhiṃ gaṇhi. Tassa mātu kucchito nikkhantassa nāmagahaṇa-divase Brahmadattakumāro ti nāmaṃ akaṃsu. So soḷa-savassapadesiko hutvā Takkaśilāyaṃ sippaṃ uggaṇhitvā tiṇṇaṃ vedānaṃ pāraṃ gantvā aṭṭhārasannaṃ vijjajjhānānaṃ nipphattiṃ pāpuṇi. Athi' assa pitā oparajjaṃ adāsi. Tasmiṃ samaye Bārāṇasīvāsino devatāmaṅgalikā honti, devatā namassanti, bahuaḷakakukkuṭasakarādayo vadhitvā nānappakārehi pupphagandhehi c' eva¹ maṃsalohitehi ca balikammaṃ karonti. Bodhisatto cintesi: „idāni sattā devatāmaṅgalikā bahūṃ pāṇavadhaṃ karonti, mahājano yebhuyyena adhammaṃ yeva nivijjhāsi, ahaṃ pitu accayena rajjaṃ labhitvā ekam pi akilametvā upāyaṃ² eva pāṇavadhaṃ kātuṃ na dassāmi³“ so ekadivasaṃ rathaṃ abhiruyha nagarā nikkhanto addasa ekasmiṃ mahante vaṭa-rukkhe mahājanaṃ sannipatitaṃ tasmiṃ rukkhe nibbattadevatāya santike² puttadhītuyasadhanādisu yaṃ yaṃ icchatī taṃ taṃ patthentaṃ. So rathā oruyha taṃ rukkhaṃ upasaṃkamitvā gandhapupphehi pūjetvā udakena abhisekaṃ katvā rukkhaṃ padakkhiṇaṃ katvā devatāmaṅgaliko hutvā devataṃ namassitvā rathaṃ abhiruyha nagaram eva pāvisi. Tato paṭ-thāya iminā va niyāmena antarantare tattha gantvā devatā-

¹ C^v meva, C^k eva. ² C^k -devatāyāntike.

maṅgaliko viya pūjaṁ karoti. So aparena samayena pitu accayena rajje paṭiṭṭhāya catasso agatiyo vajjetvā dasa rāja-dhamme akopento dhammena rajjaṁ kārento cintesi: „mayhaṁ mano matthakaṁ patto, rajje paṭiṭṭhito 'smi, yaṁ paṇāhaṁ pubbe ekaṁ atthaṁ cintayim idāni tam matthakaṁ pāpessā-mīti“ amacce ca brāhmaṇagahapatiādayo ca sannipātāpetvā āmantesi: „jānātha bho mayā kena kāraṇena rajjaṁ pattaṁ“ ti. „Na jānāma devā“ ti. „Api vo 'haṁ asukaṁ nāma vaṭa-rukkhaṁ gandhādīhi pūjetvā añjalim paggaḥetvā namassamaṇo diṭṭhapubbo“ ti. „Ama devā“ ti. „Tadā ahaṁ patthanaṁ akāsim: 'sace rajjaṁ pāpuṇissāmi balikammaṁ te karissāmīti', tassā me devatāya ānubhāvena idaṁ rajjaṁ laddhaṁ, idāni 'ssā balikammaṁ karissāmi, tumhe papañcaṁ akatvā khippaṁ devatāya balikammaṁ sajjethā“ ti. „Kiṁ kiṁ gaṇhāma devatā“ ti. „Bho ahaṁ devatāya āyācamāno 'ye va' mayhaṁ rajje pāṇātipātādīni pañca dussīlakammaṇi dasa akusalakamma-pathe samādāya vattissanti te ghātetvā antavaddhimaṁsa-lohitādīhi¹ balikammaṁ karissāmīti' āyācim, tumhe evaṁ bherim carāpetha 'amhakaṁ rājā uparājakāle yeva evaṁ āyāci: sac' āhaṁ rajjaṁ pāpuṇissāmi ye me rajje dussīlā bhavissanti te sabbe ghātetvā balikammaṁ karissāmīti so idāni pañcavidhaṁ dasavidhaṁ dussīlakammaṁ samādāya vattamānānaṁ dussīlānaṁ saḥassaṁ ghātāpetvā tesam hadayaamaṁsādīni gāḥāpetvā devatāya balikammaṁ kāretukāmo, evaṁ² ca nagaravāsīno jānantū' ti, evaṁ ca pana vatvā ye dāni ito paṭṭhāya dussīlakamme vattissanti tesam saḥassaṁ ghātetvā yaññaṁ yajitvā āyācanato muccissāmīti“³. Etam atthaṁ pakāsento imaṁ gātham āha:

Dummedhānaṁ saḥassena yañño me upayācito,
idāni kho 'haṁ yajissāmi, bahū adhammiko jano ti. 49.

¹ so both MSS. instead of devā? ² C^v ca. ³ C^k attavaddhi-? ⁴ C^k evaṁ.

Tattha dummedhānaṃ sahasseṇā 'ti idaṃ kammaṃ kātuṃ vaṭṭati idaṃ na vaṭṭatīti ajānaṇabhāvena dasasu vā pana akusalakammaṃpathesu samādāya vattanabhāvena duṭṭhā medhā etesaṃ ti dummedhā, tesaṃ dummedhānaṃ nipapaññānaṃ bālapuggalānaṃ gaṇitvā gahitena sahasseṇa, yañño me upayācīto ti mayā devataṃ upasaṅkamitvā evaṃ yajissāmīti yañño yācīto, idāni kho 'haṃ yajissāmīti so ahaṃ idāni¹ āyācanaṃ rajjassa paṭiladdhattā idāni¹ yajissāmī, kiṃkāraṇā: idāni hi bahū adhammiko jano, tasmā idān' eva naṃ gaheṭvā balikammaṃ karissāmīti.

Amaccā Bodhisattassa vacanaṃ sutvā „sādhu devā“ 'ti dvādasayojanike Bārāṇasīnagare bheriṃ carāpesuṃ. Bheriyā āṇaṃ sutvā ekam pi dussīlakammaṃ samādāya tṭhito eko puriso pi nāhosi. Iti yāva Bodhisatto rajjaṃ kāresi tāva ekapuggalo pi pañcadasasu vā dussīlakammesu ekam pi kammaṃ karonto na paññāyittha. Evaṃ Bodhisatto ekapuggalam pi akilamento sakalaratṭhavāsino sīlaṃ rakkhāpetvā sayam pi dānādāni puññāni karitvā jīvitapariyosāne attano parisāṃ ādāya devanagaraṃ pūrento agamāsi.

Satthāpi „na bhikkhave Tathāgato idān' eva lokassa atthaṃ caratī, pubbe pi carī yevā“ 'ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā parisā Buddhaparisā ahesuṃ, Bārāṇasirājā pana ahaṃ evā“ 'ti. Dummedhajātakaṃ. Atthakāmaṃ² pañcama. Paṭhamo paṇṇāso.

6. ĀSĪMSAVAGGA.

1. Mahāsīlavajātaka.

Āsīmsetheva puriso ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ossatṭhaviṛiyaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Tam³ hi Satthā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ossatṭhaviṛiyo“ ti pucchi „āma

¹ so both MSS. ² C^k annakāma-, C^v attakāma-. ³ both MSS. tam.

bhante“ ti ca vutte „kasmā tvaṃ bhikkhu evaṃrūpe niyyānikasāsane vi-
riyaṃ ossaji, pubbe paṇḍitā rajjaṃ parihāyitvāpi attano viriye tathavā
va nattham pi yasaṃ uppādayimsū“¹ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
Bodhisatto rañño aggamahesiyā kucchismiṃ¹ nibbatto. Tassa
nāmagahaṇadivase Sīlavakumāro ti nāmaṃ akaṃsu. So
soḷasavassapadesiko va sabbasippesu nipphattiṃ patvā aparā-
bhāge pitu accayena rajje patiṭṭhito Mahāsīlavarājā pāma-
ahosi dhammiko dhammarājā. So nagarassa catusu dvāresu
catasso majjhe ekaṃ nivesanadvāre ekaṃ ti cha dānasālā kāretvā
kapaṇaddhikānaṃ dānaṃ deti sīlaṃ rakkhati uposathakammaṃ
karoti khantimettānuddayasampanno, aṃke nisinnaṃ puttaṃ
paritosayamāno viya sabbasatte paritosayamāno dhammena raj-
jaṃ kāreti. Tass’ eko amacco antopure padubbhivā aparā-
bhāge pākato jāto. Amaccā rañño ārocesuṃ. Rājā parigaṇ-
hanto attanā paccakkhato natvā taṃ amaccaṃ pakkosāpetvā
„andhabāla, ayuttan te kataṃ, na tvaṃ mama vijite vasitum
arahasi, attano dhanāṃ ca puttadāraṃ ca gahetvā aññattha
yāhīti“² ratthā pabbājesi. So Kāsiraṭṭhaṃ atikkamma Kosala-
rājānaṃ upaṭṭhahanto anukkamena rañño abbhantarē vissāsiko
jāto. So ekadivasaṃ Kosalarājānaṃ āha: „deva, Bārāṇasi-
rajjaṃ nimmakkhikamadhupaṭalasadisāṃ, rājā atimuduko, appen’
eva balavāhanena sakkā Bārāṇasirajjaṃ gaṇhituṃ“ ti. Rājā
tassa vacanaṃ sutvā „Bārāṇasirajjaṃ nāma mahā, ayaṃ ca
‘appen’ eva balavāhanena sakkā gaṇhituṃ“ ti āha, kin nu kīḷo
payuttakacoro siyā“ ti cintetvā „payuttako si, maññe“ ti āha.
„Nāhaṃ deva payuttako, saccam eva vadāmi, sace me na sad-
dahatha manusse pesetvā paccantagāmaṃ hanāpetvā³ te ma-
nusse gahetvā attano santikaṃ nīte dhanāṃ datvā vissajjessa-
tīti³. Rājā „ayaṃ ativiya sūro hutvā katheti, vīmaṃsissāmi

¹ C^o kucchimhi. ² C^k nahāpetvā. ³ so both MSS. instead of -ssathā ti or -ssasitī?

tāvā“ 'ti attano purise pesetvā paccantagāmaṃ haṇāpesi'. Te core gaḥetvā Bārāṇasirāṇṇo² dassesuṃ. Rājā te³ disvā „tātā kasmā gāmaṃ haṇathā“ 'ti pucchi. „Jivituṃ asakkontā devā“ 'ti. „Atha kasmā mama santikaṃ na āgamittha, ito dāni paṭṭhāya evarūpaṃ mā karitthā“ 'ti tesam dhanam datvā vissajjesi. Te gantvā Kosalarāṇṇo taṃ pavattiṃ ārocesuṃ. So ettakenāpi gantuṃ avisahanto puna majjhe janapadaṃ haṇāpesi⁴. Te pi core rājā tath' eva dhanam datvā vissajjesi. So ettakenāpi agantvā⁵ puna pesetvā antaravithiyaṃ⁶ vilumpāpesi. Rājā tesam pi corānaṃ dhanam datvā vissajjesi yeva. Tadā Kosalarājā „ativiya dhammiko rājā“ ti ṇatvā „Bārāṇasirajjaṃ gaḥessāmīti“ balavāhanaṃ ādāya niyyāsi. Tadā pana Bārāṇasirāṇṇo mattavāraṇe abhimukhaṃ āgacchante anivattanadhammā asaniyāpi sise patantiyā asantasanasabhāvā⁷ Silavamahārājassa ruciyaṃ sati sakala-Jambudīpe rajjaṃ gaḥetuṃ samatthā sahas-samattā abhejjavarasūramahāyodhā honti. Te „Kosalarājā āgacchatīti“ sutvā rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva, Kosalarājā kira 'Bārāṇasirajjaṃ gaṇhissāmīti' āgacchati⁸, gaḥhāma, naṃ amhākaṃ rajjasīmaṃ anokkantamattam eva pothetvā gaṇhāmā“ 'ti vadiṃsu. „Tātā, maṃ nissāya aññesaṃ kilamanakiccaṃ n' atthi, rajjatthikā rajjaṃ gaṇhantu, mā gamitthā“ 'ti nivāresi. Kosalarājā sīmaṃ atikkamitvā janapadamajjhaṃ pāvisi. Amaccā puna pi rājānaṃ upasaṃkamitvā tath' eva vadiṃsu. Rājā puri-manayen' eva nivāresi. Kosalarājā bahinagare ṭhatvā „rajjaṃ vā detu yuddhaṃ vā“ ti Silavamahārājassa sāsanaṃ pesesi. Rājā taṃ sutvā „n' atthi mayā saddhiṃ yuddhaṃ, rajjaṃ gaṇhatū¹⁰“ 'ti paṭisāsanaṃ pesesi. Puna pi anaccā rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva, na mayāṃ Kosalarāṇṇo nagaraṃ pavisitūṃ dema, bahinagare yeva naṃ pothetvā gaṇhāmā“ 'ti āhaṃsu. Rājā puri-manayen' eva nivāretvā nagaradvārāṇi avāpurāpetvā

¹ C^h nahāpesi. ² C^v bārāṇasiyaṃ raṇṇo. ³ C^h ne. ⁴ C^h nahathā. ⁵ C^h hatāpesi. ⁶ C^v āgantvā. ⁷ C^h antavithiyaṃ, C^v antaravithi. ⁸ C^v asannasanasabhāvā. ⁹ C^h āgacchatīti. ¹⁰ so both MSS.

saddhiṃ amaccasahassena mahātale pallaṃkamajjhe nisīdi. Kosalarājā mahantena balavāhanena Bārāṇasīṃ pāvisi. So ekam pi paṭisattuṃ apassanto rañño nivesanadvāraṃ gantvā amaccagaṇaparivuto apārutadvāre¹ nivesane alaṃkatapaṭiyattaṃ mahātalaṃ āruyha nisinnaṃ uiraparādhaṃ Sīlavamahārājānaṃ saddhiṃ amaccasahassena gaṇhāpetvā „gacchatha, imaṃ rājānaṃ saddhiṃ amaccehi pacchābāhaṃ gāḷhabandhanaṃ bandhitvā āmakasusānaṃ netvā galappamāṇe āvāṭe khaṇitvā yathā eko pi batthaṃ ukkhipituṃ na sakkoti evaṃ paṃsuṃ pakkhipitvā nikhaṇatha, rattiṃ sigālā āgantvā etesaṃ kātabbayuttakaṃ karissantīti“ āha. Manussā corarañño ānaṃ sutvā rājānaṃ saddhiṃ amaccehi pacchābāhaṃ gāḷhabandhanaṃ bandhitvā nikkhāmesuṃ. Tasmim pi kāle Sīlavamahārājā corarañño āghātamattam pi nākāsi. Tesu pi amaccesu evaṃ bandhitvā nīyamānesu² eko pi rañño vacanaṃ bhindituṃ samattho nāma nāhosi, evaṃ suvinītā kir' assa parisā. Atha te rājapurisā³ sāmaccānaṃ Sīlavarājānaṃ āmakasusānaṃ netvā galappamāṇe āvāṭe khaṇitvā Sīlavamahārājānaṃ majjhe ubhosu passesu sesā⁴ amacce⁵ ti sabbe pi āvāṭesu otāretvā paṃsuṃ ākirītvā ghaṇaṃ⁶ ākoṭetvā agamaṃsu. Sīlavarājā amacce āmaṇṭetvā corarañño upari kopāṃ akatvā „mettam eva bhāvētha tātā“ ti ovadi. Atha aḍḍharattasamaye „manussamaṃsaṃ khāḍissāmā“⁷ ti sigālā āgamiṃsu. Te disvā rājā ca amaccā ca ekappahāren' eva saddaṃ akaṃsu. Sigālā bhitā palāyiṃsu. Te nivattitvā olokentā pacchato kassaci anāgamanabhāvaṃ ñatvā puna paccāgamiṃsu. Itare pi tath' eva saddaṃ akaṃsu. Evaṃ yāva tatiyaṃ palāyitvā puna olokentā tesu ekassāpi anāgamanabhāvaṃ ñatvā „vajjhappattā ete bhavissantīti“ sūrā hutvā nivattitvā puna tesu saddaṃ karontesu pi na palāyiṃsu. Jeṭṭhakasigālo rājānaṃ upagañchi, sesā⁷ sesānaṃ santikaṃ agamaṃsu.

¹ C^k apārūta-, C^v apārūta- corr. to apārūta-. ² C^k nīyya-, C^v nīyya-.

³ C^k rājā-, C^v rājā corr. to rāja-. ⁴ so both MSS. ⁵ C^v amaccesu evaṃ.

⁶ C^k ghaṇaṃ. ⁷ C^v omits sesā.

Upāyakusalo rājā tassa attano santikaṃ āgatabhāvaṃ ñatvā
 dasitum okāsaṃ dento viya gīvaṃ ukkhipitvā taṃ gīvāya da-
 samānaṃ hanukatṭhikena ākaḍḍhitvā yante pakkhipitvā viya
 gālḥakaṃ gaṇhi. Nāgabalena rañña hanukatṭhikena ākaḍḍhitvā
 gīvāya dalhagahitasigālo¹ attānaṃ mocetum asakkonto maraṇa-
 bhayatajjito mahāviraṇaṃ viravi. Avasesasigālā tassa taṃ
 aṭṭassaraṃ² sutvā „ekena purisen’ esa gahito bhavissatīti“
 amacce upasaṃkamitum asakkontā maraṇabhayatajjitā sabbe
 palāyimsu. Rañña hanukatṭhikena dalhaṃ katvā gahitasigālo
 aparāparaṃ saṃsarante paṃsu sithilā³ ahosi. So pi sigālo
 maraṇabhayabhīto catuhi⁴ pādehi rañña uparimabhāge paṃsum
 apabbūhi. Rājā paṃsuno sithilabhāvaṃ ñatvā sigālaṃ vissaj-
 jetvā nāgabalo thāmasampanno aparāparaṃ saṃcaranto ubho
 hatthe ukkhipitvā āvātamukhavatṭhiyaṃ olubbha vātacchinnava-
 lāhako viya nikkhamitvā tḥito amacce assāsetvā paṃsum viyū-
 hitvā sabbe uddharitvā amaccaparivuto āmakasusāne aṭṭhāsi.
 Tasmiṃ samaye manussā ekaṃ matamanussaṃ āmakasusāne
 chaḍḍentā dvinnāṃ yakkhānaṃ sīmantarikāya chaḍḍesum.
 Yakkhā⁵ taṃ⁶ matamanussaṃ bhājetum asakkontā „mayaṃ
 imaṃ bhājetum na sakkoma, ayaṃ Silavarājā dhammiko, esa
 no bhājetvā dassati, etassa santikaṃ gacchāmā“⁷ ti taṃ mata-
 manussaṃ pāde gahetvā kaḍḍhantā rañña santikaṃ gantvā
 „deva amhākaṃ imaṃ bhājetvā dehīti“ āhaṃsu. „Bho yakkhā,
 ahaṃ imaṃ tumhākaṃ bhājetvā dadeyyaṃ, aparisuddho pan’
 aṃhi, nahāyissāmi tāvā“ ti. Yakkhā corarañña thapitavāsita-
 udakaṃ attano ānubhāvena āharitvā rañña nahānatthāya adaṃsu,
 nahātvā tḥitassa saṃharitvā thapite corarañña sātāke āharitvā
 adaṃsu, te nivāsetvā tḥitassa catujātigandhasumuggaṃ āharitva
 adaṃsu, gandhe vilimpitvā tḥitassa suvaṇṇasumugge maṇitālavaṇ-
 tesu thapitāni nānāpupphāni āharitvā adaṃsu, pupphāni pilandhi-
 tvā⁷ tḥitakāle „aññaṃ kiṃ karomā“⁷ ti pucchimsu. Rājā attano

¹ C^v dalhaṃ. ² C^k aṭṭassaraṃ. ³ so both MSS. instead of -sigāle a- s-
 paṃsu sithilo? ⁴ C^k catu ⁵ C^v ne yakkhā. ⁶ C^k naṃ. ⁷ C^v piṇaṃ.

rinda evarūpe sīlasampanne tayi dubbhissāmīti“ khaggañ ādāya sapathañ katvā rājānañ khamāpetvā mahāsayane nipajjāpetvā attanā khuddakamañcake nipajjitvā pabhātāya rattiyā utthite suriye bheriñ carāpetvā sabbasenīyo ca amaccabrāhmaṇagahapati ke ca sannipātāpetvā tesañ purato ākāse puñṇacandañ¹ ukkhipanto viya Sīlavarañño guṇe kathetvā parisamajjhe yeva puna rājānañ khamāpetvā rajjañ paṭicchāpetvā „ito paṭṭhāya tumhākañ uppanno corūpaddavo“ mayhañ bhāro, mayā gahitā-rakkhā tumhākañ rajjañ karothā“ ti vatvā pesuññakārakassa ānañ katvā attano balavāhanañ ādāya sakaraṭṭham eva gato. Sīlavamahārājāpi kho alaṃkatapaṭiyatto setacchattassa heṭṭhā sarabhapāḁake kañcanapallañke nisinnō attano sampattiñ oloketvā „ayañ ca evarūpā sampatti amaccasahassassa ca jīvita-paṭilābho, mayi viriyañ akaronte“² na kiñci abhavissa, viriyabālena panāhañ naṭṭhañ ca imañ yasañ⁴ paṭilabhiñ, amaccasahassassa ca jīvitadānañ adāsīñ, āsācchedañ vata akatvā viriyam eva kattabbañ, kataviriyassa hi phalañ nāma evañ samijjhatīti“ cintetvā udānavasena imañ gātham āha:

Āsīnseth' eva puriso, na nibbindeyya paṇḁito,
passāmi vo hañ attānañ, yathā icchiñ tathā ahū ti. 50.

Tattha āsīnsetheva' ti evāhañ viriyañ ārabhanto imamahā dukkhā muccis-sāmīti attano viriyabale āsañ karoth' eva, na nibbindeyya paṇḁito ti upāyakusalo yuttaṭṭhāne viriyañ karonto ahañ imassa viriyassa phalañ na labhissāmīti na ukkaṇṭheyya, āsācchedakammañ na kareyyāsīti attho, passāmi vo hañ attānañ ti, ettha vo ti nipātamattañ, ahañ ajja attānañ passāmi, yathā icchiñ tathā ahū' ti ahañ hi āvāṭe nikhāto tamhā dukkhā muccitvā puna attano rajjasampattiñ icchiñ, so ahañ imañ sampattiñ pattañ attānañ passāmi, yath' evāhañ pubbe icchiñ tath' eva me attā jāto ti.

Evāñ Bodhisatto „aho vata bho sīlasampannānañ viriya-phalañ nāma samijjhatīti“ imāya gāthāya udānañ udānetvā yāva-jīvañ puñṇāni karitvā yathākammañ gato.

¹ C^k -candanañ. ² C^k corupaddavo, U^c corūpaddaco. ³ C^c karonte. ⁴ C^k sayañ.

Satthāpi imañ dhammadesanañ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossaṭṭhaviriyo bhikkhu arahatte patitṭhāsi. Satthā anusandhiñ ghaṭetvā jātakāñ samodhānesi : „Tadā duṭṭhāmacco¹ Devadatto ahoṣi, anaccasahassā Buddhāparisā, Sīlavamahārājā pana aham evā²” ti. Mahāsīlavajātakāñ.

2. Cūḷajanakajātaka.

Vāyametheva puriso ti. Idañ Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭhaviriyañ eva ārabba kathesi. Tattha yañ vattabbañ tañ sabbañ Mahājanakajātaka āvibhavissati. Rājā² pana setacchattassa heṭṭhā nisinno imañ gātham āha:

Vāyameth’ eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
passāmi vo ’hañ attānañ udakā thalam ubbhatan ti. 51.

Tattha vāyamethevā ’ti vāyamañ karoth’ eva, udakā thalam ubbhatan ti udakato thalam uttīrañ, thale patitṭhitāñ attānañ passāmiti.

Idhāpi ossaṭṭhaviriyo bhikkhu arahattañ patto, Janakarājā Sammāsambuddho va ahoṣīti. Cūḷajanakajātakañ³.

3. Puṇṇapātijātaka.

Tatheva puṇṇapātiyo ti. Idañ Satthā Jetavane viharanto visayaruṇiñ ārabba kathesi. Ekañ samayañ Sāvattiyañ surādhuttā sannipatitvā mantayimsu : „surāmūlañ⁴ no khīnañ, kahañ⁵ nu kho labhissāmā” ti. Ath’ eko kakkhaladhutto⁶ āha : „mā cintayittha, atth’ eko upāyo” ti. „Katarūpāyo⁷ nāmā” ti. „Anāthapiṇḍiko aṅgulimuddikā piḷandhitvā⁸ maccasātakanivattho⁹ rājupatṭhānañ¹⁰ gacchaṭi, mayañ surāpātiyañ visaññīkaraṇabhesajjañ¹¹ pakkhipitvā āpānañ sajjetvā nisiditvā Anāthapiṇḍikassa āgamanakāle ’ito ehi mahāseṭṭhīti’ pakkosītva tañ surañ pāyetvā visaññībhūtassa aṅgulimuddikā ca sātake ca gahetvā surāmūlañ karissāmā” ti. Te „sādhū” ti sanipaticchitvā tathā katvā seṭṭhiṣṣa āgamanakāle paṭimaggāñ gantvā „sāmi, ito tāva

¹ C^v paduṭṭhā-. ² C^v jārājā corr. to janakarājā. ³ C^k mūla-. ⁴ C^k -mūlañ.

⁵ C^k kahañ. ⁶ C^k kakkhala-. ⁷ C^k kataru-. ⁸ so both MSS. ⁹ C^v maḍḍhasā-.

¹⁰ C^v rāju- corr. to rājū-. ¹¹ C^v -karaṇambhesajjañ.

āgacchatha, ayaṃ amhākaṃ santike atimanāpā surā, thokaṃ pivitvā gacchathā¹ 'ti vadimsu. „Sotāpanno ariyasāvako kiṃ suraṃ pivissati, anattiko samāno pi pana ime dhutte parigaṇhissāmīti“ tesāṃ āpāna-bhūmiṃ gantvā tesāṃ kiriyaṃ oloketvā „ayaṃ surā imehi iminā nāma kāraṇena yojitā“ ti nātvā „ito dāni paṭṭhāya ime ito palāpessāmīti“ cintetvā āha: „are duṭṭhadhuttā tumhe 'surāpātiyaṃ bhesajjaṃ pak- khipitvā āgatāgate pāyetvā visaññikatvā' vilumpissāmā²“ 'ti āpāna- maṇḍalaṃ sajjetvā nisinnā kevalaṃ imaṃ suraṃ vaṇṇetha, eko pi vo ukkhipitvā pivituṃ na ussahati, sace ayaṃ ayojitaḥ assa tumhe va piveyyāthā³“ 'ti dhutte tajjetvā tato palāpetvā attano geḥaṃ gantvā „dhuttehi katakāraṇaṃ Tathāgatassa ārocessāmīti“ Jetavanaṃ gantvā ārocesi. Satthā „idāni tāva gaḥapati ne dhuttā taṃ vañcetukāmā jātā, pubbe pana paṇḍite pi vañcetukāmā ahesuṃ“ ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Bārāṇasiseṭṭhi ahoṣi. Tadāp' ete dhuttā evaṃ eva sammantetvā suraṃ yojetvā Bārāṇasiseṭṭhiṃ āgamanakāle paṭimaggāṃ gantvā evaṃ eva kathayimsu. Seṭṭhi anattiko hutvā te parigaṇhitukāmo gantvā tesāṃ kiriyaṃ oloketvā „idaṃ nāma' ete kātukāmā, palāpessāmi te ito“ ti cintetvā evaṃ āha: „bho dhuttā, surā pivitvā rājakulaṃ gantuṃ nāma na yuttaṃ, rājānaṃ disvā puna āgacchante⁴ jānissāmi, tumhe idh' eva nisi- dathā“ 'ti rājupaṭṭhānaṃ⁵ gantvā paccāgañchi. Dhuttā „ito etha sāmīti“. So tattha gantvā bhesajjaṃ yojitā pātiyo olo- ketvā evaṃ āha: „bho dhuttā, tumhākaṃ kiriyaṃ mayhaṃ na ruccati, tumhākaṃ surāpātiyo yathāpūritā va ṭhitā, tumhe ke- valaṃ suraṃ vaṇṇetha na pana pivatha, sac' ayaṃ manāpā assa tumhe pi piveyyātha, imāya pana visasaṃyuttāya bhavi- tabban“ ti tesāṃ manorathaṃ bhindanto imaṃ gātham āha:

Tath' eva puṇṇapātiyo, aññāyaṃ vattate kathā,

ākārakena jānāmi: na cāyaṃ bhaddikā surā ti. 52.

¹ C^k visaññi-. ² C^k viḷum-. ³ both MSS. piveyyathā. ⁴ so both MSS. instead of -nto? ⁵ so both MSS.

Tattha tathevā 'ti yathā mayā gamanakāle diṭṭhā idāni pi imā surāpātiyo tath' eva puṇṇā, aññāyaṃ vattate kathā ti yā ayaṃ tumhākaṃ surāvaṇṇa-nakathā vattati sū aññ' eva abhūtā ataccā¹, yadi hi esā surā manāpā assa tumhe piveyyātha, upaḍḍhapātiyo avasisseyyuṃ, tumhākaṃ pana ekenāpi surā na pītā. ākarakena jānāmīti tasmā iminā kāraṇena jānāmi, na cāyaṃ bhaddikā surā ti n' eva ayaṃ bhaddikā surā, visayojetāya etāya bhavitabban ti dhutte gaheṭvā yathā na puna evarūpaṃ karonti tathā te tajjetvā vissajjesi.

So yāvajjivaṃ dānādīni puññāni karitvā yathākamman gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā dhuttā etarahi dhuttā, Bārāṇasissetthi pana ahan tena samayenā“ 'ti. Puṇṇapātijātakaṃ.

4. Phalajātaka.

Nāyaṃ rukkho durāruho ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ phalakusalaṃ² upāsakaṃ ārabba kathesi. Eko kira Sāvattihivāsikuṭumbiko Buddhapamukhasaṃghaṃ³ nimantetvā attano ārāme nisīdāpetvā yāgukhajjakam datvā uyyānapālaṃ āṇāpesi: „bhikkhūhi saddhiṃ uyyāne vicaritvā ayyānaṃ ambādīni nānāphalāni dehi“ti. So „sādhū“ 'ti sampāṭicchitvā bhikkhusaṃgham ādāya uyyāne vicaranto rukkham oloketvā va „etaṃ phalaṃ āmaṃ, etaṃ na supakkaṃ, etaṃ supakkaṃ“ ti jānāti, yaṃ so vadati tam tath' eva hoti. Bhikkhū gantvā Tathāgatassa ārocesuṃ: „bhante, ayaṃ uyyānapālo phalakusalo, bhūmiyaṃ tthito rukkham oloketvā 'etaṃ phalaṃ āmaṃ, etaṃ na supakkaṃ, etaṃ supakkaṃ' ti jānāti, yaṃ so vadati tam tath' eva hoti“ti. Satthā „na bhikkhave ayaṃ eva uyyānapālo phalakusalo, pubbe pana paṇḍitā phalakusalā ahesuṃ“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto seṭṭhikule nibbattitvā vayappatto pañcahi sa-kaṭasatehi vaṇijjaṃ karonto ekasmiṃ kāle mahāvattaniataviṃ

¹ Ck ataccā. ² Ck phalaṃ-, Cv phalaṃ- corr. to phala-. ³ Cv buddhapamukhaṃ-,

patvā aṭavimukhe tthatvā sabbe manusse sannipātāpetvā „imissā aṭaviyā visarukkāhā nāma honti yeva, pubbe tumhehi aparibhutaṃ yaṃ kiñci pattamā vā pupphamā vā phalamā vā maṃ aparipucchitvā mā khāditthā“¹ ti āha. Te „sādhū“² ti sampatiṇṇhitvā aṭaviṃ otarimsu. Aṭavimukhe ca³ ekasmiṃ gāmadvāre kiṃphalarukkho⁴ nāma atthi, tassa khandhasākhāpalāsapupphaphalāni sabbāni ambasadisān⁵ eva honti, na kevalam vannaṣaṇṭhānato va gandharasehi pi⁶ ssa āmapakkāni phalāni ambaphalasadisān⁷ eva, khāditāni pana halāhalavisam viya taṃ khaṇam yeva jīvitakkhayaṃ pāpeti⁸. Purato gacchantā⁹ ekacce lolapurisā „ambarukkho ayan“ ti saññāya phalāni khādimsu, ekacce „satthavāham pucchitvā va khādissāmā“¹⁰ ti hatthena gahetvā aṭṭhamsu. Te satthavāhe āgate „ayya“¹¹ imāni ambaphalāni khādāmā¹² ti pucchimsu. Bodhisatto „nāyam ambarukkho“ ti ñatvā „kiṃphalarukkho nām¹³ esa ambarukkho, mā khāditthā“¹⁴ ti vāretvā ye khādimsu te pi vanāpetvā catumadhuraṃ pāyevā āroge¹⁵ akāsi. Pubbe pana imasmiṃ rukkhāmūle manussā nivāsam kappetvā ambaphalānīti imāni visaphalāni khāditvā jīvitakkhayaṃ pāpuṇanti, punadivase gāmaṃvāsino nikkhamitvā matamanusse disvā pāde gaṇhitvā paṭicchannaṭṭhāne chaḍḍetvā sakatehi saddhiṃ yeva sabbam tesam santakam¹⁶ gahetvā gacchanti. Te taṃ divasam pi aruṇuggamanakāle yeva „mayham balivaddā bhavissanti mayham sakataṃ mayham bhaṇḍam“ ti vegena taṃ rukkhāmūlam¹⁷ gantvā manusse nīroge¹⁸ disvā „katham tumhe imam rukkham¹⁹ ‘nāyam ambarukkho’ ti jānitthā“²⁰ ti pucchimsu. Te „mayam na jānāma, satthavāhajetthako no jānīti“ āhamsu. Manussā Bodhisattaṃ pucchimsu: „paṇḍita kin ti katvā tvaṃ imassa rukkhassa naambarukkhabhāvaṃ aññāsīti“²¹. So „dvīhi kārāṇehi aññāsīmi“ ti vatvā imam gātham āha:

¹ C^k va. ² C^k timphala-. ³ so both MSS. instead of pāpeti? ⁴ C^k gacchato.

⁵ C^k ayyā. ⁶ C^v aroge. ⁷ C^v sannakam. ⁸ C^k rukkhām-. ⁹ both MSS. nīroge.

Nāyaṃ rukkhho durāruho, na pi gāmato ārakā,
ākārakena jānāmi: nāyaṃ sādhuṭhalo dumo ti. 53.

Tattha nāyaṃ rukkhho durāruho ti ayaṃ visarukkhho na dukkhāruho, ukkhipitvā ṭhapitanissepī¹ viya sukhena ārohituṃ sakkā ti vadati, na hi² gāmato ārakā ti gāmato dūre ṭhito pi na hoti, gāmadvāre ṭhito yevā 'ti dīpeti, ākārakena jānāmi³ iminā duvidhena kāraṇenāhaṃ³ imaṃ rukkhhaṃ jānāmi, kin ti nāyaṃ sādhuṭhalo dumo ti sace hi ayaṃ madhuraphalo ambarukkhho abhaviṣṣa evaṃ sukhāruhe avidūre ṭhite etasmiṃ ekam pi phalaṃ na tiṭṭheyya, phalakhādakamanussehi niccaṃ parivuto va assa, evaṃ ahaṃ attano nāṇena paricchinditvā imassa visarukkhābhāvaṃ aññāsin ti

mahājanassa dhammaṃ desetvā sotthigamaṇaṃ gato.

Satthāpi „evaṃ bhikkhave pubbe paṇḍitā phalakusalā ahesuṃ“ ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samo-dhānesi: „Taḍā paṇḍitā Buddhapariṣā ahesuṃ, satthavāho pana ahaṃ evā“ 'ti. Phalajātakam.

5. Pañcāvudhajātaka.

Yo alīnena cittenā 'ti. Imaṃ Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭhaviriyaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Taṃ hi bhikkhuṃ Satthā āmantetvā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ossaṭṭhaviriyo“ ti pucchitvā „saccaṃ Bhagavā“ 'ti rutte „bhikkhu pubbe paṇḍitā viriyaṃ kātuṃ yuttaṭṭhāne viriyaṃ katvā rajjasampattiṃ pāpuṇiṃsū“ 'ti vatvā atitaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa rañño aggamaheṣiyā kucchismiṃ nibbati. Tassa nāmagahaṇadvase aṭṭhasataṃ brāhmaṇe sabbakāmehi santappetvā lakkhaṇāni paṭipucchiṃsu. Lakkhaṇakusalā brāhmaṇā lakkhaṇasampattiṃ diṣvā „puññasampanno mahārāja kumāro tumhākaṃ accayena rajjaṃ pāpuṇissati, pañcāvudhakamme paññāto pākato Jambudīpe aggapuriso bhavissatīti“ vyākariṃsu.

¹ both MSS. -piṇ. ² so both MSS. ³ C^k kāraṇena nāhaṃ.

Brāhmaṇānaṃ vacanaṃ sutvā kumārassa nāmaṃ gaṇhantā
 Pañcāvudhakumāro ti nāmaṃ akaṃsu. Atha naṃ viññū-
 taṃ patvā soḷasavassapadese t̥hitaṃ rājā āmantetvā „tāta sip-
 paṃ uggaṇhāhīti“ āha. „Kassa santike uggaṇhāmi deva“¹ ti.
 „Gaccha tāta, Gandhāraraṭṭhe Takkaṣilānagare disāpāmoḁkhassa
 ācariyassa santike uggaṇha, idam assa ācariyassa bhāgaṃ da-
 deyyāsīti“² sahaṣsaṃ datvā uyyojesi. So tattha gantvā sippaṃ
 sikkhitvā ācariyena dinnāṃ pañcāvudhaṃ gaṇetvā ācariyaṃ
 vanditvā Takkaṣilānagarato nikkhamitvā sannaddhapañcāvudho
 Bārāṇasimaggaṃ paṭipajji. So antarāniagge Silesalomayakkhena
 nāma adhiṭṭhitaṃ ekaṃ aṭaviṃ pāpuṇi. Atha naṃ aṭavimukhe
 maṇussaṃ disvā „bho māṇava, mā imaṃ aṭaviṃ pāvīsi, Silesa-
 lomayakkho nāma ettha atthi, so diṭṭhaditṭhamanusse³ jīvitak-
 khayaṃ pāpetīti“⁴ vārayiṃsu. Bodhisatto attānaṃ takkento
 asaṃbhītakesaraṣiḥo viya aṭaviṃ pāvīsi yeva. Tasmiṃ aṭavi-
 majjhaṃ sampatte so yakkho tālamatto hutvā kūṭāgāramattaṃ
 sīsaṃ pattappamāṇāni akkhīni kandaṃakulamattā⁵ dve dāṭhā
 ca māpetvā senamukho⁶ kabarakucchi nīlahatthapādo hutvā
 Bodhisattassa attānaṃ dassetvā „kahaṃ yāsi, tiṭṭha, bhakkho⁷
 me“ ti āha. Atha naṃ Bodhisatto „yakkha, ahaṃ attānaṃ
 takketvā idha pavitṭho, tvaṃ appamatto hutvā maṃ upagac-
 cheyyāsi, viṣapītena hi taṃ sareṇa vijjhītvā etth⁸ eva pāṭessa-
 mīti“⁹ santajjetvā halāhalavisam pītaṃ saraṃ sannahitvā muñci.
 So yakkhassa lomesu yeva allīyi. Tato aññaṃ ti evaṃ paññā-
 sase muñci. Sabbe tassa lomesu yeva allīyiṃsu. Yakkho
 sabbe pi te sare poṭhetvā attano pādamūle yeva pāṭetvā Bodhi-
 sattaṃ upasaṃkami. Bodhisatto puna pi taṃ tajjetvā khaggaṃ
 kaḍḍhitvā pahari. Tettiṃsaṃgulāyato khaggo lomesu yeva allīyi¹⁰.
 Atha naṃ kaṇayena pahari. So pi lomesu yeva allīyi. Tassa
 allīnabhāvaṃ ñatvā muggareṇa pahari. So pi lomesu yeva
 allīyi. Tassa allīnabhāvaṃ ñatvā „bho yakkha, na te ahaṃ

¹ Ck so diṭṭhamanusse. ² Cr -kuḷa-. ³ Cp seta-. ⁴ Ck bhakkho. ⁵ Ck allīyi.

Pañcāvudhakumāro nāmā ti sutapubbo, ahañ tayā adhiṭṭhitam aṭavim pavisanto na dhanuādīni takketvā pavitṭho attānañ yeva pana takketvā pavitṭho, ajja tañ pothetvā cunṇavicunṇaṃ karissāmīti“ adhiṭṭhitañ nāma dassetvā unnaditvā dakkhiṇahatthena yakkhañ pahari. Hattho lomesu yeva alliyi. Vāma-hatthena pahari. So pi alliyi. Dakkhiṇapādena pahari. So pi alliyi. Vāmapādena pahari. So pi alliyi. Sīsenā tañ pothetvā „cunṇavicunṇaṃ karissāmīti“ sīsenā pahari. Tam pi lomesu yeva alliyi. So pañcoḍḍito pañcasu ṭhānesu baddho olambanto pi nibbhayo nissārajjō va ahoṣi. Yakkho va cintesi: „ayañ eko purisa-siḥo purisājāniyo na purisa-matto va, mādisenā nām’ assa yakkhena gahitassa santāsamattam pi na bhavissati, mayā imañ maggañ hanantena eko pi evarūpo puriso na diṭṭhapubbo, kasmā nu kho esa na bhāyatīti“ so tañ khādituñ avisahanto „kasmā nu kho tvañ māṇava maraṇabhayañ na bhāyasīti“ pucchi. „Kimkāraṇā yakkha bhāyissāmi, ekasmiñ hi attabhāve ekañ maraṇaṃ niyatam eva, api ca mayhañ kucchimhi vajirāvudhañ atthi, sace mañ khādissasi tañ āvudhañ jīretuñ¹ na sakkhissasi, tañ te antāni khaṇḍākhandañ chinditvā jīvitakkhayaṃ pāpessati, iti ubho pi nassissāma, iminā kāraṇenāhañ na bhāyāmīti“. Idañ kira Bodhisatto attano abbhantare ñāṇāvudhañ sandhāya kathesi. Tañ sutvā yakkho cintesi: „ayañ māṇavo taccham eva bhaṇati, imassa purisa-siḥassa sarīrato muggabijamattam pi mañsakhaṇḍaṃ mayhañ kucchim² jīretuñ na sakkhissati, vissajjessāmi nañ“ ti maraṇa-bhayatajjito Bodhisattañ vissajjetvā „māṇava, purisa-siḥo tvañ, na te ahañ mañsañ khādissāmi, tvañ ajja Rāhumukhā muttācādo viya mama hatthāto muccitvā ñāṭisuhajjamaṇḍalan tosentō yaḥīti“ āha. Atha nañ Bodhisatto āha: „yakkha, ahañ tāva gacchissāmi, tvañ pana pubbe pi akusalañ katvā luddo lohita-pāṇi pararuhiramañsabhakkho yakkho hutvā nibbato, sace

¹ C^v chīretuñ. ² so both MSS. instead of kucchi?

idhāpi tathā akusalam eva karissasi andhakārā andhakāraṃ gamissasi, maṃ diṭṭhakālato paṭṭhāya pana na sakkā tayā akusalam kātuṃ, paṇātipātakammaṃ nāma niraye tiracchāṇa-yoniyam pettivisaye asurakāye ca nibbatteti, manussesu nibbat-taṭṭhāne appāyukasaṃvattanikaṃ hotīti¹ evamādinā nayena pañcannaṃ dussilyakammānaṃ ādīnavam pañcannaṃ sīlānaṃ ānisaṃsaṃ kathetvā nānākāraṇehi yakkhaṃ tajeṭvā dhammaṃ desetvā dametvā nibbisevanam katvā pañcasu sīlesu paṭiṭṭhā-petvā tassāsevanam aṭaviyā balipaṭiggāhakaṃ devataṃ¹ katvā appamādena ovaditvā aṭavito nikkhamanto aṭavimukhe manus-sānaṃ ācikkhitvā sannaddhapañcāvudho Bārāṇasīṃ gantvā mātāpitara disvā aparabhāge rajje paṭiṭṭhāya dhammena rajjiaṃ kārento dānādīni puññāni karitvā yathākammaṃ agamāsi.

Satthāpi imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Yo alīnena cittena alīnamanaso naro
bhāveti kusalam dhammaṃ yogakkhemassa pattiya²
pāpuṇe anupubbena sabbasaṃyojanakkhayaṃ ti. 54.

Tathāyaṃ piṇḍatto: yo puriso alīnena asaṃkucitena cittena pakatiyāpi alīnamano alīnājjhāsaya hutvā anavajjaṭṭheṇa kusalam sattatimsabodhapakkhiya-bhedaṃ dhammaṃ bhāveti vaḍḍhetī visālena cittena vipassanaṃ anuyūjati catuhi yogehi khemassa nibbānassa pattiyaṃ so evaṃ sabbasaṃkhāresu aniccaṃ dukkhaṃ anattā ti tilakkhaṇaṃ āropetvā taruṇavipassanato paṭṭhāya uppanne bodhapak-khiyadhamme bhāvento anupubbena ekaṃsaṃ yojanaṃ pi anavasesetvā sabba-saṃyojanānaṃ khayakarassa catutthamaggassa pariyoṣāne uppannatā sabbasaṃ-yojanakkhayaṃ ti saṃkhaṃ gataṃ arahattaṃ pāpuṇeyyā³ ti.

Evaṃ Satthā arahattena dhammadesanāya kūṭaṃ gaṇetvā mat-thake cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyoṣāne so bhikkhu arahattaṃ pāpuṇi. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā yakkho Aṅgulimālo ahoṣi, Pañcāvudhakumāro nāma aham evā“⁴ ti. Pañcāvudhajātakaṃ.

¹ C² devanaṃ, C^v devanaṃ corr. to devataṃ. ² C² yogakkhemassa pattiyaṃ, C^v yogakkhemassa pattiyaṃ corr. to yogakkhemassa pattiyaṃ.

6. Kañcanakkhandhajātaka.

Yo pahatṭhena cittenā 'ti. Idam Satthā Sāvattthiyam viharanto aññataram bhikkhum ārabba katesi. Eko kira Sāvattthivāsikulaputto Satthu dhammadesanam sutvā ratanasāsane uram datvā pabbaji. Ath' assa ācariyupajjhāyā „āvuso ekavidhena silam nāma, duvidhena tividhena catubbidhena pañcavidhena chabbidhena sattavidhena aṭṭhavidhena navavidhena dasavidhena bahuvividhena silam nāma, idam cullasilam¹ nāma, idam majjhimasilam nāma, idam mahāsīlam nāma, idam pātimokkhasamvarasilam nāma, idam indriyasamvarasilam nāma, idam ājīvapārisuddhisīlam² nāma, idam pacayaapaṭisevanasilam nāmā³ 'ti silam ācikkhanti. So cintesi: „idam silam nāma atibahuṃ, ahaṃ ettakam samādāya vattituṃ na sakkhissāmi, silam pūretuṃ asakkontassa nāma pabbajjāya ko attho, ahaṃ gihī⁴ hutvā dānādini puññāni karissāmi puttadāraṃ ca posessāmīti⁵ evaṃ ca pana cintetvā „bhante, ahaṃ silam rakkhituṃ na sakkhissāmi, asakkontassa ca nāma pabbajjāya ko attho, ahaṃ hināya vattissāmi⁶, tumhākaṃ pattacīvaram gaṇhathā⁷“ 'ti āha. Atha naṃ āhamso: „evaṃ sante Dasabalam vanditvā yāhīti⁸ ne taṃ ādāya Satthu santikaṃ dhammasabham agamaṃsu. Satthā disvā va⁹ „kiṃ bhikkhave anattikaṃ bhikkhum ādāya āgat' atthā¹⁰ 'ti āha. „Bhante, ayaṃ bhikkhu 'ahaṃ silam rakkhituṃ na sakkhissāmīti¹¹ pattacīvaram niyyādeti, atha naṃ mayam gaṇetvā āgatā¹² ti. „Kasmā pana tumhe bhikkhave imassa bhikkhuno bahuṃ silam ācikkhatha¹³, yattakam esa rakkhituṃ sakkoti tattakam eva rakkhissati, ito paṭṭhāya tumhe evaṃ mā kiñci avacuttha¹⁴, ahaṃ ettha kattabbam jānissāmīti¹⁵. „Ehi tvaṃ bhikkhu, kiṃ te bahunā silena, tīṇi yeva silāni rakkhituṃ sakkhissasīti¹⁶. „Sakkhissāmi bhante“ ti. „Tena hi tvaṃ ito paṭṭhāya kāyadvārāṃ vacīdvārāṃ manodvārāṃ¹⁷ ti tīṇi dvārāni rakkha, mā kāyena pāpakaṃmamāni kari mā vācāya mā manasā, gaccha mā hināya vatti, imāni tīṇi yeva silāni rakkhā¹⁸“ 'ti. Ettāyatā so bhikkhu tuṭṭhamānaso „sādhu bhante rakkhissāmi imāni tīṇi silānīti¹⁹“ Satthāraṃ vanditva ācariyupajjhāyehi saddhim yeva agamāsi. So tāni tīṇi silāni pūrento va aññasi: „ācariyupajjhāyehi mayham ācikkhitam silam pi, ettakam eva te pana attano abuddhabhāvena maṃ bujjhāpetuṃ nāsakkhimso, Sammasam-

¹ C^k cullam. ² C^v -silan. ³ C^k gahi, C^v hihī. ⁴ C^k hināvasamittissāmi.

⁵ C^k gaṇhathā. ⁶ C^k omits va. ⁷ C^k acikkhata. ⁸ C^k avacuttha. ⁹ C^k -dvārāni.

buddho attano buddhasubuddhatāya anuttaradhammarājatāya ettakaṃ
 sīlaṃ¹ tīsu yeva dvāresu pakkkhipitvā maṃ gaṇhāpesi, avassayo vata²
 me³ satthā jāto⁴ ti vipassanaṃ vadḍhetvā katipāhen⁵ eva arahatte
 patitṭhāsi. Taṃ pavattiṃ nātvā dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū
 „āvuso taṃ kira bhikkhūṃ 'sīlāni rakkhituṃ na sakkomīti' hīnāya
 vattantaṃ sabbasīlāni tīhi koṭṭhāsehi pakkkhipitvā⁶ gāhāpetvā Satthā
 arahattaṃ pāpesi, aho Buddhā nāma acchariyamanussā⁷ ti Buddha-
 guṇe kathentā nisīdiṃsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'tīha bhikkhave
 etarahi kathāya sannisinā⁸ ti pucchi „imāya nāmā⁹ ti vutte „bhik-
 khave, atigāruko pi bhāro koṭṭhāsavasena bhājetvā dinno lahuco viya
 hoti, pubbe pi paṇḍitā mahantaṃ¹⁰ kañcanakkhandhaṃ labhitvā ukkhi-
 pituṃ asakkontā vibhāgaṃ katvā ukkhipitvā agamaṃsu¹¹ ti vatvā
 atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rājjaṃ kārente
 Bodhisatto ekasmiṃ gāmake kassako ahoṣi. So ekadivasam
 aññatarasmiṃ chaḍḍhitagāmake khetṭe kasim kasati. Pubbe
 ca tasmiṃ gāme eko vibhavasampanno seṭṭhi ūrumattaparinā-
 haṃ¹² catuhatthāyāmaṃ kañcanakkhandhaṃ nidahitvā kalam
 akāsi. Tasmiṃ Bodhisattassa naṅgalaṃ laggitvā atṭhāsi. So
 „mūlasantānakaṃ bhavissatīti¹³ paṃsum viyūhanto taṃ disvā
 paṃsunā paṇicchādetvā¹⁴ divasaṃ kasitvā atthaṃ gate suriye
 yuganaṅgalādīni¹⁵ ekamante nikkhipitvā „kañcanakkhandhaṃ
 gaṇhitvā gacchissāmīti¹⁶ taṃ ukkhipituṃ nāsakkhi¹⁷, asakkonto¹⁸
 nisīditvā „ettakaṃ kucchiharanāya bhavissati, ettakaṃ nidahi-
 tvā ṭhapessāmi¹⁹, ettakena kammante saṃyojessāmi, ettakaṃ
 dānādipuññakiriya²⁰ bhavissatīti²¹ cattāro koṭṭhāse akāsi.
 Tass²² evaṃ vibhattakāle so kañcanakkhandho sallahuko viya
 ahoṣi. So taṃ ukkhipitvā gharaṃ netvā catudhā vibhajitvā
 dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Bhagavā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā
 imaṃ gātham āha:

¹ C^k sīlan. ² C^k vana. ³ C^k meva. ⁴ C^k parikkhipitvā. ⁵ C^k adds na.

⁶ C^k -matthaparināhaṃ. ⁷ C^v paricchā-. ⁸ C^k yugalaṇḍa-. ⁹ C^k nāsakkhī.

¹⁰ C^k asanto. ¹¹ C^k -ssāmīti. ¹² both MSS. dānādīnipu-.

Yo pahaṭṭhena cittena pahaṭṭhamanaso naro
bhāveti kusalam dhammam yogakkhemassa pattiyā
pāpuṇe anupubbena sabbasaṃyojanakkhayaṃ ti. 55.

Tattha pahaṭṭhenā 'ti vinivaraṇena, pahaṭṭhamanaso ti tāya eva vini-
varaṇatāya pahaṭṭhamanaso¹, suvaṇṇam viya pahaṃsitvā samujjotitasappabhā-
sakkatacitto² hutvā ti attho.

Evam Satthā arahattanikūṭena desanam niṭṭhapetvā anusandhim
ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā kañcanakkhandham laddhapuriso
aham eva ahoṣin“ ti. Kañcanakkhandhajātakam.

7. Vānarindajātaka.

Yassete 'caturō dhammā 'ti. Idam Satthā Veluvane
viharanto Devadattassa vadhāya parisakkanam ārabha
kathesi. Tasmim hi samaye Satthā „Devadatto vadhāya parisakka-
titi“ sutvā „na bhikkhave idān' eva Devadatto mayham vadhāya pari-
sakkati, pubbe pi parisakkati yeva, nāsamattam pi pana kātuṃ na
sakkhīti“ vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasīyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente
Bodhisatto kapiyoniam nibbattitvā vuddhim anvāya assa-
potappamāṇo thāmasampanno ekacaro hutvā nadītīre viharati.
Tassā pana nadiyā vemajjhe eko dīpako nānappakārehi amba-
panasādihi phalarukkehi sampanno. Bodhisatto nāgabalo
thāmasampanno nadiyā orimatīrato uppatitvā — dīpakassa orato
nadīmajjhe eko piṭṭhipāsāṇo atthi — tasmim nipatati. Tato uppa-
titvā tasmim dīpake patati. Tattha nānappakārāni phalāni
khādītva sāyam³ ten' eva upāyena paccāgantvā attano vasa-
naṭṭhāne vasitvā punadivase pi tath' eva karoti. Iminā niyā-
mena tattha vāsam kappeti. Tasmim pana kāle eko kumbhīlo
sapajāpatiko tassā nadiyā vasati. Tassa sā bhariyā Bodhisattam
aparāparam gacchantam disvā Bodhisattassa hadayamanise do-

¹ C^v -mānaso. ² C^k -vitto, C^v -vitto corr. to -citto. ³ C^k sāyam.

haḷaṃ uppādetvā kumbhilaṃ āha: „mayhaṃ kho ayya imassa vānarindassa hadayamaṃse dohaḷo uppanno“ ti. Kumbhilo „sādhū hoti, lacchaṣīti“ vatvā „ajja taṃ sāyaṃ dīpakato āgacchantam eva gaṇhissāmīti“ gantvā piṭṭhipāsāṇe nipajji. Bodhisatto divasaṃ caritvā sāyaṇhasamaye dīpake tṭhito va pāsāṇaṃ oloketvā „ayaṃ pāsāṇo idāni uccatāro khāyati, kiṃ nu kāraṇaṃ“ ti cintesi. Tassa kira udakappamāṇaṃ ca pāsāṇappamāṇaṃ ca suvavatthāpitam eva, ten' assa etad ahoṣi: „ajja imissā nadiyā udakaṃ n'eva hāyati na vaḍḍhati, atha ca paṇāyaṃ pāsāṇo mahā hutvā paññāyati, kacci nu kho ettha mayhaṃ gahaṇatthāya kumbhilo nipanno“ ti so „vīmaṃsāmi tāva naṃ“ ti tatth' eva tṭhatvā pāsāṇena saddhiṃ kathento viya „bho pāsāṇa“ 'ti vatvā paṭivacanaṃ alabhanto yāvataṭṭhiyaṃ „pāsāṇa“ 'ti āha. Pāsāṇo kiṃ paṭivacanaṃ na dassati. Puna pi naṃ vānaro „kiṃ bho pāsāṇa ajja mayhaṃ paṭivacanaṃ na deṣīti“ āha. Kumbhilo „addhā aññesu divasesu ayaṃ pāsāṇo vānarindassa paṭivacanaṃ adāsi, dassāmi dāni 'ssa paṭivacanaṃ“ ti cintetvā „kiṃ bho vānarinda“ 'ti āha. „Ko si tvaṃ“ ti. „Ahaṃ kumbhilo“ ti. „Kimatthaṃ ettha nipanno sīti“. „Tava hadaya-maṃsaṃ patthayamāno“ ti. Bodhisatto cintesi: „añño me gamanamaggo n' atthi, ajja mayā esa kumbhilo vañcetaḷbo“ ti. Atha naṃ evaṃ āha: „samma kumbhila, ahaṃ attānaṃ tuyhaṃ pariccajissāmi, tvaṃ mukhaṃ vivaritvā maṃ tava santikaṃ āgatakāle gaṇhāhīti“. Kumbhilaṇaṃ hi mukhavivaṭe² akkhīni nimilanti. So taṃ kāraṇaṃ asallakkhetvā mukhaṃ vivari. Ath' assa akkhīni pithiyiṃsu. So mukhaṃ vivaritvā akkhīni nimiletvā nipajji. Bodhisatto tathābhāvāṃ nītvā dīpakā uppattito gantvā kumbhilaṃ matthakaṃ akkamitvā tato uppattito vijjullatā viya vijjotamāno paratīre atṭhāsī. Kumbhilo taṃ acchariyaṃ disvā „iminā vānarindena atiaccherakaṃ katan“ ti cintetvā „bho vānarinda, imasmiṃ loke catuḥi dhammehi

¹ C^k -naṃ. ² C^v mukhavivaṭe corr. to mukhe-.

samannāgato puggalo paccāmitte abhibhavati, te sabbe pi tuyham abbhantare atthi, maññe“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Yass' ete caturo dhammā vānarinda yathā tava
saccaṃ dhammo dhīti¹ cāgo diṭṭham so ativattatīti. 56.

Tattha yassā 'ti yassa kassaci puggalassa, ete ti idāni vattabbe² paccak-khato niddisati, caturo dhammā ti cattāro guṇā, saccaṃ ti vacīsaccaṃ, mama santikaṃ āgamissāmiti hi vatvā musāvādaṃ akatvā³ āgato yevā 'ti, etaṃ te vacīsaccaṃ, dhammō ti vicāraṇapaññā, evaṃ kate idan nāma bhavissasīti, esā te vicāraṇapaññā, dhīti⁴ abboecchinnaviriyaṃ vuccati, etaṃ pi te atthi, cāgo ti attapariccāgo, tvaṃ attānaṃ pariccajītvā mama santikaṃ āgato, yaṃ paṇāhaṃ gaṇhituṃ nāsakkhuṃ mayham ev' ettha⁵ doso, diṭṭhaṃ ti paccā-mittaṃ, so ativattatīti yassa puggalassa yathā tava evaṃ ete cattāro dhammā atthi so yathā maṃ ajja tvaṃ atikkanto tath' eva attano paccāmittaṃ atikkamati abhibhavatīti.

Evaṃ kumbhīlo Bodhisattaṃ pasamsitvā attano vasaṇaṭ-ṭhānaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva mayham vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakki yevā“ 'ti imaṃ dhammadesanaṃ āha-ritvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā kumbhīlo Devadatto ahosi, bhariyāssa Cīncamānavikā, vānarindo pana aham evā“ 'ti. Vānarindajātakaṃ.

8. Tayodhammajātaka.

Yassete ti. Idam Satthā Veḷuvane viharanto vadhāya parisakkanam eva ārabba kathesi.

Arīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Devadatto vānarayoniyaṃ nibbattitvā Himavantapadese yūtham pariharanto attānaṃ paṭicca⁶ jātānaṃ vānarapotakānaṃ „vud-dhippattā ime yūtham parihareyyun“ ti bhayena dantehi dasitvā

¹ C^v dhīti corr. to dhīti. ² C^v vattabbo. ³ C^k akkhā. ⁴ C^v dhīti corr. to dhīti. ⁵ C^v mayhamimevettha, C^k mayhamimecetta. ⁶ C^k paricca, C^v paricca corr. to paṭicca.

tesaṃ bījāni uppāṭeti. Tadā Bodhisatto pi taṃ yeva paṭicca ekissā vānariyā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhi. Atha sā vānarī¹ gabbhassa paṭiṭṭhitabhāvaṃ ñatvā attano gabbhaṃ anurakkhamānā araṇṇiṃ pabbatapādaṃ agamāsi. Sā paripakkagabbhā Bodhisattaṃ vijāyī². So vuddhim anvāya viññūtaṃ patto thāmasampanno ahosi. So ekadivasam mātaraṃ pucchi: „amma mayhaṃ pitā kahan“ ti. „Tāta asukasmim nāma pabbatapāde yūthaṃ pariharanto vasatīti“. „Amma tassa maṃ santikaṃ nehīti“. „Tāta na sakkā tayā pitu santikaṃ gantuṃ, pitā hi³ te attānaṃ paṭicca jātānaṃ⁴ vānarapotakānaṃ yūthapariharanabbhayena dantehi ḍasitvā bījāni uppāṭetīti“. „Amma, nehi maṃ⁵ tattha, ahaṃ jānissāmīti“. Sā puttaṃ ādāya tassa santikaṃ agamāsi. So vānaro attano puttaṃ disvā⁶ va „ayaṃ vaḍḍhento mayhaṃ yūthaṃ pariharituṃ na dassati, idān’ eva haritabbo“ ti „etaṃ ālīnganto viya gāḷhaṃ pīletvā jīvitaḥkhayaṃ pāpessāmīti“ cintetvā „ehi tāta, ettakaṃ kālāṃ kahaṃ gato sīti“ Bodhisattaṃ ālīnganto viya nippīlesi. Bodhisatto pana nāgabalo thāmasampanno, so pi taṃ nippīlesi. Ath’ assa atṭhīni bhijjanākārapattāni ahesuṃ. Ath’ assa etad ahosi: „ayaṃ vaḍḍhento maṃ māressati⁷, kena nu kho upāyena puretaraṃ ñeva mareyyan“ ti. Tato cintesi: „ayaṃ avidūre rakkhasapariggahito saro, tattha taṃ⁸ rakkhasena khādāpessāmīti“. Atha naṃ⁹ evaṃ āha: „tāta ahaṃ mahallako, imaṃ yūthaṃ tuyhaṃ niyyādemi, ajj’ eva taṃ rājānaṃ karomi, asukasmim nāma thāne saro atthi, tattha dve kumudiniyo tisso uppaliniyo pañca paduminiyo pupphanti, gaccha tato pupphāni āharā“ ti. So „sādhū tāta āharissāmīti“ gantvā sahasā anotaritvā samantā padaṃ parichindanto otinṇapadaṃ yeva addasa⁹ na uttinṇapadaṃ. So „iminā sarena rakkhasapariggahena bhavitabbaṃ, mayhaṃ pitā attanā asakkonto rakkhasena maṃ khādāpetukāmo¹⁰ bhaviṣsa-

¹ C^h -rī. ² C^v -yī. ³ C^v pahi. ⁴ C^h jātāni. ⁵ C^h omits maṃ. ⁶ both MSS. -ti. ⁷ C^v naṃ. ⁸ C^v taṃ. ⁹ C^h adassa. ¹⁰ C^h khāda-, C^v khāda- corr. to khādā-.

tīti, ahaṃ īmaṃ ca saraṃ na otarissāmi, pupphāni ca gahessā-
mīti“ nirūdakam¹ ṭhānaṃ gantvā vegam gahetvā uppatitvā pa-
rato gacchanto nirūdake¹ ākāse² ṭhitān³ eva dve pupphāni
gahetvā paratīre pati, parato ca orimatīraṃ āgacchanto ten⁴
ev⁴ upāyena dve gaṇhi, evaṃ ubhosu passesu rāsiṃ³ karonto
pupphāni ca gaṇhi rakkhasassa ca āpaṭṭhānaṃ na otari. Ath⁴
assa „ito uttarim ukkhipitum na sakkhissāmīti“ tāni⁴ pupphāni
gahetvā ekasmiṃ ṭhāne rāsiṃ karontassa so rakkhaso „mayā
ettakam kalam evarūpo paṇṇāvā acchariyapuriso na diṭṭhapubbo,
pupphāni ca nāma yāvadicchakam gahitāni, mayhaṃ ca āpaṭ-
ṭhānaṃ na otarīti“ udakam dvidhā bhindanto udakato utṭhāya
Bodhisattassa upasamkamitvā „vānarinda, imasmiṃ loke yassa
tayo dhammā atthi so paccāmittaṃ abhibhoti, te sabbe pi tava
abbhantare atthi, maññe“ ti vatvā Bodhisattassa thutim karonto
imaṃ gātham āha:

Yass⁴ ete tayo dhammā vānarinda yathā tava
dakkhiyaṃ sūriyaṃ⁵ paṇṇā diṭṭhaṃ so ativattatīti. 57.

Tattha dakkhiyaṃ ti dakkhabhāvo, sampattabhayaṃ vidhamitum jānana-
paṇṇāya sampayuttauttamaviriyaṃ etaṃ nāmaṃ, sūriyaṃ⁵ ti sūrabhāvo, nib-
bhayaabhāvass⁴ etaṃ nāmaṃ, paṇṇā ti paṇṇāpanapaṭṭhapanāya upāyapaṇṇāy⁴
etaṃ nāmaṃ.

Evaṃ so dakarakkhaso imāya gāthāya Bodhisattassa thu-
tim katvā „imāni pupphāni kimatthaṃ harasīti“ pucchī. „Pitā
maṃ rājānaṃ kātukāmo, tena kāraṇena harāmīti“. „Na sakkā
tādisena uttamapurisena pupphāni gahitum, ahaṃ gaṇhissāmīti“
ukkhipitvā tassa pacchato pacchato agamāsi. Ath⁴ assa pitā
dūrato va taṃ disvā „ahaṃ imaṃ rakkhasabhataṃ bhavissa-
tīti“ paṇiṇiṃ, so dān⁴ esa rakkhasaṃ pupphāni gāhāpento
āgacchati, idāni mhi naṭṭho“ ti cintento sattadhā hadayaphā-

¹ so both MSS. ² so both MSS. instead of okāse? ³ both MSS. rāsi

⁴ C^v nāni. ⁵ C^k suri-, C^v suri- corr. to sūri-.

lanam patvā tatth' eva jivitakkhayam patto. Sesavānarā sannipatitvā Bodhisattam rājānam akamsu.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā yūthapati Devadatto ahosi, yūthapatiputto¹ pana aham evā“ 'ti. Tayodhammajātakam.

9. Bherivāḍajātaka.

Dhame dhame ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññataram dubbacam ārabha kathesi. Tam hi² bhikkhum Satthā „saccam kira tvaṃ dubbaco sīti“ pucchitvā „saccam Bhagavā“ 'ti vutte „na tvaṃ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yevā“ 'ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyam, Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto bherivāḍakakule nibbattitvā gāmake vasati. So „Bārāṇasiyam nakkhattam ghuṭṭhan“ ti sutvā „samajjamandale bherim vādetvā dhanam āharissāmīti“ puttam ādāya tattha gantvā bherim³ vādetvā bahum⁴ dhanam labhi. Tam ādāya attano gāmaṃ⁵ gacchanto corāṭavim patvā puttam nīrantaram bherim vādetam vāresi: „tāta nīrantaram avādetvā maggapaṭipannam issarabheri“ viya antarantarā vādehīti“. So pitarā vāriyamāno pi „bherisadden' eva core palāpessāmīti“ vatvā nīrantaram eva vādesi. Corā paṭhamam nēva bherisaddam sutvā „issarabheri bhavissatīti“ palāyitvā ativiya ekābaddham⁷ saddam sutvā „nāyam issarabheri bhavissatīti“ āgantvā upadhāretvā dve yeva jane disvā pothetvā vilumpiṃsu⁸. Bodhisatto „kicchena vata no laddham dhanam ekābaddham katvā vādetto nāsesīti“ vatvā imam gātham āha:

Dhame dhame nātidhame, atidhantam hi pāpakaṃ,
dhantena satam laddham, atidhantena nāsitan ti. 58.

¹ C^v omits ahosi yūthapati. ² both MSS. tamāhi. ³ C^k bheri, C^v bheri corr. to bherim. ⁴ C^v bahu. ⁵ C^k gāma, C^v gāma corr. to gāmaṃ. ⁶ so both MSS. instead of -bherim. ⁷ C^k eka-. ⁸ both MSS. vilimpiṃsu.

Tattha dhame dhame¹ ti dhameyya no na dhameyya bherim vādeyya na na² vādeyyā ti attho, nātidhame ti atikkametvā pana niranteram eva katvā na vādeyya, kiṃkāraṇa: atidhantaṃ³ hi pāpakam niranteram bherivādam idāni ambhākam pāpakam lāmakam jātam, dhantena satam laddham ti na-gare bherivādanena kahāpapasatam laddham, atidhantena nāsitan ti idāni pana me puttena vacanam akatvā yam idam āvayam atidhantaṃ⁴ tena⁵ atidhanta-tena sabbam nāsitan ti.

Satthā imam dhammaḍḍesanaṃ āharitvā anusandhim ghaṭetvā jā-takam samodhānesi: „Tadā putto dubbacabhikkhu ahosi, pitā pana aham evā“⁶ ti. Bherivādajātakam.

10. Saṃkhadhamanajātaka.

Dhame dhame ti. Idam Satthā Jetavane viharanto dubba-cam eva ārabha kathesi.

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto saṃkhadhamakakule nibbattitvā Bārāṇasiyam nakkhatte ghutthe pitaram ādāya saṃkhadhamanakammena dhanam labhitvā āgamanakāle corāṭaviyam pitaram niranteram saṃkham dhamantaṃ⁶ vāresi. So „saṃkhasaddena core palā-pessāmīti“ niranteram eva dhami. Corā purimanayen' eva āgantvā vilumpimsu. Bodhisatto pi purimanayen' eva gātham abhāsi:

Dhame dhame nātidhame, atidhantaṃ hi pāpakam,
dhantenādhigatā bhogā, te tāto vidhamī dhaman ti. 59.

Tattha te tāto vidhamī dhaman ti te saṃkham dhamitvā laddhabhogam mama pitā punappuna dhamento vidhamīti viddhamisesi vināsesīti.

Satthā imam dhammaḍḍesanaṃ āharitvā anusandhim ghaṭetvā jā-takam samodhānesi: „Tadā pitā dubbacabhikkhu ahosi, putto pana aham evā“⁶ ti. Saṃkhadhamanajātakam. Āsimsavaggo chaṭṭho.

¹ C^k dhametidhame, C^v dhametidhame corr. to dhamedhame. ² C^k tana, C^v tana corr. to nana. ³ both MSS. atidhantaṃ. ⁴ both MSS. atidhanti. ⁵ C^k nena.

⁶ C^v dhamantaṃ.

7. ITTHIVAGGA.

1. Asātamantajātaka.

Āsā lokitthiyo nāmā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhū ārabba kathesi. Tassa vatthū Ummadantijātaka āvibhavissati. Tam pana bhikkhū Satthā „bhikkhu itthiyo nāma āsā asatiyo lāmikā pacchimikā, tvaṃ evarūpaṃ lānikaṃ itthiṃ nissāya kasmā ukkaṇṭhito“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto Gandhāraratthe Takkaṣilāyaṃ brāhmaṇakule nibbattitvā viññūtaṃ patto tisu vedesu sabbasippesu ca nipphattim patto disāpāmokkho ācariyo ahosi. Tadā Bārāṇasiyaṃ ekasmiṃ brāhmaṇakule puttassa jātadivase aggiṃ gahetvā anibbāyantaṃ¹ ṭhapayimsu. Atha naṃ brāhmaṇakumāraṃ soḷasa-vassakāle mātāpitara āhaṃsu: „putta, mayaṃ tava² jātadivase aggiṃ gahetvā ṭhapayimha, sace brahmalokaparāyano bhavitukāmo taṃ aggiṃ ādāya araṇṇaṃ pavisitvā Aggiṃ³ Bhagavantaṃ namassamāno brahmalokaparāyano hohi, sace agāraṃ āvasitukāmo Takkaṣilaṃ gantvā disāpāmokkhassa ācariyassa santike sippaṃ uggaṇhitvā kuṭumbaṃ⁴ saṇṭhāpehīti“. Māṇavo „nāhaṃ sakkhissāmi⁵ araṇṇe aggiṃ paricaritum, kuṭumbam eva saṇṭhāpessāmīti“ mātāpitara vanditvā ācariyabhāgaṃ sahaṃsaṃ gahetvā Takkaṣilaṃ gantvā sippaṃ uggaṇhitvā pacchā agamāsi. Mātāpitara paṇ⁶ assa anāthikā gharāvāsena araṇṇe hi aggiṃ paricarāpetukāmaṃ honti. Atha naṃ mātā itthinaṃ⁶ dosaṃ dassetvā araṇṇaṃ pesetukāmaṃ „so ācariyo paṇḍito vyatto sakkhissati me puttassa itthinaṃ dosaṃ kathetun“ ti cintetvā āha: „uggahitaṃ te tāta sippaṃ“ ti. „Āma amma“⁶ ti. „Asātaman-

¹ C^v -yattaṃ. ² so both MSS. instead of tava? ³ both MSS. aggi. ⁴ C^k kuṭumba, C^v kuṭumba corr. to kuṭumbaṃ. ⁵ C^k -mīti, C^v -mī. ⁶ C^k adds mātā, in C^v mātā has been inked over.

tāpi te uggahitā¹ ti. „Na uggahitā amma²“ ti. „Tāta, yadi te asātamantaṃ na uggahitaṃ kin nāma te sippaṃ uggahitaṃ, gaccha uggahitvā ehīti³“. So „sādhū“ ti puna takkasilābhi-mukho pāyāsi. Tassa pi ācariyassa mātā mahallikā vīsaṃvassa-satikā. So taṃ sahatthā nahāpento bhojento pāyento paṭijag-gati. Aññe manussā naṃ tathā karontaṃ jigucchanti. So cintesi: „yan nūnāhaṃ araññaṃ pavasitvā tattha mātaraṃ paṭi-jagganto vihareyyan“ ti. Ath' ekasmiṃ vivitte araññe udaka-phāsukatthāne paṇṇasālaṃ kāretvā sappitaṇḍulādīni āharāpetvā mātaraṃ ukkhipitvā tattha gantvā mātaraṃ paṭijagganto vāsaṃ kappesi. So pi kho māṇavo Takkasilaṃ gantvā ācariyaṃ apassanto „kahaṃ ācariyo“ ti pucchitvā taṃ pavattiṃ sutvā tattha gantvā vanditvā aṭṭhāsi. Atha naṃ ācariyo „kin nu kho tāta atisīghaṃ āgato sīti⁴“. „Nanu ahaṃ¹ tumhehi asātamanto nāma na uggaṇhāpito“ ti. Ko pana te² asātamante uggaṇhe-tabbe³ katvā kathesi⁴ti. „Mayhaṃ mātā ācariyā“ ti. Bodhi-satto cintesi: „asātamantā nāma keci n' atthi, imassa pana mātā imaṃ itthidose jānāpetukāmaṃ bhavissatīti⁵“. Atha naṃ „sādhū tāta, dassāmi te asātamante, tvaṃ ajja ādinaṃ katvā mama ṭhāne ṭhatvā mātaraṃ sahatthā nahāpento bhojento pā-yento paṭijaggāhi, hatthapādasīsapiṭṭhisambāhanādīni c' assā karonto 'ayye, jaraṃ pattakāle pi tāva te evarūpaṃ sarīraṃ, daharakāle kīdisaṃ ahoṣīti⁶ hatthaparikkammādikaraṇakāle hat-thapādādīnaṃ vaṇṇaṃ katheyyāsi, yaṃ ca te mama mātā ka-theti⁴ taṃ alajjanto anigūhanto mayhaṃ āroceyyāsi, evaṃ karonto asātamante lacchasi akaronto na lacchasīti⁵ āha. So „sādhū ācariyā“ ti taṃ vacanaṃ sampaticchitvā tato paṭ-ṭhāya sabbaṃ⁵ yathāvuttavidhānaṃ akāsi. Ath' assa⁶ tasmiṃ māṇave punappuna vaṇṇayamāne „ayaṃ mayā saddhiṃ abhira-mitukāma bhavissatīti⁶ andhāya jarājiṇṇāya abbhantare kilesa

¹ C^k kahaṃ. ² C^k ke. ³ C^v -tabbo. ⁴ C^v kathesiṭi. ⁵ C^v omits sabbaṃ.

⁶ so both MSS. instead of assā?

uppajji. Sā ekadivasam attano sarīravannaṃ kathayamānaṃ māṇavaṃ āha: „mayā saddhiṃ abhiraṇitum icchasīti“. „Ayye, ahaṃ tāva iccheyyaṃ, ācariyo pana garuko“ ti. „Sace maṃ icchasi puttāṃ me mārehīti“. „Ahaṃ ācariyassa santike etta-kaṃ sippaṃ uggaṇhitvā kilesamattaṃ nissāya kin ti katvū ācariyaṃ māressāmīti“. „Tena hi sace tvaṃ maṃ na paricca-jasi aham eva naṃ māressāmīti“. Evaṃ¹ itthiyo nāma āsā lāmikā pacchimikā, tathārūpā nāma vaye tṭhitā rāgacittaṃ up-pādetvā kilesaṃ anuvattamānā evaṃ upakārakaṃ puttāṃ māre-tukāmā jātā. Māṇavo sabbaṃ taṃ kathaṃ Bodhisattassa ārocesi. Bodhisatto „sutṭhu te māṇava kataṃ mayhaṃ āro-centenā“² 'ti vatvā mātu āyusaṃkhāraṃ olokento „ajj' eva marissatīti“³ űatvā⁴ „ehi māṇava, vīmaṃsissāmi naṃ“ ti ekaṃ udumbararukkhaṃ chinditvā attano pamāṇena kaṭṭharūpakāṃ⁵ katvā sasīsaṃ pārūpitvā attano sayanaṭṭhāne uttānaṃ nipajjā-petvā rajjukaṃ bandhitvā antevāsikaṃ āha: „tāta pharasuṃ ādāya gantvā mama mātu saṇṇaṃ dehīti“. Māṇavo gantvā „ayye ācariyo paṇṇasālāyaṃ⁶ attano sayanaṭṭhāne nipanno, rajjusaṇṇā⁷ me baddhā, imaṃ pharasuṃ ādāya gantvā sace sakkosi mārehi taṃ“ ti āha. „Tvaṃ maṃ na pariccajissasīti“. „Kiṃkāraṇā pariccajissāmīti“. Sā pharasuṃ ādāya pavedhamānā utṭhāya rajjusaṇṇāya gantvā hatthena parāmasitvā „ayaṃ me putto“ ti saṇṇāya kaṭṭharūpakassa mukhato sātāke apanetvā pharasuṃ ādāya „ekappahāren' eva māressāmīti“ gīvāyam eva paharitvā taṃ ti sadde uppanne rukkhabhāvaṃ aṇṇāsī. Atha Bodhisattena „kiṃ karosi amma“⁸ 'ti vutte „vañcitammīti“⁹ tatth' eva maritvā patitā. Attano kira¹⁰ paṇṇasālāya nipannāpi¹¹ taṃ khaṇaṃ tāya maritabbam eva. So tassā matabhāvaṃ űatvā sarīrakiccaṃ katvā ālāhanaṃ¹² nibbāpetvā vanapupphehi pūjetvā māṇavaṃ ādāya paṇṇasālādvāre¹³ nisiditvā „tāta, pāṭiyekko

¹ C^v eva. ² C^v kūtā. ³ C^k -rūpaṃ. ⁴ C^v -sālāya. ⁵ C^k -ghaṇṇā. ⁶ so both MSS. instead of vañcit' aṇṇīti? ⁷ so both MSS. instead of nipannāya?

⁸ C^k ālā-. ⁹ C^v -sāla-.

asātamanto nāma n' atthi, itthiyo asātā nāma, tava mātā 'asā-tamante uggaṇhā' 'ti mama santikaṃ pesayamānā itthīnaṃ dosaṃ jānanatthaṃ pesesi, idāni pana te paccakkham eva mama mātu dosā diṭṭhā, iminā kāraṇena 'itthiyo nāma āsā lāmikā' ti jāneyyāsīti¹ taṃ ovaditvā uyyojesi. So pi ācariyaṃ vanditvā mātāpitunnaṃ santikaṃ agamāsi. Atha naṃ mātā pucchi: „uggahitā te asātamantā“ ti. „Āma amma“ 'ti. „Idāni kiṃ karissasi², pabbajitvā aggaṃ paricarissasi³, agāramajjhe vasissasīti⁴“. Māṇavo „mayā paccakkhato itthīnaṃ dosā diṭṭhā, agārena me kiecaṃ n' atthi, pabbajissāmi ahan“ ti attano adhippāyaṃ pakāseṇto imaṃ gātham āha:

Āsā lokitthiyo nāma, velā tāsāṃ na vijjati,
sārattā ca pagabbhā ca sikhī sabbaghaso yathā,
tā hitvā pabbajissāmi vivekam anubrūhayan ti. - 60.

Tattha āsā ti asatiyo lāmikū, atha vā sātāṃ vuccati sukhāṃ taṃ tāsū n' atthi, attāni paṭibaddhacittānaṃ asātaṃ eva denti ti pi asātā dukkhā dukkhavatthubbhūtā ti attho, imassa paṇ' atthassa sādhanatthāya idaṃ vuttaṃ⁵ āharitabbaṃ:

Māyā c' esā⁶ marīci⁷ ca⁸ soko rogo c' upaddavo
kharā ca bandhanā c' etā maccupāso guhāsayo,
tāsū yo vissase poso so naresu narādhamo ti.

Lokitthiyo ti loke itthiyo, velā tāsāṃ na vijjati ti amma tāsāṃ itthīnaṃ kilesasuppattiṃ patvā velā saṃvaro mariyādā pamāṇaṃ nāma⁹ ekaṃ n' atthi, sārattā ca pagabbhā cā 'ti velā⁷ ca etesaṃ n' atthi, pañcasu kāmāgūpesu sārattā allinā, tathā kāyapāgabbhinīyena vācāpāgabbhinīyena manopāgabbhinīvenā ti tividhena pāgabbhinīyena samannāgatattā pagabbhā c'etā, etesaṃ hi antare kāyavārādini patvā saṃvaro nāma n' atthi, lolā kākapaṭibhāgā ti dasseti, sikhī sabbaghaso yathā ti amma yathā jālasikhāya sikkhiti saṃkhaṃ gato aggaṃ nāma gūthagatādibhedā⁸ asucim pi sappimadhuphāṭitādibhedāṃ sucim pi ittham pi anittham pi yaṃ yad eva labhati sabbāṃ ghasati khādati tasmā sabbaghaso ti vuccati tath' eva tā itthiyo pi hatthimendagomendādayo vā hontu hīnājaccā hīnakammaṇṭā khattiyādayo vā hontu uttamakammaṇṭā hīnukattābhāvāya acintetvā

¹ C^k karissati. ² C^k paricarissa. ³ C^v vuttaṃ corr. to suttāṃ. ⁴ C^k mayā so.

⁵ C^v -cī. ⁶ both MSS. va. ⁷ C^k phelā, C^v phelā corr. to velā. ⁸ C^v gūthahatā-

lokassādavaseṇa kilesasanthave uppanne yaṃ yaṃ labhanti sabbam eva sevanti sabbaghasasikkhisadīsā¹ honti, tasmā sikkhī sabbaghaso yathā tathā v' etā ti veditabbā², tā hitvā pabbajissāmīti aham tā lāmikā dukkhavattubhūtā itthiyo hitvā araṇṇaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajissāmīti, vivekam anubrūhayan ti kāyaviveko cittaviveko upadhiviveko ti tayo vivekā, tesu idha kāyaviveko pi vaṭṭati cittaviveko pi, idaṃ vuttaṃ hoti: ahaṃ amma pabbajitvā kaṣiṇaparikammaṃ katvā aṭṭhasamāpattiyo pañca abhiññā uppādetvā gaṇato kāyaṃ kilesehi ca cittaṃ vivecetvā imaṃ vivekaṃ brūhento vaddhento brahmalokaparāyaṇo bhavisāmī, alaṃ me agārenā ti.

Evam itthiyo garahitvā mātāpitāro vanditvā pabbajitvā vuttappakāraṃ vivekaṃ brūhento brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthāpi „evam bhikkhu itthiyo nāma āsā lāmikā dukkhaḍāyikā³“ ti itthiṇaṃ aguṇaṃ kathetvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Satthā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā mātā Kāpilānī, pitā Mahākassapo ahoṣi, antevāsiko Ānando, ācariyo pana aham evā“⁴ ti. Asātamantaajātakam.

2. Aṇḍabbūtajātaka.

Yaṃ brāhmaṇo ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ukkaṇṭhitam eva ārabba kathesi. Tam⁴ hi Satthā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchitvā „saccaṃ“ ti vutte „bhikkhu, itthiyo nāma arakkhiyā, pubbe paṇḍitā itthiṃ gabbhato paṭṭhāya rakkhantā rakkhituṃ nāsakkhiṃsū“⁵ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa aggamaheṣiṇā kucchisimhiṃ nibbattitvā vappatto sabbasippesu nipphattiṃ patvā pitu accayena rajje paṭiṭṭhāya dhammena rajjaṃ kāresi. So purohitena saddhiṃ jūtaṃ kiṇati, kiṇanto pana:

Sabbā nadī vaṃkagatā, sabbe kaṭṭhamayā vanā,
sabbitthiyo kare pāpaṃ labhamānā nivātake ti

¹ C^k sabbaghasasikkhī-, C^v sabbaghasasikkhī- corr. to sabbaghasasikkhī-. ² C^k -tabba.

³ C^k -kāya, C^v -kāya corr. to -kā. ⁴ both MSS. tam.

jimaṃ ūtagītaṃ gāyanto rajataphalake suvaṇṇapāsake khipati. Evaṃ kilanto pana rājā niccaṃ jināti, purohito parājiyati. So anukkamena ghare vibhave parikkhayaṃ gacchante cintesi: „evaṃ sante sabbam imasmiṃ ghare dhanam khīyissati, pariyesitvā purisantaramaṃ agataṃ ekaṃ mātugāmaṃ ghare karissāmi¹ti“. Atha etad ahoṣi: „aṇṇapurisaṃ diṭṭhapubbaṃ itthiṃ² rakkhituṃ na sakkhissāmi³ti“ gabbhato paṭṭhāy⁴ ekaṃ mātugāmaṃ rakkhitvā taṃ vayappattaṃ vase ṭhapetvā ekapurisikaṃ katvā gālhaṃ ārakkhaṃ saṃvidahitvā rājakulato dhanam āharissāmi⁵ti“. So ca aṅgavijjāya cheko hoti. Ath⁶ ekaṃ dugga-titthiṃ gabbhinaṃ disvā „dhītaraṃ vijāyissati⁷ti“ nātvā taṃ pakkosāpetvā paribbayaṃ datvā ghare yeva vasāpetvā vijātakāle dhanam datvā uyyojetvā taṃ kumārikaṃ aṇṇesaṃ purisaṇaṃ datṭhuṃ adatvā itthinaṃ yeva hatthe datvā posāpetvā vayappattakāle taṃ attano vase ṭhapesi. Yāva c⁸ eṣa vaḍḍhati tāva rañña saddhiṃ jūtaṃ na kilī⁹, taṃ pana vase ṭhapetvā „mahārāja jūtaṃ kilāma¹⁰“ ti āha. Rājā „sādhū“ ti purimayen¹¹ eva kilī¹². Purohito rañña gāyitvā pāsakakhipanakāle¹³ „ṭhapetvā mama mānavikaṃ“ ti āha. Tato paṭṭhāya purohito jināti, rājā parājiyati. Bodhisatto „imassa ghare ekapurisikāya ekāya itthiyā bhavitabbaṃ“ ti parigaṇhāpento atthibhāvaṃ nātvā „sīlam assā bhindāpessāmi¹⁴ti“ ekaṃ dhuttaṃ pakkosāpetvā „sakkasi¹⁵ purohitassa itthiyā sīlaṃ bhindituṃ“ ti āha. „Sakkāmi devā“ ti. Ath¹⁶ assa rājā dhanam datvā „tena hi khipaṃ niṭṭhāpehīti“ taṃ pahīni. So rañño santikā dhanam ādāya gandhadhūpācunṇakappurādini¹⁷ gahetvā tassa gharato avidūre sabbagandhāpanaṃ paśāresi. Purohitassāpi gehaṃ sattabhūma-kaṃ sattadvārakoṭṭhakaṃ hoti, sabbesu pi dvārakoṭṭhakesu itthinaṃ nēva ārakkho, ṭhapetvā pana brāhmaṇaṃ aṇṇo puriso gehaṃ pavisitūṃ labhanto nāma n¹⁸ atthi, kacavarachaddana-

¹ both MSS. itthi. ² C^b kilī. ³ C^v pāsakaṃ-. ⁴ C^b sakkhasi corr. to sakkasi. C^v sakkhasi. ⁵ C^b -curnakappurā-, C^v -dhupā- corr. to -dhupa-.

pacchim pi sodhetvā yeva pavesenti. Taṃ māṇavikaṃ purohito c' eva datṭhum labhati tassā ca ekā paricārikā itthi. Ath' assā sā paricārikā gandhapupphamūlaṃ gahetvā gacchanti tass' eva dhuttassa āpaṇasamīpena gacchati. So „ayaṃ tassā paricārikā“ ti sutṭhu ñatvā ekadivasam taṃ āgacchantim disvā va āpaṇā utṭhāya gantvā tassā pādamūle¹ patitvā ubho hi hatthehi pāde gālhaṃ gahetvā „amma ettakaṃ kālaṃ kahaṃ gatāsīti“ pari-devi. Atha sesāpi payuttakadhuttā ekamantaṃ tṭatvā „hattha-pādamukhasaṇṭhānehi ca ākappena ca mātāputtā ekasadisā yevā“² 'ti āhaṃsu. Sā itthi tesu tesu kathentesu attano asad-dahitvā „ayaṃ me putto bhavissatīti“ sayam pi roditum ārabhi. Te ubho pi kanditvā roditvā aññamaññaṃ ālīngitvā atṭhaṃsu. Atha so dhutto āha: „amma kahaṃ vasasīti“. „Kinnaralīlāya va-samānāya rūpaggappattāya“³ purohitassa daharitthiyā upatṭhānaṃ kurumānā vasāmi tātā“ 'ti. „Idāni kahaṃ yāsi amma“ 'ti. „Tassā gandhamālādīnaṃ atthāyā“ 'ti. „Amma, kin te aññatthagatena, ito patṭhāya maṃ' eva santikā harā“ 'ti mūlaṃ agahetvā va bahūni tambūlatakkolakādīni c' eva nānāpupphāni ca adāsi. Māṇavikā bahūni gandhapupphādīni⁴ disvā „kiṃ amma ajja amhākaṃ brāhmaṇo pasanno“ ti āha. „Kasmā evaṃ vadasīti“. „Imesaṃ bahubhāvaṃ disvā“ ti. „Na brāhmaṇo bahuṃ mūlaṃ adāsi, mayā paṇ' etaṃ mayhaṃ puttassa santikā ānītan“ ti. Tato patṭhāya brāhmaṇena dinnaṃ mūlaṃ attanā gahetvā tass' eva santikā gandhapupphādīni āharati. Dhutto katipāhaccayena gilānālayaṃ katvā nipajji. Sā tassa āpaṇadvāraṃ gantvā taṃ adisvā „kahaṃ me putto“ ti pucchi. „Puttassa te aphāsukaṃ jātan“ ti. Sā tassa nipannatṭhānaṃ gantvā nisiditvā piṭṭhiṃ parimajjanti „kin te tāta aphāsukan“ ti pucchi. So tuṇhī aho si. „Kin na kathesi puttā“ 'ti. „Amma marantenāpi tuyhaṃ kathetum na sakkā“ ti. „Mayhaṃ aka-

¹ C^k tassā mūle. ² C^k omits rūpa-. ³ C^v -dīni āharati dhutto corr. to -dīni āharantiṃ.

thetvā kassa kathesi tātā“¹ ti. „Amma, mayhaṃ aññaṃ aphā-sukaṃ n’ attli, tassā pana māṇavikāya vaṇṇaṃ sutvā paṭi-baddhacitto ‘smi jāto, taṃ labhanto jīviṣṣāmi alabhanto idh’ eva marissāmi“². „Tāta, mayhaṃ esa bhāro, mā tvaṃ etaṃ nissāya cintayāti“ taṃ assāsetvā bahūni gandhapupphādini ādāya māṇavikāya santikaṃ gantvā „putto me amma mama santikā tava vaṇṇaṃ sutvā paṭibaddhacitto jāto, kiṃ kātābbaṃ“ ti. „Sace ānetuṃ sakkotha mayaṃ katokāsā yevā“³ ti. Sā tassā vacanaṃ sutvā tato paṭṭhāya tassa gehassa kaṇṇakaṇṇehi bahuṃ kacavaraṃ saṃkadḍhitvā pupphapupphapacchiyā gahetvā gac-chantī sodhanakāle ārakkhitthiyā upari chaḍḍesi. Sā tena aṭṭiyamānā⁴ apeti, itarā ten’ eva niyāmena yā yā kiñci katheti tassā tassā upari kacavaraṃ chaḍḍesi. Tato paṭṭhāya yaṃ yaṃ sā āharati vā harati vā taṃ na kāci sodhetuṃ ussahati. Tas-miṃ kāle sā taṃ dhuttaṃ pupphapacchiyaṃ nipajjāpetvā māṇa-vikāya santikaṃ atihari. Dhutto māṇavikāya⁵ sīlaṃ bhinditvā ekāhadvihaṃ pāsāde yeva ahosi. Purohite bahi nikkhante ubho abhiramanti, tasmiṃ āgate dhutto niliyati. Atha naṃ sā ekā-kadvihaccayena „sāmi idāni tava gantuṃ vaṭṭatīti“ āha. „Ahaṃ brāhmaṇaṃ paharitvā gantukāmo“⁶ ti. Sā „evaṃ hotū“⁷ ti dhuttaṃ niliyāpetvā brāhmaṇe āgate evaṃ āha: „ahaṃ ayya tumhesu vīṇaṃ vādetesu naccituṃ icchāmi“⁸. „Sādhu bhadde naccassū“⁹ ti vīṇaṃ¹⁰ vādesi. „Tumhesu olokentesu lajjāmi, su-mukhaṃ pana vo sātākena bandhitvā naccissāmi“¹¹. „Sace¹² lajjasi¹³ evaṃ karohīti“¹⁴. Māṇavikā ghanasātakaṃ gahetvā tassa akkhīni pidahamānā mukhaṃ bandhi. Brāhmaṇo mukhaṃ bandhāpetvā vīṇaṃ vādesi. Sā muhuttaṃ naccitvā „ayya ahaṃ¹⁵ te ekavāraṃ sīse paharitukāma“¹⁶ ti āha. Itthilolo brāhmaṇo kiñci kāraṇaṃ ajānanto¹⁷ „paharāhīti“¹⁸ āha. Māṇavikā dhutta-saṇṇaṃ¹⁹ adāsi. So saṇikaṃ²⁰ āgantvā brāhmaṇassa piṭṭhipasse

¹ both MSS. addhiyamānā. ² C^k -kā. ³ both MSS. vīṇā. ⁴ C^k me, C^v ee corr. to sace. ⁵ C^k lajjayī, C^v lajjāsī. ⁶ C^k ahaṃ. ⁷ C^k ājananto. ⁸ C^k pa-hārā-. ⁹ C^k dhuttaṃ-, read: dhuttassa saṇṇaṃ? ¹⁰ C^k sanikaṃ.

thatvā 'sīse kapparena' pahari. Akkhīni patanākārapattāni
 ahesuṃ, sīse gaṇḍo utthahi. So vedanaṇḍo² hutvā „āhara te
 hatthan“ ti āha. Mānavikā attano hatthanṃ ukkhipitvā tassa
 hatthe ṭhapesi. Brāhmaṇo „hattho muduko, pahāro pana thad-
 dho“ ti āha. Dhutto brāhmaṇaṃ paharitvā niliyi. Mānavikā
 tasmiṃ nilīne brāhmaṇassa mukhato sātakaṃ mocetvā telam
 ādāya sīse pahāraṃ sambāhi. Brāhmaṇe bahi nikkhante puna
 sā itthī dhuttaṃ pacchiyaṃ nipajjāpetvā nīhari. So rañño
 santikaṃ gantvā sabban taṃ pavattiṃ ārocesi. Rājā attano
 upatthānaṃ āgataṃ brāhmaṇaṃ āha: „jūtaṃ kilāma brāhmaṇā“
 'ti. „Sādhu mahārājā“ 'ti. Rājā jūtaṃ ḍalaṃ sajjāpetvā
 purimanayen' eva jūtagātaṃ gāyitvā pāse khipati. Brāhmaṇo
 mānavikāya tapassa bhinnabhāvaṃ ajānanto „ṭhapetvā mama
 mānavikaṃ“ ti āha, evaṃ vadanto pi parājito yeva. Rājā jā-
 nitvā „brāhmaṇa kiṃ ṭhapesi, mānavikāya te tapo bhinno, tvaṃ
 mātugāmaṃ gabbhato paṭṭhāya rakkhanto sattasu ṭhānesu
 ārakkhaṃ karonto 'rakkhituṃ sakkhissāmīti' maññesi, mātugāmo
 nāma kucchiyaṃ pakkipitvā carantenāpi rakkhituṃ na sakkā,
 ekapurisikā itthī nāma n' atthi, tava mānavikā 'naccitukāṃ'
 amhīti' vatvā vīṇaṃ vādentassa tava sātakena mukhaṃ bandhi-
 tvā attano jāraṃ tava sīse kapparena³ pahārāpetvā⁴ uyyojesi⁵,
 idāni kiṃ ṭhapesīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Yaṃ brāhmaṇo avādesi⁶ vīṇaṃ sammukhaveṭhito,
 aṇḍabhūtā bhatā bhariyā, tāsu ko jātu vissase ti. 61.

Tattha yaṃ brāhmaṇo avādesi⁷ vīṇaṃ sammukhaveṭhito ti yena
 kāraṇena brāhmaṇo ghanasātakena saha mukhena veṭhito hutvā⁸ vīṇaṃ vādesi
 naṃ kāraṇaṃ na jānāti attho, taṃ hi⁹ sā vañcetukāma eva akāsi, brāhmaṇo
 pana taṃ itthīnaṃ¹⁰ bahumāyabhāvaṃ na jānanto mātugāmaṃ saddahitvā maṃ
 esā lajjatīti evaṃ saṇṇi ahoṣi, ten' assa aññābhāvaṃ pakāsento rājā eva āha,

¹ C^k kappaharena. ² so both MSS. instead of vedanaṇḍo? ³ C^k kapaharena.

⁴ C^k pahārāpetvā. ⁵ C^v -sī. ⁶ C^k avādesī. ⁷ C^k avādesi. ⁸ C^k sutvā.

⁹ C^v tampihi corr. to tamhi, C^k tamhi. ¹⁰ C^v itthīnaṃ.

ayam ettha adhippāyo, aṇḍabhūtā bhatā bhariyā ti, aṇḍam vuccati¹ bijam, bijabhūtā² mātu kucchito anikkhantakāle yeva ābhatā ānitā bhatā vā puṭṭhā vā ti attho, kā: sā bhariyā pajāpatī pādapariṇāṭikā, sā hi bhattavatthādīhi bharitabbatāyā³ bhinnasamvaratāyā lokadhammehi bharitatāyā⁴ vā bhariyā ti vuccati, tāsū ko jātu vissase ti, jātū ti ekamsādhivacanam, tāsū kucchito paṭṭhāya rak-khiyamānāsu pi evam vikāraṇi āpajjantīsu bhariyāsu ko nāma paṇḍitapuriso ekamsena vissase, nibbikārā etā mayhan ti ko saddaheyyā ti attho, asaddhammasena hi āmantakesu nimantakesu vijjamānesu mātugāmo nāma na sakkā rak-khitun ti.

Evam Bodhisatto brāhmaṇassa dhammaṃ desesi. Brāhmaṇo Bodhisattassa dhammadesanaṃ sutvā nivesanaṃ gantvā taṃ māṇavikaṃ āha: „tayā kira evarūpaṃ pāpakammaṃ katan“ ti. „Ayya, ko evam āha, na karomi, aham eva pahariṃ, na añño koci, sace na saddahatha ahaṃ ‘tumhe ṭhapetvā aññassa purisassa hatthasamphassaṃ⁵ na jānāmīti’ saccakiriyaṃ⁶ katvā aggim pavisitvā tumhe saddahāpessāmīti“. Brāhmaṇo „evam hotū“ ‘ti mahantaṃ dārurāsinaṃ karetvā aggim datvā taṃ pak-kosāpetvā „sace attano saddahasi aggim pavisā“ ‘ti āha. Māṇavikā attano pariṇāṭikam paṭhamam eva sikkhāpesi: „amma tava puttāṃ tattha gantvā mama aggim pavisanakāle hatthagahaṇaṃ kātum vadehīti“. Sā gantvā tathā avaca. Dhutto āgantvā parisamajjhe atthāsi. Sā māṇavikā brāhmaṇaṃ vañ-cetukāmā mahājanamajjhe ṭhatvā „brāhmaṇa taṃ ṭhapetvā aññassa purisassa hatthasamphassaṃ na jānāmi, iminā saccena ayaṃ aggi mā maṃ jhāpesīti“ aggim pavisitum āradhā. Tasmiṃ khaṇe dhutto „passatha purohitabrāhmaṇassa kammaṃ, evarūpaṃ mātugāmaṃ aggim pavesāpetīti“ gantvā taṃ māṇavikaṃ hatthe gaṇhi. Sā hatthaṃ vissajjāpetvā purohitaṃ āha: „ayya, mama saccakiriyaṃ bhinnā, na sakkā aggim pavisitun“ ti. „Kinkāraṇa“ ti. „Ajja mayā evam saccakiriyaṃ katā: ‘ṭhapetvā mama sāmikaṃ aññapurisassa hatthasamphassaṃ na

¹ both MSS. -ti. ² C^v bhūtā. ³ C^k bharitaritabbatāya, C^v bharitaritabbatāya corr. to bharitabbatāya. ⁴ C^k bharittāya, C^v bharitanāya corr. to bharitatāya. ⁵ C^k sampassa, C^v samphassa. ⁶ C^k naccakiriyaṃ.

jānāmīti¹, idāni² c' amhi iminā purisena hatthe gahitā³ ti. Brāhmaṇo „vañcito ahaṃ imāyā⁴“ ti űatvā taṃ pothetvā nīha-rāpesi. Evaṃ asaddhammasamannāgatā kir' etā itthiyo, kīva-mahantam pi⁵ pāpakammaṃ katvā attano sāmikaṃ vañcetum „nāhaṃ evarūpaṃ karomīti“ divasaṃ pi sapathaṃ kurumānā nānācittā va honti, tena vuttaṃ:

Corīnaṃ bahubuddhīnaṃ⁶ yāsu saccaṃ sudullabhaṃ
thīnaṃ bhāvo durājāno macchassēvōdake gataṃ.

Musā tāsāṃ yathā saccaṃ saccaṃ tāsāṃ yathā musā,
gāvo bahutiṇassēva mama santi varaṃ varaṃ.

Coriyo kaṭhinā h' etā vālā capalasakkharā,
na tā kiñci na jānanti yaṃ manussesu vācanaṃ⁷ ti.

Satthā „evaṃ arakkhiyo mātugāmo“ ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu soṭā-pattiphale paṭiṭṭhahi. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samo-dhānesi: „Tadā Bārāṇasirājā ahaṃ eva ahoṣi“ ti. Aṇḍabhūta-jātakaṃ.

3. Takkajāṭaka.

Kodhanā akataññū cā 'ti. Idaṃ Satthā Jetavane viha-ranto ukkaṇṭhitabhikkhuṃ nēva ārabba kathesi. Taiḥ⁸ hi Satthā „saccaṃ kira taṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchitvā „saccaṃ“ ti vutte „itthiyo nāma akataññū mittadūbhā, kasmā tā nissāya uk-kaṇṭhito sīti“ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rajjaṃ kārente
Bodhisatto isipabbajjaṃ pabbajitvā Gaṅgātīre assamaṃ
māpetvā samāpattiyo c'eva abhiññā ca nibbattetvā jhānarati-
sukhena viharati. Tasmīṃ samaye Bārāṇasiseṭṭhino dhītā
Duṭṭhakumārī⁷ nāma caṇḍā ahoṣi pharusā, dāsakammakare ak-
kosati⁸ paharati. Atha naṃ ekadivasaṃ gahetvā „Gaṅgāya

¹ both MSS. idāni. ² both MSS. imayā. ³ C² mahamatamhi. ⁴ C^v -buddhīnaṃ.

⁵ both MSS. vacanaṃ. ⁶ both MSS. tañ. ⁷ both MSS. -ri. ⁸ both MSS. akkosātasati.

kīlissamā¹ 'ti agamaṃsu. Tesam¹ kīlāntānaṃ yeva suriyatthaṇ-
 gamanavelā jātā. Megho utṭhahi. Manussā meghaṃ disvā ito
 c' ito ca vegena palāyimsu. Setṭhidhītāya dāsakammakarā
 „ajj' amhehi etissā piṭṭhiṃ² passitum vaṭṭatīti³“ taṃ anto uda-
 miṃ ñeva chaḍḍetvā uttarimsu. Devo pāvassi. Suriyo pi
 atthaṅgato³. Andhakāraṃ jātāṃ. Tā⁴ tāya vinā va⁵ gehaṃ
 gantvā „kahaṃ sā“ ti vutte „Gaṅgāto tāva uttiṇṇā, atha naṃ
 na jānāma kahaṃ gatā“ ti. Nātakā vicinivāpi na passiṃsu.
 Sā mahāvīraṃ viravanti udakena vuyhamānā aḍḍharattasa-
 maye Bodhisattassa paṇṇasālasamīpaṃ pāpuṇi. So tassā sad-
 daṃ sutvā „mātugāmaṃsā saddo, parittāṇaṃ assā karissāmīti⁶“
 tiṇukkāṃ ādāya nadītiraṃ gantvā taṃ disvā „mā bhāyi, mā
 bhāyīti⁷“ assāsetvā nāgabalo thāmasampanno nadiṃ⁷ taramāno
 gantvā taṃ ukkhipitvā assamapadaṃ ānetvā aggiṃ katvā
 adāsi. Site vigate madhurāṇi phalāphalāṇi upanāmesi. Tāni
 khādītva thitaṃ „kattha vāsikāsi, kathaṃ ca Gaṅgāya
 patitāsīti⁸“ pucchi. Sā taṃ pavattiṃ ārocesi. Atka⁹ naṃ⁸ „tvaṃ
 etth' eva vasā“ 'ti paṇṇasālāya vasūpento dvīhatīhaṃ sayāṃ
 abbhokāse vasitvā „idāni gacchā“ 'ti āha. Sā „imaṃ tāpasāṃ
 silābhedaṃ pāpetvā gahetvā gamissāmīti⁹“ na gacchati. Atha
 gacchante kāle itthikuttaṃ itthilīḥhaṃ dassetvā tassa¹⁰ silā-
 bhedaṃ katvā jhānaṃ antaradhāpesi. So taṃ gahetvā araṇṇe
 yeva¹⁰ vasati. Atha naṃ sā āha: „ayya, kin no araṇṇavāsena¹¹,
 manussapathaṃ gamissāmā“ 'ti. So taṃ ādāya ekaṃ paccan-
 tagāmakāṃ gantvā takkabhatiyā va jīvikaṃ kappetvā taṃ po-
 seti. Tassa takkaṃ vikkinitvā jivatīti Takkapaṇḍito ti nāmaṃ
 akaṃsu. Ath' assa te gāmaṃvāsino paribbayaṃ datvā „amhā-
 kaṃ suyuttaṃ¹² duyuttaṃ¹³ ācikkhanto ettha vasā“ 'ti gāma-
 dvāre kuṭiyaṃ vāsesuṃ. Tena ca samayena corā pabbatā
 oruṃya paccantaṃ paharanti. Te ekadivasāṃ taṃ gāmaṃ paha-

¹ C^v nesam. ² C^v piṭṭhiṃ. ³ C^v atthagato. ⁴ both MSS. to. ⁵ C^k vaṃ.
⁶ both MSS. tari-. ⁷ C^k nadī, C^v nādī. ⁸ C^v na. ⁹ C^k tassā. ¹⁰ C^k araṇṇe
 va. ¹¹ C^k amāvāsena. ¹² C^v suyutta. ¹³ so both MSS.

ritvā gāmvāsikehi yeva bhaṇḍikā pakkhipāpetvā¹ gacchantā tam pi setṭhidhītaraṃ gahetvā attano vasaṇatṭhānaṃ gantvā sesajanaṃ vissajjesuṃ. Corajeṭṭhako pana tassā rūpe bajjhितvā taṃ attano bhariyaṃ akāsi. Bodhisatto „itthannāmā² kahan“ ti pucchi, „corajeṭṭhakena gahetvā attano bhariyā katā“ ti ca sutvāpi „na sā tattha mayā vinā vasissati³ palāyitvā āgacchissatīti“ taṃ āgamaṇaṃ olokento tatth’ eva vasi. Setṭhidhītāpi cintesi: „ahaṃ idha sukhaṃ vasāmi, kadāci maṃ Takkapaṇḍito kiñcid eva nissāya āgantvā ito ādāya gaccheyya ath’ etasmā sukhā parihāyissāmi, yaṃ nūnāhaṃ sampiyāyamānā viya taṃ pakkosāpetvā ghātāpeyyan“ ti sā ekaṃ manussaṃ pakkosittvā „ahaṃ idha dukkhaṃ jīvāmi, Takkapaṇḍito maṃ āgantvā ādāya gacchatū“ ti sāsanaṃ pesesi. So taṃ sāsanaṃ sutvā sadda-hitvā tattha gantvā gāmadvāre thatvā sāsanaṃ pesesi. Sā nikkhamittvā taṃ disvā „ayya, sace mayaṃ idāni gacchissāma corajeṭṭhako anubandhitvā ubho pi amhe ghāteṣṣati, rattibhāge gacchissāma“ ti taṃ ānetvā bhojetvā koṭṭhake nisīdāpetvā sāyaṃ corajeṭṭhakassa āgantvā suraṃ pītva⁴ mattakāle⁵ „sāmi sace imāya velāya tava sapattaṃ passeyyāsi kin ti taṃ⁶ kareyyāsīti“ āha. „Idaṃ c’ idaṃ ca karissāmīti“. „Kiṃ pana so dūre, nanu koṭṭhake nisinnō“ ti. Corajeṭṭhako ukkaṃ ādāya tattha gantvā taṃ disvā gahetvā gehamajjhe pātetvā⁷ kapparādihi yathāruciṃ pothesī. So pothiyamāno pi aññaṃ kiñci avatvā⁸ „kodhanā akataññū ca piṣuṇā mittadūbhikā“ ti etta-kaṃ eva vadati. Coro taṃ pothetvā bandhitvā nipajjāpetvā sāyamāsaṃ bhuñjitvā sayi⁹, pabuddho jīṇṇasāyasaṃvāsa¹⁰ puna taṃ pothetvā ārabhi. So pi tān’ eva¹¹ cattāri padāni vadati. Coro cintesi: „ayaṃ evaṃ pothiyamāno pi¹¹ aññaṃ kiñci avatvā imān’ eva cattāri padāni vadati, pucchissāmi naṃ“ ti tassāsutta-bhāvaṃ ñatvā taṃ pucchi: „ambho tvaṃ evaṃ pothiyamāno pi

¹ C^v ukkhipā-. ² C^k itthinnāmā. ³ both MSS. vasissasīti. ⁴ C^v pītvā.

⁵ C^k manta-. ⁶ C^k naṃ. ⁷ C^k pothetvā. ⁸ both MSS. avattha. ⁹ C^k sayi.

¹⁰ C^v chinṇa-, read: jīṇṇasāyasaṃvāsa? ¹¹ C^k omits pi.

kasmi etān' eva padāni vadasīti". Takkapaṇḍito „tena hi suṇāhīti“ taṃ kāraṇaṃ ādito paṭṭhāya kathesi: „aham pubbe araṇṇāvāsiko eko tāpaso jhānalābhi, sv-āhaṃ etaṃ Gaṅgāya vuyhamānaṃ uttāretvā paṭijaggiṃ, atha maṃ eṣā palobhetvā jhānā parihāpesi, sv-āhaṃ araṇṇaṃ pahāya etaṃ posento pac-cantagāmake vasāmi, ath' eṣā corehi idhānītā 'ahaṃ dukkhaṃ vasāmi, āgantvā maṃ netū' 'ti mayhaṃ sāsanaṃ pesetvā idāni tava hatthe pātesi, iminā kāraṇenāhaṃ evaṃ kathemīti“. Coro cintesi: „yā eṣā evarūpe guṇasampanne upakārake evaṃ vip-paṭipajji sā mayhaṃ kataran nāma upaddavaṃ na kareyya, hāretabbā eṣā“ ti so Takkapaṇḍitaṃ assāsetvā taṃ pabodhetvā¹ khaggaṃ ādāya nikkhamma „etaṃ purisaṃ gāmadvāre ghātessāmīti“ vatvā tāya saddhiṃ bahigāmaṃ gantvā „etaṃ hatthe gaṇhā“ 'ti taṃ tāya hatthe gāhāpetvā khaggaṃ ādāya Takkapaṇḍitaṃ paharanto viya taṃ² dvidhā chinditvā sāsisaṃ³ nahāpetvā⁴ Takkapaṇḍitaṃ katipāhaṃ paṇṭabhojanena santappa⁵ „idāni kahaṃ gamissasīti“ āha. Takkapaṇḍito „gharāvāsena me kiccaṃ n' atthi, isipabbajjaṃ pabbajitvā tatth' eva araṇṇe vasissāmīti“ āha. „Tena hi aham pi pabbajissāmīti“ ubho pi pabbajitvā taṃ araṇṇāyatanaṃ gantvā pañca abhiññā ca atṭha samāpattiyo⁶ nibbattetvā jīvitapariyosāne brahmaloka-parāyaṇā ahesuṃ.

Satthā imāni dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Kodhanā akataññū ca pisuṇā ca vibhedikā,
brahmacariyaṃ cara⁷ bhikkhu, so sukhaṃ na vihāhisīti. 62.

Tatrāyaṃ piṇḍattho: bhikkhu, itthiyo nāma' etā kodhanā uppannaṃ kodhaṃ nivāretuṃ na sakkonti, akataññū ca atimāhantaṃ pi upakāraṃ na jānanti,

¹ C^v pabbādetvā. ² C^k omits taṃ. ³ C^k sāsisaṃ? ⁴ C^v nahātvā. ⁵ so C^k, C^v santappeta? corr. to santappehi? read: santappetvā? ⁶ add: ca? ⁷ both MSS. caraṃ corr. to cara.

pisunā ca piyasuññabhāvakarāṇaṃ eva kathaṃ kathenti, vibhedikā mitte bhindanti mittabhedanakathaṃ kathanasīlā yeva, evarūpehi pāpakammehi samannāgatā etā, kin te etāhi¹, brahmacariyaṃ cara bhikkhu, ayaṃ himethunavirati parisuddhaṭṭhena brahmacariyaṃ nāma, taṃ cara, so sukhaṃ na vihāhisi so tvaṃ etaṃ brahmacariyavāsaṃ vasanto jhānasukhaṃ maggasukhaṃ phalasukhaṃ ca na vihāhisi, etaṃ sukhaṃ na vijahissasi, etasmā sukhā na parihāyissatīti² attho, na parihāhisiṭi pi pāṭho, ayaṃ ev' attho.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patitṭhahi. Satthāpi jātakam samodhānesi: „Tadā corajetṭhako Ānando ahoṣi, Takkapaṇḍito pana aham evā“³ ti. Takkajātakaṃ.

4. Durājānajatāka.

Mā su nandi icchatī man ti. Imaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ upāsakaṃ ārabha kathesi. Eko kira Sāvattihivāsiupāsako tīsu ratanesu⁴ pañcasu ca sīsesu patitṭhito buddhamāmaṃ dhammamāmaṃ saṅghamāmaṃ. Bhariyā paṇ'assa dussīlā pāpadhammā, yaṃ divasaṃ micchācāraṃ⁵ carati taṃ divasaṃ satakiṭadāsī viya hoti, micchācārassa pana akatadivase sāminī hoti caṇḍā⁶ pharusā. So tassā bhāvaṃ jānitum na sakkoti. Atha tāya ubbālho Buddhupaṭṭhānaṃ⁷ na gacchati. Atha naṃ ekadivasaṃ gandhapupphāni ādāya āgantvā vanditvā nisinnaṃ Satthā āha: „kin nu kho tvaṃ upāsaka sattaṭṭhadvase Buddhupaṭṭhānaṃ nāgacchasīti“. „Gharāṇī me bhante ekasmiṃ divase satakiṭā dāsī⁸ viya hoti, ekasmiṃ sāminī viya caṇḍā pharusā, ahaṃ tassā bhāvaṃ jānitum na sakkomi, sv-āhaṃ tāya ubbālho Buddhupaṭṭhānaṃ nāgacchāmi“. Ath' assa vacanaṃ sutvā Satthā „upāsaka, 'mātugā-massa bhāvo nāma dujjāno“ ti pubbe pi te paṇḍitā kathayimsū⁹“ ti vatvā¹⁰ pana „taṃ bhavaṃ khepagatattā sallakkhetum na sakkotīti“ vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
Bodhisatto disāpāṃmokkha ācariyo hutvā pañcamāṇavaka-

¹ C^v etāhi. ² so both MSS. instead of -yissasīti? ³ C^v saraṇesu. ⁴ C^k -cāra, C^v -cāra corr. to -cāraṃ. ⁵ C^k caṇḍa. ⁶ C^v buddhu- corr. to buddhū- ⁷ C^k dāsī. ⁸ C^k dujjāto, C^v dujjāno corr. to dujjāno. ⁹ C^v kathayisu corr. to -yimsu. ¹⁰ C^v tvā corr. to tvaṃ.

satāni sippaṃ sikkhāpeti. Ath' eko tiroraṭṭhavāsiko brāhma-
namāṇavako āgantvā tassa santike sippaṃ uggaṇhanto ekāya
itthiyā paṭibaddhacitto hutvā taṃ bhariyaṃ katvā tasmiṃ yeva
Bārānasinagare vasanto dve tisso velāya ācariyassa upaṭṭhānaṃ
na gacchati. Sā paṇ' assa bhariyā dussilā pāpadhammā, mic-
chācāraṃ ciṇṇadivase dāsī¹ viya hoti, acinṇadivase sāmīnī viya
caṇḍā pharusā hoti. So tassā bhāvaṃ jānitum asakkonto tāya
ubbālho ākulacitto ācariyassa upaṭṭhānaṃ na gacchati. Atha
naṃ sattatṭhadvase atikkamitvā āgataṃ „kiṃ māṇava na pañ-
ñāyasīti“ ācariyo pucchi. So „bhariyā maṃ ācariya ekadivasam
icchatī pattheti, dāsī² viya nihatamanā hoti, ekadvase sāmīnī
viya thaddhā³ caṇḍā pharusā, ahaṃ tassā bhāvaṃ jānitum na
sakkomi, tāya ubbālho ākulacitto tumhākaṃ upaṭṭhānaṃ nāgato
'mhīti“. Ācariyo „evam etaṃ māṇava, itthiyo nāma anācāraṃ
ciṇṇadivase sāmikaṃ anuvattanti, dāsī viya nihatamanā honti,
anāciṇṇadivase pana mānatthaddhā hutvā sāmikaṃ na gaṇenti,
evam itthiyo nāma' enā anācārā dussilā, tasmaṃ bhāvo nāma
dujjāno, tāsū icchantīsu pi anicchantīsu pi majjhatten' eva
bhavitabban“ ti vatvāna tass' ovādasena imaṃ gātham āha:

Mā su nandi: icchatī maṃ, mā su soci: na icchatī,
thīnam bhāvo durājāno macchassēvōdake gatan ti. 63.

Tattha mā su nandi icchatī maṃ ti, sukāro nipātamattaṃ, ayaṃ itthī
maṃ icchatī pattheti mayi sinehaṃ karotīti mā tussi, mā su soci na icchatīti
ayaṃ maṃ na icchatīti pi mā soci, icchamānāya nandiṃ na icchamānāya ga-
sokaṃ akatvā majjhato va hohīti dīpeti, thīnaṃ bhāvo durājāno ti itthī-
naṃ bhāvo nāma itthimāyā paṭicchannattā durājāno, yathā kiṃ: macchas-
sevōdake gatan ti yathā macchagamaṇaṃ udakena paṭicchannattā dujjānaṃ⁴
ten' eva so kevaṭṭe āgate udakena gamaṇaṃ paṭicchādetvā palāyati attānaṃ ga-
hitum na deti evam eva itthiyo mahantam pi dussilakammaṃ katvā mayaṃ
evarūpaṃ na karomā' ti attanā⁵ katakammaṃ itthimāyā paṭicchādetvā sāmike

¹ C^v dāsī. ² C^k dāsī. ³ C^k thaddha. ⁴ C^k dujjanaṃ, C^v dujjanaṃ corr. to
dujjā-. ⁵ C^v attanaṃ corr. to attānaṃ.

vañcenti, evaṃ itthiyo nāma' etā pāpakammā durācārā, tāsū majjhatto yeva su-khito hotīti.

Evaṃ Bodhisatto antevāsikassa ovādaṃ adāsi. Tato paṭṭhāya so tassā upari majjhatto ahosi. Sāpi'ssa bhariyā „ācariyena kira me dussilabhāvo nāto“ ti tato paṭṭhāya na anācārāṃ cari.

Sāpi tassa upāsakassa itthi „Sammāsambuddhena kira mayhaṃ durācārābhāvo nāto“ ti tato paṭṭhāya pāpakammaṃ nāma na akāsi.

Satthāpi imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne upāsako sotāpattiphale patitṭhahi¹. Satthā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā jayampatikā yeva idāni jayampatikā, ācariyo pana aham eva ahosiṃ“ ti. Durājāna-jātakaṃ.

5. Anabhiratijātaka.

Yathā nadī ca pantho cā'ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto tathārūpaṃ yeva² upāsakaṃ ārabha kathesi. So pana parigaṇhanto tassā dussilabhāvaṃ nātvā bhaṇḍiketo³ cittavyākulatāya sattapaṭṭhadvase upaṭṭhānaṃ na agamāsi. So ekaṃ divasaṃ vihāraṃ gantvā Tathāgataṃ vanditvā nisinno „kasmā sattapaṭṭhadvāsāni nāgato sīti“ vutto⁴ „bhariyā⁵ me bhante dussilā, tassā upari vyākulacittatāya nāgato 'mhīti“ āha. Satthā „upāsaka, 'itthiṃ nācārā⁶ etā ti kopāṃ akatvā majjhatten' eva bhavituṃ vaṭṭatīti' pubbe pi te paṇḍitā kathayīṃsu, tvaṃ ca⁷ pana bhavantarena paṭicchannattā taṃ kāraṇaṃ na sallakkhesīti“ vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto purimaṇayen' eva disāpāmoḁkko ācariyo ahosi. Ath' assa antevāsiko bhariyāya dosaṃ⁸ disvā vyākulacittatāya katipāhaṃ anāgantvā ekadivasaṃ ācariyena pucchito taṃ kāraṇaṃ nivedesi. Ath' assa ācariyo „tāta, itthiyo nāma sabba-

¹ C^v patitṭhāhi corr. to patitṭhahi. ² C^k yevā, C^v yevā corr. to yeva. ³ so both MSS. ⁴ C^k vutte. ⁵ C^k bhariyāya. ⁶ C^v nācārā corr. to anācārā. ⁷ C^k kathayīṃsū ti vatvā ca, C^v kathayīṃsutvāma corr. to -sutvam. ⁸ C^v dosa

sādhāraṇā, tāsu 'dussilā etā' ti paṇḍitā kopam na¹ karontīti² vatvā ovādavāsena imam gātham āha:

Yathā nadī ca pantho ca pānāgāram sabhā papā
evam lokitthiyo nāma, nāsam kujjhanti paṇḍitā ti. 64.

Tattha yathā nadīti yathā anekatitthā nadī nahānatthāya sampattānam² caṇḍālādīnam khattiyādīnam pi sādhāraṇā, na tattha³ koci nahāyitum na labhati nāma, pantho ti ādisu pi yathā mahāmaggo pi sabbesaṃ sādhāraṇā⁴, na koci tena gantum na labhati, pānāgāram pi surāgehaṃ sabbesaṃ sādhāraṇā, yo yo pātukāmo sabbo tattha pavisat⁵ eva⁶, puññatthikehi tattha tattha manussānam nivāsattāya katā⁶ sabhāpi sādhāraṇā⁷, na tattha⁸ koci pavisitum na labhati, mahāmagge pāṇiyacāṇiyo tṭhapetvā katā papāpi⁹ sabbesaṃ sādhāraṇā¹⁰, na tattha¹¹ koci pāṇiyam pivitum na labhati, evam lokitthiyo nāma, evam evam tāta māva imasmim loke itthiyo pi sabbasādhāraṇā, ten' eva sādhāraṇatṭhena nadī-panthapānāgārāsabhāpapāsadisā, tasmā nāsam kujjhanti paṇḍitā etāsaṃ¹² itthīnam lāmikā etā anācārā dussilā sabbadhāraṇā ti cintetvā¹³ paṇḍitā chekā buddhisampannā na kujjhantīti.

Evam Bodhisatto antevāsikassa ovādam adāsi. So tam ovādam sutvā majjhatto ahosi. Bhariyāpi 'ssa „ācariyena kir' amhi nātā" ti tato paṭṭhāya pāpakammaṃ na akāsi.

Tassa pi upāsakassa bhariyā „Satthārā kir' amhi nātā" ti tato paṭṭhāya pāpakammaṃ na akāsi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyoṣāne upāsako sotāpattiphale patiṭṭhāsi. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā jayampatikā va etarahi jayampatikā, ācariyabrāhmaṇo pana aham eva ahoṣin" ti. Anabhirati-jātakaṃ.

6. Mudulakkhaṇajātaka.

Ekā icchā pure āsīti. Idam Satthā Jetavane viharanto saṃkilesaṃ ārabha kathesi. Eko kira Sāvattthivāsikulaputto Satthu

¹ C^k kopantam. ² C^k sampattasampattanam. ³ C^k tatthā, C^v tatthā corr. to tattha. ⁴ both MSS. -ṇe. ⁵ C^k pavisaneva, C^v pavisaneva corr. to pavisateva.

⁶ C^k kathā. ⁷ C^k -na, C^v -ṇa. ⁸ C^k ntattha, C^v ntattha corr. to natattha.

⁹ both MSS. kataṇḍapīpi. ¹⁰ C^k -ṇa. ¹¹ C^k ntattha, C^v nattha corr. to natattha.

¹² C^v sam. ¹³ C^v mittetvā.

dhammadesanāṃ sutvā ratanasāsane uraṃ datvā pabbajitvā paṭipannako yogāvacarō avissatṭhakammaṭṭhāno hutvā ekadivasāṃ Sāvattiyaṃ piṇḍāya curamāno ekaṃ alaṇkatapaṭiyattaṃ itthiṃ disvā subhavasena indriyāni bhinditvā olokesi. Tass' abbhantare kilesa calī, vāsiyā ākoṭṭakhīraruḁkho viya ahoṣi. So tato paṭṭhāya kilesavāsiko¹ hutvā n' eva kāyassādaṃ na cittassādaṃ labhati, bhantamigasappaṭibhāgo sāsane anabhirato parulhakesanakhalomakiliṭṭhacivaro² ahoṣi. Ath' assa indriyavikāraṃ disvā saḁāyaka bhikkhū³ „kin nu kho te āvuso na yathā porāṇāni indriyānti“ pucchimsu. „Anabhirato 'smi āvuso“ ti. Atha naṃ te Satthu santikaṃ nayimsu. Satthā „kim bhikkhave aniccamānaṃ bhikkhuṃ ādāya āgat' atthā“ 'ti pucchi. „Ayaṃ bhante bhikkhu anabhirato“ ti. „Saccaṃ⁴ bhikkhū“ 'ti. „Saccaṃ Bhagavā“ 'ti. „Ko taṃ ukkaṇṭhāpesīti“. „Ahaṃ bhante piṇḍāya caranto ekaṃ itthiṃ indriyāni bhinditvā olokesiṃ, aṭha me kilesa calī, ten' aṃhi ukkaṇṭhito“ ti. Atha naṃ Satthā „anacchariyaṃ etaṃ bhikkhu yaṃ tvaṃ indriyāni bhinditvā viṣabbhāgārammaṇaṃ subhavasena olovento kilesehi kampito, pubbe paṇcābhinnāṭṭhasamāpattilābhino jhānabalena kilese vikkhambhetvā visuddhacittā gaganatalacārā Bodhisattāpi indriyāni bhinditvā viṣabbhāgārammaṇaṃ olokayamānā jhānā parihāyitvā kilesehi kampitā mahādukkhaṃ anubhaviṃsu, na hi Sineru-uppāṇakavāto Hatthimatta-muṇḍapabbatakaṃ mahājambuumūlakavāto chinmatāte virulhagacchakaṃ mahāsamuddaṃ vā pana sosanavāto khuddakatalākaṃ kismicid eva gaṇhati, evaṃ uttamabuddhīnaṃ nāma visuddhacittānaṃ Bodhisattānaṃ aññāṇabhāvakārā kilesā taya kiṃ lajjissanti, visuddhāpi sattā saṃkilissanti, uttamayasasamaṃgino⁵ pi āyasakyaṃ pāpuṇantīti“ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḁatte rajjaṃ kārente
 Bodhisatto Kāsiraṭṭhe ekassa mahāvibhavassa brāhmaṇa-
 kule nibbattitvā viññūtaṃ patto sabbasippānaṃ pāraṃ gantvā
 kāme pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā kaṣiṇaparikkammaṃ katvā
 abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā jhānasukkhena vītiṇāmento
 Himavantapadese vāsaṃ kappesi. So ekasmiṃ kāle loṇambila-

¹ so both MSS. instead of -vasiko? ² C^k pharulha-, C^v pharulha-. ³ both MSS. bhikkhu. ⁴ C^k sacca, C^v sacca corr. to saccaṃ. ⁵ C^k -yassamabhīno, C^v -yassamabhīno corr. to -yassamaṃgino.

sevanatthāya Himavantā otaritvā Bārāṇasīm patvā rājuyyāne vasitvā punadivase katasarīrapaṭijaggano rattavākamayaṃ nivāsanapārūpanaṃ¹ saṇṭhapetvā ajinaṃ ekasmiṃ aṃse katvā jaṭamaṇḍalaṃ bandhitvā khārikājaṃ ādāya Bārāṇasiyaṃ bhikkhāya caramāno raṇṇo gharadvāraṃ pāpuni. Rājā c' assa cariyāvihāre pasīditvā pakkosāpetvā mahārahe āsane nisīdāpetvā paṇītena khādaniyabhojanīyena² santappetvā katānumodanaṃ uyyāne vasanatthāya yāci. So sampatīcchitvā rājagehe³ bhuñjitvā rājakulaṃ ovadamāno tasmiṃ uyyāne soḷasa vassāni vasi. Ath' ekadivasaṃ rājā kupitaṃ paccantaṃ vūpasametum gacchanto Mudulakkhaṇaṃ nāma aggamaheṣiṃ⁴ „appamattā ayyassa upatṭhānaṃ karohīti“ vatvā agamāsi. Bodhisatto raṇṇo gata-kālato patṭhāya attano ruccanavelāya gehaṃ gacchati. Ath' ekadivasaṃ Mudulakkhaṇā Bodhisattassa āhāraṃ sampādetvā „ajja ayyo cirāyatīti“ gandhodakena nahāyitvā sabbālaṃkārapatimaṇḍitā mahātale cullasayanaṃ paññāpetvā Bodhisattassa āgamaṇaṃ olokayamānā nipajji. Bodhisatto pi attano velaṃ sallakkhetvā jhānā vuṭṭhāya ākāsen' eva rājanivesanaṃ agamāsi. Mudulakkhaṇā vākacīrasaddaṃ sutvā va „ayyo āgato“ ti vegena utṭhahi. Tassā vegena utṭhahantiyā maṭṭasāṭako bhassī. Tāpaso sīhapañjareṇa pavisanto deviyā visabhāgarūpārammaṇaṃ indriyāni bhinditvā subhavasena⁵ olokesi. Ath' assa abbhantare kilesa caḷi, paḥaṭakhīrarukkho viya ahosi. Tāvad ev' assa jhānaṃ antaradhāyi, chinnapakkho kāko viya ahosi. So ṭhitako va āhāraṃ gahetvā abhuñjitvā va kilesakampito pāsādā oruḷha uyyānaṃ gantvā paṇṇasālaṃ pavisitvā phalakattharasayanaṃ⁵ heṭṭhā āhāraṃ ṭhapetvā visabhāgārammaṇe baddho kilesagginā dayhamāno nirāhāratāya sukkhamāno sattadivasaṃ phalakattharake nipajji. Sattame divase rājā paccantaṃ vūpasametvā āgato. Nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā nivesanaṃ āgantvā va

¹ C¹ -parūpanaṃ, C² -pārūpanaṃ. ² so both MSS. ³ C¹ rājagehe. ⁴ both MSS. -hesi. ⁵ C¹ -kaṇṭha-.

„ayyaṃ passāmīti“ uyyānaṃ gantvā paṇṇasālaṃ pavisitvā taṃ
 nipannakaṃ disvā „ekaṃ aphāsukaṃ jātaṃ, maññe“ ti paṇṇa-
 sālāṃ sodhāpetvā pāde parimajjanto „kiṃ ayya aphāsukaṃ“ ti
 pucchi. „Mahārāja, aññaṃ me aphāsukaṃ n'atthi, kilesavasena
 paṇ' amhi paṭibaddhacitto jāto“ ti. „Kahaṃ paṭibaddhan te
 ayya cittaṃ“ ti. „Mudulakkhaṇāya mahārājā“ 'ti. „Sādhu
 ayya, ahaṃ Mudulakkhaṇaṃ tumhākaṃ dammīti“ tāpaṣaṃ
 ādāya nivesanaṃ pavisitvā devīṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ
 katvā tāpaṣassa adāsi. Dadamāno yeva Mudulakkhaṇāya sañ-
 ñaṃ adāsi: „tayā attano balena ayyaṃ rakkhituṃ vāyamaṭṭabban“
 ti. „Sādhu deva, rakkhissāmīti“. Tāpaṣo devīṃ gahetvā rā-
 janivesanā otari. Atha naṃ mahādvārato nikkhantakāle „ayya
 amhākaṃ ekaṃ gehaṃ laddhuṃ vaṭṭatīti¹ gaccha rājānaṃ
 gehaṃ yācāhīti“ āha. Tāpaṣo gehaṃ yāci. Rājā manussānaṃ
 vaccakuṭṭikiccaṃ sādhyamānaṃ ekaṃ chaḍḍitagehaṃ² dāpesi.
 So devīṃ gahetvā tattha agamāsi. Sā pavisitūṃ na icchatī.
 „Kiṃkāraṇā na pavissati“³. „Asucibhāvenā“ 'ti. „Idāni kiṃ
 karomīti, paṭijaggāhi naṃ“ ti vatvā rañño santikaṃ pesetvā
 „gaccha, kuddālaṃ āhara, pacchiṃ āharā“ 'ti āharāpetvā
 asuciṃ ca saṃkāraṇī ca chaḍḍāpetvā⁴ gomayaṃ āharāpetvā
 limpāpetvā puna pi „gaccha, mañcaṃ āhara, pīṭhaṃ āhara,
 attharaṇaṃ āhara, cāṭiṃ āhara, ghaṭaṃ āharā“ 'ti ekamekaṃ
 āharāpetvā puna udakāharaṇādīnaṃ atthāya āpāpesi. So ghaṭaṃ
 ādāya udakaṃ āharitvā cāṭiṃ pūretvā nahānodakaṃ sajjetvā
 sayanaṃ atthari. Atha naṃ sayane ekato nisīdantaṃ dāḍhi-
 kāsu gahetvā „tava samaṇabhāvaṃ vā brāhmaṇabhāvaṃ vā na
 jānāhīti“⁵ onametvā⁶ attano abhimukhaṃ ākaḍḍhi. So tasmiṃ
 kāle satīṃ paṭilabhi, ettake pana kāle aññāpi⁷ ahosi. „Evaṃ
 aññāṇakāraṇā“⁸ kilesā nāma kāmaccchandanaivaraṇā, bhikkhave

¹ so both MSS. ² Cp -chaḍḍitaṃ. ³ Cp pavissati? read: pavissatī?

⁴ Cp chaḍḍhā. ⁵ so both MSS. instead of jānāsīti? ⁶ Cp oṇa-. ⁷ Cp aññāni.

⁸ Cp -kāra- corr. to -kara-

andhakaraṇaṃ aṇṇāṇakāraṇaṃ¹“ ti ādim ettha vattabbaṃ. So satim paṭilabhivā cintesi: „ayaṃ taṇhā vaḍḍhamānā mama catuhi² apāyehi sīsaṃ ukkhipituṃ na dassati, ajj’ eva mayā imaṃ raṇṇo niyyādetvā Himavantaṃ pavasituṃ vaṭṭatīti“ so taṃ ādāya rājānaṃ upasaṃkamitvā „mahārāja, tava deviyā mayhaṃ attho n’ atthi, kevalaṃ me imaṃ nissāya taṇhā vaḍḍhitā“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Ekā icchā pure āsi aladdhā Mudulakkhaṇaṃ,
yato laddhā alārakkhi³ icchā icchaṃ vijāyathā ’ti. 65.

Tatrāyaṃ piṇḍattho: mahārāja mayhaṃ imaṃ tava devim Mudulakkhaṇaṃ alabbhitvā pure aho vatāhaṃ etaṃ labheyyaṃ ti ekā icchā āsi, ekā va taṇhā upapajji, yato pana me ayaṃ alārakkhi visālanettā sobhanalocaṇā laddhā atha sū purimikā⁴ icchā gehataṇhaṃ upakaraṇataṇhaṃ upabhogataṇhaṃ ti uparūpari aṇṇaṃ nānappakārā icchā vijāyathajanesi uppādesi, sū kho pana me evaṃ vaḍḍhamānā icchā apāyato sīsaṃ ukkhipituṃ na dassati, alaṃ me imāya, tvaṃ yeva tava bhariyaṃ gaṇha, ahaṃ pana Himavantaṃ gamissāmiti.

Tāvad eva natṭhaṃ jhānaṃ uppādetvā ākāse nisinno dhammaṃ desetvā raṇṇo ovādaṃ datvā ākāseṇ’ eva Himavantaṃ gantvā puna manussapathaṃ nāma nāgamāsi, brahmavihāre pana bhāvetvā aparihīnaṃ jhānaṃ Brahmaloce nibbatti.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne so bhikkhu arahatte yeva paṭiṭṭhāsi. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā rājā Ānando, Mudulakkhaṇā Uppalavaṇṇā, isi pana ahaṃ evā“ ’ti. Mudulakkhaṇajātakaṃ.

7. Ucchaṅgajātaka.

Ucchaṅge deva me putto ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto aṇṇataraṃ jānapaditthim ārabba kathesi. Ekasmiṃ hi samaye Kosalaratṭhe tayo janā aṇṇatarasmiṃ aṭavimukhe kasanti. Tasmim samaye anto aṭaviyaṃ corā manusse vilumpitvā palāyimsu.

¹ C^v -kāra- corr. to -kara-.

² C^v catuhi.

³ C^k -kkhi, read ulārakkhi?

⁴ C^k supuri-.

Te core pariyesitvā apassantā taṃ ṭhānaṃ āgantvā „tumhe aṭaviyaṃ vilumpitvā idāni kassakā viya hothā“ 'ti te „corā ime“ ti bandhivā ānetvā Kosalarāṇṇo adamsu. Ath' ekā itthi¹ āgantvā „acchādanam me detha, acchādanam me dethā“ 'ti paridevantī punappuna rājanive-sanaṃ pariyāti. Rājā tassā saddaṃ sutvā „deh' imissā acchādanam“ ti āha. Sātakam gahevā agamaṃsu. Sā taṃ² disvā „nāhaṃ etaṃ acchādanam yācāmi“ āha. Manussā gantvā raṇṇo nivedayiṃsu: „na kir' esā imaṃ acchādanam katheti, sāmikacchādanam kathetīti“. Atha naṃ rājā pakkosāpetvā „tvam kira sāmikacchādanam yācasīti“ pucchi. „Āma deva, itthiyā hi sāmiko acchādanam nāma, sāmikamhi asati sa-hassamūlam pi sātakam nivatthā inaggā³ yeva nāma“. Imassa pan' atthassa sādhanattham

Naggā nadī anodikā, naggam raṭṭham arājikam,
itthi pi vidhavā naggā yassāpi dasa bhātaro ti

idaṃ suttaṃ āharitabbaṃ. Rājā tassā pasanno „te tayo janā kiṃ hontīti“ pucchi. „Eko me deva sāmiko, eko bhātā, eko putto“ ti. Rājā „ahan te tuṭṭho imesu tīsu ekaṃ demi, katamaṃ icchasīti“ pucchi. Sā āha: „aham deva jīvamānā ekaṃ sāmikam labhissāmi⁴ puttam pi labhissāmi' eva, mātāpitunnaṃ pana me matattā bhātā va dullabho, bhātaram me dehi devā“ 'ti. Rājā tussitvā tayo pi vissaj-jesi. Evaṃ taṃ ekikaṃ nissāya tayo janā dukkhato muttā. Taṃ kāraṇaṃ bhikkhusaṃghe pākaṭaṃ jātaṃ. Ath' ekadivasaṃ bhikkhū⁵ dhammasabhāyaṃ sannipatitā „āvuso ekaṃ itthiṃ nissāya tayo janā dukkhā muttā“ ti tassā guṇakathāya nisīdiṃsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave esā itthi idān' eva te tayo jane dukkhā moci, pubbe pi moci yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente
tayo janā aṭavimukhe kasantīti sabbam purimasadisam eva.
Tadā pana raṇṇā „tīsu janesu kaṃ icchasīti“ vutte sā āha
„tayo pi dātuṃ na sakkotha devā“ 'ti. „Āma na sakkomīti“.

¹ Cp itthi. ² Cp naṃ. ³ both MSS. inaggā. ⁴ Cp --sāmeva. ⁵ both MSS. bhikkhu.

„Sace tayo dātum na sakkotha bhātaram me dethā“¹ ti. „Putta-
kam vā sāmikam vā gaṇha, kin te bhātara“² ti ca vuttā „ete
nāma deva sulabhā, bhātā pana dullabho“³ ti vatvā imam
gātham āha:

Ucchaṅge deva me putto, pathe dhāvantiyā pati,
tañ ca desam na passāmi yato sodariyam ānaye ti. 66.

Tattha ucchaṅge deva me putto ti deva mayham putto ucchaṅge yeva,
yathā hi araṇṇam pavisitvā ucchaṅge katvā 'sākam'¹ uccinivā tattha pakkhipan-
tiyā ucchaṅge sākam nāma sulabham hoti evam itthiyā putto pi sulabho, ucchaṅge
sākasadiso va, tena vuttam: ucchaṅge deva me putto ti, pathe dhāvantiyā
patiti maggam āruya ekikāya gacchamānāya pi hi itthiyā pati nāma sulabho,
diṭṭhadiṭṭho yeva hoti, tena vuttam: pathe dhāvantiyā patiti, tañ ca desam
na passāmi yato sodariyam ānaye ti yasmā pana me mātāpitā n' atthi
tasmā idāni tam mātukucchisaṃkhātāni aññāni desam na passāmi yato aham
samāne udare jātattā sahaudariyaṃkhātāni² bhātaram āneyyāmi, tasmā bhātaram
yeva me dethā³ ti.

Rājā „saccam esā vadatīti“⁴ tuṭṭhacitto tayo pi jane ban-
dhanāgarato ānetvā adāsi. Sā tayo pi te gahetvā gatā.

Satthāpi „na bhikkhave idān' eva, pubbe p'esā ime tayo jane
dukkhā mocesi yevā“⁵ ti imam dhammadesanam āharitvā anusandhiṃ
ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Atīte cattāro etarahi cattāro va,
rājā pana ahan tena samayenā“⁶ ti. Ucchaṅgajātakam.

8. Sāketajātaka.

Yasmiṃ mano nivisatīti. Idam Satthā Sāketam nissāya
Añjanavane viharanto ekam brāhmaṇam ārabhha kathesi. Bha-
gavato kira bhikkhusaṃghaparivutassa Sāketam nissāya⁷ pavisanakāle
eko Sāketanagaravāsimahallakabrāhmaṇo nagarato bahi gacchanto an-
taradvāre Dasabalam divvā pādesu patitvā gopphakesu gālham gahetvā
„tāta, nanu nāma puttehi jīṇṇakāle mātāpitāro paṭijaggitabbā, kasmā

¹ C¹ sākam. ² C¹ -udariyaṃkhātāni, C² -udariyaṃkhātāni corr. to -udari-
yaṃkhātāni. ³ so both MSS., add Añjanavanam?

ettakam kalam amhākam attānam na dassesi, mayā tāva diṭṭho si, mātaram pana passitum chīti¹“ Satthāram gahetvā attano geham agamāsi. Satthā tattha gantvā nisīdi paṇṇatte āsane saddhim bhikkhusaṅghena. Brāhmaṇī pi āgantvā Satthu pādesu pativā „tāta ettakam¹ kalam kham gato si, nanu nāma mātāpitāro mahallakā upatthātabbā“ ti paridevi. Puttadhītarō pi „etha, bhātaram vandathā“² ti vandāpeti. Ubho tuṭṭhamānasā mahādānam adamsu. Satthā bhattakiccam niṭṭhāpetvā² tesam dvimam pi janānam Jarāsuttam kathesi. Suttapariyosāne ubho pi anāgamiphale patitthahimsu. Satthā utthāyāsanaṁ Añjanavanam eva agamāsi. Bhikkhū dhammasabhāyam sannisinnaṁ katham samutthāpesun: „āvuso, brāhmaṇo ‘Tathāgatassa pitā Suddhodano, mātā Mahāmāyā’ ti jānāti, jānanto va saddhim brāhmaṇiyā Tathāgataṁ ‘amhākam putto’ ti vadati, Satthāpi adhvāseti, kin nu kho kāraṇaṁ“ ti. Satthā tesam katham sutvā „bhikkhave ubho pi te attano puttam eva ‘putto’ ti³ vadantīti“⁴ vatvā atitāṁ āhari:

Bhikkhave, ayaṁ brāhmaṇo atīte nīrantaram pañcajātisa-
tāni mayham pitā ahoṣi, pañcajātisaṭṭāni cullapitā, pañcajāti-
saṭṭāni mahāpitā, eṣāpi brāhmaṇī nīrantaram eva pañcajātisaṭṭāni⁴
mātā ahoṣi, pañcajātisaṭṭāni cullamātā, pañcajātisaṭṭāni mahā-
mātā, ev’ āham⁵ diyaḍḍhajātisaḥassaṁ brāhmaṇassa hatthe
samvaddho diyaḍḍhajātisaḥassaṁ brāhmaṇiyā hatthe samvaddho
ti tīṇi jātisaḥassāni kathetvā abhisambuddho hutvā imam
gātham āha:

Yasmiṁ mano nivisati cittaṁ cāpi⁶ paṣīdati
adiṭṭhapubbake pose kāmaṁ tasmim pi vissase ti. 67.

Tattha yasmiṁ mano nivisatīti yasmiṁ puggale diṭṭhamatte yeva
cittaṁ patitthāti, cittaṁ cāpi⁷ paṣīdatīti yasmiṁ diṭṭhamatte cittaṁ paṣī-
dati mudukaṁ hoti adiṭṭhapubbake pose ti pakatiyā tasmim attabhāve
adiṭṭhapubbe pi puggale, kāmaṁ tasmim cāpi⁸ vissase ti anubhūtapubba-
sinehen’ eva tasmim pi puggale ekamsena vissase ti vissasaṁ āpajjati yevā
ti attho.

¹ C^k etthakam. ² C^k niṭṭha-. ³ C^k omits ti. ⁴ both MSS. -saṭṭā. ⁵ C^v ecā-
ham, C^k evamāham. ⁶ both MSS. vāpi. ⁷ C^k cittañcāpi. ⁸ C^v cāpi.

Evam Satthā imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā brāhmaṇo ca brāhmaṇī ca ete eva ahe-suṃ, putto pi aham evā“ 'ti. Sāketajātakaṃ.

9. Visavantajātaka.

Dhiratthu taṃ visam vantan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto dhammasenāpatim ārabha kathesi. Therassa kira piṭṭhakhajjakaṃ khādanakāle manussā saṃghassa bahuṃ piṭṭhakhādaniyaṃ¹ gahetvā vihāraṃ agamaṃsu. Bhikkhusaṃghassa gahitāvasesaṃ² bahuṃ atirittaṃ ahosi. Manussā „bhante antogāmagatānam pi gaṇhathā“ 'ti āhaṃsu. Tasmiṃ khaṇe therassa saddhivihāridaharo anto gāme hoti. Tassa koṭṭhāsaṃ gahetvā tasmiṃ anāgacchante „atidivā hotīti“ therassa adaṃsu. Therena tasmiṃ paribhutte daharo agamāsi. Atha naṃ thero „mayam āvuso tuyham ṭhapitakhādaniyaṃ³ paribhuñjīmā“ 'ti āha. So „madhuraṃ nāma bhante kassa appiyan“ ti āha. Mahātherassa saṃvego udapādi. So „ito paṭṭhāya piṭṭhakhādaniyaṃ³ na khādissāmīti“ adhiṭṭhahi. Tato paṭṭhāya kira Sāriputtatherena piṭṭhakhādaniyaṃ³ nāma na khādītapubbaṃ⁴. Tassa piṭṭhakhādaniyaṃ³ akhādanabbhāvo bhikkhusaṃghe pākaṇo jāto. Bhikkhū taṃ⁵ katham kathentā dhammasabbhāyaṃ sannisīdīṃsu. Atha Satthā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannissimā“ ti pucchi „imāya nāmā“ 'ti ca vutte „bhikkhave Sāriputto ekavāraṃ jahitakaṃ jīvitam pariccajanto pi na gaṇhati yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto pi visavejjakule⁶ nibbattitvā vejjakammena jīvikaṃ kappeti. Ath' ekaṃ janapadamanussaṃ sappo dāsi. Tassa nītakā pamādaṃ akatvā khippaṃ vejjaṃ ānayaṃsu. Vejjo āha: „kin tāva⁷ osadhena paribhāvitvā visam harāmi, datṭhasappaṃ āvāhetvā datṭhatṭhānato ten' eva visam ākaḍḍhāpemīti“ āha. „Sappaṃ āvāhetvā visam ākaḍḍhāpehīti“. So sappam āvāhetvā „tayā ayaṃ datṭho“⁸ ti āha. „Āma mayā“

¹ so both MSS. ² Ck -sesa. ³ so both MSS. ⁴ so both MSS. instead of khādītam? ⁵ Ck naṃ. ⁶ Ck -vejjanakule. ⁷ C^o ākaḍḍhāmīti. ⁸ C^o adaṭṭho.

ti. „Tayā datṭhatṭhānato tvaṃ yeva mukhena visaṃ ākaḍḍhāhīti“. „Mayā ekavāraṃ jahitavisakaṃ puna na¹ gahītapubbaṃ, nāhaṃ mayā jahitavisam kaḍḍhissāmīti“. So dārūni āharāpetvā aggin katvā āha: „sace attano visaṃ nākaḍḍhasi imaṃ aggin pavisa“ ti. Sappo „api aggin pavissāmi na c' attanā ekavāraṃ jahitavisam paccāvamissāmīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Dhi-r-atthu taṃ visaṃ vantaṃ yam ahaṃ² jīvitakāraṇā vantaṃ paccāvamissāmi, matam me jīvitā varan ti. 68.

Tattha dhiratthū 'ti garahanatthe nipāto, taṃ visaṃ ti yam yaṃ³ jīvitakāraṇā vantaṃ visaṃ paccāharissāmi taṃ vantaṃ visaṃ dhi-r-atthu, matam me jīvitā varan ti tassa visassa apaccāvamanakāraṇāya aggin pavisitvā maraṇaṃ taṃ mama jīvitato varan ti attho.

Evaṃ ca pana vatvā aggin pavisitum pāyāsi. Atha naṃ vejjo nivāretvā naṃ purisaṃ osadhehi ca mantehi ca nibbisaṃ ārogaṃ⁴ katvā sappassa silāni datvā „ito paṭṭhāya mā kañci viheṭṭhehīti“ vissajjesi.

Satthāpi „na bhikkhave Sāriputto ekavāraṃ jahitakaṃ jīvitam pi pariccajanto puna gaṇhīti⁵“ imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā sappo Sāriputto ahosi, vejjo pana aham evā“ ti. Visavantajātakaṃ.

10. Kuddālaajātaka.

Na taṃ jitaṃ sādhu jitaṃ ti. Idaṃ Satthā Jetavane vharanto Cittahatthasāriputtattheraṃ ārabha kathesi. So kira Sāvattiyaṃ eko kuladārako. Ath' ekadivasaṃ kasitvā āgacchanto vihāraṃ pavisitvā ekassa therassa paṭṭato siniddhaṃ madhuraṃ paṇītabhojanaṃ labhitvā cintesi: „mayam rattimdivam sahatthena nānākammāni kurumānāpi evarūpaṃ madhurāhāraṃ na labhāma, mayāpi samaṇena bhavitabban“ ti so pabbajitvā māsaddhamāsaccayena ayoṇisomanasikaronto kilesavasiko hutvā vibbhamitvā puna bhattena

¹ C^o punata. ² C^o yambhaṃ? C^k yamhaṃ? ³ C^k yamayaṃ. ⁴ C^o arogaṃ.

⁵ C^o gaṇhīti corr. to gaṇhātī.

kilamanto āgantvā pabbajitvā abhidhammaṃ uggaṇhi, imināpi ca¹ upāyena chavāre² vibbhamitvā pabbajitvā tato³ sattame bhikkhubhāve sattappakaraṇiko hutvā bahu bhikkhudhammaṃ⁴ vācento vipassanaṃ vadḍhetvā arahattaṃ⁵ pāpuṇi. Ath' assa sahāyakā bhikkhū „kin nu kho āvuso cittaṃ pubbe viya te⁶ etarahi kilesā na vadḍhantīti⁷“ parihāsaṃ karimsu. „Āvuso abhabbo dān' āhama ito paṭṭhāya gihībhāvassā⁸“ ti. Evaṃ tasmiṃ arahattaṃ patte dhammasabhāyaṃ kathā udapādi: „āvuso, evarūpassa nāma arahattassa upanissaye sati āyasmā Cittahatthasāriputto chakkhattuṃ uppabbajito, aho mahādoso puthujjanabhāvo“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sammisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāma“ ti vutte „bhikkhave, puthujjanacittānā nāma lahukaṃ dunniggaḥaṃ āraṇṇaṇavasena gantvā alliyati, ekavāraṃ allināṃ⁹ na sakkā hoti khippaṃ mocetuṃ, evarūpassa cittaṃ damatho sādhu, dantaṃ eva hitaṃ sukhāṃ āvabati:

„Dunniggaḥassa lahuno yatthakāmanipātino (Dhp. v. 35)
cittassa damatho sādhu, cittaṃ dantaṃ sukhāvahaṃ.

Tassa pana dunniggaḥapatāya pubbe paṇḍitā ekaṃ kuddālakam missāya taṃ jahitūṃ asakkontā lobhasena chakkhattuṃ uppabbajitvā sattame pabbajitabhāve jhānaṃ uppādetvā taṃ lobhaṃ niggaṇhiṃsū¹⁰ ti vatvā atītaṃ āhara:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ karente Bodhisatto paṇṇikakule nibbattitvā viññūtaṃ pāpuṇi. Kuddālakapaṇḍito ti 'ssa nāmaṃ ahosi. Kuddālakena bhūmiparikammaṃ katvā sākaṃ c' eva ālābukumbhaṇḍelālu-kādīni¹⁰ ca vapitvā tāni pi vikkīṇanto kapaṇajīvikaṃ kappeti. Taṃ hi 'ssa ekaṃ kuddālakam ṭhapetvā aññaṃ dhanam nāma n' atthi. So ekadivasaṃ cintesi: „kim me gharāvāsena, nikkhamitvā pabbajissāmīti“. Ath' ekadivasaṃ taṃ kuddālakam paṭicchannaṭṭhāne ṭhapetvā isipabbajjaṃ pabbajitvā taṃ kuddālakam anussaritvā lobhaṃ chinditūṃ asakkonto kuṇṭhakuddā-

¹ C^k va, C^v va corr. to ca. ² C^v chadvāre? ³ C^k to, C^v to corr. to tato.

⁴ C^v bahū-. ⁵ both MSS. arahantaṃ. ⁶ C^k ne. ⁷ C^v vadḍhantīti. ⁸ so both MSS. ⁹ both MSS. allinā. ¹⁰ both MSS. ālābūṃ-.

lakam nissāya uppabbaji. Evañ dutiyañ tatiyañ pīti cha
vāre tañ¹ kuddālakam paṭicchanne thāne nikkhipitvā pabbajito
c' ev' uppabbajito ca. Sattame pana vāre cintesi: „aham imañ
kuṇṭakuddālakam² nissāya punappuna uppabbajito, idāni tañ
mahānadiyañ pakkhipitvā pabbajissāmīti“ nadītirañ gantvā
„sac' assa patitattḥānañ passissāmi puna āgantvā uddharitu-
kāmatā bhaveyyā“³ ti tañ kuddālakam daṇḍe gahetvā nāgabalo
thāmasampanno sīsassa uparibhāge tikkhattuñ āvijjhivā ak-
khīni nimmittevā nadīmajjhe khipitvā „jitaṃ me, jitaṃ me“ ti
tikkhattuñ sihanādañ nadi⁴. Tasmiñ khaṇe Bārāṇasirājā pac-
cantañ vūpasametvā āgato, nadiyā sīsam nahāyitvā sabbālañ-
kārapatimaṇḍito hatthikkhandhena gacchamāno tañ Bodhisattassa
saddaṃ sutvā „ayaṃ puriso 'jitaṃ me' ti vadati, ko nu kho
etena jito, pakkosatha na“ ti pakkosāpetvā „bho purisa,
aham tava vijjitasamgāmo⁵, idāni jayaṃ gahetvā āgacchāmi,
tayā pana ko jito“ ti pucchi. Bodhisatto „mahārāja, tayā
samgāmasahassam pi samgāmasatasahassam pi jinantena⁶ duj-
jitaṃ eva kilesānañ ajitattā⁷, aham pana mama abbhantare
lobhañ niggāḥanta kilese jinin⁸“ ti kathento⁹ yeva mahānadiñ
oloketvā āpokaṣiṇārammaṇaṃ jhānañ nibbattetvā sampattā-
nubhāvo ākāse nisīditvā rañño dhammañ desento imañ gātham
āha:

Na tañ jitañ sādhu jitañ yañ jitañ avajīyati,

tañ kho jitañ sādhu jitañ yañ jitañ nāvajīyatīti. 69.

Tattha na tañ jitañ sādhu jitañ yañ jitañ avajīyatīti⁹ yañ
paccāmitte parājinihvā ratthañ jitañ paṭiladdhañ puna jitehi¹⁰ paccāmittehi ava-
jīyati¹¹ tañ jitañ sādhu nāma na hoti, kasmā: puna avajīyanato¹², aparo nayo:
jitañ vuccati jayo, yo paccāmittehi saddhiñ yujjhivā adhigato jayo puna tesu

¹ C² omits tañ. ² so both MSS. ³ C² nadi. ⁴ C² -me. ⁵ C² jitanena.

⁶ both MSS. ajinattā ⁷ C² jinin corr. to jinan. ⁸ C² kathento kathento.

⁹ both MSS. -jīyyatīti ¹⁰ so both MSS. instead of pi tehi? ¹¹ C² -jīyyati.

¹² both MSS. -jīyya-.

jinantesu parājayo hoti so na sādhu na sobhano, tasmā yasmā¹ puna parājayo² va hoti, tañ kho jitañ sādhu jitañ yañ jitañ nāvajīyatīti³ yañ kho pana paccāmitte nimmathetvā jitañ puna tehi nāvajīyati³ yo vā ekavārañ laddho jayo puna parājayo na hoti tañ jitañ sādhu jitañ sobhanañ so jayo sādhu sobhano nāma hoti, kasmā: puna nāvajīyanato⁴, tasmā tvañ mahārāja sahas-sakkhattum pi satasahassakkhattum pi⁵ saṅgāmasisañ jinitvāpi tvañ saṅgāma-yodho nāma na hosi, kiṃkārapā: attano kilesānañ ajitattā⁶, yo pana ekavāraṃ pi attano abbhantare kilese jīnāti ayañ uttamo saṅgāmasise yodho ti ākāse nisinnako⁷ evaṃ Buddhalīlāhāya rañño dhammañ desesi. Uttamasāṅgāmayodha-bhāvo pañ' ettha

Yo sahasaṃ sahasaṃ saṅgāme mānuse jīṇe (Dhp. v. 103)

ekañ⁸ ca jeyyam attānañ sa ve saṅgāmajuttamo ti

idañ suttañ sādhaṃ⁹.

Rañño pana dhammañ suṇantass' eva tadaṅgappahānava-sena kilesā pahīnā, pabbajjāya cittañ nami, rājabalassāpi tath' eva kilesā pahīyimsu¹⁰. Rājā „idāni tumhe kahañ gamissathā“ 'ti Bodhisattassa pucchi. „Himavantañ pavisitvā isipabbajjañ pabbajissāmi mahārājā“ 'ti. „Tena hi aham pi pabbajissāmīti“ Bodhisatten' eva saddhiṃ nikkhami. Balakāyo brāhmaṇagaha-patikā sabbaseniyo ti sabbo pi tasmiṃ ṭhāne sannipatito jana-kāyo raññā saddhiṃ yeva nikkhami. Bārāṇasivāsino „amhakañ kira rājā Kuddālapaṇḍitaṃ dhammadesanañ sutvā pabbajjā-bhimukho hutvā saddhiṃ balakāyena nikkhanto, mayañ idha kiṃ karissāmā“ 'ti¹¹ dvādasayojanikāya Bārāṇasiyā sakalana-garavāsino nikkhamimsu. Dvādasayojanikā parisā ahoṣi. Tañ ādāya Bodhisatto Himavantañ pāvisi. Sakkassa devarañño nisinnāsaṃ uṇhākāraṃ dassesi. So āvajjamāno „Kuddāla-paṇḍito mahābhinnikkhamanañ nikkhanto“ ti disvā „mahāsamā-gamo bhavissati, vasaṇatṭhānañ laddhuñ vaṭṭatīti“ Vissakamañ āmantetvā „tāta, Kuddālapaṇḍito mahābhinnikkhamanañ

¹ C^o omits yasmā. ² both MSS. -jiyo. ³ both MSS. -jīyya-. ⁴ C^k -jīyya-, C^v -jīyya-. ⁵ C^v omits sata - pi. ⁶ C^o achittatā. ⁷ C^v nisinnamko corr. to nisinnako, C^k nisinnoko. ⁸ C^k ekañ. ⁹ C^k sadhañ. ¹⁰ C^k -hi-. ¹¹ both MSS. hi.

nikkanto¹, vasaṇaṭṭhānaṃ laddhuṃ vaṭṭati, tvaṃ Himavanta-
padesaṃ gantvā samabhūmibhāge dīghato tiṃsayojanaṃ vitthā-
rato pannarasayojanaṃ assamapadaṃ māpehīti² āha. So
„sādhū devā“³ ti paṭissutvā gantvā tathā akāsi. Ayam ettha
saṃkhepo, vitthāro pana Hatthipālaajātake āvibhavissati. Idaṃ
ca hi taṃ ca ekaparicchadam eva. Vissakammo pi assamapade
pannasālaṃ māpetvā dussadde mige ca saṃuṇṇe ca amanusse ca
paṭikkamāpetvā tena tena disābhāgena ekapadikamaggaṃ nīha-
ritvā attano vasaṇaṭṭhānaṃ eva agamāsi. Kuddālapaṇḍito pi
taṃ paṇḍitaṃ ādāya Himavantaṃ pavisitvā sakkadattiyaṃ assa-
mapadaṃ gantvā Vissakammena māpitaṃ pabbajitaparikkhāraṃ
gahetvā paṭhamāṃ attanā³ pabbajitvā pacchā paṇḍitaṃ pabbāje-
tvā assamapadaṃ bhājetvā adāsi. Sakkattarājāni⁴ chaḍḍayimsu⁵.
Tiṃsayojanaṃ assamapadaṃ puri⁶. Kuddālakapaṇḍito sesaka-
siṇesu pi parikammaṃ katvā brahmavihāre bhāvetvā paṇḍitaṃ
kammaṭṭhānaṃ ācikkhi. Sabbe samāpattilābhino hutvā brah-
malokaparāyaṇā ahesuṃ, ye pana tesāṃ pāricariyaṃ akaṃsu te
devalokaparāyaṇā ahesuṃ.

Satthā „evaṃ bhikkhave cittaṃ nāma¹ etaṃ kilesavasena allīnaṃ
dummocayaṃ hoti, uppannā lobhadhammā duppajāhā evarūpe pi paṇ-
ḍite aññāṇe karontīti“ imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi.
Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ keci sakadāgāmino keci anā-
gāmino, keci arahattaṃ pāpuṇṇimsu. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā
jātakāṃ samodhānesi: „Tadā rājā Anando ahosi, paṇḍita Buddhapariyāsa,
Kuddālakapaṇḍito pana aham evā“² ti. Kuddālaajātakāṃ. Itthi-
vaggō⁷ sattamo.

¹ C^k nikkhamanto² so both MSS.³ C^k attano.⁴ C^k satarājāni.⁵ C^k chaḍḍha-⁶ both MSS. puri.⁷ C^k itivaggo.

S. VARAṆAVAGGA.

1. Varāṇajātaka.

Yo pubbe karaṇīyānīti. Idam Satthā Jetavane viharanto Kuṭumbiyaputtatissattheram ārabha kathesi. Ekasmiṃ kira divase Sāvattvivāsino aññamaññaṃ¹ sahāyakā tiṃsamattā kulaputtā gandhapupphavatthādīni² gahetvā „Satthu dhammadesanaṃ suṇissāmā“³ 'ti mahājanapadaparivutā Jetavanaṃ gantvā nāgamālaka-sālanālākādīsu⁴ thokaṃ nisīditvā sāyanhasamaye⁵ Satthari surabhigandhavāsītāya gandhakuṭito⁶ nikkhamitvā dhammasabhaṃ gantvā alaṃkatabuddhasaṃe nisinne saparivārā dhammasabhaṃ gantvā Satthāraṃ gandhapupphehi pūjetvā cakkamkitatalesu phullapadumasassirīkesu pādesu vanditvā ekamantaṃ nisinnā dhammaṃ suṇissu. Atha nesaṃ etad ahoṣi: „yathā yathā kho mayaṃ Bhagavatā dhammaṃ desitaṃ ājānāma pabbajeyyāmā“⁷ 'ti te Tathāgatassa 'dhammasabhato nikkhantakāle Tathāgataṃ upasaṃkamitvā vanditvā pabbajjāṃ yāciṃsu. Tesāṃ Satthā pabbajjāṃ adāsi. Te ācariyupajjhāye ārādetvā upasampadaṃ labhitvā pañca vassāni ācariyupajjhāyānaṃ santike vasitvā dve mātikā paṇaṇaṃ katvā kappiyākappiyaṃ ūtvā tisso anumodanā uggaṇhitvā cīvarāni sibbetvā rajitvā „samaṇadhammaṃ karissāmā“⁸ 'ti ācariyupajjhāye āpucchitvā Satthāraṃ upasaṃkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā „mayaṃ bhante bhavesu ukkaṇṭhitā jātijarāvyādhimaraṇabhayaabhītā, tesāṃ no saṃsāraparimocanattāya kammaṭṭhānaṃ kathetthā“⁹ 'ti yāciṃsu. Satthā tesāṃ aṭṭhatimsāya kammaṭṭhānesu sappāyaṃ vicinitvā kammaṭṭhānaṃ kathesi. Te⁵ Satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā Satthāraṃ vanditvā padakkhiṇaṃ katvā pariveṇaṃ gantvā ācariyupajjhāye oloketvā pattacīvaraṃ ādāya „samaṇadhammaṃ karissāmā“¹⁰ 'ti nikkhamiṃsu. Atha nesaṃ abbhantare eko bhikkhu nāmena Kuṭumbikaputtatissatthero⁶ nāma kusīto hīnaviriyo⁷ rasagiddho. So evaṃ cintesi: „ahaṃ n' eva araṇṇe vāsituṃ na padhānaṃ padahituṃ na bhikkhācariyāya yāpetuṃ sakkhissāmi, ko me gamanena attho. nivattissāmi⁸“ so viriyaṃ ossajitvā te bhikkhū anugantvā nivatti. Te pi kho bhikkhū Kosalesu cārikaṃ caramānā⁹ aññatarāṃ pacecantaṃ gā-

¹ C^o -ñña. ² C^o gandhā- ³ so both MSS. ⁴ C^k -kuṭato. ⁵ C^k tesāṃ.

⁶ C^k kuṭumbi-. ⁷ C^k -viriyo. ⁸ C^k -māno.

mañ gantvā tañ upanissāya ekasmiñ araṇṇāyatane vassaṃ upagantvā anto tenāsaṃ ghaṭantā vāyamantā vipassanāgabbhaṃ gāhāpetvā¹ paṭhaviṃ unnādayamānā arahattaṃ patvā vutthavassā pavāretvā „paṭiladdhaguṇaṃ Satthu ārocessāmā“² 'ti tato nikkhamitvā anupubbena Jetavanaṃ patvā pattacīvaraṃ paṭisāmetvā ācariyupajjhāye disvā Tathāgataṃ datṭhukāmā Satthu santikaṃ gantvā vanditvā nisīdimṃsu. Satthā tehi saddhiṃ madhurapaṭisanthāraṃ akāsi. Te katapaṭisanthārā attanā laddhaguṇaṃ Tathāgatassa ārocesuṃ. Satthā te bhikkhū pasamsi. Kuṭumbikaputtatissatthero³ Satthāraṃ tesāṃ guṇakathaṃ kathentaṃ disvā sayam pi samaṇadhammaṃ kātukāmo jāto. Te pi kho bhikkhū „mayāṃ bhante tam eva araṇṇāvāsaṃ gantvā vasissāmā“⁴ 'ti Satthāraṃ āpucchimsu. Satthā „sādhū“⁵ 'ti anujāni. Te vanditvā pariveṇaṃ agamaṃsu. Atha so Kuṭimbiyaputtatissatthero rattibhāga-samanantare accāraddhaviṃ hutvā ativegena samaṇadhammaṃ karonto majjhimayāmasamanantare ālambanaphalakaṃ nissāya tṭhitako va niddāyanto parivattitvā patito⁶, ūraṭṭhikaṃ bhijji, vedanā mahantā jātā, tesāṃ bhikkhūnaṃ taṃ paṭijaggantānaṃ gamaṇaṃ na sampajji. Atha ne upaṭṭhānavelāyaṃ⁷ āgate Satthā pucchi: „nanu tumhe bhikkhave 'sve gamissāmā' 'ti hiyyo⁸ āpucchitā ti“. Āma bhante, api ca kho pan' amhākaṃ⁹ sakāyako Kuṭimbikaputtatissatthero akāle ativegena samaṇadhammaṃ karonto niddābbhibhūto parivattitvā patito, ūraṭṭhik' assa bhinno¹⁰, taṃ nissāya amhākaṃ gamaṇaṃ na sampannaṃ¹¹ ti. Satthā „na bhikkhave idāṃ ev' esa attano hīnaviriyyabhāvena akāle ativegena viriyaṃ karonto tumhākaṃ gamanantarāyaṃ karoti, pubbe p' esa tumhākaṃ gamanantarāyaṃ akāsi yevā“¹² 'ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari:

Atīte Gandhāraraṭṭhe Takkaṣilāyaṃ Bodhisatto di-sāpāṃmokkho ācariyo hutvā pañcamāṇavakasatāni sippaṃ uggaṇhāpeti. Ath' assa te māṇavā ekadivasaṃ dāruāharaṇat-thāya¹³ araṇṇaṃ gantvā dārūni uddharimsu. Tesāṃ antare eko kusītamāṇavo mahantaṃ varaṇarukkhaṃ disvā „sukkhārukkho¹⁴ eso¹⁵“ ti saññāya „muhuttan tāva nipajjitvā pacchā rukkhāni

¹ both MSS. gahā-. ² C² kuṭimbi-. ³ both MSS. patitvā. ⁴ C² upaṭṭhāpive-.
⁵ C² hiyyo, C² bhīyyo. ⁶ C² paṇamhākaṃ corr. to pana amhākaṃ. ⁷ so both
 MSS. instead of -kaṃ assa bhinnāṃ? ⁸ C² -āhāraṇa-. ⁹ C² surukkho. ¹⁰ C² etc.

abhirūhitvā dārūni pātetvā¹ ādāya gamissāmīti²“ uttarisāṭakam pattharivā nipajjitvā kākacchamāno niddam okkami. Itare māṇavakā dārūkalāpe bandhitvā ādāya gacchantā taṃ pādena piṭṭhiyaṃ paharivā pabodhetvā agamaṃsu. Kusitamāṇavo utthāya akkhini puñjitvā puñjitvā avigataniddo va taṃ rukkham abhirūhitvā sākhām gahetvā attano abhimukham ākaḍḍhitvā³ bhañjanto bhijjitvā utthitakoṭṭiyā attano akkhim bhindāpetvā ekena hatthena taṃ pidhāya ekena hatthena alladārūni bhañjitvā rukkhato oruyha dārūkalāpaṃ bandhitvā ukkhipitvā vegena gantvā tehi pātitaṇaṃ dārūnaṃ⁴ upari pātesi. Taṃ divasaṃ ca janapadagāmakato ekakulam „sve brāhmaṇavācānakam karissāmā“⁵ ‘ti ācariyaṃ nimantayimāsu. Ācariyo māṇavake āha: „tātā, sve ekaṃ gāmaṃ gantabbam, tumhe pana nirāhārā na⁶ sakkhissatha gantum, pāto va yāgum pacāpetvā tattha gantvā attanā laddham⁷ koṭṭhāsaṃ ca amhākam pattakoṭṭhāsaṃ ca sabbam ādāya āgacchathā“⁸ ‘ti. Te pāto va yāgupācānatthāya dāsim utthāpetvā „khippam no yāgum pacāhīti“⁹ āhamsu. Sā¹⁰ dārūni gaṇhantī¹¹ upari thitāni allavaraṇadārūni gahetvā punappuna mukhavātāṃ dadamānāpi aggim ujjaletum¹² asakkontī suriyaṃ utthāpesi. Māṇavakā „atidivā jāto, idāni na sakkā gantum“ ti ācariyassa santikaṃ agamimāsu¹³. Ācariyo „kim tātā na gacchathā“¹⁴ ‘ti. „Āma ācariya na¹⁵ gat’ amhā“¹⁶ ‘ti. „Kimmāraṇā“¹⁷ ti. „Asuko nāma kusitamāṇavo amhehi saddhim dārūnaṃ¹⁸ gantvā varapaṇarukkhamaṇe niddāyitvā pacchā vegenāruyha akkhim bhindāpetvā allavaraṇadārūni āharitvā amhehi ānītadārūnaṃ¹⁹ upari pakkhipi, yāgupācikaṃ tāni sukkhadārūsaññāya gahetvā yāva suriyass’ uggaṃmanā ujjaletum nāsakkhi, iminā no kāraṇena gamanantarāyo jāto“²⁰ ti. Ācariyo māṇavena katakammaṃ sutvā „andhabālānaṃ kammaṃ nissāya evarūpā va parihāni hotīti“²¹ vatvā imaṃ gātham samutthāpesi:

¹ Ck pāpetvā. ² Cv ākaḍḍi-. ³ Ck dārūnaṃ. ⁴ Ck nā. ⁵ Ck laddhā.

⁶ Ck omits sā. ⁷ both MSS. - ti. ⁸ both MSS. ujjaletum. ⁹ Ck āga-.

¹⁰ Cv nu. ¹¹ so both MSS. instead of dārūnaṃ atthāya? ¹² Ck -naṃ.

Yo pubbe karaṇīyāni pacchā so kātum icchati
varaṇakatṭhabhaṇḍo va sa pacchā-m-anutappatīti. 70.

Tattha sa pacchāmanutappatīti yo koci puggalo idaṃ pubbe kattab-
baṃ idaṃ pacchā ti avīmaṇisītvā pubbe karaṇīyāni paṭhamam eva kattabbakam-
maṇi pacchā karoti ayaṃ varaṇakatṭhabhaṇḍo amhākaṃ māṇavako¹ viya so bāla-
puggalo pacchā anutappati socatī paridevatīti attho.

Evam Bodhisatto antevāsikānaṃ imaṃ kāraṇaṃ kathetvā
dānādīni puñṇāni katvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave esa idān’ eva tumhākaṃ antarāyaṃ karoti,
pubbe pi akāsi yevā“² ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anu-
sandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā akkhibhedam patto
māṇavo ūrubhedam patto² bhikkhu ahosi, sesamāṇavā Buddhaparisā,
ācariyabrāhmaṇo pana aham evā“³ ti. Varaṇajātakaṃ.

2. Sīlavanāgajātaka.

Akataññussa poṣaṇṇā¹ ti. Idaṃ Satthā Veḷuvane viha-
ranto Devadattaṃ ārabba kathesi. Dhammasabbhāyaṃ bhikkhū
„āvuso Devadatto akataññū Tathāgatassa guṇe na jānātīti“ kathentā
nisīdimasu. Satthā āgantvā „kāya nu ’ttha bhikkhave etarahi kathāya
sannisinā“² ti pucchitvā „imāya nāmā“³ ti vutte „na bhikkhave idān’
eva Devadatto akataññū, pubbe pi akataññū yeva, na kadāci mayhaṃ
guṇaṃ jānātīti“ vatvā tehi yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente
Bodhisatto Himavantapadese hatthiyoniyaṃ nibbatti. So
mātukucchito nikkhanto sabbaseto ahosi rajatapūñjasannibho,
akkhīni pan’ assa maṇigūlasadisāni paññāyamānapaṇcappasādāni
ahesuṃ¹, mukhaṃ rattakambalasadisāṃ, soṇḍā³ rattasuvanna-
bindupatimaṇḍitarajatadāmaṃ viya, cattāro pādā katalākhā-
parikammā viya, evam assa dasahi pāramīhi alaṃkato rūpag-
gappatto attabhāvo ahosi. Atha naṃ viññūtaṃ pattaṃ sakala-

¹ both MSS. māṇavako. ² C^v patta. ³ C^k soṇḍāya.

Himavante vāraṇā sannipatitvā upaṭṭhahantā vicariṇsu. Evaṃ so asītisāhassavāraṇaparivāro Himavantapadese vasamāno aparabhāge gaṇe dosaṃ disvā gaṇamhā kāyavivekassa¹ ekako va araṇṇe vāsaṃ kappesi, sīlavantatāya ca paṇ' assa Sīlavanāgarāṇā tv-eva nāmaṃ ahosi. Ath' eko Bārāṇasivāsiko vana-carako Himavantaṃ pavisitvā attano ājīvaḥḥaṇḍakaṃ gavesamāno disā vavatthāpetuṃ asakkonto maggamūlho hutvā maraṇabhayaabhīto bāhā paggayha paridevamāno carati. Bodhisatto tassa taṃ balavaparidevitaṃ sutvā „imaṃ purisaṃ dukkhā mocessāmīti“ kārūṇṇena codito tassa santikaṃ agamāsi. So taṃ disvā va bhīto palāyi. Bodhisatto taṃ palāyantaṃ disvā tath' eva aṭṭhāsi. So puriso Bodhisattaṃ ṭhitaṃ disvā aṭṭhāsi. Bodhisatto puna agamāsi. So puna palāyitvā tassa ṭhitakāle ṭhatvā cintesi: „ayaṃ vāraṇo mama palāyanakāle tiṭṭhati ṭhitakāle āgacchati, nāyaṃ mayhaṃ anattakāmo, imamhā pana dukkhā mocetukāmo va bhavissatīti“ sūro hutvā aṭṭhāsi. Bodhisatto taṃ upasaṃkamitvā „kasmā bho tvaṃ purisa paridevamāno vicarasīti“ pucchi. „Sāmi disā vavatthāpetuṃ asakkonto maggamūlho hutvā maraṇabhayenā“² ti. Atha naṃ Bodhisatto attano vasaṇaṭṭhānaṃ netvā katipāhaṃ phalāphalehi santappetvā „bho purisa, mā bhāyi, ahaṃ taṃ manussapathaṃ nessāmīti“ attano piṭṭhe nisīdāpetvā manussapathaṃ pāyāsi. Atha kho so mittadūbhī puriso „sace koci pucchissati ācikkhitabbaṃ bhavissatīti“ Bodhisattassa piṭṭhe nisīno yeva rukkhanimittaṃ pabbatanimittaṃ upadhārento va gacchati. Atha taṃ³ Bodhisatto araṇṇā nīharitvā Bārāṇasigāmimaḥmagge ṭhapetvā „bho purisa, iminā maggena gaccha, mayhaṃ pana vasaṇaṭṭhānaṃ pucchito pi apucchito pi mā kassaci ācikkhīti“ taṃ⁴ uyyojetvā attano vasaṇaṭṭhānaṃ yeva agamāsi. Atha so puriso Bārāṇasiṃ gantvā anuvicaranto dantakāravīthiṃ⁵ patvā dantakāre dantavikatiyo kurumāne disvā „kim⁵ pana bho

¹ so both MSS. ² C² naṃ. ³ C² naṃ. ⁴ C² -kāraṇ-. ⁵ C² kiṃ.

jīvadantam pi labhivā gaṇheyyāthā¹“ ‘ti. „Bho kiṃ vadesi, jīvadanto nāma matahatthidantato mahagghataran“ ti. „Tena hi ahaṃ vo jīvadantaṃ āharissāmīti“ pātheyyaṃ gaḥetvā khā-rakakacaṃ ādāya Bodhisattassa vasanaṭṭhānaṃ agamāsi. Bodhisatto taṃ disvā „kimatthaṃ āgato sīti“ pucchi. „Ahaṃ sāmi duggato kapaṇo jīvitum asakkonto tumhe dantakhaṇḍaṃ yācitvā sace dassatha taṃ ādāya gantvā vikkīṇitvā tena mūlena jīviṣṣāmīti āgato“ ti. „Hotu bho, dantaṃ te dassāmi, sace dantakappanattāya kakacakhaṇḍaṃ atthīti“. „Kakacaṃ ga-hetvā āgato ‘mhi sāmi““. „Tena hi dante kakacena kantitvā ādāya gacchā“ ‘ti Bodhisatto pāde sammiñjetvā gonisinnakaṃ nisīdi. So tassa dve pi aggadante chindī. Bodhisatto te dante soṇḍāya „bho purisa, nāhaṃ ‘ete dantā mayhaṃ appiyā ama-nāpā’ ti dammi, ime hi paṇa me saḥassaguṇena sataḥassa-guṇena sabbadhammapaṭivedhanasamatthā sabbaññūtañānadantā² va piyatarā, tassa ‘ me idaṃ dantadānaṃ³ sabbaññūtañānaṃ paṭi-vijjhanattāya hotu“ ‘ti sabbaññūtañānaṃ āvapaṇaṃ katvā dantayugalaṃ adāsi. So taṃ ādāya gantvā vikkīṇitvā tasmīṃ mūle khīṇe puna Bodhisattassa santikaṃ gantvā „sāmi tum-hākaṃ dante vikkīṇitvā laddhamūlaṃ mayhaṃ iṇasodhanamattam eva jātāṃ, avasesadante dethā“ ‘ti āha. Bodhisatto „sādhū“ ‘ti paṭisunivā purimaṇen’ eva kappāpetvā avasesadante adāsi. So te pi vikkīṇitvā puna āgantvā „sāmi jīvitum na sakkomi, mūladāṭhā me dehīti“ āha. Bodhisatto „sādhū“ ‘ti vatvā puri-maṇen’ eva nisīdi. So pāpapuriso Mahāsattassa rajatadāma-sadisaṃ soṇḍaṃ maddamāno Kelāsakūṭa-sadisaṃ kumbhaṃ abhirūhitvā ubho dantakoṭiyo paṇhiyā paharanto maṃsaṃ viyūhitvā kumbhaṃ āruya kharakakacena mūladāṭhā kappetvā pakkāmi. Bodhisattassa dassanūpacāraṃ vijahante yeva paṇ’ assa tasmīṃ⁴ pāpapurise catunahutādhikāni dveyojanasatasahassāni bahala-

¹ both MSS. -yyathā. ² so both MSS. ³ both MSS. -ñāna-. ⁴ so both MSS. instead of tasmā? ⁵ both MSS. -dāna. ⁶ so both MSS. instead of paṇa etasmīṃ?

ghanapaṭhavī Sineru-Yugandharādayo mahābhāro duggandhe¹ jegucchāni gūthamuttādāni ca dhāretum samatthāpi tassa guṇarāsim dhāretum asakkontī viya bhijjitvā vivaram adāsi. Tāvad eva avicimahānirayato jālā nikkhamitvā taṃ mittadūbhipurisaṃ kusalantakena kambalena pārupantī viya parikkhipitvā gaṇhi. Evaṃ tassa pāpapuggalassa paṭhavipavittḥakāle tasmīṃ vana-saṇḍe adhivatthā rukkhadevatā „akataññumittadūbhipuggalo cakkavattirajjāṃ datvāpi tosetum na sakkā“ ti vanāṃ unnādetvā dhammāṃ desayamānā imaṃ gātham āha:

Akataññussa posassa niccaṃ vivaradassino
sabbāṃ ce paṭhaviṃ dajjā n' eva naṃ abhirādhaye ti. 71.

Tattha akataññussā 'ti attano katagūṇaṃ ajānantassa, posassā 'ti purisassa, vivaradassino ti chiddam eva okāsam eva olokontassa, sabbāṃ ce paṭhaviṃ dajjā ti sace pi tādissa puggalassa sakalaṃ cakkavattirajjāṃ imaṃ vā pana mahāpaṭhaviṃ parivattetvā paṭhavojaṃ dadeyya, neva naṃ abhirādhaye ti evaṃ karonto pi evarūpaṃ katagūṇaviddhamāsaṇaṃ koci paritosetum vā pasādetum² vā na sakkuneyyā 'ti attho.

Evaṃ sā devatā taṃ vanāṃ unnādetvā dhammāṃ desesi.
Bodhisatto yāvātāyukaṃ tṭhatvā yathākammaṃ agamāsi.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva akataññū, pubbe pi akataññū yevā“ 'ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā mittadūbhipuggalo Devadatto ahosi, rukkhadevatā Sāriputto, Silavanāgarājā pana aham evā“ ti. Silavanāgajātakaṃ.

3. Saccaṃkirajātaka.

Saccaṃ kirevaṃ āhamsū 'ti. Idaṃ Satthā Veluvane viharanto vadhāya parisakkanāṃ ārabba kathesi. Bhikkhusaṃghasmīṃ hi³ dhammasabhāyaṃ nisīditvā „āvuso Devadatto Satthu guṇaṃ na jānāti, vadhāya yeva parisakkatī“ Devadattassa agūṇaṃ kathente Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya

¹ so both MSS. instead of mahābhāre du gandha? ² C^k papāsādetum, C^p papasādetum. ³ C^k omits hi.

sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva Devadatto mayhaṃ vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakki yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatto rajjaṃ kāresi. Tassa Duṭṭhakumāro nāma putto ahosi kakkhaḷo pharuso pahaṭāsīvisopamo, anakkositvā vā apaharitvā vā kenaci saddhiṃ na katheti, so antojanassa ca bahijanassa ca akkhiṃhi patita-
rajjaṃ viya khāditaṃ āgatapisāco viya ca amanāpo ahosi ub-
bejaniyo¹. So ekadivasaṃ nadīkīlaṃ kīlitukāmó mahantena
parivārena nadītiraṃ agamāsi. Tasmīṃ khane mahāmegho uṭ-
ṭhahi. Disā andhakārā jātā. So dāsapessajanaṃ āha: „etha
bhane, maṃ gahetvā nādīmajjhaṃ netvā nahāpetvā ānethā“ 'ti.
Te² taṃ tattha netvā „kin no rājā karissati, imaṃ pāpapurisaṃ
etth' eva māremā“ 'ti mantayitvā „ettha gaccha kālakapaṇṇīti“
udake naṃ opilāpetvā³ paccuttaritvā tīre aṭṭhaṃsu. „Kahaṃ
kumāro' ti ca vutte na mayaṃ kumāraṃ passāma, meghaṃ
uṭṭhitaṃ disvā uduke nimujjitvā purato āgato bhavissatīti“
amaccā rañño santikaṃ agamaṃsu. Rājā „kahaṃ me putto“
ti pucchi. „Na jānāma deva, megho uṭṭhito“³, purato āgato
bhavissatīti saññāya āgat' ambhā“ 'ti. Rājā dvāraṃ viva-
rāpetvā nadītiraṃ gantvā „vicinathā“ 'ti tattha tattha vi-
cināpesi. Koci kumāraṃ nāddasa. So pi kho meghandhakāre
deve vassante nadiyā vuyhamāno ekaṃ dārukkaṇḍhaṃ disvā
tattha nisīditvā maraṇabhayaṭṭajjito paridevamāno gacchati.
Tasmīṃ pana kāle Bārāṇasi-vāsī⁴ eko seṭṭhi nadītīre cattālīsa-
koṭṭidhanaṃ nidahitvā dhanataṇhāya dhanapitṭhe sappo hutvā
nibbatti. Aparo tasmīṃ yeva padese timsakoṭṭiyo nidahitvā
dhanataṇhāya tatth' eva unduro hutvā nibbatti. Tesāṃ vasa-
natṭhānaṃ udakaṃ pāvisi. Te udakassa pavitṭhamaggen' eva
nikkhamitvā sotaṃ chindantā gantvā naṃ rājakumārena abhini-

¹ C^k -niyo. ² C^k ne. ³ both MSS. uṭṭhite. ⁴ both MSS. -vāsi.

sinnam rukkhakkhandham patvā eko ekaṃ koṭiṃ itaro itaram
 āruhya khandhapitṭhe va nipajjiṃsu. Tassā yeva kho pana
 nadiyā tīre eko simbalirukkho atthi, tatth' eko suvapotako va-
 sati. So pi rukkho udakena dhotamūlo nadīpitṭhe pati. Su-
 vapotako deve vassante uppatitvā gantum asakkonto gantvā
 tass' eva khandhassa ekapasse nilīyi. Evaṃ te cattāro janā
 ekato vuyhamānā gacchanti. Bodhisatto pi kho tasmiṃ
 kāle Kāsiraṭṭhe udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vuddhip-
 patto isipabbajjam pabbajitvā ekasmiṃ nadīnivattane panna-
 sālāṃ māpetvā vasati. So aḍḍharattasamaye caṃkamamāno
 tassa rājakumārassa balavaparidevanasaddam sutvā cintesi:
 „mādisse nāma mettānuddayasampanne tāpase passante etassa
 purisassa maraṇam ayuttam, udakato uddharitvā tassa jīvita-
 dānam dassāmīti“ so tam „mā bhāyi, mā bhāyīti“ assāsetvā
 udakasotaṃ chindanto gantvā tam dārukkhandham ekāya koṭiyā
 gahetvā ākaḍḍhanto nāgabalo thāmasampanno ekavegena tīram
 patvā kumāram ukkhipitvā tīre patiṭṭhāpesi. Te pi sappādayo
 disvā ukkhipitvā assamapadam netvā aggiṃ jāletvā „te dubba-
 latarā“¹ ti paṭhamam sappādīnam sarīram sedetvā pacchā
 rājakumārassa sarīram sedetvā tam pi ārogaṃ² katvā āhāram
 dento pi paṭhamam sappādīnam yeva datvā pacchā tassa pha-
 lāphalāni upanāmesi. Rājakumāro „ayaṃ kūtātāpaso maṃ
 rājakumāram agantvā“³ tiracchānagatānam sammānam karotīti“
 Bodhisatte āghātam bandhi. Tato katipāhaccayena sabbesu pi
 tesu thāmabalappattesu nadiyā oghe pacchinne sappo tāpasam
 vanditvā āha: „bhaṇṭe tumhehi mayham mahā upakāro kato,
 na kho panāham daliddo, asukaṭṭhāne me cattālisa hiraṇṇa-
 koṭiyo nidahitā, tumhākaṃ dhanena kicce sati sabbam etaṃ
 dhanam tumhākaṃ dātum sakkomi, tam thānam āgantvā 'dighā'
 'ti pakkoseyyāthā“ 'ti vatvā pakkāmi. Unduro tath' eva tāpa-
 sam nimantetvā „asukaṭṭhāne thatvā 'undurā' 'ti pakkosey-

¹ Cv -narā. ² Cv arogaṃ. ³ both MSS. agantvā.

yāthā“¹ ‘ti vatvā pakkāmi. Suvo pana tāpasam vanditvā „bhante mayham dhanam n’ atthi, rattasālīhi pana vo atthe sati asukan nāma mayham vasanaṭṭhānam, tattha gantvā ‘suvā’² ‘ti pakkosseyyātha, aham nātakānam ārocetvā anekasakatapūramatte’ rattasālīyo āharāpetvā³ dātum sakkomīti“ vatvā pakkāmi. Itaro pana mittadūbhidhammesu dhammatāya kiñci avatvā eva „tam attano santikam āgataṃ māressāmīti“⁴ cintetvā „bhante mayi rajje patitṭhite āgaccheyyātha, aham vo catuhi³ paccayehi upaṭṭhahissāmīti“ vatvā pakkāmi. So gantvā na cirass’ eva rajje patitṭhāsi. Bodhisatto „vīmaṃsissāmi tāva te“ ti paṭhamam sappassa santikam gantvā avidūre ṭhatvā „dīghā“³ ‘ti pakkosi. So ekavacanen’ eva nikkhamitvā Bodhisattam vanditvā „bhante imasmiṃ ṭhāne cattālisa hiraṇṇakoṭiyo, tā sabbāpi nīharitvā gaṇhathā“³ ‘ti āha. Bodhisatto „evam atthu, uppanne kicce jānissāmīti“ tam nivattetvā undurassa santikam gantvā saddam akāsi. So pi tath’ eva paṭipajji. Bodhisatto tam pi nivattetvā suvassa santikam gantvā „suvā“³ ‘ti pakkosi. So pi ekavacanen’ eva rukkhaggato otaritvā Bodhisattam vanditvā „kiṃ bhante mayham nātakānam vatvā Himavantapadesato tumhākam sayanijātasālīhi⁴ āharāpemīti“ pucchi. Bodhisatto „atthe sati jānissāmīti“ tam pi nivattetvā „idāni rājānam pari-gaṇhissāmīti“ gantvā rājuyyāne vasitvā punadivase ākappasampattiṃ katvā bhikkhācāravattena nagaram pāvisi. Tasmiṃ khaṇe so mittadūbhirājā alaṃkatahatthikkhandhavaragato mahanteṃ parivārena nagaram padakkhiṇam karoti. So Bodhisattam dūrato va disvā „ayam so kūṭatāpaso mama santike bhutvā bhutvā vasitukāmo āgato, yāvā³ parisamajjhe attano mayham katagūṇam na-ppakāseti tāvad ev’ assa sīsam chindāpessāmīti“ purise olokesi, „kiṃ karoma devā“³ ‘ti ca vutte „esa kūṭatāpaso maṃ kiñci yācitukāmo āgacchati maññe, etassa kāḷakaṇṇikatāpasassa maṃ passitum adatvā va etaṃ gahetvā

¹ C^v -mante. ² C^k āhārā-. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. -sālī.

pacchā bāhaṃ bandhivā catukke catukke paharantā¹ nagarā nik-
khāmetvā āghātane sīsāṃ assa chinditvā sarīraṃ sūle² uttāsethā“
'ti āha. Te „sādhū“ 'ti sampatīcchitvā gantvā niraparādhāṃ
Mahāsattāṃ bandhivā catukke catukke paharantā āghātanaṃ
netuṃ ārabhiṃsu. Bodhisatto pahaṭapahaṭaṭṭhāne „amma tātā“
'ti akanditvā nibbikāro imaṃ gātham āha:

Saccaṃ kir' evaṃ āhaṃsu narā ekacciya idha:

kaṭṭhavipalāvitāṃ seyyo na tv-ev' ekaccho naro ti. 72.

Tattha saccaṃ kirevaṃ āhaṃsū 'ti avitatham eva kira evaṃ vadanti,
narā ekacciya idhā 'ti idh' ekacce paṇḍitapurisā, kaṭṭhaṃ nipalāvitāṃ³
seyyo ti nadiyā vuyhamānaṃ sukkhadāruṃ nipalāvitāṃ uttāretvā thale ṭhapitaṃ
seyyo sundarataṃ etan ti vadamānā te purisā saccaṃ kira vadanti, kiṃkāraṇā:
tam⁴ hi yāgubhattādīnaṃ pacanattāya sītaturānaṃ viśīvanattāya aññesaṃ pi
ca parissayānaṃ hāranattāya upakāraṃ hoti, na tvevekaccho naro ti
ekacce pana mittadūbhī⁵ akataññū pāpapuriso oghena vuyhamāno hatthe gaheṭvā
uttārito⁶ 'n' atth' eva varaṃ, tathā hi ahaṃ imaṃ pāpapurisaṃ uttāretvā imaṃ
attano dukkhaṃ āharin ti.

Evaṃ pahaṭapahaṭaṭṭhāne imaṃ gātham āha. Taṃ sutvā
ye tattha paṇḍitapurisā te⁷ āhaṃsu: „kiṃ pana bho pabbajita
tayā amhākaṃ rañño atthi, koci⁸ guṇo kato“ ti. Bodhisatto
taṃ pavattiṃ ārocetvā „evaṃ imaṃ mahoghato uttārento aham
eva attano dukkhaṃ akāsiṃ, 'na vata me porāṇakapaṇḍitānaṃ
vacanaṃ katan' ti anussarivā evaṃ vadāmīti“ āha. Taṃ sutvā
khattiyabrāhmaṇādayo nagaravāsino „sv-āyaṃ mittadūbhī⁹ rājā
evaṃ guṇasampanassa attano jīvitadāyakaṃ guṇamattaṃ, pi
na jānāti, taṃ nissāya kuto amhākaṃ vaddhi“, gaṇhatha nan“
ti kupitā samantato uttāhitvā ususattipāsānamuggarādippahārehi⁹
hatthikkhandhagatam eva naṃ ghātetvā pāde gaheṭvā kaḍḍhitvā
parikhāpiṭṭhe chaḍḍetvā Bodhisattaṃ abhisīncitvā rajje patiṭ-
ṭhāpesuṃ. So dhammena rajjaṃ karento puna ekadivasam

¹ Ck paharantānaṃ. ² Ck sūlaṃ. ³ so both MSS. ⁴ Ck uttarito. ⁵ Ck ne.

⁶ both MSS. keci. ⁷ Ck -bhi. ⁸ both MSS. vaddhiṃ. ⁹ both MSS. -pāsāna-

sappādayo parigaṇhitukāmo mahantena parivārena sappassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā „dīghā“ ’ti pakkosi. Sappo āgantvā vanditvā „idan te sāmi dhaṇaṃ, gaṇhā“ ’ti āha. Rājā cattālīsa-hiraṇṇakoṭidhanaṃ amacce paṭicchāpetvā¹ undurassa santikaṃ gantvā „undurā“ ’ti pakkosi. So pi āgantvā vanditvā tiṃsa-koṭidhanaṃ niyyādesi. Rājā tam pi amacce paṭicchāpetvā suvassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā „suvā“ ’ti pakkosi. So pi āgantvā pāde vanditvā „kiṃ sāmi sāliṃ āharāmīti“ āha. Rājā „sālihi atthe sati āharissasi, ehi gacchāma“ ’ti sattatiyā hiraṇṇakoṭiṃ saddhiṃ te tayo pi jane gāhāpetvā nagaraṃ gantvā pāsādavare mahātalaṃ āruya dhaṇaṃ saṃgopāpetvā sappassa vasanaṭṭhāya suvaṇṇaṇāliṃ undurassa phalīkaguhaṃ suvassa suvaṇṇapañjaraṃ kārapetvā sappassa ca suvassa ca bhojanaṭṭhāya devasikaṃ kañcanaṭṭhake madhulāje undurassa gandha-sālitaṇḍule dāpesi², dānādini ca puṇṇāni karoti. Evan te cattāro pi janā yāvajīvaṃ samaggā sammodamānā viharitvā jīvitakkhaye yathākammaṃ agamaṃsu.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idān’ eva mayhaṃ vadhāya parisaṃsāketi, pubbe pi parisakkati yevā“ ’ti vatvā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Duṭṭharājā Devadatto ahosi, sappo Sāriputto, unduro Moggallāno, suvo Ānando, pacchā rajjaṃ patto dhammarājā pana aham evā“ ’ti. Saccamaṃ kira-jātakaṃ.

4. Rukkhadhammajātaka.

Sādhū sambahulā nātīti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto udakakalahe attano nātakānaṃ mahāvināsaṃ paccupaṭṭhitaṃ nātvā ākāseṇa gantvā Rohiṇiyā nadiyā upari pallamaṃkena nisīditvā nīlaraṃsiṃ vissajjetvā nātakaṃ saṃvejetvā ākāse oruṃha nadītīre nisinnaṃ taṃ kalahaṃ ārabba kathesi. Ayam ettha saṃkhepo, vitthāro pana Kuṇḍalajātake āvibhavissati. Tadā pana Satthā nātakaṃ āmantetvā

¹ C^k paṭicchādetvā. ² C^k dāpesi.

„mahārāja tumhe nātakā nātakehi nāma samaggehi sammodamānehi bhavitum vaṭṭatīti“ „nātakānaṃ hi sāmaggīyā sati paccāmittā¹ okāsaṃ na labhanti, tiṭṭhantu tāva manussabhūtā, acetanānaṃ rukkhānaṃ pi samaggiṃ laddhum vaṭṭatīti²“ „atītasmiṃ hi Himavantapadesa mahāvāto sālavanāṃ pahari, tassa pana sālavanassa aññamaññaṃ rukkhagacchagumbalatāhi sambaddhattā ekarukkham pi pātetum asakkonto matthakamatthaken' eva agamāsi, ekaṃ pana āṅgaṇe tṭhitam sākkhāviṭapasampannam pi mahārukkham aññehi rukkehi asambaddhattā ummūletvā bhūmiyaṃ pātesi, iminā kāraṇena tumhehi pi samaggehi sammodamānehi vasitum vaṭṭatīti³“ vatvā tehi³ yācito atītam āhari :

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente paṭhamam uppanno⁴ Vessavaṇo mahārājā cavi. Sakko aññaṃ Vessavaṇam tṭhapesi. Etasmiṃ Vessavaṇe parivatte pacchānibbatta-Vessavaṇo rukkhagacchagumbalatānaṃ „attano attano ruccanatṭhāne vimānaṃ gaṇhantū“ 'ti sāsanaṃ pesesi. Tadā Bodhisatto Himavantapadesa ekasmiṃ sālavane rukkhadevatā hutvā nibbatti. So nātake āha: „tumhe vimānāni gaṇhantā āṅgaṇe tṭhitarukkhesu mā gaṇhittha, imasmiṃ pana sālavane mayā gahitavimānaṃ parivāretvā va gaṇhathā“ 'ti. Tattha Bodhisattassa vacanakarā paṇḍitadevatā Bodhisattassa vimānaṃ parivāretvā va vimānāni gaṇhimsu, apaṇḍitā pana „kiṃ amhākaṃ araṇṇe vimānehi, mayaṃ manussapathe gāmanigamarāja-dhānidvāresu vimānāni gaṇhissāma, gāmadayo hi upanissāya vasamānā devatā lābhaggayasaggappattā hontīti“ manussapathe aṅgaṇatṭhāne nibbattamahārukkhesu vimānāni gaṇhimsu. Ath' ekasmiṃ divase mahatī vātavutṭhi⁵ uppajjitvā tassa⁶ atitaddhattāya⁷ dalhamulā vanajetṭharukkhāpi sambhaggasākkhāviṭapā samulā nipatiṃsu. Taṃ pana aññamaññaṃ sambandhanena⁸ tṭhitasālavanam patvā ito c' ito ca paharanto ekarukkham pi pātetum nāsakkhi. Bhaggavimānā devatā nippaṭisaraṇā dārake hatthesu gahetvā Himavantaṃ gantvā attano pavattiṃ sālavane

¹ C^k -mittānaṃ, C^v -mittāna. ² C^v vaddhatīti. ³ C^k nehi. ⁴ C^k adds va.

⁵ C^k -vutṭhiṃ, ⁶ so both MSS. instead of uppajji, vātassa? ⁷ so both MSS. instead of atittha-? ⁸ both MSS. sambaddha-.

devatānaṃ kathayim̐su. Tā tāsāṃ evaṃ āgatabhāvaṃ Bodhisattassa ārocesuṃ. Bodhisatto „paṇḍitānaṃ vacanaṃ agahetvā nippaccayaṭṭhānaṃ gatā nāma evarupā va¹ hontīti“ vatvā dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

Sādhū sambahulā nātī api rukkhā araṇṇajā,
vāto vahati ekatṭhaṃ brahantaṃ pi vanaspatin ti. 73.

Tattha sambahulā nātīti cattāro upādāya tatuttarīṃ sataṣaḥassam pi sambahulā nāma, evaṃ sambahulā aṇṇamaṇṇīyaṃ nissāya vasantā nātakā sādhu sobhanā pasatthā parehi appadhamsiyā ti attho, api rukkhā araṇṇajā ti tiṭṭhantu manussabhūta araṇṇe jātarukkhāpi sambahulā aṇṇamaṇṇīyupatthambhena ṭhitā sādhu yeva, rukkhānaṃ pi hi sapaccayabhāvo va laddhuṃ vaṭṭati, vāto vahati ekatṭhaṃ ti puratthimādibhedo vāto vāyanto aṅgaṇaṭṭhāne ṭhitaṃ ekatṭhaṃ ekakam eva ṭhitaṃ, brahantaṃ pi vanaspatin ti sākkhavīṭapasaṃpannaṃ mahārukkhamaṃ pi vahati, ummūletvā pāteṭīti attho.

Bodhisatto imaṃ kāraṇaṃ kathetvā āyukkhaye yathākammaṃ gato.

Satthāpi „evaṃ mahārāja² nātakānaṃ tāva sāmaggi³ yeva laddhuṃ vaṭṭatīti, samaggā sammodamānā piyavāsaṃ eva vasathā“ ti. Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā devatā Buddhaparisā abhesuṃ, paṇḍitadevatā pana aham evā“ ti. Rukkhadhammajātakaṃ.

5. Macchajātaka.

Abhitthanaya Pajjunnā ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto attanā vassāpitavassam ārabbha kathesi. Ekasmiṃ kira samaye Kosalaratṭhe devo na vassi, sassāni piḷāyanti, tesu tesu ṭhānesu talākapokkharapaṇisārā sussanti. Jetavanadvārakotṭhakasamīpe⁴ Jetavanapokkharapaṇiyāpi udakaṃ chijji, kalalagahanaṃ pavisitvā nipanne macchakacchape kākakulalāḍḍayo kanayaggasadiṣehi tuṇḍehi koṭṭetvā nīharitvā nīharitvā vipphandamāne khādanti. Satthā macchakacchapānaṃ taṃ vyasaṇaṃ disvā mahākaruṇāya ussāhitahadāyo „ajja mayā

¹ Ck ca. ² Cv -jā, Ck -jātā. ³ so both MSS. ⁴ both MSS.- koddhaka-.

devaṃ vassāpetum vaṭṭatīti¹ pabhātāya rattiyā sarīrapatiṭṭhānaṃ katvā bhikkhācāraṇam² sallakkhetvā mahābhikkhusaṃghaparivuto Buddha-līhāya Sāvattihīṃ piṇḍāya pavisitvā pacchābhattam piṇḍapātāṃ³ patik-kanto Sāvattithito vihāraṃ gacchanto Jetavanapokkharaniyā⁴ sopāne ṭhatvā Ānandattheraṃ āmantesi: „Ānanda, udakasāṭikam āhara, Jetavanapokkharaniyaṃ nahāyissāmīti⁵“. „Nanu bhante Jetavanapokkharaniyaṃ udakaṃ chinnakaṃ, kalalamattam eva avasitṭhan“ ti. „Ānanda, Bud-dhabalaṃ nāma mahantaṃ, āhara tvaṃ udakasāṭikaṃ“ ti. Thero āharitvā adāsi. Satthā eken' antena udakasāṭiṃ nivāsetvā eken' antena sarīraṃ pārupitvā „Jetavanapokkharaniyaṃ nahāyissāmīti“ sopāne aṭṭhāsi. Taṃ khaṇaṃ nēva Sakkassa paṇḍukambalasilāsanaṃ uṇhā-kāraṃ dassesi. So „kin nu kho“ ti āvajanta taṃ kāraṇaṃ nātva vassavalābhakadevarājānaṃ pakkosāpetvā „tāta, Satthā Jetavanapokkha-raniyaṃ nahāyissāmīti“ dhurasopāne ṭhito, khippaṃ sakala-Kosalaraṭṭhaṃ ekam oghaṃ katvā vassāpehīti⁶. So „sādhū“ ti sampaṭicchitvā ekaṃ valākakaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā meghagītaṃ⁷ gāyanto pācīnaloka-dhātumukho pakkhandi, pācīnadisābhāge khalamaṇḍalamattaṃ ekaṃ meghapaṭalaṃ uṭṭhāya satapaṭalasahasapaṭalaṃ hutvā abhiṭṭhanantaṃ vijjūtā nicchārentaṃ adhomukhaṃ ṭhapitaudakakumbhākāreṇa vassa-mānaṃ sakalaṃ Kosalaratṭhaṃ mahoghena viya ajjhottari. Devo acchinnadhāraṃ vassanto muhuttaṃ⁸ eva Jetavanapokkharaniṃ pūresi, dhurasopānaṃ āhacca udakaṃ aṭṭhāsi. Satthā pokkharaniyaṃ nahā-yitvā rattadupaṭṭam nivāsetvā kāyabandhanaṃ bandhitvā Sugatama-hācivaraṃ ekaṃsagataṃ katvā bhikkhusaṃghaparivuto gantvā gandha-kuṭipariveṇe paṇṇattavarabuddhāsane nisīditvā bhikkhusaṃghena vatte dassite uṭṭhāya maṇisopānaphalake ṭhatvā bhikkhusaṃghassa ovādaṃ datvā uyyojetvā surabhigandhakuṭiṃ pavisitvā dakkhiṇena passena sihaseyyaṃ kappetvā sāyaṇhasamaye⁹ dhammasabhāyaṃ sannipatitā-naṃ bhikkhūnaṃ „passathāvuso“ Dasabalassa khantimettānuddayasam-pattiṃ vīvidhasassesu milāyantesu nānājalāsāyesu sussantesu¹⁰ maccha-kacchapesu mahādukkhaṃ pāpuṇantesu kāruṇṇaṃ paṭicca ‘mahājanaṃ dukkhā mocessāmīti’ udakasāṭikam nivāsetvā Jetavanapokkharaniyā dhurasopāne ṭhatvā muhuttēna sakala-Kosalaraṭṭhaṃ mahoghena opilā-pento viya devaṃ vassāpetvā mahājanaṃ kūyikacetasikadukkhatto mo-

¹ C^k vaṭṭatī, C^v vaddhatīti. ² C^k -raṇam. ³ C^k -pāta. ⁴ C^v -vanarū-.

⁵ both MSS. -mi. ⁶ C^v -hītaṃ. ⁷ C^k sāyaṇha-. ⁸ C^k passasāvuso. ⁹ C^k omits nānā ... tesu.

cetvā vihāraṃ pavittṭho“ ti kathāya vattamānāya gandhakuṭito nikkhamitvā dhammasabhaṃ āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāma“ 'ti vutte „na bhikkhave Tathāgato idān' eva mahājane kilamante devaṃ vassāpesi¹, pubbe tiracchānāyoniyaṃ nibbattitvā maccharājakāle pi vassāpesi¹ yevā“ 'ti vatvā atitāṃ āhari:

Atīte imasmiṃ yeva Kosalaratṭhe imissā ca Sāvattṭhiyā imasmiṃ yeva Jetavanapokkharāṇiyatṭhāne ekā valligahanaṃ parikkhattā kandarā ahoṣi. Bodhisatto macchayoniyaṃ nibbattitvā macchaganaṇaparivuto tattha paṭivasati. Yathā pana idāni evaṃ evaṃ² tadāpi tasmiṃ ratṭhe devo na vassi. Manussānaṃ sassāni milāyimsu, vāpiādisu udakaṃ chijji, macchakacchapā kalalagahanaṃ pavisimsu. Imissāpi kandarāya macchā kalalagahanaṃ pavisitvā tasmiṃ tasmiṃ ṭhāne niliyimsu, kākādayo tuṇḍena koṭṭetvā³ nīharitvā khādimsu. Bodhisatto nātisaṃghassa taṃ vyasanaṃ disvā „imaṃ hi etesaṃ dukkhaṃ ṭhapetvā maṃ añño mocetuṃ samattho nāma n' atthi, sacca-kiriyaṃ katvā devaṃ vassāpetvā nātaka maraṇadukkhā moca-sāmiti“ kālavaṇṇaṃ² kaddamaṃ dvidhā viyūhitvā nikkhamitvā añjanarukkhasāraghaṭṭikavaṇṇamahāmaccho sudhotalohitaṃka-maṇisadisāni akkhīni ummīletvā ākāsaṃ ulloketvā Pajjunnadeva-marājassa saddaṃ datvā „bho Pajjunna, ahaṃ nātaka nissāya dukkḥito, tvam⁴ mayi sīlavante kilamante kasmā devaṃ na vassāpesi, mayā samānajatikānaṃ khādanatṭhāne nibbattitvā ṇaṇḍulapamāṇaṃ⁵ pi macchaṃ ādiṃ katvā⁶ khāditapubbo nāma n' atthi, añño pi me paṇo jīvitaṃ na voropitapubbo, iminā sac-cena devaṃ vassāpetvā nātisaṃghaṃ me dukkhā mocehīti“ vatvā paricārakaceṭṭakaṃ ānāpento viya Pajjunnaṃ devarājānaṃ ālapanto imaṃ gātham āha:

¹ Ck -sim. ² so both MSS. ³ both MSS. koddhetvā. ⁴ Cv tvam. ⁵ both MSS. -nam. ⁶ both MSS. ādikatvā.

Abhitthānaya Pajjunna, nidhiṃ kākassa nāsaya,
kākaṃ sokāya randhehi, mañ ca sokā pamocayā ti. 74.

Tattha abhitthānaya Pajjunna 'ti pajjunno vuccati meggho, ayaṃ pana meghavasena laddhanāmaṃ vassavalāhakaḍḍhāraṇānaṃ ālapati, ayaṃ kir' assa adhippāyo: devo nāma anabhitthānanto vijjutā nicchārento vassanto pi na sobhati, tasmā tvaṃ abhitthānanto vijjutā nicchārento vassāpehīti, nidhiṃ kākassa nāsaya ti kākā kalalaṃ pavisitvā thite macche tuṇḍena koṭṭetvā¹ nīharitvā khādanti, tasmā nesaṃ anto kalale macchā nidhīti vuccanti, taṃ kākasamīghassa nidhiṃ devaṃ vassāpento uḍaḍḍha paṭicchādetvā nāsehīti, kākaṃ sokāya randhehīti kākasamīgho imissā kandaṛāya uḍakena puṇṇāya macche alabhamāno socissati, taṃ kākagaṇaṃ tvaṃ imaṃ kandaṛaṃ pūrento sokāya randhehi sokass' atthāya, pāpa yatha² antonijjhānalakkhaṇaṃ sokaṃ pāpuṇāti evaṃ karohīti attho, mañ ca sokā pamocayā ti ettha cakāro sampiṇḍanatto, evaṃ mañ ca mama nātake ca sabbe va imambā maraṇasokā mocetvā.

Evam Bodhisatto paricārakacetakaṃ ānāpento viya Pajjunnaṃ ālapitvā sakala-Kosalaratṭhe mahāvassaṃ vassāpetvā mahājanaṃ maraṇadukkhā mocetvā jīvitapariyosāne yathākamaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave Tathāgato idāṃ' eva devaṃ vassāpeti, pubbe pi macchayoniyaṃ nibbatta pi vassāpesi yevā“ 'ti vatvā imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā macchagaṇo Buddhapaṇḍitaḥ ahoṣi, Pajjunnadevarājā Ānando, maccharājā pana aham evā“ 'ti. Macchajātakaṃ.

6. Asaṃkiyaajātaḥ.

Asaṃkiyomhi gāmaṃhīti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ Sāvattī-vāsīṃ upāsakaṃ ārabhā kathesi. So kira sotāpanno ariyasāvako kenaci eva karaṇīyena ekena³ sakataṣatthavāhena⁴ saddhiṃ maggaṃ paṭipajjitvā ekasmiṃ araṇṇatṭhāne sakataṇi mocetvā khandhāvāraṃ khandhe⁵ kate satthavāhassa avidūre aññatarasmiṃ rukkhamaṇe caṃkamati. Ath' attano kālaṃ sallakkhetvā pañcasatā corā „khandhāvāraṃ vilumpissamā“ 'ti dhanumuggarādihattā taṃ

¹ both MSS. koddhetvā ² so both MSS. instead of pāpa yatha? ³ C^v omits ekena. ⁴ both MSS. -satthavāhena. ⁵ so both MSS. of khandhāvārakhandhe?

thānaṃ parivārayiṃsu. Upāsako pi caṃkama¹ yeva. Corā naṃ disvā „addhā esa khandhāvāraṃ rakkhako bhavissati, imissa niddaṃ okkanta-kāle vilumpissāma“² 'ti ajjhottarituṃ asakkontā tattha tatth' eva aṭṭhaṃsu. So pi upāsako paṭhamayāme pi majjhimayāme pi pacchimayāme pi caṃkamāṃ nēva adhiṭṭhāsi³. Paccūsakāle jāte corā okāsaṃ alabhantā gahite pāsānamuggarādayo chaddetvā palāyiṃsu. Upāsako pi attano kammaṃ niṭṭhāpetvā puna Sāvattihīṃ āgantvā Satthāraṃ upasaṃkamitvā „bhante attānaṃ rakkhamaṇā paraṃ rakkhikā hontīti“⁴ puechi. „Āma upāsaka, attānaṃ rakkhanto⁵ paraṃ⁶ rakkhati, paraṃ rakkhanto attānaṃ rakkhati⁷“. So „yāva subhāsitaṃ c' idaṃ⁸ bhante Bhagavatā, ahaṃ ekena satthavāhena saddhiṃ maggaṃ paṭipanno 'rukkhamaṇe caṃkamanto maṃ rakkhissāmi' sakalasatthaṃ rakkhin⁹“¹⁰ 'ti āhā. Satthā „upāsaka pubbe pi paṇḍitā attānaṃ rakkhantā paraṃ rakkhin¹¹“¹² 'ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmādatte rajjaṃ kārente Bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto kāmesu ādīnavaṃ disvā isipabbajjaṃ pabbajitvā Himavante vasanto loṇambilasevanatthāya janapadaṃ āgantvā janapadacārikaṃ caranto ekena satthavāhena saddhiṃ maggaṃ paṭipajjitvā ekasmiṃ araṇṇatthāne satthe nivṛtṭhe satthato avidūre jhānasukhena vītināmento aṇṇatarasmiṃ rukkhamaṇe caṃkamāṃ adhiṭṭhāsi. Atha kho pañcasatā corā sāyamaśabbhattassa bhuttakāle „taṃ sakatasatthaṃ vilumpissāma“¹³ 'ti āgantvā parivārayiṃsu. Ne¹⁴ taṃ tāpasāṃ disvā „sace ayaṃ amhe passissati satthavāsikānaṃ ārocessati, etassa¹⁵ niddūpagatavelāya vilumpissāma“¹⁶ 'ti tatth' eva aṭṭhaṃsu. Tāpaso sakalam pi rattiṃ caṃkama yeva. Corā okāsaṃ alabhitvā gahitagahite muggarapāsāne chaddetvā sakatasatthavāsīnaṃ saddaṃ datvā „bho satthavāsino, sace esa rukkhamaṇe caṃkamanatāpaso ajja nābhavissa¹⁷ sabbe mahāvilopāṃ pattā abhavissatha, sve tāpasassa mahāsakkāraṃ kareyyāthā“¹⁸ 'ti vatvā pakkamiṃsu. Te pabhātāya rattiyaṃ corehi chaddite

¹ both MSS. caṃkama.² C^k adhiṭṭhāyimi?³ both MSS. rakkhantu.⁴ C^k aparāṃ.⁵ C^k subhāsitaṃidaṃ?⁶ C^k rakkhisan.⁷ so both MSS.⁸ C^v ekassa.⁹ C^k nābhavissati.

muggarapāsāṇādayo disvā bhītā Bodhisattassa santikaṃ gantvā vanditvā „bhante diṭṭhā vo corā“ ti pucchimsu. „Āmāvuso diṭṭhā“ ti. „Bhante ettake vo core disvā bhayaṃ vā sārājjaṃ vā na uppajjīti“. Bodhisatto „āvuso core disvā bhayaṃ nāma sadhanassa¹ hoti, ahaṃ pana niddhano, sv-āhaṃ kiṃ bhāyis-sāmi, mayhaṃ hi gāme pi araṇṇe pi vasantassa bhayaṃ vā sārājjaṃ vā n' atthīti“ vatvā tesaṃ dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

Asaṃkiyo 'mhi gāmaṃhi, araṇṇe n' atthi me bhayaṃ,
ujumaggaṃ samārūḷho mettāya karuṇāya cā ti. 75.

Tattha saṃkāya nīyutto patiṭṭhito ti saṃkiyo na saṃkiyo asaṃkiyo, ahaṃ gāme vasanto pi saṃkāya appatiṭṭhitattā asaṃkiyo nibbhayo nirāsaṃko ti dīpeti. araṇṇe ti gāmagāmūpacāraṇimutte ṭhāne, ujumaggaṃ samārūḷho mettāya karuṇāya cā 'ti ahaṃ tikacatukkaṃjāhānikāhi mettākaruṇāhi kāyavaṃkādivirahitaṃ² ujubrahmalokagāmimaggaṃ ārūḷho ti vadati, atha vā parisuddhasīlātāya kāyavacīmanovanākaṃvirahitaṃ ujum devalokamaggaṃ ārūḷho 'mhīti dassetvā tato uttariṃ mettāya karuṇāya ca patiṭṭhitattā ujum Brahmālokamaggaṃ pi ārūḷho 'mhīti dasseti pi, aparihīnājjhānassa hi ekaekantena Brahmālokaparāyanattā mettākaruṇādayo ujumaggā nāma.

Evam Bodhisatto imāya gathāya dhammaṃ desetvā tuṭṭha-cittehi tehi manussehi sakkatapūjito yāvajīvaṃ cattāro Brah-mavīhāre bhāvetvā Brahmāloke nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jāta-kaṃ samodhānesi: „Tadā satthavāsino Buddhāparisā ahesuṃ, tāpaso pana ahaṃ evā“ ti. Asaṃkiyajātakaṃ.

7. Mahāsupinajātaka.

Lāpūni sīdantīti. Imaṃ Satthā Jetavane viharanto soḷasa mahāsupine ārabba kathesi. Ekadivasam kira Kosala-mahārājā rattiṃ niddūpagato³ pacchimayāme soḷasa mahāsupine disvā

¹ C^k sadhanassa. ² C^k -ta. ³ C^k niddu-.

bhītatasi to pabujjhivā „imesaṃ supinānaṃ diṭṭhattā kin nu kho me bhavissatīti“ maraṇabhaya-tajjito sayanapitṭhe nisinnako va vītināmesi. Atha naṃ pabhātāya rattiyaṃ brāhmaṇapurohitaṃ upasaṃkamitvā „sukham asayittha¹ mahārājā“² ti pucchimsu. „Kuto me ācariyā sukham, ajjāhaṃ paccūsasamaye soḷasa mahāsupine passaṃ, so 'mhi tesaṃ diṭṭhakālato paṭṭhāya bhayappatto, vadetha ācariyā“³ ti. „Sutvā jānis-sāmā“⁴ ti vutte brāhmaṇānaṃ diṭṭhasupine kathetvā „kin nu kho me imesaṃ diṭṭhakāraṇā bhavissatīti“⁵ pucchi. Brāhmaṇā hatthe vidhū-nimsu. „Kasmā hatthe vidhūnathā“⁶ ti ca vutte „kakkhalā mahārāja supinā“⁷ ti. „Kā tesaṃ nipphatti bhavissatīti“. „Rajjantarāyo jīvi-tantarāyo bhogantarāyo ti imesaṃ tiṇṇaṃ antarāyānaṃ aṇṇataro“⁸ ti. „Sappaṭikammā appaṭikammā“⁹ ti. „Kāmaṃ ete supinā atipharusattā appaṭikammā, mayaṃ pana te¹⁰ sappaṭikamme karissāma, ete paṭikka-māpetuṃ asakkontānaṃ amhākaṃ sikkhitabhāvo¹¹ nāma kiṃ karissa-tīti“¹². „Kiṃ pana katvā paṭikkamāpessathā“¹³ ti. „Sabbacatukkena yaṇṇaṃ yajissāma mahārājā“¹⁴ ti. Rājā bhītatasi to „tena hi āca-riyā mama jīvaṃ tumhākaṃ hatthe, khīppaṃ me sotthiṃ ka-rothā“¹⁵ ti āha. Brāhmaṇā „bahuṃ dhanāṃ labhissāma, bahuṃ khaj-jabhojjaṃ āharāpessāma“¹⁶ ti haṭṭhatuṭṭhā „mā cintayi mahārājā“¹⁷ ti rājānaṃ samassāsetvā rājanivesanā nikkhamitvā bahūnagare yaṇṇāvāṇaṃ katvā bahū¹⁸ catuppadaḡaṇe thūne¹⁹ paṇṭe katvā pakkhigaṇe samāha-ritvā „idaṃ c' idaṃ ca laddhuṃ vaṭṭatīti“²⁰ punappuna saṃsaranti. Atha kho Mallikā devī taṃ kāraṇaṃ nātvā rājānaṃ upasaṃkamitvā pucchi: „kin nu kho mahārāja brāhmaṇā punappuna saṃsarantīti“. „Sukhitā tvaṃ amhākaṃ, kaṇṇamūle āsīvisam carantaṃ na jānāsīti“. „Kiṃ etaṃ mahārājā“²¹ ti. „Mayā evarūpā dussupinā diṭṭhā, brāhmaṇā 'tiṇṇaṃ antarāyānaṃ aṇṇataro paṇṇāyatīti' vatvā 'tesaṃ paṭighātāya yaṇṇaṃ yajāmā' ti vatvā punappuna saṃsarantīti“. „Kiṃ pana te mahārāja sodevake loke aggabrahmaṇo supinapaṭikammaṃ pucchito“²² ti. „Katara pan' esa bhadde sadevake loke aggabrahmaṇo“²³ ti. „Sadevake loke aggapuggalaṃ sabbaññuṃ visuddhaṃ nikkālesam mahābrāhmaṇaṃ na jānāsi, so hi Bhagavā supinantaraṃ jāneyya, gaccha tvaṃ²⁴ puccha mahārājā“²⁵ ti. „Sādhu devīti“²⁶ rājā vihāraṃ gantvā Satthāraṃ van-ditvā nisīdi. Satthā madhurassaraṃ nicchāretvā „kin nu kho mahārāja atippage va āgato sīti“²⁷ āha. „Ahaṃ bhante paccūsamaye soḷasa ma-

¹ C^k asiyyittha. ² C^k ne. ³ both MSS. sikkhitta- ⁴ C^v -sīti. ⁵ C^k bahu. ⁶ so both MSS. ⁷ so both MSS. instead of taṃ?

hāsupine disvā bhīto brāhmaṇānaṃ ārocesim, brāhmaṇā 'kakkhaḷā¹ mahārāja supinā, etesaṃ paṭighātanatthāya sabbacatukkena yaññaṃ yajissāma² 'ti yaññaṃ sajjenti, bahū pāṇā maraṇabhayatajjitā, 'tumhe va² sadevake loke aggapuggalo, atitānāgatapaccuppannaṃ upādāya n' atthi so neyyadhammo yo vo ñānamukhe āpātham³ nāgacchati, etesaṃ me supinānaṃ nipphattiṃ kathetha Bhagavā⁴ 'ti. „Evam etaṃ mahārāja, sadevake loke maṃ tṭhapetvā añño etesaṃ supinānaṃ antaram vā nipphattiṃ vā⁴ jānitum samattho nāma n' atthi, ahan te kathessāmi, api ca kho traṃ diṭṭhaniyāmen' eva supine kathehi⁵ti. „Sādhū bhante⁶ ti rājā diṭṭhaniyāmen' eva kathento

Usabhā rukkhā gāviyo gavā ca
 asso kaṃso sigālī ca kumbho
 pokkharapī ca apākacandanaṃ
 Lāpūni sīdanti silā plavanti
 maṇḍūkiyo⁵ kaṇhasappe gilanti
 kākaṃ suvaṇṇā parivārayanti
 tasā vakā eḷakānaṃ bhayā hīti

imaṃ mātikaṃ nikkhipitvā kathesi. „Katham bhante, ekaṃ tāva supinaṃ evaṃ addasaṃ: cattāro añjanavaṇṇā⁶ kāḷausabhā 'yujjhissāma⁷ 'ti catūhi⁷ disāhi rājaṅgaṇaṃ āgantvā 'usabhayuddhaṃ passissāma⁸ 'ti mahājane sannipatite yujjhanākāraṃ dassetvā naditvā gajjitvā ayujjhivā paṭikkantā, imaṃ pathamaṃ supinaṃ addasaṃ, imassa ko vipāko⁹ti. „Mahārāja, imassa vipāko n' eva tava na mama kāle bhavissati, anāgate pana adhammikānaṃ kapaṇarājūnaṃ⁸ adhammikānaṃ ca manussānaṃ kāle loke viparivattamāne kusale ossanne⁹ akusale ussanne lokassa parihānakāle, devo na sammā vassissati, meghapādā ca chijjissanti, sassāni milāyissanti, dubbhikkhaṃ bhavissati, vassitukāmā viya¹⁰ catūhi⁸ disāhi meghā utṭhahitvā itthikāhi ātape patthaṭṭānaṃ¹¹ vīhiā dīnaṃ temaṇabhayena antopavesitakāle purisesu kuddālapitākahatthesu¹² ālīṃ bandhanatthāya nikkhantesu vassanākāraṃ dassetvā gajjitvā vijjutā nicchāretvā te usabhā viya ayujjhivā avassitvā va palāyissanti, ayam etassa vipāko, tuyhaṃ pana tappaccayā koci antarāyo n'atthi, anā-

¹ Ck -lā. ² Ck ca. ³ Cv apātham. ⁴ Ck omits vā. ⁵ both MSS. maṇḍu-

⁶ Ck -vananā, Cv -vaṇṇa. ⁷ both MSS. catūhi. ⁸ Cv -rājūnaṃ. ⁹ so both MSS. ¹⁰ both MSS. vassatu-, Cv adds catukāmā viya. ¹¹ Ck ātappetthacānaṃ.

¹² Ck -piṭṭhaka-

gataṃ ārabba diṭṭhasupino esa, brāhmaṇā pana attano jīvitavuttiṃ nissāya kathayimsū¹ ti. Evaṃ Satthā supinassa nipphattiṃ kathetvā āha: „dutiyaṃ kathehi mahārāja“ ti. „Dutiyaṃ bhante evaṃ addasaṃ: khuddakā¹ rukkhā c' eva gacchā ca paṭhaviṃ bhinditvā vidatthimattam pi ratanamattam pi anugantvā va pupphanti c'eva phalanti ca, imaṃ dutiyaṃ addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Mahārāja, imassa vipāko lokassa parihiṇakāle manussānaṃ parittāyukakāle bhavissati, anāgatasmiṃ hi sattā tibbarāgā bhavissanti, asampattavayā va kumāriyo purisantaraṃ gantvā utuniyo c'eva gabbhiniyo ca hutvā puttadhītāhi vadḍhissanti, khuddakarukkhānaṃ pupphaṃ viya hi tāsāṃ utunibhāvo phalaṃ viya ca puttadhītaro bhavissanti, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Tatiyaṃ kathehi mahārāja“ ti. „Gāviyo bhante tadahujātānaṃ vacchānaṃ khīraṃ pivantiyo addasaṃ, ayaṃ me tatiyo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi vipāko anāgate eva manussānaṃ jeṭṭhāpācāyikakammasa natthakāle bhavissati, anāgatasmiṃ hi sattā mātāpitusu vā sassusasuresu vā lajjaṃ anupaṭṭhapetvā sayam eva kuṭumbaṃ sāmvidahantā va ghāsacchādanamattam pi mahallakānaṃ dātukāmā² dassanti adātukāmā na dassanti³, mahallakā anāthā asayaṃvasi³ dārake ārādhetvā jīvissanti tadahujātānaṃ vacchakānaṃ khīraṃ pivantā mahāgāviyo viya, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Catutthaṃ kathehī“ ti. „Dhuravāhe bhante ārohapariṇāhasampanne mahāgoṇe yugaparamparāya ayojetvā taruṇe godamme⁴ dhure yojente addasaṃ, te dhuraṃ valitūṃ asakkontā chaḍḍetvā aṭṭhaṃsu, sakaṭāni na ppavattiṃsu, ayaṃ me catuttho supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi vipāko anāgate eva adhammikaṛājūnaṃ kāle bhavissati, anāgatasmiṃ hi adhammikakapaṇarājāno paṇḍitānaṃ pavenikusalānaṃ⁵ kammaṃ⁶ nittharaṇasamatthānaṃ mahāmattānaṃ yasaṃ na dassanti, dhammasabhāya vinicchayaṭṭhāne pi paṇḍite vohāra kusale mahallake amacce na ṭhapesanti, tabbiparītānaṃ⁷ pana taruṇataruṇānaṃ yasaṃ dassanti, tathārūpe eva ca vinicchayaṭṭhāne ṭhappessanti, te rājakammāni yeva yuttānaṃ ca ajānantā n' eva taṃ yasaṃ ukkhipitūṃ sakkhissanti na rājakammāni nittharitūṃ, te asakkontā kammadhuraṃ chaḍḍessanti⁸, mahallakāpi paṇḍitāmaccā yasaṃ alabhantā kiccāni nittharitūṃ samatthāpi kiṃ amhākaṃ etehi, mayaṃ bāhirakā jātā, abbhantarikā taruṇadārakā

¹ C^v khuddasamkhuddakā. ² C^k omits adātukāmā na dassanti. ³ both MSS. -si. ⁴ both MSS. -dhamme. ⁵ C^k paveni-, C^v pameṇi-. ⁶ C^v kamman. ⁷ C^k -pari-. ⁸ C^v omits mahallake chaḍḍessanti.

jānissantīti¹ uppannāni kammāni na karissanti, evaṃ sabbathāpi tesam rājūnaṃ hāni yeva bhavissati, dhuraṃ vahitum² asamattānaṃ vacchadammānaṃ³ dhure yojitakālo viya dhuravāhānaṃ⁴ mahāgoṇānaṃ yugaparamparāya ayojitakālo viya bhavissati, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n'atthi. Pañcamaṃ kathehīti⁵. „Bhante, ubhatomukhaṃ assaṃ addasaṃ, tassa dvīsu passesu yavasaṃ⁶ denti, so dvīhi mukhehi khādati, ayaṃ me pañcamaṃ supino, imassa ko vipāko⁷“ ti. „Imassāpi anāgate adhammikaṃ rājākaḷe yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi adhammikaḷarājāno adhammike lolamanusse vinicchaye tṭhappessanti, te pāpā puññesu anādarā bālā sabbhāyaṃ nisīditvā vinicchayaṃ dentā ubhinnaṃ pi atthapaccatthikānaṃ batthato lañcaṃ gahetvā khādissanti asso viya dvīhi mukhehi yavasaṃ, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n'atthi. Chatṭhaṃ kathehīti⁸. „Bhante, mahājāno satasahassagghapikā⁹ suvaṇṇapātiniṃ sammajjitvā „idha passāvaṃ karohīti“ ekassa jarasigālassa upanāmesi, taṃ tattha passāvaṃ karontaṃ addasaṃ, ayaṃ me chaṭṭho supino, imassa ko vipāko¹⁰“ ti. „Imassāpi vipāko anāgate yeva bhavissati, anāgatasmiṃ hi adhammikaḷa va jātirājāno jātisampannānaṃ kulaputtānaṃ āsānikāya yasaṃ na dassanti akulīne va vaḍḍhessanti, evaṃ mahākulāni duggatāni bhavissanti lāmakakulāni issarāni, te ca kulīnapurisā jīvitum asakkontā 'ime nissāya jīvissāmā' 'ti akulīnānaṃ dhītaro dassanti, iti tāsā¹¹ kuladhītānaṃ akulīnehi saddhiṃ samvāso jarasigālassa suvaṇṇapātīyaṃ passāvakaṇasaddiso bhavissati, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n'atthi. Sattamaṃ kathehīti¹². „Bhante, eko puriso rajjūṃ vaṭṭetvā vaṭṭetvā¹³ pādamūle nikkhipati, tena nisinnapīṭhassa heṭṭhā sayitā ekā chātasigālī¹⁴ nassa ajānantass' eva taṃ khādati, ev' āhaṃ addasaṃ, ayaṃ sattamaṃ supino, imassa ko vipāko¹⁵“ ti. „Imassa pi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi itthiyo purisalolā surālolā alamkāralolā visikhālolā āmisalolā bhavissanti, dussilā durācārā tā sāmīkehi kasīgorakkhādīni kammāni katvā kicchena kasirena sambhataṃ dhanam jārehi saddhiṃ suram pivantā mālāgandhavilepanam dhārayaṃ mānā anto gehe accāyikam, pi kiccaṃ anoloketvā gehe parikkhepassa uparibhāgena chiddaṭṭhānehi pi jāre upadhārayamānā sve vapitabbayuttakam¹⁶ bījam pi koṭṭetvā¹⁷ yāgubhattakhajjakāni sampādetvā khādamaṇā vilumpissanti heṭṭhā pīṭhake nipannacchātasigālī viya vaṭṭetvā

¹ C^b -dhammānaṃ. ² C^b dhurā-. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. -nikam.

⁵ C^b nāsaṃ. ⁶ both MSS. vaddhetvā vaddhetvā. ⁷ C^v -li. ⁸ C^v -yuttamkam.

⁹ both MSS. koddhetvā.

vaṭṭetvā¹ pādamūle nikkhittarajjūn, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Aṭṭhamān kathehīti². „Bhante, rājadvāre bahūhi³ tucchakumbhehi parivāretvā ṭhapitaṃ ekaṃ mahantaṃ pūritakumbhaṃ addasaṃ, cattāro pi pana vaṇṇā catūhi⁴ disāhi catūhi⁵ anudisāhi ca ghaṭehi udakaṃ āharitvā āharitvā pūritakumbhaṃ eva pūrenti, pūritapūritaṃ udakaṃ uttaritvā palāyi, tato⁶ pi punappuna tatth' eva udakaṃ āsiṇcanti, tucchakumbhe olokento⁷ pi n' atthi, ayam me aṭṭhamo supino, imassa ko vipāko⁸ ti. „Imassāpi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi loko parihāyissati, raṭṭhaṃ nirojaṃ bhavissati, rājāno duggatā kapaṇā bhavissanti, yo issaro bhavissati tassa bhaṇḍāgāre satasahassamattā kahāpaṇā⁹ bhavissanti, te evaṃ duggatā sabbe janapade attano vapakamme kāressanti, upaddutamanussā sake kammante chaḍḍetvā rājūnaṃ nēva atthāya pubbaṇṇaparaṇṇāni ca vapantā rakkhantā layantā maddantā pavesantā ucchukkhettāni karontā yantāni karontā yantāni vāhentā phāṇitādīni pacantā pupphārāme phalārāme ca karontā tattha tattha nipphannāni pubbaṇṇādīni āharitvā raṇṇo koṭṭhāgāram eva pūressanti, attano gehesu tucchakoṭṭhakesu oloketāpi na bhavissanti, tucchatucchakumbhe anoloketvā pūritakumbhe pūraṇasadisam eva bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Navamaṃ kathehīti¹⁰. „Bhante, ekaṃ pañcapadumasañchannaṃ gambhīraṃ sabbatotitthaṃ pokkharāṇiṃ addasaṃ, samantato dipadacatuppadā otaritvā tattha pāniyaṃ¹¹ pivanti, tassā¹² majjhe gambhīraṭṭhāne udakaṃ āvilāṃ, tīrapadesesu dipadacatuppadānaṃ akkamanatṭhāne acchaṃ vippasannaṃ anāvilāṃ, ev' āhaṃ addasaṃ, ayam me¹³ navamo supino, imassa ko vipāko¹⁴ ti. „Imassāpi anāgate eva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi rājāno adhammikaṃ bhavissanti, chandādivasena agatiṃ gacchantā rajjaṃ kāressanti, dhammena vinicchayaṃ nāma na dassanti, lañcavittakā bhavissanti dhanalolā, raṭṭhavāsikesu nesaṃ khantimettānuddayaṃ nāma na bhavissanti, kakkhalā pharusā ucchuyante ucchugaṇṭhikā viya manusse pīlentā nānappakārehi¹⁵ balim uppādetvā dhanam gaṇhissanti, manussā balipīlitaṃ kiñci dātum asakkontā gāmanigamādayo chaḍḍetvā paccantaṃ gantvā vasaṃ kappessanti, majjhima janapado suṇṇo¹⁶ bhavissati¹⁷ paccanto ghanavāso seyyathāpi pokkharāṇiyā majjhe udakaṃ āvilāṃ pariyaṇte vippasannaṃ, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi.

¹ both MSS. vaddhetvā vaddhetvā. ² both MSS. bahūni. ³ both MSS. catuhi.

⁴ C^k tate, C^v tate corr. to tato. ⁵ C^k -tā. ⁶ C^k kapaṇā. ⁷ C^k pāniyaṃ. ⁸ C^k tasmā.

⁹ C^k ayameva. ¹⁰ both MSS. -kāre. ¹¹ both MSS. suṇṇā. ¹² C^k bhavissanti.

Dasamañ kathehīti¹. „Bhante, ekissā yeva kumbhiyā paccamānañ odanañ apākañ addasañ - apākañ ti vidāretvā vibhajitvā² ṭhapitañ viya, ti³ ākārehi paccamānañ ekasmiñ phasse⁴ atikilino hoti ekasmiñ uttandulo ekasmiñ supakko ti -, ayam me dasamo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiñ hi rājāno adhammikā bhavissanti, tesu adhammikesu rājayuttāpi brāhmaṇagahapatinegamajānapadāpīti samaṇabrāhmaṇe upādāya⁵ sabbe manussā adhammikā bhavissanti, tato nesañ ārakkhadevatā balipaṭiggāhikā devatā rukkhadevatā ākāsaṭṭhadevatā ti evaṃ devatāpi adhammikā bhavissanti, adhammikaṛājūnañ rajje vātā visamā kharā vāyissanti, te ākāsaṭṭhakavimānāni kampessanti, tesu kampitesu devatā kupitā devaṃ vassituṃ na dassanti, vassamāno pi sakalaraṭṭhe ekappahārena na vassissati, vassamāno pi sabbattha kasikammassa vā vappakammassa vā upakāro hutvā na vassissati, yathā ca raṭṭhe evaṃ janapade pi gāme pi ekatalākasare pi ekappahārena na vassissati, talākassa upari bhāge vassanto hetṭhābhāge na vassissati, hetṭhā vassanto upari na vassissati, ekasmiñ bhāge sassaṃ ativassena nāsessati, ekasmiñ avassanena⁶ milāpessati, ekasmiñ sammā vassamāno sampādessati, evaṃ ekassa raṇṇo rajje vuttasassā nippakārā bhavissanti ekakumbhiyā odano viya, itonidānañ pi te bhayañ n’ atthi. Ekādasamañ kathehīti⁷. „Bhante, sataśaṇṇasagghaṇakam⁸ candanaśārañ pūtitakkena⁹ vikkīṇanti¹⁰ addasañ, ayam me ekādasamo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate eva mayhañ sāsane parihāyante vipāko bhavissati, anāgatasmiñ hi paccayalolā alajjī bhikkhū bahū bhavissanti, te mayā paccayaloluppañ nimmathetvā kathitadhammadeśanañ cīvarādicatupaccayaḥetu paresaṃ desessanti, paccayeḥi muccitvā tiṭṭhāraṇapakkhe¹¹ ṭhitā nibbānābhimukhañ katvā desetuṃ na sakkhissanti, kevalaṃ mama vyañjanaśampattiṃ c’ eva madhurasaddaṃ ca sutvā mahagghāni cīvarādīni dassanti c’ eva dātukāmā¹² ca hontīti desessanti, apare antaravīthicatukkarājadvārādisu nisīditvā kahāpaṇaḍḍhapadamaśakarūpādīni pi nissāya desessanti, itī maye nibbānagghaṇakam¹³ katvā desitañ dhammañ catuppaccayatthāya c’ eva kahāpaṇaḍḍhakahāpaṇānañ¹⁴ atthāya ca vikkīṇitvā desentā sataśaṇṇasagghaṇakam¹⁵ candanaśārañ pūtitakkena

¹ C¹ vibhijitvā. ² so both MSS. instead of passe? ³ omit samaṇa-upādāya?

⁴ both MSS. avassante. ⁵ both MSS. -nikañ. ⁶ both MSS. pūtitakkena.

⁷ so both MSS. instead of -pante? ⁸ C^v nitthā-? read: tiṭṭhakarānañ pakkhe?

⁹ C¹ adds ti, C^v ni. ¹⁰ both MSS. -nakañ. ¹¹ both MSS. -ṇāni.

vikkiṇantā viya bhavissanti, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Dvādasamaṃ kathehīti¹. „Bhante, tucchalāpūni udae sīdantāni addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate adhammikaṛāja-kāle loka viparivattante² yeva vipāko bhavissati, tadā hi rājāno jāti-sampannānaṃ kulaputtānaṃ yasaṃ na dassanti akulīnānaṃ yeva dassanti, te issarā bhavissanti itare daliddā, rājasammukhe pi rājadvāre pi amaccasammukhe pi vinicchayaṭṭhāne pi tucchalābusadisānaṃ akulīnānaṃ nēva kathā osīditvā ṭhitā viya niccalā suppatitṭhitā bhavissati, saṃghasannipātesu pi saṃghakammagaṇakammaṭṭhānesu c' eva patta-cīvaraparivenādivinicchayaṭṭhānesu ca dussilānaṃ pāpappuggalānaṃ nēva kathā niyyānikā³ bhavissati na lajjibhikkhūnaṃ⁴ ti evaṃ sabbathāpi tucchalāpusīdanakālo⁵ viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Terasamaṃ kathehīti“ vutte „bhante mahantamahantā kūṭā-gārapamāṇā ghanasilā nāvā viya udae plavamānā⁶ addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi tādisa yeva kāle vipāko bhavissati, tadā hi adhammikaṛājāno akulīnānaṃ yasaṃ dassanti, te issarā bhavissanti kulīnā duggatā, tesu na keci gāravaṃ karissanti, itaresu yeva karissanti, rājasammukhe vā amaccasammukhe vā vinicchayaṭṭhāne vā vinicchayaṭṭhānaṃ ghanasilāsadisānaṃ kulaputtānaṃ kathā na ogāhitvā patitṭṭhahissati, tesu kathentesu 'kiṃ ime kathenti' itare parihāsaṃ eva karissanti, bhikkhusannipāte pi vuttappakāresu ṭhānesu n' eva pesale bhikkhū garukātabbe⁷ maññissanti nāpi tesāṃ kathā pariyoḡāhitvā patitṭṭhahissati, silānaṃ plavanakālo⁸ viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Cuddasaṃ kathehīti“. „Bhante, khudda-kamadhukapupphapamāṇamaṇḍūkiyo mahante kaṇhasappe vegena anubandhitvā uppalanāle viya chinditvā chinditvā maṃsaṃ khādītva gilantiyo addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi loka parihāyante anāgate eva vipāko bhavissati, tadā hi manussā tibbarāgādijātikā kilesānuvattikā hutvā taruṇataruṇānaṃ attano bhariyānaṃ vasa vattissanti, gehe dāsakammakārādayo pi gomahisādayo pi hiraññasuvannaṃ pi sabbāṃ tāsāṃ yeva āyattaṃ bhavissati, „asukāṃ hiraññasuvannaṃ vā paricchadādijātaṃ⁹ vā kahaṃ“ ti vutte „yattha vā tattha vā hotu, kiṃ tuyh' iminā vyāpārena, tvaṃ mayhaṃ ghare santaṃ vā asantaṃ vā jānitukāmo jāto“ ti vatvā nānappakārehi akkositvā mukhasattihi koṭṭetvā⁹ dāsaceṭake viya vasa katvā attano issariyaṃ pavattessanti, evaṃ

¹ Ck -vattente? ² Ck niyyāni. ³ Cv lajji-. ⁴ Ck corr. to -pūnisīda-
Cv -pūsisīda-. ⁵ Ck palāva-. ⁶ Cv garū-. ⁷ Ck palavanaṃkālo. ⁸ both MSS.
paricche-. ⁹ both MSS. koddhetvā.

madhukapupphapamāṇānaṃ maṇḍūkapotikānaṃ āsivise kaṇhasappe gilanakālo¹ viya bhavissati, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Pannarasamaṃ kathehīti². „Bhante, dasahi asaddhammehi samannāgataṃ gāmagocaraṃ kākaṃ kaṇḍavanapaṇṇatāya suvaṇṇaṃ ti laddhanāme suvaṇṇarājahame parivārente addasaṃ, imassa ko vipāko³“ ti. „Imassāpi anāgate dubbalarājakāle yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ rājāno hatthisippādisu akusalā yuddhesu visāradā⁴ bhavissanti, te attano rajjādivipattim āsamkamānā samānajatīkānaṃ kulaputtānaṃ issariyaṃ adatvā attano pādamūlikanahāpakakappakādīnaṃ dassanti, jātigottasampannakulaputtā rājakule patitṭhaṃ alabhamānā jīvikaṃ kappetum asamattā hutvā issariye tṭhite jātigottahīne akulīne upatṭhabantā vicarissanti, suvaṇṇarājahamehi⁵ kākassa parivāritakālo viya bhavissati, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Soḷasamaṃ kathehīti⁶. „Bhante, pubbe dīpino eḷake khādanti, ahaṃ pana eḷake dīpino anubandhitvā murumurā⁷ ti khādante addasaṃ, ath' aññe tasā vakā eḷake dūrato va disvā tasitā tāsappattā⁸ hutvā eḷakānaṃ bhayaṃ palāyitvā gumbagahanāni pavisitvā niliyimsu, - hikāro pan' ettha nipātamattam eva - ⁹, ev' āhaṃ addasaṃ, imassa ko vipāko¹⁰“ ti. „Imassāpi anāgate adhammikarājakāle yeva vipāko bhavissati, tadā hi akulīnā rājavallabhā¹¹ issarā bhavissanti, kulīnā appaṇṇatā duggatā, te rājavallabhā¹² rājānaṃ attano kathaṃ gāhāpetvā vinicchayaṭṭhānādisu balavanto hutvā kulīnānaṃ pavēniāgatānaṃ¹³ khetṭavattṭhādīni 'amhākaṃ santakāni etānīti' abhiyujjhivā te 'na tumhākaṃ amhākaṃ' ti āgantvā vinicchayaṭṭhānādisu vivadante¹⁴ vettalatādīhi pahārāpetvā¹⁵ gīvāya gahetvā apakaddhāpetvā 'attano pamāṇaṃ na jānātha, amhehi saddhiṃ vivadatha, idāni vo rañño kathetvā hatthapāḍacchedanādīni kāressāmā' ti santajjessanti, te tesam bhayena attano santakāni vatthūni 'tumhākaṃ yev' etāni¹⁶, gaṇhathā' ti niyyādetvā attano gehāni pavisitvā bhītā nipajjissanti; pāpabhikkhū pi pesale bhikkhū yathāruciṃ vihetṭhessanti, te pesalā bhikkhū paṭisaraṇaṃ alabhamānā araṇṇānaṃ pavisitvā gahanatṭhānesu niliyissanti; evaṃ hīnajaṇṇe c' eva pāpabhikkhūhi ca upaddutānaṃ jātumantakulaputtānaṃ c' eva pesalānaṃ bhikkhūnaṃ ca eḷakānaṃ bhayena tasavakānaṃ¹⁷ palāyanakālo viya bhavissati, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi, ayaṃ pi hi supīno anāgataṃ nēva ārabba dīṭṭho, brāhmaṇaṃ pana

¹ C^v hilana-. ² so both MSS. ³ both MSS. -hamse. ⁴ C^v murū-. ⁵ C^k sappattā. ⁶ so both MSS. ⁷ C^k vallabhā. ⁸ C^v pamenī-, C^k pavēni-. ⁹ C^k vadante. ¹⁰ C^v pahārā-. ¹¹ C^k yevatāni. ¹² both MSS. tasāva-.

na dhammasudhammatāya tayi sinehena kathayimisu, 'bahun dhanam labhissāmā' ti āmisacakkhutāya jīvitavuttiṃ nissāya kathayimisu¹ ti. Evam Satthā soḷasannaṃ mahāsupinānaṃ nipphattiṃ² kathetvā „na kho mahārāja etarahi tvaṃ ñeva ime supine addasa, porāṇakarājāno pi³ addasaṃsu, brāhmaṇāpi tesam evam eva ime supine gahetvā yaññamattḥake khipimisu, tato paṇḍitehi diṇṇena naḃena gantvā Bodhisattaṃ pucchimisu, porāṇakāpi tesam ime supine kathentā iminā niyāmena kathesun⁴ ti vatvā tena yācito atūtaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā c' eva samāpattiyo ca nibbatetvā Himavantapadesaṃ jhānakīḷaṃ kīḷanto viharati. Tada Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatto iminā va niyāmena ime supine disvā brāhmaṇe pucchi. Brāhmaṇā evam evaṃ³ yaññaṃ yajitum ārabhimisu. Tesu purohitassa antevāsikamāṇavo⁴ paṇḍito vyatto ācariyaṃ āha: „ācariya, tumhehi mayaṃ tayo vede uggaṇhāpitā, nanu tesu 'ekaṃ māretvā ekassa sotthikammassa karaṇaṃ nāma n' atthitī¹“. „Tāta iminā upāyena amhākaṃ bahun dhanam uppajjissati, tvaṃ pana rañño dhanam rakkhitukāma maññe² ti. Māṇavo „tena hi ācariya tumhe tumhākaṃ kammanam karoṭha, ahaṃ tumhākaṃ santike kiṃ karissāmīti³“ vicaranto rañño uyyānaṃ agamāsi. Taṃ divasaṃ ñeva Bodhisatto pi taṃ kāraṇaṃ ñatvā „ajja mayi manussapathaṃ gate mahājanassa bandhanā makkho bhavissatīti⁴“ ākāseṇa gantvā uyyāne otaritvā suvaṇṇapaṭimā viya maṅgalasilātale nisīdi. Māṇavo Bodhisattaṃ upasaṃkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā paṭisanthāraṃ akāsi. Bodhisatto pi tena sādhiṃ madhurapatisanthāraṃ katvā „kin nu kho māṇava rājā dhammena rajjaṃ kāretīti⁵“ pucchi. „Bhante, rājā nāma dhammiko, api ca kho pana naṃ brāhmaṇā atitthe pakkhaṃ dāpentī, rājā soḷasa supine disvā brāhmaṇānaṃ ārocesi, brāhmaṇā 'yaññaṃ yajissāmā'

¹ C^k nipphattiṃ. ² C^k omits pi. ³ so both MSS. ⁴ C^v antevāsīmā-.

'ti āradhā, kin nu kho bhante 'ayaṃ nāma imesaṃ supinānaṃ nipphattīti' rājānaṃ saññāpetvā tumhākaṃ mahājanaṃ bhayā mocetuṃ na vaṭṭatīti' ". „Mayaṃ kho māṇava rājānaṃ na jānāma, rājāpi amhe na jānāti, sace pana idhāgantvā puccheyya katheyyāma' assa mayā" ti. Māṇavo „ahaṃ bhante ānessāmi, tumhe mamāgamaṇaṃ udikkhaṇṭā muhuttaṃ nisīdathā" 'ti Bodhisattaṃ paṭijānāpetvā rañño santikaṃ gantvā „mahārāja eko ākāsacāriko tāpaso tumhākaṃ uyyāne otaritvā 'tumhehi diṭṭhasupinānaṃ nipphattiṃ kathessāmīti' tumhe pakkosattīti" āha. Rājā tassa kathaṃ sutvā tāvad eva mahantena parivārena uyyānaṃ gantvā tāpasā vanditvā ekamantaṃ nisinna pucchi²: „tumhe kira bhante mayā diṭṭhasupinānaṃ nipphattiṃ jānathā" " 'ti. „Āma mahārāja" 'ti. „Tena hi kathethā" 'ti. „Kathemi mahārāja, yathādiṭṭhe tāva supine maṃ sāvehīti". „Sādhu bhante" ti rājā

Usabhā rukkhā gāviyo gavā ca
 asso kaṃso sigālī ca kumbho
 pokkharāṇī ca apāka candanaṃ
 Lāpūni sīdanti silā plavanti -pe-
 tasā vakā eḷakānaṃ bhayā hīti 76.

vattvā Pasenadirañña kathitaniyāmaṇ' eva supine kathesi.

Bodhisatto pi tesāṃ idāni Sattahārā kathitaniyāmaṇ' eva vitthārato nipphattiṃ kathetvā pariyoṣāne sayāṃ idaṃ kathesi: Vipariyāso vattati, na idha-m-atthīti⁴, tatrāyaṃ attho: ayaṃ mahārāja imesaṃ supinānaṃ nipphatti⁵, yaṃ paṇ' etaṃ tesāṃ paṭighātathāya yaññakammaṃ vattati taṃ⁶ vipariyāso vattati, viparītato vattati, vipallāsena vattatīti vuttaṃ hoti, kiṃkāraṇā: imesaṃ hi nipphatti⁵ nāma lokassa viparivattakāle akāraṇassa kāraṇaṃ ti gahaṇakāle kāraṇassa akāraṇaṃ ti⁷ chaḍḍana-kāle abhūtassa bhūtaṃ ti gaḥṇana-kāle alajjīnaṃ ussanna-kāle lajjīnaṃ ca parihīna-kāle bhavissati, na-y-idha-m-atthī, idāni pana tava vā

¹ both MSS. vaddhatīti. ² C^v pucche. ³ so both MSS. ⁴ C^k idhamatthīti corr. to idhadamatthīti. ⁵ both MSS. -ttiṃ. ⁶ both MSS. naṃ. ⁷ C^k omits gahana - - - ṇaṃ ti.

mama vā kāle idha imasmīm purisayuge vattamāne etesaṃ nipphatti¹ n' atthi, tasmā etesaṃ paṭighātāya vattamānaṃ yaññakammaṃ vipallāsena vattati.

„Alan tena, n' atthi te itonidānaṃ bhayaṃ vā chambhittaṃ vā“ ti mahāpuriso rājānaṃ samassāsetvā mahājanaṃ bandhanaṃ mocetvā puna ākāse thatvā rañño ovādaṃ datvā pañcasu sīlesu patitthāpetvā „ito patthāya mahārāja brāhmaṇehi saddhiṃ ekato hutvā pasughātayaññaṃ nāma mā yajā“ 'ti dhammaṃ desetvā ākāsen' eva attano vasanaṭṭhānaṃ agamāsi. Rājāpi tassa ovāde thito dānādīni puññaṇi katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā „supinapaccayā te bhayaṃ n' atthi, hare taṃ yaññaṃ“ ti yaññaṃ hāretvā mahājanassa jīvitadānaṃ datvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahoṣi, māṇavo Sāriputto, tāpaso pana aham evā“ ti.

Parinibbute pana Bhagavati Saṃgītikārakā usabhārukkhādīni tīpi padāni Atthakathaṃ āropetvā lābūnti ādīni pañca padāni ekaṃ gāthaṃ katvā Ekani-pātapālīṃ āropesun ti. Mahāsupinaajātaṃ.

8. Illisajātaka.

Ubho khañjā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto macchariṣeṭṭhiṃ ārabba katesi. Rājagahanagarassa kira avidūre Sakkharaṇaṃ nāma nigamo. Tatth' eko Maccharikosīyo nāma seṭṭhi asī-tikoṭivibhavo paṭivasati. So tiṇaggena telabindumattam pi n' eva pa-resaṃ deti na attanā paribhuñjati, iti tassa taṃ vibhavaajātaṃ n' eva puttadārādīnaṃ na samaṇabrāhmaṇānaṃ atthaṃ anubhoti, rakkhasa-paṭiggahītapokkharanī viya aparibhogaṃ tiṭṭhati. Satthā ekadivasaṃ paccūsasamāye mahākaruṇāsamāpattito vuṭṭhāya sakalalokadhātuyaṃ bodhaneyyabandhave olovento pañcacattālīsajojanamattake vasantassa² seṭṭhino sapajāpatikassa sotāpattiṭṭhalassa upanissayaṃ addasa. Tato purimataradivase³ rājānaṃ upaṭṭhāpetuṃ rājagehaṃ gantvā rājupatṭhānaṃ katvā āgacchanta ekaṃ chātājjhantaṃ janapadamanussaṃ kummāsapū-raṃ kapallapūvaṃ khādantaṃ disvā tattha pipāsaṃ uppādetvā attano

¹ C^k nipphattiṃ. ² C^v adds tassa. ³ add seṭṭhi?

gharam gantvā cintesi: „sac' āham 'kapallapūvaṃ khāditukāmo 'mhīti' vakkhāmi bahū mayā saddhiṃ khāditukāma bhavissanti, evaṃ me¹ bahūni taṇḍulasappipphāṇitādīni² parikkhayaṃ gamissanti, na kassaci kathessāmiti“ taṇhaṃ adhiṃvāsento carati. So gacchante gacchante kāle uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthataḡatto jāto. Tato taṇhaṃ adhiṃvāsetuṃ asakkonto gabbhaṃ pavisitvā mañcakam upagūhitvā nipajji, evaṃ gato pi dhanahānibhayena kassaci kiñci na kathesi. Atha naṃ bhariyā upasaṃkamitvā piṭṭhiṃ parimajjitvā „kin te sāmi aphāsukan“ ti pucchi. „Na me kiñci aphāsukam atthīti“. „Kin nu kho te rājā kupito“ ti. „Rājāpi me na kuppati³“. „Atha kin te puttadhītāhi vā dāsakammakarādīhi vā kiñci amanāpam kataṃ atthīti“. „Evaṃ rūpam pi n' atthi⁴“. „Kismici pana te taṇhā atthīti“. Evam vutte pi dhanahānibhayena kiñci avatvā⁴ nissaddo va nipajji. Atha naṃ bhariyā „kathesi sāmi, kismim te taṇhā“ ti āha. So vacanam parigilanto viya „atthi me ekā taṇhā“ ti āha. „Kin taṇhā sāmiti“. „Kapallapūvaṃ khāditukāmo 'mhi⁵“. „Atha kimatthaṃ na kathesi, kim tvaṃ daliddo, idāni sakalasakkkharanigamavāsinaṃ pahonake kapallapūve pacissāmiti“. „Kin tehi, attano kammaṃ katvā khādessanti“ ti. „Tena hi ekaracchavāsinaṃ pahonake pacāmiti“. „Jānāmi' ahan tava mahāddhanabhāvan“ ti. „Imasmiṃ gehamatte sabbesaṃ pahonakam katvā pacāmiti“. „Jānāmi' ahan tava mahajjhāsayabhāvan“ ti. „Tena hi te puttadāra-mattass' eva⁵ pahonakam katvā pacāmiti“. „Kin te etehīti“. „Kim pana tuyhaṃ ca mayhaṃ ca pahonakam katvā pacāmiti“. „Tvaṃ kim karissasi⁶“. „Tena hi ekass' eva te pahonakam katvā pacāmiti“. „Imasmiṃ thāne paccamānaṃ bahū paccāsiṃsanti⁶, sakalataṇḍule thapetvā bhinnataṇḍule ca uddhanakapallāni⁷ ca ādāya thokaṃ khīrasap-pimadhupphāṇitaṃ ca gaheṭvā sattabhūmakassa pāsādassa upari mahātalaṃ āruya paca, tatthāhaṃ ekako va nisīditvā khādessāmiti“. Sā „sādhū“ 'ti paṭisunītvā⁸ gaheṭabbam gāhāpetvā pāsādam āruya dāsiyo viṣṣaj-jetvā seṭṭhiṃ pakkosāpesi⁹, so¹⁰ ādito paṭṭhāya dvārāni pidahanto sabbadvāresu sūciḡhaṭikādayo datvā sattamaṃ talaṃ abhiruhitvā tattha pi dvāraṃ pidahitvā nisīdi, Bhariyāpi 'ssa uddhane aggim jāletvā kapallakam āropetvā pūve pacituṃ ārabhi. Atha Satthā pāto va Mahāmogallānattheraṃ āmantesi: „eso Moggallāna Rājagahassa avi-

¹ C^k evameva. ² C^v -phāni-, C^k -phani-. ³ so both MSS. ⁴ C^v vatvā.

⁵ C^k -mantaseva, C^v -mattesevā? ⁶ C^k paccāyissanti. ⁷ C^v uddhaka-. ⁸ both MSS. -nitvā. ⁹ both MSS. pakkosāpetvāsi. ¹⁰ C^k yo.

dūre Sakkharanigame maccharisetthi 'kapallapūve khāḍissāmīti' aññesaṃ dassanabhayena sattabhūmakapāsāde kapallapūve pacāpeti, tvaṃ tattha gantvā taṃ setthiṃ dametvā nibbisevanāṃ katvā ubho pi jayampatike pūve ca khīrasappimadhuphāṇitādīni ca gāhāpetvā attano balena Jeta-
vanāṃ ānehi, ajjāhaṃ pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ vihāre yeva nisīdissāmi, pūvehi¹ eva bhattakiccaṃ karissāmīti² āha. Thero „sādu bhante“ ti Satthu vacanāṃ sampatīcchitvā tāvad eva iddhibalena taṃ nigamaṃ gantvā tassa pāsādassa sihapāñjaradvāre sunivattho supāruto ākāse yeva mañirūpakāṃ viya atthāsi. Mahāsetthino therāṃ disvā va hadayamaṃsaṃ kampi. So „ahaṃ evarūpanāṃ ñeva bhayeṇa imaṃ thānaṃ āgato, ayaṃ ca āgantvā vātapānavāre thito“ ti gahetabbaga-
haṇaṃ³ apassanto aggimhi pakkhittaloṇasakkharā viya rosena tatāta-
tāyanto evaṃ āha: „samaṇa ākāse thatvā thāva⁴ kiṃ labhissasīti, ākāse apade padaṃ dassetvā caṃkamanto pi n' eva labhissasīti“ āha. Thero tasmiṃ yeva thāne aparāparaṃ caṃkami. Setthi „caṃkamanto kiṃ labhissasi, ākāse pallaṃkena nisīdamāno pi⁵ na labhissasi yevā“ 'ti āha. Thero pallaṃkaṃ abhujjivā⁶ nisīdi. Atha naṃ „nisinno kiṃ labhissasi, āgantvā vātapānaummāre thito pi na labhissasīti“ āha. Thero ummāre atthāsi. Atha naṃ „ummāre thito kiṃ labhissasi, dhūpāyanto pi na labhissasi yevā“ 'ti āha. Thero dhūpāyi, sakalapāsādo eka-
dhūmo ahoṣi. Setthino akkhiṇaṃ sūciyā vijjāṇakālo viya jāto, gehaj-
jhānabhayena pana naṃ „pajjalanto pi na labhissasīti“ avatvā cintesi:
„ayaṃ samaṇo suṭṭhu laggo, aladdhā na gamissati, ekam assa pūvaṃ dāpessāmīti“ bhariyaṃ āha: „bhadde ekam khuddakapūvaṃ pacitvā sama-
nassa datvā uyyojeḥi naṃ“ ti. Sā thokaṃ ñeva piṭṭhiṃ⁷ kapallapātiyaṃ pakkhipi. Mahāpūvo hutvā sakalaṃ pātiṃ pūretvā uddhumāto atthāsi. Setthi taṃ⁸ disvā „bahūṃ tayā piṭṭhaṃ gahitaṃ bhavissatīti“ sayam eva dabbikaṇṇena thokaṃ piṭṭhiṃ⁹ gahetvā pakkhipi. Pūvo purima-
pūvato mahantataro jāto. Evaṃ yaṃ yaṃ pacati so so mahantama-
hanto va hoti. So nibbiṇṇo bhariyaṃ āha: „bhadde imassa ekam pūvaṃ dehīti“. Tassā pacchito ekam pūvaṃ gaṇhantiyā sabbe ekābaddhā allīyimsu. Sā setthiṃ āha: „sāmi, sabbe pūvā ekato laggā, visuṃ kātum na sakkomīti“. „Ahaṃ karissāmīti“ so pi kātum nāsakkhi. Ubho janā kotiyaṃ gahetvā kaḍḍhantāpi viyojetum nāsakkhiṃsu yeva. Ath' assa pūvehi saddhiṃ vāyamantass' eva sarīrato sedā muccimsu pipāsā ca pacchijji. Tato bhariyaṃ āha: „bhadde, na me pūvehi

¹ C^k -gaṇhaṃ. ² so both MSS. instead of tāva? ³ C^v pini. ⁴ C^k abhujjivā.

⁵ so both MSS. ⁶ C^k naṃ.

attho, pacchiyā saddhim yeva imassa bhikkhussa dehīti¹. Sā pacchimā ādāya theram upasamkamī. Thero ubhinnaṃ pi dhammaṃ desesi, tiṇṇaṃ ratanānaṃ guṇe katesi, „atthi dinnam, atthi yitṭhan“ ti dānādinaṃ phalaṃ gaganatale candaṃ viya dassesi. Tam sutvā pasanna-citto seṭṭhi „bhante āgantvā imasmiṃ pallamke nisīdīva pūve paribhuñjathā“² ti āha. Thero „mahāseṭṭhi, Sammāsambuddho ‘pūve khādisāmīti’ pañcahi bhikkhusatehi saddhim vihare nisinno, tumhākaṃ ruciyā sati seṭṭhi bhariyaṃ pūve ca khirādīni ca gaṇhāpetha, Satthu santikaṃ gamissāmā“³ ti āha. „Kham pana bhante etarahi Satthā“ ti. „Ito pañcacattālīsajjanamatthake Jetavanavihāre seṭṭhīti⁴. „Bhante kalam anatikkamitvā ettakaṃ addhānaṃ katham gamissāmā“⁵ ti. „Mahāseṭṭhi, tumhākaṃ ruciyā sati aham vo attano iddhībalena nessāmi, tumhākaṃ pāsāde sopānasīsaṃ attano thāne yeva bhavissati, sopānapariyosānaṃ pana Jetavanadvārakoṭṭhake bhavissatīti uparipāsādā heṭṭhāpāsādā otarānakālamattena vo Jetavanaṃ nessāmīti⁶. So „sādhu bhante“ ti sampaticchi. Thero sopānasīsaṃ tatth’ eva katvā „sopānapādamulāṃ Jetavanadvārakoṭṭhake hotū“⁷ ti adhiṭṭhāsi. Tath’ eva āhosi. Iti thero seṭṭhiṃ ca seṭṭhibhariyaṃ ca uparipāsādā heṭṭhā otarānakālato khippataraṃ Jetavanaṃ sampāpesi. Te ubho pi Satthāraṃ upasamkamitvā kalam ārocesuṃ. Satthā bhattaggaṃ parivittvā pañnatābuddhāsane nisīdi saddhim bhikkhusaṃghena. Mahāseṭṭhi buddha-pamukhassa saṃghassa dakkhiṇodakaṃ adāsi, bhariyā Tathāgataṃ patte pūvaṃ patitṭhāpesi. Satthā attano yāpanamattaṃ gaṇhi, pañcasatā bhikkhū pi tath’ eva gaṇhimsu. Seṭṭhi khīrasappimadhusak-kharā dadamāno agamāsi. Satthā pañcahi bhikkhusatehi saddhim bhattakiccaṃ nitṭhāpesi. Mahāseṭṭhi⁸ pi saddhim bhariyāya yāvadatthaṃ khādi⁹. Pūvaṃ pariyosānaṃ eva na paññāyati. Sakalavihāre bhikkhūnaṃ ca vighāsādānaṃ ca dinne pi pariyaṇto na paññāyati. „Bhante pūvaṃ parikkhayaṃ na gacchatīti“¹⁰ Bhagavato ārocesuṃ. „Tena hi Jetavanadvārakoṭṭhake chaḍḍethā“¹¹ ti. Atha ne dvārakoṭṭhakassa avidūre pabbhāratthāne chaḍḍayimsu. Ajjāpi tam thānaṃ Kapallapūvaṃ¹² pabbhāraṇte va paññāyati. Mahāseṭṭhi saha bhariyāya¹³ Bhagavantaṃ upasamkamitvā ekamantaṃ atṭhāsi. Bhagavā anumodanaṃ akāsi, anumodanapariyosāne ubho pi sotāpattiphale patitṭhāya Satthāraṃ vanditvā dvārakoṭṭhake sopānaṃ āruya attano pāsāde yeva¹⁴ pa-

¹ so both MSS. ² C² khādi. ³ both MSS. gacchantīti. ⁴ C² -pūva. ⁵ both MSS. hariyā. ⁶ C^v yosva.

tiṭṭhahimsu. Tato paṭṭhāya mahāseṭṭhi asītikoṭṭidhanam Buddhasāsane yeva vikiri. Punadivase Sammāsambuddho Sāvattṭhiyam piṇḍāya caritvā Jetavanam āgama bhikkhūnam Sugatovādam datvā gandhakuṭim pavisitvā patisallīno¹. Sāyaṇhasamaye dhammasabhāyam sannipatitvā bhikkhū „passathāvuso Mahāmoggallānattherassānubhāvaṃ, macchariseṭṭhiṃ muhuttēna dametvā nibbisevanam katvā pūve gāhāpetvā Jetavanam ānetvā Satthu sammukham katvā sotāpattiphale patiṭṭhāpesi, aho mahānubhāvo therō“ ti therassa guṇakatham kathentā nisīdimsu. Satthā āgantvā „kāya nu ’ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „bhikkhave kuladamakena nāma bhikkhunā kulam aviheṭhetvā akilametvā pupphato reṇuṃ gaṇhantena bhamareṇa viya upasamkamitvā Buddhagūṇe jānāpetabban“ ti vatvā theram pasamsanto

Yathāpi bhamaro puppham vaṇṇagandham aheṭṭhayam
paleti rasam ādāya evam gāme munī care ti (Dhp. v. 49)

imam Dhammapade gātham vatvā uttarim pi therassa guṇam pakāsetum „na bhikkhave idān’ eva Moggallānena macchariseṭṭhi damito, pubbe pi tam dametvā kammaphalasambandham jānāpesi yevā“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bārāṇasiyam Illiso nāma seṭṭhi ahosi asītikoṭṭivibhavo purisadosasamannāgato khaṇḍo kuṇī² visamaakkhimaṇḍalo assaddho appasanno maccharī, n’ eva aññesaṃ deti na sayam paribhuñjati, rakkhasapariggahītapokkharanī viy’ assa geham ahosi. Mātāpitāro pan’ assa yāva sattamā kulaparivattā³ dāyaka dānapatino. So seṭṭhiṭṭhānam labhitvā yeva kulavaṃsaṃ nāsetvā dānasālam jhāpetvā yācake pothetvā nikkadḍhitvā dhanam eva saṇṭhapeti. So ekadivasam rājupatṭhānam katvā attano gharam āgacchanto ekaṃ maggakilantaṃ janapadamanussaṃ ekaṃ surāvārakaṃ⁴ ādāya piṭṭhake nisīditvā ambilasurāya kosakaṃ⁵ pūretvā⁶ pūtimacchakena uttaribhaṅgena pivantaṃ disvā suram

¹ C^v -no. ² so both MSS. ³ both MSS. -parivaddhā. ⁴ C^k suruvārakaṃ.

⁵ both MSS. kesakaṃ. ⁶ C^v sūretvā.

pātukāmo hutvā cintesi: „sac' āhaṃ suraṃ pīvissāmi mayi pīvante bahū pīvitukāmā bhavissanti, evaṃ me dhanaparikkhaya¹ bhavissatīti“ so taṇhaṃ adhivāsento vicaritvā gacchante² kāle adhivāsetuṃ asakkonto vihatakappāso viya paṇḍusarīro ahosi dhamanisanthataḡatto jāto. Ath' ekadivasaṃ gabbhaṃ pavisitvā mañcakaṃ upagūhitvā³ nipajji. Tam enaṃ bhariyā upasaṃkamitvā piṭṭhiṃ parimajjitvā „kin te sāmi aphāsukaṃ“⁴ ti pucchi. Sābbaṃ heṭṭhākathitaniyāmen' eva veditabbaṃ. „Tena hi ekakass' eva te pahonakaṃ⁵ suraṃ karomīti“ puna vutte „gehe surāya kāriyamānāya bahū paccāsimānti, antarāpaṇato āharāpetvāpi na sakkā idha nisinnena pātun“⁶ ti māsakamattaṃ datvā antarāpaṇato surāvārakaṃ āharāpetvā ceṭakena gāhāpetvā nagarā nikkhamma naditīraṃ gantvā mahāmaggasamīpe ekaṃ gumbaṃ pavisitvā surāvārakaṃ ṭhapāpetvā „gaccha tvaṃ“⁷ ti ceṭakaṃ dūre nisīdāpetvā kosakaṃ pūretvā suraṃ pātun ārabhi. Pitā pan' assa dānādīnaṃ puññānaṃ katattā devaloke Sakko hutvā nibbatta, so tasmaṃ khaṇe „pavattati nu kho me dānaṃ udāhu no“⁸ ti āvajjento tassa appavattiṃ puttassa ca⁹ kulavaṃsaṃ nāsetvā dānasālaṃ jhāpetvā yācake nikkadḍhitvā macchariyabhāvena patitṭhāya ‘aññesaṃ dātabbaṃ bhavissatīti’ bhayena gumbaṃ pavisitvā ekakass' eva suraṃ pīvanabhāvaṃ ca disvā „gacchāmi, taṃ saṃkhobhetvā dametvā kammaphalasambandhaṃ jānāpetvā dānaṃ dāpetvā devaloke nibbattanārahaṃ karomīti“ manussapathaṃ otaritvā Illisaseṭṭhinā nibbisesaṃ khañjakuniṃ visamacakkhulaṃ attabhāvaṃ nimminitvā Rājagahanagaraṃ pavisitvā rañño nivesanadvāre ṭhatvā attano āgatabhāvaṃ ārocāpetvā „pavisatū“¹⁰ 'ti vutte pavisitvā rājānaṃ vanditvā atṭhāsi. Rājā „kiṃ mahāseṭṭhi avelāya' āgato sīti“ āha. „Āgato 'mhi deva, ghare me asitikoṭimattaṃ dhanāṃ atthi, taṃ devo āharāpetvā attano bhaṇḍāgāre pūrāpetū“¹¹ ti. „Alaṃ mahāseṭṭhi, tava

¹ both MSS. dhanāṃ-. ² C^v repeats gacchante. ³ C^v upabhubitva. ⁴ C^v ahā-sukan. ⁵ C^v pagona-. ⁶ omit ca? ⁷ C^k velāya.

dhanato amhākaṃ gehe bahutaraṃ dhanan¹ ti. „Sace deva tumhākaṃ kammaṃ n' atthi yathāruciyaṃ naṃ gahetvā dānaṃ dammīti“. „Dehi seṭṭhīti“. So „sādhū devā“ 'ti rājānaṃ vanditvā nikkhamitvā Illīsaseṭṭhino gehaṃ agamāsi. Sabbe upatṭhākamanussā parivāresuṃ, eko pi „nāyaṃ Illiso“ ti jānitum samatto atthi, so gehaṃ pavisitvā ante ummāre thatvā dovārikaṃ pakkosāpetvā „yo añño mayā samānarūpo āgantvā 'mam' etaṃ gehaṃ ti pavisitum āgacchati taṃ piṭṭhiyaṃ paharitvā nīhareyyāthā“ 'ti vatvā pāsādaṃ āruya mahārahe āsane nisīditvā seṭṭhibhāriyaṃ pakkosāpetvā sitākāraṃ dassetvā „bhadda dānaṃ demā“ 'ti āha. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā va seṭṭhibhāriyā¹ ca puttadhītaro ca dāsakammakārā ca „ettakaṃ kālāṃ 'dānaṃ demā' 'ti cittaṃ eva n' atthi, ajja pana suraṃ pivitvā muducitto hutvā dātukāmo jāto bhavissatīti“ vadiṃsu. Atha naṃ seṭṭhibhāriyā „yathāruciyaṃ detha sāmīti“ āha. „Tena hi bherivādaṃ pakkosāpetvā 'suvannarajatamanimuttādīhi atthikā Illīsaseṭṭhissa gharaṃ gacchantū' 'ti sakalanagare bheriṃ carāpehīti“. Sā tathā kāresi. Mahājano pacchipasibbakādīni gahetvā gehadvāre sannipati. Sakko sattaratanapūre gabbhe vivarāpetvā „tumkākaṃ dammi, yāvadatthaṃ gahetvā gacchathā“ 'ti āha. Mahājano dhanāṃ nīharitvā mahātale rāsiṃ katvā ābhatabhājanāni pūretvā gacchati. Aññatara janapadamanusso Illīsaseṭṭhino goṇe tass' eva rathe yojetvā sattahi ratanehi pūretvā nagarā nikkhamma mahāmaggaṃ paṭipajjitvā tassa gumbaṣṣa avidūrena rathaṃ pesento „vassasataṃ jīva sāmī Illīsa-seṭṭhi“², taṃ³ nissāya dāni me yāvajīvaṃ kammaṃ akatvā jīvitabbaṃ jātaṃ, tav' eva ratho tav' eva goṇā tav' eva gehe satta ratanāni n' eva mātaraṃ dinnā⁴ na pitarā taṃ nissāya laddhāni sāmīti“ seṭṭhino guṇakathaṃ kathento gacchati. So taṃ saddaṃ sutvā bhīttasito cintesi: „ayaṃ mama nāmaṃ

¹ both MSS. -bhāriyāya. ² C^k -seṭṭhī. ³ C^k naṃ. ⁴ so both MSS. instead of dinnāni.

gahetvā idaṇ c' idaṇ ca vadati, kacci nu kho rañṇā¹ mama dhanam lokassa dinnam“ ti gumbā nikkhamitvā goṇe ca rathaṇ ca sañjānitvā „are ceṭaka, mayham gonā, mayham ratho“ ti vatvā gantvā goṇe nāsārajjuyam gaṇhi. Gahapatiko rathā oruyha „are duṭṭhacetaka², Illīsamahāseṭṭhi sakalanagarassa dānam deti, tvam kiṃ ahoṣīti“ pakkhanditvā asanīm³ pātento viya khandhe paharitvā ratham ādāya agamāsi. So puna kampamāno utthāya paṃsum puñjitvā vegena gantvā ratham gaṇhi. Gahapatiko otaritvā kesesu gahetvā nāmetvā kapparappahārehi koṭṭetvā⁴ gale gahetvā āgatamaggābhimukham khipitvā pakkāmi. Ettāvataṣṣa⁵ surāmado chijji⁶. So kampamāno vegena nivesanadvāram gantvā dhanam ādāya gacchante „ambho, kiṃ nām' etaṃ, kiṃ rājā mama dhanam vilumpāpetīti“ taṃ taṃ gantvā gaṇhāti, gahitagahitā paharitvā pādamūle yeva pātenti. So vedanāmatto geham pavisitum ārabhi, dvārapālā „are duṭṭhagahapati, kham pavisaṣīti“ vaṃsapesikāhi⁷ pothetvā gīvāya gahetvā niharimsu. So „ṭhapetvā idāni rājānam n' atthi me añño koci paṭisaraṇam“ ti rañño santikam gantvā „deva mama geham tumhe vilumpāpethā“ 'ti. „Nāham seṭṭhi vilumpāpemi, nanu tvam eva āgantvā 'sace tumhe na gaṇhatha aham mama dhanam dānam dassāmīti' nagare bheriṇ carāpetvā dānam adāṣīti“. „Nāham deva tumhākam santikam āgacchāmi, kiṃ tumhe mayham macchariyabhāvaṃ na jānātha, aham tiṇaggena tela-bindum pi na kassaci demi, yo dānam deti taṃ pakkosāpetvā vīmaṃsatha devā“ 'ti. Rājā Sakkaṃ pakkosāpesi. Dvīnam jānānam viṣesaṃ n' eva rājā jānāti na amaccā. Macchariya-seṭṭhi⁸ „kiṃ deva ayaṃ seṭṭhi, aham seṭṭhīti“ āha. „Mayam na sañjānāma, atthi tesam⁹ jānanako“ ti. „Bhariyā me devā“ 'ti bhariyam pakkosāpetvā „kataro te sāmiyo“ ti¹⁰ pucchimsu. Sā „ayan“ ti Sakkass' eva santike aṭṭhāsi. Puttadhītarō

¹ C^k rañño.² C^k omits duṭṭha.³ C^k āsanīm.⁴ both MSS. koddhetvā.⁵ C^k -ssā.⁶ C^k chiddi.⁷ C^k vasape-.⁸ both MSS. -sothhiṇ.⁹ C^v tesā.¹⁰ C^k sāmiyāci.

dāsakammakare pakkosāpetvā pucchiṃsu. Sabbe Sakkass' eva santike tiṭṭhanti. Puna seṭṭhi cintesi: „mayhaṃ sīse piḷakā atthi kesehi paṭicchannā, taṃ kho pana kappako eva jānāti, taṃ pakkosāpessāmīti“ so „kappako maṃ deva sañjānātīti taṃ pakkosāpehīti“ āha. Tasmiṃ pana kāle Bodhisatto tassa kappako hoti. Rājā naṃ pakkosāpetvā „Illisaseṭṭhiṃ jānā-sīti“ pucchi. „Sīsaṃ oloketvā sañjānissāmi devā“ 'ti. „Tena hi dvinnam pi sīsaṃ olokehīti“. Tasmiṃ khane Sakko sīse piḷakaṃ māpesi. Bodhisatto dvinnam pi sīsaṃ oloketvā piḷakaṃ disvā „mahārāja, dvinnam pi sīse piḷakā atth' eva, nāhaṃ etesu ekassa sāmi-Illisa-bhāvaṃ sañjānitum sakkomīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Ubho khañjā ubho kuṇī ubho visamacakkhulā,
ubhinnaṃ¹ piḷakā jātā, nāhaṃ passāmi Illisaṃ ti. 77.

Tattha ubho ti dve pi janā, khañjā ti kuṇṭhapādā, kuṇīti kuṇṭhahatthā, visamacakkhulā ti visamaakkhimaṇḍalā kekarā, piḷakā ti dvinnam pi ekasmiṃ yeva sīsapadese ekasaṇṭhānā va piḷakā jātā, nāhaṃ passāmīti ahaṃ imesu ayaṃ nāma Illiso ti na passāmi, ekassa pi Illisabhāvaṃ na jānāmīti avoca.

Bodhisattassa vacanaṃ sutvā seṭṭhi kampamāno dhanasokena satīṃ paccupaṭṭhāpetum asakkonto tatth' eva papatī. Tasmiṃ khane Sakko „nāhaṃ mahārāja Illiso, Sakko 'ham asmīti“ mahatiyā līlāyā ākāse atṭhāsi. Illisassa mukhaṃ puñjitvā udakena sīciṃsu. So utṭhāya Sakkaṃ devarājānaṃ vanditvā atṭhāsi. Atha naṃ Sakko āha: „Illisa², idaṃ dhanam mama santakaṃ na tava, ahaṃ pi te piṭā, tvaṃ mama putto, ahaṃ dānādīni puñṇāni katvā Sakkattaṃ patto, tvaṃ pana me vaṃsaṃ upacchinditvā adānasilo hutvā macchariye patitṭhāya dānasālā jhāpetvā yācake nikkadḍhitvā dhanam eva saṇṭhapesi, taṃ n' eva tvaṃ paribhuñjasi³ na añño, rakkhasipariggahitaṃ

¹ C² ubhinnaṃ. ² C² omits Illisa. ³ C² bhūñjasi.

viya tiṭṭhati, sace me dānasālā pākatikaṃ katvā dānaṃ dassasi icc-etaṃ kusalaṃ, noce dassasi tabbaṃ¹ te dhanāṃ antara-dhāpetvā iminā Indavajirena sīsaṃ chinditvā jīvitakkhayaṃ pāpessamā² 'ti. Illisasetthi maraṇabhayena santajjito „ito paṭ-ṭhāya dānaṃ dassamīti“ paṭiññaṃ adāsi. Sakko tassa paṭiññaṃ gaḥetvā ākāse nisinnako³ va dhammaṃ desetvā taṃ sīlesu pa-tiṭṭhāpetvā sakatṭhānaṃ eva agamāsi. Illiso pi dānādini puñ-ṇāni katvā sagga-parāyano ahosi.

Satthā „na bhikkhave idān' eva Moggallāno macchariyasetthiṃ dameti, pubbe p' esa iminā damito yevā“ 'ti vatvā imaṃ dhamma-de-sanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Illiso macchariyasetthi³ ahosi, Sakko devarājā Moggallāno, rājā Ānando, kappako pana aham evā“ 'ti. Illisa-jātakaṃ.

9. Kharassara-jātaka.

Yato viluttā ca hatā ca gāyo ti. Idam Satthā Jeta-vane viharanto aññatarāṃ amaccaṃ ārabha kathesi. Kosalarañño kira eko amacco rājānaṃ ārādhitvā paccantagāme rājabaliṃ labhivā corehi saddhiṃ ekato hutvā „aham manusse ādāya araṇṇaṃ pavissāmi, tumhe gāmaṃ vilumpitvā upaddhaṃ mayhaṃ dadeyyāthā“ 'ti vatvā page va manusse sannipātetvā araṇṇaṃ gantvā coresu āgantvā gāviyo ghātetvā maṃsaṃ khādītva gāmaṃ vilumpitvā gatesu sāyaṇhasamaye mahājanaparivuto āgacchati. Tassa na ciren' eva taṃ kammaṃ pāka-taṃ jātaṃ. Manussā rañño ārocesuṃ. Rājā na⁴ pakkosāpetvā dosaṃ paṭiṭṭhāpetvā suniggahitaṃ niggahetvā aññaṃ gāmaabhojakaṃ pesetvā Jetavanaṃ gantvā Bhagavato etaṃ atthaṃ ārocesi. Bhagavā „na ma-hārāja idān' ev' esa evaṃsilo, pubbe pi evaṃsilo yevā“ 'ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente ekassa amaccassa paccantagāmaṃ adāsi. Sabbaṃ purimasadi-sam eva. Tadā pana Bodhisatto vaṇijjāya paccante vica-

¹ so both MSS. instead of sabbaṃ?

² C^v nisinnātiko corr. to nisinnako.

³ both MSS. -setthiṃ ⁴ C^v taṃ.

ranto tasmiñ gāmake nivāsañ kappesi. So tasmiñ gāmabhojake sāyaṇhasamaye mahājanaparivārena bheriyā vajjamānāya āgacchante „ayaṃ duṭṭhabhojako corehi ekato hutvā gāmañ vilumpetvā coresu palāyitvā aṭavim pavitṭhesu idāni upasantūpasanto viya bheriyā vajjamānāya āgacchatīti“ imañ gātham āha:

Yato viluttā ca hatā ca gāvo
daḍḍhāni gehāni jano ca nīto
athāgamā puttahatāya putto
kharassarañ deṇḍimañ vādayanto ti. 78.

Tattha yato ti yadā, viluttā ca hatā eā 'ti vilumpitvā ca nīta maṃsañ khādanatthāya ca hatā ca, gāvo ti gorūpāni, daḍḍhānīti aggim datvā jhāpitāni, jano ca nīto ti karamaragāhañ gahetvā nīto, puttahatāya putto ti hataputtāya putto nillajjo ti attho, chinuahirottappassa hi mātā nāma n' atthi, iti so tassā jivanto pi hataputtatthāne tiṭṭhatīti hataputtāya putto nāma hoti, kharassarañ ti thaddhasaddaṃ, deṇḍimañ ti paṭahabheriñ.

Evam Bodhisatto imāya gāthāya taṃ paribhāsi, na ciren' eva e' assa taṃ kammañ pākaṭaṃ jātaṃ. Ath' assa rājā do-sānurūpañ niggaṃhañ akāsi.

Satthā „na mahārāja idān' ev' esa evaṃsilo, pubbe pi evaṃsilo yevā“ 'ti vatvā imañ dhammadesanañ āharitvā anusandhiñ ghaṭetvā jātakañ samodhānesi: „Tadā amacco idāni amacco yeva, gāthāya udāhārapaṇḍitaṃ pana aham evā“ 'ti. Kharassara-jātakañ.

10. Bhīmasenajātaka.

Yan te pavikatthitaṃ pure ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññatarañ vikatthitaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Eko kira bhikkhu „āvuso, amhākaṃ jātisaṃ jāti gottasaṃ gottaṃ nāma n' atthi, mayaṃ evarūpe nāma mahākhattiyakule jātā, gottena vā kulapadesena vā amhehi sadiṣo n' atthi, amhākaṃ suvaṇṇarajatādīnaṃ anto n' atthi, dāsakammakarāpi no sālīmaṃsodanaṃ bhuñjanti, kāsika-vatthaṃ nivāseṃti, kāsikavilepanaṃ vilimpanti, mayaṃ pabbajitabhāvena

etarahi evarūpāni lūkhāni bhojanāni bhuñjāma, lūkhāni cīvarāni dhāremā“ 'ti theranavamajjhimanāṃ bhikkhūnaṃ antare vikatthento jāti-ādivasena vāhento vañcento vicarati. Ath' assa ēko bhikkhu kulapadesaṃ parigaṇhitvā taṃ vikatthanabhāvaṃ bhikkhūnaṃ kathesi. Bhikkhū dhammasabbhāyaṃ sannipatitā „āvuso, asuko nāma bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā vikatthento vāhento¹ vicaratīti“ etassa agunaṃ kathayimsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarah; kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave so bhikkhu idān' eva vikatthento vicarati, pubbe pi vikatthento vāhento vicaratīti“ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto ekasmiṃ nigamagāme udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto Takkaṣilāya disāpāṃmokkhasa ācariyassa santike tayo vede atthārāsa vijjattthānāni uggahetvā sabbasippe nipphattiṃ patvā Culladhanuggahapaṇḍito nāma ahosi. So Takkaṣilato nikkhamitvā sabbasamayasippāni pariyesamāno Mahimsakaraṭṭhaṃ agamāsi. Imasmiṃ pana jātake Bodhisatto thokaṃ rasso oṇatākāro ahosi. So cintesi: „sac' āhaṃ kañci rājānaṃ upasaṃkamissāmi so 'evaṃ rassasarīro tvaṃ kiṃ amhākaṃ karissasīti' vakkhati, yaṃ nūnāhaṃ ārohapariṇāhasampannaṃ abhirūpaṃ ekaṃ purisaṃ phalakaṃ katvā tassa piṭṭhicchāyāya jīvikaṃ kappeyyan“ ti so tathārūpaṃ purisaṃ pariyesamāno Bhīmasenassa nāma² ekassa tantavāyassa³ tantavitattthānaṃ⁴ gantvā tena saddhiṃ paṭisaṇṭhāraṃ katvā „samma tvaṃ kiṃnāmo“ ti pucchi. „Ahaṃ Bhīmaseno nāmā“ 'ti. „Kiṃ pana tvaṃ abhirūpo upadhisampanno hutvā imaṃ lāmakakommaṃ karosīti“. „Jīvitum asakkonto“ ti. „Samma mā etaṃ kammaṃ kari, sakala-Jambudīpe mayā sadiso dhanuggaho nāma n' atthi, sace panāhaṃ kañci rājānaṃ passeyyaṃ so maṃ 'evaṃ rasso ayaṃ kiṃ amhākaṃ karissatīti' kopeyya, tvaṃ rājānaṃ disvā 'ahaṃ dhanuggaho' ti vakkhasi, rājā te paribbayaṃ datvā

¹ C^k omits vāhento. ² C^k ntavāyassa. ³ C^k nantaṃvinanaṭṭhānaṃ, C^p tantamvinaṭṭhānaṃ. ⁴ C^k karissasīti.

vuttiṃ nibaddhaṃ dassati, ahaṃ te uppannakammaṃ karonto
 tava piṭṭhicchāyā jīvissāmi, evaṃ ubho pi sukhitaṃ bhavissāma,
 karohi mama vacanan¹ ti āha. So „sādhū“² 'ti sampaticchi.
 Atha naṃ ādāya Bārāṇasīṃ gantvā sayāṃ Culladhanupatṭhako³
 hutvā taṃ purato katvā rājadvāre thatvā rañño ārocāpesi
 „āgacchatū“⁴ 'ti ca vutte ubho pi pavisitvā rājānaṃ vanditvā
 atṭhaṃsu, „kiṃkāraṇā āgat' atthā“⁵ 'ti ca vutte Bhīmaseno
 āha: „ahaṃ dhanuggaho, mayā sadiso sakala-Jambudīpe dha-
 nuggaho n' atthīti“⁶. „Kiṃ pana labhanto maṃ upatṭhahissa-
 sīti“⁷. „Addhamāse⁸ sahaṃsaṃ labhanto upatṭhahissāmi
 devā“⁹ 'ti. „Ayaṃ te puriso kiṃ hotīti“¹⁰. „Cullapatṭhako devā“¹¹
 'ti. „Sādhū, upatṭhahā“¹² 'ti. Tato patṭhāya Bhīmaseno rājā-
 naṃ upatṭhāti, uppannaṃ kiccaṃ paṇ' assa Bodhisatto va nī-
 tharati. Tena kho pana samayena Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ araṇṇe
 bahunnaṃ manussānaṃ saṅcaraṇamaggaṃ vyaggho chaḍḍāpeti,
 bahū¹³ manusse gahetvā khādāti. Taṃ pavattiṃ rañño āroce-
 suṃ. Rājā Bhīmasenaṃ pakkosāpetvā „sakkhissasi tāta tvaṃ
 vyagghaṃ gaṇhituṃ“¹⁴ ti āha. „Deva, kiṃ dhanuggaho nāmāhaṃ
 yadi vyagghaṃ gahetuṃ na sakkomīti“¹⁵. Rājā tassa paribbayaṃ
 datvā uyyojesi. So gharaṃ gantvā Bodhisattassa kathesi.
 Bodhisatto „sādhū samma gacchā“¹⁶ 'ti āha. „Tvaṃ pana na
 gamissasīti“¹⁷. „Ahaṃ na gamissāmi“¹⁸, upāyaṃ pana te ācikkhi-
 sāmīti“¹⁹. „Ācikkha sammā“²⁰ 'ti. „Tvaṃ vyagghassa vasaṇa-
 tṭhānaṃ sahasā ekako va mā agamāsi, jānapadamanusse pana
 saṇṇipādetvā ekaṃ vā dve vā dhanusahassāni gāhāpetvā“²¹ tattha
 gantvā vyagghassa utṭhitabhāvaṃ ñatvā palāyitvā ekaṃ gumbaṃ
 pavisitvā udarena nipajjeyyāsi, jānapadaṃ va vyagghaṃ pothetvā
 gaṇhissanti, tehi vyagghe gahite tvaṃ dantehi ekaṃ valliṃ
 chinditvā koṭiyaṃ gahetvā matavyagghassa santikaṃ gantvā
 'bho ken' esa vyaggho mārito ti, ahaṃ imaṃ vyagghaṃ goṇaṃ

¹ so both MSS. instead of -dhanuggahup-. ² both MSS. -hissatīti. ³ both
 MSS. -so. ⁴ C² bahu. ⁵ C² upagamissāmi. ⁶ C² gahā-.

viya valliya bandhitvā raṇṇo santikaṃ nessāmīti valliṃ atthāya gumbaṃ pavittṭho, mayā valliya anābhatāya eva ken' esa mārito ti katheyyā' 'ti, atha te jānapadā bhītatasiṭṭā 'sāmi mā raṇṇo ācikkhīti' bahuṃ dhanāṃ dassanti, vyaggho tayā gahito va bhavissati, raṇṇo pi santikā bahuṃ dhanāṃ labhissasīti¹. So „sādhū“ 'ti gantvā Bodhisattena kathitanīyāmen' eva vyagghaṃ gahetvā araṇṇaṃ khemaṃ katvā mahājanaparivuto Bārāṇasīṃ āgantvā rājānaṃ disvā „gahito me deva vyaggho, araṇṇaṃ khemaṃ katan“ ti āha. Rājā tuṭṭho bahuṃ dhanāṃ adāsi. Pun' ekadivasaṃ „ekaṃ maggaṃ mahiso chaddāpetīti“ raṇṇo ārocayīmsu. Rājā tath' eva Bhīmasenaṃ pesesi. So Bodhisattena dinnanayena vyagghaṃ viya tam pi gahetvā āgañchi. Rājā puna bahuṃ dhanāṃ adāsi. Mahantaṃ issariyaṃ jātāṃ. So issariyamadamatto Bodhisatte avaṇṇaṃ katvā tassa vacanaṃ na gaṇhāti, „nāhaṃ tam nissāya jīvāmi, kiṃ tvaṃ nēva puriso“ ti ādīni pharusavacanāni vadati. Atha katipāhaccayen' ev' eko sapattarājā āgantvā Bārāṇasīṃ uparundhitvā „rajjāṃ vā detu yuddhaṃ vā“ ti raṇṇo sāsanaṃ pesesi. Rājā „yujjhāhīti“ Bhīmasenaṃ pesesi. So sabbanāhasannaddho bhaṭavesaṃ gahetvā susannaddhassa vāraṇassa piṭṭhe nisīdi. Bodhisatto pi tassa maraṇabhayaena sabbasannāhasannaddho Bhīmasenaṃ² eva pacchimāsane nisīdi. Vāraṇo mahājanaparivuto nagaradvārena nikkhamitvā saṃgāmasīsaṃ pāpuṃ¹. Bhīmaseno yuddhabherisaddaṃ sutvā va kampitūṃ āradhho. Bodhisatto „idān' esa hatthipiṭṭhā patitvā marissasīti²“ hatthito apatanatthaṃ Bhīmasenaṃ yottena parikkhipitvā gaṇhi. Bhīmaseno sampahāraṭṭhānaṃ disvā maraṇabhayaatajjito sarīraṇaṃ jena hatthipiṭṭhaṃ dūsesi. Bodhisatto „na kho te Bhīmasena purimena pacchimaṃ sameti, tvaṃ pubbe saṃgāmayodho viya ahosi, idāni hatthipiṭṭhaṃ dūsesīti“ vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

¹ Ck -pī, C^o -ni. ² so both MSS.

Yan te pavikatthitaṃ pure
 atha te pūtisarā saṃjanti pacchā
 ubhayaṃ na sameti Bhīmasena
 yuddhakathā ca idaṃ ca te vihaññaṃ ti. 79.

Tattha yan te pavikatthitaṃ pure ti yan tvayā pubbe kiṃ tvaṃ yeva puriso nāham¹ pi saṃgāmayodho ti vikatthitaṃ vamaṃ² vacanaṃ vuttarā idaṃ³ tāva ekaṃ, atha te pūtisarā saṃjanti pacchā atha te ime pūtibhāvena saraṇabhāvena ca pūtisarā ti laddhanāmā sarīraḷaṇḷadhārā⁴ saṃjanti ḷaṇḷajanti paggharanti, pacchā ti tato pure vikatthitato aparabhāge idāni imasmiṃ saṃgāmasīse ti attho, ubhayaṃ na sameti Bhīmasenā ti idaṃ Bhīmasena ubhayaṃ na sameti, katarāṃ: yuddhakathā ca idaṃ ca te vihaññaṃ, yā ca pure kathitā yuddhakathā yaṃ ca te idāni vihaññaṃ kilamatho hatthipittṭhaṃ dūsanā-kārappatto vigāto ti attho.

Evam Bodhisatto taṃ garahitvā „mā bhāyi samma, kasinā mayi tṭhite vihaññaṃsīti“ Bhīmasenaṃ hatthipittṭhito otāretvā „nahāyitvā gehaṃ eva gacchā“ 'ti uyyojetvā „ajja mayā pākāṭena bhaviturū vaṭṭatīti“ saṃgāmaṃ pavisitvā unnaditvā bala-kotṭhakaṃ bhinditvā sapattarājānaṃ jīvagāhaṃ gāhāpetvā Bārāṇasirañño santikaṃ agamāsi. Rājā tuṭṭho Bodhisattassa mahantaṃ yasaṃ adāsi. Tato paṭṭhāya Culladhanuggahapaṇḍito ti sakala-Jambudīpe pākāṭo ahoṣi. So Bhīmasenassa paribayaṃ datvā sakatṭhānaṃ eva pesetvā dānādāni puññaṃ katvā yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave idāṃ ev' esa bhikkhu vikattheti⁵, pubbe pi vikattheti yevā“ 'ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusan-dhīm ghaṭetvā jātakāṃ samodhānesi: „Tadā Bhīmaseno vikatthitabhikkhu ahoṣi, Culladhanuggahapaṇḍito pana ahaṃ evā“ 'ti. Bhīmasena-jātakaṃ. Varāṇavaggo aṭṭhamo.

¹ Ck nāha aham, C^v tāha aham. ² C^v vama. ³ C^v idan. ⁴ Ck -ḷaṇḷajam dhārā, C^v -ḷaṇḷajamdhārā. ⁵ both MSS. vikatthoti.

9. APĀYIMHAVAGGA.

1. Surāpānajātaka.

Apāyimha anaccimhā ti. Idam Satthā Kosambiyam upanissāya Ghositārāme viharanto Sāgatatttheram ārabba kathesi. Bhagavati hi Sāvattthiyam vassam vasitvā carikagamanena¹ Bhaddavatikam nāma nigamam sampatte gopālakā pasupālakā kassakā pathāvino ca Satthāram disvā vanditvā „mā bhante Bhagavā ambatittham agamāsi, ambatitthe jaṭilassame ambatitthako nāma nāgo āsīviso² ghoraviso Bhagavantam vihettheyyā“³ ti vārayimsu. Bhagavā tesam katham asuṇanto viya tesu yāva tatiyam vārayamānesu³ pi agamāsi yeva. Tatra sudam Bhagavati Bhaddavatikāya avidūre aññatarasmiṃ vanasaṇḍe viharante tena samayena buddhupaṭṭhāko Sāgato nāma thero puthujjanikāya iddhiyā samannāgato tam assamam upasamkamitvā tassa nāgarajassa vasanaṭṭhāne tiṇasantharakam paññāpetvā⁴ pallamkena nisīdi. Nāgo makkham asahamāno⁵ dhūmayi. Thero pi dhūmayi. Nāgo pajjali. Thero pi pajjali. Nāgassa tejo theram na bādhati. Therassa tejo nāgam bādhati. Eram so khaṇena tam nāgarājānam dametvā saraṇesu ca silesu ca patitthapetvā Satthu santikam agamāsi. Satthāpi Bhaddavatikāyam yathābhirantaṃ viharitvā Kosambim agamāsi. Sāgatatttherena nāgassa damitabhāro sakalajanapadam patthari. Kosambinagaravāsino Satthu paccuggamanam katvā Satthāram vanditvā Sāgatatttherassa santikam gantvā vanditvā ekamantaṃ ṭhitā evam āhaṃsu: „bhante yaṃ tumhākam dullabham tam vadeyyāthā⁶ ‘ti⁶ tad eva mayam paṭiyādessāmā“⁷ ti. Thero tuṇhī⁶ ahosi. Chabbaggiyā panāhaṃsu: „āvuso pabbijitānam nāma kāpotikā surā dullabhā c’ eva manāpā ca, sace tumhe therassa pasannam kāpotikam suram⁷ paṭiyādetthā“⁷ ti. Te „sādhū“⁷ ti sampācchitvā Satthāram svātānāya nimantetvā nagaram pavisitvā „attano attano gehe therassa dassāmā“⁷ ti kāpotikam pasannam paṭiyādetvā theram nimantetvā ghare ghare pasannam adāmsu. Thero pivitvā surāmadamatto nagaratonikkhamanto dvārantare pati, vippalapamāno nipajji. Satthā katabhattakicco nagarā nikkhamanto theram tenākārena nipannaṃ disvā „gaṇhatha bhikkhave Sāgatan“⁷ ti gāhāpetvā ārāmaṃ

¹ C^k carigamanena. ² both MSS. asī-. ³ both MSS. vāriya-. ⁴ C^o paññāpetvā. ⁵ C^k agamāno. ⁶ so both MSS. ⁷ both MSS. pasannā kāpotika suram.

agamāsi. Bhikkhū therassa sīsam Tathāgatassa pādanūle katvā tam nīpajjāpesuṃ. So parivattitvā pāde tathāgatābhimukhe katvā nīpajji. Sathā bhikkhū paṭipucchi: „kin nu kho bhikkhave yaṃ pubbe Sāgatassa mayi gāraṇaṃ tam idānī¹ atthīti“. „N' atthi bhante“ ti. „Bhikkhave ambatitthakaṃ nāgarājānaṃ ko dāsesīti“. „Sāgato bhante“ ti. „Kim pan' etarahi Sāgato udakadeḍḍubhakam² pi dametuṃ sakkuneyyā“ ti. „No h' etaṃ bhante“. „Api nu bhikkhave evarūpaṃ pātum yuttam yaṃ pivitvā evaṃ visaṇṇī hontīti“. „Ayuttam bhante“ ti. Atha kho Bhagavā theram garahitvā bhikkhū āmantetvā „surāmerayapāne pācittiyaṃ“ ti sikkhāpadaṃ paṇṇāpetvā utthāyāsanaṃ gandhakuṭṭim³ pāvisi. Dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū surāpānassa aṇaṇaṃ kathayimṃsu: „yāva mahādosā c' etaṃ āvuso surāpānaṃ nāma tāva paṇṇāsampannaṃ nāma iddhimantaṃ Sāgataṃ yathā Satthu guṇamattam pi na jānāti tathā akāsīti“. Sathā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāma“ ti vutte „na bhikkhave idān' eva suraṃ pivitvā pabbajitā visaṇṇīno honti, pubbe pi ahesuṃ yevā“ ti vatvā atītaṃ āhara⁴:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Kāsiraṭṭhe udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā jhānakīlaṃ kīlanto Himavantapadese vasati pañcahi antevāsikasatehi parivuto. Atha naṃ vassānasamaye sampatte antevāsikā āhaṃsu: „ācariya manussapathaṃ gantvā loṇambilaṃ sevitvā āgacchāma“ ti. „Āvuso, ahaṃ idh' eva vasissāmi, tumhe pana gantvā sarīraṃ santappetvā vassaṃ vītināmetvā āgacchathā“ ti. Te „sādhū“ ti ācariyaṃ vanditvā Bārāṇasiṃ gantvā rājuyyāne vasitvā punadivase bahidvāragāme yeva bhikkhāya caritvā suhitā hutvā⁵ punadivase nagaraṃ pavisiṃsu. Manussā sampiyāyamaṇā bhikkhaṃ ādaṃsu, katipāhaccayena ca rañño ārocesuṃ: „deva Himavantato pañcasatā isayo āgantvā uyyāne vasanti ghoratapaṃ parimāritindriyā sīlavanto“ ti. Rājā tesam guṇe sutvā uyyānaṃ gantvā vanditvā katapaṭisanthāro

¹ C^o idānī. ² C^o -deḍḍū-. ³ C^k -kuṭṭim. ⁴ C^k -rī. ⁵ C^k omits hutvā.

vassānaṃ catunāsāṃ¹ tatth' eva vasanatthāya paṭiññāṃ gahetvā nimantesi. Te tato paṭṭhāya rājagehe yeva bhuñjitvā uyyāne vasanti. Ath' ekadivasāṃ nagare surānakkhattaṃ nāma ahosi. Rājā „pabbajitānaṃ surā dullabhā“ ti bahūṃ uttamaṃ suraṃ dāpesi. Tāpasā suraṃ pivitvā uyyānaṃ gantvā surāmadamattā hutvā ekacce utṭhāya naccimsu ekacce gāyimsu ekacce naccitvā gāyitvā khāriyādini avattharitvā niddāyitvā² surāmade chinne pabujjhivā taṃ³ attano vippekāraṃ sutvā disvā „na amhehi pabbajitasārappaṃ katan“ ti roditvā paridevitvā „mayaṃ ācariyena vinābhūtattā evarūpaṃ pāpaṃ karimbhā“⁴ 'ti taṃ khaṇaṃ yeva uyyānaṃ pahāya Himavantaṃ gantvā paṭisāmitaparikkhārā ācariyaṃ vanditvā nisīditvā „kin nu kho tātā manussapathe bhikkhāya akilamamānā sukhaṃ vasittha samaggavāsaṃ ca pana vasitthā“⁵ 'ti pucchitā „ācariya sukhaṃ vasimha, api ca kho mayaṃ apātabbayuttakaṃ pivitvā visaññibhūtā satim paṭṭhāpetum asakkontā gāyimha c' eva naccimbhā“⁶ 'ti etam atthaṃ ārocentā imaṃ gāthaṃ samutṭhāpetvā āhaṃsu:

Apāyimha anaccimha agāyimha rudimha ca,
visaññakaraṇiṃ pītva⁶ diṭṭhā nāhumha vānarā ti. 80.

Tattha apāyimhā 'ti suraṃ pivimha, anaccimhā 'ti taṃ pivitvā⁷ hatthapāde lālentā naccimha, agāyimhā 'ti mukhaṃ vivaritvā⁸ āyatakena sareṇa gāyimha, rudimha cā 'ti puna vipapaṭisārino evarūpaṃ nāma amhehi katan ti rodimha, diṭṭhā nāhumha vānarā ti evarūpaṃ saññāvināsanato visaññikaraṇiṃ suraṃ pivitvā etad eva sādhu yaṃ vānarā nāhumhā 'ti, evaṃ te attano aggaṇaṃ kathesun.

Bodhisatto „garusaṃvāsarahitānaṃ nāma evarūpaṃ hoti yevā“ 'ti te tāpase garahitvā „puna evarūpaṃ mā karitthā“ 'ti tesāṃ ovādaṃ datvā aparihīnajjhāno Brahmaloḷa-parāyano ahosi.

¹ C^v catu-. ² both MSS. niddāyitvā. ³ C^k naṃ. ⁴ both MSS. vasitvā.

⁵ so both MSS. instead of naccimha cā? ⁶ C^v pītthā, C^k pītva. ⁷ C^v pivitthā.

⁸ C^v vivaritthā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
 -- ito patthāya hi „anusandhiṃ ghaṭetvā“ ti idaṃ pi na vakkhāma --
 „Tadā isigāṇo Buddhaparisā ahosi, gaṇasatthā pana ahaṃ evā“ ti.
 Surāpānajātakaṃ.

2. Mittavindajātaka.

Atikkamma ramaṇakaṃ ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ dubbacabhikkhuṃ ārabba kathesi. Imassa pana Jātakassa Kassapasammāsambuddha-kālikaṃ vatthuṃ Dasanipāte Mahāmittavindakajātake āvibhavissati.

Tadā pana Bodhisatto imaṃ gātham āha:

Atikkamma ramaṇakaṃ¹ sadāmatthaṃ ca dūbhakaṃ
 sv-āsi pāsāṇamāsīno² yasmā jīvaṃ na mokkhasīti. 81.

Tattha ramaṇakaṃ³ ti tasmiṃ kāle phalīkassa nāmaṃ, phalīkapāsādaṃ⁴ ca atikkanto sīti dīpeti, sadāmatthaṃ cā 'ti rajatassa nāmaṃ, rajatapāsādaṃ ca atikkanto sīti dīpeti, dūbhakaṃ ti maṇino nāmaṃ, maṇipāsādaṃ ca atikkanto sīti dīpeti, sv-āsi so si tvahi, pāsāṇamāsīno ti, uracakkaṃ nāma pāsāṇamayaṃ vā hoti maṇimayaṃ vā, taṃ pana pāsāṇamayaṃ, so ca tena āsīno abhinivīṭho ajjhottaṇo⁵, tasmā pāsāṇena āsīnattā⁶ pāsāṇasīno ti vattabbe vyañjana-sandhivasena makāraṃ ādāya pāsāṇamāsīno ti vuttaṃ, pāsāṇaṃ vā āsīno taṃ uracakkaṃ āsajja pāpupitvā (hito ti attho, yasmā jīvaṃ na mokkhasīti yasmā uracakkā yāva te pāpaṃ na khīyati tāva jīvanto yeva na muccissasi taṃ āsīno sīti).

Imaṃ gāthaṃ vatvā Bodhisatto attano devatṭhānaṃ⁷ yeva gato. Mittavindako pi uracakkaṃ ukkhipitvā mahādukkhaṃ anubhavamāno pāpakamme parikkhīṇe yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
 „Tadā⁸ Mittavindako dubbacabhikkhu ahosi, devarājā pana ahaṃ evā“ ti. Mittavindajātakaṃ.

¹ C^k raṇṇikaṃ. ² both MSS. pāsāṇamā-. ³ C^k maraṇakaṃ. ⁴ C^k phalīkassa nāmaṃ phalīkassa phalīkapāsādaṃ. ⁵ C^k ajjhe-. ⁶ C^v āsīnattā, C^k āsīnantā.

⁷ C^k devasanaṭṭhānaṃ, C^v devatṭhāna. ⁸ C^k omits tadā.

3. Kāḷakappaṇijātaka.

Mitto have sattapadena hotīti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam Anāthapiṇḍikassa mittam ārabha kathesi. So kira Anāthapiṇḍikena saddhim sahapamsukilīto ekācariyass' eva santike uggahitasippo nāmena Kāḷakappaṇī¹ nāma. So gacchante² kāle duggato hutvā jīvitum asakkonto seṭṭhino santikam agamāsi. So tam samassāsetvā paribbayaṃ datvā attano kuṭumbam paṭicchāpesi. So seṭṭhino upakārako hutvā sabbakiccāni karoti. Tam seṭṭhissa santikam āgatakāle „tiṭṭha Kāḷakappaṇi, nisīda Kāḷakappaṇi³, bhuñja Kāḷakappaṇī“ vadanti. Ath' ekadivasam seṭṭhino mittamaccā seṭṭhim upasamkamitvā evam āhamisu: „mahāseṭṭhi, mā etaṃ tava santike kari, 'tiṭṭha Kāḷakappaṇi, nisīda Kāḷakappaṇi³, bhuñja Kāḷakappaṇī' hi iminā saddena yakkho pi palāyeyya, na c' esa tayā samāno, duggato durupeto⁴, kiṃ te iminā“ ti. Anāthapiṇḍiko „nāmaṃ nāma vohāramattaṃ, na taṃ paṇḍitā pamāṇam karonti, sutamaṅgalikena⁵ nāma bhavitum na vaṭṭati, na sakkā mayā nāmaṃ nissāya sahapamsukilītaṃ⁶ sahāyaṃ paricajjitun“ ti tesam vacanaṃ anādāya ekadivasam attano bhogagāmaṃ gacchanto taṃ geharakkhakaṃ katvā agamāsi. Corā „seṭṭhi kira gāmakam gato, geham assa vilumpissamā“ ti nānāvudhahatthā rattibhāge āgantvā geham parivāresum. Itaro pi corānaṃ nēva āgamanam āsamkamāno aniddāyanto va nisīdi. So corānaṃ āgatabhāvaṃ nātvā manusse pabodhetum „tvam samkhama dhama, tvam ālāṅgam⁷ vādehīti“ mahāsamaṃjjaṃ karonto viya sakalanivesanaṃ ekasaddam kāresi. Corā „suññaṃ gehaṃ“ ti dussutam amhehi, idh' eva mahāseṭṭhīti“ pāsānamuggarādini tatth' eva chaḍḍetvā palāyimsu. Punadivase manussā tattha tattha chaḍḍite pāsānamuggarādayo disvā samvegappattā hutvā „sace aṇṇa evarūpo buddhisampanno gharavicārako nābhavissa corehi yathāruciya pavisitvā sabbageham viluttaṃ assa, imam dāhamittam nissāya seṭṭhino vaḍḍhi jātā“ ti tam pasamsitvā seṭṭhissa bhogagāmato āgatakāle sabbam tam payattim ārocayimsu. Atha ne seṭṭhi avoca: „tumhe evarūpaṃ mama geharakkhakaṃ mittam nikkadḍhāpetha, sac' āyaṃ tumhākaṃ vacanena mayā nikkadḍhito assa aṇṇa me kuṭumbam kiñci nābhavissa, nāmaṃ nāma appamāṇam hitacittam eva pamāṇam“ ti tassa uttaritaram paribbayaṃ datvā „atthi dāni me idam kathāpā-

¹ C^k kāḷakappaṇi, C^v kāḷakappaṇī. ² C^k -nto. ³ C^k kāla-. ⁴ C^k durū-. ⁵ C^v -maṅga-.

⁶ C^v -kilītam, C^k -kilīkam. ⁷ so both MSS. instead of ālāṅgam?

bhatan“ ti Satthu santikaṃ gantvā ādito paṭṭhāya taṃ pavattiṃ ārocesi. Satthā „na kho gahapati idān’ eva Kāḷakaraṇṇi¹ mitto attano mittassa gharakuṭumbaṃ rakkhati, pubbe pi rakkhi yevā“ ’ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
Bodhisatto mahāyaso seṭṭhi ahoṣi. Tassa Kāḷakaraṇṇi nāma
mitto ti sabbaṃ paccuppannasadisam eva. Bodhisatto bhoga-
gāmato āgato taṃ pavattiṃ sutvā „sace mayā tumhākaṃ va-
canena evarūpo mitto nikkaddhito assa ajja me kuṭumbaṃ
kiñci nābhaviṣṣā“ ’ti vatvā imaṃ gātham āha:

Mitto have sattapadena hoti,
sahāyo pana dvādasakena hoti,
māsaddhamāsenā ca nāti hoti,
tatuttariṃ attasamo pi hoti,
so ’haṃ kathaṃ attasukhassa hetu
cirasatthunaṃ² Kāḷakaraṇṇiṃ jaheyyan ti. 82.

Tattha have ti nipātamattaṃ, mettāyatiti mitto, mettim paccupaṭṭhāpeti³
sinehaṃ karotīti attho, so pan’ esa sattapadena hoti ekato sattapadavīti hāra-
manamattena hotīti attho, sahāyo pana dvādasakena hotīti sabbakiccānaṃ
ekato karaṇavasena sabbiriyaṭṭhesu saha⁴ gacchatīti sahāyo, so pan’ esa dvādas-
akena hoti dvādasāhaṃ ekato nivāsenā hotīti attho, māsaddhamāsenā ’ti mā-
senā vā addhamāsenā vā, nāti hotīti nātisamo hoti, tatuttariṃ ti tato uttariṃ
ekato vāsenā attasamo pi hoti eva, jaheyyan ti evarūpaṃ sahāyaṃ kathaṃ
jaheyyan ti mittarase guṇaṃ kathesi. Tato paṭṭhāya puna koci tass’ antare
vuttā nāma nāhoṣi⁵.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā Kāḷakaraṇṇi⁶ Ānando ahoṣi, Bārāṇasiseṭṭhi pana aham evā“ ’ti.
Kāḷakaraṇṇijātakaṃ.

¹ C^v kālā-. ² so both MSS. instead of ciravutthaṃ? ³ C^v -ṭṭhāpeti. ⁴ C^k saha.

⁵ C^k nahosi. ⁶ C^k kālakaraṇṇi, C^v kālakaraṇṇi.

4. Atthassadvārajātaka.

Ārogyam icche paramañ ca lābhan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam atthakusalam puttam ārabha katesi. Sāvatthiyam hi ekassa mahāvibhavassa seṭṭhino putto jātiyā sattavasso paññavā atthakusalo. So ekadivasam pitaram upasamkamitvā atthassa dvārapañham nāma pucchi. So tam na jānāti. Ath' assa etad ahoṣi: „ayam pañho atisukhumo, ṭhapetvā sabbaññū-Buddham añño uparibhavaggena heṭṭhā avicinā paricchinne lokasannivāse etam pañham kathetum samattho nāma n' atthīti“ so puttam ādāya bahumālāgandhavilepanam¹ gāhāpetvā Jetavanam gantvā Satthāram pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisinnō Bhagavantaṃ etad avoca: „ayam bhante dārako paññavā atthakusalo maṃ atthassa dvārapañham nāma pucchi, aham² tam pañham ajananto tumhākam santikam āgato, sādhu me Bhagavā tam pañham kathetū“ ti. Satthā „pubbe p' āham upāsaka iminā kumārakena tam pañham puṭṭho mayā c' assa³ kathito, tadā nam⁴ esa jānāti, idāni pana bhavasamkhepagatattā na sallakkhetīti“ vatvā tena yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente
Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahoṣi. Ath' assa putto
sattavassiko jātiyā paññavā atthakusalo. So ekadivasam
pitaram upasamkamitvā „tāta atthassa dvāram nāma kin“ ti
atthassa dvārapañham pucchi. Ath' assa pitā tam pañham
kathento imam gātham āha:

Ārogyam icche paramañ ca lābham,
sīlaṃ ca vuddhānumataṃ sutaṃ ca
dhammānuyattī ca alinatā ca
atthassa dvārā pamukhā cchal⁵ ete ti. 83.

Tattha ārogyam icche paramañ ca lābhan ti cakāro nipātamattaṃ, tāta paṭhamam eva ārogyasamikhātāṃ paramaṃ lābham iccheyyā ti imam attham dīpento evam āha, tattha ārogyam nāma sarīrassa ca cittassa ca ārogyabhāvo anāturatā, sarīre hi rogāture⁶ n' eva aladdham bhogalābham uppādetum sakkoti

¹ both MSS. bahū- ² C^h ahan. ³ C^h vassa. ⁴ C^h na. ⁵ so both MSS.

⁶ both MSS. rogāturāre.

na laddham paribhuñjitum, anāturo pana ubhayam p' etam sakkotiti, citte ca kilesāturo n' eva aladdham jhānādilābham uppādetum sakkoti na laddham puna samāpattivaseṇa paribhuñjitum ti, etasmiṃ anārogye sati aladdho pi lābho na labbhati laddho pi niratthako hoti, asati pan' etasmiṃ aladdho pi lābho labbhati laddho pi sātthako hoti ārogyaṃ paramo lābho nāma, tam sabbapaṭhamam icchi-tabbam, idam ekam atthassa dvāraṇ ti ayaṃ ettha attho, sīlam eā 'ti ācārasī-lam, iminā lokuttaracārittam dasseti, vuddhānumatan ti guṇavuddhānam paṇḍitānam anumataṃ, iminā nāpasampannānam¹ garūṇaṃ ovādaṃ dasseti, sutaṃ eā ti kārāṇaṇissitam sutam, iminā imasmiṃ loke atthanissitam bāhu-saccaṃ dasseti, dhammānūvattī eā 'ti tivīdhassa sucaritadhammassa anu-vattanaṃ, iminā duccaritadhammaṃ vajjetvā sucaritadhammānūvattanabhāvaṃ dasseti, alīnatā eā 'ti cittaṃ alīnatā añicatā, iminā cittaṃ asaṃkocaṃ² paṇḍitabhāvaṃ uttamabhāvaṃ dasseti, atthassa dvārā pamukhā cha³ ete ti attho nāma vaḍḍhi, tassa vaḍḍhisamkhātassa lokiyalokuttarassa⁴ atthassa ete pamukhā uttamā cha dvārā upāyā adhigamaṃ mukhāniti.

Evam Bodhisatto puttassa atthadvārāpaṇḍham kathesi. So tato paṭṭhāya tesu chasu dhammesu vatti. Bodhisatto pi dānādāni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā putto va paccuppanno putto, mahāseṭṭhi pana aham evā“ 'ti. Atthassadvārajātakaṃ.

5. Kimpakkajātaka.

Āyatiṃ⁵ dosam nāññāyā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam ukkaṇṭhitabhikkhum ārabha kathesi. Aññatara kira kulaputto Buddhasāsane uraṃ datvā pabbajito. Ekadivasaṃ Sāvattiyaṃ piṇḍāya caranto ekaṃ alaṃkacaitthiṃ disvā ukkaṇṭhi. Atha naṃ ācariyupajjhāyā Satthu santikaṃ ānayaṃsu. Satthā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchitvā „saccaṃ“ ti vutte „pañca kāmagaṇā nāma“ ete bhikkhu paribhogakāle ramaṇīyā, so pana nesam pari-bhogo⁶ miriyādisu paṭisandhidāyakaṭṭhā kimpakkaphalaparibhogasadiṣo⁷ hoti, kimpakkaphalaṃ nāma vaṇṇagandharasasampannaṃ, khāditaṃ pana antāni khaṇḍetvā jīvitaṃ kkhayaṃ pāpeti, pubbe bahujanā tassa dosam

¹ O^k nāna. ² C^o asaṃkoca. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. -rassī. ⁵ O^k āyati C^o āyati. ⁶ both MSS. paṭibhogo. ⁷ both MSS. -sadiṣā.

adisvā vaṇṇagandharasesu bajjhivā tam phalaṃ paribhuñjitvā jīvitak-khayaṃ pāpuṇimsū“ ‘ti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rajjaṃ kārente Bodhisatto satthavāho hutvā pañcāhi sakatasatehi pubbantā aparantaṃ¹ gacchanto aṭavimukhaṃ patvā manusse sannipātetvā „imissā aṭaviyā visarukkā nāma atthi, mā kho maṃ anāpucchā pubbe akhāditaṃ phalāni khādītthā“ ‘ti ovadi. Manussa aṭaviṃ atikkamivā aṭavimukhe ekaṃ kimpakkarukkhaṃ phala-bhāranamitasākhaṃ addasaṃsu, tassa khandhasākhapattaphalāni saṇṭhānavannaṇarasagandhehi ambasadisān’ eva. Tesu ekacce vaṇṇagandharasesu bandhitvā ambaphalasaññāya phalāni khā-diṃsu, ekacce „satthavāhaṃ pucchitvā khādissāmā“ ‘ti gahetvā aṭṭhaṃsu. Bodhisatto taṃ ṭhānaṃ patvā gahetvā ṭhite² phalāni chaḍḍāpetvā ye khādamānā aṭṭhaṃsu te vamaṇaṃ karetvā tesāṃ bhesajjaṃ adāsi. Tesu ekacce ārogā jātā, paṭhamam eva khādītva ṭhitaṃ pana jīvitakkhayaṃ pattā. Bodhisatto pi icchi-taṭṭhānaṃ sotthinaṃ gantvā lābhaṃ labhitvā puna sakatṭhānam eva āgantvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā taṃ³ vatthuṃ kathetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthaṃ āha:

Āyatiṃ dosaṃ nāññāya yo kāme patisevati
vipākante hanantī naṃ kimpakkamā iva bhakkhitaṃ ti. 84.

Tattha āyatiṃ dosaṃ nāññāyā ‘ti anāgate dosaṃ nāññāya ajānitvā ti attho, yo kāme patisevatīti yo vatthukāme ca kilesakāme ca patisevati, vipākante hanantī naṃ ti te kālā⁴ naṃ purisaṃ attano vipākasamkhāte ante nirayādisu uppannaṃ nānappakārena dukkheṇa saṃyojijamānā⁵ hanantī, kathaṃ: kimpakkamā iva bhakkhitaṃ yathā paribhogakāle vaṇṇagandharasa-sampattiyaṃ manāpaṃ kimpakkaphalaṃ anāgataṃ dosaṃ adisvā bhakkhitaṃ ante hanatī jīvitakkhayaṃ pāpetīti.

Evaṃ paribhogakāle manāpāpi kāmā vipākakāle hanantīti desanaṃ yathānusandhiṃ pāpetvā saccāni pakāsesi. Ukkaṇṭhitabhikkhu sotā-

¹ both MSS. parantā. ² both MSS. ṭhita. ³ C^k naṃ. ⁴ so both MSS. instead of kāmā? ⁵ C^k -yojija-.

pattiphalam¹ pāpuṇi, sesaparisāya pi keci sotāpannā keci sakadāgāmino keci anāgāmino keci arahanto ahesuṃ. Satthāpi imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā jātaṃ sāmodhānesi: „Tadā parisā Buddhaparisā ahoṣi, satthavāho pana aham evā“² ti. Kimpakkajātakaṃ.

6. Sīlavīmaṃsanajātaka.

Sīlam kir' eva kalyāṇan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ sīlavīmaṃsakam² brāhmaṇaṃ ārabha kathesi. So kira Kosalarājānaṃ nissāya jīvati tisaṇagato akhaṇḍapañcaśīlo tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū. Rājā „ayaṃ sīlavā“ ti tassa atirekasammānaṃ karoti. So cintesi: „ayaṃ rājā mayhaṃ aññabrāhmaṇehi³ atirekasammānaṃ karoti, ativiya maṃ garuṃ katvā passati, kin nu kho esa mama jātigottakulapadesasippasampattim⁴ nissāya imaṃ sammānaṃ karoti udāhu sīlasampattim, vīmaṃsissāmi tāvā“⁵ ti so ekadivasaṃ rājupatthānaṃ gantvā gharāṃ gacchanto ekassa heraññikassa phalakato anāpucchitvā ekaṃ kahāpaṇaṃ gahetvā agamāsi. Heraññiko brāhmaṇe garubhāvena kiñci avatvā va nisīdi. Punadivase dve kahāpaṇe gaṇhi. Heraññiko tath' eva adhiyāsesi. Tatiyadivase kahāpaṇamuttīm aggahesi. Atha naṃ heraññiko „ajja te tatiyo divaso rājakuṭumbaṃ vilumpantassā“⁶ ti „rājakuṭumbaṃ vilumpakacoro me gahito“ ti tikkhattum viravi. Atha naṃ manussā ito c' ito cāgantvā „ciraṇ dāni tvaṃ sīlavā⁵ viya vicarīti“ dve tayo pahāre datvā bandhitvā rañño dassesuṃ. Rājā vippatīsārī hutvā „kasmā brāhmaṇa evarūpaṃ dussīlakammaṃ karosīti“⁶ vatvā „gacchatha, tassa rājānaṃ⁷ karoṭhā“ ti āha. Brāhmaṇo „nāhaṃ mahārāja coro“ ti āha. „Atha kasmā rājakuṭumbakassa phalakato kahāpaṇe gaṇhīti“. „Etaṃ mayā tayi mama sammānaṃ karonte⁸ 'kin nu kho rājā mama jātiādīni nissāya atisammānaṃ karoti udāhu sīlaṃ nissāyā' ti vīmaṃsanatthāya katāṃ, idāni pana mayā ekaṃsena nātaṃ, yathā sīlam eva nissāya tayā mama sammāno kato na jātiyādīni tathā⁹ hi me idāni rājānaṃ¹⁰ kāresīti, sv-āhaṃ iminā kāraṇena 'imasmiṃ loke sīlam eva uttamaṃ sīlaṃ pamukhaṃ' ti sannitthānaṃ gato, imassa paṇāhaṃ sīlassa anuc-

¹ C^v -phalaṃ corr. to -phale. ² C^v -ka. ³ C^k aññāmbra-. ⁴ both MSS. -sippaṃ-. ⁵ both MSS. sīlavā. ⁶ both MSS. karohīti. ⁷ C^v rājānaṃ, C^k rājā. ⁸ C^k tayimmānaṃ karonto corr. to taya-, C^v tayi mama sammāna karonto. ⁹ C^v yathā. ¹⁰ both MSS. rājānaṃ.

chavikaṃ karonto gehe t̥hito kilese paribhuñjanto na sakkhissāmi kātum, ajj' eva Jetavanam gantvā Satthu santike pabbajissāmi, pabbajjam me dehiti" vatvā rājānam anujānāpetvā jetavanābhimukho pāyāsi. Atha nam nātisuhajjabandhavā sannipādetvā nivāretum asakkontā¹ nivattimsu. So Satthu santikaṃ gantvā pabbajjam yācitvā pabbajjaṃ ca upasampadaṃ ca labhitvā avissatthakammanto vipassanaṃ vad̐dhetvā arahattaṃ patvā Satthāraṃ upasamkamitvā „bhante mayham pabbajjā matthakaṃ pattā" ti aññaṃ vyākāsi. Tassa taṃ aññavyākaraṇaṃ² bhikkhusaṃghe pākaṭaṃ jātaṃ. Ath' ekadivasaṃ dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū „āvuso asuko nāma rañño upat̥thākabrāhmaṇo attano sīlaṃ vīmaṃsitvā rājānaṃ āpucchitvā arahatte³ patit̥thito" ti tassa guṇaṃ kathayamānā nisidimsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāma" 'ti vutte „na bhikkhave idāni ayam eva brāhmaṇo attano sīlaṃ vīmaṃsitvā pabbajitvā attano patit̥tham akāsi, pubbe pi paṇḍitā attano sīlaṃ vīmaṃsitvā pabbajitvā attano patit̥tham karimsū 'ti vatvā at̥tāma āhari:

At̥te Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa purohito ahosi⁴ dānādimutto sīlajjhāsayo akhaṇḍapañcasilo. Rājā sesabrāhmaṇehi atirekaṃ tassa sammanāmaṃ karot̥ti sabbaṃ purimasadisam eva. Bodhisatte pana bandhitvā rañño santikaṃ nīyamāne⁵ ahigun̐dikā antaravithiyaṃ sappam̐ kilāpentā⁶ nam nam̐gut̐the gaṇhanti gīvāya gaṇhanti gale veṭhenti. Bodhisatto te disvā „mā tātā etaṃ sappam̐ nam̐gut̐the gaṇhatha, mā gīvāya⁷, mā gale veṭhetha, ayam⁸ hi vo ḍasitvā jīvitakkhayaṃ pāpeyyā" 'ti āha. Ahigun̐dikā⁹ „brāhmaṇa sappo sīlavā ācārasampanno, tādiso dussilo na hoti, tvaṃ pana attano dussīlatāya anācārena 'rājakuṭumbavilumpakacoro' ti bandhitvā nīyāsi¹⁰ " āhaṃsu. So cintesi: „sappāpi tāva aḍasantā avihet̐henta sīlavanto ti nāmaṃ labhanti, kim aṅga¹¹ pana manussabhūtā, sīlaṃ yeva imasmiṃ loke uttamaṃ,

¹ C^v -to. ² C^k aññaṃ-. ³ both MSS. arahante. ⁴ C^k purohito. ⁵ C^v niyya-.
⁶ both MSS. kilā-. ⁷ both MSS. gīvāya. ⁸ so both MSS. ⁹ C^k adds āha,
C^v a. ¹⁰ C^k niyyā-. ¹¹ C^k kimahaṃ.

n' atthi tato uttaritaran" ti. Atha nañ netvā rañño dassetum. Rājā „kiñ idañ tātā" ti pucchi. „Rājakuṭumbavilumpakacoro devā" 'ti. „Tena hi 'ssa rājānañ karoṭhā" 'ti. Brāhmaṇo „nāhañ mahārāja coro" ti āha. „Atha kasmā kahāpaṇe aggahesīti" ca vutto purimanayen' eva sabbam ārocento „sv-āhañ iminā kāraṇena 'imasmiñ loke sīlam eva uttamañ sīlañ pāmukkhān' ti sannitṭhānañ gato" ti vatvā „tiṭṭhatu tāva idañ, āsīviso tāva aḍasanto aviheṭṭento sīlavā ti vattabhamattañ labhati, imināpi kāraṇena sīlam eva uttamañ sīlañ pavaran" ti sīlañ vaṇṇento imañ¹ gāthañ āha:

Sīlañ kir' eva kalyāṇaṃ, sīlañ loke anuttaraṃ,
passa: ghoraviso nāgo sīlavā² ti na haññatīti. 85.

Tattha sīlañ kir' evā 'ti kāyavācācitteti avitikkamanasānkhātā³ ācāra-sīlam eva, kirā ti anussavavasena vadati, kalyāṇaṃ ti sundaratarāṃ, anuttaraṃ ti jeṭṭhakaṃ sabbaguṇadāyakaṃ, passā 'ti attanā diṭṭhakāraṇaṃ abhimukhañ karonto katheti, sīlavā ti na haññatīti ghoraviso pi samāno aḍasana-aviheṭṭhanamattakena sīlavā ti pasamsaṃ labhati, na haññati na vihaññatīti, imināpi kāraṇena sīlam eva uttamañ ti.

Evam Bodhisatto imāya gāthāya⁴ rañño dhammañ desetvā kāme pahāya isipabbajjañ pabbajitvā Himavantañ pavisitvā pañca abhiññā atṭha samāpattiyo nibbattetvā Brahmalo-
parāyano⁵ ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammaḍesaṇaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā rājaparisā Buddhaparisā ahoṣi, purohito pana ahaṃ evā" 'ti
Sīlavimaṃsanajātakaṃ.

7. Maṅgalajātaka.

Yassa maṅgalā samūhatā ti. Idam Satthā Veḷuvane viharanto ekaṃ sāṭṭakalakkaṇabrāhmaṇaṃ ārabha kathesi.

¹ C^k omits imañ. ² both MSS. sīlavā. ³ C^v vitikkamanasānkhātāṃ, C^k kāyavācācintetivittikkamanasākhātāṃ. ⁴ C^v gāthāyaṃ. ⁵ C^k -ṇo.

Rājagahavāsiko kir' eko brāhmaṇo kotūhalamaṅgaliko tisu ratanesu appasanno micchādītthi aḍḍho mahaddhano mahābhogo. Tassa samugge ṭhapitaṃ sātākayugam̐ mūsikā khādi. Ath' assa sīsam̐ nahāyitvā „sātāke āharathā“ 'ti vuttakāle mūsikāya khāditabhāvaṃ ārocayimsu. So cintesi: „sace idaṃ mūsikadaṭṭham̐ sātākayugam̐ imasmiṃ gehe bhavissati mahāvināso bhavissati, idaṃ hi avamaṅgalaṃ kālakaṇṇisadisam̐, puttadhītānam̐ pi dāsakammakarādīnam̐ vā' na sakkā dātum̐, yo hi idaṃ gaṇhissati sabbassa mahāvināso bhavissati, āmakasusāne chaḍḍāpessāmī, na kho pana sakkā dāsādīnam̐ hatthe dātum̐, te hi ettha lobham̐ uppādetvā idaṃ gahetvā vināsam̐ pāpuṇeyyūṃ², puttassa taṃ hatthe dassāmīti“ so puttaṃ pakkosāpetvā taṃ atthaṃ ārocevā „tvam̐ pi naṃ tāta hatthena aḥusitvā daṇḍakena gahetvā āmakasusāne chaḍḍetvā sasīsam̐ nahāyitvā ehitvā“ pesesi. Satthāpi kho taṃ divasaṃ paccūsasamaye veneyyabandhave olokeno imesaṃ pitāputtānaṃ sotāpattiphalassa upanissayaṃ disvā migavīthiṃ gahetvā migaluddako viya gantvā āmakasusānadvāre nisīdi chabbannabuddharaṃsiyo vissajjento. Māṇavo pitu vacanaṃ sampatichchitvā agārasappaṃ viya taṃ³ yugasātākam̐ yatthikotiyaṃ gahetvā āmakasusānadvāraṃ pāpuṇi. Atha naṃ Satthā „kiṃ karosi māṇava“ 'ti āha. „Bho Gotama, idaṃ sātākayugam̐ mūsikadaṭṭham̐ kālakaṇṇisadisam̐ halāhalavisūpamaṃ⁴ manā pitā 'aṇṇo etaṃ chaḍḍento lobham̐ uppādetvā gaṇheyyā' 'ti bhayena maṃ pahīni⁵, ahaṃ etaṃ 'chaḍḍetvā sīsam̐ nahāyissāmīti' ādāya⁶ gato 'mhi bho Gotamā' 'ti. „Tena chaḍḍehitī“. Māṇavo chaḍḍesi. Satthā „amhākaṃ dāni vaṭṭatīti“ tassa sammukhā va avamaṅgalaṃ „bho Gotama, etaṃ kālakaṇṇisadisam̐, mā gaṇhi mā gaṇhīti“ tasmiṃ vāriyamāne⁷ yeva gahetvā veḷuvanaṃbhimukho pāyāsi. Maṇavo vegena gantvā pitu ārocesi: „tāta mayā āmakasusāne chaḍḍitaṃ sātākayugam̐ samaṇo Gotamo 'amhākaṃ vaṭṭatīti' mayā vāriyamāno pi gahetvā Veḷuvanaṃ gato“ ti. Brāhmaṇo cintesi: „taṃ sātākayugam̐ avamaṅgalaṃ kālakaṇṇisadisam̐, taṃ valaṇṇento samaṇo pi Gotamo nassissati, tato amhākaṃ garahā bhavissati, samaṇassa Gotamassa aṇṇe⁸ bahusātāke datvā taṃ chaḍḍāpessāmīti“ so bahusātāke⁹ gāhāpetvā¹⁰ puttena saddhiṃ Veḷuvanaṃ gantvā Satthāraṃ disvā ekamantaṃ ṭhito evaṃ āha: „saccaṃ kira te bho Gotama āmakasu-

¹ so both MSS. instead of pi? ² both MSS. -neyyam̐. ³ C^k naṃ. ⁴ C^v halāhalā-, C^k halāhalā-. ⁵ C^k vāhiṇi, C^v vāhiṇi corr. topahiṇi. ⁶ both MSS. āha

⁷ C^k vāriyamāne. ⁸ both MSS. aṇṇo. ⁹ C^v bahū-. ¹⁰ C^v bāhā-.

sānā sāṭakayugaṃ gahitan¹ ti. „Saccam brāhmaṇa²“ ti. „Bho Gotama taṃ sāṭakayugaṃ avamaṅgalaṃ, tumhe taṃ paribhuñjamānā nassissatha, sakalavihāro pi nassissati, sace vo nivāsanaṃ vā pārupanaṃ vā na-ppahoti ime sāṭake gahetvā taṃ chaḍḍāpethā³“ ti. Atha naṃ Sattā „mayam brāhmaṇa pabbajitā nāma, amhākaṃ āmakasusāne antaravīthiyam saṃkāraṭṭhāne⁴ nahānatitthe mahāmagge ti evarūpesu ṭhānesu chaḍḍitā vā patitā vā pilotikā vaṭṭati, tvam pana na idān⁵ eva pubbe pi evamladdhiko yevā⁶“ ti tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Magadharatthe Rājagahanagare dhammiko Magadharājā rajjam kāresi. Tadā Bodhisatto ekasmiṃ udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā viññūtaṃ patto isipabbajjam pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā⁷ Himavante vasamāno ekasmiṃ kāle Himavantato nikkhamitvā Rājagahanagare⁸ rājuyyānaṃ patvā tattha vasitvā dutiyadivase bhikkhācārattāya nagaram pāvisi. Rājā taṃ disvā pakkosāpetvā pāsāde nisīdāpetvā bhojetvā uyyāne yeva vasanatthāya paṭiññāṃ gaṇhi. Bodhisatto rañño nivesane bhuñjitvā uyyāne vasati. Tasmim kāle Rājagahanagare⁹ Dussalakkhaṇabrāhmaṇo nāma ahosi. Tassa samugge ṭhapitaṃ sāṭakayugaṃ ti sabbam purimasadisam eva. Mānave pana susānaṃ gacchante Bodhisatto paṭhamataraṃ gantvā susānadvāre nisīditvā tena chaḍḍitaṃ sāṭakayugaṃ gahetvā uyyānaṃ agamāsi. Mānavo gantvā pitu ārocesi. Pitā „rājakulūpako¹⁰ tāpaso nasseyyā¹¹“ ti¹² Bodhisattassa santikaṃ gantvā „tāpasa tayā gahitasāṭake chaḍḍehi, mā nassīti¹³“ āha. Tāpaso „amhākaṃ susāne chaḍḍitapilotikā vaṭṭati, na mayam kotūhalamaṅgalikā, kotūhalamaṅgalaṃ nāma¹⁴ etam na Buddhapaccekaḥ bodhisattāhehi vaṇṇitaṃ, tasmā paṇḍitena kotūhalamaṅgalikena na bhavitabban¹⁵“ ti brāhmaṇassa dhammaṃ desesi. Brāhmaṇo dhammaṃ sutvā diṭṭhim bhinditvā Bodhisattaṃ saraṇaṃ gato. Bodhisatto pi aparihīnājjhāno Brahmaloḥa-parāyano ahosi.

¹ C^v saṃkāraṭṭhe. ² both MSS. nibbattitvā. ³ C^k -gahā-. ⁴ C^k -lupako.

⁵ both MSS. nasseyyāsīti.

Satthāpi imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā brāhmaṇassa dhammaṃ desento imaṃ gātham āha :

Yassa maṅgalā samūhatā
uppadā supinā ca lakkhaṇā ca
sa maṅgaladosavītivatto
yugayogādhigato na jātu-m-etīti. 86.

Tattha yassa maṅgalā samūhatā ti yassa arahato khīṇāsavassa diṭṭhamaṅgalaṃ sutamaṅgalaṃ mutamaṅgalaṃ ti ete maṅgalā samucchinna, uppadā supinā ca¹ lakkhaṇā cā 'ti evarūpo candaggāho bhavissati evarūpo suriyaggāho bhavissati evarūpo nakkhattaggāho bhavissati evarūpo ukkāpāto bhavissati evarūpo disādāho bhavissatīti ime pañca mahāuppadā, nānappakārakā supinā, subhagalakkhaṇaṃ dubbhagalakkhaṇaṃ itthilakkhaṇaṃ purisalakkhaṇaṃ dāsallakkhaṇaṃ dāsillakkhaṇaṃ asillakkhaṇaṃ usabhalakkhaṇaṃ āvudhalakkhaṇaṃ vatthalakkhaṇaṃ ti evamādikāni lakkhaṇāni, ime ca diṭṭhiṭṭhānā² yassa samūhatā na etehi uppadādihi attano maṅgalaṃ vā avamaṅgalaṃ vā pacceti, sa maṅgaladosavītivatto ti so khīṇāsavo sabbamaṅgaladosavītivatto atikkanto pajahitvā tīto, yugayogādhigato na jātumeti kodho ca upanāho ca makkho ca palāso³ cā 'ti ādinā nayena dve dve ekato āgatakkilesā yugā nāma, kāmayogo bhavayogo diṭṭhiyogo avijjāyogo ti ime saṃsāre⁴ yojanabhāvato cattāro yogā nāma, te yuge ca yogā cā 'ti yugayoge adhigato abhibhavitvā gato⁵ vītivatto samatikkanto khīṇāsavo bhikkhu, na jātumetīti puna paṭisandhivasena ekamsen' eva imaṃ lokaṃ na eti na gacchati.

Evam Satthā imāya gāthāya brāhmaṇassa dhammaṃ desetvā puna saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne brāhmaṇo saddhim puttena sotāpattiphale patiṭṭhahi. Satthā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā ete va⁶ pitāputtā ahesuṃ, tāpaso pana aham evā“ 'ti. Maṅgalajātakaṃ.

8. Sārambhajātaka.

Kalyāṇim eva muñceyyā 'ti. Idaṃ Satthā Sāvatthiyaṃ viharanto omasavādasikkhāpadaṃ ārabha kathesi. Dve pi vatthūni heṭṭhā Nandivisālajātake vuttasadisān' eva. Imasmiṃ pana jātake

¹ both MSS. omit ca. ² C^k diṭṭhadiṭṭhānā, C^v divadiṭṭhiṭṭhāna corr. to diṭṭhi-
ṭṭhānā. ³ so both MSS. instead of palāpo? ⁴ C^k saṃsāre. ⁵ C^k omits gato.
⁶ C^v ca.

Bodhisatto Gandhāraratthe Takkaṣilāyaṃ aññatarassa brāhmaṇassa Sārambho nāma balivaddo ahosi. Satthā idaṃ atītavatthuṃ ka-thetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Kalyāṇim eva muñceyya, na hi muñceyya pāpikaṃ,
mokkho kalyāṇiyā sādhu, mutvā tapati pāpikaṃ ti. 87.

Tattha kalyāṇimeva¹ muñceyyā 'ti catudosavinimuttakalyāṇiṃ sun-daraṃ anavajjaṃ vācam eva muñceyya vissajjeyya katheyya, na hi muñceyya pāpikaṃ ti pāpikaṃ lāmikaṃ 'paresaṃ appiyaṃ amanāpaṃ na muñceyya na katheyya, mokkho kalyāṇiyā sādhu 'ti kalyāṇavācāya vissajjanam eva imasmiṃ loke sādhu sundaraṃ bhaddakaṃ, mutvā tapati pāpikaṃ ti pāpikaṃ pharusāṃ vācam muñcivā vissajjetvā kathetvā so puggalo tapati socati kilamati.

Evam Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā brāhmaṇo Ānando ahosi, brāhmaṇi Uppalavaṇṇā, Sārambho pana aham evā“ 'ti. Sārambhajātakaṃ.

9. Kuhakajātaka.

Vācā va² kira te āsīti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ kuhakaṃ ārabba katesi. Kuhanavatthuṃ Uddālajātaka āvibhavissati.

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente ekaṃ gāmaṃ upanissāya eko kūṭajaṭṭilakuhakatāpasas³ vasati. Eko kūṭimbiko tassa araṇṇe paṇṇasālaṃ kāretvā tattha naṃ vāsento attano gehe paṇītāhārena paṭijaggati. So taṃ kūṭajaṭṭilaṃ „sīlavā eso“ ti saddahitvā corabhayena suvaṇṇanikkha-sataṃ tassa paṇṇasālaṃ netvā bhūmigataṃ katvā „idaṃ olokeyyāsi bhante“ ti āha. Atha naṃ tāpasas „pabbajitānaṃ nāma āvuso evarūpaṃ kathetuṃ na vaṭṭati, amhakaṃ parasan-take lobho nāma n' atthīti“ āha. So „sādhu bhante“ ti tassa vacanaṃ saddahitvā pakkāmi. Duṭṭhatāpasas „sakkā ettakena

¹ C^k kalyāṇināme, C^v kalyāṇināmeva. ² C^k vācāya. ³ C^v -jaṭṭilaṃku-.

jīvitun¹“ ti katipāhaṃ atikkamētvā taṃ suvaṇṇaṃ gahetvā antarāmagge ekasmiṃ thāne t̐apetvā āgantvā paṇṇasālāyam eva vasitvā punadivase tassa gehe bhattakiccaṃ katvā evaṃ āha: „āvuso mayāṃ tumhe nissāya ciraṃ vasimha, aticiram hi ekasmiṃ thāne vasantānaṃ manussehi saddhiṃ saṃsaggo hoti, saṃsaggo ca nāma pabbajitānaṃ malaṃ, tasmā gacchāṃ² ahan³“ ti vatvā tena punappuna yāciyamāno pi nivattitum na icchi. Atha naṃ so „evaṃ sante gacchatha bhante⁴“ ti yāva gāmadvāraṃ anugantvā nivatti. Tāpaso thokaṃ gantvā „imaṃ kuṭumbikaṃ⁵ mayā vañcetum vaṭṭatīti⁶“ cintetvā jaṭānaṃ antare tiṇaṃ t̐apetvā paṭinivatti. Kuṭumbiko „kiṃ bhante nivattitthā⁷“ ’ti pucchi. „āvuso tumbhākaṃ gehacchadanato me jaṭāsu ekatiṇaṃ laggaṃ, adinnadānaṃ ca nāma pabbajitānaṃ na vaṭṭati, taṃ ādāya āgato⁸ mhi⁹“. Kuṭumbiko „chaḍḍetvā gacchatha bhante¹⁰“ ti vatvā „tiṇasalākaṃ nāma parasantakaṃ na gaṇhati, aho kukkuccako me ayyo¹¹“ ti pasīditvā vanditvā uyyojesi. Tadā pana Bodhisattena bhaṇḍatthāya paccantaṃ gacchantena tasmiṃ nivesane nivāso gahito hoti. So tāpasassa vacanaṃ sutvā va „addhā iminā duṭṭhatāpasena imassa kiñci bhaṭaṃ bhavissatīti¹²“ kuṭumbikaṃ pucchi: „atthi¹³ pana te samma kiñci etassa tāpasassa santike nikkhittan¹⁴“ ti. „Atthi samma suvaṇṇanikkhasatan¹⁵“ ti. „Tena hi gaccha, taṃ¹⁶ upadhārehitī¹⁷“. So paṇṇasālaṃ gantvā adisvā vegenāgantvā „n¹⁸ atthi sammā¹⁹“ ’ti āha. „Na te suvaṇṇaṃ aññena gahitaṃ, ten²⁰ eva kuhakatāpasena gahitaṃ, ehi taṃ anubandhitvā gaṇhāmā²¹“ ’ti vegena gantvā kūṭatāpaṣaṃ gaṇhitvā hatthehi ca pādehi ca pothetvā suvaṇṇaṃ āharāpetvā gaṇhiṃsu. Bodhisatto suvaṇṇaṃ disvā „nikkhasataṃ haramāno asajjitvā²² tiṇamatte satto sīti²³“ vatvā naṃ²⁴ garahanto imaṃ gāthaṃ āha:

Vācā va²⁵ kira te āsī saṇhā sakhilabhāṇino,

tiṇamatte asajjittho²⁶ no ca nikkhasataṃ haran ti. 88.

¹ C^o kuṭim-. ² C^k atthina. ³ C^k nikkhittikaṃ. ⁴ C^k thaṃ. ⁵ C^k asajjhitvā.

⁶ C^o tvaṃ. ⁷ C^k ya. ⁸ both MSS. -tthe.

Tattha vācā va kira te āsi saṇhā sakhilabbhāṇino ti pabbajitānaṃ tiṇamattam pi adinnaṃ ādātum na vaṭṭatīti evaṃ sakhilaṃ muduvacanaṃ vadantassa vācā eva kira te saṇhā āsi, vacanamattam evam addhā ahoṣiti attho. tiṇamatte asajjittho ti kūṭajaṭila¹ ekissā tiṇasalakāya kukkucçaṃ kuru-māno traṃ satto āsatto laggo ahoṣi, no ca nikkhasataṃ haraṇaṃ ti imaṃ pana nikkhasataṃ haranto asatto nillaggo va jāto sīti.

Evam Bodhisatto taṃ garahitvā „mā su puna kūṭajaṭila evarūpaṃ akāsīti“ ovādaṃ datvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā „na bhikkhave idāṃ eva esa bhikkhu kuhako, pubbe pi kuhako yevā“ 'ti vatvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā kūṭatāpaso kuhakabhikkhu ahoṣi, paṇḍitapuriso pana aham evā“ 'ti. Kuhakajātakaṃ.

10. Akataññūjātaka.

Yo pubbe katakālyāṇo ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto Anāthapiṇḍikaṃ ārabha kathesi. Tassa² kir' eko paccantavāsiko seṭṭhi adiṭṭhasahāyo ahoṣi. So ekadā paccante uṭṭhānaka-bhaṇḍassa pañca sakataṣatāni pūretvā kammantikamanusse āha: „gacchatha bho, imaṃ bhaṇḍaṃ Sāvattthiṃ netvā amhākaṃ sahāyassa Anāthapiṇḍikamahāseṭṭhiṃ paccakkhena vikkīṇitvā paṭibhaṇḍaṃ āharathā“ 'ti. Te „sādhū“ 'ti tassa vacanaṃ sampaṭicchitvā Sāvattthiṃ gantvā mahāseṭṭhiṃ disvā paṇṇākāraṃ datvā taṃ pavattim ārocesum. Mahāseṭṭhi „svāgataṃ vo“ ti tesam āvāsaṃ ca paribbayaṃ ca dāpetvā sahāyassa sukhaṃ pucchitvā bhaṇḍaṃ vikkīṇitvā paṭibhaṇḍaṃ³ dāpesi. Te paccantaṃ gantvā taṃ atthaṃ attano seṭṭhiṃ ārocesum. Aparabhāge Anāthapiṇḍiko tath' eva pañca sakataṣatāni tattha pesesi. Mānussa tattha gantvā paṇṇākāraṃ ādāya paccantavāsikaseṭṭhiṃ passimsu. So „kuto āgacchatha“ 'ti pucchitvā „Sāvattthito, tumkākaṃ sahāyassa Anāthapiṇḍikassa santikā“ ti vutte „Anāthapiṇḍiko ti kas-saci purisassa nāmaṃ bhavissatīti“ parihasaṃ katvā paṇṇākāraṃ gahe-tvā „gacchatha tumhe“ ti uyyojesi, n' eva nivāsaṃ na paribbayaṃ dāpesi. Te sayam eva bhaṇḍaṃ vikkīṇitvā paṭibhaṇḍaṃ ādāya Sāvattthiṃ āgantvā seṭṭhiṃ taṃ pavattim ārocesum. Atha so paccanta-

¹ both MSS. -jaṭilaṃ. ² C^k nassa. ³ C^k pati-, C^v pani-. ⁴ C^k vāsi.

vāsi¹ puna pi ekavāraṃ tath' eva pañca sakataṣaṭāni Sāvattim pe-
sesi. Manussā paṇṇākāraṃ ādāya mahāsetthim passimsu. Te pana
disvā Anāthapiṇḍikassa gehe manussā „mayam sāmi etesaṃ nivāsaṃ
ca bhattaṃ ca paribbayaṃ ca jānissāmā“² 'ti vatvā tesam sakataṇi
bahinagare tathārūpe³ thāne mocāpetvā „tumhe idha vasatha, amhā-
kaṃ vo ghare yāgubhattaṃ ca paribbayaṃ ca bhavissatīti“⁴ gantvā
dāsakammakare sannipādetvā majjhimayāmasamantare pañca sakataṣa-
ṭāni vilumpitvā nivāsanapārūpanāni pi tesam⁵ acchinditvā goṇe palāpe-
tvā sakataṇi vicakkāni katvā bhūmiyaṃ thapetvā cakkāni pi gaṇhitvā
va agamaṃsu. Paccantavāsino nivāsanamattassāpi sāmikā ahutvā
bhītā vegena palāyitvā paccantam gatā. Setthimanussāpi taṃ pavattim
mahāsetthino ārocesuṃ. So „atthi dān' idam kathāpābhatan“⁶ ti
Satthu santikaṃ gantvā ādito paṭṭhāya sabbaṃ taṃ pavattim ārocesi.
„Na kho gahapati so paccantavāsi⁴ idān' eva evaṃsilo, pubbe pi
evaṃsilako va ahoṣīti“⁷ vatvā tena yācito atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadataṃ rajjaṃ kārente
Bodhisatto Bārāṇasiyaṃ mahāvibhavo setthi ahoṣi. Tass'
eko paccantavāsiko setthi aditṭhasahāyo sahāyo⁴ ti sabbaṃ
atitavattum paccuppannavatthusadisam eva. Bodhisatto pana
attano manussehi „ajja amhehi idam nāma katan“⁵ ti ārocito⁵
„paṭhamam attano katan upakāraṃ ajānantā pacchāpi evarūpaṃ
labhanti yevā“⁶ 'ti vatvā sampattaparisāya dhammaṃ desento
imam gātham āha:

Yo pubbe katakalyāṇo katattho nāvabujjhati
pacchā kicce samuppanne kattāraṃ nādhigacchatīti. 89.

Tatrāyaṃ piṇḍattho: khattiyādisu yo koci puriso pubbe paṭhamataraṃ
aññena katakalyāṇo katūpakāṇo katattho nipphāditakieco hutvā taṃ parena
attani katan kalyāṇaṃ c' eva na jānāti so pacchā attano kicce samuppanne tassa
kiccassa kattāraṃ nādhigacchati na labhatīti.

Evaṃ Bodhisatto imāya gāthāya dhammaṃ desetvā dānā-
dīni puññāni katvā yathākamman gato.

¹ C^k -vāsi. ² C^k yathārūpe. ³ C^v nesaṃ. ⁴ so both MSS. ⁵ both MSS. -te.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
 „Tadā paccantavāsī¹ idāni paccantavāsī yeva, Bārāṇasiseṭṭhi pana aham
 eva“² ti. Akataññūjātakaṃ. Apāyimhavaggo navamo.

10. LITTA VAGGA.

1. Littajātaka.

Littam paramena tejasā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto apaccavekkhitaparibhogaṃ ārabba kathesi. Tasmiṃ kira kāle bhikkhū cīvarādīni labhivā yebhuyyena apaccavekkhitvā paribhuñjanti. Te cattāro paccaye apaccavekkhitvā paribhuñjamānā yebhuyyena nirayatiracchānayanito na muñcanti. Satthā taṃ kāraṇaṃ nātvā² bhikkhūnaṃ anekapariyāyena dhammakathaṃ kathetvā apaccavekkhitaparibhoge³ ādīnaṃ⁴ kathetvā „bhikkhave bhikkhunā nāma cattāro paccaye labhivā apaccavekkhitvā paribhuñjitum na vattati⁵, tasmā ito paṭṭhāya paccavekkhitvā paribhuñjeyyāthā“⁶ ti paccavekkhānavidhiṃ dassento „idha bhikkhave bhikkhu paṭisaṃkhā yoniso cīvaraṃ paṭisevati sītassa paṭighātāyā“⁷ ti ādinā nayena tantim tṭhapetvā „bhikkhave cattāro paccaye evaṃ paccavekkhitvā paribhuñjitum vaṭṭati, apaccavekkhitaparibhogo nāma halāhalavisaparibhogasadiṣo, porāṇakā hi apaccavekkhitvā dosaṃ ajānitvā viṣaṃ paribhuñjitvā vipākante mahādukkhaṃ anubhavimsū“⁸ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rājjaṃ kārente Bodhisatto aññatarasmim mahābhogakule nibbattitvā vayappatto akkhadhutto ahosi. Athāpaṭo kūṭakkhadhutto Bodhisattena saddhiṃ kiṇanto attano jaye vattamāne keḷimaṇḍalaṃ⁶ na bhindati parājaya-kāle⁷ pana akkhaṃ mukhe pakkhipitvā „akkho naṭṭho“⁸ ti keḷimaṇḍalaṃ⁸ bhinditvā pakkamati. Bodhi-

¹ so both MSS. ² C^v katvā. ³ C^k -bhogena. ⁴ both MSS. ādīnava. ⁵ C^v vaddhati. ⁶ both MSS. -maṇḍalaṃ. ⁷ both MSS. parājaya-kāle. ⁸ C^v -laṃ.

satto tassa kāraṇaṃ ſātvā „hotu jāniſſāṃ” ettha paṇ¹“ ti akkhe
 ādāya attano ghare haḷāhaḷaviſena rajetvā² punappuna ſukkhā-
 petvā te ādāya tassa ſantikaṃ gantvā „ehi ſamma, akkhehi
 kiḷāma³” ti āha. So „ſādhū ſammā” ti keḷimaṇḍalaṃ⁴ ſajjetvā
 tena ſaddhiṃ kiḷanto attano parājayakāle ekaṃ mukhe paḅkhiṇi.
 Atha naṃ Bodhiſatto tathā karontaṃ diſvā „gilāhi tāva, paḅchā
 ‘idan nāma tan’ ti jāniſſaſīti” codetuṃ imaṃ gātham āha:

Littaṃ paramena tejaſā
 gilam akkhaṃ puriſo na bujḅhati,
 gila re gila⁵ pāpadhutta⁶,
 paḅchā te kaṭukaṃ⁷ bhaviſſatīti. 90.

Tattha littaṃ⁸ makkhiṭaṃ raṇḅiṭaṃ, paramena tejaſā ti uttamatejaſaṃ-
 panna haḷāhaḷaviſena, gilaṇ ti gilanto, akkhaṇ ti guḷakaṃ⁹, na bujḅhatīti
 ayam me gilato idan nāma kariſſatīti na jānāti, gila re ti gilāhi are, gilā¹⁰ ti
 puna pi codento vadati, paḅchā te kaṭukaṃ¹⁰ bhaviſſatīti imaſmiṃ te
 akkhe galite etaṃ viſaṃ tiḅhiṇaṃ bhaviſſatīti attho.

Bodhiſattassa kaṭhentaſſa’ eva kaṭhentaſſa’ eva¹⁰ viſavegena
 mucchito akkhini paſivattetvā khaṇḅhaṃ nāmetvā paṭi. Bodhi-
 ſatto „idāni ’ſſa jīvitadānaṃ dātuṃ vaṭṭatīti”¹¹ oſadhapariḅhā-
 viṭaṃ vamaṇayogaṃ datvā vaṇetvā ſappimaḅhuſakḅkharādayo
 khādāpetvā ārogaṃ¹² katvā „puna evarūpaṃ mā kāſīti” ovaḅitvā
 dānādini puṇṇāni katvā yaṭhākaṃmaṃ gato.

ſatthā imaṃ dhammaḅeſanaṃ āhaſitvā „bhikkhave apaccavekkhi-
 tapariḅhogo nāma apaccavekkhitvā kaṭaviſapariḅhogasadiſo hotīti” vaṭvā
 jātaḅaṃ ſamoḅhāneſi: „Tadā paṇḅitadhutto aham eva ahoſiṃ”.

Kūḅadhutto paṇ’ ettha na kaṭhiyati, yaṭhā c’ ettha evaṃ ſabbattha yo paṇa
 imaſmiṃ kāle na paṇḅiāyati ſo na kaṭhiyaty- evā’ ti. Littaajātaḅaṃ.

¹ C^k pat, read pattaṇ (Trenckner). ² ſo both MSS. ³ both MSS. kiḷamā.

⁴ both MSS. -maṇḅalaṃ. ⁵ C^k omits gila. ⁶ C^k pāpadhutta. ⁷ C^v -kaṃ.

⁸ C^k litthaṇ. ⁹ C^k gū-. ¹⁰ ſo both MSS. ¹¹ C^v vaddhatīti. ¹² C^v ārogaṃ.

2. Mahāsārajātaka.

Ukkaṭṭhe sūram icchantīti. Idam Satthā Jetavane viharanto āyasmantam Ānandaṃ ārabha kathesi. Ekasmiṃ samaye Kosalarāṇṇo itthiyo cintayīmsu: „Buddhuppādo nāma dullabho, tathā manussapaṭilābho paripuṇṇāyatanā ca, mayaṃ ca imaṃ ca¹ dullabham khaṇasamavāyaṃ labhitvāpi attano ruciya vihāraṃ gantvā dhammaṃ vā sotuṃ pūjaṃ vā kātuṃ dānaṃ vā dātuṃ na labhāma, mañjūsāya pakkhittā² viya vasāma, raṇṇo kathetvā amhākaṃ dhammaṃ desetum anucchavikaṃ ekaṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā tassa santike dhammaṃ sossāma, tato yaṃ sakkhissāma taṃ gaṇhissāma, dānādini puñṇāni karissāma, evaṃ no ayaṃ khaṇapaṭilābho saphalo bhavissatīti“ tā sabbāpi rājānaṃ upasamkamitvā attanā cintitakāraṇaṃ kathayīmsu. Rājā „sādhū“ ’ti sampaṭicchi. Ath’ ekadivasam uyyānakilaṃ kilītu-kāmo uyyānapālaṃ pakkosāpetvā „uyyānaṃ sodhehīti“ āha. Uyyānapālo uyyānaṃ sodhento Satthāraṃ aṇṇatarasmiṃ rukkhamaṇe nisinnaṃ disvā raṇṇo santikaṃ gantvā „suddham deva uyyānaṃ, api c’ettha aṇṇatarasmiṃ rukkhamaṇe Bhagavā nisinna“ ti āha. Rājā „sādhū samma, Satthu santike dhammaṃ pi sossāma“ ’ti alaṃkatarathaṃ abhiruyha uyyānaṃ gantvā Satthu santikaṃ agamāsi. Tasmīṃ ca samaye Chattapāṇi nāma’ eko anāgāmiupāsako Satthu santike dhammaṃ suṇamāno nisinna hoti. Rājā taṃ disvā āsaṃkamāno muhuttaṃ tathā vā puna „sac’ āyaṃ pāpako bhavēyya na Satthu santike nisīditvā dhammaṃ suṇēyya, apāpakena iminā bhavitabbaṃ“ ti cintetvā Satthāraṃ upasamkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Upāsako Buddhagāra-vena raṇṇo paccuṭṭhānaṃ vā vandanaṃ vā na akāsi, tena assa rājā anattamaṇo ahoṣi. Satthā tassa anattamaṇabhāvaṃ ñatvā upāsakassa guṇaṃ kathesi: „ayaṃ mahārāja upāsako bahussuto āgatāgamo kānesu vītārāgo“ ti. Rājā „na iminā orakena bhavitabbaṃ yassa Satthā guṇaṃ vaṇṇetīti“ cintetvā „upāsaka vadeyyāsi yena te attho“ ti āha. Upāsako „sādhū“ ’ti sampaṭicchi. Rājā Satthu santike dhammaṃ sutvā Satthāraṃ padakkhiṇaṃ kaṭvā pakkāmi. So ekadiva-saṃ upāsakaṃ bhuttaṭpātarāsaṃ chattaṃ adāya Jetavanaṃ gacchantam disvā pakkosāpetvā evaṃ āha: „tvam kira upāsaka bahussuto, amhākaṃ ca itthiyo dhammaṃ sotukāmā c’ eva uggahetukāmā ca, sādhū vat’ assa sace tāsāṃ dhammaṃ vāceyyāsīti“. „Deva gihīnaṃ³ nāma

¹ so both MSS. ² C^o pakkhittam. ³ C^o gihītam.

rājanterepure dhammaṃ desetum vā vācetum vā na patirūpaṃ, ayyānam eva patirūpaṃ“ ti. Rājā „saccaṃ esa¹ vadatīti“ taṃ uyyojetvā itthiyo pakkosāpetvā „bhadde ahaṃ tumhākaṃ dhammadesanattāhāya ca dhammaṃ vācanattāhāya“ ca Satthu santikaṃ gantvā ekaṃ bhikkhuṃ yācāmi, asītiyā mahāsāvakesu kataraṃ yācāmiti“ āha. Tā sabbā mantetvā dhammabhaṇḍāgāriyaṃ Ānandattheraṃ eva rocesuṃ. Rājā Satthu santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisinno evaṃ āha: „bhante, amhākaṃ gehe itthiyo Ānandattherassa santike dhammaṃ sotuṃ ca uggaṇhituṃ ca icchanti, sādhu vat’ assa sace amhākaṃ gehe dhammaṃ deseyya c’ eva vāceyyāsīti². Satthā „sādhū“ ’ti sampatīcchitvā therāṃ ānāpesi. Tato paṭṭhāya raṇṇo itthiyo therassa santike dhammaṃ suṇanti c’ eva uggaṇhanti ca. Ath’ ekadivasaṃ raṇṇo cūlāmaṇi naṭṭho. Rājā tassa naṭṭhabhāvaṃ sutvā amacce ānāpesi: „sabbe antovaḷaṇjanamanusse gaḥetvā cūlāmaṇiṃ āharāpethā“ ti. Amaccā mātugāme ādiṃ katvā cūlāmaṇiṃ paripucchantā adisvā mahājanaṃ kilamenti. Taṃ divasaṃ Ānandatthero rājanivesanaṃ pavīṭṭho. Yathā tā itthiyo pubbe therāṃ disvā va haṭṭhatuṭṭhā dhammaṃ suṇanti ca uggaṇhanti ca tathā akatvā sabbā domanassappattā va ahesuṃ. Tato therena „kasmā tumhe ajja evarūpā jātā“ ’ti pucchitā evaṃ āhaṃsu: „bhante ‘raṇṇo cūlāmaṇiṃ pariyesāma’ ’ti amaccā mātugāme upādāya antovaḷaṇjanake kilamenti, na jānāma kassa kiṃ bhaviṣṣa, ten’ amha domanassappattā“ ti. Thero „mā cintethā“ ’ti tā samassāsetvā raṇṇo santikaṃ gantvā paṇṇattāsane nisīditvā „maṇi kira te mahārāja naṭṭho“ ti pucchi. „Āma bhante“ ti. „Asakkhi pana taṃ āharāpetuṃ“ ti. „Bhante sabbāṃ antojanaṃ gaḥetvā kilamento pi na sakkomi āharāpetuṃ“ ti. „Mahārāja mahājanaṃ akilametvā va āharaṇūpāyo atthīti“. „Kataro bhante“ ti. „Piṇḍadānaṃ mahārājā“ ’ti. „Katarapiṇḍadānaṃ bhante“ ti. „Mahārāja yattakesu āsaṃkā atthi te gaṇetvā ekekassa ekekaṃ pilālapiṇḍaṃ³ vā mattikāpiṇḍaṃ vā datvā ‘imaṃ paccūsakāle āharitvā asukaṭṭhāne nāma pātethā’⁴ ti vattabbaṃ, yena gaḥito bhaviṣṣati so tasmīṃ pakkhipitvā āharissati, sace paṭhamadivase yeva pāṭenti icc-etaṃ kusalaṃ, noce pāṭenti dutiyadivase pi tatiyadivase pi tath’ eva kātābbaṃ, evaṃ mahājano ca na kilamissati maṇiṃ ca labhissasīti⁵“ evaṃ vatvā thero agamāsi. Rājā vuttanāyen’ eva tayo divase dāpesi, n’ eva maṇiṃ āharīṃsu.

¹ Ck evasa.² so both MSS. instead of vāceyya cū ’ti?³ so both MSS.instead of palala-? ⁴ both MSS. -ssatīti.

Thero tatiyadivase āgantvā „kiṃ mahārāja pātito maṇīti“ pucchi. „Na pātenti bhante“ ti. „Tena hi mahārāja mahātalasmiṃ¹ űeva paṭicchannatṭhāne mahācāṭiṃ ṭhapāpetvā udakassa pūrāpetvā sāṇiṃ parikkhipāpetvā ‘sabbe antovaḷaṇṇjanamanussā ca itthiyo ca uttarāsaṃgamā katvā ekako anto sāṇiṃ pavisitvā hatthaṃ dhovitvā āgacchatu’² ‘ti vadehīti“ thero imaṃ upāyaṃ ācikkhitvā pakkāmi. Rājā tathā kāresi. Maṇicoro cintesi: „dhammabhaṇḍāgārīko imaṃ adhikaraṇaṃ⁴ ādāya maṇiṃ adassetvā na osakkissatīti atṭhānam etaṃ pāfetuṃ dāni vaṭṭatīti“ maṇiṃ paṭicchannaṃ katvā ādāya anto sāṇiṃ pavisitvā cāṭiyaṃ³ pātetvā⁴ nikkhami. Sabbesaṃ nikkhantakāle udakaṃ chaddetvā maṇiṃ addasaṃsu. Rājā „theraṃ nissāya mahājanaṃ akilamētvā va me maṇi laddho“⁵ ti tussi. Antovaḷaṇṇjanamanussāpi „theraṃ nissāya mahāduk-khato mutt’ amhā“⁶ ‘ti tussīṃsu. „Therassānubhāvena raṇṇo cūḷamaṇi laddho“ ti therassānubhāvo sakalanagare c’ eva bhikkhusaṃghe ca pākato jāto. Dhammasabhāyaṃ sannisinnā bhikkhū therassa guṇaṃ vaṇṇayīṃsu: „āvuso Ānandatthero attano bahussutatāya paṇḍiceṇa upāyaku-salatāya mahājanaṃ akilamētvā upāyen’ eva raṇṇo maṇiṃ dassesīti“. Satthā āgantvā „kāya nu ‘ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“⁷ ti pucchitvā „imāya nāma“⁸ ‘ti vutte „na bhikkhave idāni Ānanden’ eva⁹ parahatthagataṃ bhaṇḍaṃ dassitaṃ, pubbe pi paṇḍitā mahājanaṃ akilamētvā upāyen’ eva tiracchānahatthagatabhaṇḍakaṃ dassayīṃsu“¹⁰ ‘ti vatvā atitaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
Bodhisatto sabbasippe nipphattiṃ patto tass’ eva amacco
ahosi. Ath’ ekadivasaṃ rājā mahantena parivārena uyyānaṃ
gantvā vanantarāni vicaritvā udakakīḷaṃ kīḷitukāmo maṃgala-
pokkharāṇiṃ otaritvā itthāgāraṃ pi pakkosi. Itthiyo attano
sīsūpagagivūpagādīni ābharaṇāni omuñcitvā uttarāsaṃge pakkhipi-
tvā samuggapitṭhesu ṭhapetvā dāsiyo paṭicchāpetvā pokkharāṇiṃ
otarīṃsu. Ath’ ekā uyyānamakkaṭi⁶ sākhaṇtare nisinnā devīṃ
pīḷandhanāni⁶ omuñcitvā uttarāsaṃge pakkhipitvā samuggapitṭhesu
ṭhapayamānaṃ⁷ disvā tassā muttāhāraṃ pīḷandhitukāmā⁸ hutvā

¹ C^v madātalasmiṃ. ² C^v adhikāra-. ³ both MSS. cāṭiṃ. ⁴ C^k pāpetvā.

⁵ C^k ānandoneva, C^v ānandovenava corr. to -doneva. ⁶ so both MSS. ⁷ both MSS. ṭhapiya-.

dāsiyā pamādaṃ olokayamānā nisīdi. Dāsī pi rakkhamānā taḥaṃ taḥaṃ olokaḍhāmā¹ nisinnā yeva pacalāyitum ārabhi. Makkaṭṭi² tassā pamāḍabhāvaṃ űatvā vāṭavegena otaritvā mahā-muttāhāraṃ gīvāya paṭimuñcitvā vāṭavegena uppatitvā sākhan-tare nisīditvā aññasaṃ makkaṭṭinaṃ dassanabhayena ekasmiṃ susiraṭṭhāne ṭhapetvā upasantūpasantā³ viya taṃ rakkhamānā nisīdi. Sāpi kho dāsī pabujjhivā muttāhāraṃ apassantī kampa-mānā aññaṃ upāyaṃ adisvā „puriso deviyā muttāhāraṃ gahe-tvā palāto“⁴ ti mahāviraṇaṃ viravi. Ārakkhamanussā tato tato sannipatitvā tassā vacanaṃ sutvā rañño ārocayimsu. Rājā „coraṃ gaṇhathā“⁵ ti āha. Purisā uyyānā nikkhamitvā „coraṃ gaṇhathā“⁶ ti ito c' ito olokeṇti. Ath' eko jānapado balikāraka-puriso taṃ saddaṃ sutvā kampamāno palāyi. Taṃ disvā purisā „ayaṃ coro bhavissatīti“⁷ anubandhitvā taṃ gahetvā pothetvā „are duṭṭhacora evaṃ mahāsāraṃ nāma piḷandhanaṃ“⁸ ava-harissatīti⁹ pariḥāsimsu. So cintesi: „sac' āhaṃ 'na gaṇhā-mīti' vakkhāmi ajja me jīvitam n' atthi, pothentā yeva maṃ māressanti, sampaticchāmi naṃ“¹⁰ ti so „āma sāmi gahitaṃ me“ ti. Atha naṃ¹¹ bandhitvā rañño santikaṃ nayimsu. Rājāpi naṃ pucchi: „gahitaṃ te mahāsārapaḷandhanaṃ“¹² ti. „Āma devā“¹³ ti. „Idāni naṃ kahaṇa“¹⁴ ti. „Deva mayā mahāsāraṃ nāma mañcapīṭhaṃ pi na diṭṭhapubbaṃ, seṭṭhi pana maṃ mahāsārapaḷandhanaṃ“¹⁵ gaṇhāpesi, so 'haṃ gahetvā va tassa adāsim, so naṃ jānātīti“¹⁶. Rājā seṭṭhiṃ pakkosāpetvā „gahitaṃ te imassa haṭṭhato mahāsārapaḷandhanaṃ“¹⁷ ti pucchi. „Āma devā“¹⁸ ti. „Kahaṇa taṇa“¹⁹ ti. „Purohitassa me dinnan“²⁰ ti. Purohitaṃ pi pakkosāpetvā tath' eva pucchi. So pi sam-paticchitvā „gandhabbassa me dinnan“²¹ ti āha. Taṃ pi pakko-sāpetvā „purohitassa te haṭṭhato mahāsārapaḷandhanaṃ“²² gahitaṃ“²³ ti pucchi. „Āma devā“²⁴ ti. „Kahaṇa“²⁵ ti. „Kilesavasena me

so both MSS. instead of olokayamānā? ² Ck -ti. ³ Cv upasantu-. ⁴ Ck palāyato. ⁵ so both MSS. ⁶ both MSS. -rissāsīti. ⁷ both MSS. taṇa? ⁸ Ck taṃ.

vaṇṇadāsiyā dinnan¹ ti. Tam pi pakkosāpetvā pucchi. Sā „na gaṇhāmīti“ āha. Ne² pañca jane pucchantānaṃ suriyo atthaṃ gato. Rājā „idāni vikālo jāto, sve jānissāmā“³ ti pañca jane amaccānaṃ datvā nagaraṃ pāvīsi. Bodhisatto cintesi: „idaṃ piḷandhanaṃ⁴ antovaḷaṇṇe natṭhaṃ, ayaṇ⁵ ca gahapatiko bahivaḷaṇṇe, dvāre pi balavaārakkho, tasmā antovaḷaṇṇajanakānaṃ pi taṃ gahetvā palāyitum na sakkā, evaṃ n⁶ eva bahivaḷaṇṇajanakānaṃ na anto uyyāne vaḷaṇṇajanakānaṃ gahaṇūpāyo dissati, iminā duggatamanussena ‘setṭhissa me dinnan’ ti kathentena attano mokkhatthāya kathitaṃ bhavissati, setṭhināpi ‘purohitassa me dinnan’ ti kathentena ‘ekato hutvā nittharissāmā’⁷ ti cintetvā kathitaṃ bhavissati, purohitenāpi ‘gandhabbassa me dinnan’ ti kathentena ‘bandhanāgāre⁸ gandhabbaṃ nissāya sukhena vasissāmā’⁹ ti cintetvā kathitaṃ, gandhabbenāpi ‘vaṇṇadāsiyā me dinnan’ ti kathentena ‘anukkaṇṭhito gamissāmīti’¹⁰ cintetvā kathitaṃ bhavissati, imehi pañcahi pi acorehi bhavitabbaṃ, uyyāne makkaṭṭā bahū, piḷandhanaṇa¹¹ ekissā makkaṭṭiyā hatthe ārūḷhena bhavitabbaṃ“ ti so rājānaṃ upasaṃkamitvā „mahārāja, core amhākaṃ niyyādetha, mayaṃ taṃ kiccaṃ sodhessāmā“ ti āha. Rājā „sādhu paṇḍita, sodhehīti“ tassa niyyādesi. Bodhisatto attano dāsapurise pakkositvā „te pañca jane ekasmiṃ űeva ṭhāne vasāpetvā samantā ārakkhaṃ katvā kaṇṇaṃ datvā yaṇ te aññamaññāṃ kathenti taṃ mayhaṃ ārocethā“¹² ti vatvā pakkāmi. Te tathā akaṃsu. Tato manusānaṃ sannisinnavelāya setṭhi taṃ gahapatikaṃ āha: „are dutṭhagahapatika, tayā ahaṃ mayā tvaṃ kahaṃ diṭṭhapubbo, kadā te¹³ mayhaṃ piḷandhanaṃ¹⁴ dinnan“ ti āha. „Sāmi mahāsetṭhi, ahaṃ mahāsāraṃ nāma rukkhasārapādakaṃ mañcapīṭhakaṃ pi na jānāmi, taṃ nissāya pana mokkhaṃ labhis-sāmīti evaṃ avacaṃ, mā me kujjha sāmīti“¹⁵. Purohito pi

¹ so both MSS. ² Cp ayaṇ. ³ Cp -nāgārena. ⁴ both MSS. gavi-. ⁵ both MSS. ne.

seṭṭhiṃ āha: „mahāseṭṭhi tvaṃ iminā attano adinnakam eva mayhaṃ kathaṃ adāsīti“. „Mayam pi dve issarā amhākaṃ ekato hutvā ṭhitakāle kammaṃ khippaṃ nippajjissatīti¹ kathesin“ ti. Gandhabbo pi purohitaṃ āha: „brāhmaṇa kadā tayā mayhaṃ piṇḍandhanam² dinnan“. „Ahaṃ ‘taṃ nissāya vasanaṭṭhāne sukhaṃ vasissāmīti’ kathesin“ ti. Vaṇṇadāsī pi gandhabbaṃ āha: „are duṭṭhagandhabba, ahaṃ kadā tava santikaṃ gatapubbā tvaṃ vā mama santikaṃ āgatapubbo, kadā mayhaṃ piṇḍandhanam² dinnan“ ti. „Bhagini³, kimkāraṇā kujjhasi, ‘amhesu pañcasu ekato vasantesu gharāvāso bhavissati, anukkaṇṭhamānā sukhaṃ vasissāmā’⁴ ti kathesin“ ti. Bodhisatto payojitamanussānaṃ santikā naṃ kathaṃ sutvā tesam tatvato acorabhāvaṃ űatvā „makkaṭṭiyā gahitaṇḍandhanam² upāyen’ eva pāṭessāmīti“ bheṇḍumayāni bahūni piṇḍandhanāni² kāretvā uyyāne makkaṭṭiyo gāhāpetvā hatthapādagīvāsu bheṇḍupiṇḍandhanāni² piṇḍandhāpetvā² vissajjesi. Itarā makkaṭṭi piṇḍandhanam² rakkhamānā⁴ uyyāne eva nisīdi. Bodhisatto manusse āṇāpesi: „gacchatha tumhe, uyyāne sabbamakkaṭṭiyo upadhāretha, yassā taṃ piṇḍandhanam² passatha taṃ uttāsetvā piṇḍandhanam² gaṇhathā“⁴ ti. Tāpi kho makkaṭṭiyo „piṇḍandhanam⁴ no laddhan“ ti tuṭṭha-haṭṭhā uyyāne vicarantiyo tassā santikaṃ gantvā „passatha amhākaṃ piṇḍandhanan²“ ti āhaṃsu. Sā makkaṭṭi asahamānā „kim iminā bheṇḍupiṇḍandhanenā²“ ti muttāhāraṃ piṇḍandhitvā² nikkhami. Atha naṃ te purisā disvā piṇḍandhanam² chaḍḍāpetvā āharitvā Bodhisattassa adāṃsu. So taṃ ādāya raṇṇo dassetvā „idaṃ te deva piṇḍandhanam², te panca pi acorā, idaṃ pana uyyāne makkaṭṭiyā ābhatan⁵“ ti āha. „Kathaṃ pana te paṇḍita makkaṭṭiyā hatthaṃ ārūḷhabbhāvo űāto, kathaṃ te gahitan“ ti. So sabbam ācikkhi. Rājā tuṭṭhamānaso „saṃ-

¹ both MSS -ssasīti. ² so both MSS. ³ both MSS. -ṇi. ⁴ C^k -ṇā, C^o -naṃ.

⁵ C^k makkaṭṭiyā ne makkaṭṭiyā ābhatan.

gāmasīsādisu nāma sūrādayo icchitabbā hontīti“ Bodhisattassa
thutim karonto imam gātham āha:

Ukkatthe sūram icchanti mantīsu akutūhalam
piyañ ca annapānamhi atthe jāte ca paṇḍitan ti. 91.

Tattha ukkatthe ti upakatthe ubhato būlhe¹ saṅgāme sampahāre
vattamāne ti attho, sūram icchantīti asaniyāpi matthake patamānāya
apalāyinaṃ sūram icchanti, tasmim khape evarūpo saṅgāmayodho patthetabbo
hoti, mantīsu akutūhalan ti kattabbākatabbāṃ kiecaṃ sammantanakāle
uppanne mantīsu yo akutūhalo avikiṇṇavāco mantam na bhindati tam icchanti,
tādiso tesu thānesu patthetabbo hoti, piyañ ca annapānamhīti madhure
annapāne paccupaṭṭhite saha² paribhūñjanatthāya piyapuggalaṃ patthenti,
tādiso tasmim kāle patthetabbo hotīti³, atthe jāte va³ paṇḍitan ti attha-
gambhīre dhammagambhīre kismiṇcid eva kāraṇe vā pañhe vā uppanne paṇḍi-
tam vicakkhaṇaṃ icchanti, tathārūpo hi tasmim samaye patthetabbo hotīti.

Evam rājā Bodhisattam vaṇṇetvā thometvā ghanavassam
vassanto mahāmegho viya sattahi ratanehi pūjetvā tass' ovāde
ṭhatvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthāpi imam dhammadesanaṃ āharitvā therassa guṇaṃ kathetvā
jātakam samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahoṣi, paṇḍitaamacco pana
aham eva“⁴ ti. Mahāsārajātakam.

3. Vissāsabhojanajātaka.

Na vissase avissatthe ti. Idam Satthā Jetavane vi-
haranto vissāsabhojanaṃ ārabha kathesi. Tasmim hi kira
samaye yebhuyyena bhikkhū „mātarā no dinnam, pītārā no dinnam,
bhātārā bhaginiyā cullamātarā cullapītārā mātulena matulāniyā dinnam,
amhākaṃ gihikāle⁴ pi ete dātum yuttarūpā cā“⁵ ti nātīhi dinne cat-
tāro paccaye vissatthā hutvā apaccavekkhitvā paribhūñjanti. Satthā
tam kāraṇaṃ natvā „bhikkhūnaṃ dhammadesanaṃ kātum vaṭṭatīti“
bhikkhū⁵ sannipātāpetvā „bhikkhave bhikkhunā nāma nātīhi pi

¹ C^v būlho. ² C^k saha. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. gihī-. ⁵ both MSS.
bhikkhu.

aññātihi pi dinnake cattāro paccaye paccavekkhītvā va paribhogo kātabbo, apaccavekkhitaparibhogam katvā hi kālam kurumāno bhikkhu yakkha-petaattabhāvato na muccati, apaccavekkhitaparibhogo nām' esa visa-paribhogasadiṣo, visam hi viśāsikena dinnakam pi aviśāsikena dinnakam pi māreti yeva, pubbe pi viśāsena dinnavisam paribhuñjītvā jīvitakkhayaṃ pattā¹ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahoṣi. Tass' eko gopālako kiṭṭhasambādhasamaye² gāvo gaheṭvā araññaṃ pavisitvā tattha gopallikaṃ katvā rakkhanto vasati³ seṭṭhino ca kālena kālam gorasaṃ āharati⁴. Ath' assa gopallikāya avidūre siho nivāsaṃ gaṇhi. Gāvīnaṃ sihasantāsena milātānaṃ khīraṃ maṇḍaṃ ahoṣi. Atha naṃ ekadivasaṃ sappiṃ ādāya āgataṃ seṭṭhi pucchi: „kin nu kho samma gopālaka maṇḍaṃ sappīti“. So taṃ kāraṇaṃ ācikkhi. „Atthi pana samma tassa⁵ sihasa katthaci paṭibaddho“ ti. „Atthi 'ssa sāmi ekāya migamātukāya saddhiṃ saṃsaggo“ ti. „Sakkā pana taṃ gāhāpetun“ ti. „Sakkā sāmīti“. „Tena hi taṃ gaheṭvā tassā nalāṭato paṭṭhāya sarīre lomāni visena punappuna rajītvā sukkhāpetvā dve tayo divase atikkamītvā taṃ migamātukaṃ viśajjehi, so tassā sinehena sarīraṃ lehitvā jīvitakkhayaṃ pāpuṇissati, ath' assa cammanakhadāṭhā⁵ c' eva vasaṃ ca gaheṭvā āgaccheyyā-sīti“ halāhalavisam datvā uyyojesi. Gopālako jālaṃ khipītvā upāyena taṃ migamātukaṃ gaṇhītvā tathā akāsi. Siho taṃ diṣvā va balavasinehena tassā sarīraṃ lehitvā jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Gopālako pi cammādīni gaheṭvā Bodhisattassa saṅti-kaṃ agamāsi. Bodhisatto taṃ kāraṇaṃ ñatvā „paresu sineho nāma na kattaṃ, evaṃ balasaṃpanno pi siho migarājā kilesavasena saṃsaggaṃ nissāya migamātukāya sarīraṃ lehentō visaparibhogaṃ katvā jīvitakkhayaṃ patto“ ti vatvā sampatta-parisāya dhammaṃ desento imaṃ gāthaṃ āha:

¹ O^k tiṭṭha-. ² O^k vasiti. ³ O^p āhariti. ⁴ O^k nassa. ⁵ both MSS. -nakhā-.

Na vissase avissatthe, vissatthe pi na vissase,
vissāsā bhayam anveti sīhaṃ va migamātukā ti. 92.

Tatrāyaṃ saṃkhepattho: yo pubbe sahāyo attani avissattho ahosi tasmiṃ avissatthe yo pubbe pi nibbhayo attani vissāsiko yeva tasmiṃ vissatthe pi na vissase n' eva vissāsaṃ kareyya, kiṃkāraṇā: vissāsā bhayam anveti yo hi mitte pi amitte pi vissāso tato bhayam eva āgacchati, kathaṃ: sīhaṃ va migamātukā yathā mittasanthavavasena katavissāsāya migamātukāya santikā sīhassa bhayaṃ anvetam upagataṃ sampattan ti attho, yathā ca¹ vissāsavasena sīhaṃ migamātukā anvetā upagatā ti attho.

Evam Bodhisatto sampattaparisāya dhammaṃ desetvā dānādini puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā seṭṭhi² aham eva ahoṣin“ ti. Vissāsabhōjanajātakaṃ.

4. Lomahamsajātaka.

Sotatto sosito ti. Idam Satthā Vesāliyaṃ upanissāya Pāṭikārāme viharanto Sunakkhattaṃ ārabba kathesi. Ekasmiṃ hi sanaye Sunakkhatto Satthu upatthāko³ hutvā pattacivaraṃ ādāya vicaramāno Korakkhattiyassa dhammaṃ rocento Dasabalassa pattacivaraṃ niyyādetvā Korakkhattiyaṃ nissāya tassa Kālakaṇḍaka-asura-yoniyaṃ nibbattakāle gihī hutvā „n' atthi samaṇassa Gotamassa uttarimanussadhammo alamariyañāpadassanaviseso, takkapariyāhataṃ⁴ samaṇo Gotamo dhammaṃ deseti vīmaṃsānucaritaṃ sayampaṭibhānaṃ⁵, yassa ca khv-āssa atthāya dhammo desito so na niyyāti takkarassa⁶ sammādukkhakkhayāyā“ 'ti Vesāliyaṃ tiṇṇaṃ pākārānaṃ antare vicaranto Satthu avaṇṇaṃ bhāsati. Athāyasmā Sāriputto piṇḍāya caranto tass' evaṃ avaṇṇaṃ bhāsantassa sutvā piṇḍapātaṭṭikkanto tam atthaṃ Bhagavato ārocesi. Bhagavā „kodhano Sāriputta Sunakkhatto moghapuriso, kodhavasena evaṃ āha, kodhavasena pi 'so na⁷ niyyāti takkarassa⁸ sammādukkhakkhayāyā“ 'ti vadanto ajānitvāpi mayham guṇaṃ eva bhāsati, na kho pana so moghapuriso mayham

¹ both MSS. cā. ² C^v mahāseṭṭhi. ³ both MSS. upatthāno. ⁴ C^k -yābhataṃ.

⁵ C^k pāṭi-. ⁶ C^k niyyānitakkarassa, C^v tiyyātitakkarassa. ⁷ both MSS. omit na.

⁸ C^k niyyānitakkarassa, C^v niyyātinakka-.

guṇaṃ jānāti, mayhaṃ hi Sāriputta cha abhiññā nāma atthi, ayam pi me uttarimanussadhammo va, dasa balāni atthi, catuvesārajjāññaṃ atthi, catuyoniparicchedakaññaṃ atthi, pañcagatiparicchedakaññaṃ atthi, ayam pi me uttarimanussadhammo va, evaṃ uttarimanussadhammasamannāgataṃ pana maṃ yo evaṃ vadeyya 'n' atthi samaṇassa Gotamassa uttarimanussadhammo' ti so taṃ vācaṃ appahāya taṃ cittaṃ appahāya taṃ diṭṭhiṃ apaṇiṇissajjivā yathābhataṃ nikkhitto evaṃ niraye¹ ti evaṃ attano vijjamaṇaṃ uttarimanussadhammassa guṇaṃ kathetvā „Sunakkhatto kira Sāriputta Korakkhattiyassa dukkarakārikāya micchātape pasanno, micchātape pasīdanto na pana mayi eva pasīdituṃ vaṭṭati, ahaṃ ito ekanavutikappamatthake 'atthi nu kho ettha sāro' ti bāhirakamicchātaṃ vīmaṃsanto caturaṅgasamannāgataṃ brahmacariyavāsaṃ vasiṃ, tapassī sudāṃ homi paramatapassī, lūkho sudāṃ homi paramalūkho, jegucchī sudāṃ homi paramajigucchī, pavivitto sudāṃ homi paramavivitto² ti vatvā therena yācito atītaṃ āhari:

Atīte ekanavutikappamatthake Bodhisatto „bāhirakatapaṃ vīmaṃsissāmi³“ ājīvikapabbajjaṃ pabbajitvā acelako ahosi rajojalliko, pavivitto ahosi ekavihārī, manusse divā migo viya palāyi, mahāvikaṭabhojano ahosi macchakagomayādini⁴ pa-ri-bhuñji. Appamādevihāratthāya araṇṇe ekasmiṃ bhīmsanake vanasaṇḍe vihāsi, tasmīṃ viharanto⁵ himavātasamaye antaraṭṭhake⁶ rattim vanasaṇḍā nikkhamitvā abbhokāse viharitvā suriye uggate vanasaṇḍaṃ pavisati, so yathā rattim abbhokāse himodakena tinto tath' eva divā vanasaṇḍato paggharantehi udakabindūhi temayi, evaṃ ahorattaṃ sītaḍukkhaṃ anubhoti. Gimhānaṃ pana pacchime māse divā abbhokāse viharitvā rattim vanasaṇḍaṃ pavisati, so yathā divā abbhokāse ātapena pari-lāhappatto tath' eva rattim nivāte vanasaṇḍe parilāhaṃ pāpu-ṇāti, sarīrā sedadhārā⁷ mucanti. Ath' assa pubbe assutapubbā ayam gāthā paṭibhāsi:

Sotatto⁸ sosīto eko bhīmsanake vane

naggo na c' aggim āsīno esanāpasuto munīti. 93.

¹ C^v vacchaka-. ² both MSS. -te. ³ so both MSS. ⁴ add ahaṃ?

Tattha sotatto ti suriyasantāpena sutatto, soṣīto ti himodakena suṣīto
 suṭṭhu tinto, eko bhikkhūsanake vane ti yattha pavittihānaṃ yebhuyyena lomāni
 bhikkhūsaṃti tathārūpe bhikkhūsanake vanasaṇḍe eko adutiyo va ahoṣiṇi ti dīpeti,
 naggo na caggimāsīno ti naggo ca na ca aggim āsīno ti, tathā sītena
 piṇḍiyamāno pi n'eva nivāsanaṃ¹ pārupanaṃ² vā ādiyiṃ na aggim āgamaṃ nisīdin
 ti dīpeti, esanāpasuto ti abrahmacariye pi tasmiṃ brahmacariyaṣaṇṇi hutvā
 brahmacariyaṃ c' ev' etaṃ esanā ca gavesanā ca upāyo brahmalokassa³ 'ti evaṃ
 tāya brahmacariyesanāya pasuto anuyutto ussukkaṃ āpanno ahoṣiṇi ti dasseti,
 muniṃ muni² kho esa mohaṭṭhāya paṭipanno, evaṃ lokena sambhāvito ahoṣiṇi
 ti dīpeti.

Evaṃ caturaṅgasamannāgataṃ pana brahmacariyaṃ caritvā
 Bodhisatto maraṇakāle upaṭṭhitaṃ nirayanimittaṃ disvā „idaṃ
 vata samādānaṃ niratthakaṃ“ ti ñatvā taṃ khaṇaṃ ñeva taṃ
 laddhiṃ bhinditvā sammādiṭṭhiṃ gahe tvā devaloke nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
 „ahaṃ tena samayena so ājīviko ahoṣiṇi“ ti. Lomaḥamsajātakaṃ.

5. Mahāsudassanajātaka.

Aniccā vata saṃkhārā ti. Idaṃ Satthā parinibbānanaṃ
 nipanno Ānandattherassa „mā Bhagavā imasmiṃ khuddakanagara-
 rake“ ti vacanaṃ ārabha kathesi. „Tathāgate Jetavane viharante
 Sāriputtatthero kattikapuṇṇamāya Nālagāmake jāto varake³ parinibbāyi,
 Mahāmoggallāno kattikamāsass' eva kālapakkhe addhamāsiyaṃ, evaṃ
 parinibbute aggasāvaka yuge ahaṃ pi Kusinārāyaṃ parinibbāyissāmi⁴“
 anupubbena cārikaṃ caramāno tattha gantvā yamakasālānaṃ antare
 uttarasīsake mañcake anuṭṭhānaseyyāya nipajji. Atha naṃ āyasmā
 Ānandatthero „mā bhante Bhagavā imasmiṃ khuddakanagarake visame
 ujjāṅgalanagarake sākhānagarake⁴ parinibbāyi, aññesaṃ ca⁵ Rājagahādī-
 naṃ mahānagarānaṃ aññatarasmiṃ Bhagavā parinibbāyatū“ 'ti yāci.
 Satthā „mā Ānanda imaṃ khuddakanagarakaṃ ujjāṅgalanagarakaṃ⁵
 sākhānagarakaṃ ti vadehi, ahaṃ pubbe Sudassanacakkavattirājakāle
 imasmiṃ nagare vasiṃ, tadā dvādasayojanikena ratanapākāreṇa parikkhit-

¹ both MSS. nivāsana. ² C^k -pārū-. ³ so both MSS. ⁴ C^k uchchaṃgala-, C^v has
 has added sākhānagarake, C^k omits this. ⁵ C^k uchch-.

taṃ mahānagaraṃ ahoṣīti“ vatvā therena yācito atītaṃ āharanto Mahāsudassanasuttaṃ kathesi.

Tadā pana Mahāsudassanaṃ¹ dhammapāsādā otaritvā avidūre sattaratanamaye nālapane² paññattasmiṃ kappiyamañcake dakkhiṇena passena anuṭṭhānaseyyāya nipannaṃ disvā „imāni te deva caturāsītinagarasahassāni Kusāvatirājadhāni-pamukhāni, ettha chandaṃ karohīti“ Subhaddādeviyā vutte Mahāsudassano „mā devi evaṃ avaca, atha kho ‘ettha chandaṃ vinehi mā apekhaṃ akāṣīti’ evaṃ maṃ ovadā“ ‘ti vatvā „kiṃkāraṇā devā“ ‘ti pucchito „ajjāhaṃ kālakiriyaṃ karissāmīti“. Atha naṃ devī rudamānā akkhīni puñchitvā kicchena kasirena tathā vatvā rodī paridevī, sesāpi caturāsīsahassā itthiyo rodimsu parideviṃsu, amaccādisu pi eko adhvāsetuṃ nāsakkhi, sabbe pi rodimsu. Bodhisatto alabhaṇo³ „mā saddam akattha“, sabbe nivāretvā devīṃ āmantetvā „mā tvaṃ devi rodī mā paridevī, tilaphalamatto pi hi saṃkhāro nicco nāma n’ atthi, sabbe aniccā bhedanadhammā evā“ ‘ti vatvā devīṃ ovadanto imaṃ gātham āha:

Aniccā vata saṃkhārā uppādavayadhammino,
uppajjitvā nirujjhanti, tesaṃ vūpasamo sukho ti. 94.

Tattha aniccā vata saṃkhārā ti bhadde Subhaddādevi yattakā⁵ kehici paccayehi samāgantvā katā khandhāyatanādayo saṃkhārā sabbe te aniccā yeva nāma, etesu hi rūpaṃ aniccaṃ viññāṇaṃ aniccaṃ cakkhuṃ aniccaṃ dhammā aniccā, yaṃ kiñci saviññāṇakaavīññāṇakaṃ⁶ ratanaṃ sabbaṃ taṃ aniccaṃ eva iti aniccā vata saṃkhārā ti gaṇha, kasmā: uppādavayadhammino sabbe h’ ete uppādadhammino c’ eva vayadhammino ca uppajjanabhijjana-sabhāvā yeva tasmā aniccā ti veditabbā, yasmā ca aniccā tasmā uppajjitvā va nirujjhanti, uppajjitvā tītiṃ patvāpi⁷ nirujjhanti yeva, sabbe h’ ete nibbattamānā uppajjanti nāma bhijjamānā nirujjhanti nāma, tesaṃ uppāde sati yeva tīti⁸ nāma hoti, tītiyā sati yeva bhāṅgo nāma hoti, na hi anuppannassa tīti

¹ both MSS. -no. ² C^v taṃlavane. ³ so both MSS. instead of "alaṃ bhāṇe?" C^v akatthaṃ, read: akatthā 'ti? ⁵ C^k yatthakā. ⁶ C^k saviññāṇaka. ⁷ C^v va-tvāpi. ⁸ C^v yiti.

nāma, tītaṃ abhejjanakaṃ nāma atthī, iti sabbe pi saṃkhārā tīni lakkhaṇāni patvā tattha tatth' eva nirujjhanti, tasmā sabbe p' ime aniccā khaṇikā ittarā addhuvā pabhaṅguno¹ calitā samūritā² anaddhaniyā pāyātā tāvakālīkā nissārā tāvakālīkaṭṭhena māyāmarīciphēṇasadisā³, tesu⁴ bhadde Subhaddādevi kasmā⁵ sukhasaṇṇaṃ uppādesi, evaṃ pana gaṇha: tesāṃ⁶ vūpasamo sukho sabbavaṭṭavūpasamanato⁷ tesāṃ vūpasamo nāma nibbānaṃ, tad ev' ekaṃ ekaṃ, tato sukhaṃ nāma n' atthīti.

Evam Mahāsudassano amatamahānibbānena desanākūṭaṃ gaheṭvā avasesassāpi mahājanassa „dānaṃ detha sīlaṃ rakkhatha uposathakammaṃ karoṭhā“ 'ti ovādaṃ datvā devalokaparāyano ahosi.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Subhaddādevī Rāhulamātā ahosi, pariṇāyakaratanāṃ Rāhulo, sesaparīsā Buddhapurīsā, Mahāsudassano pana aham evā“ 'ti. Mahāsudassanajātakaṃ.

6. Telapattajātaka.

Samatittikaṃ anavasesakan ti. Idaṃ Satthā Sumbharatṭhe Desakaṃ nāma nigamaṃ nissāya aṇṇatarasmiṃ vanasaṇḍe viharanto Janapadakalyāṇisuttaṃ ārabba kathesi. Tatra hi Bhagavā „seyyathāpi bhikkhave 'Janapadakalyāṇi Janapadakalyāṇī' kho bhikkhave mahājanakāyo sannipāteyya, sā kho pan' assa Janapadakalyāṇi paramapāsāvinī gīte⁸ 'Janapadakalyāṇi naccati gāyatīti' kho bhikkhave bhiyyosomattāya mahājanakāyo sannipāteyya, atha puriso āgaccheyya jīvitukāmo amaritukāmo sukhakāmo dukkhapaṭikkūlo, tam enaṃ evaṃ vadeyyuṃ 'ayan te ambho purisa samatittiyo telapatto antarena ca mañāsamayaṃ antarena ca Janapadakalyāṇiṃ hāretabbo⁹, puriso ca tam ukkhittāsiko piṭṭhito piṭṭhito anubandhissati, yatth' eva naṃ¹⁰ thokaṃ pi chaḍḍessasi tatth' eva te sirāṃ pāteṣṣatīti, tam¹¹ kim maññatha bhikkhave, api nu so puriso amuṃ telapattaṃ amanasikaritvā bahiddhā pamādaṃ āhareyyā" ti, „no h' etaṃ bhante“, „upamā kho my-āyaṃ bhik-

¹ C^k pabhaṅguno. ² both MSS. smī-. ³ C^k -phena-, C^v -pena-. ⁴ C^k nesu.

⁵ C^v tasmā. ⁶ C^k nesāṃ. ⁷ both MSS. sabbavaddhavū-. ⁸ C^k -sāvītīhite?

⁹ both MSS. hārotabbo. ¹⁰ so both MSS. ¹¹ C^k omits tam.

khave katā atthassa viññāpanāya, ayam ettha attho: samatittiyo telapatto ti kho bhikkhave kāyagatāy' etaṃ satiyā adbhivacanāṃ, tasmātiha bhikkhave evaṃ sikkhitabbaṃ: kāyagatā no sati bhāvitā bhavissati susamāradhā, evaṃ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṃ¹ ti imaṃ Janapadakalyāṇisuttaṃ sātthaṃ savyañjanāṃ kathesi.

Tatrāyaṃ saṃkhepattho: Janapadakalyāṇīti janapadamhi kalyāṇī uttamā chasarīradosarabhitā pañcakalyāṇasamannāgatā, sā hi yasmā nātidighā nātirassā nātikisā nātiṭhulā nātikālī¹ nāccodātā atikkantā mānusakāṃ vaṇṇaṃ appattā devavaṇṇaṃ tasmā chasarīradosarabhitā, chavikalyāṇaṃ māṃsakalyāṇaṃ nahārukalyāṇaṃ aṭṭhikalyāṇaṃ vayakalyāṇaṃ ti imehi pana pañcahi kalyāṇehi samannāgatā pañcakalyāṇasamannāgatā nāma, tassā hi āgantukobhāsakiccaṃ nāma n' atthi, attano sarīrobhāsen' eva dvādasahatthe ṭhāne ālokaṃ karoti, piyaṅgu-samā² vā hoti suvaṇṇasamā³ vā, ayam assā chavikalyāṇatā, cattāro pan' assā hatthapādā mukhapariyosānā ca lākhāparikkammakatā viya pavālarattakambalasadisāṃ hoti, ayam assā māṃsakalyāṇatā, visatinakhapattāni māṃsato amuttaṭṭhāne lākhārasapūritāni viya muttaṭṭhāne khīradhārasadisāni, ayam assā nahārukalyāṇatā, dvattiṃsa dantā suphassitā sudhotavajirapaṇṭi viya khāyanti, ayam assā aṭṭhikal-yāṇatā, viśaṃvassasatikāpi pana samānā soḷasavassuddesikā viya hoti nibbalipalitā, ayam assā vayakalyāṇatā, paramapāsāvinīti ettha pana pasavanaṃ pasavo pavattatīti attho pasāvo yeva pasāvo paramo pasāvo paramapāsāvo so assā atthīti paramapāsāvinī, nacce ca gīte ca uttamapavatti³ seṭṭhakiriya⁴, uttamam eva naccāṃ naccati⁵ gītaṃ ca gāyatīti vuttaṃ hoti, aṭṭha puriso āgaccheyyā ti na attano ruciya āgaccheyya, ayam pan' ettha adhippāyo: aṭṭha evaṃ mahājana-majjhe Janapadakalyāṇiyyā naccamānāya sādhu sādhu ti sādhu karesu aṅgulipoṭṭha-nena⁶ celukkhepesu ca vattamānesu taṃ pavattiṃ sutvā rājābandhanāgārato ekaṃ purisaṃ pakkosāpetvā nīgāṇi bhinditvā samatittikaṃ supariṇṇaṃ telapattaṃ tassa hatthe datvā ubhoṃ hatthehi dāhaṃ gāhāpetvā ekaṃ asihatthaṃ purisaṃ āṇāpesi: etaṃ gahetvā Janapadakalyāṇiyyā samajjaṭṭhānam gaccha, yatth' eva c' esa pamādam āgamma ekaṃ pi telabinduṃ chaḍḍeti tatth' ev' assa sīsaṃ chindā⁷ ti, so puriso asīṃ ukkhipitvā taṃ tājento⁸ tattha nesi, so maraṇabbhayena tājito jīvitakāmatāya pamādavaseṇa taṃ amanasikatvā sakim pi akkhīni umuṇṇe-tvā taṃ Janapadakalyāṇiṃ na olokesi, evaṃ bhūtapubbam ev' etaṃ vatthuraṃ, sutte pana⁹ parikkappavasen' etaṃ vuttaṃ ti vedittabbaṃ, upamaṃ kho my-āyaṇ ti ettha pana telapattassa tāva kāyagatāsatiyā opammasaṃsandanāṃ katam eva, ettha pana rājā viya kammaṃ dāṭṭhabbaṃ asi viya kilesā ukkhittāsikapuriso viya māro telapattahatthapuriso viya kāyagatāsati bhāvako vipassakayogāvacaro.

¹ both MSS. -kaḷi. ² both MSS. -sāmā. ³ C^k uttamipavatti. ⁴ C^k se-sakiriya. ⁵ C^k -ti. ⁶ C^k -potha-. ⁷ both MSS. chinda. ⁸ C^k tājento. ⁹ C^k na.

Iti Bhagavā „kāyagatāsatiṃ bhāvetukāmena bhikkhunā telapatta-hatthena tena purisena viya satim avissajjetvā appamattena kāyagatā-sati bhāvetabbā“ ti imaṃ suttaṃ āharitvā dassesi. Bhikkhū imaṃ suttaṃ ca atthaṃ ca sutvā evaṃ āhaṃsu: „dukkaraṃ bhante tena purisena kataṃ tathārūpaṃ Janapadakalyāṇiṃ anoloketvā telapattam ādāya gacchantenā“¹ ti. Satthā „na bhikkhave tena dukkaraṃ kataṃ sukaraṃ ev’ etaṃ, kasmā: ukkhittāsikena purisena santajjetvā nīyamānatāya, yam pana pubbe paṇḍitā appamādena satim avissajjetvā abhisamkhaṭam¹ dibbarūpaṃ pi indriyāni bhinditvā anoloketvā va gantvā rajjaṃ pāpuṃṃsu etaṃ dukkaraṃ“ ti vatvā atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa rañño puttasaṭṭassa sabbakaniṭṭho hutvā nibbattitvā anupubbena viññūtaṃ pāpuṃ. Tadā ca rañño gehe paccekabuddh abhūṇanti. Bodhisatto tesam veyyāvaccam karoti. So ekadivasam cintesi: „mama bahū² bhātaro, lacchāmi nu kho ahaṃ imasmiṃ nagare kulasantakam rajjaṃ udāhu no“ ti. Ath’ assa etad ahoṣi: „paccekasambuddhe pucchitvā jānissāmīti“ so dutiyadivase paccekabuddhesu āgatesu dhammakarakam ādāya pāṇiyam parissāvetvā pāde dhovitvā makkhetvā tesam antare khajjakam khāditvā nisinnakāle vanditvā ekamantaṃ nisinnotaṃ attham pucchi. Atha naṃ te avocaṃ: „kumāra, na tvaṃ imasmiṃ nagare rajjaṃ labhissasi, ito pana vīsaṃyojanasatamatthake Gandhāraraṭṭhe Takkaṣilānagaraṃ nāma atthi, tattha gantaṃ sakkonto ito sattame divase rajjaṃ lacchasi, antarāmagge pana mahāvattaniataviyaṃ paripantho atthi, taṃ ataviṃ pariharitvā gacchantassa yojanasatiko maggo hoti, ujukam gacchantassa paññāsa yojanāni, so hi amanussakantāro nāma, tattha yakkhiniyo antarāmagge gāme ca sālāyo ca māpetvā uparisuvaṇṇatārakavicittavitānaṃ mahārāhaseyyam³ paññāpetvā nānāviraḡe paṭṭasāṇiyo parikkhipitvā³ dibbālaṃkārehi attabhāvaṃ maṇḍetvā sālāsu nisīditvā gacchante purise madhurāhi

¹ both MSS. -kaṭam. ² C^v bahu. ³ C^v mahārahāṃ seyya, C^k mahārāhasseyyam.

³ C^k pakkhipitvā.

vācāhi saṃgaṇhitvā 'kilantarūpā viya paññāyatha, idhāgantvā
 nisīditvā pāṇiyam pivitvā gacchathā' 'ti pakkositvā āgatānaṃ
 āsanāni datvā attano rūpalīhāya vilāsehi palobhetvā kilesavasike
 katvā attanā saddhim ajjhācāre kate tatth' eva te lohiteṇa
 paggharantena khāditvā jīvitakkhayaṃ pāpenti, rūpagocarasattaṃ
 rūpen' eva gaṇhanti saddagocaraṃ madhureṇa gītavādītasaddena
 ghānagocaraṃ dibbagandhehi jivhāgocaraṃ¹ dibbena nānagga-
 rasabhojanena poṭṭhabbagocaraṃ ubhatolohitakūpadhānehi dib-
 basayanehi, sace indriyāni bhinditvā tā anoloketvā satim
 paccupatṭhapetvā gamissasi sattame divase tattha rajjaṃ laccha-
 sīti². Bodhisatto „hotu bhante, tumhākaṃ ovādaṃ gahetvā
 kim etā olokessāmīti³“ paccekabuddhehi parittaṃ kārāpetvā
 parittavālikaṃ c' eva parittasuttakaṃ ca ādāya paccekabuddhe
 ca mātāpitāro ca vanditvā nivesanaṃ gantvā attano purise āha:
 „ahaṃ Takkaśīlāyaṃ rajjaṃ gahetuṃ gacchāmi, tumhe idh' eva
 tiṭṭhathā“ 'ti. Atha naṃ pañca janā āhaṃsu: „mayam pi
 āgacchāmā“ 'ti. „Na sakkā tumhehi āgantum, antarāmagge
 kira yakkhiniyo rūpādigocare manusse evaṇ c' evaṇ ca rūpādīhi
 palobhetvā gaṇhanti, mahā paripantho, ahaṃ pana attānaṃ
 takketvā gacchāmīti⁴. „Kim pana deva mayaṃ tumhehi saddhim
 gacchantā attano piyāni rūpādīni olokessāma, mayaṃ hi tath'
 eva gamissāmā“ 'ti. Bodhisatto „tena hi appamattā hothā“
 'ti te pañca jane ādāya maggaṃ paṭipajji. Yakkhiniyo gāmā-
 dīni māpetvā nisīdiṃsu. Tesu rūpagocarō puriso tā yakkhiniyo
 oloketvā rūpārammaṇo paṭibaddho thokaṃ ohīyi. Bodhisatto
 „kim bho thokaṃ ohīyasīti⁵“ āha. „Deva, pādā me rujanti,
 thokaṃ sālāya nisīditvā āgacchāmīti⁶. „Ambho etā yakkhiniyo
 mā kho patthesīti⁷. „Yaṃ hotu taṃ hotu⁸, na sakkomi devā“
 'ti. „Tena hi paññāyissasīti⁹“ itare cattāro ādāya agamāsi.
 So pi rūpagocarako tāsaṃ santikaṃ agamāsi. Tā⁴ attanā

¹ Ck divhā. ² Ck ohīyya-, C" ohīyya-. ³ Ck na hotu. ⁴ Ck nā.

saddhim ajjhācāre kate taṃ tatth' eva jīvitakkhayaṃ pāpetvā purato gantvā aññaṃ sālāṃ māpetvā nānāturiyāni gahetvā gāyamānā nisīdimsu. Tattha saddagocarako ohīyi¹. Tam pi khāditvā purato gantvā nānappakāre gandhakarande pūretvā āpanaṃ² pasāretvā³ nisīdimsu. Tattha gandhagocarako ohīyi⁴. Tam pi khāditvā purato gantvā nānaggarasānaṃ dibbabhojanānaṃ bhājanāni pūretvā odanikāpanaṃ pasāretvā nisīdimsu. Tattha rasagocarako ohīyi. Tam pi khāditvā purato gantvā dibbasayanāni paññāpetvā⁵ nisīdimsu. Tattha poṭṭhabbagocarako ohīyi⁶. Tam pi khādimsu. Bodhisatto ekako va ahoṣi. Ath' ekā yakkhinī, atikharamanto vatāyaṃ, ahaṃ taṃ khāditvā nivattissāmi⁷“ Bodhisattassa pacchato pacchato agamāsi. Aṭaviyā parabhaḡe vanakammikādayo yakkhiniṃ disvā „ayan te purato gacchanto puriso kiṃ hotīti“ pucchiṃsu. „Komārasāmiyo me ayyā⁸“ ti. „Ambho, ayaṃ evaṃ sukhumālā pupphadāmasadisā suvaṇṇavaṇṇā⁹ kumārikā attano kulaṃ chaḍḍetvā bhavantaṃ¹⁰ takketvā nikkhantā¹¹, kasmā etaṃ akilametvā ādāya na gacchasi¹²“. „N' esā ayyā⁷ mayhaṃ pajāpati, yakkhinī esā, etāya me pañca manussā khāditā“. „Ayyā⁷ purisā nāma kuddhakāle attano pajāpatiyo yakkhiniyo pi karonti petiyo pīti“. Sā gacchamānā gabbhinīvaṇṇaṃ¹¹ dassetvā puna sakiṃ vijātavaṇṇaṃ katvā puttaṃ amkenādāya Bodhisattaṃ anubandhi. Dīṭṭhadīṭṭhā purimanayen' eva pucchanti. Bodhisatto pi tath' eva vatvā gacchanto Takkasilaṃ pāpuṇi. Sā puttaṃ antarādhāpetvā ekikā va anubandhi. Bodhisatto nagaradvāraṃ gantvā ekissā sālāya nisīdi. Sā Bodhisattassa tejena pavisitum asakkonti¹² dibbarūpaṃ māpetvā sāladvāre atṭhāsi. Tasmiṃ samaye Takkasilato rājā uyyānaṃ gacchanto taṃ disvā paṭibaddhacitto hutvā „gacch' imissā sassāmikabhāvaṃ vā assāmikabhāvaṃ vā

¹ C^h ohīyi, C^v ohīyya. ² both MSS. āpanaṃ. ³ C^h sārāpetvā. ⁴ both MSS. ohīyi. ⁵ C^v pañña-. ⁶ C^h ohīyi. ⁷ both MSS. ayyo. ⁸ C^h -vaṇṇaku-. ⁹ C^h bhagavanaṃ. ¹⁰ both MSS. -nto. ¹¹ C^v gabbhinī-. ¹² both MSS. -ti.

jānāhīti“ manussaṃ pesesi. So taṃ upasaṃkamitvā „sassaṃi-
 kāsīti“ pucchi. „Āma ayya me sālāya nisinno sāmiko“ ti.
 Bodhisatto „n’ esā mayhaṃ pajāpati¹, yakkhinī² esā, etāya
 me pañca manussā khādītā“ ti āha. „Sāmi, purisā nāma
 ayya³ kuddhakāle² yaṃ icchanti taṃ vadentīti“ āha. So
 ubhinnam pi vacanaṃ rañño ārocesi. Rājā „assāṃikabhaṇḍaṃ
 nāma rājasantakaṃ hotīti“ yakkhiṇiṃ pakkosāpetvā ekahatthi-
 piṭṭhe nisidāpetvā nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā pāsādaṃ
 abhiruyha taṃ aggamaheṣiṭṭhāne ṭhapesi. So nahātānūvilitto⁴
 sāyamāsaṃ bhuñjitvā sirisayanaṃ abhirūhi. Sāpi yakkhini⁵
 attano upakappanakaṃ āhāraṃ āharitvā alaṃkatapaṭiyattā siri-
 sayane raññā saddhiṃ nipajjitvā rañño rativasena sukhasamappi-
 tassa nipannaḥkāle ekena passena parivattitvā parodi. Atha
 naṃ rājā „kiṃ bhadda rodasīti“ pucchi. „Deva, ahaṃ tum-
 hehi magge disvā ānītā, tumhākaṃ ca gehe bahuṭṭhiyo, sāhaṃ⁶
 sapattinaṃ antare vasaṃānā kathāya uppanāya ‘ko tuyhaṃ
 mātaraṃ vā pitaraṃ vā gottaraṃ vā jātiṃ vā jānāti, tvaṃ antara-
 magge disvā ānītā nāmā⁷” ti sīse gahetvā nippīliyamānā viya-
 maṃku bhavissāmi, sace tumhe sakalarajje issariyaṃ ca āpaṇaṃ ca
 mayhaṃ dadeyyātha koci mayhaṃ cittaṃ kopetvā kathetuṃ na
 sakkhissatīti“. „Bhadde, mayhaṃ sakalaratṭhavāsino na kiñci
 honti, nāhaṃ etesaṃ sāmiko, ye pana rājānaṃ kopetvā akat-
 tabbaṃ karonti tesaṃ⁸ ñevāhaṃ sāmiko ti iminā kāraṇena na
 sakkā tuyhaṃ sakalaratṭhe issariyaṃ ca āpaṇaṃ ca dātun“ ti.
 „Tena hi deva sace ratṭhe vā nagare vā āpaṇaṃ dātun na sak-
 kosi antoniyesane antovaḷaṇṇanakānaṃ upari mama vasaṃ
 vattanatthāya⁹ āpaṇaṃ detha devā“ ti. Rājā dibbapottṭhabbena
 baddho tassā vacanaṃ atikkamituṃ asakkonto „sādhū bhadda
 antovaḷaṇṇanake tuyhaṃ āpaṇaṃ dammi, tvaṃ ete attano vase

¹ C^k -ti. ² C^v -ni. ³ both MSS. ayyo. ⁴ both MSS. -lutto. ⁵ C^v -ni.

⁶ C^k sāha. ⁷ C^v nāmakaṃ. ⁸ C^v nesaṇ. ⁹ C^k vatthana-.

vattāpehīti“ āha. Sā „sādhū“ 'ti sampatīcchitvā rañño niddam okkantakāle yakkhanagaraṃ gantvā yakkhe pakkositvā attanā rājānaṃ jīvitakkhayaṃ pāpetvā aṭṭhimattaṃ sesetvā sabbana-hārucammamaṃsalohitaṃ khādi. Avasesayakkhā mahādvārato paṭṭhāya antonivesane kukkuṭakukkure ādiṃ katvā sabbe khāditvā aṭṭhi¹ sese akaṃsu. Punadivase dvāraṃ yathāpihitam eva disvā manussā pharasūhi kavātāni koṭṭetvā² anto pavisitvā sabbam nivesanaṃ aṭṭhikaparipuṇṇaṃ disvā „saccaṃ vata so puriso āha: ‘nāyaṃ mayhaṃ pajāpatīti’³ yakkhiṇi esā’ ti, rājā pana kiñci ajānitvā va taṃ gehe attano bhariyaṃ akāsi, sā yakkhe pakkositvā sabbam janam khāditvā gatā bhavissatīti“ āhaṃsu. Bodhisatto pi taṃ divasaṃ tassā yeva sālāyaṃ parittavālikaṃ sīse pakkipitvā parittasuttaṃ parikkhipitvā khaggaṃ gahetvā tṭhitako va aruṇaṃ utṭhapesi. Manussā sakalanivesanaṃ sodhetvā haritupattaṃ katvā upari gandhehi vilimpitvā⁴ pupphāni vikiritvā pupphadāmāni osāretvā dhūpaṃ datvā puna mālā bandhitvā sammantayīṃsu⁵: „bho yo so puriso dibbarūpaṃ māpetvā pacchato āgacchantiṃ yakkhiṇiṃ indriyāni bhinditvā olokanamattam pi na akāsi so ativiya ulārasatto dhitimā nāpasampanno, tādise purise rajjaṃ anusā-sante sabbam raṭṭhaṃ sukhitaṃ bhavissati, taṃ rājānaṃ karomā“ 'ti. Atha sabbe amaccā ca nāgarā ca ekacchanda hutvā Bodhisattaṃ upasaṃkamitvā „deva tumhe imaṃ rajjaṃ kārethā“ 'ti nagaraṃ pavesetvā ratanarāsīmhi tṭhapetvā abhi-siñcitvā Takkasilarājānaṃ akaṃsu. So cattāri agatigamanāni vajjetvā dasarājadhamme akopetvā dhammena rajjaṃ kārento dānādāni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

¹ both MSS. aṭṭhi. ² C^v koṭṭetvā. ³ so both MSS. ⁴ C^v vilimpitvā, C^k vilimpitvā corr. to vilampitvā? ⁵ C^v sammattayīṃsu.

Samatittikaṃ anavasesakaṃ
telapattaṃ yathā parihareyya
evaṃ sacittam anurakkhe
patthayāno disaṃ agatapubban ti. 95.

Tattha samatittikan ti antomukhavuddhilekhaṃ¹ pāpetvā samabharitaṃ²,
anavasesakan ti anavasiñcanakaṃ aparissavanakaṃ katvā, telapattan ti
pakkhattatilatelapattaṃ, parihareyyā 'ti hareyya ādāya gaccheyya, evaṃ
sacittam anurakkhe ti taṃ telabharitaṃ pattaṃ viya attano cittaṃ
kāyagatāsatiyā-gocare³ c' eva sampayuttaṃ satiyā cā 'ti ubhinnaṃ antare pakkhi-
pitvā yathā muhuttaṃ pi bahiddhā gocare na vikkhipati yathā⁴ paṇḍito yogāva-
caro rakkheyya gopāyeyya, kimkāraṇā: etassa hi⁵

Dunniggaḥassa lahuno yatthakāmanipātino
cittassa damatho sādhu, cittaṃ dantaṃ sukhāvahaṃ, (Dhp. v. 35.)

tasmā

Sududdasaṃ sunipuṇaṃ yatthakāmanipātinaṃ
cittaṃ rakkhetha medhāvī, cittaṃ guttaṃ sukhāvahaṃ (Dhp. v. 36.)

idaṃ hi

Dūraṅgamaṃ ekacaraṃ asarīraṃ guhāsayaṃ
ye cittaṃ saññameṣṣanti makkhanti Mārabandhanaṃ, (Dhp. v. 37.)

itarassa pana

Anavaṭṭhitacittassa saddhammaṃ avijānato
pariplavapasādaṃ paññā na paripūrati, (Dhp. v. 38.)

cirakammaññānasahāyassa pana

Anavassutacittassa ananvāhatacetaso
puññāpāpapaḥiṇassa n' atthi jāgarato bhayaṃ, (Dhp. v. 39.)^{IT}

tasmā⁶ etaṃ

Phandanaṃ capalaṃ cittaṃ dūrakkaṃ dunnivārayaṃ
ujum karoti medhāvī usukāro va tejanaṃ, (Dhp. v. 33.)

¹ C^k -vaddhilekham, C^v vuddhilokham corr. to -vaddhilokham. ² both MSS. samaharitaṃ. ³ so both MSS. ⁴ so both MSS. instead of tathā? ⁵ C^v omits hi ⁶ C^v etasmā.

evam ujum karonto sacittam anurakkhe, patthayāno disaṃ agatapubban
ti imasmīṇ kāyagatāsatiṃkammaṭṭhāne kamman ārabhitvā anamatagge saṃsāre
agatapubbadisaṃ patthento pihento¹ vuttanayen' eva sakaṃ cittaṃ rakkheyyā
'ti attho, kū pan' esā disā:

[Mātāpītū pubbā disā ācariyā dakkhiṇā disā]²
puttadārā disā paccā mittāmaccā ca uttarā
Dūsakammakarū heṭṭhā uddhaṃ samāṇabrāhmaṇā,
etā disā namasseyya alamatto kule gihīti,

ettha tāva puttadārūdayo disā ti vuttā³.

Disā catasso vidisā catasso
uddhaṃ adho, dasa disā imāyo⁴,
katamaṃ disaṃ tiṭṭhati nāgarāja
yam addasā supine chabbisāṇan ti,

ettha puratthimādibhedā disā va disā ti vuttā,

Agārino annadapānavatthadā
avhāyikā nam⁵ pi disaṃ vadanti,
esā disā paramā setaketu
yam patvā dukkhī sukhino bhavantīti,

ettha nibbānaṃ disaṃ ti vuttaṃ, idhāpi tad eva adhippetam, tam⁶ hi khayam
virāgaṃ ti ādhi⁷ dissati avadissati, tasmā disā ti vuccati, anamatagge pana saṃ-
sāre kenaci bālaputhujjanena supine pi agatapubbatāya⁸ agatapubbā disā nāmā
'ti vuttaṃ, tam patthayanātena kāyagatāsatiyā yogo karaṇīyo ti.

Evam Satthā nibbānena desanākūṭam gahetvā jātakaṃ samo-
dhānesi: „Tadā rājaparisā Buddhaparisā. rajjam pattakumāro pana
aham evā“ 'ti. Telapattajātakaṃ.

7. Nāmasiddhijātaka.

Jīvakaṃ ca mataṃ disvā ti. Idam Satthā Jetavane
viharanto ekaṃ nāmasiddhikaṃ bhikkhum ārabha kathesi. Eko
kira kulaputto nāmena Pāpako nāma sāsane uraṃ datvā pabbajito.

¹ C^k jahento, C^v jahento, B^p pihayanto. ² supplied from B^p, not in C^k C^v.

³ C^k puttaṃ, C^v puttā, B^p veditabbā. ⁴ C^k C^v tāimāyo. ⁵ C^v nam. ⁶ so B^p; C^k C^v tam. ⁷ so both C^k and C^v. ⁸ both C^k and C^v -pubbanitāya.

Bhikkhūhi „eh' āvuso Pāpaka, tiṭṭhāvuso Pāpakā“ 'ti vuccamāno cintesi: „loke pāpakaṃ nāma lāmakam kālakannibhūtaṃ vuccati, aññaṃ maṃgalapaṭisaṃyuttaṃ nāmaṃ āharāpessāmīti“ so ācariyupajjhāye upasaṃkamitvā „bhante mayhaṃ nāmaṃ¹ avamaṃgalaṃ, aññaṃ me nāmaṃ karothā“ 'ti āha. Atha nan te evaṃ āhaṃsu: „āvuso nāmaṃ nāma paṇṇattimattaṃ, nāmena kāci atthasiddhi nāma n' atthi, attano nāmaṃ² eva santutṭho hohīti“. So punappuna yāci eva. Tassāyaṃ nāmasiddhikabhāvo saṃghe³ pākato jāto. 'Ath' ekadivasam dhammasabhāyaṃ sannisinnā bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso asuko kira bhikkhu nāmasiddhiko maṃgalaṃ nāmaṃ⁴ āharāpetīti“. Satthā dhammasabhaṃ āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva pubbe pi so nāmasiddhiko yevā“ 'ti vatvā atitāṃ āhari:

Atīte Takkasilāyaṃ Bodhisatto disāpāmokkho ācariyo hutvā pañca māṇavakasatāni mante vācesi. Tass' eko māṇavo Pāpako nāma nāmena. So „ehi Pāpaka, yāhi Pāpakā“ 'ti vuccamāno cintetvā „mayhaṃ nāmaṃ avamaṃgalaṃ, aññaṃ āharāpessāmīti“ ācariyaṃ upasaṃkamitvā „ācariya mayhaṃ nāmaṃ avamaṃgalaṃ, aññaṃ nāmaṃ karothā“ 'ti āha. Atha naṃ ācariyo avoca: „gaccha tāta, janapadacārikaṃ caritvā attano abhirucitaṃ ekaṃ maṃgalaṃ nāmaṃ gahetvā ehi, āgatassa⁵ te nāmaṃ parivattetvā aññaṃ nāmaṃ karissāmīti“. So „sādhū“ 'ti pātheyyaṃ gahetvā nikkhanto gāmena gāmaṃ caranto ekaṃ nagaraṃ pāpuṇi. Tattha c' eko puriso kālakato Jīvako nāma nāmena. So taṃ nātījanena ālāhanaṃ nīyamānaṃ⁶ disvā „kiṃnāmako nāmaṃ esa puriso“ ti pucchi. „Jīvako nāmā“ 'ti. „Jīvako pi maratīti“. „Jīvako pi marati, Ajīvako pi marati, nāmaṃ nāma paṇṇattimattaṃ, tvaṃ bālo maññe“ ti. So taṃ kathaṃ sutvā nāma majjhato hutvā antonagaraṃ pāvisi. Ath' ekaṃ dāsinaṃ bhatinaṃ adadamānaṃ⁶ sāmikā dvāre nisidāpetvā rajjuyā paharanti, tassā ca Dhanapālīti nāmaṃ hoti. So

¹ C^k nāma. ² C^v saṃghe. ³ C^k nāma. ⁴ so BP; C^k and C^v āhatassa? ⁵ both C^k and C^v niyya-. ⁶ both C^k and C^v addamānaṃ.

antaravithiyā gacchanto taṃ pothiyamānaṃ disvā „kasmā imaṃ pothethā“ 'ti pucchi. „Bhatim dātuṃ na sakkotīti“. „Kiṃ pan' assā nāmaṃ“ ti. „Dhanapālī nāmā“ 'ti. „Nāmena Dhana-pālī¹ samānāpi bhatimattaṃ dātuṃ na sakkotīti“. „Dhana-pāliyo pi Adhanapāliyo pi duggatā honti, nāmaṃ nāma paṇṇattimattaṃ, tvaṃ bālo maññe“ ti. So nāme majjhattataro hutvā nagarā nikkhamma maggaṃ paṭipanno antarāmagge maggamūlhaṃ purisaṃ disvā „ayyo kiṃ karonto vicarasīti“ pucchi. „Maggamūlho 'mhi sāmīti“. „Kiṃ pana te nāmaṃ“ ti. „Panthako nāmā“ 'ti. Panthakāpi maggamūlhā hontīti“. „Panthako pi Apanthako pi maggamūlho hoti, nāmaṃ nāma paṇṇattimattaṃ², tvaṃ pana bālo maññe“ ti. So nāme atimajjhatto hutvā Bodhisattassa santikaṃ gantvā „kiṃ tāta nāmaṃ rocetvā āgato sīti“ vutte „ācariya Jīvakaṃ nāma maranti Ajīvakaṃ, Dhana-pāliyo pi duggatā honti Adhanapāliyo pi, Panthakāpi maggamūlhā honti Apanthakāpi, nāmaṃ nāma paṇṇattimattaṃ, nāmena siddhi³ n'atthi, kammen' eva⁴ siddhi³, alaṃ mayhaṃ aññena⁵ nāmena, tad eva me nāmaṃ hotū“ 'ti āha. Bodhisatto tena diṭṭhaṃ ca kātāṃ ca saṃsandetvā imaṃ gātham āha:

Jīvakaṃ ca mataṃ disvā Dhanapālīṃ ca duggataṃ

Panthakaṃ ca vane mūlhaṃ Pāpako punar āgato ti. 96.

Tattha punarāgato ti imāni tīṇi kāraṇāni disvā puna āgato, rakāro sandhivasena vutto.

* Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā „na bhikkhave idāṃ' eva pubbe p' esa nāmasiddhiko yevā“ 'ti vatvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā nāmasiddhiko idāni pi nāmasiddhiko yeva, ācariyaparisaṃ Buddhaparisaṃ, ācariyo pana aham evā“ 'ti. Nāmasiddhijātakaṃ.

¹ both C^k and C^v -li. ² C^v paṇṇatti-. ³ both C^k and C^v siddhiṃ. ⁴ C^k kameva-neva. ⁵ both C^k and C^v aññe.

8. Kūṭavāṇijajāṭaka.

Sādhū kho¹ paṇḍito nāmā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ kūṭavāṇijaṃ ārabba kathesi. Sāvatthiyaṃ hi dve janā ekato vaṇijjaṃ karontā bhaṇḍaṃ sakateṇādāya janapadaṃ gantvā laddhalābhā paccāgamimsu. Kūṭavāṇijo cintesi: „ayaṃ bahū divase dubbhojanaena dukkhaseyyāya kilanto idāni attano ghare nānaggarasehi yāvadatthaṃ subhojanaṃ bhuñjitvā ajirakena marissati, athāhaṃ imaṃ bhaṇḍaṃ tayo koṭṭhāse katvā ekaṃ tassa dārakānaṃ dassāmi dve koṭṭhāse attano gahessāmi²“ so „ajja bhājessāma sve bhājessāma“² ti bhaṇḍaṃ bhājetuṃ na icchi. Atha naṃ paṇḍitavāṇijo akāmakam nippīletvā bhājāpetvā vihāraṃ gantvā Satthāraṃ vauditvā katapaṭisaṇṭhāro „atipapaṇṇo kato, idhāgantvāpi cirena Buddhupaṭṭhānaṃ āgato sīti“ vutto³ tam⁴ pavattiṃ Bhagavato ārocesi. Satthā „na kho so gahapati upāsaka dān' eva kūṭavāṇijo, pubbe pi kūṭavāṇijo yeva, idāni pana taṃ vañcetukāmo jāto, pubbe paṇḍite pi vañcetum ussahīti“ vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Bārāṇasiyaṃ vāṇijakule nibbatti, nāmagahaṇa-divase c' assa Paṇḍito ti nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto aññena vāṇijena saddhiṃ ekato hutvā vaṇijjaṃ karoti, tassa Atipaṇḍito ti nāmaṃ ahosi. Te Bārāṇasito pañcahi sakatasatehi bhaṇḍaṃ ādāya janapadaṃ gantvā vaṇijjaṃ katvā laddhalābhā puna Bārāṇasiṃ āgamimsu. Atha nesaṃ bhaṇḍaṃ bhājanakāle⁵ Atipaṇḍito āha: „mayā dve koṭṭhāsā laddhabbā“ ti. „Kīṃkāraṇā“⁶. „Tvaṃ Paṇḍito ahaṃ Atipaṇḍito, Paṇḍito ekaṃ laddhum arahati Atipaṇḍito dve“ ti. „Nanu amhākāṃ dvinnam pi bhaṇḍamūlaṃ pi goṇādayo pi samasamā yeva, tvaṃ kasmā dve koṭṭhāse laddhum arahasīti“⁶. „Atipaṇḍitabhāvenā“ ti. Evaṃ te kathaṃ vaḍḍhetvā kalahaṃ akaṃsu. Tato Atipaṇḍito „atth' eko upāyo“ ti cintetvā attano pīṭhāraṃ ekasmiṃ

¹ both C^k and C^v ko. ² C^k sve bhājessāma ti added later. ³ C^v vutto. ⁴ C^k tap.

⁵ C^v bhājanakāle. ⁶ so both C^k and C^v, and B^p also.

susirarukkhe pavesetvā „tvam amhesu āgatesu ‘Atipaṇḍito dve koṭṭhāse laddhuṃ arahatīti’ vadeyyāsīti“ vatvā Bodhisattaṃ upasaṃkamitvā „samma mayhaṃ dvinnāṃ koṭṭhāsānaṃ yutta-bhāvaṃ vā¹ eṣā rukkhadevatā jānāti, ehi taṃ pucchissāmā“ ‘ti naṃ patthento „ayye rukkhadevate amhākaṃ aṭṭaṃ² pacchindā“ ‘ti āha. Ath’ assa pitā saraṃ parivattetvā „tena hi kathethā“ ‘ti āha. „Ayye, ayaṃ Paṇḍito ahaṃ Atipaṇḍito, amhehi ekato vohāro kato, tattha kena kiṃ laddhabbaṃ“ ti. „Paṇḍitena eko koṭṭhāso Atipaṇḍitena dve laddhabbā“ ti. Bodhisatto evaṃ vinicchitaṃ aṭṭaṃ² sutvā „idāni devatābhāvaṃ vā adevatābhāvaṃ vā jānissāmīti“ palālaṃ āharitvā susiraṃ pūretvā aggim adāsi. Atipaṇḍitassa pitā jālāya puṭṭhakāle³ addhajhāmena sarīrena upari āruyha sākhaṃ gahetvā olambanto bhūmiyaṃ patitvā imaṃ gātham āha:

Sādhu kho Paṇḍito nāma, n’ atth’ eva Atipaṇḍito,
Atipaṇḍitena puttena man’ amhi upakūḷito ti. 97.

Tattha sādhu kho Paṇḍito nāma ‘ti imasmiṃ loke paṇḍicena saman-nāgato kāraṇākāraṇāṇū⁴ puggalo sādhu sobhano, Atipaṇḍito ti nāmamattena Atipaṇḍito kūṭapuriso na tv-eva varaṃ, manamhi upakūḷito ti thoken’ amhi jhāmo, addhajjhāmako va mutto ti attho.

Te ubho pi majjhe bhinditvā samaṃ ñeva koṭṭhāsaṃ gaṇhitvā yathākammaṃ gatā.

Satthā „pubbe pi esa kūṭavāṇijo vā“ ‘ti imaṃ atītaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā kūṭavāṇijo paccuppanne pi kūṭavāṇijo va, paṇḍitavāṇijo pana ahaṃ evā“ ‘ti. Kūṭavāṇijajātaṃ.

9. Parosahassajātaḥ.

Parosahassam pi samāgatānaṃ ti. Idam Satthā Jeta-vane viharanto puthujjanapucchakaṃ pañhaṃ⁵ ārabha

¹ so both C^k and C^v; add ayuttabhāvaṃ vā. ² both C^k and C^v addhaṃ. ³ so both C^k and C^v. ⁴ C^v -ṇaṇṇu. ⁵ C^k omits pañhaṃ.

kathesi. Vatthum Sarabhaṅga-jātake āvibhavissati. Ekasmiṃ pana samaye bhikkhū dhammasabbhāyaṃ sannipatitā „āvuso Dasabalena saṃkhittena kathitaṃ dhammasenāpati Sāriputto vitthārena vyākāsi“ therassa guṇakathāya nisīdīsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave Sāriputto idān' eva mayā saṃkhittena bhāsitaṃ vitthārena vyākaroṭi, pubbe pi vyākāsi yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto udiccabrahmaṇakule nibbattitvā Takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggāṇhitvā kāme pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā pañcābhiniṇṇā attha samāpattiyo nibbattetvā Himavante vihāsi. Parivāro pi 'ssa pañca tāpasasatāni ahesuṃ. Ath' assa jeṭṭhantevāsiko¹ vassārattasamaye² upaddhaṃ isigaṇaṃ ādāya loṇaṃ bilasevanatthāya manussapathaṃ agamāsi. Tadā Bodhisattassa kālakiriyaṃ samayo jāto. Atha naṃ antevāsikā „kataro vo guṇo laddho“ ti adhigamaṃ pucchīsu. So „n' atthi kiñcīti“ vatvā Abhassarabrahmaloke³ nibbatti. Bodhisattā⁴ hi rūpasamāpattilābhino hutvāpi abhabbatthānantā Āruppe na nibbattanti. Antevāsikā⁵ „ācariyassa adhigamo n' atthīti“ ālāhane sakkāraṃ na karīsu. Jeṭṭhantevāsiko āgantvā „kahaṃ ācariyo“ ti pucchitvā „kālakato“ ti sutvā „api ācariyaṃ adhigamaṃ pucchitthā“ 'ti. „Āma pucchimhā“ 'ti. „Kiṃ kathesi“ ti. „N' atthi kiñcīti“ tena vuttan ti ath' assa amhehi sakkāro na kato“ ti āhaṃsu. Jeṭṭhantevāsiko „tumhe ācariyassa vacanatthaṃ na jānittha, ākiñcaññāyatanasamāpattilo⁶ ācariyo“ ti āha. Te tasmiṃ punappuna kathente pi na saddahīsu. Bodhisatto taṃ kāraṇaṃ ñātvā „andhabālā, mama jeṭṭhantevāsikassa na saddahanti, imaṃ tesāṃ kāraṇaṃ pākataṃ karissāmīti“ Brahmaloḷā āgantvā assaṃapadamatthake mahantenānubhāvenākāse ṭhatvā antevāsikassa paññānubhāvaṃ vaṇṇento imaṃ gātham āha:

¹ so BP; C^k -tevāsi, C^v -tevāvāsi. ² C^k vāsasāratta-?, C^v vassāṭṭa-, BP vassāratta-.

³ C^v abhassara-. ⁴ both C^k and C^v -sattāṃ. ⁵ C^v -vāsi. ⁶ both C^k and C^v -ttilā.

Parosahassam pi samāgatānaṃ
kandeyyun te vassasataṃ apaññā,
eko va seyyo puriso sapañño
yo bhāsītassa vijānāti atthan ti. 98.

Tattha parosahassam pīti atirekasahassam pi, samāgatānaṃ ti sanni-
patitānaṃ bhāsītassa atthaṃ jānitum asakkontānaṃ¹ bālānaṃ, kandeyyun te
vassasataṃ apaññā ti te evaṃ samāgatā apaññā ime bālatāpasā² viya vassa-
satam pi vassasahassam pi rodeyyuṃ parideveyyuṃ, rodamānāpi pana atthaṃ
vā kāraṇaṃ vā n' eva jāneyyun ti dīpeti, eko va seyyo puriso sapañño
ti evarūpānaṃ bālānaṃ parosahassato pi eko paṇḍitapuriso va seyyo varataro ti
attho, kīdiso sapañño ti yo bhāsītassa³ vijānāti atthaṃ ayaṃ jeṭṭhantevāsiko viyā⁴ ti.

Evaṃ Mahāsatto ākāse tīhito va dhammaṃ desetvā tāpasā-
gaṇaṃ bujjhāpetvā Brahmaloḥkam eva gato. Te pi tāpasā jīvita-
pariyosāne Brahmaloḥka-parāyaṇā ahesuṃ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā jeṭṭhantevāsiko Sāriputto ahoṣi, Mahābrahmā pana aham evā⁵
'ti. Parosahassajātakaṃ.

10. Asātarūpajātaka.

Asātaṃ sātārūpenā 'ti. Idam Satthā Kuṇḍiyanagaraṃ upa-
nissāya Kuṇḍadhānavane viharanto Koliyārājadhītarāṃ Suppa-
vāsaṃ upāsikaṃ ārabbhā kathesi. Sā hi tasmiṃ samaye sattavas-
sāni kucchinā gabbhaṃ pariharitvā sattāhaṃ mūlhagabbhā ahoṣi,
adhimattā vedanā vattiṃsu. Sā evaṃ adhimattavedanābhitunnāpi¹
„Sammāsambuddho vata so Bhagavā yo evarūpassa dukkhassa pahā-
nāya dhammaṃ deseti, supaṭipanno vata tassa Bhagavato sāvakasaṃgho
yo evarūpassa dukkhassa pahānāya paṭipanno, suṣukhaṃ vata nibbā-
ṇaṃ yatth' evarūpadukkhāṃ n' atthitū“ imehi tīhi vitakkehi adhivāsesi.
Sā sāmikaṃ pakkosivā taṃ ca attano pavattiṃ vaudanasāsanaṃ ca
ārocetum Satthu santikaṃ pesesi. Satthā vandanasāsanaṃ sutvā⁶ va

¹ C^k asakkontotaṃ, C^v asakkontonaṃ ² C^k bālā-. ³ corr. in accordance with B^p;
C^k bhāsīteyyuṃ parideveyyuṃ rodamānāpi pana atthaṃ vassa, C^v bhāsīteyyuṃ
parideveyyuṃ rodamānāpi pana atthaṃ vyassa. ⁴ both C^k and C^v adhimattā-.

⁵ C^k yutvā.

„sukhinī¹ hotu Suppavāsā Koliyadhītā, sukhinī² ārogā³ ārogañ puttā vijāyatū“ ti āha. Sahavacanā va Bhagavato Suppavāsā Koliyadhītā⁴ sukhinī ārogā ārogañ⁵ va⁶ puttā vijāyi. Ath' assā sāmiko gehaṃ gantvā naṃ vijātaṃ disvā „acchariyaṃ vata bho“ ti ativiya⁷ Tathāgataṣṣānubhāvena acchariyabbhutatittajāto ahoṣi. Suppavāsāpi puttā vijāyitvā sattāhaṃ buddhapamukhassa saṃghassa dānaṃ dātukāmaṃ puna nimantanatthāya taṃ pesesi. Tena kho pana samayena Mahā-moggallānassa upatthākena buddhapamukho saṃgho nimantito hoti. Satthā Suppavāsāya dānassa okāsadānatthāya therassa⁸ santikaṃ pesetvā taṃ saññaṃ pāpetvā sattāhaṃ tassā dānaṃ paṭiggahesi saddhīṃ bhikkhusaṃghena. Sattame pana divase Suppavāsā puttā Sīvalikumāraṃ⁹ maṇḍetvā Satthāraṃ c' eva bhikkhusaṃghaṃ ca vandāpesi. Tasmīṃ paṭipāṭiyā Sāriputtattherassa santikaṃ nīte therō tena saddhīṃ „kacci te Sīvali¹⁰ khamaniyaṃ¹¹“ ti paṭisanthāraṃ¹² akāsi¹³. So „kuto me bhante sukhaṃ, sv-āhaṃ sattavassāni lohitakumbhiyaṃ¹⁴ vasiṃ“ ti therena saddhīṃ evarūpaṃ kathaṃ kathesi. Suppavāsā tassa vacanaṃ sutvā „sattāhajāto me putto anubuddhena dhammasenāpatinā saddhīṃ mantetīti“ somanassappattā ahoṣi. Satthā „api nu Suppavāse aññe pi evarūpe putte icchasīti“ āha. „Sace bhante evarūpe aññe satta putte labheyyaṃ iccheyyaṃ evāhaṃ¹⁵“ ti. Satthā udānaṃ udānetvā anumodanaṃ katvā pakkāmi¹⁶. Sīvalikumāro¹⁷ pi kho sattavassikakāle yeva sāsane uraṃ datvā pabbajitvā paripuṇṇa-rasso upasampadaṃ labhitvā puñṇavā lābhcggaṃputto hutvā paṭhavim unṇādetvā¹⁸ arahattaṃ patvā puñṇavantānaṃ antare etadaggaṭṭhānaṃ pāpuṇi. Ath' ekadivasaṃ bhikkhū dhammasabbhāyaṃ sannipatitvā „āyuso Sīvalithero¹⁹ nāma evarūpo mahāpuñño patthitapatthano pacchi-mabhavikasatto sattavassāni lohitakumbhiyaṃ²⁰ sattāhaṃ mūlhagabbha-bhāvaṃ āpajji, aho mātāputtā mahantaṃ dukkhaṃ anubhaviṃsu, kiṃ nu kho kammaṃ akāṃsū“ ti kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ²¹. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti puṇṇi-
tvā „imāya nāma“ ti vutte „bhikkhave Sīvalino²¹ mahāpuñṇavato ca

¹ C^v sunī, C^v sunī corr. to sukhinī. ² C^k -ni. ³ C^k omits ārogā. ⁴ C^v kolī-

⁵ C^v arogā arogañ. ⁶ C^v omits va. ⁷ so B^p; both C^k and C^v aviya? ⁸ so B^p; C^k C^v therāntassa. ⁹ so B^p; both C^k and C^v sīlavaku-. ¹⁰ C^k sīvalī. ¹¹ C^k -niyaṃ. C^v -niyaṃ. ¹² C^v -thāpaṃ. ¹³ C^k akāsito, C^v ākā. ¹⁴ both MSS. lohakumbhiyaṃ. ¹⁵ C^k iccheyyaṃ mevāhaṃ, C^v icchayamevāhaṃ. ¹⁶ C^k -mī. ¹⁷ C^k sīvalī-

¹⁸ C^v unṇāpetvā. ¹⁹ add vasitvā, cfr. infra. ²⁰ C^v -tthāpesuṃ. ²¹ C^k sīvalīno, C^v sīvalito.

sattavassāni lohita-kumbhiyaṃ nivāso va¹ sattāhaṃ mūlhagabbhabhā-vappatti ca² attano katakammamūlakā va, Suppavāsāya pi satta-vassāni kucchinā gabbhapariharaṇadukkhaṃ ca sattāhaṃ mūlhagabbha-dukkaṃ ca attanā katakammamūlakam evā³ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma-datte rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa aggamahe-siyā kucchismiṃ paṭisandhiṃ gaṇhitvā vayappatto Takka-silāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā pitu accayena dhammena rajjaṃ kāresi. Tasmiṃ samaye Kosala-rājā mahantena balena āgantvā Bārāṇasiṃ gaṇetvā taṃ rājā-naṃ māretvā tass' eva aggamahe-siṃ attano aggamahe-siṃ akāsi. Bārāṇasirañño pana putto pitu maraṇakāle niddhamana-dvārena palāyitvā balaṃ saṃharitvā⁴ Bārāṇasiṃ āgantvā avi-dūre nisīditvā tassa rañño paṇṇam pesesi „rajjaṃ vā detu yuddhaṃ vā“ ti. So „yuddhaṃ demīti“ paṭipaṇṇaṃ pesesi. Rājakumārassa pana mātā taṃ sāsanaṃ sutvā „yuddhena kam-maṃ n' atthi, sabba-disāsu saṅcāraṃ pacchinditvā Bārāṇasina-garaṃ parivāretu⁵, tato dārūdakabhattachaparikkhaya⁶ kilanta-manussaṃ nagaraṃ vinā va yuddhena gaṇhissatīti“ paṇṇaṃ pesesi. So mātu sāsanaṃ sutvā sattadivasāni saṅcāraṃ pac-chinditvā nagaraṃ rundhi. Nāgarā saṅcāraṃ alabhamānā sat-tame divase tassa rañño sīsaṃ gaṇetvā kumārassa adamsu. Kumāro nagaraṃ pavisitvā rajjaṃ gaṇetvā pariyo-sāne yathā-kammaṃ gato⁷.

So etarahi satta divasāni saṅcāraṃ pacchinditvā nagaraṃ rundhi-tvā⁸ gaṇitakammaṇissandena sattavassāni lohita-kumbhiyaṃ vasitvā sattāhaṃ mūlhagabbhabhāvaṃ āpajji, yaṃ pana so Padumuttara-pāda-mūle „lābhinaṃ⁹ aggo bhavēyyaṃ“ ti mahādānaṃ datvā patthanaṃ akāsi yaṃ ca Vipassikāle¹⁰ nāgarehi saddhiṃ saha-sagghanakaṃ¹¹

¹ so both C^k and C^v instead of ca? ² C^k adds attī ca. ³ both C^k and C^v saharitvā. ⁴ so B^p; both C^k and C^v parivāretuṃ. ⁵ C^k dārūda-, C^v dārūdaka-bhattabhattacha-. ⁶ C^k yathākamma geṇetvā to. ⁷ C^v rūnditvāna. ⁸ C^k lābhinaṃ, C^v lābhinaṃ. ⁹ C^v vipassī-. ¹⁰ so both C^k and C^v.

guḷadadhiṃ datvā patthanaṃ akāsi tassānubhāvena lābhinaṃ¹ aggo jāto. Suppavāsāpi² „nagaraṃ rundhitvā gaṇha tātā“³ ti pesita-bhāvena sattavassāni kucchinā gabbhaṃ pariharitvā sattāhaṃ mūlha-gabbhā jātā. Sattāhaṃ imā atitāhaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imā gāthāhaṃ āha:

Asātaṃ sātārūpena piyarūpena appiyaṃ
dukkhaṃ sukhassa rūpena pamattam ativattatīti. 99.

Tattha asātaṃ sātārūpenā ti amadhuram eva madhurapaṭirūpakena, pamattam ativattatīti, asātaṃ appiyaṃ dukkhaṃ ti evaṃ⁴ tividdham pi etena sātārūpādinaṃ ākārena sativippavāsavasena pamattapuggalaṃ ativattati abhibhavati ajjhottharatīti attho. Idam Bhagavatā yaṃ ca te⁵ mātāputtā iminā gabbhapariha-raṇagabbhavāsasaṃkhātena asātādinaṃ pubbe nagararundhanasātādipaṭirūpakena ajjhotthataṃ yaṃ ca⁶ idāni sā upāsikā puna pi sattakkhattuṃ evarūpaṃ asātaṃ appiyaṃ dukkhaṃ pemavattubhūtena⁷ puttasaṃkhātena sātādipaṭirūpakena ajjhotthataṃ hutvā tathā āvacanaṃ sabbam pi sandhāya vuttan ti veditabban ti.

Sattāhaṃ imā dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā nagaraṃ rundhitvā rajjaṃ pattakumāro Sivali⁸ ahosi, mātā Suppavāsā, pitā pana Bārāṇasirājā aham evā“ ti. Asātārūpa-jātakaṃ. Littavaggo⁹ dasamo. Majjhimaṇṇāsako niṭṭhito.

11. PAROSATAVAGGA.

1. Parosāṭṭajātaka.

Parosataṃ ve pi samāgatānaṃ
jhāyeyyū te vassasataṃ apaññaṃ,
eko va seyyo puriso sapañño¹
yo bhāsitaṃ vijānāti atthan ti. 100.

¹ C^v lābhinaṃ. ² so B^p; both C^k and C^v -vāsātipi. ³ so B^p; both C^k and C^v etāni. ⁴ B^p yaṃyena, C^k samate, C^v saṇcate. ⁵ C^k C^v ya ca, B^p yaṃyena. ⁶ so B^p; both C^k and C^v pemavattū-. ⁷ C^k -lī. ⁸ both C^k and C^v alitta-. ⁹ C^v vapañño.

Idaṃ jātakam vatthuto¹ ca veyyākaraṇato ca samodhānato ca Parosahassa-jātaka-sadisam eva, kevalaṃ h' ettha jhāyeyyūn² ti padamattam eva viseso³. Tass' attho: vassasatam pi apaṇṇā jhāyeyyūn olokeyyūn upadhāyeyyūn, evaṃ oloketāpi pana atthaṃ vā kāraṇaṃ vā na passanti, tasmā yo bhāsītassa atthaṃ jānāti so eko va sapaṇṇo seyyo ti. Parosatajātakam.

2. Paṇṇikajātaka.

Yo dukkhapuṭṭhāya⁴ bhaveyya tāṇan ti⁵. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ paṇṇikaṃ upāsakaṃ ārabha kathesi. So kira Sāvatti-vāsi⁶ upāsako nānappakārāni mūlapaṇṇādīni ca lābhu-kumbhaṇḍāni ca vikkīṇitvā jīvikaṃ kappeti. Tass' ekā dhītā abhirūpā pāsādikā ācārasīlasampannā hirottappasamannāgatā kevalaṃ niccappahasitamukhā. Tassā samānakulesu vāreyyatthāya āgatesu so cintesi: „imissā⁷ vāreyyāni vattati ayaṃ ca niccappahasitamukhā, kumārikadhamme pana asati kumārikāya parakulaṃ gatāya mātā-pitunnaṃ garahā hoti, 'atthi nu kho imissā⁷ kumārikadhammo n' atthīti' vīmaṃsissāmi naṃ“ ti so ekadivasāni dhītaraṃ pacchiṃ gāhā-petvā araṇṇe⁸ paṇṇatthāya araṇṇaṃ gantvā vīmaṃsanavasena kilesanissito⁹ viya lutvā rahassakathaṃ kathetvā taṃ hatthe gaṇhi. Sā gahitamattā va rodanti¹⁰ kandanti¹⁰ „ayuttaṃ etaṃ tāta, udakato aggipātubhāvasadisāni, mā evarūpaṃ karoṭhā“ ti āha. „Amma mayā vīmaṃsanatthāya tvaṃ hatthe gahitā, vadehi: atthi dāni te kumārikadhammo“ ti. „Āma tāta atthi, mayā hi lobhavasena na koci puriso olokitapubbo“ ti. So dhītaraṃ assāsetvā gharaṃ netvā maṅgalaṃ¹¹ katvā parakulaṃ pesetvā „Satthāraṃ vandissāmi“ gaudhamālādīhattho Jetavanaṃ gantvā Satthāraṃ vanditvā pūjetvā ekamantaṃ nisīdi „cirassāgato sīti“ ca vutte taṃ atthaṃ Bhagavato ārocesi. Satthā „upāsaka kumārikā ciraṃ paṭṭhāya¹² ācārasīlasampannā va, tvaṃ pana na mān' eva evaṃ vīmaṃsasi, pubbe pi vīmaṃsi yevā“ ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmādatte rajjaṃ kārente

¹ C^k vatthuno, C^v vatthuto? ² both C^k and C^v jhāyeyyūn. ³ C^v viseso. ⁴ so both C^k and C^v. ⁵ C^k tānti, C^k tānanti. ⁶ both C^k and C^v -vāsi. ⁷ both C^k and C^v imissā. ⁸ so B^p; both C^k and C^v araṇṇaṃ. ⁹ C^v vīmaṃsanañca-sekilenissito. ¹⁰ C^v -ti. ¹¹ C^v maṅga-. ¹² so both C^k and C^v; B^p cirarattāya.

Bodhisatto araṇṇe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Ath' eko Bārāṇasīyaṃ paṇṇikaupāsako ti vatthum paccuppannasadisam eva. Tena sā vīmaṇsanatthāya hatthe gahitā dhītā parideva-mānā imaṃ gātham āha :

Yo dukkhapuṭṭhāya¹ bhaveyya tānaṃ²
so me pitā dūbhi vane karoti,
sā kassa kandāmi vanassa majjhe,
yo tāyitā so sahasā karotīti. 101.

Tattha yo dukkhapuṭṭhāya¹ bhaveyya tānaṃ³ ti kāyikacetasikehi dukkhehi puṭṭhāya¹ tāyitā parittāyitā patiṭṭhā bhaveyya, so me pitā dūbhi vane karotīti yo mayhaṃ dukkharittāyako pitā⁴ va⁵ imasmiṃ ṭhāue evarūpaṃ mittadūbhikammaṃ karoti attano jātāya dhītari⁶ vītikkamaṃ kattum¹ maññatīti attho, kassa kandāmiti kassa rodāmi ko me patiṭṭhā bhavissatīti dīpeti, yo tāyitā so sahasā karotīti yo mayhaṃ tāyitā rakkhitā avassayo bhavītuṃ arahati so pitā yeva sāhasiyakammaṃ karotīti attho.

Atha naṃ pitā assāsetvā „amma rakkhitattāsīti⁷“ pucchi, „āma tāta rakkhito⁸ me attā“ ti. So taṃ gharaṃ netvā maṃ-galaṃ katvā parakulaṃ pesesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi: (Saccapariyosāne upāsako sotāpattiṭṭhale patiṭṭhahi) „Tadā pitā etarahi pitā, dhītā va dhītā, taṃ kāraṇaṃ paccakkhato ditṭharukkhadevatā pana aham evā“⁹ ti. Paṇṇikajātakaṃ.

3. Verijātaka.

Yattha veri⁹ nivisatīti¹⁰. Idam Satthā Jetavane viharanto Anāthapiṇḍikaṃ ārabba kathesi. Anāthapiṇḍiko kira bhogagāmaṃ¹¹ gantvā āgacchanto antarāmagge core diṣvā „antarāmagge vasitum na yuttam, Sāvattim eva gamissāmīti“ vegena goṇe pājetvā

¹ so both C^k and C^v. ² both C^k and C^v tānaṃ. ³ C^k tānaṃ. ⁴ C^v pitāya.

⁵ C^v vaṃ. ⁶ so B^p; both C^k and C^v dhītariṃ. ⁷ both C^k and C^v rakkhittāsīti; B^p rakkhitā asi. ⁸ C^v C^v B^p rakkhitā. ⁹ both C^k and C^v veri. ¹⁰ C^k nīti.

¹¹ C^k bhoggāmaṃ, C^v bhoggāmaṃ corr. to bhoggagāmaṃ.

Sāvattim eva āgantvā punadivase vihāraṃ gato Satthu etam attham ārocesi. Satthā „pubbe pi gahapati paṇḍitā antarāmagge core disvā antarā avilambamānā attano vasanaṭṭhānam eva gamimsū“¹ ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi hutvā ekaṃ gāmaṃ niman-tanaṃ bhuñjanatthāya gantvā pacchā gacchanto antarāmagge core disvā antarāmagge avasitvā va vegena¹ pājento attano gehaṃ eva āgantvā nānaggarasehi bhuñjitvā mahāsayane nisinno „corānaṃ hatthato muccitvā nibbhayaṭṭhānaṃ attano gehaṃ āgato 'mhīti“ udānavasena imaṃ gāthaṃ āha:

Yattha verī² nīvisati³ na vase tattha paṇḍito,
ekarattaṃ dirattaṃ vā dukkhaṃ vasati verisū⁴ ti. 102.

Tattha verīti veracetanāsamaṅgipuggalo, nīvisatīti⁴ patitṭhāti, na vase tattha paṇḍito ti so veripuggalo yasmiṃ thāne patitṭhito hutvā vasati tattha paṇḍito paṇḍiceṇa samannāgato na vaseyya, kiṃkāraṇā ti⁵ ekarattaṃ dirattaṃ vā dukkhaṃ vasati verisū⁶ verīnaṃ hi antare vasanto⁷ ekāhaṃ dvīhaṃ pi dukkhaṃ eva vasatīti attho.

Evam Bodhisatto udānaṃ udānetvā dānādini puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā ahaṃ eva Bārāṇasiseṭṭhi ahoṣiṃ“ ti. Verijātakaṃ.

4. Mittavindajātaka.

Catubbhi aṭṭhajjhagamā ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ dubbacabhikkhū ārabha kathesi. Vatthuṃ⁵ heṭṭhā Mittavindajātake vuttanayen⁷ eva vitthāretabbaṃ. Idaṃ pana jātakaṃ Kassapabuddha-kālīkaṃ.

¹ add goṇe. ² K*) veri. ³ K nīvisati. ⁴ K nīvisatīti. ⁵ omit ti? ⁶ read verisū ti? ⁷ K vasatto. ⁸ K vatthu.

*) Ck is now the only MS. at hand, therefore marked K.

Tasmiñ hi kāle uracakkam ukkhipitvā niraye paccamāno eko nerayiko satto „bhante kin nu kho pāpam akāsin“ ti Bodhisattam pucchi. Bodhisatto „tayā idaṇ c' idaṇ ca pāpakkammaṁ katan“ ti vatvā imaṁ gātham āha:

Caṭubbi aṭṭh' ajjhagamā aṭṭhāhi pi¹ ca soḷasa
soḷasāhi ca battimsā, atricchaṁ cakkam āsado,
icchāhatassa posassa cakkam² bhamati matthake ti. 103.

Tattha caṭubbi aṭṭhajjhagamā ti samuddantare catasso vimānapetiyo labhivā tāhi³ asantutṭho atricchatāya parato gantvā aparā aṭṭhādhigato sīti attho, sesapadadvayehi es' eva nayo, atricchaṁ cakkam āsado ti evaṁ sakalābhena asantutṭho atricchaṁ atra atra icchanto parato parato lābhaṁ patthento idaṇi cakkam āsado ti idaṁ uracakkam patto si, tassa te etaṁ icchāhatassa taṇhāya hatassa upāhatassa tava cakkam bhamati matthake pāsāpaccakkam⁴ ayacakkam ti imesu dvīsu khuradhāraṁ ayacakkam tassa matthake punappuna patanavasena bhamantaṁ disvā evaṁ āha.

Vatvā ca pana attano devalokam eva gato. So pi niraya-satto attano pāpe khīṇe yathākkammaṁ gato.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadā Mittavindako dubbacabhikkhu ahosi, devaputto pana aham evā“
'ti. Mittavindajātakam.

5. Dubbalakaṭṭhajātaka.

Bahum petaṁ vane kaṭṭhan ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ uttastabhikkhum⁵ ārabba kathesi. So kira Sāvattivāsī⁶ eko kulaputto dhammadesanaṁ sutvā pabbajitvā maraṇabhīruko ahosi, rattitṭhānadivāṭṭhānesu⁷ yātassa vā vijantassa⁸ sukkhadāṇḍakassa vā patantassa⁹ pakkhicatuppadānaṁ vā saddaṁ sutvā maraṇabhayaṭṭajjito mahārayaṁ ravanto palāyati. Tassa hi „maritabbaṁ mayā“ ti satimattam pi n' atthi, sace hi so „aham marissāmīti“ jāneyya na maraṇato bhāyeyya, maraṇasatikammaṭṭhānassa¹⁰ pana abhāvitattā va

¹ cfr. the Mittavindajātika below; K omits pi, B^p ceva instead of pica. ² K cakkā. ³ so B^p; K sītāhi. ⁴ K -na-. ⁵ K uttasānabhikkhum. ⁶ K -vāsī.
⁷ K rattitṭhā-. ⁸ K vijantassa, B^p bhijjantassa. ⁹ K panantassa. ¹⁰ K maraṇā-

bhāyati. Tassa so maraṇabhīrukabhāvo bhikkhusaṅghe pākaṭo jāto. Ath' ekadivasaṃ dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathāṃ samutṭhāpesuṃ „āvuso, asuko nāma bhikkhu maraṇabhīruko¹ maraṇaṃ bhāyati, bhikkhunā nāma 'avassaṃ mayā maritabban' ti maraṇasatikammaṭṭhānaṃ bhāvetuṃ vaṭṭatīti". Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarabi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" ti vutte taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā „saccaṃ kira tvaṃ maraṇabhīruko" ti pucchitvā „saccaṃ bhante" ti vutte „bhikkhave mā etassa bhikkhuno anattamanā hotha, nāyaṃ idān' eva maraṇabhīruko. pubbe pi maraṇabhīruko yevā" ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Himavante rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tasmiṃ kāle Bārāṇasīrājā attano maṅgalahatthiṃ ānañjakāraṇaṃ sikkhāpetuṃ hatthācariyānaṃ adāsi. Taṃ ālāne² niccalaṃ bandhitvā tomarahatthā manussā parivāretvā³ ānañjakāraṇaṃ kārenti. So taṃ kāraṇaṃ kāriyamāno vedanā adhiyāsetuṃ asakkonto ālānaṃ bhinditvā manusse palāpetvā Himavantaṃ pāvisi. Manussā taṃ gahetuṃ asakkontā nivattiṃsu. So tattha maraṇabhīruko¹ ahoṣi, vātasaddāni⁴ sutvā kampamāno maraṇabhaya-tajjito soṇḍaṃ vidhunitvā vegena palāyati, ālāne⁵ bandhitvā ānañjakāraṇakālo⁶ viy' assa hoti, kāyassādaṃ vā cittassādaṃ vā alabbhanto kampamāno vicarati. Rukkhadevatā naṃ disvā khandhaviṭape ṭhatvā imaṃ gātham āha:

Bahum p' etaṃ vane kaṭṭhaṃ vāto bhañjati dubbalaṃ,
tassa ce bhāyasi nāga kiso nūna bhavissasīti. 104.

¹ Ayaṃ pīṇattho: yaṃ etaṃ dubbalakaṭṭhaṃ puratthimādibhedo vāto bhañjati imasmiṃ vane bahūṃ sulabhaṃ⁷ tattha tattha saṃvijjati, sace tvaṃ tassa bhāyasi evaṃ sante nīceṃ bhūto maṃsalohitakkhāyaṃ patvā kiso nūna bhavissasi, imasmiṃ pana vane tava bhayaṃ nāma n' atthi, tasmā ito paṭṭhāya mā bhāyīti.

¹ K maraṇa-. ² K ālāne. ³ K pariveritvā. ⁴ K vānasaddāni. ⁵ K ālāne. ⁶ K -kāraṇakālo. ⁷ K sulabhaṃ.

Evam devatā tassa ovādam adāsi. So pi tato paṭṭhāya nibbhayo ahoṣi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi) „Tadā nāgo ayaṃ bhikkhu ahoṣi, rukkhadevatā aham evā“¹ ti. Dubbalakaṭṭhajātakam.

6. Udañcanijātaka.

Sukham vata maṃ jīvantam ti. Idam Satthā Jetavane viharanto thullakumārikapalobhanam ārabha kathesi. Vattuṃ Terasanipāte Cullanāradakassapajātaka¹ āvibhavissati. Tam pana bhikkhum Satthā „saccam kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“² ti pucchitvā „saccam Bhagavā“³ ti vutte „kattha te cittaṃ paṭibaddhan“⁴ ti pucchi. So „ekissā thullakumārikāyā“⁵ ti āha. Atha nam Satthā „ayaṃ te bhikkhu anattakārikā, pubbe pi tvaṃ etaṃ nissāya sīlavasanam patvā kampanto vicaramāno paṇḍite nissāya sukham labhīti“⁶ vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasīyam Brahmadatte rajjam kārente ti atītavatthum pi Cullanāradakassapajātaka yeva āvibhavissati. Tadā pana Bodhisatto sāyam phale ādāya āgantvā paṇṇasālam vivaritvā puttam Cullatāpasam etad avoca: „tāta tvaṃ aññesu divasesu dārūni⁷ āharasi pāṇīyam paribhojanīyam āharasi⁸ aggiṃ karosi, ajja pana ekam pi akatvā kasmā dum-mukho pajjhāyanto nipanno sīti“. „Tāta, tumhesu phalāphalatthāya gatesu ekā itthi āgantvā maṃ palobhetvā⁹ ādāya gaṇṭum āradadhā, aham pana ‘tumhehi visajjito gamissāmīti’ na gacchīm, asukaṭṭhāne pana tam rīsīdāpetvā āgato ‘mhi, idāni gacchām’ āham tātā“¹⁰ ti. Bodhisatto „na sakkā etaṃ nivattetun“¹¹ ti ṇatvā „tena hi tāta gaccha, esā pana tam netvā yadā maccha-

¹ K cullakassapanāradajātaka. ² K paṭibandhan. ³ K dārūṇi. ⁴ K āharasi.

⁵ K palohetvā.

maṃsādīni vā khāditukāmā¹ bhavissati sappiloṇaṭaṇḍulādīhi vā pan' assā attho² bhavissati tadā 'idañ c' idaṇ cāharā' 'ti taṃ kilamessati³, tadā mayhaṃ gaṇaṃ saritvā palāyitvā idh' eva āgaccheyyāsīti⁴ visajjesi. So tāya saddhiṃ manussapathaṃ agamāsi. Atha naṃ sā attano vasaṃ gametvā „maṃsaṃ āhara, macchaṃ āharā“ ti yena yena atthikā hoti taṃ taṃ āharāpeti. Tadā so „ayaṃ maṃ attano dāsaṃ viya kammaka-
raṃ viya katvā pīletīti“ palāyitvā pitu santikaṃ āgantvā pita-
raṃ vanditvā ʒhitako va imaṃ gātham āha:

Sukhaṃ vata maṃ jīvantaṃ pacamānā udañcanī⁴
cori jāyappavādena telaṃ loṇaṃ ca yācatīti. 105.

Tattha sukhaṃ vata maṃ jīvantaṃ ti tāta tumhākaṃ santike maṃ sukhaṃ jīvantaṃ, pacamānā ti tāpayamānā pīlayamānā yaṃ yaṃ khāditukāmā hoti taṃ taṃ pacamānā, udakaṃ aṇcanti etāyā 'ti udañcanī, cāṇito vā kūpato vā udakaṃ ussiñcaṇaghaṭṭikā⁵ etaṃ⁵ nāmaṃ, sā pana udañcanī viya, udakaṃ viya ghaṭṭikā yen' atthikā hoti taṃ taṃ ākaḍḍhati yevā ti attho, cori jāyappavādenā 'ti bhariyā ti nāmena ekā cori maṃ madhuravacanaṃ upalāpetvā tattha netvā telaṃ loṇaṃ ca yaṃ ca aññaṃ pi icchatī taṃ sabbaṃ yācatī dāsaṃ viya kammakaraṃ viya katvā āharāpetīti tassā agunaṃ kathesi.

Atha naṃ Bodhisatto assāsetvā „hotu tāta⁶, ehi tvaṃ mettaṃ bhāvehi karuṇaṃ bhāvehīti“ cattāro brahmavihāre ācikkhi kaṣiṇaparikkamaṃ ācikkhi. So nacirass' eva abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā⁷ brahmavihāre bhāvetvā saddhiṃ pitarā Brāhmaloke nibbatti.

• Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jāta-
kaṃ samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpatti-phale paṭi-
ṭṭhaṃ) „Tadā thullakumārīkā va etarahi thullakumārīkā Cullatāpaso
ukkaṇṭhitabhikkhu ahoṣi, pitā pana aham evā“ 'ti. Udañcāni-
jātakaṃ.

¹ K khāditukāmā. ² K atthā. ³ K kilamissati. ⁴ K udañcani. ⁵ K -ghaṭṭikā-yotaṃ. ⁶ so B²; K tātāti. ⁷ K nibbattitvā.

7. Sālittakajātaka.

Sādhū kho¹ sippakam nāmā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ haṃsapaharaṇakam bhikkhum ārabha kathesi. So kir' eko Sāvattvivāsikulaputto sālittakasippe² nipphattim patto (sālittakasippan² ti sakkarākhīpanasippan vuccati) ekadivasam dhammāṃ sutvā sāsane uraṃ datvā pabbajitvā upasampadam labhi. Na pana sikkhākāmo na paṭipattisāro ahosi. So ekadivasam ekaṃ daharabhikkhum ādāya Aciravatim gantvā nahāyitvā nadītīre aṭṭhāsi. Tasmim samaye dve setahaṃsā ākāseṇa gacchanti. So taṃ daharam āha: „imaṃ pacchimahaṃsaṃ sakkarāya akkhiṃhi paharitvā pādamūle pātemīti“. Itaro „katham pātesasi, na sakkhissasi paharitun“ ti āha. Itaro „titṭhatu tāv' assa orato akkhiṃ parato akkhiṃhi taṃ paharāmīti“. „Idāni pana tvaṃ asantaṃ kathesīti“. „Tena hi upadhārehīti“ ekaṃ tiyaṃsaṃ³ sakkarāṃ gahetvā aṅguliya yantetvā tassa haṃsassa pacchato khipi. Sā run ti saddaṃ akāsi. Haṃso „parissayena bhaviṭṭhaṃ“ ti nivattitvā saddaṃ sotum ārabhi. Itaro tasmim khane ekaṃ vaṭṭasakkarāṃ⁴ gahetvā tassa nivattitvā oloketassa parabhāge akkhiṃ pahari. Sakkarā itaram pi akkhiṃ vīvijjhītvā gatā. Haṃso mahāravaṃ ravanto pādamūle yeva pati. Tato bhikkhū āgantvā garahitvā „ananuechavikaṃ te katan“ ti Satthu santikaṃ netvā „bhante iminā idam nāma katan“ ti taṃ atthaṃ ārocesum. Satthā taṃ bhikkhum garahitvā „na bhikkhave idān' ev' esa etasmim sippe kusalo. pubbe pi kusalo va ahoṣīti“ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa amacco ahosi. Tasmim kāle rañño purohito atimukharo hoti bahubbhāṇī⁵, tasmim⁶ kathetum āradhe aññe okāsam eva na labhanti. Rājā cintesi: „kadā nu āho etassa vacanupacchedakam kañci labhissāmīti“. So tato paṭṭhāya tathārūpaṃ ekaṃ upadhārento vicarati. Tasmim kāle Bārāṇasiyaṃ eko pīṭhasappi⁷ sakkarākhīpanasippe nipphattim patto hoti. Gāmadārakā naṃ rathakam āropetvā kaḍḍhamānā

7. Cfr. Dh. p. 415. ¹ K ko. ² so K; B² sālittaka-. ³ B² tiyaṅga. ⁴ K vaddha-sakkarāṃ. ⁵ K -bhāṇi. ⁶ K kasmim. ⁷ K -sappi.

- Bārāṇasīnagaradvāramūle eko viṭapasampanno mahānigrodho atthi - tattha ānetvā samparivāretva kākaṇikādīni¹ datvā „hatthirūpakaṃ kara assarūpakaṃ karā“² 'ti vadanti. So sak-kharā khipitvā khipitvā nigrodhapāṇesu nānārūpāni dasseti. Sabbāni pattāni chiddāvichiddān' eva ahesuṃ. Atha rājā uyyānaṃ gacchanto taṃ ṭhānaṃ pāpuṃi. Ussāraṇabhayena sabbe dārakā palāyimsu, pīṭhasappī³ tatth' eva nipajji. Rājā nigrodhamūlam patvā rathe nisinno pattānaṃ chiddatāya chāyaṃ kabarakabaraṃ disvā ullokento sabbesaṃ pattānaṃ chiddabhāvaṃ disvā „ken' etānīti“⁴ pucchi. „Pīṭhasappinā devā“⁵ 'ti. Rājā „imaṃ nissāya brāhmaṇassa vacanacchedaṃ kātuṃ sakkā bhavissatīti“⁶ cintetvā „kahaṃ pīṭhasappīti“⁷ pucchi. Vicinantā mūlantare nipannaṃ disvā „ayaṃ devā“⁸ 'ti āhaṃsu. Rājā naṃ pakkosāpetvā parisāṃ ussāretvā pucchi: „amhākaṃ santike eko mukhara-brāhmaṇo atthi, sakkhissasi taṃ nissaddaṃ kātuṃ“⁹ ti. „Nālimattā ajalaṇḍikā labhanto sakkhissāmi devā“¹⁰ 'ti. Rājā pīṭhasappiṃ gharaṃ netvā antosaṇiyaṃ nisīdāpetvā sāṇiyaṃ chiddaṃ kāretvā brāhmaṇassa chiddābhimukhaṃ āsanaṃ paññāpetvā nālimattā sukkhā ajalaṇḍikā pīṭhasappissa santike ṭhapāpetvā brāhmaṇaṃ upatṭhānakāle āgataṃ tasmiṃ āsane nisīdāpetvā kathaṃ samutṭhāpesi. Brāhmaṇo aññesaṃ okāsaṃ¹¹ adatvā raññā¹² saddhiṃ kathetuṃ ārabhi. Ath' assa so pīṭhasappī¹³ sānicchiddena¹⁴ ekekaṃ ajalaṇḍikaṃ makkhikaṃ¹⁵ pavesento¹⁶ viya tāluta-lamhi¹⁷ yeva pātetī. Brāhmaṇo āgatāgataṃ nāliyaṃ telaṃ pavesento viya gilati. Sabbā parikkhayaṃ gamimsu. Tassa tā nālimattā¹⁸ ajalaṇḍikā kucchiṃ pavitṭhā adḍhālhakamattā ahesuṃ. Rājā parikkhiṇabhāvaṃ ñatvā āha: „ācariya¹⁹ tumhe atimukharatāya nālimattā ajalaṇḍikā gilantā kiñci na jānittha, ito dāni uttarīṃ jirāpetuṃ²⁰ na sakkhissatha, gacchatha piyaṅgūdakaṃ pivitvā chaḍḍhetvā. attānaṃ ārogaṃ karoṭhā“²¹ 'ti. Brāhmaṇo tato

¹ so Bp; K kākanani-? ² K -sappi. ³ so Bp; K omits okāsaṃ. ⁴ K raññāya. ⁵ K sānicchi-. ⁶ Bp pacchiyaṃ. ⁷ so Bp; K pavisento. ⁸ tāluta-lamhi. ⁹ K nā nālimattā. ¹⁰ K jirā-

paṭṭhāya pihitamukho viya hutvā kathentānam pi saddhiṃ akathanasīlo ahoṣi. Rājā „iminā me kaṇṇasukhaṃ¹ katan“ ti pīṭhasappissa satasahassuṭṭhānake² catusu disāsu cattāro gāme adāsi. Bodhisatto rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva sippaṃ nāma loke paṇḍitehi uggaṇṇhitabbaṃ, pīṭhasappinā sālittakamattenāpi³ ayaṃ sampatti⁴ laddhā“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Sādhu kho sippakaṃ nāma api yādisa kīdisaṃ,
passa khañjappahārena laddhā gāmā catuddisā ti. 106.

Tattha passa khañjappahārenā 'ti passa mahārāja iminā nāma khañjassa pīṭhasappino ajalaṇḍikāpahārena catuddisā cattāro gāmā laddhā, aññesam pi sippānaṃ ko aññesaṃsaparicchedo ti sippaguṇaṃ kathesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā pīṭhasappi⁵ ayaṃ bhikkhu ahoṣi, rājā Ānando, paṇḍitāmacco pana aham evā“ ti. Sālittakajātakaṃ⁶.

8. Bāhiyajātaka.

Sikkheyya sikkhitabbānīti. Idam Sātthā Vesāliyaṃ upanissāya Mahāvane kūtāgārasālāyaṃ viharanto ekaṃ Licchaviṃ ārabha kathesi. So kira Licchavirājā saddho pasanno buddhapamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ nimantetvā attano nivesane mahādānaṃ paratatesi. Bhariyā pan' assa thūlaṅgapaccaṅgā uddhumātakanimittasadisā anākkappasampannā ahoṣi. Satthā bhattakiccāvasāne anumodanaṃ katvā vihāraṃ gantvā bhikkhūnaṃ ovādaṃ datvā gandhakuṭiṃ pavasi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso, tassa nāma Licchavirañño tāva abhirūpassa tādīsā bhariyā thūlaṅgapaccaṅgā⁷ anākkappasampannā, kathaṃ so tāya saddhiṃ abhiraṃatīti“. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave esa idān' eva, pubbe pi thūlasarīrāya eva itthiyā saddhiṃ abhiraṃatīti“ vatvā tehi yācito atitāṃ āhari:

¹ K kannā-. ² so K; B^p -hassuṭṭhānesu. ³ K sāli-. ⁴ K sampattin. ⁵ K -sappi. ⁶ K sālikajā-, B^p sālittakajā-.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa amacco ahosi. Ath'ekā janapaditthi thūla-sarīrā anākappasampannā bhatim kurumānā rājaṅgaṇassa avidūrena¹ gacchamānā sarīravaḷaṇjapīḷitā hutvā nivatthasāṭa-kena sarīraṃ paṭicchadetvā nisīditvā sarīravaḷaṇjaṃ muñcivā khippam eva utthāsi. Tasmiṃ khaṇe Bārāṇasīrājā vātapānena rājaṅgaṇaṃ olokento taṃ disvā cintesi: „ayaṃ evarūpe aṅgaṇaṭṭhāne sarīravaḷaṇjaṃ muñcamānā hirottappaṃ appahāya nivāsaneṃ eva paṭicchannā hutvā sarīrapīḷaṃ² mocetvā khippaṃ utthitā, imāya nīrogāya³ bhavitabbaṃ, etissā vatthu visadaṃ bhavissati, visade pana vatthusmiṃ eko putto labbhamāno visado puññavā bhavissati, imaṃ mayā aggamaheṣiṃ kātuṃ vaṭṭatīti“ so tassā apariggahitabhāvaṃ ñatvā ānāpetvā aggamaheṣitthānaṃ adāsi. Sā tassa piyā ahosi manāpā. Nacirass' eva ekaṃ puttaṃ vijāyi. So paṇ'assā putto⁴ cakkavattirājā ahosi. Bodhisatto tassā⁵ sampattiṃ disvā tathārūpaṃ vacanokāsaṃ labhivā „deva sikkhitabbayuttakaṃ nāma sippakaṃ⁶ kasmā na sikkhitabbaṃ, yatra hi nāmāyaṃ mahāpuññaṃ hirottappaṃ appahāya paṭicchannenākārena sarīravaḷaṇjaṃ kurumānā tumhe ārādhetvā evarūpaṃ sampattiṃ pattā“ ti vatvā sikkhitabbayuttakānaṃ vaṇṇaṃ kathento imaṃ gātham āha:

Sikkheyya sikkhitabbāni, santi sacchandino janā,
bāhiyāpi⁷ suhannena⁸ rājānaṃ abhirādhayīti. 107.

Tattha santi sacchandino ti tesu tesu sippesu sacchandaṃ janā atthi yeva⁹ bāhiyā ti bahijanapade jātā saṃvaddhā itthi, suhannena¹⁰ ti hirottappaṃ appahāya paṭicchannenākārena hannaṃ suhannaṃ nāma tena suhannena¹⁰, rājānaṃ abhirādhayīti devaṃ abhirādhetvā imaṃ sampattiṃ pattā ti.

Evam Mahāsatto sikkhitabbayuttakānaṃ guṇaṃ kathesi.

¹ K -dūreṇa. ² K -pīḷaṃ, B² sarīravaḷaṇjaṃ. ³ K nīrogāya. ⁴ K yutto. ⁵ K tassāya.

⁶ K sikkhitabbayuttaṃ nāma sippikaṃ, B² sikkhitabbayuttakaṃ sippaṃ nāma . . . sikkhitabbaṃ. ⁷ K bāhiyāhi, B² bāhirāpi. ⁸ B suhannena. ⁹ B suhannena.

¹⁰ B channaṃ suhannaṃ . . . suhannena.

Satthā imañ dhammadesanañ āharitvā jātakam samodhānesi:
 „Tadā jayampatikā etarahi jayampatikā va, paṇḍitāmacco pana aham
 evā“¹ti. Bāhiyajātakam.

9. Kuṇḍakapūvajātaka.

Yathanno puriso hotīti. Idam Satthā Sāvattthiyañ viharanto mahāduggatañ ārabba kathesi. Sāvattthiyañ hi kadāci ekam eva kulam buddhapamukhassa saṅghassa dānañ deti, kadāci tiṇi cattāri ekato hutvā, kadāci gaṇabandhanena, kadāci vīthisabhāgena, kadāci sakalanagarañ chandakam saṃharitvā. tadā pana vīthibhāttañ nāma ahoṣi. Atha manussā „buddhapamukhassa saṅghassa yāguṃ¹ datvā khajjakam āharathā“² ti āhaṃsu. Tadā pañ³ eko paresaṃ bhatikārako duggatamanusso tassā vīthiyañ vasamāno cintesi: „aham yāguṃ dātum na sakkhissāmi, khajjakam pana dassāmiti“⁴ saṅham kuṇḍakam⁵ vaṭṭāpetvā⁶ udakena temetvā akkapaṇṇena⁷ veṭhetvā kukkuḷe pacitvā „idam Buddhassa dassāmiti“ tam ādāya gantvā Satthu purato tthito „khajjakam āharathā“⁸ ti ekasmiṃ vacane ruttamatte sabba-paṭhamam gantvā tam pūvañ Satthu patte patiṭṭhāpesi. Satthā aññeli diyyamānañ khajjakam agahetvā tam eva pūvakhajjakam paribhuñji. Tasmim ñeva pana khane „Sammāsambuddhena kira mahāduggatassa kuṇḍakhajjakam ajigucchitvā paribhuttañ“⁹ ti sakalanagarañ ekakolāhalam ahoṣi. Rājārājamahāmattādāyo antamaso dovārike upādāya sabbe va sannipatitvā Satthārañ vanditvā mahāduggatañ upasaṃkamitvā „handa bhojanañ gahetvā dve satāni gahetvā pañca satāni gahetvā amhākañ pattim dehīti“¹⁰ vadimsu. So¹¹ „Satthārañ paṭipucchitvā jānissāmiti“¹² Satthu santikañ gantvā tam atthañ ārocesi. Satthā „dhanam gahetvā¹³ sabbasattānañ pattim dehīti“¹⁴ āha. So dhanam gahetum ārabhi. Manussā diguṇācatugguṇaṭṭhagūṇādivasena¹⁵ dadantā nava hiraṇṇakoṭṭiya adamsu. Satthā anumodanañ letvā vihārañ gantvā bhikkhūhi vatte¹⁶ dassite sugatovādañ datvā gandhakutim pāvisi. Rājā sāyaṇhasamaye mahāduggatañ pakkosāpetvā setṭhiṭṭhānena pūjesi. Bhikkhū dhammasabhāyañ kathañ samutṭhāpesuṃ: „āvuso Satthā mahāduggatena dinnam kuṇḍakapūvañ ajigucchanto amatañ viya paribhuñji, mahāduggato pi bahuñ dhanañ ca

¹ K yāgu. ² K sanhaṃsanhakūṇḍakam, B² saṅham kuṇḍakam. ³ K vaddhāpetvā, B vaddhāpetvā. ⁴ so B²; K akkamapaṇṇena. ⁵ K omits so. ⁶ adds vā. ⁷ K diguṇācatugguṇe-. ⁸ K vante.

seṭṭhiṭṭhānañ ca labhivā mahāsampattiṃ patto“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave idāni mayā ajigucchantena tassa kuṇḍakapūvo paribhutto, pubbe rukkhadevatāpi hutvā paribhutto yeva. ta-
dāpi c' esa maṃ nissāya seṭṭhiṭṭhānaṃ alatth' evā“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kareṇte Bodhisatto ekasmiṃ eraṇḍarukkhe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā tasmiṃ gāmake manussā devatāmaṅgalikā honti. Ath' ekasmiṃ chaṇe sampatte manussā attano rukkhadevatānaṃ balikammaṃ akāṃsu. Ath' eko duggatamanusso te manusse rukkhadevatā paṭijaggante disvā ekaṃ eraṇḍarukkhaṃ paṭijaggi. Te manussā attano attano devatānaṃ nānappakārāni mālāgan-
dhavilepanāni c' eva khajjabhojjakāni ca ādāya gacchimsu. So pana kuṇḍakapūvaṃ c' eva ulūkenā ca udakaṃ ādāya gantvā eraṇḍarukkhasa avidūre ṭhatvā cintesi: „devatā nāma dibba-
khajjakāni khādanti, mayhaṃ devatā imaṃ kuṇḍakapūvaṃ na khādissati, kiṃ iminā kāraṇena¹ nāsemi, ahaṃ eva naṃ khādissā-
mīti“ tato nivatti. Bodhisatto khandhaviṭṭape ṭhatvā „bho purisa“ sace tvaṃ issaro bhavyeyyāsi mayhaṃ madhurakhajja-
kaṃ dadeyyāsi, tvaṃ pana duggato, ahaṃ tava pūvaṃ na khā-
ditvā aññaṃ kiṃ khādissāmi², mā me koṭṭhāsaṃ nāsehi³“
vatvā imaṃ gātham āha:

Yathanno puriso hoti tathannā tassa devatā,

āhar' etaṃ kaṇāmpūvaṃ⁴, mā me bhāgaṃ vināsayā' ti. 108.

• Tattha yathanno ti yathārūpabhojano, tathannā ti tassa devatāpi ta-
thārūpabhojanā va honti, āharetāṃ kaṇāmpūvaṃ ti etaṃ kuṇḍakena
pakkapūvaṃ ānehi, mayhaṃ bhāgaṃ mā vināsehi.

So nivattitvā Bodhisattaṃ oloketvā balikammam akāsi. Bodhisatto tato ojaṃ paribhuñjitvā „purisa tvaṃ kimatthaṃ
maṃ paṭijaggasīti“ āha. „Duggato 'mhi sāmi, taṃ nissāya
duggatabhāvato muñcitukāmatāya paṭijaggāmīti“. „Bho purisa

¹ so B²; K kiñcanākāraṇena. ² K purisa. ³ K khādissā. ⁴ K kaṇāṃ.

mā cintayi, tayā kataññussa katavedino pūjā katā, imaṃ eraṇ-
ḍaṃ parikkhipitvā nidhikumbhiyo gīvāya gīvaṃ āhacca ʔhitā,
tvaṃ rañño ācikkhitvā sakatehi dhanam āharitvā rājamaṅgaṇe
rasim kārehi, rājā te tussitvā seṭṭhiṭṭhānam dassatīti¹ vatvā
Bodhisatto antaradhāyi. So tathā akāsi. Rājā tassa seṭṭhiṭ-
ṭhānam adāsi. Iti so Bodhisattam nissāya mahāsampattim
patvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā duggato va etarahi duggato, eraṇḍarukkhadevatā pana aham
evā“² ti Kuṇḍakapūvajātakaṃ¹.

10. Sabbasamhārakapaṇha.

Sabbasamhārako natthīti. Ayaṃ Sabbasamhārakapaṇho
sabbākarena Ummaggajātake āvibhavissatīti. Sabbasamhāraka-
paṇho nitthito. Parosatavaggo² ekādasamo.

12. HAMSIVAGGA.

1. Gadrabhapaṇha.

Haṃsi tuvaṃ evaṃ maññasīti³. Ayaṃ pi Gadrabhapaṇho
Ummaggajātake yeva āvibhavissati. Gadrabhapaṇho nitthito.

2. Amarādevīpaṇha.

Yena sattubilaṅgā cā⁴ 'ti. Ayaṃ Amarādevīpaṇho⁵ nāma
tatth' eva āvibhavissati. Amarādevīpaṇho nitthito⁶.

3. Sigālaajātaka.

Saddahāsi sigālassā 'ti. Idam Satthā Veluvane viharanto
Devadattam ārabba kathesi. Tasmiṃ samaye bhikkhū dhammasa-

¹ so BP; K kuṇḍapūva-. ² both BP and K parosahassavaggo. ³ K haṃsi tvaṃ mañña-
sīti, BP hasituvam eva paññasīti. ⁴ K yā. ⁵ K amara-. ⁶ K omits amarā-... nitthito;
B channapathapaṇho dutiyo nitthito.

bhāyaṃ sannipatitvā „āvuso Devadattena pañca bhikkhusatāni ādāya Gayāsīsāṃ gantvā 'yaṃ samaṇo Gotamo karoti' na so dhammo, yaṃ ahaṃ karomi ayaṃ eva dhammo' ti te bhikkhū attano laddhiṃ gāhāpetvā ṭhānappattaṃ musāvādaṃ katvā saṃghaṃ bhinditvā ekasīmāya dve uposathā katā“ ti Devadattassa agunakathaṃ kathentā nisīdiṃsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave Devadatto idāṃ' eva musāvādī², pubbe pi musāvādī yevā 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bo-dhisatto susānavane rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā Bārāṇasiyaṃ nakkhattaṃ ghuṭṭhaṃ. Manussā „yakkhabalikamaṃ karomā“ 'ti tesu tesu caccararacchādīṭṭhānesu macchamaṃsādīni³ vippakiritvā kapālakesu bahusuraṃ⁴ ṭhāpayiṃsu. Ath' eko sigālo aḍḍharattasamaye niddhamanena⁵ nagaraṃ pavisitvā macchamaṃsaṃ khādītva suraṃ pivitvā punnāgacchantare⁶ pavisitvā yāva aruṇuggamaṇā niddaṃ okkami. So pabujjhitvā ālokaṃ disvā „idāni nikkhamitum na sakkā“ ti maggasamīpaṃ gantvā adissamāno nipajjitvā⁷ aññe va manusse disvāpi kiñci avatvā ekaṃ brāhmaṇaṃ mukhadhovanatthāya gacchantāṃ disvā cintesi: „brāhmaṇā dhanalolā honti, imaṃ dhanena palobhetvā yathā maṃ upakacchantare katvā uttarāsaṅge⁸ nagarā nīharati⁹ tathā karissāmīti“ so manussabhāsāya „brāhmaṇā“ 'ti āha. So nivattitvā „ko maṃ pakkosatīti“ āha. „Ahaṃ brāhmaṇā“ 'ti. „Kiṃkāraṇā“ ti. „Brāhmaṇa, mayhaṃ dve kahāpaṇasatāni atthi, sace maṃ upakacchantare katvā uttarāsaṅgena paṭicchādetvā yathā na koci passati tathā nagarā nikkhametum sakkosi tuyhaṃ te kahāpaṇe dassāmīti“. Brāhmaṇo dhanalobhena „sādhū“ 'ti sampāṭicchitvā taṃ tathā katvā ādāya nagarā nikkhamitvā thokaṃ agamāsi. Atha naṃ sigālo pucchi: „katarāṃ ṭhānaṃ brāhmaṇā“ 'ti. „Asukaṃ nāmā“ 'ti. „Aññaṃ thokaṃ ṭhānaṃ gacchā“ 'ti evaṃ punappuna vadento mahāsusānaṃ patvā

¹ K kārōti. ² K -vādi. ³ K macchamāsādīni. ⁴ K bahūsuraṃ. ⁵ K niddha-mane. ⁶ K punnāgacchantareṃ. ⁷ K nippajjitvā. ⁸ K -saṅgo. ⁹ K nīharati.

„idha maṃ otārehīti“ āha. Tattha naṃ otāresi. Sigālo „tena hi brāhmaṇa uttarisāṭakaṃ paṭtharā“ 'ti āha. So dhanalobhena paṭthari. Atha naṃ „imaṃ rukkhamaṇaṃ khaṇāhīti“ paṭhavi-khanane yojetvā brāhmaṇassa uttarisāṭakaṃ abhiruṇha catusu kaṇṇesu majjhe cā 'ti pañcasu ṭhānesu sarīranissandaṃ pādetvā makkhetvā¹ c' eva temetvā ca susānavanaṃ pāvīsi. Bodhisatto rukkhaviṭape ṭhatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Saddahāsi sigālassa surāpītassa brāhmaṇa,
sippikānaṃ sataṃ n'atthi kuto kaṃsasatā duve ti. 109.

Tattha saddahāsīti saddahasi, ayam eva vā pāṭho, saddhiṃ² yāyasīti attho, sippikānaṃ sataṃ natthīti etassa hi sippikāsataṃ pi n'atthi, kuto kaṃsa-satā duve ti dve kaḥapaṇasatāni paṇ' assa kuto yevā 'ti.

Bodhisatto imaṃ gāthaṃ vatvā „gaccha brāhmaṇa tava sāṭakaṃ dhovitvā nahāyitvā attano kammaṃ karohīti“ vatvā antaradhāyi. Brāhmaṇo tathā katvā „vañcito vat' amhīti“ domanassapatto pakkāmi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadāpi sigālo Devadatto ahosi, rukkhadevatā pana aham evā“ 'ti. Sigālajātakaṃ.

4. Mitacintijātakaṃ.

Bahucintī appacintī cā 'ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto dve mahallakathere ārabha kathesi. Te kira janapade ekasmiṃ³ araṇṇavāse vassaṃ vasitvā „Satthu dassanattāya gacchisāmā“ 'ti pātheyyaṃ sajjetvā „ajja gacchāma, sva gacchāmā“ 'ti māsaṃ atikkamitvā puna pātheyyaṃ sajjetva tath' eva māsaṃ puna māsaṃ ti evaṃ attano kusītabhāvena c' eva nivāsanaṭṭhāne ca apckhāya tayo māse atikkamitvā tato nikkhamma Jetavanaṃ gantvā sabhāgattāhāne pattacivaraṃ paṭisāmetvā Satthāraṃ passimsu. Atha te bhikkhū pucchimsu: „ciraṃ vo āvuso Buddhupaṭṭhānaṃ akarontānaṃ, kasmā evaṃ cirāyitthā“ 'ti. Te tam atthaṃ ārocesuṃ. Atha tesāṃ so

¹ K cakkhetvā, B pakkhitvā. ² so Bp; K patti. ³ K kasmim.

ālasīyakusītabhāvo bhikkhusaṅghe pākaṭo jāto. Dhammasabhāyam pi tesam bhikkhūnam eva ālasīyabhāvaṃ nissāya kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte te pakkosāpetvā „saccaṃ kira tumhe bhikkhave alasā kusītā“ ti pucchitvā „saccaṃ bhante“ ti vutte „na bhikkhave idān' eva te alasā, pubbe pi alasā c' eva nivāsanaṭṭhāne ca sālayā sāpekhā“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyāṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ karente Bārāṇasīnadiyaṃ tayo¹ macchā ahesuṃ, Bahucintī Appacintī Mitacintī tesam² nāmāni. Te araṇṇato manussapathaṃ āgamiṃsu. Tattha Mitacintī itare dve evam āha: „ayaṃ manussapatho nāma sāsaṅko sappatibhaya, kevattā nānappakārāni jālakuminādīni khipitvā macche gaṇhanti, mayaṃ araṇṇaṃ eva gacchāmā“ 'ti. Itare dve janā³ alasatāya c' eva āmisagiddhatāya ca „ajja gacchāma, sve gacchāmā“ 'ti tayo māse atikkāmesuṃ. Atha kevattā nadiyaṃ jālaṃ khipiṃsu. Bahucintī ca Appacintī ca gocaraṃ gaṇhantā purato gacchanti, te attano andhabālātāya jālaganthaṃ⁴ asallakkhetvā jālakucchim eva pavisiṃsu. Mitacintī pacchato āgacchanto jālaganthaṃ⁴ sallakkhetvā tesaṃ ca jālakucchiṃ pavitṭhabhāvaṃ ṇātvā „imesaṃ kusītānaṃ andhabālānaṃ jīvitadānaṃ dassamīti“ cintetvā bahipassena jālakucchiṭṭhānaṃ gantvā jālakucchiṃ phāletvā nikkhanto sadiso hutva udakaṃ āloḥento⁴ jālassa purato patitvā puna jālakucchiṃ pavisitvā pacchimabhāgena phāletvā nikkhantasadiso udakaṃ āloḥento⁵ pacchimabhāge pati. Kevattā „macchā jālaṃ phāletvā gatā“ ti⁶ maññamānā jālakoṭiyaṃ gahetvā ukkhipiṃsu. Te dve pi macchā jālato muñcitvā udaye patiṃsu. Iti tehi Mitacintīṃ nissāya jīvitaṃ laddhaṃ.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthāṃ āha:

¹ K tayo tayo. ² K appacintī tesam. ³ K jānā. ⁴ K -gandhaṃ. ⁵ K āloḥento.

Bahucintī Appacintī ca ubho jāle abajjhare,
Mitacintī amocesi, ubho tattha samāgatā ti. 110.

Tattha Bahucintīti bahucintanāya¹ vitakkabahulatāya evaṃ laddhanāmo², itaresu pi dvīsu ayam eva nayo³, ubho tattha samāgatā ti Mitacintīm nis-sāya laddhajīvītā tattha udae puna ubho pi janā⁴ Mitacintinā saddhim samāgatā ti attho.

Evaṃ Satthā imaṃ dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: (Saccapariyosāne mahallakabhikkhū sotāpatti-phale patitthahimsu) „Tadā Bahucintī⁵ ca Appacintī⁶ ca ime dve ahesum, Mitacintī pana aham evā“⁷ ti. Mitacintijātakaṃ.

5. Anusāsikajātaka.

Yāyaññam anusāsatīti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ anusāsikabhikkhunim⁸ ārabha kathesi. Sā kira Sāvatti-vāsini ekā kuladhītā pabbajitvā upasampannakālato paṭṭhāya samanadhamme ananuyuttā āmisagiddhā hutvā yattha aññā bhikkhuniyo na gacchanti tādise nagarassa ekadese⁹ piṇḍāya carati. Ath' assā maṇussa paṇita-piṇḍapātāṃ denti. Sā rasataphāya bajjhitvā „sace imasmim padese aññā bhikkhuniyo piṇḍāya carissanti mayhaṃ lābho parihāyissati, yathā etaṃ padesaṃ aññā nāgacchanti evaṃ mayā kātuṃ vaṭṭatīti“ cintetvā bhikkhuniupassayaṃ¹⁰ gantvā „ayye asukatthāne caṇḍo hatthi caṇḍo asso caṇḍo kukkuro carati, saparissayaṭṭhānaṃ¹¹, mā tattha piṇḍāya caritthā“¹² ti bhikkhuniyo anusāsati. Tassā sutvā ekā bhikkhuni pi¹³ tam padesaṃ gīvaṃ parivattetvā na olokesi. Tassā ekasmim divase tasmiṃ padese piṇḍāya carantiyā vegen' ekaṃ gehaṃ pavisantiyā caṇḍo meṇḍako paharivā ūraṭṭhikaṃ bhindi. Maṇussa vegena upadhāvitvā dvidhā bhinnam ūraṭṭhikaṃ ekato bandhitvā tam bhikkhunim mañcēnā-dāya¹⁴ bhikkhuniupassayaṃ nayimsu. Bhikkhuniyo „ayam aññā bhikkhuniyo¹⁵ anusāsitvā sayam tasmiṃ padese caranti¹⁶ ūrum bhindāpetvā āgatā“ ti parihāsaṃ akaṃsu. Tam pi tāya katakārāṇaṃ nacirass' eva bhikkhusaṃghe pākāṭaṃ ahosi. Ath' ekadivasam dhammasabhāyaṃ

¹ K abahu-. ² K laddhā-. ³ K tayo. ⁴ K jānā. ⁵ K -ti. ⁶ K anusāsaka-

⁷ K ekadesase. ⁸ K -upassasaṃ. ⁹ add atthi? ¹⁰ K pi. ¹¹ so BP; K vadenā dāya. ¹² K repeats ayam aññā bhikkhuniyo. ¹³ K caranti.

bhikkhū „āvuso anusāsikā¹ bhikkhunī aññam anusāsivā sayam tas-
mim padese caramānā caṇḍena meṇḍakena ūrum bhindāpesīti“ tassā
agunakatham kathesum. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave
etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti rutte „na
bhikkhave idān' eva, pubbe p' esā anusāsati yeva, sayam pana na
vattati, niccakāle dukkham eva anubhavatīti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bo-
dhisatto araññe sakunayoniyam nibbattitvā vayappatto sa-
kunajetthako hutvā anekasakunasataparivāro Himavantam pavisi.
Tassa tattha vasanakāle ekā caṇḍā sakunikā mahāvattani-
maggam gantvā gocaram gaṇhati. Sā tattha sakatehi patitāni
vihimuggabijādini labhitvā „yathā dāni imam padesam aññe
sakunā nāgacchanti tathā karissāmīti“ cintetvā sakunasam-
ghassa ovādam deti: „mahāvattanimahāmaggo nāma sappati-
bhayo, hatthiassādayo c' eva caṇḍagonayuttayānādini ca sañ-
caranti², sahasā uppatitum na sakkā hoti, na tattha gantabban“
ti. Sakunasamgho tassā Anusāsikā t' eva nāmam akāsi. Sā eka-
divasam vattanimahāmagge caranti³ mahāmagge vegena āgac-
chantassa yānassa saddam sutvā nivattitvā oloketvā „dūre tāvā“
ti carati yeva. Atha nam yānam vātavegena sīgham eva sam-
pāpuni. Sā utthātum nāsakkhi, cakkam bhinditvā gata⁴.
Sakunajetthako sakune samānento tam adisvā „Anusāsikā na
dissati, upadhāretha nan“ ti āha. Sakunā upadhārentā tam
mahāmagge dvedhā chinna⁵ disvā sakunajetthakassa ārocesum.
Sakunajetthako „sā aññā⁶ sakunikā vāretvā sayam tattha cara-
mānā dvedhā chinnā⁷ kirā“ 'ti vatvā imam gātham āha:

Yā-y-aññam anusāsati sayam loluppacārini
sāyam vipakkhikā seti hatā cakkena sālīkā ti. 111.

¹ K anusāsikam corr. to -ka. ² K sañcanti. ³ K -ti. ⁴ K gatā. ⁵ K
echinnam. ⁶ K aññe. ⁷ K echinnā.

Tattha yāyāññam anusāsati¹ yakāro¹ padasandhikaro, yā aññe anusāsati¹ attho, sayam loluppacārini¹ attanā loluppacārini samānā, sāyam vipakkhikā seti¹ti sā eva savihatappakkhā hutvā mahāmagge sayati, hatā cakkena sālīkā ti yānacakkena hatā sālīkā sakunīkā ti.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi:
„Anusāsikā sakunīkā ayam anusāsikabhikkhunī āhosi, sakunajetthako pana aham eva“² ti. Anusāsikajātakam².

6. Dubbacajātaka.

Atikaram akarācariyā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam dubbacabhikkhum ārabba katesi. Tassa vatthum Navanipāte Gijjhajātake āvibhavissati. Satthā pana tam bhikkhum āmantetvā „bhikkhu na tvam idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco dubbacabhāvena ca paṇḍitānam ovādam akaronto sattippahārena³ jīvita-kkhamam patto sīti“⁴ vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto laṃghananātaka yoniam⁴ paṭisandhim gahe tvā vayappatto paññavā upāyakusalo ahosi. So ekassa naṭassa santīke sattiṃ laṃghanasippam sikkhitvā ācariyena saddhim sippam dassento vicarati. Ācariyo pan' assa catunnam nēva sattiṃnam laṃghanasippam jānāti na pañcannam. So ekadivasam ekasmiṃ gāmake sippam dassento surāmadamatto pañca sattiyo⁵ „laṃghissāmīti“⁵ paṭipāṭiyā tḥapesi. Atha nam Bodhisatto āha: „ācariya tvam pañca satti laṃghanasippam na jānāsi, ekam sattiṃ hara, sace laṃghissasi pañcamāya sattiyā viddho marāsa-sīti“⁶. So suṭṭhumattatāya „tvam pi mayham pamāṇam na jānāsi“⁷ tassa vacanam anādiyitvā catasso laṃghetvā pañcamāya sattiyā dandake madhukapuppham viya āvuto parideva-māno nipajji. Atha nam Bodhisatto „paṇḍitānam vacanam akatvā imam vyasanam patto sīti“⁸ imam gātham āha:

¹ K yākaro. ² K anusāsīyā-. ³ K santippa-. ⁴ K laṃghananātaka-. ⁵ K santiye.

Atikaram akarācariya, mayhaṃ p' etaṃ na ruccati,
catutthe laṃghayitvāna¹ pañcamāy' asi² āvuto ti. 112.

Tattha atikaramakarācariyā 'ti ācariya ajja tvaṃ atikaraṃ akara, at-
tano kārāṇato atirekakaraṇaṃ akarīti attho, mayhaṃ petaṃ na ruccatīti
mayhaṃ antevāsikassa pi samānassa³ etaṃ⁴ tava karaṇaṃ na ruccati, tena te
ahaṃ paṭhamam⁵ eva kathesiṃ ti dīpeti, catutthe laṃghayitvāna ti ca-
tutthe sattitthale apatitvā attānaṃ laṃghitvā, pañcamāyasi² āvuto ti paṇ-
ḍitānaṃ vacanaṃ agaṇhanto idāni pañcamāya sattiyā āvuto sīti.

Idaṃ vatvā ācariyaṃ sattito apanetvā kattabbayuttakaṃ
akāsi.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā ācariyo
ayaṃ dubbaco ahosi. antevāsiko pana ahaṃ eva“ 'ti. Dubbaca-
jātakaṃ.

7. Tittirajātaka.

Accuggatā atibalatā ti, Idaṃ Satthā Jetavāne viharanto
Kokālikaṃ ārabba kathesi. Tassa vatthum Terasanipāte Takka-
riyajātake āvibhavissati. Satthāpi⁶ „na bhikkhave Kokāliko idān' eva
attano vācaṃ nissāya nattho, pubbe pi nassi yevā“ 'ti vatvā atītaṃ
āhari:

Atīte Bārāṇāsīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bo-
dhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayapatto Tak-
kaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā kāme pahāya isipabbajjaṃ
pabbajitvā pañcābhīṇṇā attha samāpattiyo nibbatesi. Hima-
vantaṭṭapadese sabbo isigaṇo sannipatitvā taṃ ovādācariyaṃ katvā
parivāresi. So pañcannaṃ isisatānaṃ ovādācariyo hutvā jhāna-
kīlāya⁷ kīlanto⁸ Himavante vasati. Tadā eko paṇḍurogatāpaso
kuṭṭhāriṃ⁹ gahetvā kaṭṭhaṃ phāleti. Ath' eko mukharatāpaso
tassa santike nisīditvā „idha pahāraṃ dehi, idha pahāraṃ

¹ K laṃghitvā. ² so Bp; K pañcamāyasmīṃ. ³ K samātassa pi. ⁴ K eka taṃ.

⁵ K paṭham ⁶ K satthāpa. ⁷ K -kīlāya. ⁸ K kīl-. ⁹ K kuṭṭhāriṃ.

dehīti“ taṃ tāpasam rosesi. So kujjhitvā „na dāni¹ me tvam dāruḥālanakasippaṃ sikkhāpanakaācariyo“ ti tiṇhaṃ kuṭhāriṃ ukkhipitvā ekappahāren' eva jīvitakkhayaṃ pāpesi. Bodhisatto tassa sarīrakiccaṃ kāresi. Tadā assamato āvidure ekasmiṃ vammikapāde tittiro vasati. So sāyapātaṃ vammikamatthake ṭhatvā mahāvassitaṃ vassi. Taṃ sutvā eko luddako „tittirena bhavitabban“ ti saddasaññāya gantvā taṃ vadhitvā ādāya gato. Bodhisatto tassa saddaṃ asuṇanto „asukaṭṭhāne tittiro vasati, kin nu kho tassa saddo na sūyatīti“ tāpase pucchi. Te tassa taṃ atthaṃ ārocesuṃ. So ubho pi tāni kāraṇāni saṃsandetvā isiḡaṇamajjhe imaṃ gātham āha:

Accuggatā atibalatā ativelaṃ pabhāsītā

vācā hanati dummedhaṃ tittiraṃ vātivassitaṃ ti. 113.

Tattha accuggatā ti atuggatā, atibalatā ti punappunabhāsanena atibalasabhāvā, ativelaṃ pabhāsītā ti atikkantavelā pamāṇātikkamena³ bhāsītā, tittiraṃ vātivassitaṃ ti yathā tittiraṃ ativassitaṃ hani tathā evarūpā vācā dummedhaṃ bālapuggalaṃ hanatīti.

Evam Bodhisatto cattāro brahmavihāre bhāvetvā Brahmalo-
parāyano⁴ āhosi.

Satthāpi „na bhikkhave Kokāliko idān' eva attano vacanaṃ nis-
sāya nattho, pubbe pi nassi yevā“ 'ti imaṃ dhammaḍesaṇaṃ āharitvā
jātakam samodhānesi: „Tadā dubbacatāpaso Kokāliko ahosi, isiḡaṇo
Buddhapaṛisā, gaṇasatthā pana aham evā“ 'ti. Tittirajātakam.

8. Vaṭṭakajātakam.

Nācintayanto puriso ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto
Uttaraseṭṭhiputtaṃ ārabha kathesi. Sāvatthiyaṃ kira Uttaraseṭṭhi
nāma ahosi mahāvibhavo. Tassa bhariyāya kucchiyaṃ eko puṇṇavā
satto Brahmaloḡā cavitvā paṭisandhiṃ gaḡetvā vayappatto abhirūpo

¹ K dāti. ² K sūyyatīti. ³ K pamānā-. ⁴ K -ṇo.

ahosi brahmayānī. Ath' ekadivasam Sāvatthiyam kattikachāṇe nakkhatte ghuṭṭhe sabbo loko nakkhattanissito¹ ahosi. Tassa sahāyakā aññe seṭṭhiputtā sapajāpatikā ahesum. Uttarasēṭṭhiputtassa pana dīgharattaṃ Brahma-loke vasitattā kilesesu cittaṃ na allīyati. Ath' assa sahāyakā „Uttarasēṭṭhiputtassāpi ekaṃ itthim ānetvā nakkhattaṃ kilissāmā“² 'ti sammantayitvā taṃ upasāṃkamitvā „samma imasmiṃ nagare kattikarattivārachaṇo³ ghuṭṭho, tuyham pi ekaṃ itthim ānetvā nakkhattaṃ kilissāmā“⁴ 'ti āhaṃsu, „na mam' attho itthiyā“ ti ca vutte pi punappuna nibbandhitvā sampañcchāpetvā ekaṃ vaṇṇadāsīṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ katvā tassa gharaṃ netvā „tvam seṭṭhi-puttassa santikaṃ gacchā“ 'ti sayanigharaṃ pesetvā nikkhamiṃsu. Taṃ sayanigharaṃ pavittṭhaṃ pi seṭṭhi n' eva oloketi nālapati. Sā cintesi: „ayam evaṃ⁵ rūpaggappattaṃ uttamavilāsa-sampannaṃ maṃ n' eva oloketi nālapati, idāni naṃ attano itthikuttalīlaya olokāpessā-mīti“ itthilīhe dassenti⁶ pahaṭṭhākārena aggadante vivaritvā sitaṃ akāsi. Seṭṭhiputto oloketvā dantaṭṭhike nimittaṃ gaṇhi. Aṭṭhikasaṇḍaṃ uppajji. Sakalam pi taṃ sarīraṃ aṭṭhikasaṃkhalikā viya paṇḍāyi. So tassā paribbayaṃ datvā „gacchā“ 'ti uyyojesi. Taṃ tassa gharaṃ otiṇṇaṃ eko issaro antaravittīyaṃ disvā paribbayaṃ datvā attano gharaṃ nesi. Sattāhe⁷ vitivatte nakkhattaṃ ositaṃ. Vaṇṇadāsīyā mātā dhītu āgamanam adisvā seṭṭhiputtānaṃ santikaṃ gantvā „kahaṃ sā“ ti pucchi. Te Uttarasēṭṭhiputtassa gharaṃ gantva „kahaṃ sā“ ti pucchimiṃsu. „Taṃ khaṇaṃ yeva tassā paribbayaṃ datvā uyyojesi“ ti. Ath' assa mātā āha: „dhītaraṃ na passāmi, dhītaraṃ me samānethā“ 'ti Uttarasēṭṭhiputtaṃ ādāya raṇṇo santikaṃ agamāsi. Rājā aṭṭaṃ vinicchinanto „ime te seṭṭhiputtā vaṇṇadāsīṃ ānetvā adamsū“ 'ti pucchi. „Āma devā“ ti. „Idāni sā kahaṃ“ ti. „Na jānāmi, taṃ khaṇaṃ ñeva naṃ uyyojesi“ ti. „Idāni taṃ samānetuṃ sakkosīti“. Na sakkomi devā“ ti. Rājā „sace samānetuṃ na sakkoti rājāṇam assa karethā“⁸ 'ti āha. Atha naṃ pacchā bāhaṃ bandhitvā „rājāṇaṃ⁹ karissāmā“ 'ti gahetvā pakkamiṃsu. „Seṭṭhiputtaṃ kira vaṇṇadāsīṃ samānetuṃ asakkontaṃ rājāṇaṃ kāretīti“ sakalanagaraṃ ekakolāhalaṃ ahosi. Mahājano ure hatthe ṭhapetvā „kin nāṃ" etaṃ sāmi, attano te ananucchavikaṃ laddhaṃ" ti paridevati, seṭṭhiputtassa¹⁰ pacchato pacchato paridevanto gacchati. Seṭṭhiputto cintesi: „idaṃ mayhaṃ

¹ K -nissito. ² K kil-. ³ K -chano. ⁴ K kil-. K ⁵ K eva. ⁶ K -ti. ⁷ K sattābhe. ⁸ K karethā. ⁹ K rājānaṃ. ¹⁰ B seṭṭhi pi puttassa.

evārūpaṃ dukkhaṃ agāre vasanabhāvena uppannaṃ, sace ito muñcis-
sāmi mahā-Gotama-sammāsambuddhassa santike pabbajissāmīti¹. Sāpi
kho vaṇṇadāsī² taṃ kolāhalasaddaṃ sutvā „kiṃsaddo nāṃ” eso³ ti
pucchitvā taṃ pavattiṃ sutvā vegena otarivā „ussaratha ussaratha
sāmī², maṃ rājapurisānaṃ daṭṭhūṃ dethā⁴” ti attānaṃ dassesi. Rāja-
purisā naṃ disvā mātaraṃ paṭicchāpetva setṭhiputtaṃ muñcitvā pakka-
miṃsu. So sahāyaparivuto nadiṃ gantvā sisāṃ nahāyitvā gehaṃ
gantvā bhuttapātārāso mātāpitāro pabbajjāṃ anujānāpetvā cīvarasātake
ādāya mahantena parivārena Satthu santikaṃ gantvā vanditvā pabbaj-
jāṃ yācitvā pabbajjāṃ ca upasampadaṃ ca labhivā avissaṭṭhaka-
kammaṭṭhāno vipassanaṃ vadḍhetvā nacirass’ eva arahatte paṭiṭṭhāsi.
Ath’ ekadivasaṃ dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū „āvuso Uttara-
setṭhiputto attano bhaye uppanne sāsanaṃ guṇaṃ jānitvā imamhā
dukkhā muccamāno pabbajissāmīti” cintetvā tena sucintitena mutto c’
eva pabbajito ca aggaphale ca paṭiṭṭhito⁴ ti tassa guṇakathaṃ ka-
thesuṃ. Satthā āgantvā „kāya nu ’ttha bhikkhave etarahi kathāya
sannisinnā⁴” ti pucchitvā „imāya nāmā⁴” ti vutte „na bhikkhave
Uttarasetṭhiputto va attano bhaye uppanne iminā upāyena imamhā
dukkhā muñcissāmīti” cintento maraṇabhayā mutto, atīte paṇḍitāpi
attano bhaye uppanne iminā upāyena imamhā dukkhā muccissāmā⁴ ti
cintetvā maraṇabhayadukkhato muccimiṃsu yevā⁴ ti vatvā⁴ atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjāṃ kārente
Bodhisatto cutipatisandhivasena parivattento vaṭṭakayoni-
yaṃ nibbatti. Tada eko vaṭṭakaluddako araṇṇe bahū vaṭṭake
āharitvā gehe ṭhapetvā gocaraṃ datvā mūle gahetvā āgatānaṃ
hatthe vaṭṭake vikkiṇanto jīvikaṃ kappeti. So ekadivasaṃ
bahūhi vaṭṭakehi Bodhisattam pi gahetvā ānesi⁴. Bodhisatto
cintesi: „sac’ āhaṃ iminā dinnagocaraṃ pāniyaṃ ca paribhuñjis-
sāmi ayaṃ maṃ gahetvā āgatānaṃ manussānaṃ dassati, sace
pana na paribhuñjissāmi ahaṃ milāyissāmi, atha maṃ milātaṃ
disvā manussā na gaṇhissanti, evaṃ me sotthi bhavissati, imaṃ
upāyaṃ karissāmīti⁴” so tathā karonto milāyitvā atṭhicammamatto
ahosi. Manussā naṃ disvā na gaṇhiṃsu. Luddako Bodhisattaṃ

¹ K vanaḍāsī. ² K sāmikaṃ corr. to sāmīṃ, B² sāmī. ³ K omits vatvā. ⁴ K ānesi.

ṭhapetvā sesesu parikkhīnesu pacchīm nīharitvā dvāre ṭhapetvā Bodhisattam hatthatale katvā „kimkato nu kho ayaṃ vaṭṭako“¹ ti oloketum āradhho. Ath' assa pamattabhāvaṃ ñatvā Bodhisatto pakkhe² pasāretvā uppatitvā araṇṇam eva gato. Vaṭṭakā taṃ disvā „kin nu kho na paññāyasi, kahaṃ gato sīti“³ pucchitvā „luddakena gahito 'mhīti“⁴ vutte⁵ „kin ti katvā mutto sīti“⁶ pucchimsu. Bodhisatto „ahan tena dinnagocaraṃ agahetvā' pāniyaṃ apivitvā upāyacintāya mutto“⁷ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Nācintayanto puriso visesam adhigacchati,
cintitassa phalaṃ passa, mutto 'smi vadhabandhanā ti. 114.

Tattha ayaṃ piṇḍatto: puriso dukkhaṃ patvā iminā nāma upāyena imambhā dukkhā muccissāmīti acintayanto attano dukkhā moggasaṃkhātāni visesaṃ nādhigacchati, idāni pana mayā cintitakammassa phalaṃ passa, ten' eva upāyena mutto 'smi vadhabandhanā, maraṇato ca bandhanato ca mutto ahaṃ ti.

Evaṃ Bodhisatto attanā katakāraṇaṃ ācikkhi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā maraṇamuttavaṭṭako ahaṃ evā“⁸ ti. Vaṭṭakajātakāṃ.

9. Akālarāvijātaka.

Amātāpitarisaṃvaddho ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto akālarāvīṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. So kira Sāvattihīvāsikulaputto sāsane pabbajitvā vattaṃ vā sikkhaṃ vā na uggaṇhi. So „imasmiṃ kāle mayā vattaṃ kātabbaṃ imasmiṃ kāle upatṭhātabbaṃ imasmiṃ kāle sajjhāyitabbaṃ“¹ ti na jānāti, pathamayāme pi majjhimayāme pi pacchimayāme pi pabuddhapabuddhakkhaṇe yeva mahāsaddaṃ karoti, bhikkhū niddaṃ na labhanti. Dhammasabhāyaṃ bhikkhū „āvuso asukabhikkhu evarūpe ratanasāsane pabbajitvā vattaṃ vā sikkhaṃ vā kālaṃ vā akālaṃ vā na jānātīti“² tassa agunakathaṃ kathesum. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarhi kathāya sannisinnā“³ ti pucchitvā „imaya nāma“⁴ 'ti vutte „na bhikkhave idān' ev' esa akālarāvī“⁵, pubbe pi akālarāvī yeva, kālākālaṃ ajānanabhāvena gīvāya valitāya jīvitakkhayaṃ patto“⁶ ti vatvā atītaṃ āhari:

¹ K vaṭṭake. ² K pakke. ³ K vutto. ⁴ K āgahetvā. ⁵ K -vi.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rājjaṃ kārente Bodhisatto udiḥcabrāhmaṇakule nibbattivā vayappatto sabbasippe pāraṃ gantvā Bārāṇasiyaṃ diṣāpāmoḁkho ācariyo hutvā pañcasate māṇave¹ sippaṃ vāceṣi. Tesāṃ māṇavānaṃ eko kālarāvikuḁkuḁo atthi. Te tassa vassitasaddena uṭṭhāya sippaṃ sikkhanti. So kālaṃ akāsi. Te aññaṃ kuḁkuḁaṃ pariyesantā caranti. Ath' eko māṇavako² susānavane³ dārūṇi uddharanto ekaṃ kuḁkuḁaṃ diṣvā ānetvā pañjare ṭhapetvā paṭijaggati. So susāne vaḁḁhitattā „asukavelāya nāma vassitabban“ ti aḁjānanto kadāci atirattiṃ vassati kadāci aruṇuggamane. Māṇavā tassa atirattiṃ vassanakāle sippaṃ sikkhantā yāva aruṇuggamaṇā sikkhitaṃ na sakkonti, niddāyamāṇā gaḁhitatṭhānaṃ pi na passanti, atipabhāte vassitakāle sajjhāyassa okāsaṃ eva na labhanti. Māṇavā „ayaṃ atirattiṃ vā vassati atipabhāte vā, imaṃ nissāya amhākaṃ sippaṃ na niṭṭhāyissatīti“ taṃ gaḁetvā gīvaṃ valetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā „akālarāvikuḁkuḁo amhehi ghātito“⁴ ti ācariyassa kathesaṃ. Ācariyo ovādaṃ gaḁetvā „avaḁḁhitabhāvena maraṇaṃ patto“ ti vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Amātāpitarisaṃvaddho anācariyakule vasaṃ
nāyaṃ kālaṃ akālaṃ vā abhijānāti kuḁkuḁo ti. 115.

Tattha amātāpitarisaṃvaddho ti mātāpitaro nissāya tesāṃ ovādaṃ aḁgaḁetvā saṃvaddho, anācariyakule vasaṃ ti ācariyakule pi avasaṃāno ācariyasikkhāpakaṃ⁵ kañci⁶ nissāya avasitattā ti attho, kālaṃ akālaṃ vā ti imasmiṃ kāle vassitabbaṃ⁷ imasmiṃ kāle na vassitabban ti evaṃ vassitabbayuttakālaṃ vā akālaṃ vā esa kuḁkuḁo na jānāti, aḁjānabhāvena ca jīvitakkhayaṃ patto ti.

Idaṃ kāraṇaṃ dassetvā Bodhisatto yāvatāyukaṃ ṭhatvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammaḁesaṇaṃ āharitvā jātakaṃ samodhāneṣi: „Tadā akālarāvikuḁkuḁo ayaṃ bhikkhu ahoṣi. antevāsiḁkā Buddhapariṣā, ācariyo pana ahaṃ evā“⁸ ti. Akālarāvijātakaṃ.

¹ K māṇave. ² K māna-. ³ K suyāna-. ⁴ K ghātino. ⁵ Bp -sikkhāpakaṃ.

⁶ both K and Bp kiñci. ⁷ K -tabbanti corr. to -tabban.

10. Bandhanamokkhajātaka.

Abaddhā tattha bajjhantīti. Idam Sattā Jetavane viharanto Ciñcamāṇavikā¹ ārabha kathesi. Tassā vatthum Dvādasanipāte Mahāpadumajātake āvibhavissati. Tadā pana Sattā „na bhikkhave Ciñcamāṇavikā idān’ eva mañ abhūtena abbhācikkhati, pubbe pi abbhācikkhatīti“ vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyañ Brahmadaṭṭe rajjañ kārente Bodhisatto purohitassa gehe vayappatto pitu accayena nass’ eva purohito ahosi. Tena aggamaheṣiṇā varo dinno: bhoti² bhadde yañ icchasi³ tañ vadeyyāsīti⁴. Sā evam āha: mayhañ añño varo nāma na dullabho, ito pana te paṭṭhāya añña⁵ itthi⁶ kilesavasena na oloketabbā⁷ ti. So paṭikkhipitvā punappuna nippīliyamāno tassā vacanañ atikkamituñ asakkonto sampati-chitvā tato paṭṭhāya soḷasasu nātakisahassesu kilesavasena ekitthim pi na olokesi. Ath’ assa paccanto kuppi. Paccante tṭitayodhā corehi saddhiñ dve tayo saṃgāme katvā „ito uttariñ mayhañ na sakkomā“⁸ ti paṇṇaṃ pesesum. Rājā tattha gantukāmo balakāyañ samharitvā tañ pakkositvā „bhadde ahañ paccantañ gacchāmi, tattha nānappakārāni yuddhāni honti, jayaparājayo pi anibaddho, tādisesu tṭhānesu mātugāmo dupparihāro, tvañ idh’ eva nivattāhīti“⁹ āhā. Sā „na sakkā deva mayā nivattitun“ ti punappuna rañña paṭikkhittā āha: „tena hi ekekañ yojanañ gantvā mayhañ sukhadukkhañ jānanatthañ ekekañ manussañ peseyyāthā“¹⁰ ti. Rājā „sādhū“¹¹ ti sampati-chitvā Bodhisattañ nagare tṭhapetvā mahantena balakāyena nikkaṃhitvā gacchanto yojane yojane ekekañ purisañ „amhākañ ārogyañ ārocetvā deviyā sukhadukkhañ jānitvā āgacchā“¹² ti pesesi. Sā āgatañ purisañ „rājā tañ kimatthañ pesesīti“¹³ pucchitvā „tumhākañ sukhadukkhañ jānanatthāyā“¹⁴ ti vutte „tena hi ehīti“¹⁵ tena saddhiñ asaddhammañ paṭisevati. Rājā dvattiṃsayojanamaggañ¹⁶ gacchanto dvattiṃsa jane¹⁷ pesesi.

¹ K -na-. ² K hoti. ³ K icchati. ⁴ K aññañ. ⁵ K itthiñ. ⁶ so Bz; K dvattiṃsa-mayo-. ⁷ K janañ.

Sā sabbehi pi tehi saddhiṃ tath' eva akāsi. Rājā paccantaṃ vūpasametvā janapadaṃ samassāsetvā puna āgacchanto pi tath' eva dvattimsa jane pesesi. Sā tehi pi saddhiṃ vipatipajji yeva. Rājā āgantvā jayakkhandhāvāratthāne tthatvā „nagaraṃ paṭijaggāpetū“ ¹ti Bodhisattassa paṇṇaṃ pesesi. Bodhisatto sakalanagaraṃ paṭijaggāpetvā rājanivesanaṃ ¹ paṭijaggāpento deviyā vasaṇatthānaṃ agamāsi. Sā Bodhisattassa rūpagga-pattaṃ kāyaṃ disvā saṇṭhātum asakkonti „ehi brāhmaṇa, sa-
yanaṃ abhirūhā“ ²ti āha. Bodhisatto „mā evaṃ avaca, rājāpi garu, akusalam ² pi bhāyāmi, na sakkā mayā evaṃ kātun“ ³ti āha. „Catusaṭṭhiyā pādamūlikānaṃ n' eva rājā garu na akusalaṃ bhāyanti, tav' eva rājā garu tvaṃ yeva ca akusalaṃ bhāyasīti“. „Āma, sace tesam pi evaṃ bhaveyya na evarūpaṃ kareyyum, ahaṃ pana jānamāno evarūpaṃ sāhasiyakammaṃ ³ na karissāmīti“. „Kiṃ bahuṃ vippalapasi, sace me vacanaṃ na karosi sīsan te chindāpessāmīti“. „Tiṭṭhatu, ekasmiṃ attabhāve sīsaṃ attabhāvasatasahasasā pi sīse chindante ⁵, na sakkā mayā evarūpaṃ kātun“ ⁴ti. Sā „hotu jānissāmīti“ Bo-
dhisattaṃ tajjetvā ⁶ attano gabbhaṃ pavisitvā sarīre nakhavalaṇṇaṃ dassetvā telena gattāni abbaññetvā kiliṭṭhadhātukaṃ ⁷ vatthaṃ nivāsetvā gilānālayaṃ katvā dāsiyo ānapesi: „raññā 'kahaṃ devīti' vutte 'gilānā' ti katheyyāthā“ ⁸ti āha. Bodhi-
satto pi rañño paṭipathaṃ agamāsi. Rājā nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā pāsādaṃ abhiruyha devīṃ apassanto „kahaṃ devīti“ pucchi. „Gilānā devā“ ⁹ti. So sirigabbhaṃ pavisitvā tassā piṭṭhiṃ parimajjanto „kiṃ te bhadde aphāsukaṃ“ ¹⁰ti pucchi. Sā tuṇhi ahosi, tatiyavāre rājānaṃ oloketvā „tvam pi mahārāja jīvasi nāma, mādisāpi itthiyo sassāmikā yeva nāmā“ ¹¹ti. „Kiṃ etaṃ bhadde“ ¹²ti. „Tumhehi nagaraṃ rakkhanatthāya tthapito purohito 'nivesanaṃ paṭijaggāmīti' idhāgantvā attano vacanaṃ

¹ K rājā-. ² K akusalam. ³ K sāhasiya-. ⁵ so both K and B² instead of chindantu? ⁶ so B²; K tajjetvāna. ⁷ K kiliṭṭhā-.
⁸ K kiliṭṭhā-.
⁹ K kiliṭṭhā-.
¹⁰ K kiliṭṭhā-.
¹¹ K kiliṭṭhā-.
¹² K kiliṭṭhā-.

akarontiṃ mañ paharivā attano mañ pūretvā gato“ ti. Rājā aggimhi pakkhittaloṇasakkharā viya kodhena taṭatāyānto sirigabbhā nikkhamivā dovārikapādamūlikādayo pakkositvā „gacchatha bhaṇe, purohitāṃ pacchābāhaṃ bandhitvā vajjha-bhāvappattaṃ katvā nagarā nīharivā āghātanaṃ netvā sīsam assa chindathā“ 'ti. Te vegena gantvā taṃ pacchābāhaṃ bandhitvā vajjhabheriṃ vādāpesuṃ. Bodhisatto cintesi: „addhā tāya dutṭhadeviyā rājā puretaraṃ paribhinno, ajja dān' āhaṃ attano balen' eva attānaṃ mocessāmīti“ so te purise āha: „bho tumhe mañ mārentā rañño dassetvā va mārethā“ 'ti. „Kimkā-raṇā“ ti. „Ahaṃ rājakammiko, bahum me kammaṃ kataṃ, bahūni mahānidhānāni¹ jānāmi, rājakuṭumbam mayā vicāritaṃ, sace mañ rañño na dassessatha bahum dhanāṃ nassissati, mayā rañño sāpateyye² ācikkhite pacchā kātappaṃ karoṭhā“ 'ti. Te taṃ rañño dassayimsu. Rājā taṃ disvā ca³ „kasmā bho brāhmaṇa mayi lajjāṃ na akāsi, kasmā te evarūpaṃ pāpa-kammaṃ katan“ ti āha. „Mahārāja, ahaṃ sotthiyakule jāto, mayā kunthakipillakamatto pi pāṇātipāto na katapubbo, tiṇa-salākamattam⁴ pi adinnaṃ nādinnaṃ pubbaṃ, lobhavasena paresaṃ itthi akkhīni ummīletvāpi na olokitapubbā, hassavasenāpi⁵ musā na bhāsitapubbā, kusaggenāpi majjaṃ na pītapubbaṃ, ahaṃ tumhesu niraparādho, sā pana bālā lobhavasena mañ hatthe gahetvā mayā paṭikhittā mañ tajjetvā attanā katapāpaṃ uttānaṃ katvā mama ācikkhitvā antogabbhaṃ pavittā, ahaṃ niraparādho, paṇṇaṃ gahetvā pana āgatā catusaṭṭhi janā⁶ sāpa-rādhā, te pakkositvā 'tassā vo vacanaṃ kataṃ na katan' ti puccha devā“ ti. Rājā te catusaṭṭhi jane bandhāpetvā devīṃ pakkosāpetvā „tayā etehi saddhiṃ pāpaṃ kataṃ na katan“ ti pucchi, „kātāṃ devā“ 'ti vutte taṃ pacchābāhaṃ bandhāpetvā „imesaṃ⁷ catusaṭṭhijānānaṃ⁸ sīsāni chindathā“ 'ti āṇāpesi⁹. Atha

¹ K -niccāuāni. ² K sāpeteyya. ³ B^p va. ⁴ K tiṇa-. ⁵ B^p hasitabhāvenāpi.

⁶ K jānā. ⁷ K ime. ⁸ K -jānānaṃ. ⁹ K ānāpesi.

naṃ Bodhisatto āha: „n’ atthi mahārāja etesaṃ doso, devī attano ruciṃ kārāpesi, niraparādhā ete, tasmā tesāṃ khamatha, tassāpi doso n’ atthi, itthiyo nāma methunadhammena atittā, jātisabhāvo hi esa, etāsaṃ bhavitabbayuttakam eva hoti, tasmā etissāpi khamathā“ ¹ti nānappakārena rājānaṃ saññāpetvā te catusatthi pi jane tañ ca bālaṃ mocāpetvā sabbesaṃ yathāsakāni thānāni dāpesi. Evaṃ te sabbe mocetvā patitthāpetvā Bodhisatto rājānaṃ upasaṃkamitvā „mahārāja, andhabālānaṃ ¹ nāma avatthukena vacanena abandhitabbayuttakā paṇḍitā pacchābāhaṃ baddhā, paṇḍitānaṃ kāraṇayuttana vacanena pacchābāhaṃ baddhāpi muttā, evaṃ bālā nāma abandhitabbayuttake pi bandhāpenti ² paṇḍitā baddhāpi ³ mocentīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Abaddhā tattha bajjhanti yattha bālā pabhāsare,
baddhāpi tattha muccanti yattha dhīrā pabhāsare ti. 116.

Tattha abaddhā ti abandhitabbayuttā, pabhāsarē ti pabhāsanti vadanti kathenti.

Evaṃ Mahāsatto imāya gāthāya rañño dhammaṃ desetvā „mayā imaṃ dukkhaṃ agāre vasanabhāvena laddhaṃ, idāni me agārena kiccaṃ n’ atthi, pabbajjaṃ me anujāna devā“ ¹ti pabbajjaṃ anujānāpetvā assumukhaṃ ñātijaṇaṃ mahantaṃ ca vibhavaṃ pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā Himavante vasanto abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā Brahmaloکا-parāyano ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātakam samodhāresi: „Tadā duṭṭhadevī Cīṇcamāṇavikā ahoṣi, rājā Ānando, purohito pana aham evā“ ²ti. Bandhanamoḥkha jātakam. Haṃsivaggo ⁴ dvādasamo.

¹ K balānaṃ ² K baddhāpenti. ³ B^p bandhāpi. ⁴ B^p hasitavaggo.

13. KUSANĀLIVAGGA.

1. Kusanālijātaka.

Kare sarikkho ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Anāthapiṇḍikassa nicchayamittam ārabha kathesi. Anāthapiṇḍikassa hi mittasubhajjānātibandhavā „mahāsetthi, ayaṃ tayā jātigottadhana-dhaññādīhi n' eva sadiso na uttaritaro, kasmā etena saddhiṃ santhavam karosi, mā karohīti“ punappuna nivāresuṃ. Anāthapiṇḍiko pana „mittasanthavo nāma hīnehi pi samehi pi atirekehi pi kattabbo yevā“ 'ti tesam vacanam agahetvā bhogagāmaṃ gacchanto tam kuṭumbarakkham¹ katvā agamāsīti sabbam Kālakapivattumhi vuttanayen' eva veditabbam, idha pana Anāthapiṇḍikena attano gharapavattiyā ārocitāya Satthā „gahapati, mitto nāma khuddako n' atthi, mittadhammam rakkhituṃ samatthabbhāvo c' ettha pamāṇam², mitto nāma attanā samo pi hīno pi viṣiṭṭho gahetabbo, sabbe pi hi te attano pattam bhāram³ nittharanti yeva, idāni tāva tvaṃ attano nicchayamittam nissāya kuṭumbassa sāmiko jāto, porāṇa pana nicchayamittam nissāya vimānasāmikā jātā“ 'ti vatvā tena yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto rañño uyyāne kusanāligacche devatā hutvā nibbatti. Tasmiṃ űeva pana uyyāne maṅgalasilam nissāya ujugatakkhandho parimaṇḍalasākhāviṭāpasampanno⁴ rañño santikā laddhasammāno rucarukkho⁵ atthi, mukkhako ti pi vuccati. Tasmiṃ eko mahesakkhadevarājā nibatti. Bodhisattassa tena saddhiṃ mittasanthavo ahosi. Tadā rājā ekasmiṃ ekatthambhāke pāsāde vasati, tassa so thambho cali, ath' assa calitabhāvam rañño ārocesuṃ. Rājā vaddhakī⁶ pakkosāpetvā „tātā⁷, mama ekatthambhakassa⁸ maṅgalapāsādassa thambho calito, ekaṃ sārathambham āharitvā tam niccalam karoṭhā“ 'ti āha. Te „sādhu devā“ 'ti rañño vacanam sampañicchitvā tadanuc-

¹ K -rakkhamkam. ² K -nam. ³ Bp pattabhāram. ⁴ K parimaṇḍasākhā-. ⁵ Bp maṅgalarukkho. ⁶ K vaddhakim. ⁷ both K and Bp tāta. ⁸ Bp ekathambhassa.

chavikaṃ rukkhāṃ pariyesamāno aññattha adisvā uyyānaṃ pavisitvā taṃ mukkhakarukkhāṃ¹ disvā rañño santikaṃ āgantvā „kiṃ tāta diṭṭho vo tadanucchaviko rukkho“ ti vutte „diṭṭho deva, api ca kho naṃ chindituṃ na visahāmā“² ti āhaṃsu. „Kinkāraṇā“ ti. Mayaṃ hi aññattha rukkhāṃ apassantā uyyānaṃ pavisimhā, tatrāpi ṭhapetvā maṅgalarukkhāṃ aññaṃ na passāma, iti taṃ maṅgalarukkhataṃ chindituṃ na visahāmā“³ ti. „Gacchatha, chinditvā pāsādaṃ thiraṃ karotha, mayaṃ aññaṃ maṅgalarukkhāṃ karissāmā“⁴ ti. Te „sādhū“⁵ ti balikammaṃ gahetvā uyyānaṃ gantvā „sve chindissāmā“⁶ ti rukkhassa balikammaṃ katvā nikkhamiṃsu. Rukkhadevatā taṃ kāraṇaṃ ñatvā „sve mayhaṃ vimānaṃ nāsessanti, dārake gahetvā kuhiṃ gamissāmīti“⁷ gantabbatṭhānaṃ apassanti⁸ puttake gīvāya gahetvā parodi. Tassā sandiṭṭhasambhattā vanadevatā⁹ āgantvā „kiṃ etan“ ti pucchitvā taṃ kāraṇaṃ sutvā sayam pi vaḍḍhakīnaṃ paṭikkhipanaupāyaṃ apassantiyo¹⁰ taṃ parissajitvā rodituṃ ārabhiṃsu. Tasmīṃ samaye Bodhisatto „rukkhadevatā¹¹ passissāmīti“¹² tattha gantvā taṃ kāraṇaṃ sutvā „hotu, mā cintayittha, ahaṃ rukkhāṃ chindituṃ na dassāmi, sve vaḍḍhakīnaṃ āgatakāle mama kāraṇaṃ passathā“¹³ ti tāva devatā samassāsetvā punadivase vaḍḍhakīnaṃ āgatavelāya kakaṇṭakavesaṃ gahetvā vaḍḍhakīnaṃ purato gantvā maṅgalarukkhassa mūlaṃtaraṃ pavisitvā taṃ rukkhāṃ susiraṃ viya katvā rukkhamaṃjḥena abhirūhitvā khandhamatthakena nikkhamitvā sīsaṃ kampayamāno¹⁴ nipajji. Mahāvaḍḍhakī naṃ kakaṇṭakaṃ disvā rukkhāṃ hatthena paharitvā „susirarukkho eso nissaro, hiyyo anupadhāretvā va balikammaṃ karimhā“¹⁵ ti ekaghaṇaṃ mahārukkhāṃ garahitvā¹⁶ pakkāmi. Rukkhadevatā Bodhisattaṃ nissāya vimānassa sāmini jātā. Tassā paṭisanthāratthāya san-

¹ K mukkhakarukkhāṃ, B^p sumukkhakaru-. ² K -ti. ³ B^p rukkhadevatā, K rukkhadevatā vanadevatā. ⁴ K upassantiyo. ⁵ so B^p; K -devatā. ⁶ both K and B^p kampamāno.

ditṭhasambhattā¹ bahū devatā sannipatimsu. Rukkhadevatā „vimānam me laddhan“ ti tuṭṭhacittā tāsāṃ devatānaṃ majjhe Bodhisattassa guṇaṃ kathayamānā „bho devate, mayaṃ mahe-sakkhā hutvāpi dandhapaññatāya imaṃ upāyaṃ na jānimha, kusanālidevatā pana attano ñānasampattiyaṃ amhe vimānasāmi ke akāsi, mitto nāma sadiso pi adhiko pi hīno pi kattabbo va, sabbe pi hi attano thāmena sahāyānaṃ uppannaṃ dukkhaṃ nittharitvā sukhe patitṭhāpenti yevā“ 'ti mittadhammaṃ vaṇṇa-yitvā imaṃ gātham āha:

Kare sarikkho athavāpi seṭṭho
 nihīnako cāpi kareyya eko,
 kareyyun te vyasane uttamatthaṃ
 yathā ahaṃ² kusanāli³ rucāyaṃ ti. 117.

Tattha kare sarikkho ti jātiādīhi sadiso pi mittadhammaṃ kareyya, athavāpi seṭṭho⁴ ti jātiādīhi seṭṭho adhiko pi kareyya, nihīnako cāpi kareyya eko ti eko jātiādīhi hīno pi mittadhammaṃ kareyy' eva, tasmā sabbe pi⁵ ete mittā katabbā yevā 'ti dīpeti, kiṃkāraṇā: kareyyun te vyasane uttamatthaṃ sabbe p' ete sahāyakassa vyasane uppanne attano attano patta-bhāraṃ⁶ vahaṃānā uttamatthaṃ kareyyun, kāyikacetasikadukkhato taṃ sahāyakaṃ moceyyun evā 'ti attho, tasmā hīno pi mitto katabbo yeva pag eva itare, tatr' idaṃ opammaṃ: yathā ahaṃ kusanāli rucāyaṃ yathā ahaṃ rucāyaṃ nibbattadevatā ayaṃ ca kusanālidevatā appesakkhā mittasanthavaṃ karimhā, tatrāp' āhaṃ mahesakkhāpi samānā attano uppannaṃ dukkhaṃ bālatāya anupāyakusala-tāya haritunā nāsakkhim, imaṃ⁷ pana appesakkham pi samānaṃ paṇḍitaṃ devataṃ nissāya dukkhato mutto 'mhi.

„Tasmā aññehi pi dukkhā muccitukāmehi pi samavasiṭṭha-bhāvaṃ⁸ anoloketvā hīno pi paṇḍito mitto katabbo“ ti rucādevatā imāya gāthāya devasaṃghassa dhammaṃ desetvā yāvātāyukaṃ tathavā saddhiṃ kusanālidevatāya yathākammaṃ gatā.

Satthā imaṃ dhammedasanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā rucādevatā Ānando ahosi, kusanālidevatā pana ahaṃ evā“ 'ti. Kusanālijātakaṃ.

¹ so BP; K sanditṭhā-. ² so both K and BP instead of ayaṃ? ³ K -nāli. ⁴ so BP; K hi. ⁵ K panna-bhāraṃ. ⁶ so BP; K idaṃ. ⁷ so BP; K samaṃ-. ⁸

2. Dummedhajātaka.

Yasaṃ laddhāna dummedho ti. Idaṃ Satthā Veluvane viharanto Devadattaṃ ārabba kathesi. Dhammasabhāyaṃ hi bhikkhū „āvuso Devadatto Tathāgataṃ puṇṇacandasassirikaṃ mukhaṃ asītianuvyañjanadvattimsamahāpurisalakkhaṇapatimaṇḍitaṃ byāmappa-bhāparikkhitaṃ āvelāvelāya yamakayamakabhūtā ghanabuddharasmiyo vissajjentaṃ paramasobhaggappattaṃ attabhāvaṃ ca oloketvā cittaṃ pasādetuṃ na sakkoti, usūyaṃ eva karoti, 'Buddhā nāma evarūpena sīlena samādhinā paṇṇāya vimuttiyā vimuttiñāṇadassanena samannāgata' 'ti vuccamāne' vaṇṇaṃ sahitaṃ na sakkoti, usūyaṃ² eva karotīti³ Devadattassa agūṇaṃ kathesuṃ. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva Devadatto mama vaṇṇe bhañṇamāne" usūyaṃ karoti, pubbe pi akāsi yevā" 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Magadharatṭhe Rājagahanagare ekasmiṃ Magadharāje rajjaṃ kārente Bodhisatto hatthiyoniyaṃ nibbatitvā sabbaseto ahosi heṭṭhā vaṇṇitasadisāya⁴ rūpasampattiyaṃ samannāgato. Atha naṃ „lakkhaṇasampanno" ayaṃ⁵ ti so rāja maṃgalahatthiṃ⁶ akāsi. Ath' ekasmiṃ chaṇḍadivase sakalanagaraṃ devanagaraṃ viya alaṃkaritvā sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ maṃgalahatthiṃ abhirūhitva mahantena rājānubhāvena nagaraṃ padakkhiṇaṃ akāsi. Mahājano tattha tattha tathvā maṃgalahatthiṃ rūpaggappattaṃ sarīraṃ disvā „aho rūpaṃ aho gati aho līlā" aho lakkhaṇasampatti, evarūpo nāma sabbasetavāraṇo cakkavattirañño anucchaviko" ti maṃgalahatthiṃ eva vaṇṇeti. Rāja maṃgalahatthissa vaṇṇaṃ sutvā sahitaṃ asakkonto usūyaṃ uppādetvā „ajj" eva taṃ pabbatapapātā pādetvā jīvitaṃ kkhayaṃ pāpessāmīti" hatthācariyaṃ pakkosāpetvā „kin ti katvā tayā ayaṃ nāgo sikkhāpito" ti āha. „Susikkhāpito devā" 'ti. „Na susikkhito, dussikkhito" ti. „Susikkhito devā" 'ti. „Yadi

¹ K -ṇe. ² K usūyav. ³ K -ṇo. ⁴ K vaṇṇita-. ⁵ K lakkhaṇa-. ⁶ K -hatthi.
⁷ K līlā.

susikkhito sakkhissasi taṃ Vepullapabbatamatthakaṃ āropetun¹ ti. „Āma devā“ ti. „Tena hi ehīti“ sayam² otaritvā hatthācariyaṃ āropetvā pabbatapādaṃ gantvā hatthācariyena hatthipitṭhe nisiditvā va hatthimhi³ Vepullapabbatamatthakaṃ āropite³, sayam pi amaccagaṇaparivuto pabbatamatthakaṃ abhirūhitvā hatthiṃ papātābhimukhaṃ kāretvā „tvaṃ ‘mayā esa susikkhito’ ti vadesi, tīhi yeva tāva naṃ pādehi ṭhapehīti“ āha. Hatthācariyo pitṭhiyaṃ nisiditvā va „bho tīhi pādehi tiṭṭhā“ ti hatthissa paṇṇikāya saññaṃ adāsi. Puna rājā „dvīhi purimapādehi ṭhapehīti“ āha. Mahāsatto dve pacchimapāde ukkhipitvā purimapādehi aṭṭhāsi, „pacchimapādehi yevā“ ti vutte pi dve purimapāde ukkhipitvā pacchimapādehi aṭṭhāsi, „ekenā“ ti vutte pi tayo pāde ukkhipitvā eken⁴ eva aṭṭhāsi. Ath⁵ assa apatanabbhāvaṃ ñatvā „sace pahosi ākāseṇa ṭhapehīti“ āha. Acariyo cintesi: „sakalajambudīpe iminā sadiso susikkhitabhatthi nāma n⁶ atthi, nissamsayaṃ pana naṃ esa papāte pātetvā māretukāmo bhavissatīti“ so tassa kaṇṇamūle mantesi: „tāta, ayaṃ rājā taṃ pātetvā māretukāmo, na tvaṃ etassa anucchaviko, sace te ākāseṇa gantuṃ balaṃ atthi maṃ yathānisinnaṃ yeva ādāya vehāsaṃ abbhuggantvā Bārāṇasī⁴ gacchā“ ti. Puññiddhiyā samannāgato Mahāsatto taṃ khaṇaṃ ñeva ākāse aṭṭhāsi. Hatthācariyo „mahārāja, ayaṃ hatthi puññiddhiyā samannāgato na tādīsassa mandapuññaṃ dubbuddhino anucchaviko, paṇḍitassa puññasampannassa rañño anucchaviko, tādisā nāma mandapuñña evarūpaṃ vāhanaṃ labhitvā tassa guṇaṃ ajānantā taṃ c⁵ eva⁵ vāhanaṃ avasesaṃ ca yasasampattiṃ nāsentī yevā“ ti vatvā hatthikkhandhe nisinna va imaṃ gātham āha:

Yasaṃ laddhāna dummedho anattaṃ carati attano,
attano ca paresaṃ ca hiṃsāya paṭipajjatīti. 118.

¹ so Bp; K yaṃ. ² so Bp; K hatthimpi. ³ K āropito. ⁴ K -nasīyaṃ. ⁵ K ee

Tatrāyaṃ saṃkhepattho: mahārāja tādiso dummedho nippaṇño puggalo parivārasampattiṃ labhivā attano anattāya carati, kiṃkāraṇā: so hi yasamadamatto kattabbaṃ ajānanto attano paresā ca hiṃsāya paṭipajjati, hiṃsā vuccati kilamanaṃ dukkhuppādanaṃ, tadatthāya evaṃ pajjatīti.

Evaṃ imāya gāthāya raṇño dhammaṃ desetvā „tittṥa dāni tvan“ ti¹ ākāse uppatitvā² Bārāṇasim³ gantvā rājaṃgaṇe ākāse atṭhāsi. Sakalanagaraṃ saṃkhubhitvā „ambhākaṃ raṇño ākāseṇa varavāraṇo āgantvā rājaṃgaṇe tṥito“ ti ekakolāhalaṃ ahoṣi. Vegena raṇño pi ārocesuṃ. Rājā nikkhamitvā „sace mayhaṃ upabhogatthāya āgato si bhūmiyaṃ patitṭhāhīti“ āha. Bodhisatto bhūmiyaṃ patitṭhāsi. Ācariyo otarivā rājānaṃ vanditvā „kuto āgato si tātā“ ti vutte „Rājagahato“ ti vatvā sabbaṃ pavattiṃ ārocesi. Rājā „manāpan te tāta kataṃ idhāgacchan-tenā“ ti haṭṥhatutṭho nagaraṃ sajjāpetvā vāraṇaṃ maṃgala-hatṥitṭhāne tṥapetvā sakalarajjaṃ tayo koṭṥhāse katvā ekaṃ Bodhisattassa adāsi ekaṃ ācariyassa, ekaṃ attanā aggahesi. Bodhisattassa āgatakalato paṭṥhāy' eva pana raṇño sakala-Jambūḍipe rajjaṃ haṭṥhagatam eva jātaṃ. So Jambūḍipe aggarājā hutvā dānādāni puṇṇāni katvā yathākammaṃ agamāsi.

Satṥhā imaṃ dhammadeṣenaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Magadharājā Devadatto ahoṣi, Bārāṇasirājā Sāriputto, haṭṥhācariyo Ānando, haṭṥhi pana aham evā“ ti. Dummedhajātakaṃ.

3. Naṅgalīsajātaka.

Asabbatṥhagāmiyācan ti. Idaṃ Satṥhā Jetavane viharanto Lāludāyitṥeraṃ ārabba kathesi. So kira dhammaṃ kathento „imasmim tṥāne idaṃ kathetabbaṃ, imasmim tṥāne idaṃ na kathetabbaṃ“ ti yuttāyuttaṃ na jānāti, maṃgale avamaṃgalaṃ vadanto „tirokuḍḍesu tiṭṥhanti sandhisimghāṭakesu cā“⁴ ti imaṃ avamaṃgalyaṃ anumodanaṃ kathesi, avamaṃgallesu anumodanaṃ karonto „bahū devā manussā ca maṃgalāni acintayun“⁵ ti vatvā „evārūpānaṃ maṃgalānaṃ

¹ add: vutte? ² K uppatitvā. ³ K -naṣīyaṃ. ⁴ cfr. Childers' Khudd. Pāṥa p. 11. ⁵ cfr. Childers' Kh. P. p. 5.

sataṃ pi sahaṣṣaṃ pi kātuṃ samatthā hothā“ 'ti vadati. Ath' ekadivasaṃ dhammasabhāyaṃ bhikkhū „āvuso Lāludāyi yuttāyuttaṃ na jānāti, sabbattha abhāsitaḥḥavācam' bhāsati“ kathāṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sammisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave Lāludāyi idān' eva dandhapaṇisakkano kathento yuttāyuttaṃ na jānāti, pubbe pi eva-rūpo ahoṣi, niccalālako yeva hi eso“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto brāhmaṇamaḥāsārakule nibbattitvā vāyappatto Takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā Bārāṇasiyaṃ disāpā-mokkha ācariyo hutvā pañcamāṇavakasatāni² sippaṃ vāceṣi. Tadā tesu māṇavesu eko dandhapaṇisakkano lālamāṇavo dham-mantevāsiko hutvā sippaṃ uggaṇhāti, dandhabhāvena pana uggaṇhituṃ na sakkoti, Bodhisattaṃ pana upakāro hoti, dāso viya sabbakiccāni karoti. Ath' ekadivasaṃ Bodhisatto sāya-māsaṃ bhuñjitvā sayane sunipanno taṃ māṇavaṃ hatthapāda-piṭṭhiparikammāni katvā gacchantāṃ āha: „tāta māṇapāde upatthambhetvā yāhīti“. Māṇavo ekaṃ pādaṃ upatthambhetvā ekassa upatthambhanaṃ alabhanto attano ūrumhi ṭhapetvā rattiṃ khepesi. Bodhisatto paccūsaṃsamaye utthāya taṃ disvā „kiṃ tāta nisinno sīti“ pucchi. „Ācariya māṇapādassa upattham-bhanaṃ alabhītvā ūrumhi ṭhapetvā nisinno 'mhīti“. Bodhisatto saṃviggamānaso hutva „ayaṃ ativiya mayhaṃ upakāro, etta-kānaṃ pana māṇavakānaṃ³ antare ayaṃ eva dandho, sippaṃ sikkhituṃ na sakkoti, kathāṃ nu kho ahaṃ imaṃ paṇḍitaṃ kareyyaṃ“ ti cintesi. Ath' assa etad ahoṣi: “atth' eko upāyo, ahaṃ imaṃ māṇavaṃ dāruatthāya⁴ paṇḍatthāya gantvā āgataṃ 'ajja te kiṃ diṭṭhaṃ kiṃ katan' ti pucchissāmi, 'imaṃ nāma ajja mayā diṭṭhaṃ idaṃ katan' ti ācikkhissati, atha naṃ 'tayā diṭṭhaṃ ca kataṃ ca kīdisaṃ' ti pucchissāmi, so 'evārūpaṃ

¹ K adds sabbattha. ² K -māṇava-. ³ K māṇava-. ⁴ K dāruhatthāya.

nāmā' 'ti upamāya ca kāraṇena ca kathessati, iti naṃ navam
 navam upamañ ca kāraṇaṃ ca kathāpetvā iminā upāyena paṇ-
 ditaṃ karissāmīti¹ so taṃ pakkositvā „tāta māṇava ito paṭ-
 thāya dāruatthāya paṇṇatthāya vā gatattthāne yaṃ te tattha
 diṭṭhaṃ vā bhuttaṃ vā pītaṃ vā khāditaṃ vā hoti taṃ
 āgantvā mayhaṃ āroceyyāsīti“ āha. So „sādhū“ 'ti paṭisunivā
 ekadivasam māṇavehi saddhiṃ dāruatthāya araṇṇaṃ gato tattha
 sappam disvā āgantvā „ācariya sappo me diṭṭho“ ti ārocesi.
 „Sappo nāma tāta kīdiso hotīti“. „Seyyathāpi naṅgalisā“²
 ti. So „sādhū tāta, manāpā te upamā āhaṭā, sappā nāma
 naṅgalisāsadisā³ va hontī“. Atha Bodhisatto „māṇavakena
 manāpā upamā āhaṭā, sakkhissāmi naṃ paṇḍitaṃ kātun“ ti
 cintesi. Māṇavo puna ekadivasam araṇṇe hatthiṃ disvā „hatthi
 me ācariya diṭṭho“ ti āha. „Hatthi nāma tāta kīdiso“ ti.
 „Seyyathāpi naṅgalisā“ ti. Bodhisatto „hatthissa soṇḍā naṅ-
 galisāsadisā hoti, dantādayo evarūpā, yaṃ pana bālatāya vi-
 bhajitvā⁴ kathetuṃ asakkonto soṇḍam sandhāya kathesi, maññe“
 ti tuṇhī ahoṣi. Ath' ekadivasam nimantane ucchuṃ labhitvā
 „ācariya ajja mayam ucchuṃ khādimhā“ ti, „ucchu⁵ nāma
 kīdiso“ ti vutte „seyyathāpi naṅgalisā“ ti āha. Ācariyo „thokaṃ
 patirūpakāraṇam kāthesīti“ tuṇhī jāto. Pun' ekadivasam ni-
 mantane ekacce māṇavā⁶ gulaṃ dadhinā bhuñjimsu ekacce
 khīrena. So āgantvā „ācariya ajja mayam dadhinā khīrena ca
 bhuñjimhā“ ti vatvā „dadhikhīraṃ nāma kīdisam⁷ hotīti“ vutte
 „seyyathāpi naṅgalisā“ ti āha. Ācariyo „ayam māṇavo“⁸ „sappo
 naṅgalisāsadisō“ ti kathento tāva sukathitaṃ kathesi, „hatthi“⁹
 naṅgalisāsadisō“ ti kathentenāpi⁹ soṇḍam sandhāya lesena ka-
 thitaṃ, „ucchuṃ naṅgalisāsadisam“ ti kathane pi leso atthi,
 dadhikhīraṇi pana niccam paṇḍarāni pakkhittabhājanasaṇṭhānāni,

¹ so Bp; K -ssāmāti. ² K naṅgalisāsadisō. ³ K naṅgalisāsadisā. ⁴ K vihajitvā.

⁵ K ucchū. ⁶ K māna-. ⁷ K kīdiso, Bp kiṇḍisaṃ. ⁸ K hatthiṃ. ⁹ K ka-
 thento nāma pi corr. to kathentenāpi?

idha sabbena sabbam upamam na kathesi, na sakkā imam
lālakam sikkhāpetun“ ti vatvā imam gātham āha:

Asabbatthagāmiṃ vācam bālo sabbattha bhāsati,
nāyam dadhiṃ vedi na naṅgalīsam,
dadhim p' ayam¹ maññati naṅgalīsan ti. 119.

Tatrāyam saṅkhepattho: yā vācā opammavasena sabbattha na gacchati taṃ
asabbatthagāmiṃvācam² bālo dandhapuggalo sabbattha bhāsati, „dadhī nāma
kīdisan“ ti puttḥo „seyyathāpi naṅgalīsā“ ti vadat' eva, evaṃ vadanto nāyam³
dadhim vedi na naṅgalīsam, kiṃkāraṇā: yasmā dadhim p' ayam⁴
maññati⁵ naṅgalīsam yasmā ayam dadhim pi naṅgalīsam eva maññati⁶,
athavā dadhiti dadhim eva payan ti khīram, dadhiṃ ca payāṃ ca dadhipayam⁶,
yasmā dadhikhīraṇi pi ayam naṅgalīsam eva maññati⁵, tādiso cāyam⁷ bālo kiṃ
iminā ti antevāsīnam gātham kathetvā paribbayaṃ datvā taṃ uyyojesi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā lālamāṇavo Lāḷudāyi ahosi, disāpāmokkhācariyo pana aham
evā“ ti. Naṅgalīsajātakaṃ.

4. Ambajātaka.

Vāyametheva puriso ti. Idam Satthā Jetavane viharanto
ekam vattasampannam brāhmaṇam ārabha kathesi. So kira
Sāvattihivāsikulaputto sāsane uram datvā pabbajitvā vattasampanno
ahosi, ācariyupajjhāyavattāni pāṇiyaparibhojanīyauposathāgārajantā-
gharādivattāni⁸ ca sādhuṇaṃ karoti, cuddasasu mahāyattesu asītikhā-
dhakavattesu ca paripūrakārī⁹ yeva ahosi, viharāṃ sammajjati,
pariveṇaṃ¹⁰ vikkamamālakaṃ¹¹ viharāmaggaṃ sammajjati, manussānaṃ
pāṇīyaṃ deti. Manussā tassa vattasampattiyaṃ pasīditvā pañcasatamattāni
dhuṃyabhattāni¹² adamsu. Mahālābhasakkāro uppajji. Taṃ nissāya ba-
hunnaṃ phāsuvihāro jāto. Ath' ekadivasam dhammasabhāyaṃ bhikkhū
katham samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso asuko nāma bhikkhu attano vatta-
sampattiyaṃ mahantaṃ lābhasakkāraṃ nibbatesi, taṃ ekam nissāya
bahunnaṃ phāsuvihāro jāto“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha

¹ both K and Bp dadhippayam. ² so Bp; K -gāmiṃvāmiṃvācam. ³ K tāyam.
⁴ K dadhippayam, Bp dadhipi. ⁵ K maññeti. ⁶ so Bp; K dadhippayam. ⁷ K
cāya. ⁸ K -janīyauposathāgārajamāgharā-. ⁹ K -ri. ¹⁰ K -nam. ¹¹ K vikka-
mālakaṃ, Bp vitikamālakaṃ. ¹² Bp dhūva-; K dhura-.

bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave idān’ eva pubbe p’ āyaṃ bhikkhu vattasampanno, pubbe p’ etaṃ ekaṃ nissāya pañca isisatāni phalāphalatthāya āgantvā eten’ eva ānītaphalāphalehi yāpesun“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto¹ isipabbajjaṃ pabbajitvā pañcasataisiparivāro pabbatapāde vihāsi. Tadā Himavante caṇḍo nidāgho ahosi, tattha tattha pāṇīyāni² chijjimsu, tiracchānā pāṇīyaṃ alabhamānā kilamanti. Atha tesu tāpasesu eko tāpaso tesaṃ pipāsādukkhaṃ disvā ekaṃ rukkhaṃ chinditvā doniṃ³ katvā pāṇīyaṃ ussiñcitvā doniṃ⁴ pūretvā tesaṃ pāṇīyaṃ adāsi. Bahūsu sannipatitvā pāṇīyaṃ pivantesu tāpasassa phalāphalatthāya gamanokāso na hosi, so nirāhāro pi pāṇīyaṃ deti yeva. Migagaṇā cintesun: „ayaṃ ambhakaṃ pāṇīyaṃ dento phalāphalatthāya gantuṃ okāsaṃ na labhati, nirāhāratāya ativiya kilamati, handa mayaṃ kathikaṃ⁵ karomā“ ti te kathikaṃ⁵ akaṃsu: „ito paṭṭhāya pāṇīyaṃ pivanatthāya āgacchantena attano balānurūpena phalaṃ gahe tvā va āgantabban“ ti. Tato⁶ paṭṭhāya ekeko tiracchāno attano balānurūpena madhuramadhurāni ambajambupanasādini gahe tvā āgacchati, ekassa atthāya ābhataṃ phalāphalaṃ aḍḍhateyya-sakatabhārappamāṇaṃ ahosi, pañcasatā tāpasā tad eva paribhuñjanti, atirekaṃ chaḍḍiyittha⁷. Bodhisatto taṃ disvā „ekaṃ nāma vattasampannaṃ nissāya ettakānaṃ tāpasānaṃ phalāphalatthāya āgantvā yāpanaṃ uppannaṃ, viriyaṃ nāma kātabbam evā“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Vāyameth’ eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito, (Cfr. supra p. 268.)
vāyāmassa phalaṃ passa: bhutta⁸ ambā anītihaṃ⁹ ti. 120.

Tatrāyaṃ saṃkhepattho: paṇḍito attano vattapūraṇādike kaṃmamhi vāyameth’ eva na ukkaṇṭheyya, kiṃkāraṇā: vāyāmassa nipphalatāya abhāvato iti

¹ K vayapatto. ² K pāṇīyāti. ³ K doni. ⁴ K doniṃ. ⁵ K katikāṃ. ⁶ K tenato.

⁷ both K and B⁹ chaḍḍiyittha. ⁸ K bhutta. ⁹ B⁹ anītiha.

Mahāsatto „vāyāmo nāma saphalo va hotitī“ isigaṇaṃ ālapanto vāyāmassa phalaṃ passū 'ti āha, kīdisaṃ: bhuttā ambā anītihaṃ¹ tattha ambā ti desanāmatthaṃ², tehi pana nānappakārāni phalāphalāni ābhatāni, tesu sampannatarānaṃ ussannatarānaṃ vā vasena ambā ti vuttaṃ, imehi yeva³ pañcahi isisatehi sayāhi araṇṇiṃ gantvā ekassa atthāya anīta ambā bhuttā, idaṃ vāyāmassa phalaṃ, taṃ ca kho pana anītihaṃ, iti ha āsa iti ha āsā 'ti evaṃ itihītiheṇa⁴ gahetabbāhi na hoti, paccakkham eva taṃ phalaṃ passū 'ti.

Evaṃ Mahāsatto isigaṇassa ovādaṃ adāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā vattasampanno tāpaso ayaṃ bhikkhu ahoṣi, gaṇasatthā pana ahaṃ evā“ 'ti. Ambajātaṃ.

5. Kaṭāhakaajāta.

Bahum pi so vikattheyyā 'ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ vikatthikaṃ⁵ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Tassa vatthuṃ heṭṭhākathitasadisam eva.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahoṣi. Tassa bhariyā puttaṃ vijāyi. Dāsī⁶ pi 'ssa taṃ divasaṃ yeva puttaṃ vijāyi. Te ekato vaḍḍhimsu. Seṭṭhiputte⁷ lekhaṃ sikkhante va⁸ dāso pi 'ssa phalaṃ vahaṃāno gantvā ten' eva saddhiṃ lekhaṃ sikkhi. Dve tayo vohāre akāsi. So anukkamena vacanakusalo yuvā abhirūpo ahoṣi nāmena Kaṭāhako nāma. So seṭṭhigāre bhaṇḍāgārikakammaṃ karonto cintesi: „na maṃ ime sabbakālaṃ bhaṇḍāgārikakammaṃ⁹ kāressanti, kiñcid eva dosaṃ disvā tāletvā¹⁰ bandhitvā lakkhaṇena amketvā dāsaparibhogena pi paribhujissanti, paccante kho pana seṭṭhissa sahāyako seṭṭhi atthi, yaṃ nūnāhaṃ seṭṭhissa vacanen' eva lekhaṃ ādāya tattha gantvā 'ahaṃ seṭṭhiputto' ti vatvā taṃ seṭṭhiṃ vañcetvā tassa dhītarāṃ gahetvā sukhaṃ vaseyyaṃ“ ti so sayam eva paṇṇaṃ

¹ Bp; anitihā, K nītihaṃ. ² K desanaṃmatthaṃ, Bp desanāsīsamattāhi. ³ so Bp; K ye ime. ⁴ so K; Bp anititāhi iti ha āsā iti evaṃ itihena; read... evaṃ itihena? ⁵ K vikatthikaṃ, Bp vikatthitaṃ. ⁶ K dāsī. ⁷ K -putto. ⁸ K ca. ⁹ K -gārikammaṃ. ¹⁰ K tāletvā.

gahetvā „aham asukaṃ nāma mama puttaṃ tava santikaṃ
 paṇiṃ, āvāhavivāhasambandho nāma mayhaṃ tayā tuyhaṃ ca
 mayā¹ saddhiṃ patirūpo, tasmā tvaṃ imassa dāra-kassa attano
 dhītaṃ datvā etaṃ tatth' eva vasāpehi, aham pi okāsaṃ
 labhivā āgamiṣāmi²“ likhivā seṭṭhiṣṣ' eva muddikāya lañjetvā
 yathāruciṃ paribbayaṃ c' eva gandhavatthādini ca gahetvā pac-
 cantāṃ gantvā seṭṭhiṃ vanditvā atṭhāsi. Atha naṃ seṭṭhi „kuto
 āgato si tātā“ 'ti pucchi. „Bārāṇasito“. „Kassa putto“ ti³.
 „Bārāṇasi-seṭṭhiṣṣā“ 'ti. „Ken' atthenāgato sīti“⁴. Tasmiṃ
 khaṇe Kaṭāhako „idaṃ disvā jānissathā“ 'ti paṇṇaṃ adāsi.
 Seṭṭhi paṇṇaṃ vācetvā „idān' āhaṃ jīvāmi nāmā“ 'ti tuṭṭha-
 citto⁵ dhītaṃ datvā patitṭhāpesi. Tassa parivāro mahanto
 ahosi. So yāgukhajjakādisu vā vatthagandhādisu vā upanītesu
 „evam pi nāma yāguṃ pacanti⁶ evaṃ khajjakāṃ evaṃ bhattaṃ,
 aho paccantavāsikā nāmā“ 'ti yāguādini garahati⁷, „ime pac-
 cantavāsibhāven' eva sātaka valetuṃ⁸ na jānanti, gandhe piṃ-
 situṃ pupphāni ganthituṃ⁹ na jānantīti“ vatthakammantikādayo
 garahati. Bodhisatto pi dāsaṃ apassanto „Kaṭāhako na dissati,
 kahaṃ gato, pariyesatha naṃ“ ti samantā manusse payojesi.
 Tesu eko tattha gantvā taṃ disvā sañjānitvā attānaṃ¹⁰ ajānā-
 petvā¹¹ gantvā Bodhisattassa ārocesi. Bodhisatto taṃ pavattiṃ
 sutvā „ayuttaṃ¹² tena kataṃ, gantvā gahetvā āgacchissāmi“
 rājānaṃ āpucchitvā mahantena parivārena nikkhami. „Seṭṭhi
 kira paccantaṃ gacchatīti“ sabbattha pākaṭo jāto. Kaṭāhako
 „seṭṭhi kira āgacchatīti“ sutvā cintesi: „na so aññena kāraṇena
 āgacchati, maṃ nissāy' ev' assa āgamanena bhavitabbāṃ, sāce
 panāhaṃ palāyissāmi puna āgantūṃ na sakkā bhavissati, atthi
 pan' esa upāyo: sāmikassa pi¹³ pathaṃ gantvā dāsakammaṃ
 katvā taṃ eva ārādhessāmi“¹⁴. So tato paṭṭhāya parisamajjhe
 evaṃ bhāsati: „Aññe bāla-manussā attano bālabhāvena mātā-

¹ K adds ca. ² K tīti. ³ K tuṭṭhamitto. ⁴ K pavanti. ⁵ K garahāti. ⁶ B^p va-
 lañcetūṃ. ⁷ both K and B^p gandhitūṃ. ⁸ K attā. ⁹ K ajānā-. ¹⁰ K āyuttaṃ. ¹¹ K ppi.

pitunnāṃ guṇāṃ ajānantā tesāṃ bhojanavelāya apacitikamunāṃ akatvā tehi saddhiṃ yeva bhuñjanti, mayāṃ pana mātāpitunnāṃ bhojanakāle paṭiggahāṃ upanema khelasarakāṃ upanema bhājanāni¹ upanema pāṇiyam pi vijānim² pi gahetvā upaniṭṭhāmā³ “’ti yāva sarīravalañjanakāle udakakalasaṃ ādāya paṭicchannaṭṭhānagamanā sabbaṃ dāsehi sāmikānaṃ kattabbakiccaṃ pakāsesi. So evaṃ parisaṃ uggaṇhāpetvā Bodhisattassa paccantasamīpaṃ āgatakāle sasuraṃ avoca: „tāta mama kira pitā tumhākaṃ dassanattāya āgacchati, tumhe khādanīyabhojanīyaṃ paṭiyādāpetha, ahaṃ paṇṇākāraṃ gahetvā paṭipathaṃ gacchāmīti“. So „sādhu tātā“ ’ti sampaṭicchi. Kaṭāhako bahuṃ³ paṇṇākāraṃ ādāya mahantena parivārena gantvā Bodhisattaṃ vanditvā paṇṇākāraṃ adāsi. Bodhisatto pi paṇṇākāraṃ gahetvā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā pātarāsakāle khandhāvāraṃ nivāsetvā sarīravalañjanattāya paṭicchannaṭṭhānaṃ pāvīsi. Kaṭāhako attano parivāraṃ nivattetvā kalasaṃ ādāya Bodhisattassa santikaṃ gantvā udakakiccapariyosāne pādesu patitvā „sāmi ahaṃ tumhākaṃ yattakaṃ icchatha tattakaṃ dhanāṃ dassāmi, mā me yasaṃ antaradhāpayitthā“ ’ti āha. Bodhisatto tassa vattasam-padāya pasīditvā „mā bhāyi, n’ atthi te mama santikā antarāyo“ ti samassāsetvā paccantanagaraṃ pāvīsi. Mahanto sakkāro ahoṣi. Kaṭāhako pi ’ssa nirantaraṃ dāsenā kattabbakiccaṃ karoti. Atha naṃ ekāya velāya sukhanisinnāṃ paccantasetṭhi āha: „mahāsetṭhi mayā tumhākaṃ paṇṇāṃ disvā tumhākaṃ puttassa dārikā dinnā“ ti. Bodhisatto Kaṭāhakaṃ puttam eva katvā anūcchavikaṃ piyavacanaṃ vatvā setṭhiṃ tosesi. Tato paṭṭhāya Kaṭāhakassa mukhaṃ ulloketuṃ samattho nāma nāhoṣi. Ath’ ekadivasaṃ Mahāsatto setṭhidhītaṃ pakkositvā „ehi amma, sīse me ūkā vicinā“ ’ti vatvā taṃ āgantvā ūkā gahetvā ṭhitāṃ piyavacanaṃ vatvā kathesi: „kacci⁴ te mama putto sukhadukkhe

¹ K bhājanāni. ² K bhījanīm. ³ K bahū. ⁴ so BP; K acci.

appamatto, ubho janā sammadamānā samaggavāsān vasathā“
'ti pucchi. „Tāta, seṭṭhiputtassa añño doso n' atthi, kevalam
āhāraṃ garahatīti“. „Amma, niccakāle p' esa dukkhasilo va,
api ca ahaṃ tassa mukhabandhanamantaṃ dassāmi, taṃ tvaṃ
sādhukaṃ uggaṇhitvā mama puttassa bhojanakāle garahantassa
uggahitaniyāmen' eva purato ṭhatvā vadeyyāsīti“ gātham uggaṇhā-
petvā katipāhaṃ vasitvā Bārāṇasim eva agamāsi. Kaṭāhako pi
bahum khādanīyabhojanīyaṃ¹ ādāya anumaggaṃ gantvā bahum
dhanam datvā vanditvā nivatti. Bodhisattassa gatakāto paṭ-
ṭhāya atirekamāni ahoṣi. So ekadivasaṃ seṭṭhidhītāya nānag-
garasabhojanaṃ upanetvā kaṭacchum² ādāya parivisantiyā
bhattaṃ garahitum ārabhi. Seṭṭhidhītā Bodhisattassa santike
uggahitaniyāmena imaṃ gātham āha:

Bahum pi so vikattheyya (Cfr. Upham, Mahāv. 3,301.)
aññaṃ janapadaṃ gato,
anvāgantvāna³ dūseyya⁴,
bhuñja bhoge Kaṭāhaka⁵ 'ti. 121.

Tattha bahum pi so vikattheyya aññaṃ janapadaṃ gato ti yo
attano jātibhūmito aññaṃ janapadaṃ gato hoti yath' assa jātiṃ na jānanti so
bahum pi vikattheyya vamaṇavacanaṃ vaṇṇavacanaṃ vadeyya, anvāgantvā-
na⁵ dūseyya⁶ 'ti imaṃ tava vāraṃ sāmikassa paṭipathaṃ gantvā dāsakiccassa
katattā kasāhi paharitvā piṭṭhicaṃmuppāṭanato ca lakkhaṇaṇanato ca mutto si,
sace anācāraṃ karosi puna aññasmiṃ āgamanavāre⁶ tava sāmiko anvāgantvāna
dūseyya imaṃ gehaṃ anu āgantvā kasāhi ghoteti⁷ c' eva⁸ lakkhaṇaṇanena ca
taṃ jātipakāsanena ca dūseyya upaṇeṇeṇa, tasmā imaṃ anācāraṃ pahāya
bhuñja bhoge Kaṭāhaka mā pacehā attano dāsabhāvaṃ pākaṭaṃ kuretvā
vippaṭisāri ahoṣīti, ayam ettha seṭṭhino adhippāyo, seṭṭhidhītā pana etam atthaṃ
ajānanti⁹ uggaṇitaniyāmena vyañjanam eva payirudāhasi.

Kaṭāhako „addhā seṭṭhinā mama nāmaṃ ācikkhitvā etissā
sabbaṃ kathitaṃ bhavissatīti“ tato paṭṭhāya puna bhattaṃ
garahitum na visahi, nihīnamāno yathāladdhaṃ bhuñjitvā yathā-
kammaṃ gato.

¹ K khādanibhojanīyaṃ. ² K kaṭacchum. ³ K anvāgantvā. ⁴ K dūseyya.

⁵ K anvāgantvā. ⁶ K -vārena. ⁷ so K; B² ghaṭṭeti. ⁸ K meva, B ca. ⁹ K -ti.

Satthā imañ dhammadesanañ āharitvā jātakañ samodhānesi: „Tadā Kaṭāhako vikatthanabhikkhu ahoṣi, Bārāṇasi-seṭṭhi pana aham evā“ ¹ti. Kaṭāhaka-jātakañ.

6. Asilakkhaṇajātaka.

Tathevekassa kalyāṇan ti. Idañ Satthā Jetavane viharanto Kosalarañño asilakkhaṇapāṭhaka-brāhmaṇaṃ ārabha kathesi. So kira kammārehi rañño asinañ āhata-kāle asin upasiṃghitvā asilakkhaṇaṃ udāharati. So yesaṃ hatthato lābhaṃ labhati tesaṃ „asi lakkhana-sampanno maṅgalasaṃyutto“ ti vadati, yesaṃ hatthato na labhati tesaṃ asin „avalakkhaṇo“ ti garahati. Ath' eko kammāro asin katvā kosiyaṃ sukhumaṃ maricacuppaṇaṃ pakkhipitvā rañño asin āhari. Rājā brāhmaṇaṃ pakkosūpetvā „asin vīmaṃsā“ ²ti āha. Brāhmaṇassa asin ākaḍḍhitvā upasiṃghantassa maricacuppaṇāni nāsaṃ pavisitvā khipitukāmataṃ uppādesuṃ. Tassa khipantassa nāsikā asidhārāya paṭihaṭṭā dvidhā chijji¹. Tass' eva nāsikāya chinnabhāvo bhikkhusaṃghe pākaṭo jāto. Ath' ekadiva-sin dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samutthāpesuṃ: „āvuso rañño kira asilakkhaṇapāṭhako asilakkhaṇaṃ paṭhanto nāsikaṃ chindāpesīti“. Satthā āgantvā „kāya nu ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave idān' eva so brāhmaṇo asin upasiṃghanto nāsikāchedaṃ² patto, pubbe pi patto yevā“ ³ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente tassa asilakkhaṇapāṭhako brāhmaṇo ahoṣi. Sabbam paccuppannavatthusadisam eva. Rājā pana tassa' vejje datvā nāsikakoṭṭin phāsukaṃ kārapetvā lākhāya paṭināsikam kāretvā puna taṃ upaṭṭhākam eva akāsi. Bārāṇasīrañño pana putto n' atthi, ekā dhītā c' eva bhāgineyyo ca ahesuṃ. So pi ubho pi te attano santike yeva vaḍḍhāpesi. Te ekato vaḍḍhitā aññamaññaṃ paṭibaddhacittā ahesuṃ. Rājāpi amacce pakkositvā „mayhaṃ bhāgineyyo imassa rajjassa sāmiko va, dhītaraṃ etass' eva datvā abhisekam assa karomīti“ vatvā puna

¹ K echijji. ² K -chedaṃ.

cintesi: „mayham bhāgineyyo sabbathāpi nātako yeva, etassa aññam rājadhītaram ānetvā abhisekam katvā dhītaram aññassa rañño dassāmi, evaṃ no nātakā bahū bhavissanti, dvinnam¹ pi rājūnam² mayam eva sāmikā bhavissāmā“ ti so amaccehi saddhiṃ sammantetvā „ubho p’ ete visum katum vattatīti“ bhāgineyyam aññasmiṃ nivesane dhītaram aññasmiṃ vāsesi. Te soḷasika-vassuddesikabhāvaṃ patvā ativiya paṭibaddhacittā ahesum. Rājākumāro „kena nu kho upāyena mātuladhītaram rājagehā niharāpetum sakkā bhaveyyā“ ti cinto „atth’ eso upāyo“ ti mahāikkhaṇikam pakkosāpetvā tassā saḥassabhaṇḍikam datvā „kiṃ mayā kattabban“ ti vutte „amma tayā karontiyā anipphatti nāma n’ atthi, kiñcid eva kāraṇam vatvā yathā mama mātulo rājadhītaram antogehā niharāpeti tathā karohīti“ āha. „Sādhu sāmī³, aham rājānam upasamkamitvā evaṃ vakkhāmi: ‘deva rājadhītāya upari kālakanni⁴ atthi, ettakam⁵ kālam nivattitvā olokento pi n’ atthi, aham rājadhītaram asukadivase nāma ratham ārope tvā bahū⁶ āvudhahatthe purise ādāya⁷ mahantena parivārena susānam gantvā maṇḍalapitṭhikāya heṭṭhāmañce matamanussam nipajjāpetvā uparimañce rājadhītaram ṭhapetvā⁸ gandhodaka-ghaṭānam atṭhuttarasatena nahāpetvā kālakanniṃ pavāhessāmīti’ evaṃ vatvā rājadhītaram susānam nessāmi, tvaṃ amhākam tattha gamanadivase amhehi puretaram eva thokam maricacūṇam ādāya āvudhahatthehi attano manussehi parivuto ratham āruya susānam gantvā ratham susānavāre ekadese ṭhapetvā āvudhahatthe manusse susānavanam pesetvā sayam susāne maṇḍalapitṭhikam gantvā matakā⁹ viya paṭikujjo hutvā nipajja, aham tattha āgantvā tava¹⁰ upari mañcakam attharitvā rājadhītaram ukkhipitvā ṭhapessāmi, tvaṃ tasmim khaṇe maricacūṇam nāsikāya pakkhipitvā dve tayo vāre khipeyyāsi, tayā

¹ so B^p; K dinnam. ² B^p rājānam. ³ K sāmī. ⁴ K -ṇṇi. ⁵ so B^p; K etta.

⁶ K bahu. ⁷ K adāya. ⁸ K ṭhapetthā. ⁹ K matakā. ¹⁰ K nava.

khīpitakāle mayā¹ rājadhītaraṃ pahāya palāyissāma², athāgan-
tvā rājadhītaraṃ sīsaṃ nahāpetvā sayam pi sīsaṃ nahāyitvā taṃ
ādāya attano nivesanaṃ gaccheyyāsīti³. So „sādhū, sundaro
upāyo“ ti sampañicchi. Sāpi gantvā rañño tam atthaṃ ārocesi,
rājā sampañicchi. Rājadhītāya pi taṃ antaraṃ ācikkhi, sāpi
sampañicchi. Sā nikkhamanadivase kumārassa saññaṃ datvā
mahantena parivārena susānaṃ gacchanti⁴ ārakkhamanussānaṃ
bhayaajananaṭṭhaṃ⁵ āha: „mayā rājadhītāya mañce ṭhapitakāle
heṭṭhāmañce matapuriso khīpissati khīpitvā va heṭṭhāmañcā
nikkhamitvā yaṃ paṭhamāṃ passissati tam eva gahessati, appa-
mattā bhaveyyāthā“⁶ ti. Rājakumāro puretaraṃ gantvā vutta-
nayan⁷ eva⁸ tattha nipajji. Mahāikkhanikā rājadhītaraṃ
ukkhīpitvā maṇḍalapitṭhikatṭhānaṃ gacchanti⁹ „mā bhāyīti“
saññāpetvā mañce ṭhapesi. Tasmīṃ khāne kumāro marica-
cūṇaṃ nāsāya pakkhīpitvā khīpi. Tena khīpitamatte yeva
mahāikkhanikā rājadhītaraṃ pahāya mahāravaṃ ravamānā
sabbapaṭhamāṃ palāyi. Tassā palātakālato paṭṭhāya eko pi
ṭhātun⁷ samattho nāma na hosi, gahitagahitāni āyudhāni chaddē-
tvā sabbe palāyīṃsu. Kumāro yathāsammantitaṃ⁶ sabbaṃ
katvā rājadhītaraṃ ādāya attano nivesanaṃ agamāsi. Ikkhanikā
gantvā taṃ kāraṇaṃ rañño ārocesi. Rājā „pakatīyāpi sā mayā
tass⁷ ev⁸ atthāya puṭṭhā, pāyāse chaddītasappiṃ viya jātan“ ti
sampañicchitvā aparabhāge bhāgineyyassa rajjaṃ datvā dhītaraṃ
mahādeviṃ kāresi. So tāya saddhiṃ samaggavāsaṃ vasamāno
dhammena rajjaṃ kāresi. Asilakkhaṇapāṭhako tass⁷ eva
upaṭṭhāko ahosi. Tass⁷ ekadivasaṃ rājupaṭṭhānaṃ āgan-
tvā paṭisuriyaṃ ṭhatvā upaṭṭhahantaṣṣa lākhā vilīyi, paṭi-
nāsikā bhūmiyaṃ pati, so lajjāya adhomukho atṭhāsi. Atha
naṃ rājā parihasanto „ācariya, mā cintayittha, khīpitaṃ
nāma ekassa kalyāṇaṃ hoti ekassa pāpakaṃ, tumheli khīpitena

¹ so BP; K mayā. ² so BP; K -ssāmi. ³ K -ti. ⁴ K -jāṇaṇa-. ⁵ K -nayeve.

⁶ K -ti. ⁷ K ṭṭhātun. ⁸ so BP; K -tikāṃ.

nāsā¹ chijjiyittha², mayam pana mātuladhītaram labhitvā rajjam
pāpunimhā³ 'ti vatvā imam gātham āha:

Tath' eva³ kassa kalyānam, tath' eva³ kassa pāpakaṃ,
tasmā sabbam na kalyānam, sabbam vāpi⁴ na pāpakan ti. 122.

Tattha tatheva³ kassā 'ti tad ev' ekassa, ayam eva vā pāho, dutiyapade
es' eva nayo.

Iti so imāya gāthāya tam kāraṇam āharitvā dānādīni puñ-
ñāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imāya desanāya lokasammatānam kalyāṇapāpakanam ane-
kaṃsikabhāvaṃ pakāsetvā jātakam samodhānesi: „Tadā asilakkhaṇa-
pāthako etarahi asilakkhaṇapāthako, bhāgineyyo rājā pana aham evā
'ti, Asilakkhaṇajātakaṃ.

7. Kalaṇḍukajātaka.

Te desā tāni vatthūnīti. Idam Satthā Jetavane viharanto
ekam vikatthikam bhikkhum ārabha kathesi. Tattha dve pi
vatthūni Katāhaka-sadisān' eva.

Idha pana esa Bārāṇasīsetṭhino dāso Kalaṇḍuko nāma
ahosi. Tassa palāyitvā paccantasetṭhino dhītaram gahetvā
mahantena parivārena vasanakāle Bārāṇasīsetṭhi pariyesāpetvāpi
tassa gatattṭhānam ajānanto „gaccha, Kalaṇḍukam pariyesā⁴
'ti attano puttam sukapotakam pesesi. Sukapotako ca ito c'
ito caranto nam nagaram sampāpuni. Tasmim ca kāle Kalaṇ-
ḍuko nadikīlam kīlūkāmo bahuṃ mālāgandhavilepanaṃ c' eva
khādanīyabhojanīyāni⁵ ca gāhāpetvā nadiṃ gantvā setṭhidhī-
tāya saddhim nāvaṃ āruya udaye kīlati, tasmim ca dese nadī-
kīlam⁵ kīlanta⁵ issarajātikā tikkhaṇabhesajjaparivāritam khīraṃ
pivanti, tena tesam pi divasabhāgam pi udaye kīlantaṇaṃ⁶ sītaṃ

¹ both K and Bp nāsān. ² Bp chijjayittha. ³ Bp tad eva. ⁴ Bp sabbañcāpi.

⁵ K -niyabhojanīyāni. ⁶ K -kīl-.

na bādhati. Ayam pana Kalaṇḍuko khīraṇḍusam¹ gahetvā mukhaṃ vikkhāletvā taṃ khīraṃ nuṭṭhubhati, nuṭṭhubhanto² pi uduke anuṭṭhubitvā seṭṭhidhītāya sīse nuṭṭhubhati³. Sukapotako pi naditiraṃ gantvā ekissā udumbarasākhāya nisīditvā olokeno Kalaṇḍukaṃ⁴ sañjānitvā seṭṭhidhītāya sīse nuṭṭhubhantaṃ disvā „are Kalaṇḍuka dāsa, attano jātiṃ ca vasanaṭṭhānaṃ ca anus-sara, khīraṇḍusam¹ gahetvā mukhaṃ vikkhāletvā jātisampan-nāya sukhasaddhāya seṭṭhidhītāya sīse mā nuṭṭhubha, attano pamāṇaṃ jānāhīti“⁵ vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Te desā tāni vatthūni, ahaṃ ca vanagocaro⁶,

anuvicca kho taṃ gaṇheyyuṃ, pipa⁶ khīraṃ Kalaṇḍukā⁷ ti. 123.

Tattha te desā tāni vatthūnīti mātukucchiṃ sandhāya vadati, ayam ettha adhippāyo: yattha te vasitaṃ na te khattiyadhītādīnaṃ kucchidesā, yattha vasi patitṭhito tāni na khattiyadhītādīnaṃ kucchivatthūni, atha kho dāsikucchi-yaṃ tvaṃ vasi c' eva patitṭhito eā ti, ahaṃ ca vanagocaro⁷ tirac-chānagato pi etam atthaṃ jānāmi ti dīpeti, anuvicca kho taṃ gaṇheyyuṃ ti evaṃ anācāraṃ caramānaṃ⁸ mayā gantvā ārocite anuvicca jānitvā tava sāmikā tāletvā c' eva lakkhaṇaṇaṇaṃ⁹ ca katvā taṃ gaṇheyyuṃ gahetvā gamissanti, tasmā attano pamāṇaṃ ātvā seṭṭhidhītāya sīse anuṭṭhubhitvā¹⁰ pipa⁶ khīraṃ Kalaṇḍukā⁷ ti taṃ nāmena ālapati.

Kalaṇḍuko pi sukapotakaṃ sañjānitvā „maṃ pākataṃ kareyyā“¹¹ ti bhayena „ehi sāmi, kadā āgato sīti“ āha¹¹. Suko „na esa maṃ hitakāmatāya pakkosati, gīvaṃ pana me valetvā māretukāmo“¹² ti ātvā va „na me tayā attho“¹² ti tato uppatitvā Bārāṇasīṃ gantvā yathādītṭhaṃ seṭṭhino vitthārena kathesi. Seṭṭhi¹² „Ayuttan tena katan“¹² ti vatvā tassa āṇaṃ karetvā Bārāṇasīṃ eva ānetvā dāsaparibhogena paribhuñji.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā Kalaṇḍuko ayaṃ bhikkhu ahoṣi. Bārāṇasiseṭṭhi pana ahaṃ evā“¹² ti. Kalaṇḍukajātakaṃ.

¹ K - gaṇḍusam, B^p - kaṇḍusam. ² K nuṭṭhū-. ³ K kaḍ-. ⁴ K pamāṇaṃ na jānāhīti, B^p pamāṇanaṃ na jānāti and pamāṇaṃ jānāhi. ⁵ K pana-. ⁶ B^p pipa. ⁷ add ti? ⁸ so B^p; K - nā. ⁹ K lakkhaṇaṇaṇaṃ. ¹⁰ K - tṭhubhitvā. ¹¹ K āgatosāhaṃ.

¹² K omits seṭṭhi.

8. Biḷārajātaka.

Yo ve dhammadhajaṃ katvā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ kuhakabhikkhuṃ ārabba kathesi. Tadā hi Satthā tassa kuhakabhāve ārocite „na bhikkhave idān' eva, pubbe p' esa kuhako yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rājjaṃ kārente Bodhisatto mūsikāyoniyaṃ paṭisandhiṃ gahetvā buddhiṃ anvāya mahāsarīro sūkaracchāpakasadiṣo hutvā anekasatamūsikā-parivāro araṇṇe viharati. Ath' eko¹ sigālo ito c' ito ca vicaranto taṃ mūsikāyūthaṃ disvā „imā mūsikā vañcetvā khādissāmīti“ cintetvā mūsikānaṃ āsayassa avidūre suriyābhimukho vātaṃ pivanto ekena pādena aṭṭhāsi. Bodhisatto gocarāya² caramāno taṃ disvā „sīlavā eko bhavissatīti“ tassa santikaṃ gantvā „bhante tvaṃ ko nāmā“ 'ti pucchi. „Dhammiko nāmā“ 'ti. „Cattāro pāde bhūmiyaṃ aṭṭhapetvā kasmā eken' eva ṭhito sīti“. „Mayi³ cattāro pāde paṭhaviyaṃ ṭhapente⁴ paṭhavī⁵ vahitunā na sakkoti, tasmā eken' eva tiṭṭhāmīti“. „Mukhaṃ vivaritvā kasmā ṭhito sīti“. „Mayaṃ aññaṃ na bhakkhayāma, vātaṃ eva bhakkhayāma“ 'ti. „Atha kasmā suriyābhimukho pi tiṭṭhasīti“. „Suriyaṃ namassāmīti“. Bodhisatto tassa vacanaṃ sutvā „sīlavā eko bhavissatīti“ tato paṭṭhāya mūsikāgaṇena saddhiṃ sāyapātaṃ tassa upaṭṭhānaṃ gacchati. Ath' assa upaṭṭhānaṃ katvā gamanakāle sigālo sabbapacchimaṃ mūsikaṃ gahetvā maṃsaṃ khādītva ajjho haritvā mukhaṃ puñchitvā⁶ tiṭṭhati. Anupubbena mūsikagaṇo tanuko jāto. Mūsikā „pubbe amhākaṃ ayaṃ āsaya na ppahoti, niranantarā tiṭṭhāma, idāni sīthilā, evaṃ pi āsaya na pūrat' eva, kin nu kho etan“ ti Bodhisattassa taṃ pavattiṃ ārocayimsu. Bodhisatto „kena nu kho kāraṇena mūsikā tanuttaṃ gatā“ ti cinto sigāle āsaṃkaṃ ṭhapetvā

¹ K atha gekā corr. to athakā. ² so B^p; K go. ³ both K and B^p mayā. ⁴ B^p ṭhapento. ⁵ K -vi. ⁶ K pucchitvā.

„vīmaṁsissāmi nan“ ti upaṭṭhānakāle sesamūsikā purato katvā sayam pacchato ahosi. Sigālo tassa upari pakkhandi. Bodhisatto attano gaṇhanatthāya pakkhantaṁ disvā nivattitvā „bho sigāla, idan te vatasamādānaṁ na' dhammasudhammatāya, paresaṁ pana vihiṁsanatthāya dhammadhajaṁ katvā carasīti“ vatvā imaṁ gātham āha:

Yo ve dhammadhajaṁ katvā nigūlho pāpam ācare
vissāsayingtvā bhūtāni bilāraṁ nāma taṁ vatan ti. 124.

Yo ve ti khattiyādisu yo kocid eva dhammadhajaṁ katvā² dasakusala-kammāpathadhammaṁ dhajaṁ karitvā taṁ karonto³ viya ussāpetvā dassento pīti attho, vissāsayingtvā ti silavā ayaṁ ti saṇḍāya saṇjātavissāsāni katvā, bilāraṁ nāma taṁ vatan ti taṁ evaṁ dhammadhajaṁ katvā raho pāpāni karontass' eva vataṁ⁴ kerūṭikavataṁ nāma hotīti attho

Mūsikarājā kathento⁵ yeva uppatitvā tassa⁶ gīvāya patitvā hanukassa heṭṭhā antogalanāliyaṁ⁷ dasitvā galanāliṁ phāletvā jīvitaṁ khayam pāpesi. Mūsikagaṇo nivattitvā sigālaṁ murumurā ti khādītva agamāsi. Paṭhamam āgatā va kir' assa maṁsaṁ labhiṁsu, pacchā āgatā na labhiṁsu. Tato paṭṭhāya mūsikagaṇo nibbhayo jāto.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā sigālo kuhakabhikkhu ahosi, mūsikarājā pana aham evā“ 'ti. Bilārajātakaṁ⁸.

9. Aggikajātaka.

• Nāyaṁ sikkhā puṇṇahetū 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto kuhakaṁ ũeva ārabba kathesi.

Atītasmiṁ hi Bārāṇasīyaṁ Brahmadaṭṭe rajjaṁ kārente Bodhisatto mūsikarājā hutvā araṇṇe vasati. Ath' eko sigālo davadāhe utṭhite palāyitum asakkonto ekasmiṁ rukkhe

¹ K ta. ² K karitvā corr. to katvā. ³ K kāronto corr. to karonto. ⁴ K taṁ

⁵ K kathento kathento. ⁶ K tassatha ⁷ K -nāliyaṁ. ⁸ Bp bilāravatajā-

sīsaṃ āhacca aṭṭhāsi. Tassa sakalasarīre lomāni jhāyimsu. Rukkhe āhacca ṭhitatṭhāne pana matthake cūlā¹ viya thokāni lomāni aṭṭhaṃsu. So ekadivasam soṇḍiyaṃ pāṇiyaṃ pivanto chāyaṃ olokento cūlaṃ disvā „uppannam dāni me bhaṇḍamūlaṃ ti“ araṇṇe vicaranto taṃ musikādariṃ disvā „imā mūsikā vañ-cetvā khādissāmīti“ heṭṭhā vuttanayen' eva avidūre aṭṭhāsi. Atha naṃ Bodhisatto gocarāya caranto disvā „sīlavā“ ti saññāya upasaṃkamitvā „tvaṃ ko nāmā“ 'ti pucchi. „Ahaṃ Aggika-Bhāradvāja nāmā“ 'ti. Atha „kasmā āgato sīti“. „Tumhākaṃ rakkhanatthāyā“ 'ti. „Kin ti katvā amhe rakkhissasīti“. „Ahaṃ aṅguṭṭhagaṇaṇaṃ jānāmi, tumhākaṃ pāto va nikkhamitvā gocarāya gamanakāle ettakāni gaṇetvā paccāgamanakāle pi gaṇes-sāmi, evaṃ sāyaṃ pātaṃ gaṇento rakkhissāmīti“. „Tena hi rakkha mātulā“ 'ti. So „sādhū“ 'ti sampatīcehitvā nikkha-manakāle „eko dve tayo“ ti gaṇetvā paccāgamanakāle tath' eva gaṇetvā sabbapacchimaṃ gaṇetvā khādati. Sesam purima-sadisam eva, idha pana mūsikarājā nivattitvā ṭhito „bho Aggika-Bhāradvāja, nāyaṃ tava dhammasudhammatāya matthake cūlā ṭhapitā, kucchikāraṇā pana ṭhapitā“ ti vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Nāyaṃ sikkhā puññahetu, ghāṣahetu ayaṃ sikkhā,
n' aṅguṭṭhigaṇaṇaṃ² yāti, alaṇ te hotu Aggikā 'ti. 125.

Tattha naṅguṭṭhigaṇaṇaṃ³ yātīti, aṅguṭṭhigaṇaṇā⁴ ti aṅguṭṭhagaṇaṇā⁵ vuccatī, ayaṃ mūsikagaṇo aṅguṭṭhagaṇaṇaṃ na gacchati na upeti na pūreti, parikkhayaṃ gacchatīti attho, alaṇ te hotu Aggikā 'ti sigālaṃ nāmena āla-panto āha, ettiāvātā⁶ te alaṇ hotu, na itoparaṃ mūsikā khādissasī, amhehi vā tehi⁷ vā saddhiṃ saṃvāso alaṇ hotu, na mayaṃ idāni tayā saddhiṃ vasissāmū 'ti attho, sesam purimasadisam eva.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadāpi sigālo ayaṃ bhikkhu ahosi, mūsikarājā pana ahaṃ evā“ 'ti.
Aggikajātakaṃ.

¹ K cūlā. ² B^p naṅguṭṭha-. ³ B^p naṅguṭṭha-. ⁴ B^p naṅguṭṭhagaṇaṇaṃ, K naṅguṭṭhi-gaṇaṇā. ⁵ K aṅguṭṭhigaṇaṇā, B^p naṅguṭṭhagaṇaṇaṃ. ⁶ K ettovātā. ⁷ so B^p; K tayāhi.

10. Kosiyaajātaṅka.

Yathā vācā va¹ bhuñjassū 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ Sāvattṭhiyaṃ mātuḡāmaṃ ārabba kathesi. Sā kir' ekassa saddhassa pasannassa upāsakabrāhmaṇassa brāhmaṇi dussilā pāpa-dhammā rattim aticaritvā² divā kiñci kammaṃ akatvā gilānālayaṃ dassetvā nitthanamāhā³ nipajjati. Atha naṃ brāhmaṇo „kin te bhadde aphā-sukan“ ti pucehi. „Vātā me vijjhantīti“. „Atha kiṃ laddhum vaṭṭa-tīti“. Siniddhamadhuraṇi paṇitāni yāgubhattatēlādīni⁴. Brāhmaṇo yaṃ yaṃ sā icchati taṃ taṃ āharitvā dāti, dāso viya sabbakiccāni karoti. Sā pana brāhmaṇassa gehaṃ pavittṭhakāle nipajjati, bahinik-khantakāle jārehi saddhiṃ vītinaṃmeti. Atha brāhmaṇo „imissā sarīre vijjhanavātānaṃ pariyaṇto na paṇṇāyatīti“ ekadivasam gandhamālādīni ādāya Jetavanam gantvā Satthāraṃ pūjetvā ekamantaṃ nisīditvā „kiṃ brāhmaṇa na paṇṇāyasīti“ vutte „bhante brāhmaṇiyā kira me sarīre vātā vijjhanti, sv-āhaṃ tassā sappitelādīni c' eva⁴ paṇṭabhojanāni ca pariyesāmi. sarīraṃ assā⁵ ghaṇaṃ vippasannaccharivaṇṇaṃ⁶ jātaṃ. vāta-roḡassa pana pariyaṇto na paṇṇāyati, ahaṃ taṃ paṭijagganto va idhāḡamaṃ okāsaṃ na labhāmīti“. Satthā brāhmaṇiyā pāpabhāvaṃ nātva „brāhmaṇa 'evaṃ nipannassa⁷ mātuḡamaṃ roḡe avūpa-sante⁸ idaṃ c' idaṃ ca bhesajjaṃ kātuṃ vaṭṭatīti⁹ pubbe pi te paṇḍi-tehi kathitaṃ bhavaṃ kṛpāgatattā pana na sallakkhesīti“ vatvā tena yācīto atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto brāhmaṇa mahāsārakule nibbattitvā Takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā Bārāṇasiyaṃ disāpāmoḡkho ācariyo ahoṣi, rājadhānīsu¹⁰ khattiyakumārā ca brāhmaṇakumārā ca yebhuyyena¹⁰ tass' eva santike sippaṃ uggaṇhanti. Ath' eko janapadavāsibrāhmaṇo Bodhisattassa santike tayo vede aṭṭhārasa¹¹ ca vijjattānāni¹² uggaḡetvā Bārāṇasiyaṃ nēva kuṭumbaṃ saṇ-ṭhapetvā divase divase dvattikkhattuṃ Bodhisattassa santikaṃ

¹ K ya. ² K ticaritvā. ³ K nitthanā- corr. to nitthana-. ⁴ K ce. ⁵ K -sarī-rav. ⁶ K cippa-. ⁷ K nipp-. ⁸ K avūpasampanne. ⁹ K -dhānīsate, B rāja-thānīsu. ¹⁰ K yebhuḡeyyena. ¹¹ K -sā. ¹² K adda ca.

āgacchati. Tassa brāhmaṇī dussilā ahosi pāpadhammā. Sabbaṃ paccuppannavatthusadisam eva. Bodhisatto pana¹ „iminā kāraṇena ovādagamanāya okāsaṃ na labhāmīti“ vutte „sāmikā² imaṃ vañcetvā nipajjatīti“ ñatvā „tassā rogānucchavikaṃ bhesajjaṃ ācikkhissāmīti“ cintetvā āha: „tāta, tvaṃ ito paṭṭhāya tassā sappikhīrarasādīni mā adāsi, gomutte pana pañca vaṇṇāni³ phalādīni ca pakkipitvā⁴ navatambalohabhājane pakkipitvā lohagandhaṃ gāhāpetvā rajjuṃ⁵ vā yottaṃ vā rukkhatalaṃ⁶ vā gahetvā ‘idaṃ te rogassa anucchavikaṃ bhesajjaṃ, idaṃ vā piva⁷ upaṭṭhāya vā tayā bhuttassa bhattassa anucchavikaṃ kammaṃ karohīti’ vatvā imaṃ gāthaṃ vadeyyāsi, sace bhesajjaṃ na pivati atha naṃ rajjuyā vā yottena⁸ vā latāya vā katihici pahārehi⁹ paharitvā kesesu gahetvā ākaḍḍhitvā kapparena potheyyāsīti taṃ khaṇaṃ ñeva utṭhāya kammaṃ karissatīti¹⁰“. So „sādhū“ ‘ti sampatiṇṇitvā vuttaniyāmen’ eva bhesajjaṃ katvā „bhadde imaṃ bhesajjaṃ pivā“ ‘ti āha. „Kena idaṃ ācikkhitaṃ“ ti. Ācariyena bhadde“ ti. „Apanehi taṃ, na pivissāmīti“. Mānava „na tvaṃ attano ruciya pivissasīti“¹¹ rajjuṃ⁵ gahetvā „attano rogassa anucchavikaṃ bhesajjaṃ vā piva yāgubhattānucchavikaṃ kammaṃ vā ‘karohīti’ vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Yathā vācā va¹² bhuñjassu, yathā bhuttaṃ ca vyāhara,
ubhayaṃ te na sameti vācā bhuttaṃ ca Kosiye ti. 126.

Tattha yathā vācā va¹² bhuñjassu ‘ti yathā te vācā tathā va bhuñjassu. vāta me vijjhanatīti vācāya anucchavikaṃ eva katvā bhuñjassu ‘ti attho, yathā vācā vā ‘ti pi pāṭho yujjati, yathāvācāyā ‘ti pi paṭhanāti, sabbattha ayam ev’ ettha attho, yathā bhuttaṃ ca vyāharā ti yaṃ te bhuttaṃ tassa anuc-

¹ so BP; K paṇṇaṃ. ² BP sā mānavikā. ³ so BP; K vaṇṇāni. ⁴ BP adda koṭṭatvā va. ⁵ K rajju. ⁶ K rukkhatalaṃ. ⁷ K pi. ⁸ K yotena. ⁹ BP kaḍḍhitapahārehi, K kacitipahāre. ¹⁰ K karissatīti corr. to karissati. ¹¹ K -ssāsīti. ¹² BP ca.

chavikam eva vyāhara, ārog' amhīti¹ vatvā gehe kattabbakammañ karohīti attho, yathābhūtañ² eā 'ti pi pāṭho, athavā ārog' amhīti¹ yathābhūtam eva vatvā kammañ karohīti attho, ubhayan te na sametī vācā bhuttañ ca Kosiye ti yā ca te ayañ vācā³ vātā mañ vijjhantīti yañ ca te idañ pañitabbojanañ⁴ bhuttañ, idañ ubhayam pi tuyhañ na sametī, tasmā uttāhāya kammañ karohi, Kosiye ti nañ gottena ālapati.

Evam vutte Kosiyabrāhmaṇī bhītā ācariyena ussukkañ āpannakālato paṭṭhāya⁵ „na sakkā mayā esa vañcetum“ ti uttāhāya kammañ akāsi. „Ācariyena me dussīlabhāvo nāto, na dāni⁶ sakkā ito paṭṭhāya pana evarūpañ kātun“ ti ācariye gāravena pāpakammato pi viramitvā⁷ sīlavatī ahoṣi.

Sāpi brāhmaṇī „Sambuddhena kir' amhi nātā⁸“ ti Satthari gāravena na puna anācārañ⁹ akāsi.

Satthā imañ dhammadesanañ āharitvā jātakañ samodhānesi: „Tadā jayampatikā pana idāni jayampatikā, ācariyo pana aham evā“ ti. Kosiyajātakañ. Kusanālivaggo terasamo.

14. ASAMPADĀNAVAGGA.

1. Asampadānājātaka.

Asampadānenitarītarassā 'ti. Idañ Satthā Veļuvane viharanto Devadattañ ārabba kathesi. Tasmiñ hi kāle bhikkhū dhammasabhāyañ kathañ samuttāpesuñ: „āvuso Devadatto akataññū Tathāgatassa guṇañ na jānātīti“. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisiññā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave idāñ eva Devadatto akataññū, pubbe pi akataññū yevā“ ti vatvā atītañ āhari:

¹ K ārogambhīti. ² K -bhuttañ. ³ K adds ti. ⁴ K adds idañ. ⁵ B² ācariyena sutakālato paṭṭhāya. ⁶ K dāsiñi corr. to dāni. ⁷ K viracitvā. ⁸ K nāto.

⁹ K -cāriñi.

Atīte Magadharatthe Rājagahe ekasmiñ Magadharaññe
 rajjañ kārente Bodhisatto tass' eva setṭhi ahosi asītikoṭi-
 vibhavo Saṅkhasetṭhīti nāmena. Bārāṇasiyañ Piliyasetṭhi
 nāma asītikoṭivibhavo va ahosi. Te aññamaññañ sahāyā ahe-
 suñ. Tesu Bārāṇasiyañ Piliyasetṭhissa kenacid eva kāraṇena
 mahantañ bhayañ uppajji, sabbañ sāpateyyañ parihāyi. So
 daliddo appaṭisaraṇo hutvā bhariyañ ādāya Saṅkhasetṭhiñ pac-
 cayañ katvā Bārāṇasito nikkhamitvā padasā va Rājagahaṃ
 patvā Saṅkhasetṭhissa nivesanañ agamāsi. So tañ disvā va
 „sahāyo me āgato“ ti parissajitvā sakkārasammānañ kāretvā
 katipāhañ vītināmetvā ekadivasañ „kiñ samma ken' atthena
 āgato sīti“ pucchi. „Bhayaṃ me samma uppannañ, sabbañ
 dhaṇaṃ parikkhīṇaṃ, upatthambho me hohīti“. „Sādhu samma,
 mā bhāyīti“ bhaṇḍāgārañ vivarāpetvā cattālīsa hiraññaṇaṇaṃ
 dāpetvā sesaṃ pi paricchedaparivārañ sabbañ attano santakaṃ
 saviññāpakaṃ aviññāpakaṃ majjhe bhinditvā upadḍhaṃ² eva
 adāsi. So tañ vibhavañ ādāya puna Bārāṇasiñ gantvā nivāsañ
 kappesi. Aparabhāge Saṅkhasetṭhissāpi tādisaṃ bhayañ uppajji.
 So attano paṭisaraṇaṃ upadhārento „sahāyassa me mahā upakāro
 kato, upadḍhaviabhavo“³ dinno, na so mañ disvā pariccajissati,
 tassa santikaṃ gamissāmīti“ cintetvā bhariyañ ādāya padasā
 va Bārāṇasiñ gantvā bhariyañ āha: „bhadde tava mayā sad-
 dhiñ antaravīthiyā gamaṇaṃ nāma na yuttañ, mayā pesita-
 yānañ āruya mahantena parivārena pacchā āgamissasi, yāva
 yānañ pesemi tāva etth' eva hohīti“ vatvā tañ sālāyañ ṭhape-
 tvā sayañ nagarañ pavisitvā setṭhissa ghaṇaṃ gantvā „Rāja-
 gahanagaraṃ tumhākañ sahāyo Saṅkhasetṭhi nāma āgato“ ti
 ārocāpesi. So⁴ „āgacchatū“⁵ 'ti pakkosāpetvā tañ disvā n' eva
 āsanaṃ vuṭṭhāsi na paṭisanthārañ akāsi, kevalaṃ „kimatthañ
 āgato sīti“ pucchi. „Tumhākaṃ dassanatthañ āgato 'mhīti“.

¹ K bhāyi. ² so Bp; K upattham. ³ so Bp; K upattha-. ⁴ Bp so pi, K yo.

⁵ so Bp; K agacchantū.

„Nivāso kahaṃ gahito“ ti. „Na tāva nivāsanatṭhānaṃ atthi, seṭṭhigharaniṃ¹ pi sālāya ṭhapetvā va āgato 'mhīti“. „Tumbākaṃ idha nivāsanatṭhānaṃ n' atthi, nivāpaṃ² gahetvā ekasmiṃ ṭhāne pacāpetvā³ bhuñjitvā gacchatha, puna amhe mā passitthā“ ti vatvā „mayhaṃ sahāyassa dasante bandhitvā ekaṃ bahalapaḷāpatumbaṃ dehīti“ dāsaṃ ānāpesi⁴. Tam divasaṃ kira so rattakasālīnaṃ sakaṭasahassamattaṃ opunāpetvā koṭṭhāgāraṃ⁵ pūrāpesi, cattālīsakoṭṭidhanaṃ gahetvā āgato akataññū mahācoro sahāyassa tumbamatte palāpe dāpesi. Dāso pacchiyaṃ ekaṃ palāpatumbaṃ⁶ pakkhipāpetvā Bodhisattassa santikaṃ agamāsi. Bodhisatto cintesi: „ayaṃ asappuriso mama santikā cattālīsakoṭṭidhanavibhavaṃ labhitvā idāni palāpatumbaṃ dāpesi, gaṇhāmi nu kho, mā gaṇhāmīti“. Ath' assa etad ahoṣi: „ayaṃ tāva akataññū mittadūbhī⁷ katavināsakabhāvena⁸ mayā saddhiṃ mittabhāvaṃ bhindi, sac' āhaṃ⁹ etena dinnāni palāpatumbaṃ lāmakattā na gaṇhissāmi ahaṃ pi mittabhāvaṃ bhindissāmi, andhabālā¹⁰ parittakaṃ laddhaṃ agaṇhantā mittabhāvaṃ vināseṃti, ahaṃ pana etena dinnāni palāpatumbaṃ mama vasena mittabhāvaṃ patitṭhāpessāmīti“ so palāpatumbaṃ dasante bandhitvā pāsādā oruḃha sālāni agamāsi. Atha naṃ bhariyā „kin te ayya laddhaṃ“ ti pucchi. „Bhadde ambhākaṃ sahāyo Piliya-seṭṭhi palāpatumbaṃ datvā amhe ajj' eva vissajjesīti“. Sā „ayya, kimatthaṃ aggahesi, kiṃ etaṃ cattālīsakoṭṭidhanassa anucchavikaṃ“ ti rodituṃ ārabhi. Bodhisatto „bhadde, mā¹¹ rodi, ahaṃ tena saddhiṃ mittabhāvabhedanabhayaṇa mama vasena mittabhāvaṃ ṭhapetuṃ¹² gaṇhiṃ, tvaṃ kiṃkāraṇā socasīti“ vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Asampadānen' itarītarassa
bālassa mittāni kalībhavanti,

¹ K -paṇi. ² so Bp; K nivāsaṃ. ³ so Bp; K ekasmiṃ ṭhapetvā. ⁴ K dānāpesi. ⁵ K koddhāgāraṃ. ⁶ K palāpatumbaṃ. ⁷ K -dubhi, Bp -dubbhi. ⁸ Bp kataññūvinā-.
⁹ K svāhaṃ. ¹⁰ K -la. ¹¹ K na. ¹² K -taṃ.

tas mā harāmi bhusaṃ aḍḍhamānaṃ,
mā me mitti¹ jīyittha², sassa tāyaṃ ti. 127.

Tattha asampadānenā³ 'ti asampadānena, saralopena saddhiṃ, agahaṇenā⁴ 'ti attho, itarītarassā⁵ 'ti yassa kassaci lāmakālāmakassāpi, bālassa mittāni kalibhavantīti dandhassa apaññassa mittāni malināni⁶ kālakaṇṇisadisāni honti, bhijjantīti attho, tas mā harāmi bhusaṃ aḍḍhamānaṃ ti tena kāraṇāhaṃ sahāyena dinnāni ekaṃ⁷ palāpatumbāni harāmi gaṇhāmi⁸ dasseti, mānaṃ⁹ ti aṭṭhannaṃ¹⁰ nāḷṇaṃ nāmaṃ, catunnaṃ aḍḍhamānaṃ, catasso nāḷṇo tumbo nāma¹¹, tena vuttaṃ palāpatumbāni ti, mā me mitti jīyittha¹² sassa tāyaṃ ti mama sahāyena saddhiṃ metti mā bhijjittha, sassa tā va ayaṃ hoti¹³ 'ti attho.

Evam vutte pi seṭṭhibhariyā rodāt¹⁴ eva. Tasmiṃ khaṇe Saṃkhasetṭhinā Piliyasetṭhissa dinno kammantadāso sāladvārena āgacchanto seṭṭhibhariyāya rodanassa¹⁵ saddaṃ¹⁶ sutvā sālaṃ pavisitvā attano sāmike disvā pādesu patitvā roditvā kanditvā „kimatthaṃ idhāgat¹⁷ attha sāmīti“ pucchi. Seṭṭhi sabbaṃ ārocesi. Kammantadāso „hotu sāmī, mā cintetthā¹⁸“ 'ti ubho pi assāsetvā attano gehaṃ netvā gandhodakena nahāpetvā bhojetvā „sāmikā vo āgatā“ ti sesesaṃ nipātetvā dassetvā kati-pāhaṃ vītināmetvā sabbe dāse gahetvā rājaṅgaṇaṃ gantvā uparavaṃ akāmsu¹⁹. Rājā pakkosāpetvā „kiṃ etan²⁰“ ti pucchi. Te sabbaṃ taṃ pavattiṃ rañño ārocesuṃ. Rājā tesāni vacanaṃ sutvā ubho pi seṭṭhī²¹ pakkosāpetvā Saṃkhasetṭhiṃ pucchi: „saccaṃ kira tayā mahāseṭṭhi Piliyasetṭhissa cattālisakoṭṭidhanaṃ dinnan²²“ ti. „Mahārāja mama sahāyassa maṃ takketvā²³ Rājagahaṃ āgacchantassa na kevalaṃ dhaṇaṃ sabbaṃ vibhavaajātaṃ saviññāṇakāṃ²⁴ aviññāṇakāṃ dve koṭṭhāse katvā samabhāgaṃ adāsīn²⁵“ ti. Rājā „saccaṃ²⁶ etan²⁷“ ti Piliyasetṭhiṃ pucchi. „Āma devā²⁸“ 'ti. „Tayā paṇ²⁹ assa taṃ ñeva takketvā āgatassa atthi koci sakkāro vā sammāno vā kato³⁰“ ti. So tuṇhi ahoṣi. „Api pana te etassa palāpatumbamattaṃ dasante pakkhipāpetvā

¹ K mitta, B² mitī (metri causa?). ² K riyittha, B² jīyatha. ³ K malināni. ⁴ K eka. ⁵ K mānen. ⁶ K aṭṭhannaṃ. ⁷ K nā. ⁸ K citti jīyittha? B² miti jīyatha. ⁹ K rodātassa. ¹⁰ K daddāni. ¹¹ K cintetthā. ¹² read akāsi? ¹³ K seṭṭhi. ¹⁴ K take katvā. ¹⁵ K -kā. ¹⁶ K paccam.

dāpitaṃ atthīti¹. Tam pi sutvā tuṇhī yeva ahoṣi. Rājā „kiṃ kātābbaṃ“ ti amaccehi saddhiṃ mantetvā taṃ paribhāsivā „gacchatha, Piliyasetṭhiṃsa ghare sabbaṃ vibhavaṃ Saṃkha-setṭhiṃsa dethā“² ti āha. Bodhisatto „mahārāja, mayhaṃ para-santakena¹ attho n’ atthi, mayā dinnamattam eva pana dāpethā“³ ti. Rājā Bodhisatassa santakaṃ dāpeti. Bodhisatto sabbaṃ attanā dinnavibhavaṃ paṭilabhitvā dāsapaṇṇasāparivuto Rājagaham eva gantvā kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā dānādāni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Piliyasetṭhi Devadatto ahoṣi, Saṃkhasetṭhi pana aham evā“⁴ ti. A saṃpadānajaṭakaṃ.

2. Pañcagarujātaka.

Kusalūpadese dhitiyā daḥhāyā¹ ti. Imaṃ Satthā Jeta-vane viharanto Ajapālanigrodhe Mārādhītānaṃ paḷobhanasuttantaṃ ārabha kāthesi. Bhagavatā hi ādito paṭṭhāya

Daddallamānā āgañchum² Taṇhā³ ca Aratī Ragā.

tā tattha paṇudī⁴ Satthā tūlaṃ bhaṭṭhaṃ va māluta⁵ ti.

evaṃ yāva pariyoṣānā tassa suttantassa kathitakāle dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso, Sammāsambuddho Mārādhītaro anekasatāni dibbarūpāni māpetvā paḷobhanatthāya upasaṃkamantā akkhīni pi ummiletvā na olokesi, aho Buddhabalaṃ nāma acchariyaṃ“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā⁶ ti rutte „na bhikkhave idāpi mayhaṃ sabbāsava khepetvā sabbāññūtāni pattassa Mārādhītānaṃ anolokanaṃ nāma na⁶ acchariyaṃ, ahaṃ hi pubbe bodhiṃ pariyesamāno saṃkilesakāle pi abhisankhataṃ dibbarūpaṃ, pi indriyāni bhinditvā kilesa-vasena anoloketvā va gantvā mahārājjaṃ pāpuṇiṃ“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bo-dhisatto bhātikasatassa kaniṭṭho ahoṣīti sabbaṃ heṭṭhā⁷

¹ K parasattakena. ² Bp āgacchum. ³ so Bp; K taṇhāya. ⁴ Bp paṇudī.

⁵ K māluko. ⁶ so both K and Bp. ⁷ see Jāt. 96.

Takkasilajātake vuttanayen' eva vitthāretabbaṃ. Tadā pana Takkasilanagaravāsīhi bahinagare sālāya Bodhisattaṃ upasaṃkamitvā yācitvā rajjaṃ paṭicchāpetvā abhiseke kate Takkasilanagaravāsīno nagaraṃ devanagaraṃ viya rājabhavanaṃ ca Indabhavanaṃ viya alaṃkariṃsu. Tadā pana Bodhisatto nagaraṃ pavisitvā rājabhavane pāsāde mahātale samussāpitasetacchattaṃ¹ ratanavarapallaṃkaṃ āruya devarājaliḥhāya nisīdi, amaccā ca brāhmaṇagahapatikādayo khattiyakumārā ca sabbālaṃkārapati-maṇḍitā parivāretvā aṭṭhaṃsu, devaccharapaṭibhāgā soḷasasahassā nāṭakithiyo naccagītavāditakusālā uttamavilāsasampannā naccagītavāditāni² payojesuṃ, gītavāditasaddena rājabhavanaṃ megghatthanitapūrito mahāsamuddakucchi³ viya ekaninnādaṃ ahoṣi. Bodhisatto attano sirisobhaggaṃ olokayamāno cintesi: „sac' āhaṃ tāsāṃ yakkhinīnaṃ abhisamkhataṃ dibbarūpaṃ olokessaṃ jīvitakkhayaṃ patto abhavissaṃ, imaṃ sirisobhaggaṃ na olokessaṃ, Paccekabuddhānaṃ pana ovāde tṭhitabhāvena idaṃ mayā pattaṃ“ ti, evaṃ ca pana cintetvā udānaṃ udānento imaṃ gātham āha:

Kusalūpadese dhitiyā daḥhāya ca
 avatthitattābhayaabhīrutāya ca
 na rakkhasīnaṃ vasam āgamimha,
 sa sotthibhāvo mahatā bhayena me ti. 128.

Tattha kusālūpadese ti kusālānaṃ upadese Paccekabuddhānaṃ ovāde ti attho, dhitiyā daḥhāya cā 'ti daḥhāya dhitiyā yasathirena abbhocchinnaṃ iran-taraviriya⁴ cā 'ti attho, avatthitattābhayaabhīrutāya cā 'ti abhayaabhīrutāya avatthitattāya⁵ ca, tattha bhayaṃ ti cīttuttāsamattaṃ parittabhayaṃ, bhīrutā ti sarīrakampaṇappattaṃ⁶ mahābhayaṃ, idaṃ ubhayaṃ pi Mahāsattassa yakkhīniyo nāṃ etā maṇussakāhārikā ti bheravāraṃmaṇaṃ disvā nāhoṣi, tenāha: avatthitattā bhayaabhīrutāya cā 'ti, bhayaabhīrutāya abhāven' eva bheravāraṃmaṇaṃ disvāpi anivattana-bhāvenā 'ti attho, na rakkhasīnaṃ vasam āgamimhā 'ti yakkhakantāre tāsāṃ rakkhasīnaṃ vasam na āgamimhā, yasmā amhākaṃ kusālūpadese dhiti ca daḥhā ahoṣi bhayaabhīrutābhāvena ca anivattanasabhāvaṃ ahuṃhā tasmā rakkhasīnaṃ

¹ K -sesacchattaṃ. ² K -vādināti? ³ K -kucchiṃ. ⁴ K abboch-. ⁵ K avattita-.

⁶ K sarīraṃkam-.

vasaṃ na agamimhā ti vuttaṃ hoti, sa sotthibbhāvo mahatā bhayena me ti so me ayaṃ ajja mahatā bhayena rakkhasīnaṃ santikā pattabbena dukkhado-manassena sotthibbhāvo khemabhāvo pītisomanassabhāvo yeva jāto ti attho¹.

Evam Mahāsatto imāya gāthāya dhammaṃ desetvā dhammena rajjaṃ kāretvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Ahaṃ tena samayena Takkaṣilaṃ gantvā rajjaṃ pattakumāro ahoṣiṃ², ti. Pañcagarujātakaṃ³.

3. Ghatāsanajātaka.

Khemaṃ yahiṃ ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto aññataraṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. So hi bhikkhu Satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā paccantaṃ gantvā ekaṃ gāmaṃ upanissāya araṇṇāsenaṃ vassaṃ upagañchi. Tassa paṭhamamāse yeva piṇḍāya pavitṭhassa paṇṇasālā jhāyittha. So vasaṇaṭṭhānābhāvena kilamanto upaṭṭhākānaṃ⁴ ācikkhi. Te „hotu bhante, paṇṇasālaṃ karissāma tāva⁵“ ti ādīni vadantā temāsaṃ vītinaṃmesuṃ. So senāsana-sappāyābhāvena kammaṭṭhānaṃ matthakaṃ pāpetuṃ nāsakkhi. So nimittamattam pi anuppādetvā rutthavasso Jetavanaṃ gantvā Satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Satthā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā „kin nu kho te bhikkhu kammaṭṭhānaṃ sappāyaṃ jātan“ ti pucchi. So ādito paṭṭhāya sappāyāsappāyaṃ kathesi. Satthā⁶ „pubbe pi kho bhikkhū tiracchānāpi attano sappāyāsappāyaṃ ūtvā sappāyakāle vasi tvā asappāyakāle vasaṇaṭṭhānaṃ pahāya aññattha agamaṃsu, tvaṃ kasmā attano sappāyāsappāyaṃ na aññāsīti“ vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto sakunayonīyaṃ nibbattitvā viññūtaṃ patvā so bhaggapatto sakunarājā hutvā ekasmiṃ araṇṇāyatane jātassara-tire sākhavītapasampannaṃ bahalapattapalāsaṃ mahārukkhaṃ upanissāya saparivāro vāsaṃ kappesi. Bahū sakunā tassa

¹ so BP; K omits attho. ² BP bhirukajātakaṃ dutiyaṃ. ³ so BP; K upaṭṭhānānaṃ. ⁴ K tāvapāmatāvā. ⁵ so BP; K omits satthā.

rukkhassa udakamatthake¹ patthaṭasākhāsu vasantā sarīra-
valaññaṃ udake pātentī. Tasmiṃ ca jātassare Caṇḍo nāgarājā
vasati, tassa etad ahoṣi: „ime sakunā mayhaṃ nivāse jātassare
sarīravalaññaṃ pātentī, yaṃ nūna udakato agginī utthāpetvā
rukkhaṃ jhāpetvā ete palāpeyyaṃ“ ti so kuddhamānaso rattibhāge
sabbesaṃ² sakunānaṃ sannipatitvā rukkhāsākhāsu nipannakāle
paṭhamāṃ tāva uddhanāropitaṃ³ viya udakaṃ pakkatthāpetvā⁴
dutiyaṃ vāre dhūmaṃ utthāpetvā tatiyaṃ vāre tālakkhandhappamāṇaṃ
jālaṃ utthāpesi. Bodhisatto udakato jālaṃ utthahamānaṃ disvā
„bho sakunā, agginā ādittaṃ nāma udakena nibbāpenti, idāni
pana udakam eva ādittaṃ, na sakkā amhehi idha yasitum,
aññattha gamissāmā“ ti. vatvā gātham āha:

Khemaṃ yaṃ tatha ari udīrito:

udakassa majjhe jalate⁵ ghatāsano,

na ajja vāso mahiyā mahīruhe,

disā bhajavho, saraṇ' ajja no bhayan ti. 129.

Tattha khemaṃ yaṃ tatha ari udīrito ti yasmiṃ udakapitṭhe
khemabhāvo nibbhayabhāvo tasmiṃ sattu paccatthiko sapatto⁶ utthito, udakassā
'ti jalassa, ghatāsano ti aggi, so ghataṃ asanāti tasmā ghatāsano ti vuccati,
na ajja vāso ti ajja no vāso n'atthi, mahiyā mahīruhe ti⁷ mahīruho vuccati
rukkho tasmiṃ imissā mahiyā jāte⁸ rukkhe⁹ ti attho, disā bhajavho ti disā
bhajatha gacchatha, saraṇ' ajja no bhayan ti ajj' amhākaṃ saraṇato va bhayaṃ
jātaṃ, paṭisaraṇatthiānato¹⁰ bhayaṃ uppannaṃ ti attho.

Evam vatvā Bodhisatto attano vacanakare sakune ādāya
uppatitvā aññattha gato. Bodhisattassa pana vacanaṃ agahetvā
thitasakunā jīvitakkhayaṃ pattā.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ
samodhānesi: (Saccapariyosāṇe so bhikkhu arahatte patiṭṭhāsi) „Tadā
Bodhisattassa vacanakarā sakunā Buddhaparisā, sakunārājā pana aham
evā“ ti. Ghatāsānajātakaṃ.

¹ K adds mama. ² K sabbe. ³ Bp uddhane ropitaṃ. ⁴ Bp pakkutthāpetvā.

⁵ K jalato. ⁶ K sampatto. ⁷ K omits mahīruhe ti. ⁸ K te, Bp jāto. ⁹ Bp
rukkho. ¹⁰ K pati-.

4. Jhānasodhanajātaka.

Ye saññino ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Saṃkassanagaradvāre attanā saṃkhittena pucchitapañhassa Dhammasenāpatino vitthāravvyākaraṇaṃ ārabha kathesi. Tat' idam atīta-vatthum:

Atīte kira Brahmadatte Bārāṇasiyaṃ -pe- Bodhisatto araṇṇāyatane kālaṃ karonto „n' eva -saññī- nāsaññīti“ āha -pe-. Tāpasā jetthantevāsikassa kathaṃ na gaṇhiṃsu. Bodhisatto Abhassarato āgantvā ākāse thatvā imaṃ gātham āha:

Ye saññino te pi duggatā,
ye pi asaññino te pi duggatā,
etaṃ ubhayam vivajjaya²,
taṃ samāpattisukhaṃ anaṅgaṇaṃ ti. 130.

Tattha ye saññino ti thatvā n' eva -saññī- nāsaññāyatanaalābhino³ avasese⁴ sacittakasatte dasseti, te pi duggatā ti tassā samāpattiya alābhato te pi duggatā nāma, ye pi asaññino ti asaññābhava nibbatte acittakasatte dasseti, te pi duggatā ti te pi imissā yeva samāpattiya alābhato duggatā yeva nāma, etaṃ ubhayam pi vivajjaya² ti etaṃ ubhayam pi saññibhāvaṃ ca asaññibhāvaṃ ca vivajjaya pejahā ti antevāsikaṃ ovadī, taṃ samāpattisukhaṃ anaṅgaṇaṃ ti taṃ n' eva -saññī- nāsaññāyatanaalābhino sattaṭṭhena sukhaṃ ti saṃkhaṃ gataṃ jhānasukhaṃ anaṅgaṇaṃ ti niddosaṃ, balavacittakaggatāsabhāvena pi taṃ anaṅgaṇaṃ nāma jātari.

Evam Bodhisatto dhammaṃ desetvā antevāsikassa guṇaṃ katthvā Brahmālokaṃ eva agamāsi. Tadā sesā tāpasā jetthantevāsikassa saddahiṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā jetthantevāsiko Sāriputto ahosi, Mahābrahmā pana aham eva“ ti. Jhānasodhanajātakaṃ.

¹ so BP; K neva saññīti. ² K vivajjiya. ³ K nevasaññī-. ⁴ so BP; K avase.

5. Candābhajātaka.

Candābhan ti. Idam pi Satthā Jetavane viharanto Saṃkassanagaradvāre therassa pañhavyākaraṇaṃ ārabha kathesi.

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto araṇṇāyatane kālaṃ karonto antevāsikehi pucchito candābhaṃ suriyābhan ti vatvā Abhassaresu nibbatto. Tāpasā jeṭṭhantevāsikassa na saddahiṃsu. Bodhisatto āgantvā ākāse ṭhito imaṃ gātham āha:

Candābhaṃ suriyābhaṃ ca yo dha paññāya bhāvati¹
avitakkena jhānena hoti ābhassarūpago ti. 131.

Tattha candābhan ti odātakasiṇaṃ dasseti, suriyābhan ti pītakasiṇaṃ, yo dha paññāya bhāvati² yo puggalo idha sattalohe idam kasiṇadvayaṃ paññāya bhāvati¹ ārammaṇaṃ katvā anupaviṣati tattha vā paṭiṭṭhahati, athavā candābhaṃ suriyābhaṃ ca yo dha paññāya bhāvati² yattakaṃ ṭhānaṃ candābhā³ ca suriyābhā³ ca patthaṭā tattake ṭhāne² paṭibhāgaṃ kasiṇaṃ vadḍhetvā taṃ ārammaṇaṃ katvā jhānaṃ nibbattento ubhayaṃ p' etaṃ paññāya bhāvati¹ nāma, tasmā ayam p' ettha attho yeva, avitakkena jhānena hoti ābhassarūpago ti so puggalo tathā katvā paṭiladdhena dutiyena jhānena ābhassarābrahmalokūpago⁴ hotīti.

Evam Bodhisatto tāpase bodhetvā jeṭṭhantevāsikassa guṇaṃ kathetvā Brahmaloḥkam eva gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā jeṭṭhantevāsiko Sāriputto, Mahābrahmā pana ahaṃ evā“ ti.
Candābhajātakaṃ.

6. Suvannahamsajātaka.

Yaṃ laddhaṃ tena tuṭṭhabban ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Thullanandaṃ⁶ bhikkhuniṃ ārabhā kathesi. Sāvattiyaṃ hi aññatara upāsako bhikkhunisaṃghaṃ lasunena pavāretva khettapālaṃ ānāpesi⁵: „sace bhikkhuniyo āgacchanti ekekāya bhikkhuniyā dve tayo gaṇḍikā dehātī“. Tato paṭṭhāya bhikkhuniyo tassa

¹ so K; BP gādhati. ² so K; BP gādhati. ³ K -bhaṃ. ⁴ so BP; K ābhassarūpabra-

⁵ K ānā-

geham pi khettaṃ pi lasunatthāya gacchanti. Ath' ekasmiṃ ussavadvase tassa gehe lasunaṃ parikkhayaṃ agamāsi. Thullanandā bhikkhunī sa-parivārā¹ gehaṃ gantvā „lasunenāvuso attho“ ti vatvā „n' atth' ayye“, yathābhattaṃ lasunaṃ parikkhīṇaṃ, khettaṃ gacchathā“ 'ti vuttā khettaṃ gantvā na mattaṃ jānitvā lasunaṃ āharāpesi. Khettapālo ujjhāyi „kathaṃ hi nāma bhikkhuniyo na mattaṃ jānitvā lasunaṃ harāpessantīti“ tassa vacanaṃ² sutvā yā tā bhikkhuniyo appicchā³ tāpi tāsaṃ vacanaṃ³ sutvā bhikkhū pi ujjhāyīṃsu⁴, ujjhāyitvā ca pana Bhagavato etam atthaṃ ārocesuṃ. Bhagavā Thullanandaṃ bhikkhuniṃ garahitvā „bhikkhave mahiccho puggalo nāma vijātamātuyāpi appiyo hoti amanāpo, appasanne pasādetuṃ pasannānaṃ⁵ vā bhiyyosomattāya pasādaṃ janetuṃ anuppannaṃ lābhaṃ uppādetuṃ uppannaṃ vā pana thiraṃ kātuṃ na sakkoti, appiccho pana appasanne pasādetuṃ pasannānaṃ bhiyyosomattāya pasādaṃ janetuṃ anuppannaṃ lābhaṃ uppādetuṃ uppannaṃ vā pana thiraṃ kātuṃ sakkotīti“ ādinā nayena bhikkhūnaṃ tadanucchavikaṃ dhammaṃ kathetvā „na bhikkhave Thullanandā idān' eva mahicchā, pubbe pi mahicchā yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto aññatarabrāhmaṇakule nibbatti. Tassa vayappattassa samajātikā kulā pajāpatiṃ āharīṃsu. Tassā Nandā⁷ ti tisso dhītaro ahesuṃ. Tāsu parakulaṃ āgatāsu yeva Bodhisatto kālaṃ katvā suvaṇṇamahānsayonīyaṃ nibbatti jātissaraṃ nānaṃ c' assa uppajji. So vayappatto hutvā suvaṇṇapattasañchannaṃ sobhaggappattaṃ mahantaṃ attabhāvaṃ disvā „kuto nu kho cavitvā ahaṃ idhūpapanno“ ti āvajjento „manussalokato“ ti ñatvā puna „kathan nu me brāhmaṇī ca dhītaro ca jīvantīti“ upadhārento „paresaṃ bhattiṃ katvā kicchena jīvantīti“ ñatvā cintesi: „mayhaṃ sarīre sovaṇṇamayāni pattāni koṭṭanaghaṭṭanasabhāvāni⁸, ito ekekaṃ pattāni dassāmi, tena me pajāpati ca dhītaro ca sukhaṃ jīviṃsantīti“ so tattha gantvā piṭṭhavaṃsakotīyaṃ⁹ nilīyi. Brāhmaṇī ca dhītaro ca Bodhisattaṃ disvā

¹ K -vāro. ² K nattheyye. ³ so Bp; K omits vacanaṃ. ⁴ K appiccha. ⁵ Bp ujjhāyantaṃ tassa vacanaṃ sutvā yā tā bh. appicchā tāpi ujjhāyanti tassa vacanaṃ sutvā bhikkhū pi u. ⁶ K pasannaṃ. ⁷ Bp adds Nandavatī Sundarīnandā.

⁸ K -bhāvāti. ⁹ so Bp; K piṭṭhivaṃsa-.

„kuto āgato sāmīti“ pucchimsu. „Ahañ tumhākañ pitā, kālañ katvā suvaṇṇaḥamsayoniyañ nibbattiñ, tumhe datṭhuñ āgato, ito paṭṭhāya tumhākañ paresañ bhaṭṭiñ katvā dukkhaḥāvīkāya jīvanakiccañ n' atthi, ahañ vo ekekañ pattañ dassāmi, tañ vikkīṇitvā sukhena jīvathā“ 'ti ekañ pattañ datvā agamāsi. So eten' eva niyāmena antaranarā āgantvā ekekañ pattañ deti. Brāhmaṇiyo aḍḍhā sukhita' ahesuñ. Ath' ekadivasañ sā brāhmaṇī dhītaro āmantesi: „ammā tiracchānānañ nāma cittañ dujjānañ, kadāci vo pitā idha nāgaccheyya, idāni 'ssa āgata-kāle sabbāni pattañi luṇcitvā gaṇhāmā“ 'ti. Tā „evaṃ no pitā kilamissatīti“ na sampaṭicchimsu. Brāhmaṇī pana mahicchatāya puna ekadivasañ suvaṇṇarājahaṃsassa āgata-kāle „ehi tāva sāmīti“ vatvā tañ attano santikañ upagatañ ubho hi hatthehi gahetvā sabbapattāni luṇci. Tāni pana Bodhisattassa ruciñ vinā balakkārena gahitattā sabbāni bakapattasadisāni ahesuñ. Bodhisatto pakkhe pasāretvā gantuñ nāsakkhi. Atha nañ sā mahācāṭiṇī pakkhipitvā posesi. Tassa puna utṭhahantāni pat-tāni setāni sampajjimsu. So sañjātapakkho uppatitvā attano vasaṇatṭhānam eva gantvā na puna agamāsīti.

Satthā imañ atītañ āharitvā „na bhikkhāve Thullanandā idān' eva mahicchā, pubbe pi mahicchā yeva mahicchatāya ca pana suvaṇṇamhā² parihīnā, idāni pana attano mahicchatāya eva lasuṇamhāpi³ parihāyissati, tasmā ito paṭṭhāya lasuṇaṃ khādituñ na labhissati⁴, yathā ca Thulla-nandā evaṃ tañ nissāya sesabhikkhuniyo pi, tasmā bahuṃ⁵ labhivāpi pamāṇam eva jānitabbañ, appaṇi labhivā pana yathā laddhen' eva san-toso kātabbo, uttariñ na patthetabbañ“ 'ti vatvā imañ gātham āha:

Yaṃ laddhañ tena tuṭṭhabbañ, atilobho hi pāpako,
haṃsarājāñ gahetvāna⁶ suvaṇṇā parihāyathā 'ti. 132.

Tattha tuṭṭhabbañ ti tusitabbañ.

Idaṃ pana vatvā Satthā anekapariyāyena garahitvā „yā pana bhikkhuni lasuṇaṃ khādeyya pācittiyañ“ ti sikkhāpadañ paññāpetvā

¹ K sukhinā. ² K suvaṇṇamhā. ³ K lasuṇamhāpi. ⁴ so B; K labhati. ⁵ K bahū.

jātakam samodhānesi: „Tadā brāhmaṇī ayaṃ Thullanandā ahoṣi, tisso dhītaro idāni tisso yeva bhaginiyo, suvaṇṇarājahaṃso pana aham eva“¹ ti. Suvaṇṇahaṃsajātakaṃ.

7. Babbujātaka.

Yatth' eko labhate¹ babbū 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Kāṇamātāsikkhāpadaṃ ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ hi Kāṇamātā nāma dhītuvāsena pākata² nāma upāsikā ahoṣi sotāpannā ariyasāvaka. Sā dhītaraṃ kāṇaṃ aññatarasmiṃ gāmake samānājātiyassa purisassa adāsi. Kāṇā kenacid eva karaṇīyena mātu gharāṃ agamāsi. Ath' ssā sāmiko katipāhaccayena dūtaṃ pāhesi: „āgacchatu kāṇā, icchāmi kāṇāya āgamanān“³ ti. Kāṇā dūtassa vacanaṃ sutvā „amma gamissāmi“⁴ mātaraṃ pucchi. Kāṇamātā „ettakaṃ kālāṃ vasitvā kathaṃ tucchahatthā va gamissasīti“⁵ pūvaṃ paci. Tasmiṃ khaṇe eko piṇḍacāriko bhikkhu tassā nivesanaṃ agamāsi. Upāsikā taṃ nisīdāpetvā pattapūraṃ pūvaṃ dāpesi. So nikkhamitvā aññassa ācikkhi, tassa pi tath' eva dāpesi. So pi nikkhamitvā aññassa ācikkhi, tassāpi tath' eva 'ti evaṃ catunnaṃ janānaṃ dāpesi. Yathāpaṭiyattaṃ pūvaṃ parikkhayaṃ agamāsi. Kāṇāya gamanaṃ na sampajji. Ath' assā sāmiko dutiyaṃ pi tatiyaṃ pi dūtaṃ pāhesi. Tatiyaṃ pāhento va „sace kāṇā nāgacchati ahaṃ aññaṃ pajāpatiṃ ānessāmi“⁶ pāhesi. Tayo vāre ten' eva upāyena gamanaṃ na sampajji. Kāṇāya sāmiko aññaṃ pajāpatiṃ⁷ ānesi. Kāṇā taṃ pavattiṃ sutvā rodamaṇā aṭṭhāsi. Satthā taṃ kāraṇaṃ ñatvā pubbaṇhasamayaṃ nivāsetvā pattacīvaram ādāya Kāṇamātāya nivesanaṃ gantvā paññattāsāne nisīditvā Kāṇamātaraṃ pucchi: „kissa kāṇāya⁸ rodātiti“ „iminā nāma kāraṇenā“⁹ 'ti ca sutvā Kāṇamātaraṃ samassāsetvā dhammakathaṃ kathetvā uṭṭhāyāsanaṃ vihāraṃ agamāsi. Atha tesāṃ catunnaṃ bhikkhūnaṃ tayo vāre yathāpaṭiyattaṃ pūvaṃ gahetvā kāṇāya¹⁰ gamanassa upacchinna-bhāvo¹¹ bhikkhusaṃghe pākato jāto. Ath' ekadivasaṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso catuḥi nāma bhikkhūhi tayo vāre Kāṇamātāya pakkapūvaṃ khādītva kāṇāgamanantarāyaṃ katvā sāmikena pariccattaṃ dhītaraṃ nissāya mahāupāsikāya domanassaṃ uppāditaṃ“¹² ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi

¹ so Bp; K labhati. ² K pākata corr. to pākata. ³ K āgan. ⁴ K patiṃ. ⁵ K kissā kāraṇāya, Bp kissa ayaṃ kāṇā. ⁶ K kāraṇāya. ⁷ so Bp; K ucchinna-.

kathāya saṁnisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva cattāro bhikkhū Kāṇamātāya santakaṁ khāditvā tassā domanassam uppādesum, pubbe pi uppādesum yevā“ 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadaṭṭe rajjaṁ kārente Bodhisatto pāsāṇakoṭṭakakule¹ nibbattitvā vayappatto pariyodātasippo² ahosi. Kāsiraṭṭhe ekasmiṁ nigame eko mahāvibhavo seṭṭhi ahosi. Tassa nidhānagatā yeva cattālisa hiraṇṇakoṭiyo ahesum. Ath' assa bhariyā kālaṁ katvā dhanasinehena gantvā dhanapiṭṭhiyaṁ mūsikā hutvā nibbatti. Evaṁ anukkamena sabbam pi taṁ kulaṁ abbattham agamāsi. Evaṁ so ucchijji. So gāmo pi chaddito apaṇṇattikabhāvaṁ agamāsi. Tadā Bodhisatto tasmīṁ purāṇagāmaṭṭhāne pāsāṇe uppāṭetvā koṭṭeti³. Atha sā mūsikā gocarāya caramānā Bodhisattaṁ punappuna passanti uppannasinehā hutvā cintesi: „mayham dhanam bahū⁴, nikkāraṇena nassissati⁵, iminā saddhiṁ ekato hutvā imaṁ dhanam khādissāmīti“ ekadivasam ekaṁ kahāpaṇam mukhena ḍasitvā Bodhisattassa santikaṁ agamāsi. So taṁ disvā piyavācāya samālapanto⁶, „kin nu kho amma kahāpaṇam gahetvā āgatāsīti“ āha. „Tāta imaṁ gahetvā attanāpi paribhuñja, mayham pi maṁsam āharā“ 'ti. So „sādhū“ 'ti sampaticchitvā kahāpaṇam ādāya gharaṁ gantvā ekena māsakena maṁsam kiṇitvā āharitvā tassā adāsi. Sā taṁ gahetvā attano nivāsanaṭṭhānaṁ gantvā yathāruciyā khādi. Tato paṭṭhāya iminā va niyāmena divase divase Bodhisattassa kahāpaṇam deti. So pi 'ssā maṁsam āharati. Ath' ekadivasam taṁ mūsikaṁ biḷāro aggahesi. Atha naṁ sā evam āha: „samma mā maṁ māresīti“. „Kiṁkāraṇā, ahaṁ hi chāto maṁsam khāditukāmo, na sakkā mayā na māretun“ ti. „Kiṁ pana ekadivasam eva maṁsam khāditukāmo c' asi udāhu niccakālan“ ti. „Labhamāno niccam pi khāditukāmo 'mhīti“. „Yadi evaṁ ahaṁ te niccakālaṁ maṁsam dassāmīti⁷

¹ K -koddhaka-. ² K -sippā. ³ K koddheti. ⁴ K bahū. ⁵ so Bp; K sati. ⁶ so Bp; K -pento. ⁷ so K; Bp dassāmi.

vissajjehi man“ ti. Atha nam bilāro „tena hi appamatto hohīti“ vissajjesi. Tato paṭṭhāya attano ābhatamaṁsaṁ dve koṭṭhāse katvā ekaṁ bilārassa deti ekaṁ sayam khādanti. Atha nam ekadivasaṁ añño bilāro aggahesi, tam pi tath' eva saññāpetvā attānaṁ vissajjāpesi. Tato paṭṭhāya tayo koṭṭhāse katvā khādanti. Puna añño aggahesi, tam pi tath' eva saññāpetvā attānaṁ mocesi. Tato paṭṭhāya cattāro koṭṭhāse katvā khādanti. Puna añño aggahesi, tam pi tath' eva saññāpetvā attānaṁ mocesi. Tato paṭṭhāya pañca koṭṭhāse katvā khādanti. Sā pañcamaṁ koṭṭhāsaṁ khādamānā appāhāratāya¹ kilantā kisā ahosi appamaṁsalohitā. Bodhisatto tam disvā „amma kasmā milātāsīti“ vatvā „iminā nāma kāraṇenā“ ti vutte „tvaṁ ettha kaṁ kalam kasmā mayhaṁ nācikkhi, aham ettha kattabbaṁ jānissāmīti“ tam samassāsetvā suddhaphalikapāsāṇena guhaṁ katvā āharitvā „amma tvaṁ imaṁ guhaṁ pavisitvā nipajjitvā āgatāgatānaṁ pharusāhi vācāhi santajjeyyāsīti“ āha. Sā guhaṁ pavisitvā nipajji². Ath' eko bilāro āgantvā „dehi me maṁsaṁ“ ti āha. Atha nam mūsikā „are duṭṭha bilāra, kin te ahaṁ maṁsahārikā“³, attano puttānaṁ maṁsaṁ khādā“ ti tājjesi. Bilāro phalīkaguḥāya nippabbhāvaṁ ajānanto kopavasena „mūsikaṁ gaṇhissāmīti“ sahasā pakkhanditvā hadayena phalīkaguḥāyaṁ⁴ pahari⁵, tāvad ev' assa⁶ hadayaṁ bhijji, akkhīni nikkhamanākārappattāni jātāni. So tatth' eva jīvitakkhayaṁ patvā ekamantaṁ paṭicchannaṭṭhāne papati. Eten' upāyena aparō pi aparō pīti⁷ cattāro pi janā jīvitakkhayaṁ pāpuṇṇsu. Tato paṭṭhāya mūsikā nibbhaya hutvā Bodhisattassa devasikaṁ dve tayo kahāpaṇe deti. Evaṁ anukkamena sabbam pi dhaṇaṁ Bodhisattass' eva adāsi. Te ubho pi yāvajivaṁ mettīm abhinditvā yathākammaṁ gatā.

Satthā imaṁ atītaṁ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṁ gātham āha:

¹ K appahā-. ² K nippajji. ³ K maṁsaṁhā-. ⁴ K khāda. ⁵ so Bp; K -ya

⁶ so Bp; K pahara. ⁷ K tāvassa, Bp tāvad eva assa. ⁸ K pi.

Yatth' eko labhate babbu dutiyo tattha jāyati
tatiyo ca catuttho ca, idan te babbukā bilan ti¹. 133.

Tattha yatthā 'ti yasmim̐ thāne, babbū 'ti bilāro, dutiyo tattha jāyati
tīti yattha eko mūsikam vā maṁsaṁ vā labhati dutiyo pi tattha bilāro jāyati
upparjati, tathā tatiyo ca catuttho ca, evan te tadā cattāro bilāra ahesum̐, hutvā
ca pana divase divase maṁsaṁ khādantā te babbukā idam̐ phalikaṁ mayam̐ bilan
udarena paharivā sabbe pi jīvitakkhayaṁ pattā ti.

Evam̐ Satthā dhammaṁ desetyā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā
cattāro bilārā cattāro bhikkhū ahesum̐, mūsikā Kāṇamātā, pāsāṇa-
kottakamaṇikāro² aham evā“ 'ti. Babbujātakaṁ.

8. Godhajātaka.

Kin te jaṭāhi dummedhā 'ti. Idam̐ Satthā Jetavane vi-
haranto ekaṁ kuhakaṁ ārabba kathesi. Paccuppannavatthum̐ heṭ-
thākathitasadisam eva.

Atīte pana Bārāṇasiyam̐ Brāhmadatte rajjam̐ kārente
Bodhisatto godhayoniyam̐ paṭisandhim̐ gaṇhi. Tadā eko
pañcābhīṇṇo uggatapo tāpaso ekaṁ paccantagāmaṁ nissāya
araññāyatane paṇṇasālāya vasati. Gāṁavāsino sakkaccaṁ tā-
pasam̐ upaṭṭhahanti. Bodhisatto tassa caṁkamanakoṭṭiyam̐
ekasmim̐ vammike vasati, vasanto ca pana divase divase dve
tayo vāre tāpasam̐ upasam̐kamtivā dhammūpasam̐hitam̐ atthū-
pasam̐hitam̐ ca vacanam̐ sutvā tāpasam̐ vanditvā vasanaṭṭhānam
eva gacchati. Aparabhāge tāpaso gāṁavāsino āpucchitvā pak-
kāmi, pakkante ca pana tasmim̐ sīlavatasampanne tāpase añño
kūṭatāpaso āgantvā tasmim̐ assamapade vāsam̐ kappesi. Bo-
dhisatto „ayam pi sīlavā“ ti sallakkhetvā purimanayen' eva
tassa santikaṁ agamāsi. Ath' ekadivasam̐ nidāghasamaye akāla-
samaye meghavatte³ vammikehi makkhikā nikkhamimsu. Tāsam̐
khādanattham̐ godhā āhiṇḍimsu. Gāṁavāsino nikkhamitvā bahū

¹ so both K and Bp. ² K pāsānakoddhaka-. ³ K -vaddhe.

godhā¹ gahe tvā siniddhasambhārayuttam² ambilānambilaṃ
 godhamamsaṃ sampādetvā tāpasassa adamsu. Tāpaso godha-
 mamsaṃ khāditvā rasataphāya baddho „idaṃ mamsaṃ atima-
 dhuraṃ, kissa³ mamsaṃ nāma etan“ ti pucchitvā „godhamamsaṃ“
 ti sutvā „mama santikaṃ mahāgodho āgacchati, tam māretvā
 mamsaṃ khādissāmīti“ cintetvā pacanabhājanaṃ ca sappilonādiṇi
 ca āharāpetvā ekamante ṭhapetvā muggaraṃ ādāya kāsāyena
 paṭicchādetvā paṇṇasāladvāre Bodhisattassa āgamanam oloka-
 yamāno upasantūpasanto viya hutvā nisīdi. Bodhisatto „sā-
 yaṇhasamaye tāpasassa santikaṃ gacchissāmīti“ nikkhamitvā
 upasaṃkamanto va tassa indriyavikāraṃ disvā cintesi: „nāyaṃ
 tāpaso, aññesu divāsesu nisīdanākārena nisinno, ajj⁴ esa maṃ
 oloketo pi dutṭhindriyo hutvā oloketi, parigaṇhissāmi naṃ“ ti
 so tāpasassa heṭṭhā vāte ṭhatvā godhamamsagandhaṃ ghāyitvā
 „iminā kūtātāpasena ajja godhamamsaṃ khāditam bhavissati,
 tena rasataphāya baddho ajja maṃ attano santikaṃ upasaṃka-
 mantam muggarena paharitvā mamsaṃ pacitvā khāditukāmo
 bhavissatīti“ tassa santikaṃ anupagantvā ca⁴ paṭikkamitvā vi-
 carati. Tāpaso Bodhisattassa anāgamanabhāvaṃ ñatvā „iminā
 ‘ayaṃ nāma māretukāmo’ ti ñatam bhavissati, tena kāraṇena
 nāgacchati, anāgacchantassāpi kuto muttīti“ muggaraṃ nīharitvā
 khipi. So tassa agganaṅguṭṭham eva āsādesi. Bodhisatto ve-
 gena vammikaṃ⁵ pavisitvā aññena chiddena sīsaṃ ukkhipitvā
 „ambho⁶ kūtajāṭila, ahaṃ tava santikaṃ upasaṃkamanto ‘sīlavā’
 ti saññāya upasaṃkamim, idāni pana te mayā kūṭabhāvo ñāto,
 tādisassa mahācorassa kiṃ iminā pabbajjālīṅgenā⁷“ ti vatvā
 tam garahanto imam gātham āha: •

Kin te jaṭāhi dummedha, kin te ajinasāṭiyā, (Dhp. v. 394.)
 abbhantaran te gāhanam, bāhiraṃ parinajjasīti. 134.

¹ Bp godhe. ² so Bp; K siniddham-. ³ Bp kassa. ⁴ Bp omits ca. ⁵ K vammikena, Bp dhammikaṃ. ⁶ K ambho. ⁷ K -līṅgenā.

Tattha kin te jaṭāhi dummedhā 'ti ambho¹ dummedha nippaṇṇa, etā pabbajitena dhāretabbā jaṭā, pabbajjāgūṇarāhitassa kin te tāhi² jaṭāhīti attho, kin te ajinasāṭṭiyā³ ti ajinasāṭṭiyā³ anucchavikassa⁴ samvarassa abhāvakālato paṭṭhāya kin te ajinasāṭṭiyā, abbhantaran te gahanāṃ ti tava abbhantaraṃ hadayaṃ rūgadosamohagahanena gahanāṃ paṭicclannāṃ, bāhiraṃ parimajja-siti so tvaṃ abbhantare gahane⁵ nahānādīhi⁶ c' eva līṅgagahapena ca bāhiraṃ parimajjasi, taṃ parimajjanto kaṇṭhikapūritālābu viya visapūritacāṭṭi viya āsivisa-pūritavammiko viya gūthapūritacittaghaṭo viya ca bahimaṭṭho⁷ va hosi, kin tayā corena idha vasantena, sīghaṃ ito palāyāhi, no ce palāyasi gāmaṃvāsinaṃ te ācikhitvā niggaḥaṃ kārāpessāmiti.

Evam Bodhisatto kūṭatāpasam tājjetvā vammikam eva pāvisi. Kūṭatāpaso pi tato pakkāmi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā kūṭatāpaso ayaṃ kuhako ahosi, purimo silavantatāpaso Sāriputto, godho pana aham evā“ 'ti. Godhajātakaṃ.

9. Ubhatobhaṭṭhajātaka.

Akkhī⁸ bhinnā paṭo naṭṭho ti. Imaṃ Satthā Veluvane viharanto Devadattaṃ ārabba kathesi. Tadā kira dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso seyyathāpi nāma chavālātāṃ⁹ ubhato padittaṃ majje gūthagataṃ n' evāraṇṇe kaṭṭhatthaṃ pharati na gāme kaṭṭhatthaṃ pharati evam evaṃ Devadatto evarūpe niyyānika-sāsane pabbajitvā ubhato bhaṭṭho ubhato paribāhiro jāto gihiparibhogā ca parihīno sāmāññattaṃ¹⁰ ca na paripūretīti“. Satthā āgantvā „kāyaṃ nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave Devadatto idāṃ' eva ubhato paribhaṭṭho hoti, atīte pi paribhaṭṭho ahosi yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārēnte Bodhisatto rukkhadeyatā hutvā nibbatti. Tadā ekasmiṃ gāmake bālisikā vasanti. Ath' eko bālisiko¹¹ balisaṃ¹² ādāya daharena puttena saddhiṃ yasmiṃ sobbhe pakatiyāpi bālisikā¹¹ macche gaṇhanti tattha tattha gantvā balisaṃ¹² khipi. Baliso¹²

¹ K amho. ² K nāhi. ³ K -yāya. ⁴ K anacch-. ⁵ so K; B² gahanāṃ. ⁶ K nagahā-, B² nhā-. ⁷ so B²; K bahiddho. ⁸ K akkhi. ⁹ so K; B² chālāvātāṃ.

¹⁰ so B²; K sāmāññattaṃ. ¹¹ bālī-. ¹² K bālī-.

udakapaṭicchanne ekasmiñ khānuke¹ laggi. Bālisiko tam ākaḍḍhitum asakkonto cintesi: „ayaṃ baliso mahāmacche laggo bhavissati, puttakaṃ mātu santikaṃ pesetvā paṭivissakehi saddhiṃ kalahaṃ kārāpemi, evaṃ ito na koci koṭṭhāsaṃ paccāsimissatīti“ so puttaṃ āha: „gaccha tāta, mahāmacchaṃ no laddhabhāvaṃ mātu ācikkhā² ti, paṭivissakehi saddhiṃ kalahaṃ karohīti“ so puttaṃ pesetvā balisaṃ ākaḍḍhitum asakkonto rajjuchedanabhayena uttarisātaṃ thale ṭhapetvā udakaṃ otaritvā macchalobhena macchaṃ upadhārento khānukehi paharitvā dve akkhi bhindi. Thale ṭhapitasātaṃ pi 'ssa coro hari. So vedanāmatto hutvā hatthena akkhini uppīḷiyamāno gahetvā udakā uttaritvā kampamāno sātakaṃ pariyesati. Sāpi 'ssa bhariyā kalahaṃ katvā „kassaci apaccāsiṃsanabhāvaṃ karissāmīti“ ekasmiñ yeva kaṇṇe tālapaṇṇaṃ pilandhitva ekaṃ akkhiṃ ukkhalimasiyā añjetvā kukkuraṃ aṃkenādāya paṭivissakagharāṃ agamāsi. Atha naṃ ekā sahāyikā evaṃ āha: „ekasmiñ yeva te kaṇṇe tālapaṇṇaṃ pilandhanaṃ, ekaṃ akkhiṃ añjitaṃ, piyaputtaṃ viya kukkuraṃ aṃkenādāya gharato gharaṃ gacchasi, kiṃ ummattikāsi³ jātā“ ti. „Nāhaṃ ummattikā, tvaṃ pana maṃ akāraṇena akkosasi paribhāsasi, idāni taṃ gāmaḥbojakassa santikaṃ gantvā aṭṭha kaḥāpaṇe daṇḍāpessāmīti“⁴ evaṃ kalahaṃ katvā ubho pi gāmaḥbojakassa santikaṃ agamimsu. Kalahe visodhiyamāne tassā yeva matthake daṇḍo pati. Atha naṃ bandhitvā „daṇḍaṃ dehīti“ pothetum⁵ ārabhimsu. Rukkhadevatā gāme tassā imaṃ pavattiṃ araṇṇe c' assā patino taṃ vyāsanāṃ disvā khandhantare ṭhitā „bho purisa, tuyhaṃ udaye pi kammanto paduṭṭho thale pi, ubhato bhaṭṭho jāto“ ti vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Akkhi⁶ bhinnuā⁶ paṭo naṭṭho sakhigehe ca bhaṇḍanaṃ,

ubhato paduṭṭho kammanto⁷ udakamhi thalamhi cā⁷ ti. 135.

¹ K khānuke. ² K -kāyi. ³ K daṇḍāpessāmīti, B² daṇḍe karissāmi iti. ⁴ K poṭṭhetum. ⁵ both K and B² akkhi. ⁶ so K; B² bhinnu. ⁷ K paduṭṭhakamanto, B² paduṭṭhakamantā.

Tattha sakhigehe ca bhaṇḍanaṃ ti, sakhi sahayikā, tassā gehe tava bhariyāya bhaṇḍanaṃ kataṃ, bhaṇḍanaṃ katvā bandhitvā pothetvā daṇḍaṃ dāriyyati¹, ubhato paduṭṭho ti evaṃ tava dvīsu pi ṭhānesu kammanā paduṭṭhā yeva bhinnā yeva, kataresu dvīsu: udakamhi thalamhi cā 'ti akkhibhedena paṭaṇāseṇa ca uḍake kammanā paduṭṭhā sakhigehe bhaṇḍanena thale kammanā paduṭṭhā ti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā bālīsiko² Devadatto ahosi, rukkhadevatā pana aham evā“ 'ti. Ubhato bhaṭṭhajātakaṃ.

10. Kākajātaka.

Niccaṃ ubbiggahadayā ti. Imaṃ Satthā Jetavane viharanto nātattahacariyaṃ ārabba kathesi. Paccuppannavatthum Dvādasanipāte Bhaddasālajātake āvibhavissati.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ karente Bodhisatto kākayoniyaṃ nibbatti. Ath' ekadivasaṃ rañño purohito bahinagare nadiyaṃ nahāyitvā gandhehi vilimpitvā³ mālaṃ pilandhitvā⁴ varavatthanivattho nagaraṃ pāvisi. Nagaradvāratoraṇe dve kākā nisinnā honti. Tesu eko ekaṃ āha: „samma ahaṃ imassa brāhmaṇassa matthake sarīravalaṇjaṃ pāṭessā mīti“. Itaro „mā te etaṃ rucci, ayaṃ brāhmaṇo issaro, issarajanena ca saddhiṃ veran nāma pāpakam, ayaṃ hi kuddho sabbe pi kāke vināseyyā“ 'ti. „Na sakkā mayā na kātun“ ti. „Tena hi paññāyissatīti“ vatvā itaro kāko palāyi. So toraṇassa heṭṭhābhāgaṃ sampatte brāhmaṇe olambakaṃ cārento⁵ viya tassa matthake vaccaṃ pātesi. Brāhmaṇo kujjhivā kākesu veraṃ bandhi. Tasmim kāle ekā bhatiyā vihiḱoṭṭikadāsī⁶ vihiṃ geḷādvāre ātape pattharivā rakkhanti⁷ nisinnā va niddaṃ okkami. Tassā pamādaṃ ṇatvā eko dīghalomako eḷako āgantvā vihiṃ khādi. Sā pabujjhivā taṃ disvā palāpesi. Eḷako dutiyaṃ pi tatiyaṃ pi tassā tath' eva niddāyanakāle āgantvā vihiṃ khādi.

¹ so K; Bp dāpessati and dāpiyati. ² K bālī-. ³ so Bp; K gandhe vilimpitvā.

⁴ K pil-. ⁵ so K; Bp olampanaṃ karonto. ⁶ K -koddhika-, Bp vihiḱoṭṭikā-.

⁷ K -ti.

Sāpi tikkhattum palāpetvā cintesi: „ayaṃ punappuna khādanto upadḍhavihiṃ khādissati, bahu¹ me chedo bhavissati, idāni 'ssa pūna anāgamanakāraṇaṃ karissāmīti“ sā alātaṃ gahetvā niddāyamānā viya nisīditvā vihiṃ khādanatthāya eḷake sampatte utthāya alātena eḷakaṃ pahari. Lomāni aggīṃ agaṇhiṃsu². So sarīre jhāyante „aggīṃ nibbāpessāmīti“ vegena gantvā hatthi-sālāya samīpe ekissā tiṇakuṭiyā sarīraṃ ghaṃsi³. Sā pajjali, tato utthitajālā⁴ hatthisālāṃ gaṇhi. Hatthisālāsu jhāyantīsu⁵ hatthipitthāni jhāyīṃsu, bahū hatthī vaṇitasarīrā ahesuṃ. Vejjā hatthī āroge kātum asakkontā rañño ārocesuṃ. Rājā purohitaṃ āha: „ācariya hatthivejjā hatthī tikicchitum na sakkonti, api kiñci bhesajjaṃ na jānāsīti“. „Jānāmi mahārājā“ 'ti. „Kiṃ laddhum vaṭṭatīti“. „Kākavasā mahārājā“ 'ti. Rājā „tena hi kāke māretvā vasaṃ āharathā“ 'ti āha. Tato paṭṭhāya kāke māretvā vasaṃ alabhivā tattha tatth' eva rāsīṃ karonti. Kākānaṃ mahābhayaṃ uppajji. Tadā Bodhisatto asītisahassaparivāro mahāsusānavane vasati. Eko kāko gantvā kākānaṃ uppannaṃ bhayaṃ Bodhisattassa ārocesi. So cintesi: „ṭhapetvā maṃ añño mayhaṃ nātakānaṃ uppannaṃ bhayaṃ haritum samattho nāma n' atthi, harissāmi na“ ti dasa pāramiyo āvajjetvā mettāpāramiṃ purecārikaṃ katvā ekavegeṇ' eva pakkhanditvā vivaṭamahāvātapānena pavisitvā rañño āsanassa heṭṭhā pāvīsi. Atha naṃ eko manusso gahetukāmo ahosi. Rājā⁶ rājāsanaṃ pavitṭho „mā gaṇhīti“ vāresi. Mahāsatto thokaṃ vissamitvā mettāpāramiṃ āvajjetvā⁷ heṭṭhāsanaṃ nikkhamitvā rājānaṃ āha: „mahārāja raññā nāma chandādivasena⁸ agantvā⁹ rajjaṃ kāretum vaṭṭatīti, yaṃ yaṃ kammaṃ kattabbaṃ hoti sabbhaṃ nisamma upadhāretvā kātum vaṭṭati, yaṃ ca kayiramānaṃ nippajjati tad eva kātum vaṭṭati na itaraṃ, sace rājāno yaṃ kayiramānaṃ na nippajjati taṃ karonti mahājanassa maraṇabhaya-pariyosānaṃ mahābhayaṃ

¹ so BP; K bahum. ² so K; BP aggi gaṇhiṃsu. ³ so BP; K ghāsi. ⁴ K -jāla.

⁵ K -tisū. ⁶ K omits rājā. ⁷ K āvajjitvā. ⁸ so BP; K cchandādivasena.

⁹ K āgantvā, BP āgantvā corr. to agantvā.

uppajjati, purohito veravasiko hutvā musāvādaṃ akāsi, kākānaṃ vasā nāma n' atthīti¹. Taṃ sutvā rājā pasannacitto Bodhisattassa kañcanabhaddapīṭhaṃ dāpetvā tattha nisinnassa pakkhan-tarāṇi satapākasahassapākatelehi makkhāpetvā kañcanatattake rājārahaṃ subhojanaṃ dāpetvā pāṇīyaṃ pāyetvā suhitaṃ vigata-darathaṃ Mahāsattaṃ etad avoca: „paṇḍita tvaṃ 'kākānaṃ vasā nāma n' atthīti' vadasi, kena kāraṇena nesaṃ vasā na hotīti². Bodhisatto „iminā va³ kāraṇena⁴ 'ti sakalanivesanaṃ ekaravaṃ katvā dhammaṃ desento imaṃ gāthaṃ āha:

Niccaṃ ubbiggahadayaṃ sabbalokavihesakā,
tasmā tesāṃ vasā n' atthi kākān' asmāka nātinan ti. 136.

Tatrāyaṃ saṃkhepattho: mahārāja, kākā nāma niccaṃ ubbiggamānasā bha-yappattā ca viharanti, sabbalokassa ca vihesakā khattiyādāyo manusse pi itthi-purise pi kumārakumārīkādayo pi viheṭhentā kilamantā ca vicaranti, tasmā imehi dvīhi kāraṇehi nesaṃ amhākaṃ nātināṃ kākānaṃ vasā nāma n' atthi, atīte pi abhūtapubbā, anāgate pi na bhavissanti.

Evam Mahāsatto imaṃ kāraṇaṃ uttānaṃ katvā „mahārāja raññā nāma anisamma anupadhāretvā kammaṃ na kātabban⁵“ ti rājānaṃ bodhesi. Rājā tussitvā Bodhisattassa⁶ rajjena pūjesi. Bodhisatto rajjaṃ rañño yeva paṭidatvā rājānaṃ pañcasu silesu patiṭṭhāpetvā sabbasattānaṃ abhayaṃ yāci. Rājā dhammade-sanaṃ sutvā sabbasattānaṃ abhayaṃ datvā kākānaṃ nibaddhaṃ dānaṃ paṭṭhapesi, divase divase taṇḍulammanassa⁷ bhattaṃ pacitvā nānaggarasehi omadditvā kākānaṃ dānaṃ diyyati, Mahāsattassa pana rājabhojanaṃ eva diyyittha.

Satthā imaṃ dhammadēsaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi:
„Tadā Bārāṇasīrājā Ānando ahoṣi, kākārājā pana aham evā“⁸ ti.
Kākajātakaṃ. Asampadānavaggo cuddasamo.

¹ K ca. ² so both K and Bp. ³ K -nassa, Bp -ambapassa.

15. KAKAṆṬAKAVAGGA.

1. Godhajātaka.

Na pāpajanasamsevīti. Idam Satthā Veluvane viharanto vipakkhasevīm bhikkhum ārabba kathesi. Paccuppannavatthum¹ Mahilāmukhajātaka kathitasadisam eva.

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto godhayoniyam paṭisandhim ganhi. So vayapatto nadītīre mahābile anekagodhasataparivāro vāsam kappesi. Tassa putto godhapilliko² ekena kakaṇṭakena saddhim santhavam katvā tena saddhim sammodamāno viharanto kakaṇṭakam „parissajissāmīti“ avattharati. Tassa tena saddhim vissāsam godharājassa ārocesum. Godharājā puttakam pakkosāpetvā „tāta, tvam atthāne vissāsam karosi, kakaṇṭakā nāma nīcātikā, tehi saddhim vissāso na kattabbo, sace tvam tena saddhim vissāsam karissasi tam kakaṇṭakam nissāya sabbam p' etam godhakulam vināsam pāpunissati, ito paṭṭhāya etena saddhim vissāsam mā kāsīti“ āha. So karoti yeva. Bodhisatto punappuna kathento pi tassa tena saddhim vissāsam vāretum asakkonto „ath' assa amhākam etam kakaṇṭakam nissāya bhayam uppajjissati, tasmim uppanne palāyanamaggaṃ sampādetum vaṭṭatīti“ ekena passen' eva vātabalam kārāpesi. Putto pi 'ssa anukkamena mahāsarīro ahosi, kakaṇṭako pana purimappamāno yeva. Itaro kakaṇṭakam „parissajissāmīti“ antaranarā avattharati yeva, kakaṇṭakassa pabbatakūṭena avattharapakālo viya hoti. So kilamanto cintesi: „sace ayam aññānī katipayāni divasāni maṃ evam parissajjissati jīvitam me n' atthi, ekena luddakena saddhim ekato hutvā imam godhakulam vināsessāmīti“. Ath' ekadivasaṃ nidāghe³ meghe vaṭṭe⁴ vammikā⁵ makkhikā utthahimsu. Tato tato

¹ K -vatthu. ² so K; B^p godhakiptilliko ³ so B^p; K nidāgha. ⁴ K vaddhe. B^p vaṭṭhe. ⁵ so B^p; K -ka.

godhā nikkhamitvā makkhikāyo khādanti. Eko godhaluddako godhābilara¹ bhindanattthāya kuddālaṃ gahe tvā sunakhehi saddhiṃ araṇṇaṃ pāvisi. Kakaṇṭako taṃ disvā „ajja attano manorathaṃ pūressāmi²“ upasamkamitvā avidūre nipajjitvā³ „bho purisa, kasmā araṇṇe⁴ carasīti“ pucchi. So „godhānaṃ attthāya⁵“ ti. „Ahaṃ anekasatānaṃ godhānaṃ āsayāṃ jānāmi, aggiṃ ca palālaṃ ca ādāya ehi⁶“ tattha netvā „imasmim̐ thāne palālaṃ pakkhipitvā aggiṃ katvā dhūmaṃ katvā samantā sunakhe thapetvā sayāṃ mahāmuggaraṃ gahe tvā nikkhantanikkhantaṃ godhā paharitvā māretvā rāsiṃ karohi⁷“ evaṃ ca pana vatvā „ajja paccāmittassa piṭṭhiṃ passissāmi⁸“ ekasmim̐ thāne sīsaṃ ukkhipitvā nipajji. Luddako pi palāladhūmaṃ akāsi. Dhūmo bilaraṃ pāvisi⁹. Godhā dhūmandhā⁴ mraṇabhayatajjitā nikkhantaṃ palāyitum ārad dhā. Luddako nikkhantanikkhantaṃ paharitvā māresi. Tassa hatthato muttā sunakhā gaṇhiṃsu. Godhānaṃ mahāvināso uppajji. Bodhisatto „kakaṇṭakaṃ nissāya bhayaṃ uppannaṃ“ ti nātvā „pāpapurisaṃsaggo nāma nā kattaḃbo, pāpe nissāya hi sukhaṃ nāma n’ atthi, ekassa pāpakakaṇṭakassa vasena ettakānaṃ godhānaṃ vināso jāto“ ti vātabilena palāyanto imaṃ gātham āha:

Na pāpajanasamsevī accantasukham edhati,
godhākulaṃ kakaṇṭo⁵ va kaliṃ pāpeti attānaṃ ti. 137.

Tatrāyaṃ saṃkhepattho: pāpajanasamsevī puggalo accantasukhaṃ niraṇṭaraṃ sukhaṃ nāma na edhati na paṭilabhati, yathā kiṃ: godhākulaṃ kakaṇṭo⁵ va yathā kakaṇṭato godhākulaṃ sukhaṃ na labhi evaṃ pāpajanasamsevī sukhaṃ na labhati, pāpajanaṃ sevanto ekanteṃ⁷ eva kaliṃ pāpeti attānaṃ, kali⁶ vuccati vināso, ekanteṃ⁷ eva kaliṃ pāpasevī⁷ attānaṃ ca aññe ca attanā saddhiṃ vasante vināsaṃ pāpeti. Pāliyaṃ pana phalaṃ⁸ pāpeti likhanti, taṃ vyañjanaṃ Atthakathāya n’ atthi, attho pi ‘ssa na yujjati, tasmā yathāvuttam eva gaheṭṭabbaṃ⁹.

¹ K godhābilara, B² godhabilara. ² K nipajji, B² nippajjitvā. ³ K pāvisi, B² pāvisi. ⁴ K dhūmadhā, B² dhūmantā. ⁵ so K instead of kakaṇṭa? B² godhākulaṃ kakaṇṭako. ⁶ K kaliṃ. ⁷ K -vi. ⁸ B² kulim̐ ⁹ -tabbā.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
 „Tadā kakaṇṭako Devadatto ahosi, Bodhisattaputto anovādakagodhapil-
 lako¹ vipakkhasevī bhikkhu, godharājā pana aham evā“² ti. Godha-
 jātakaṃ.

2. Sigārajātaka.

Etam hi te² durājānan ti. Idam Satthā Veļuvane viha-
 ranto Devadattassa vadhāya parisakkanam ārabha kathesi.
 Dhammasabbhāyaṃ bhikkhūnam katham sutvā Satthā „na bhikkhave
 Devadatto idān' eva mayham vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati
 yeva, na ca maṃ māretum asakkihi, sayam³ eva pana kilanto“ ti vatvā
 atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bo-
 dhisatto sigālayoniyam nibbattitvā sigālarājā hutvā sigāla-
 gaṇaparivūto susānavane vihāsi. Tena samayena Rājagahe ussayo
 ahosi. Yebhuyyena manussā suraṃ pivanti, surāchaṇo yeva
 kira so. Ath' ettha sambahulā dhuttā bahum suraṃ ca maṃsaṃ
 ca āharāpetvā maṇḍitapasādhitā gāyitvā suraṃ pivanti maṃsaṃ
 khādanti, tesam paṭhamayāmāvasāne maṃsaṃ khīyi surā pana⁴ ba-
 hukā va, ath' eko „maṃsakhaṇḍam dehīti“ āha „maṃsaṃ khīṇaṃ,
 n' atthīti“⁵ ca vutte „mayi tīhite maṃsakkhayo nāma n' atthīti“⁶
 vatvā „āmakasusāne matamanussamaṃsaṃ khādanatthāya āgata-
 sigāle⁷ māretvā maṃsaṃ āharissāmīti“ muggaraṃ gahetvā nid-
 dhamanamaggena nagarā nikkhamitvā susānaṃ gantvā muggaraṃ
 gahetvā matakō viya uttāno va nipajji. Tasmiṃ khaṇe Bodhi-
 satto sigālagagaṇaparivuto tattha gato taṃ disvā „nāyaṃ matakō“
 ti ñatvāpi „sutthutaraṃ upaparikkhissāmīti“⁸ assa adhovāte gantvā
 sarīragandhaṃ ghāyitvā tattato c' assa⁹ amatakabhāvaṃ ñatvā
 „lajjāpetvā⁹ naṃ uyyojessāmīti“ gantvā muggarakotiyaṃ dasi-
 tvā ākaḍḍhi. Dhutto muggaraṃ na vijahi. Upasaṃkamantaṃ¹⁰

¹ Bp -godhakippiliko. ² K omits te. ³ K ssayam. ⁴ so Bp; K pāna. ⁵ Bp
 omits natthīti, K natthi. ⁶ so Bp; K atthīti. ⁷ Bp -sigālam. ⁸ K vassa.
⁹ so Bp; K -pessāmi. ¹⁰ K -kamaṇṭam.

pi na olokeno pana gāḷhataṃ aggahesi. Bodhisatto paṭik-kamitvā „bho purisa sace tvaṃ matako bhavēyyāsi na mayi¹ muggaraṃ ākaḍḍhante gāḷhataṃ gaṇheyyāsi, iminā kāraṇena tava matakabhāvo vā amatakabhāvo vā dujjāno²“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Etam hi te³ durājānaṃ yaṃ sesi matasāyikaṃ⁴
yassa te kaḍḍhamānassa hatthā⁵ daṇḍo na muccatīti. 138.

Tattha etaṃ hi te⁶ durājānaṃ ti etaṃ kāraṇaṃ tava duviññeyyaṃ, yaṃ sesi matasāyikaṃ ti yena kāraṇena tvaṃ matasāyikaṃ sesi matako viya hutvā sayasi, yassa te⁷ kaḍḍhamānassa⁸ 'ti yassa tava daṇḍakoṭṭiyaṃ gaḥetvā kaḍḍhiyamānassa hatthato daṇḍo na muccati, so pana tvaṃ tattato matako⁹ nāma na hosīti¹⁰.

Evam vutte so dhutto „ayaṃ mama amatakabhāvaṃ jānā-tīti“ utthāya daṇḍaṃ khipi. Daṇḍo virajjhi. Dhutto „gaccha, viraddho dāni si mayā“ ti. Bodhisatto nivattitvā „bho purisa, maṃ virajjhanto pi tvaṃ aṭṭha mahāniraye soḷasa ussadaniraye aviraddho yevāsīti“ vatvā pakkāmi. Dhutto kiñci alabhītvā susānā nikkhamitvā parikkhāyaṃ nahāyitvā āgatamaggen¹¹ eva nagaraṃ pāvīsi.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā dhutto Devadatto ahosi, sigālarājā pana aham evā“ ti. Sigāla-jātakaṃ.

3. Virocana-jātaka.

Lasī ca te nipphalitā¹⁰ ti. Imaṃ Satthā Veluvane viha-ranto Devadattassa Gayāsīse Sugatālayadassitabhāvaṃ āraḷbha kathesi. Devadatto hi antarahitajhāno lābhasakkāraparibhīno „atth' esa upāyo“ ti cintetvā Satthāraṃ pañca vatthūni yācitvā alabhamāno dvinnāṃ aggasāvakaṇaṃ saddhivihārike adhunā pabbajite dhammavina-yamhi akovide pañcasate bhikkhū gaḥetvā Gayāsīsaṃ gantvā saṃghaṃ bhinditvā ekasīmāya āvenisaṃghakammāni akāsi. Satthā tesāṃ bhik-khūnaṃ nānaparipākakālaṃ ŋatvā dve aggasāvake pesesi. Te disvā

¹ K ta masi. ² so both K and Bp. ³ K omits te. ⁴ K -sāyitaṃ. ⁵ K hattha.

⁶ K omits te. ⁷ K ne. ⁸ so Bp; K matāmataka. ⁹ Bp hoti itī attho. ¹⁰ K -līta.

Devadatto tuṭṭhamano rattim dhammaṃ desayamāno „Buddhalīhaṃ karissāmīti“ Sugatālayaṃ dassento „vigatathīnamiddho kho āvuso Sāriputta bhikkhusaṅgho, paṭibhātu naṃ bhikkhūnaṃ dhammakathā¹, piṭṭhi² me āgilāyati³, tam ahaṃ āyamiṣṣāmīti“ vatvā niddaṃ upagato. Dve aggasāvaka tesāṃ bhikkhūnaṃ dhammaṃ desetvā maggaphalehi pabodhetvā sabbe ādāya Veḷuvanaṃ eva paccāgamiṃsu. Kokāliko vihāraṃ tucchaṃ disvā Devadattassa santikaṃ gantvā „āvuso Devadatta parisaṇṇe te bhinditvā dve aggasāvaka vihāraṃ tucchaṃ katvā gatā, tvaṃ pana niddāyasi⁴ yevā“ ’ti vatvā uttarāsaṅgaṃ assa apanetvā bhittiyaṃ piṭṭhikaṇṭakaṃ passanto⁵ viya paṇhikāya naṃ hadaye pahari, tāvad ev’ assa mukhato lohitaṃ uggañchi, tato paṭṭhāya gilāno ahosi. Satthā therāṃ pucchi: „Sāriputta tumbhakaṃ gatakāle Devadatto kiṃ akāseti“. „Bhante Devadatto amhe disvā „Buddhalīhaṃ karissāmīti“ Sugatālayaṃ dassetvā mahāvīnāsaṃ patto“ ti. Satthā „na kho Sāriputta Devadatto idāṇ’ eva mama anukaronto vīnāsaṃ patto, pubbe pi patto yevā“ ’ti vatvā therena yācito atītaṃ āhara:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ karente Bodhisatto kesarasīmho hutvā Himavantaṭṭapadesa Kañcana-guhāyaṃ vāsaṃ kappesi. So ekadivaṣaṃ Kañcanaguha⁶yaṃ nikkhamitvā vijambhitvā⁷ catuddisaṃ oloketvā sīhanādaṃ naditvā gocarāya pakkanto. Mahāmahiṣaṃ vadhitvā varamaṃsaṃ khāditvā ekaṃ saraṃ otaritvā maṇivaṇṇassa udakassa kucchiṃ puretvā guhaṃ sandhāya pāyāsi. Ath’ eko sigālo gocarapasuto sahasā va sīhaṃ disvā palāyitum asakkonto sīhassa purato pādesu patitvā nipajji „kiṃ jambukā“ ’ti ca vutte „ahaṃ sāmī pāde upaṭṭhātukāmo“ ti āha. Sīho „sādhū, ehi maṃ upaṭṭhaha, varamaṃsaṃ khādāpessāmīti“ vatvā sigālaṃ ādāya Kañcanguhaṃ agamāsi. Sigālo tato paṭṭhāya sīhaviḥhāsaṃ⁸ khādati. So katipāhassa’ eva thullasarīro ahosi. Atha naṃ ekadivaṣaṃ guhāyaṃ nipannaṃ va sīho āha: „gaccha jambuka, pabbata-sikhare tathā pabbatapāde⁹ sañcarantesu hatthiassamahisādisu

¹ so K; Bṛ paṭibhātu tvaṃ bhikkhūnaṃ dhammakatāya paṭibhāti; read: paṭibhātu tesāṃ bhikkhūnaṃ dhammakathā? ² K piṭṭhiṃ, Bṛ piṭṭhi. ³ K āgilāyati. Bṛ gilānāti. ⁴ K -si. ⁵ so K; Bṛ bhittiyaṃ vikaṇṭhakaṃ pissanto. ⁶ K -hāyaṃ. ⁷ K vijambhitvā. ⁸ so Bṛ; K -ghāsādaṃ. ⁹ K -pādesu.

yassa maṁsaṁ¹ khāditukāmo si taṁ oloketvā āgantvā 'asuka-
maṁsaṁ khāditukāmo 'mhīti' vatvā maṁ vanditvā 'viroca sā-
mīti' vada, ahaṁ taṁ vadhitvā maṁsaṁ khāditvā tuyham pi
dassāmīti". Sigālo pabbatasikharaṁ abhirūhitvā nānappakāre
mige oloketvā yass' eva maṁsaṁ khāditukāmo hoti Kañcana-
guhaṁ pavisitvā taṁ eva sīhassa ārocetvā pādesu patitvā „vi-
roca sāmīti" vadati. Sīho vegena pakkhanditvā sace pi
mattavaravāraṇo hoti tatth' eva naṁ jīvitaḥkhāyaṁ pāpetvā
sayam pi varamaṁsaṁ khādati sigālassāpi deti. Sigālo kucchi-
pūraṁ maṁsaṁ khāditvā guhaṁ pavisitvā niddāyati. So gac-
chante gacchante kāle mānaṁ vaddhesi: „aham pi catuppādo
va, kiṁkāraṇā divase divase parehi posiyamāno viharāmi, ito
paṭṭhāya aham pi hatthiādayo paharitvā maṁsaṁ khādissāmīti,
sīho pi migarājā 'viroca sāmīti' vuttam eva padaṁ nissāya
vāraṇe vadheti, aham pi sīhena 'viroca jambukā' 'ti maṁ va-
dāpetvā ekaṁ varavāraṇaṁ vadhitvā maṁsaṁ khādissāmīti" so
sīhaṁ upasaṁkamitvā etad avoca: „sāmi mayā dīgharattaṁ
tumhehi vadhitavaravāraṇānaṁ² maṁsaṁ khāditam, aham pi
ekaṁ vāraṇaṁ paharitvā maṁsaṁ khāditukāmo tumhehi nipā-
naṭṭhāne Kañcanaguḥāyaṁ nipajjissāmi, tumhe pabbatapāde
vicarantaṁ varavāraṇaṁ oloketvā mama santikaṁ āgantvā 'vi-
roca jambukā' 'ti vadetha, ettakamattam pi maccheraṁ mā
karitthā" ti. Atha naṁ sīho āha: „jambuka vāraṇe vadhituṁ
samatto sīhakule uppanno, vāraṇaṁ paharitvā maṁsaṁ khā-
danasamatto sigālo nāma loke n' atthi, mā te etaṁ rucci,
mayā vadhitavaravāraṇānaṁ³ nēva maṁsaṁ khāditvā vasassū"
'ti. So evaṁ vutte pi oṇamituṁ na icchi, punappuna yāci yeva.
Sīho taṁ nivāretuṁ asakkonto sampatichhitvā „tena hi mama
vasanaṭṭhānaṁ pavisitvā nipajjā" 'ti jambukaṁ Kañcanaguḥāyaṁ
nipajjāpetvā pabbatapāde mattavāraṇaṁ oloketvā guhādvāraṁ
gantvā „viroca jambukā" 'ti āha. Sigālo Kañcanaguḥāya³

¹ K maṁsā. ² K vadhitvāvara-. ³ K -guḥāyaṁ.

nikkhamitvā vijambhitvā¹ catuddisaṃ oloketvā tikkhattuṃ vassitvā „mattavaravāraṇassa kumbhe patissāmiti“ virajjhितvā pādamūle pati. Vāraṇo dakkhiṇapādaṃ ukkhipitvā tassa sīsaṃ akkami, sīsattḥīni cuṇṇavicuṇṇāni ahesuṃ. Ath' assa sarīraṃ vāraṇo pādena saṃgharivitvā rāsīṃ katvā upari laṇḍaṃ² pātetvā koṇcaṇādaṃ nadanto araṇṇaṃ pāvisi. Bodhisatto imaṃ pavatitṃ disvā „idāni viroca jambukā“ 'ti vatvā imaṃ gātham āha:

Lasī ca te nipphalitā³ matthako ca vidālito,
sabbā te phāsukā bhaggā, ajja kho tvaṃ virocasīti. 139.

Tattha lasīti matthaluṅgā, nipphalitā³ ti nikkhantā.

Bodhisatto imaṃ gātham vatvā yāvatāyukaṃ tathavā yathākammanī gato.

Satthā imaṃ desanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā sigālo Devadatto ahosi, siho pana aham evā“ 'ti. Virocana-jātakaṃ.

4. Naṅguṭṭhajātaka.

Bahum petāṃ asabbhi jātavedā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ājīvikānaṃ⁴ micchātapaṃ ārabha kathesi. Tadā kira ājīvikā⁴ Jetavanapiṭṭhiyaṃ nānappakāraṃ micchātapaṃ caranti. Sambalulā bhikkhū tesāṃ ukkuṭṭikappadhānavaggulivatakaṇṭakappasayapaṇcatapanādibhedamicchātapaṃ⁵ disvā Bhagavantaṃ pucchimsu: „atthi nu kho bhante imaṃ micchātapaṃ nissāya kāci vaḍḍhīti.“ Satthā „na bhikkhave evarūpaṃ micchātapaṃ nissāya kusalaṃ vā vaḍḍhi⁶ vā atthi, pubbe paṇḍitā 'evarūpaṃ tapaṃ nissāya kusalaṃ vā vaḍḍhi⁶ vā bhavissatīti' saṇṇāya jātaggim gahetvā araṇṇaṃ pavisitvā aggjuhanādivasena kiñci⁷ vaḍḍhim apassantū aggim udakena nibbāpetvā kasiṇaparikkammaṃ katvā abhiññā ca samāpattiyo ca⁸ nibbattetvā Brahmaloaka-parāyaṇā ahesuṃ“ ti vatvā atītaṃ āhari:

¹ K vijambhitvā ² so Bp; K laddhaṃ. ³ K -litā. ⁴ Bp ājīva-. ⁵ K -ppadhānaṃvaggulivatakaṇṭakappasayapaṇcatapanappānādi-; Bp -ppatṭhānavaggulivatakaṇṭakappasayanapaṇcatapanādibhedam-. ⁶ K vaḍḍhim. ⁷ so both K og Bp. ⁸ K omits ca.

Atiṭṭe Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto udiṇṇabrahmaṇakule nibbatti. Tassa jātadivase mātāpitāro jātaggiṃ gaḥetvā ṭhapesuṃ. Atha naṃ soḷasavassakāle etad avocuṃ: „mayā te putta jātadivase¹ aggiṃ gaṇhimha, sace si agāraṃ ajjhāvasitukāmo tayo vede uggaṇha, atha Brahmaḷokaṃ gantukāmo aggiṃ gaḥetvā araṇṇiṃ pavisitvā aggiṃ paricaranto Mahābrahmāṇaṃ ārādhetvā Brahmaḷoka-pa-rāyaṇo hohīti“. So „na mayhaṃ agārena attho“ ti aggiṃ gaḥetvā araṇṇiṃ pavisitvā assaṃapadaṃ māpetvā aggiṃ paricaranto araṇṇe vihāsi. So ekadivasaṃ paccantaḡāmake godakkhiṇaṃ labhitvā taṃ goṇaṃ assaṃapadaṃ netvā cintesi: „Aggiṃ² Bhagavantaṃ gomaṃsaṃ khādāpessāmīti“. Ath' assa etad ahoṣi: „idha loṇaṃ n' atthi, Aggi Bhagavā loṇaṃ khādituṃ na sakkhissati, gāmato loṇaṃ āharitvā Aggiṃ² Bhagavantaṃ salaṇakaṃ khādāpessāmīti“. So taṃ tatth' eva bandhitvā loṇatthāya gāmaṃ agamāsi. Tasmiṃ gate sambahulā luddakā taṃ ṭhānaṃ āgatā goṇaṃ disvā vadhitvā maṃsaṃ pacitvā khādītva naṅguṭṭhaṃ ca jaṃghaṃ³ ca cammaṃ ca tatth' eva chaḍḍetvā avasesamaṃsaṃ ādāya agamaṃsu. Brāhmaṇo āgantvā naṅguṭṭhādimaṭṭaṃ ca disvā cintesi: „ayaṃ Aggi Bhagavā attano santakam pi rakkhituṃ na sakkoti, maṃ kadā rakkhissati, iminā Agginā parihaṇaṇaṃ niratthakena bhavitabbhaṃ, n' atthi itonidānaṃ kusalaṃ vā vadḍhi⁴ vā“ ti so aggiparicariyāya vigatacchando „hambho⁵ Aggi Bhagavā, tvaṃ attano pi santakaṃ rakkhituṃ asakkoṃto maṃ kadā rakkhissasi, maṃsaṃ n' atthi, ettakena pi tussāhīti naṅguṭṭhādīni aggiṃhi pakkipanto imāṃ gāthāṃ āha:

Baḥuṃ p' etaṃ asabbhi Jātaveda
yaṃ taṃ vāladhinābhipūjayāma,

¹ K puta- ² K aggi. ³ so both K and BP. ⁴ K vadḍhiṃ. ⁵ K hambho.

maṁsārahassa n' atth'¹ ajja maṁsaṁ,
naṅguṭṭham pi bhavaṁ paṭiggahātū 'ti. 140.

Tattha bahum p' etan ti ettakam pi bahum, asabbhīti asappurisa asādhujātika, jātavedā 'ti aggi hi jātamatto va vediyati nāyati pākaṇo hoti tasmā jātavedo ti vuccati, yaṁ taṁ vāladhinābhipūjayāmā ti yaṁ ajja mayam attano pi santakaṁ rakkhitum asamatthaṁ Bhagavantaṁ vāladhinā abhipūjayāma etam² pi te bahum evā 'ti dasseti, maṁsārahassā 'ti maṁsārahassa tuyhaṁ n' atthi ajja maṁsaṁ, naṅguṭṭham pi bhavaṁ paṭiggahātū 'ti attano santakaṁ rakkhitum asakkonto bhavaṁ iminā sajaṁghacammaṁ naṅguṭṭham pi paṭiggaṇhatū 'ti.

Evam vatvā Mahāsatto aggaṁ udakena nibbāpetvā isipabbajjaṁ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā Brahma-loka-parāyano ahoṣi.

Satthā imaṁ dhammadeśanaṁ āharitvā jātakam samodhānesi: „nibbutaggi tāpaso aham eva tena samayenā“ 'ti. Naṅguṭṭhajātakaṁ.

5. Rādhajātaka.

Na tvaṁ Rādha vijānāsīti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto purāṇadutiyikāpalobhanaṁ³ ārabha kathesi. Paccuppannavatthum Indriyajātake āvibhavissati. Satthā pana taṁ bhikkhum āmantetvā „bhikkhu, mātugāmo nāma arakkhiyo, ārakkhaṁ ṭhapetvā rakkhantāpi naṁ rakkhitum na sakkonti, tvaṁ pi pubbe etaṁ ārakkhaṁ ṭhapetvā rakkhanto pi rakkhitum nāsakkhi, idāni kathaṁ rakkhissasīti“ vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto sukayoniyaṁ nibbatti. Kāsiraṭṭhe eko brāhmaṇo Bodhisattaṁ ca kantiṭṭhabhātaraṁ c' assa puttattṭhāne ṭhapetvā posesi. Tesu Bodhisattassa Poṭṭhapādo ti nāmaṁ ahoṣi, itarassa Rādho ti. Tassa pana brāhmaṇassa bhariyā anācārī hoti dus-silā. So vohāratthāya gacchanto ubho pi bhātaro āha: „tātā sace vo mātā brāhmaṇī anācāraṁ ācarati vāreyyātha. naṁ“ ti. Bodhisatto āha: „sādhū tātā, vāretum sakkontā vāreyyāma,

¹ so both K and Bp; read n' atthi? ² K evam. ³ K -dūtikāpalobhanaṁ.

asakkontā tuṇhī bhavissāmā“¹ ti. Evaṃ brāhmaṇo brāhmaṇiṃ¹ sukānaṃ niyyādetvā vohāratthāya gato. Tassa gatadivasato paṭṭhāya brāhmaṇi aticaritūṃ āradhā, pavisantānaṃ ca nikkhamantānaṃ ca anto n' atthi. Tassā kiriyaṃ disvā Rādho Bodhisattaṃ āha: „bhātika, amhākaṃ pitā 'sace vo mātā anācāraṃ ācarati vāreyyāthā' ti vatvā gato, idāni c' esā² anācāraṃ ācarati, vārema nan“ ti. Bodhisatto „tāta, tvaṃ attano avyattatāya bālabbāven' evaṃ vadesi, mātugāmaṃ nāma ukkhipitvā carantāpi rakkhitūṃ na sakkonti, yaṃ kammaṃ kātūṃ na sakkā na taṃ³ kātūṃ vaṭṭatīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Na tvaṃ Rādha vijānāsi aḍḍharatte anāgate,
avyāyataṃ vilapasi, virattā Kosiyāyane ti. 141.

Tattha na tvaṃ Rādha vijānāsi aḍḍharatte anāgate ti tāta Rādha tvaṃ na jānāsi aḍḍharatte anāgate paṭhamayāme yeva ettakā janā āgatā idāni ko jānāti kittakāpi āgamissanti, avyāyataṃ vilapasīti tvaṃ avyattavilāpaṃ vilapasi, virattā kosiyāyane ti mātā no kosiyāyaṃ brāhmaṇi virattā amhākaṃ pitari nippemā jātā, sac' assā tasmiṃ sineho vā pemaṃ vā bhaveyya na evarūpaṃ anācāraṃ kareyyā ti imaṃ atthaṃ ete hi vyañjanehi pakāsesi.

Evaṃ pakāsetvā ca pana brāhmaṇiyā saddhiṃ Rādhassa vattum nādāsi. Sāpi yāva brāhmaṇassa anāgamanā yathāruciya vicari. Brāhmaṇo āgantvā Poṭṭhapādaṃ pucchi: „tāta kīdisi te mātā“ ti. Bodhisatto brāhmaṇassa sabbaṃ yathābhūtaṃ kathetvā „kin te tāta evarūpāya dussilāyā“ ti ca vatvā „tāta amhehi mātuyā dosassa kathitakālato paṭṭhāya na sakkā idha vasitun“ ti brāhmaṇassa pāde vanditvā saddhiṃ Rādhena uppatitvā araṇṇaṃ agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. „Tadā pana brāhmaṇo brāhmaṇi ca ete yeva dve janā ahesuṃ. Rādho pan-Ānando, Poṭṭhapādo pana aham evā“ ti. Rādhajātakaṃ.

¹ K -pi. ² K vesa. ³ K kataṃ.

6. Kākajātaka.

Api nū hanukā santā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto sambahule mahallake bhikkhū ārabha kathesi. Te kira gihikāle¹ Sāvatthiyam kuṭumbikā aḍḍhā mahaddhanā aññamaññaṃ sahāyakā ekato hutvā puññāni karontā Satthu dhammadesanaṃ sutvā „mayam² mahallakā, kin no gharāvāsena, Satthu santike ramaṇiye Buddhasāsane pabbajitvā dukkhass³ antam karissāmā“ ti sabbaṃ sāpateyyam putta-dhītādinaṃ datvā assumukhaṃ nātisaṅghaṃ pahāya Satthāraṃ pabbajam yācitvā pabbajimsu, pabbajitvā ca pana pabbajjānurūpaṃ samaṇa-dhammaṃ na karimsu, mahallakabhāvena dhammaṃ pi na pariyāpuñimsu, gihikāle viya³ pabbajitakāle pi vihārapariyante paṇṇasālā kāretvā ekako⁴ va vasiṃsu, piṇḍāya carantāpi aññattha agantvā yebhuyyena attano puttadārass⁵ eva gehaṃ gantvā bhuñjimsu. Tesu ekassa purāṇadutiyaikā sabbesu pi mahallakatherānaṃ upakārā ahoṣi, tasmā sesāpi attanā laddhaṃ āhāraṃ gahetvā tassā yeva gehe nisīditvā bhuñjanti, sāpi tesam yathāsannihitaṃ sūpavyañjanaṃ deti. Sā aññatarena ābādheṇa phutthā⁵ kālam akāsi. Atha te mahallakatherā vihāraṃ gantvā aññamaññaṃ gīvāsu gahetvā „madhurahattharasā upāsikā kālakatā“ ti vi-hārapaccante rodantā vicariṃsu. Tesam saddaṃ sutvā ito c⁶ ito ca bhikkhū sannipatitvā „āvuso kasmā rodathā“ ti pucchimsu. Te „amhākaṃ sahāyassa purāṇadutiyaikā madhurahattharasā kālakatā, amhākaṃ ativiya upakārā, idāni kuto tathārūpaṃ labhissāma, iminā kāraṇena rodimhā“ ti āhaṃsu. Tesam taṃ vippakāraṃ disvā bhikkhū dhamma-sabbhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso iminā nāma kāraṇena mahallakatherā aññamaññaṃ gīvāya gahetvā vihārapaccante rodantā vicarantīti“. Satthā āgantvā „kāya nu ttha bhikkhave etarahi ka-thāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave idān⁷ eva te tassā kālakiriya rodantā vicaranti, pubbe p⁸ ete imam kākayoniyaṃ nibbattitvā samudde mataṃ nissāya samuddaudakaṃ ussīñ-citvā⁹ etaṃ niharissāmā“ ti vāyamantā paṇḍite nissāya jīvitaṃ labhiṃsū“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bo-dhisatto samudde devatā hutvā nibbatti. Ath¹⁰ eko kāko at-tano bhariyaṃ kākim ādāya gocaraṃ pariyesamāno samuddatīraṃ

¹ K gihī-. ² K mayham. ³ so B; K gihikāle pi. ⁴ so both K and B instead of ekato? ⁵ so B; K putthā. ⁶ K ussilitvā.

agamāsi. Tasmiṃ kāle manussā samuddatīre khīrapāyāsamacchamaṃsasurādīhi nāgabalikammaṃ katvā pakkamiṃsu. Kāko balikammaṭṭhānaṃ gantvā khīrādīni¹ disvā saddhiṃ kākīyā khīrapāyāsamacchamaṃsādīni paribhuñjitvā bahūṃ suraṃ pivi. Te ubho pi surāmadamattā² „samuddakīlaṃ kiḷissāmā“ ti velante nisīditvā nahāyitum ārabhiṃsu. Ath' ekā ūmi āgantvā kākīṃ gahetvā samuddaṃ pavesesi. Tam eko maccho maṃsaṃ khādītva ajjhohari. Kāko „bhariyā me matā“ ti rodi paridevi. Ath' assa paridevanasaddaṃ sutvā bahū³ kākā sannipatitvā „kiṃ-kāraṇā rodasīti“ pucchiṃsu. „Sahāyikā vo velante nahāyamānā ūmiyā haṭṭā“ ti te sabbe pi ekarāvaṃ ravantā rodīṃsu. Atha nesaṃ etad ahoṣi: „imaṃ samuddūdakaṃ nāma amhākaṃ kiṃ pahoti, udakaṃ ussiñcitvā samuddaṃ tucchaṃ katvā sahāyikaṃ nīharissāmā“ ti te mukhaṃ pūretvā pūretvā udakaṃ bahi chaḍḍenti, loṇḍakena ca gale sussamāne utthāy' utthāya thalaṃ gantvā vissamanti. Te hanūsu kilantesu mukhesu sukkhantesu akkhīsu rattesu niddākilantā⁴ hutvā aññamaññaṃ āmantetvā „ambho⁵ mayaṃ samuddaudakaṃ gahetvā bahi pātema, gahita-gahitaṭṭhānaṃ puna udakena pūratī“⁶, samuddaṃ tucchaṃ kātum na sakkhissāmā“ ti vatvā imaṃ gātham āhaṃsu:

Api nū hanukā santā, mukhaṃ ca parisussati,
oramāma na pārema⁷, pūrat' eva mahodadhīti. 142.

Tattha api nū hanukā santā ti api no hanukā santā ti, api amhākaṃ hanukā kilantā, oramāma na pārema⁸ ti mayaṃ attano balena mahūsamuddaudakaṃ ākaḍḍhema osārema, tucchaṃ pana naṃ kātum na sakkoma, ayaṃ hi pūrat' eva⁹ mahodadhī.

Evaṃ ca pana vatvā sabbe pi te kākā „tassā kākīyā evarūpaṃ nāma tuṇḍaṃ ahoṣi evarūpāni vattakkhīni¹⁰ evarūpaṃ chavisañṭhānaṃ evarūpo madhurasaddo, sā no imaṃ corasa-muddaṃ nissāya naṭṭhā“ ti bahūṃ vippalapīṃsu¹¹. Te evaṃ

¹ K birādīni. ² so Bp; K surāmandamattā. ³ K bahu. ⁴ so Bp; K dina-kilantā. ⁵ so Bp; K amho. ⁶ K pūreti. ⁷ Bp harema. ⁸ Bp haremā. ⁹ K pūreteva. ¹⁰ K vaddhakkhīni. ¹¹ K -laviṃsu.

vippalapamāne samudde¹ devatā bheravarūpaṃ dassetvā palāpesi.
Evam tesam sotthi ahosi.

Satthā imam dhanmadesanam āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā kākī ayaṃ purāṇadutiyaṃ ahosi, kāko mahallakattthero, sesa-
kākā mahallakatttherā, samuddadevatā pana aham evā“² ti. Kāka-
jātakaṃ.

7. Puppharattajātaka.

Na idam dukkhaṃ adum dukkhan ti. Idam Satthā Je-
tavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabha kathesi.
So hi Bhagavatā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti vutte
„saccaṃ“ ti vatvā „kena ukkaṇṭhāpito sīti“ ca puttḥo „purāṇadutiya-
kāyā“³ ti vatvā „madhurahattarasikā bhante sā itthi, na sakkomi
taṃ vinā vasitun“ ti āha. Atha nam Satthā „esā te bhikkhu anattā-
kārikā, pubbe pi tvaṃ etaṃ nissāya sūle uttāsito, etaṃ ñeva parideva-
māno kālaṃ katvā niraye nibbatto, idāni taṃ kasmā puna patthesīti“
vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente
Bodhisatto ākāsaṭṭhadevatā ahosi. Atha Bārāṇasiyaṃ
kattikarattivārachaṇo sampatto hoti, nagaraṃ devanagaraṃ viya
alamkarimsu, sabbo jano chaṇakīlānissito ahosi. Ekassa pana
duggatamanussassa ekaṃ eva ghanasāṭakayugaṃ ahosi, so taṃ
sudhotam² dhovāpetvā obhañjāpetvā satavalikaṃ sahasavalikaṃ
kāretvā ṭhapesi. Atha nam bhariyā evam āha: „icchāmi ahaṃ
sāmi kusumbharattaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā tava kaṇṭhe laggā
kattikarattivāraṃ caritun“ ti. „Bhadde, kuto amhākaṃ daliddā-
nam kusumbhaṃ, suddhavatthaṃ nivāsetvā kilāhīti“. „Kusum-
bharattaṃ alabhamānā chaṇakīlaṃ na kilāssāma, tvaṃ aññaṃ
itthiṃ gahetvā kilāssū“³ ti. „Bhadde, kiṃ maṃ pīlesi, kuto amhā-
kaṃ kusumbhan“ ti. „Sāmi, purisassa icchāya sati kiṃ nāma n'
atthi, nanu rañño kusumbhavatthusmiṃ bahum kusumbhan“ ti.

¹ B² samudda. ² B² suṭṭhuṃ and sudhotam; K suddhotam.

„Bhadde, taṃ ṭhānaṃ rakḥhasapariggahītapokkharāṇisadisāṃ, balavā rakkhā, na sakkā upasaṃkamituṃ, mā te etaṃ rucci, yathāladḍhen' eva tussassū“¹ ti. „Sāmi rattibhāge andhakāre sati purisassa agamaṇiyaṭṭhānaṃ nāma n' atthīti“. Iti so tāya punappuna kathentiyaṃ kilesavasena vacanaṃ gahetvā „hotu bhadde, mā cintayitthā“² ti taṃ samassāsetvā rattibhāge jīvitaṃ pariccajivā nagarā nikkhamitvā rañño kusumbhavatthuṃ gantvā vatiṃ madditvā antovatthuṃ pāvisi. Ārakkhamanussā vati-saddaṃ sutvā „coro“³ ti parivāretvā gahetvā paribhāsivā koṭṭe-tvā¹ bandhi. Pabhātāya rattiyaṃ rañño dassesuṃ, rājā „gaccha-tha, naṃ sūle uttāsethā“² ti āha. Atha naṃ pacchābāhaṃ bandhitvā vajjabheriyaṃ vajjamānāya nagarā nikkhamitvā sūle uttāsesuṃ. Balavavedanā vattanti, kākā sīse niliyitvā kaṇa-yaggasadisēhi tuṇḍehi akkhini vijjhanti. So tathārūpaṃ pi dukkhaṃ amanasikaritvā taṃ eva itthiṃ anussaritvā „tāya nāmāpi“³ ghanapuppharattanivatthāya kaṇṭhe āsattabāhuyugalāya sad-dhiṃ kattikarattivārato parihīno“³ ti cintetvā imaṃ gātham āha:

Na idaṃ dukkhaṃ aduṃ dukkhaṃ yaṃ maṃ tudati vāyaso
yaṃ sāmā puppharattena kattikaṃ nānubhossatīti. 143.

Tattha na idaṃ dukkhaṃ aduṃ dukkhaṃ yaṃ maṃ tudati vāyaso ti yaṃ ca idaṃ sūle lagganapaccayaṃ kāyikacetasikadukkhaṃ yaṃ ca lohamayehi viya tuṇḍehi vāyaso tudati idaṃ sabbaṃ pi mayhaṃ na dukkhaṃ, aduṃ dukkhaṃ, etaṃ yeva pana me dukkhaṃ ti attho, katarāṃ: yaṃ sāmā puppharattena kattikaṃ nānubhossati yaṃ sū piyaṅgusamā mama bhariyā ekaṃ kusumbharattaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā evaṃ ghanapuppharattena vatthayugena acchannā maṃ kaṇṭhe gahetvā kattikarattivāraṃ nānubhāvissati imaṃ mayhaṃ dukkhaṃ, etad eva hi maṃ bādhatīti.

So evaṃ mātugāmaṃ ārabba vippalapanto yeva kālaṃ katvā niraye nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā jayampatikā idāni jayampatikā, taṃ kāraṇaṃ paccakkhaṃ katvā ṭhita-ākāsaṭṭhadevatā pana ahaṃ evā“¹ ti. Puppharattajātaṃ.

¹ K koddhetvā. ² K nāmam pi. ³ K parihīnā, B parihīno.

8. Sigālajātaka.

Nāhaṃ punaṃ na ca punaṃ tī. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto kilesaniggahaṃ ārabba kathesi. Sāvattiyaṃ kira pañca-satamattā sahāyakā mahāvibhavā seṭṭhiputtā Satthu dhammadesanaṃ sutvā sāsane uraṃ datvā pabbajitva Jetavane antokoṭisanthāre vihariṃsu. Ath' ekadivasam tesaṃ aḍḍharattasamaye kilesanissito saṃkappo uppajji. Te ukkaṇṭhitvā attanā jahitakilese puna gaṇhituṃ cittaṃ uppādayiṃsu. Atha Satthā aḍḍharattasamanantare sabbaññūtañānadaṇḍāpikam ukkhi-pitvā „katarāya nu kho ratiyā Jetavane bhikkhū viharantīti“ ajjhā-sayaṃ olokento tesaṃ bhikkhūnaṃ abbhantare kāmarāgasamkappassa uppannabhāvaṃ aññāsi. Satthā ca nāma ekaputtikā itthī attano puttaṃ viya ekacakkhuko puriso cakkhum viya attano sāvake rakkhati, pubbaṇhādisu yasmiṃ yasmiṃ samaye tesaṃ kilesā uppajjanti te tesaṃ kilese tatoparaṃ vaḍḍhituṃ adatvā tasmīṃ tasmīṃ yeva samaye niggaṇ-hāti, ten' assa etad ahoṣi: „ayaṃ cakkavattirañño antonagare yeva corānaṃ uppannakālo viya vattati, idān' eva nesam dhammadesanaṃ kathetvā¹ te kilese niggaṇhitvā arahattaṃ dassāmiti“ so surabhigandha-kuṭito nikkhamitvā madhurassarena „Ānandā“² ti āyasmantaṃ dhamma-bhaṇḍāgārikaṃ Ānandattheraṃ āmantesi. Thero „kiṃ bhante“ ti āgantvā vanditvā atthāsi. „Ananda yattakā bhikkhū antokoṭisanthāre viharanti sabbe va gandhakuṭipariveṇe sannipātehitī“. Evaṃ kir' assa ahoṣi: „sa' āhaṃ te yeva pañcasatā bhikkhū pakkosāpessāmi 'Satthārā no abbhantare kilesānaṃ uppannabhāvo nāto' ti saṃviggamānasā dhamma-desanaṃ paṭicchitūṃ na sakkhissantīti“, tasmā „sabbe sannipātehitī“ āha. Thero „sādhu bhante“ ti avāpuraṇaṃ ādāya pariveṇena parive-ṇaṃ āhiṇḍitvā sabbe bhikkhū gandhakuṭipariveṇe sannipāteṭvā Buddhā-sanaṃ paññāpesi. Satthā pallaṃke ābhujitvā² ujum kāyaṃ paṇidhāya silāpaṭhaviyaṃ patitthahamāno Sineru viya paññattabuddhāsane nisīdi āvelāvelāyamakayamakā chabbannabuddharasmiyo vissajjento, tāpi ras-miyo pātimattā chattamattā kūṭāgārakpechimattā chijjitvā chijjitvā gaganatalaṃ vijjullatā viya saṃcarīṃsu. Appavakucchīṃ khobhetvā bālasuriyuggamanakālo viya ahoṣi. Bhikkhusaṃgho pi Satthāraṃ vanditvā garucittaṃ paccupaṭṭhapetvā rattakambalasāṇiṃ parikkhipanto viya parivāretvā nisīdi. Satthā brahmassaraṃ nicchārento bhikkhū

¹ so B^p; K katvā. ² K ābhujitvā.

āmantetvā „na bhikkhave bhikkhunā nāma kāmavitakkaṃ vyāpāda-
vitakkaṃ vihiṃsāvitaṃ ti ime tayo akusalavitakke vitakketuṃ
vaṭṭati, antouppannakilesa hi parittako ti nātuṃ na vaṭṭati, kilesa
nāma paccāmittasadiṣo, paccāmitto ca khuddako nāma n' atthi,
okāsaṃ labhivā vināsaṃ eva pāpeti, evaṃ evaṃ appamattako
pi kilesa uppajjitvā vaḍḍhituṃ labhanto mahāvināsaṃ pāpeti, kilesa
nāma esa halāhalavisūpamo uppāditacchavikaṇḍunibho¹ āsīvisapaṭi-
bhāgo asaniaggaṃsadiṣo alliyituṃ na yutto, āsaṃkitabbo, uppannupanna-
khaṇe yeva paṭisaṃkhānabalena bhāvanabalena yathā muhuttam pi
hadaye aṭhavā padumipattā udabindūni viya vivatṭati evaṃ pajahi-
tabbo, porāṇakapaṇḍitāpi appamattakam pi kilesaṃ garahivā yathā
puna abbhantare n' uppajjati evaṃ niggaṇḥimsū² 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bo-
dhisatto sigālayoniyaṃ paṭisaṃdhiṃ gahetvā araṇṇiṇe nadītīre
nivāsaṃ kappesi. Ath' eko jarahatthi Gaṅgātīre kālaṃ akāsi.
Sigālo gocarapasuto taṃ sarīraṃ disvā „mahā me gocaro up-
panno“ ti gantvā soṇḍe ḍasi, naṅgalisāya datṭhakālo viya ahoṣi.
So „n' atth' ettha khāditabbayuttakan“ ti dante ḍasi, atṭhimhi
datṭhakālo viya ahoṣi. Kaṇṇe ḍasi, suppakotiyāṃ datṭhakālo viya
ahoṣi. Udaṇe ḍasi, kusūle datṭhakālo viya ahoṣi. Pāde ḍasi, udu-
khale datṭhakālo viya ahoṣi. Naṅguṭṭhe ḍasi, musale datṭhakālo
viya ahoṣi. „Etthāpi n' atthi khāditabbayuttakan“ ti sabbattha
assādaṃ alabhanto vaccamaḅḅe ḍasi, mudupūve datṭhakālo viya
ahoṣi. So „laddhaṃ dāni me imasmiṃ sarīre muduṃ khādi-
tabbayuttatṭhānaṃ“ ti tato patthāya khādanto antokucchiṃ
pavisitvā vakkahadaḅḅāḍiṇi khāditvā pipāsitaḅḅe lohitaṃ pivitvā
nipajjitakāle udaraṃ pattharivā nipajjati. Ath' assa etad ahoṣi:
„idaṃ hatthisarīraṃ mayhaṃ nivāsaḅḅatāya gehasadiṣaṃ,
khāditukāmatāya sati pahūtaṃsaṃ, kiṃ dāni me aññattha
kamman“ ti so aññattha agantvā hatthikucchiyaṃ yeva maṃsaṃ
khāditvā vasati. Gacchante gacchante kāle nidāghavātasam-
phassena² c' eva suriyarasmisāntāpena ca taṃ kuṇapaṃ

¹ Bp uppāditacchavikaṇḍusadiṣo, K uppāṭinatacchavikaṇḍunibho. ² K -phasse.

sussitvā valiyo gaṇhi. Sigālassa pavitṭhadvāraṃ piḥitaṃ. Auto-
kucchi andhakāro ahosi. Sigālassa lokantarikanivāso viya jāto.
Kunape sussante maṃsam pi sussi. Lohitam pi pacchijji. So
nikkhamanadvāraṃ alabhanto bhayappatto hutvā sandhāvanto
ito c' ito ca paharitvā nikkhamanadvāraṃ pariyesamāno vica-
rati. Evaṃ tasmiṃ ukkhaliyaṃ piṭṭhapindī viya antokucchiyaṃ
sijjamāne¹ katipāhaccayena mahāmegho pāvassi. Atha naṃ
kunapaṃ temitvā utṭhāya pakatisaṇṭhānena atṭhāsi. Vacca-
maggo vivaṭo hutvā tārakā viya paññāyi. Sigālo taṃ chiddaṃ
disvā „idāni me jīvitāṃ laddhaṃ“ ti yāva hatthisisā paṭikka-
mitvā vegena pakkhanditvā vaccamaggaṃ sīsena paharitvā
nikkhāmi. Tassa sambhinnaśārīrattā² sabbalomāni vaccamagge
alliyimsu. So tālakkhandaśadisena nillomena śārīrena ubbigga-
citto muhuttaṃ dhāvitvā nivattitvā nisinno śārīraṃ oloketvā
„idaṃ dukkhaṃ mayhaṃ na aññena kataṃ, lobhaḥetu lobha-
kāraṇā³ lobhaṃ nissāya mayā etaṃ kataṃ, ito dāni paṭṭhāya
na lobhavasiko bhavissāmi, puna hatthisarīraṃ nāma na pavisi-
sāmīti“ saṃviggahadāyo hutvā imaṃ gātham āha:

Nāhaṃ punaṃ na ca punaṃ na cāpi apunappunaṃ
hatthibondhāṃ pavekkhāmi, tathā hi bhayatajjito ti. 144.

Tattha na cāpi apunappunaṃ ti akāro nipātamatto. Ayam paṇ' etissā
sakalāya pi gāthāy' attho: ahaṃ hi ito puna tato ca punaṃ ti vuttavārato puna
tato pi ca⁴ punappunaṃ vāraṇasārīrasaṃkhātāṃ hatthibondhāṃ na pavek-
khāmi, kiṃkāraṇā: tathā hi bhayatajjito tathā hi ahaṃ imasmiṃ yeva
pavesane bhayatajjito, maraṇabbhayaṇa santāsaṃ saṃvegaṃ āpādito ti.

• Evaṃ ca pana vatvā tato ca palāyitvā puna taṃ vā aññaṃ
vā hatthisarīraṃ pi nivattitvā na olokesi, tato paṭṭhāya na
lobhavasiko ahosi.

Satthā imaṃ dhammaśeṣaṇaṃ āharitvā „bhikkhave⁵ antoup-
pannakilesassa nāma vaḍḍhituṃ adatvā tattha tatth' eva niggaṇḍhituṃ

¹ K sijjamāno. ² K saṃsinna- corr. to saṃjinna- over the line and to saṃ-
bhinna- under the line, B saṃbhinna- and saṃchinna-. ³ so B_p; K pāṇalo-.

⁴ so K; B_p iti vuttam tato puna tato pi ca. ⁵ K na bhikkhave.

vattatitī“ vatvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi: (Saccapariyosāne pañcasatāpi te bhikkhū arahatte patitṭhahimsu, avasesesu keci sotāpannā keci sakadāgāmino keci anāgāmino ahesuṃ) „Tadā sigālo aham eva ahoṣi“ ti. Sigāljātakaṃ.

9. Ekapaṇṇajātaka.

Ekapaṇṇo ayaṃ rukkho ti. Idam Satthā Vesāliyaṃ upanissāya mahāvane kūṭāgārasālāyaṃ viharanto vesālikaṃ duṭṭha-Licchavikumārakaṃ ārabha kathesi. Tasmim hi kāle Vesālinagaram gāvuta-gāvutantare tihi pakārehi parikkhittaṃ tisu ṭhānesu gopuraṭṭā-lakayuttaṃ¹ paramasobhaggappattaṃ. Tattha niccakālaṃ rajjaṃ kāretvā vasantānaṃ yeva rājūnaṃ sattasahassāni sattasatāni satta ca rājāno honti, tattakā yeva uparājāno tattakā senāpatino tattakā bhaṇḍāgārikā. Tesam rājakumārānaṃ antare eko duṭṭha-Licchavikumāro nāma ahoṣi kodhano caṇḍo pharusso daṇḍena saddhim nāsiviso viya niccaṃ pajjalito. Kodhena tassa purato dve tīpi vacanāni kathetuṃ samattho nāma n' atthi, taṃ n' eva mātāpitāro na nātayo na mittasuhajjā sikkhāpetuṃ nāsakkhimsu². Ath' assa mātāpitunnaṃ etad ahoṣi: „ayaṃ kumāro atipharusso sāhasiko, ṭhapetvā Sammāsambuddhaṃ aṇṇo imaṃ vinetuṃ samattho nāma n' atthi, Buddhaveneyyena bhavitabban“ ti te naṃ ādāya Satthu santikaṃ gaṇtvā vanditvā „bhante ayaṃ kumāro caṇḍo pharusso kodhena pajjalati, imassa ovādaṃ dethā“ ti. Satthā taṃ kumāraṃ ovadi: „kumāra imesu nāma sattesu caṇḍena pharusena sāhasikena viheṭṭhakajātikena na bhavitabban, pharusavāco nāma vijāta-mātuyāpi pituno pi puttassa pi bhātubhaginīnaṃ pi pajāpatiyāpi mittabandhavānaṃ appiyo hoti amanāpo, ḍasitūṃ āgacchanto sappo viya aṭaviyaṃ uṭṭhitacoro viya khāditūṃ āgacchanto yakkho viya ca ubbejaniyo³ hutvā dutiyakacittavāre⁴ nirayādisu nibbattati, diṭṭhe yeva ca dhamme kodhano puggalo maṇḍitapasādhito⁵ pi dubbaṇṇo va hoti, puṇṇacandasassirikaṃ pi 'ssa mukhaṃ jālābhihatapadumaṃ viya malaggaḥitakañcaṇādasamaṇḍalaṃ viya virūpaṃ hoti, duddasikaṃ kodhaṃ nissāya hi sattā satthaṃ ādāya attanā va attānaṃ paharanti visaṃ khādanti rajjuyā ubbandhanti papātā patanti, evaṃ kodhavasena kālaṃ katvā nirayādisu uppajjanti, viheṭṭhakajātiyāpi diṭṭhe yeva dhamme

¹ K gopuraddhālaka-. ² B² na sakkh-. ³ K -niyo. ⁴ so K; B² dutiyacittavāre. ⁵ K -pāsādhito.

garahaṃ patvā kāyassa bhedaṃ nirayādisu uppajjanti, puna manussattaṃ labhitvā jātakālato paṭṭhāya rogabahulā va honti¹, cakkhurogo sotarogo ti ādisu ca rogesu ekato paṭṭhāya ekasmiṃ patanti, rogena apari-muttā va hutvā niccadukkhita va honti, tasmā sabbasattesu metta-cittena hitacittena bhavitabbaṃ, evarūpo hi puggalo nirayādibhayena parimuccatīti². So kumāro ovādaṃ labhitvā ekovāden' eva nihata-māno danto nibbisevano mettacitto muducitto ahoṣi, akkosantam pi paharantam pi nivattitvā na olokesi, uddhaṭadāṭho viya sappo alacchinno viya kakkatako³ chinnavisaṇo viya ca usabho ahoṣi. Tassa taṃ paravattim ātvā bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesum: „āvuso duṭṭha-Licchavikumāraṃ suciraṃ pi ovaditvā n' eva mātāpitaro na nātimittādayo dametuṃ sakkhimsu, Sammāsambuddho pana ekovāden' eva dametvā nibbisevanaṃ katvā mattavaravāraṇaṃ viya samug-gahitāṇaṃ cha⁴ kāraṇaṃ akāsi, yāva subhāsitaṃ idaṃ 'hatthidamakena bhikkhave hatthidammo sārīto, ekaṃ yeva disaṃ dhāvati puratthimaṃ vā pacchimaṃ vā uttaraṃ vā dakkhiṇaṃ vā, assadamakena -pe-, go-damakena -pe- dakkhiṇaṃ vā, Tathāgatena bhikkhave arahatā Sammā-sambuddhena purisadammo sārīto, aṭṭha disā vidhāvati, rūpī rūpāni passati, ayam eva tādiso⁵ -pe-, so vuccati yoggācariyānaṃ⁶ anuttaro purisadammasārathī⁷, na hi āvuso Sammāsambuddhena sadiso purisa-dammasārathī⁷ nāma atthīti". Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhik-khave etarahi kathāya sannisinā⁸ ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave idān' ev' esa mayā ekovāden' eva damito, pubbe p' ahaṃ imaṃ ekovāden' eva damesin" ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto Takkasilāyaṃ tayo vede sabbasippāni ca uggaṇhitvā kañci kālāṃ gharāvāsaṃ vasitvā mātāpitunnaṃ accayena isipabbajjaṃ pabba-jitvā abhiññā ca samāpattiyo ca⁸ nibbattetvā Himavante vāsaṃ kappesi. Tattha ciraṃ vasitvā loṇambilasevanatthāya jana-padaṃ āgantvā Bārāṇasiṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase sunivattho supāruto tāpasākappasampanno bhikkhāya nagaraṃ

¹ K vā hoti, B^p ca honti. ² K na parimuccantīti, B^p muccati iti. ³ so B^p; K kakkaṭako. ⁴ so K; B^p samuggahitānaṃ. ⁵ K kādīsā. ⁶ B^p yogāvacarācari-

⁷ K -thī ⁸ K omits ca.

pavisitvā rājadvāraṃ pāpuni. Rājā sihapāñjarena¹ oloken-
 taṃ disvā iriyāpathe pasīditvā „ayaṃ tāpaso santindriyo santa-
 mānaso yugamattadaso² padavāre padavāre sahaṣṣatthavikaṃ
 ṭhapento viya sihavijambhiteṇa āgacchati, sace santadhammo
 nāṃ³ eko atthi imassa ten³ abbhantarena bhavitaḥṭṭha³ ti cinte-
 tvā ekaṃ amaccaṃ olokesi. So „kiṃ karomi devā“³ ti āha.
 „Etaṃ tāpasāṃ ānehīti“. So „sādhū devā³ ti Bodhisattaṃ
 upasaṃkamitva vanditvā hatthato bhikkhābhājanaṃ gahetvā
 „kiṃ mahāpuñña“³ ti vutte „bhante rājā pakkosati“³ āha.
 Bodhisatto „na mayaṃ rājakulūpagā, hemavatakā nāṃ³ amhā“³
 ti āha. Amacco gantvā taṃ atthaṃ rañño ārocesi. Rājā „añño
 amhākaṃ kulūpako n³ atthi, ānehi naṃ“³ ti āha. Amacco gantvā
 Bodhisattaṃ vanditvā yācitvā rājanivesanaṃ pavesesi. Rājā
 Bodhisattaṃ vanditvā samussitasetacchatte kañcanapallamaṃ
 nisīdāpetvā attano paṭiyattaṃ nānaggarasabhojanaṃ bhojetvā
 „bhante kuhiṃ vasathā“³ ti pucchi. „Hemavatakā mayaṃ mahā-
 rājā“³ ti. „Idāni kahaṃ gacchathā“³ ti. „Vassarattānurūpaṃ
 senāsanaṃ upadhārema mahārājā“³ ti. „Tena hi bhante amhākaṃ
 ñeva uyyāne vasathā“³ ti paṭiññaṃ gahetvā sayam pi bhuñjitvā
 Bodhisattaṃ ādāya uyyānaṃ gantvā paṇṇasālaṃ māpetvā rattit-
 ṭhānadivāṭhānāni³ kāretvā pabbajitaparikkhāre datvā uyyāna-
 pālaṃ paṭicchāpetvā nagaraṃ pāvisi. Tato paṭṭhāya Bodhisatto
 uyyāne vasati. Rājāpi³ ssa divase divase dvatikkhattuṃ upaṭ-
 ṭhānaṃ gacchati. Tassa pana rañño duṭṭhakumāro nāma putto
 ahosi caṇḍo pharuso, n³ eva rājā dametuṃ asakkhi na sesāñā-
 takā. Amaccāpi brāhmaṇagahapatikāpi ekato hutvā „sāmi,
 mā evaṃ kari, evaṃ kātuṃ na labbhā“³ ti kujjhitvā kathentāpi
 kathaṃ gāhāpetuṃ na sakkhiṃsu. Rājā cintesi: „ṭhapetvā
 mama ayyaṃ sīlavantaṃ tāpasāṃ añño imaṃ kumāraṃ dametuṃ
 samatto nāma n³ atthi, so yeva naṃ damessati“³ so kumāraṃ
 ādāya Bodhisattassa santikaṃ gantvā „bhante ayaṃ kumāro caṇḍo

¹ K sihapāñjareṇa. ² B^p -dasso. ³ both K and B^p -divāṭṭhā-.

pharuso, mayam imam dametum na sakkoma, tumhe tam ekena upāyena sikkhāpethā“ 'ti kumāram Bodhisattassa niyyādetvā pakkāmi. Bodhisatto kumāram gahetvā uyyāne vicaranto ekato ekena ekato ekenā 'ti dvīhi yeva pattehi ekam nimbapotakam disvā kumāram āha: „kumāra etassa tāva rukkhassa potakassa paṇṇam khāditvā rasam jānāhīti“. So tassa ekam paṇṇam samkhāditvā rasam jātva dhīti saha khelena bhūmiyam nuṭṭhubhi¹, „kiṃ etaṃ kumārā“ 'ti vutte „bhante idān' ev' esa rukkho halāhalavisūpamo, vaḍḍhanto pana bahū manusse māressatīti“ nimbapotakam uppāṭetvā hatthehi parimadditvā imam gātham āha:

Ekapaṇṇo ayam rukkho na bhūmyā caturaṅgulo
phalena visakappena, mahāyam kim bhavissatīti. 145.

Tattha ekapaṇṇo ti ubhosu passesu ekekaṇṇo, na bhūmyā caturaṅgulo ti bhūmito caturaṅgulamattam pi na vaḍḍhito, phalenā ti palāsena, visakappenā ti halāhalavisasādisena, evam khuddako² pi samāno evarūpena tittakena paṇṇena samannāgato ti attho, mahāyam kim bhavissatīti yadā paṇāyam vuddhippatto mahā bhavissati tadā kiṃ nāma bhavissati, addhā manussamārapako³ bhavissatīti evam uppāṭetvā madditvā chaḍḍhesin⁴ ti āha.

Atha nam Bodhisatto etad avoca: „kumāra tvaṃ imam nimbapotakam 'idān' eva evam tittako, mahallakakāle kuto imam nissāya vaḍḍhīti" uppāṭetvā madditvā chaḍḍesi⁵, yathā tvaṃ etasmiṃ paṭipajji evam eva tvaṃ⁶ raṭṭhavāsino pi 'ayam kumāro daharakāle yeva evam caṇḍo pharuso, mahallakakāle rajjam patvā kiṃ nāma karissati, kuto amhākam etaṃ nissāya vaḍḍhīti" tava kulasantakam rajjam adatvā nimbapotakam viya tam⁶ uppāṭetvā raṭṭhā pabbājanīyakammaṃ⁶ karissanti, tasmā nimbarukkhapaṭibhāgataṃ hitvā ito paṭṭhāya khantimettānuddayasampanno hohīti“. So tato paṭṭhāya nihatamāno nibbisevano khantimettānuddayasampanno hutvā Bodhisattassa ovāde ṭhatvā

¹ K nuṭṭhabhi, B niṭṭhubhi. ² so Bp; K khuddakena. ³ K manussā-. ⁴ K chaḍḍhesin, Bp chaḍḍesi. ⁵ K chaḍḍhesi, Bp chaḍḍesi. ⁶ so both K and Bp.

pitū accayena rajjam patvā dānādīni puñṇakammāni katvā yathā-kammam agamāsi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā „na bhikkhave idān' ev' esa duṭṭha-Licchavikumāro mayā damito, pubbe pi aham etaṃ damesi yevā“ 'ti vatvā jātakam samodhānesi: „Tadā duṭṭhakumāro ayaṃ Licchavikumāro ahosi, rājā Anando, ovādadāyakatāpaso pana aham evā“ 'ti. Ekapaṇṇajātakam.

10. Sañjīvajātaka.

Asantaṃ yo paggaṇhātīti. Idam Satthā Veluvane viharanto Ajātasattussa rañño asantapaggahaṃ ārabha kathesi. So hi Buddhānaṃ paṭikaṇṭakabhūte dussile pāpadhamme Devadatte paśīditvā taṃ asantaṃ asappurisaṃ paggayha „tassa sakkāraṃ karissāmiti“ bahuṃ dhanam paricajitvā Gayāsīse vihāraṃ kāretvā tass' eva vacanaṃ gahetvā pitaraṃ dhammarājānaṃ sotāpaṇṇaṃ ariyasāva-kam ghātetvā attano sotāpattimaggassa upanissayaṃ chinditvā mahāvināsaṃ patto. So hi „Devadatto paṭhavipaviṭṭho“ ti sutva „kacci nu kho mam pi paṭhavi gileyyā“ 'ti bhītatasi rajjasukhaṃ na labhati, sayane assādaṃ na vīdati, tibbakāraṇābhītuṇno¹ hatthipoto viya kampamāno vicarati. So paṭhaviṃ phalamānaṃ viya avicijjānaṃ nikkhamantaṃ viya paṭhaviyā attānaṃ giliyamānaṃ viya ādittāya loha-paṭhaviyā uttānaṃ nippajjāpetvā ayasūlehi koṭṭiyamānaṃ viya ca samanupassi. Ten' etassa² pahatakkukkuṭassēva muhuttam pi kampamānassa avatthānaṃ nāma na hosi. Sammāsambuddhaṃ passitukāmo khamāpetukāmo pañhaṃ pucchitukāmo ahosi, attano aparādhamahanta-tāya upasamkamitum na sakkoti. Ath' assa Rājagahanagare³ katti-karattivāre sampatte devanagaraṃ viya nagare alaṃkate mahātale amaccagānaparivutassa kaṇṇanāsane nisinnassa Jivakaṃ⁴ Komārabhaccaṃ⁵ avidūre nisinnaṃ disvā etad ahoṣi: „Jivakaṃ⁴ gahetvā Sammāsambuddhaṃ passissāmi, na kho pana sakkā mayā ujukam eva vattum: 'ahaṃ samma Jivaka sayam gantum na sakkomi, ehi maṃ Satthu santikaṃ nehiti' pariyāyena pana rattisampadaṃ vaṇṇetvā⁶ 'kaṃ⁷ nu kho ajja

¹ K - tuṇṇo. ² K tetetassa. ³ K - nagare. ⁴ K jivikaṃ. ⁵ K - bhaddam.

⁶ K vaṇṇetvā. ⁷ K kin.

mayam samanāṃ vā brāhmaṇāṃ vā payirupāseyyāma yaṃ no payirupāsantānaṃ¹ cittaṃ paśideyyā² 'ti vakkhāmi, taṃ sutvā amaccā attano Satthārānaṃ vaṇṇaṃ kathessanti, Jīvako pi Sammāsambuddhassa vaṇṇaṃ kathessati, atha naṃ gahetvā Satthu santikaṃ gacchissāmīti³ so pañcahi padehi rattiṃ vaṇṇesi:

„Lakkhaṇā vata bho dosinā ratti,
abhirūpā vata bho dosinā ratti,
dassanīyā² vata bho dosinā ratti,
pāsādikā vata bho dosinā ratti,
ramaṇīyā² vata bho dosinā ratti,

kaṃ nu khv-ajja mayhaṃ³ samanāṃ vā brāhmaṇāṃ vā payirupāsato cittaṃ paśideyyā⁴ 'ti. Ath' eko amacco Purāṇassa Kassapassa vaṇṇaṃ kathesi eko Makkhaligosālassa eko Ajitakesakambalassa eko Kakudhakaccāyanassa eko Saṅjayabelatthiputtassa eko Nāthaputtaniganthassa 'ti. Rājā tesāṃ kathaṃ sutvā tuṇhī ahosi. So hi Jivakass' eva mahā-amaccassa kathaṃ paccāsimasati. Jīvako pi „raṇṇo maṃ ārabba ka-thite yeva jānissāmīti“ avidūre tuṇhī nisīdi. Atha naṃ rājā āha: „tvam pana samma Jivaka kiṃ tuṇhīti“. Tasmiṃ khaṇe Jivako utthā-yāsanaṃ yena Bhagavā ten' añjalim paṇāmetvā „eso deva arahamāṃ Sammāsambuddho ambhākaṃ ambavane viharati saddhim aḍḍhatelasehi bhikkhusatehi, taṃ ca pana Bhagavantaṃ evaṃ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato“ ti nava arahādiguṇe vatvā jātito paṭṭhāya pubbanimittā-dibhedam Bhagavato ānubhavam pakāsetvā „taṃ Bhagavantaṃ devo payirupāsatu, dhammaṃ suṇātu, pañhaṃ pucchātū“ 'ti āha. Rājā sampunṇamanoratho hutvā „tena hi samma Jivaka hatthiyānāni kappā-pehīti“ yānāni kappāpetvā mahantena rājānubhāvena Jivakambavaṇaṃ gantvā gandhamanḍalamālehi⁴ bhikkhusaṃghaparivutaṃ Tathāgataṃ disvā santavīcimajjhe mahaṇṇavaṃ viya niccalaṃ bhikkhusaṃghaṃ ito⁵ c' ito ca anuviloketvā „evarūpā nāma me parisā na diṭṭhapubbā“ ti iriyāpathe yeva paśiditvā saṃghassa añjalim paggaṇhītvā thutim katvā Bhagavantaṃ vanditvā ekamantaṃ⁶ nisinna sāmāññaphalapañhaṃ pucchi. Ath' assa Bhagavā dvīhi bhāṇavārehi patimaṇḍetvā Sāmāñña-phalasuttantaṃ kathesi. So suttapariyosāne attamano Bhagavantaṃ khamāpetvā utthāyāsanaṃ padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. Satthā acira-pakkantassa raṇṇo bhikkhū āmantetvā „khat' āyaṃ bhikkhave rājā,

¹ so Pp; K -pāsento. ² K -nīyyā. ³ K mayam. ⁴ K -mālehi.

sac' āyaṃ bhikkhave rājā issariyakāraṇā pitaraṃ dhammikaṃ dhamma-rājānaṃ jīvitaṃ na voropessatha imasmiṃ yeva āsane virajaṃ vītamalaṃ dhammacakkhuṃ uppajjissatha, Devadattam pana nissāya asantaṃ paggaḥaṃ katvā sotāpattiṃ phalā parihiṇo¹ ti āha, Punadivase bhikkhū dhammasabbhāyaṃ kathaṃ samutthāpesuṃ: „āruso Ajātasattu kira asantaṃ¹ paggaḥaṃ katvā dussīlaṃ pāpakammaṃ Devadattam nissāya pitu-ghātakammasa katattā sotāpattiṃ phalā parihiṇo Devadattena nāsito rājā“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāma“² ti rutte „na bhikkhave Ajātasattu idān' eva asantaṃ¹ paggaḥaṃ katvā mahāvīnāsaṃ patto, pubbe p' esa asantapaggahen' eva attānaṃ nāsesīti“³ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto mahāvibhave brāhmaṇakule nibbattitvā vāyapatto Takkaṣilaṃ gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā Bārāṇasiyaṃ disāpāṃmokkha ācariyo hutvā pañcamāṇavakasatāni sippaṃ vāceti. Tesu māṇavesu Sañjīvo nāma māṇavo atthi. Bodhisatto tassa matakutthāpanamantaṃ adāsi. So utthāpanamantaṃ eva gahe-tvā paṭibāhanamantaṃ pana agahetvā² ekadivasaṃ māṇavehi sad-dhiṃ dāruatthāya araṇṇaṃ gantvā ekaṃ matavyagghaṃ disvā māṇave āha: „bho imaṃ matavyagghaṃ utthāpessāmīti“⁴. Mā-ṇavā „na sakkhissasīti“⁵ āhaṃsu. „Passantānaṃ nēva vo utthā-pessāmīti“⁶. „Sace māṇava³ sakkosi utthāpehīti“⁷ evaṃ ca pana vatvā te māṇavā rukkhaṃ abhirūhiṃsu. Sañjīvo mantaṃ parivattetvā matavyagghaṃ sakkharāya pahari. Vyaggho utthāya vegenāgantvā Sañjīvaṃ galaṇāliyaṃ ḍasitvā jīvitaṃ kkhayaṃ pāpe-tvā tatth' eva pati. Sañjīvo pi tatth' eva pati. Ubho pi ekaṭ-ṭhāne yeva matā nipajjīṃsu. Māṇavā dāruṃ⁴ ādāya gantvā taṃ pavattim ācariyassa ārocesuṃ⁵. Ācariyo māṇave āmantetvā „tātā asantapaggahakāraṇā nāma ayuttatthāne sakkārasammānaṃ karonto evarūpaṃ dukkhaṃ paṭilabhati“⁶ yevā“⁷ ti vatvā imaṃ gātham āha:

¹ so Bp; K asanta. ² so Bp; K gahetvā. ³ K -vā. ⁴ K dārū, Bp dārūni.

⁵ K ārocesi. ⁶ K -labhanti.

Asantaṃ yo paggaṇhāti asantaṃ c' ūpasevati¹

tam eva ghāsaṃ kurute vyaggho Sañjīviko yathā ti. 146.

Tattha asantaṃ ti tīhi duccaritehi samannāgataṃ dussilaṃ pāpadhammaṃ, yo paggaṇhātīti yaṃ khattiyādisu yo koci evarūpaṃ dussilaṃ pabbajitaṃ vā cīvarādisampadānena gabaṭṭhaṃ vā uparajjasenāpatitṭhānādisampadānena paggaṇhāti sakkārasammānaṃ karotīti attho, asantaṃ c' ūpasevatīti¹ yo ca evarūpaṃ asantaṃ dussilaṃ upasevati bhajati payirupāsati, tam eva ghāsaṃ kurute ti tam eva asantaṃ sampaggahantaṃ yo dussilo pāpappuggalo ghasati saṃkhādāti vināsaṃ pāpeti, kathaṃ: vyaggho Sañjīviko yathā ti yathā Sañjīvena māṇavena mantaṃ parivattetvā matavyaggho Sañjīviko² jīvitasampadānena sampaggahito attano jīvitadāyakaṃ³ Sañjīvaṃ eva jīvitā voropetvā tatth' eva pātesi eva añño pi yo asantasampaggahaṃ karoti so dussilo taṃ attano sampaggahaṃ eva vināseti, evaṃ asantasampaggāhikā vināsaṃ pāpuṇantīti.

Bodhisatto imāya gāthāya māṇavaṇaṃ dhammaṃ desetvā dānādāni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthāpi imaṃ dhammadhesanaṃ āharitvā jātakaṃ sanodhānesi: „Tadā matavyagghupatṭhako māṇavo Ajātasattu ahosi, disāpāmokkho ācariyo pana aham evā“ ti. Sañjīvajātakaṃ. Kakaṇṭakavaggo pannarasamo. Ekanipātaṇṇanā niṭṭhitā.

¹ so BP; K vūpa-. ² K jīviko. ³ K jīvitadāyakaṃ.

